“การศึกษานั้นสามารถเปลี่ยนชีวิตผู้ศึกษาให้สูงกว่าพื้นเดิม
คนที่มีการศึกษาดี จะได้อะไรก็ดีกว่า ประณีตกว่าผู้อื่น
คนมีวิชาเท่ากับมีสมบัติจักรพรรดิกินใช้ไม่หมด”

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)
ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย

GL 204

ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

Dhammakaya Open University, California, USA

ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

GL 204 BUDDHAHOOD

คำบูชาพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา, พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง
ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง, ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, ธัมมัง นะมัสสามิ.

พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว, ข้าพเจ้ามนัสการพระธรรม.

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆัง นะมามิ.

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว, ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์.

มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

Dhammakaya Open University, California, USA

ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

BUDDHAHOOD

GL 204

ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สงวนลิขสิทธิ์
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ
ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย
ISBN 978-974-8373-46-1

จัดพิมพ์โดย
มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย
พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2549
พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2560

จัดจำหน่ายโดย
มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย
ตู้ปณ. 69 ปณจ.คลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี 12120
โทรศัพท์ 06-2620-9090, 08-6326-3822
E-mail : info@dou.us
www.dou.us

บรรณาธิการ คณะกรรมการชุดวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาพุทธเจ้า
ศิลปะและรูปเล่ม กองพุทธศิลป์
ภาพประกอบ กองพุทธศิลป์

คำนำ

วิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (GL 204) เป็นหนึ่งในวิชากลุ่มเป้าหมายชีวิตที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเส้นทางการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระพุทธองค์ทรงเป็นเอกบุคคลผู้มีมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ ปรารถนาหลุดพ้นจากอาสวกิเลสด้วยพระองค์เอง และยังทรงมีพระกรุณาคุณอันยิ่งใหญ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังทรงทำหน้าที่เป็นพระบรมครูสั่งสอนเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ได้บรรลุธรรม สามารถหมดกิเลสตามพระพุทธองค์ไปได้ หรืออย่างน้อยก็ได้มีหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสนิกชนที่ดี มีแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นจากอวิชชา กิเลส อาสวะอันร้อยรัดตรึงใจสรรพสัตว์ให้ติดอยู่ในวัฏสงสาร

คณะกรรมการประจำชุดวิชาได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อมาจากพระไตรปิฎก และตำราสำคัญที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาหลายเล่ม มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น คณะผู้จัดทำมีความเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่า นักศึกษาจะได้รับความรู้ในการสร้างบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธกิจของพระพุทธองค์ ยังความเลื่อมใสในพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาคุณให้เกิดขึ้นในใจ อันจะเป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาปรารถนาที่จะเป็นอย่างพระพุทธองค์ มีพระพุทธองค์เป็นต้นบุญต้นแบบ และตั้งใจฝึกฝนอบรมตนเอง เพื่อมุ่งไปสู่การประพฤติปฏิบัติเพื่อความเป็นพุทธะหรือผู้รู้แจ้ง

การจัดทำเอกสารประจำวิชานี้ เป็นการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการหลายฝ่าย แม้จะผ่านการตรวจทาน และปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาหลายครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็อาจจะมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้รู้หรือผู้อ่านจะให้คำแนะนำ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาให้ครบถ้วนบริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

คณะกรรมการชุดวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาพุทธเจ้า

สิงหาคม 2560

สารบัญ

หน้า

คำนำ (2)

รายละเอียดชุดวิชา (5)

วิธีการศึกษา (6)

บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **1**

1.1 ความสำคัญของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 6

1.2 ความหมายของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 7

1.3 ความเป็นจริงของจักรวาล 8

1.4 ความสัมพันธ์ของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความเป็นจริงของจักรวาล 9

1.5 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้หลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ 16

1.6 วงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 17

บทที่ 2 ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **21**

2.1 ความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 25

2.2 คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 28

2.3 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก 37

2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน 44

2.5 พุทธอุบัติ 46

2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 50

2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 52

บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **57**

3.1 ธรรมสโมธาน 8 61

3.2 พุทธการกธรรม 10 65

3.3 อัธยาศัย 6 75

3.4 พุทธภูมิธรรม 4 77

3.5 การไม่อยู่ในฐานะอาภัพ 18 ประการ 79

บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า **87**

4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์ 90

4.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ และเปล่งวาจา 97

4.3 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงปลาย กายวจีปณิธาน 111

บทที่ 5 ลักษณะมหาบุรุษ **151**

5.1 แนวคิดของลักษณะมหาบุรุษ 154

5.2 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ 168

บทที่ 6 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงแรก) **185**

6.1 ปฐมกาล (ประสูติพระบรมโพธิสัตว์) 188

6.2 มัชฌิมกาล (ตรัสรู้) 200

บทที่ 7 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงหลัง) **211**

7.1 การประกาศพระพุทธศาสนา 214

7.2 การปรินิพพาน 232

บทที่ 8 ยุคพระศรีอริยเมตไตรย **249**

8.1 พระอชิตะบรมโพธิสัตว์ 252

8.2 ความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า 259

8.3 พระเจ้าจักรพรรดิในยุคพระศรีอริยเมตไตรย 268

บทที่ 9 ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย **275**

9.1 อชิตะพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ 278

9.2 การสลายร่างพระมหากัสสปะในยุคพระศรีอริยเมตไตรย 285

9.3 การสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรย 290

บทที่ 10 ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า **295**

10.1 พระพุทธคุณ 298

10.2 พุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ประการ 302

10.3 อานุภาพ และอานิสงส์ของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 323

บทที่ 11 วิถีสู่ความเป็นพุทธะ 329

11.1 ความหมายของคำว่าพุทธะ 333

11.2 มัชฌิมาปฏิปทาวิถีสู่ความเป็นพุทธะ 334

11.3 การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ 348

11.4 สรุปสาระสำคัญศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 352

บรรณานุกรม **355**

ภาคผนวก **359**

รายละเอียดรายชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา (Course Description)

GL 204 ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะเป็นพระสมณโคมสัมมาสัมพุทธเจ้า ลักษณะมหาบุรุษ พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ยุคพระศรีอริยเมตไตรย ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า และวิถีสู่ความเป็นพุทธะ

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา (Course Objectives)

1. เพื่อให้มีความรู้ และความเข้าใจในศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้สามารถวิเคราะห์การสั่งสมบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
3. เพื่อให้ประเมินตนเองตามบารมี 10 ทัศของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการดำเนินชีวิตประจำวัน
4. เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
5. เพื่อให้สามารถใฝ่รู้ สืบค้น และค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างต่อเนื่อง
6. เพื่อให้ตระหนัก ซาบซึ้ง และมีศรัทธาเสื่อมใสในพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธองค์ในการเป็นต้นแบบการสร้างบารมีของตนเอง
7. เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำความดีตามแบบอย่างของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
8. เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. รายชื่อบทเรียน

บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 2 ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 5 ลักษณะมหาบุรุษ

บทที่ 6 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงแรก)

บทที่ 7 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงหลัง)
บทที่ 8 ยุคพระศรีอริยเมตไตรย
บทที่ 9 ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย
บทที่ 10 ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า
บทที่ 11 วิถีสู่ความเป็นพุทธะ

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

ในการศึกษาแต่ละบท นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

ก. ใช้เวลาศึกษาอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. ควรทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียน เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมในระหว่างบทเรียนตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในบทเรียนด้วยการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

ค. ควรศึกษาประกอบกับสื่อการสอนเรื่องพุทธประวัติ และศึกษาผ่านจานดาวธรรม

2. การประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียนในกิจกรรมก่อนเรียนในแต่ละบท เพื่อวัดพื้นความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และควรมุ่งสนใจในเนื้อหาใดที่นักศึกษายังขาดความรู้หรือมีความรู้น้อย หลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้ว ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนในกิจกรรมท้ายบท ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสามารถทราบว่า ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้ในเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์พอที่จะข้ามไปศึกษาบทต่อไป หรือได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่ถือว่าพอใช้ คือตอบถูกประมาณร้อยละ 80 ของแบบประเมินผลตนเองก่อนหรือหลังเรียนแต่ละชุด ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักว่าการทำแบบประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท และในบทนั้นๆ มีกี่ตอน มีหัวเรื่อง อะไรบ้าง ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้ว ควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่องและปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในท้ายบท ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้ นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในแง่ของการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญ และทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้ จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเองก่อนตรวจคำตอบจากแนวตอบท้ายบท

5. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาธรรมะทางอินเตอร์เน็ต และสื่อเสริม

การศึกษาธรรมะผ่านอินเตอร์เน็ต (www.dou.us และ www.youtube.com/user/dhammamediachannel) ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่นำเสนอสาระความรู้และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเอื้อต่อการศึกษาวิชาศาสตร์การเป็นพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้นักศึกษาควรหาโอกาสรับชมเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยทำความเข้าใจในเนื้อหา พร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อสอนเสริมบทเรียน (ซึ่งเรียกว่า E-Learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการศึกษาโดยตรง

6. การสอบ

การศึกษาวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีการวัดผลด้วยการสอบข้อเขียนทั้งแบบปรนัยและอัตนัย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ แม้การวัดผลการเรียนด้วยการสอบข้อเขียนจะมีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งก็คือ นักศึกษาจะต้องได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองได้และจะต้องนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ถูกต้อง และเหมาะสมในทุกสังคม

บทที่ 1 ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงสร้างเนื้อหา

1.1 ความสำคัญของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.2 ความหมายของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.3 ความเป็นจริงของจักรวาล

1.4 ความสัมพันธ์ของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความเป็นจริงของจักรวาล

- 1.4.1 เราคือใครในจักรวาล
- 1.4.2 วัฏจักรของจักรวาล
- 1.4.3 จักรวาลเปรียบเสมือนกรงขังสรรพสัตว์

1.5 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้หลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์

1.6 วงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

- 1.6.1 พุทธวงศ์
- 1.6.2 อนาคตวงศ์

แนวคิด

1. วิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในฐานะเป็นเอกสารประกอบการเรียนที่ศึกษาเรื่องราวการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อตอกย้ำศรัทธาของผู้ศึกษาที่มีต่อพระพุทธองค์ให้แน่นยิ่งๆ ขึ้นไป และยังทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระองค์ ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบในการการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข

2. ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเรื่องราวที่ศึกษาว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ และทำให้เห็นภาพเส้นทางในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย และพบความจริงที่ว่า ตำแหน่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตำแหน่งกลางของโลก ที่ทุกคนมีสิทธิ์เป็นได้ แต่ผู้นั้นต้องมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ และปฏิบัติตามเส้นทางการสร้างบารมีสู่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเต็มที่เต็มกำลัง

3. สภาพความเป็นจริงของจักรวาล มีวัฏจักรอันประกอบด้วย การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป ซึ่งเป็นวัฏจักรที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า เป็นระยะเวลายาวนานอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

อันมีโลภะ โทสะ โมหะคอยบีบบังคับใจของสรรพสัตว์ให้ทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ส่งผลให้ได้รับวิบาก และต้องเวียนอยู่ในภพภูมิทั้ง 31 อย่างไม่มีวันสิ้นสุด นอกจากนี้ยังทำให้สรรพสัตว์จมอยู่กับความทุกข์ จนมองทุกข์ไม่พบ ทำให้ไม่คิดหนีออกจากทุกข์ แต่เมื่อใดมนุษย์ผู้มีปัญญาเห็นทุกข์ รู้จักทุกข์ เมื่อนั้นก็จะรู้จักพยายามหาต้นเหตุของทุกข์ให้พบแล้วกำจัดเสีย ปัญญาชนิดนี้เกิดเองได้ยาก ถ้ามีผู้มีปัญญาเหนือกว่ามาชี้แจงแนะนำ บอกทางให้ก็จะทำให้ง่ายและสะดวกขึ้น ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงปัญญาคุณอันประเสริฐ ได้ชี้นำแนะแนวทางในการดับทุกข์ ออกจากคุกไว้แล้ว ขอให้เราได้ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระองค์ย่อมบรรลุมรรคผลนิพพาน เลิกเวียนว่ายตายเกิด

4. แต่เดิมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญเฉกเช่นมนุษย์ทั่วไป ไม่รู้จักเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพสามเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก กระทั่งพระองค์ทรงเบื่อหน่ายต่อความทุกข์มีความคิดจะออกจากวัฏสงสาร และจะนำพาเหล่าสรรพสัตว์ข้ามห้วงแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน จึงทรงวางแผนและตั้งใจบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เมื่อทรงสั่งสมบารมีจนเต็มเปี่ยมแล้วก็ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถยกตนและสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากภพสามไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. นักศึกษาสามารถบอกความสำคัญและความจำเป็นต้องศึกษาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ถูกต้อง

3. นักศึกษาสามารถรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงของจักรวาลและสามารถอธิบายเชื่อมโยงเข้ากับความสัมพันธ์ของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความเป็นจริงของจักรวาลได้อย่างถูกต้อง

4. นักศึกษาสามารถรู้และเข้าใจถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อตรัสรู้แล้วได้สั่งสอนให้สรรพสัตว์รู้วิธีพ้นทุกข์ และออกจากวัฏฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน

5. นักศึกษาสามารถอธิบายวงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต ปัจจุบัน และวงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 1
ปฐมบทว่าด้วยศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความนำ

มนุษย์เกิดมาล้วนมีความแตกต่างกัน ทั้งหน้าตา สติปัญญา ความรู้ความสามารถ และสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความแตกต่างเหล่านี้เป็นผลมาจากการกระทำของแต่ละบุคคลที่ทำไว้ในอดีตมาส่งผลในปัจจุบัน แต่ทว่าความแตกต่างก็นำมาซึ่งความขัดแย้งหลายประการ อาทิ การแบ่งแยกสีผิว การแบ่งชนชั้นวรรณะ การแบ่งพรรคแบ่งพวก เป็นต้น และปัญหาเหล่านี้ก็มีมาเนิ่นนาน เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย

นอกจากนี้ ยังมีความขัดแย้งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความขัดแย้งทางด้านความคิด เพราะเมื่อมนุษย์เรามีความต่างกัน ทั้งด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ สิ่งเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์ และหล่อหลอมความคิดให้แตกต่างกัน ยากต่อการลบล้าง ที่สำคัญคือ ความเชื่อของมนุษย์หลายประการนำไปสู่ความคิดที่ผิด ที่เรียกตามศัพท์ทาง พระพุทธศาสนาว่า มิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดในเรื่องโลกและความเป็นจริงของชีวิต เช่น เชื่อว่า การให้ทานไม่มีผล การสงเคราะห์ไม่มีผล พ่อแม่ไม่มีคุณ โลกนี้ โลกหน้าไม่มี บุญ บาป นรก สวรรค์ไม่มี เป็นต้น ความเห็นผิดเหล่านี้ก่อให้เกิดการกระทำที่ผิดต่อศีลธรรมอันดีงามของความเป็นมนุษย์ และส่งผลกระทบทางด้านลบต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมโลกเป็นวงกว้าง

ผลร้ายจากความเห็นผิด มีโทษร้ายแรงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคมโลก พวกที่เห็นผิดจะพยายามผูกมิตรชักชวนผู้คนให้เข้ามาเป็นสมัครพรรคพวกหรือเครือข่ายของตนอยู่เสมอ เช่น ในวงการพนัน หรือวงเหล้า คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้สนทนากันเพียงเล็กน้อย ก็ร่วมวงเล่นการพนันกันได้ ร่วมดื่มสุราสรวลเสเฮฮากันได้ เพียงได้ร่วมวงกันครั้งเดียว พวกมิจฉาทิฏฐิชนก็สามารถผูกมิตร สร้างเครือข่ายมิจฉาทิฏฐิให้กว้างไกลออกไปได้อย่างรวดเร็ว เหมือนไฟลามทุ่ง

ดังนั้น มิจฉาทิฏฐิบุคคลแม้เพียงคนเดียว ย่อมสร้างความปั่นป่วนวุ่นวายให้ขึ้นในสังคมได้ เพราะเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า มิจฉาทิฏฐิบุคคลเดียวหากเกิดขึ้นในโลก ก็สามารถทำความพินาศให้เกิดขึ้นแก่โลกได้ ในทางกลับกัน ผู้ที่มีสัมมาทิฏฐิ คือ ผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลกและความเป็นจริงของชีวิต แม้เพียงคนเดียวย่อมยังโลกนี้ให้สว่างไสวรุ่งเรืองขึ้นได้ ดังเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบังเกิดขึ้นมาเพื่อยังโลกนี้ให้สว่างไสวด้วยแสงแห่งธรรม ส่องใจสรรพสัตว์ที่มืดบอดด้วยอวิชชา (ความไม่รู้) ด้วยความเห็นผิด ให้มีปัญญาสว่างไสว แก้ไขความเห็นผิด

ให้หมดไปจากใจของสรรพสัตว์ ยังผลให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นแก่มวลมนุษยชาติ แม้พระองค์จะดับขันธปรินิพพานนานมาแล้ว แต่พระธรรมคำสอนยังดำรงอยู่ หากผู้ใดได้ศึกษาและปฏิบัติตามย่อมนำความสงบสุขร่มเย็นมาสู่ตน และได้ชื่อว่าเป็นสัมมาทิฏฐิบุคคลที่จะยังสังคมให้สงบสุขด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็นบุคคลสำคัญ ประเสริฐที่สุดในโลก เป็นบรมครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย เป็นที่สุดของสัมมาทิฏฐิบุคคลที่มนุษย์และเทวดาเคารพบูชากราบไหว้ เราจึงจำเป็นต้องศึกษาพุทธประวัติและปฏิปทาในการสร้างบารมีของพระพุทธองค์ เพื่อนำมาเป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิต ดำเนินรอยตามปฏิปทาของพระองค์ นำความสงบสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น และช่วยกันจรรโลงโลกนี้ให้เกิดสันติสุข

ดังนั้น วิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านจะศึกษาต่อไปนี้ จึงเป็นวิชาสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง เป็นวิชาที่ว่าด้วยเส้นทางการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือทำอย่างไรจึงจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะตำแหน่งหรือสถานภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นตำแหน่งกลางๆ มิได้มีการผูกขาดแต่อย่างใด มิใช่เป็นเรื่องเลื่อนลอยที่เป็นไปไม่ได้ เพราะในพระชาติแรกที่ตั้งความปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นเพียงบุคคลธรรมดา แต่มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่ มีใจอาจหาญ ที่จะนำตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากห้วงทุกข์ให้ได้ นี่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเพียงคนชนชั้นสามัญ แต่ขอเพียงมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่ เอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมี ดำเนินตามปฏิปทาแห่งการสร้างบารมีของพระพุทธองค์นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ย่อมสามารถตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน

1.1 ความสำคัญของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความรู้ทางโลกนั้นมีการเรียนการสอนหลายศาสตร์หลายสาขาวิชา อาทิเช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ซึ่งความรู้เหล่านี้มุ่งเน้นให้คนมีความรู้ความชำนาญเฉพาะทาง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ

หากพิจารณาโดยแยบคายจะพบว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นมิใช่เป็นเพียงการดำเนินชีวิตเพื่อหล่อเลี้ยงสังขารเท่านั้น หากแต่เวลาของชีวิตแต่ละวินาทีล้วนมีคุณค่าในการที่จะสั่งสมบุญสร้างบารมี เพื่อสร้างความสุขให้แก่ตนเองทั้งภพชาตินี้และสัมปรายภพ และเป้าหมายสูงสูดคือให้หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสที่เป็นเสมือนเชื้อโรคร้าย คอยกัดกร่อนทำร้ายจิตใจเรา ให้แสดงออกมาเป็นการกระทำที่ไม่ดีทางกาย ทางวาจา ก่อให้เกิดทุกข์โทษภัยเดือดร้อนใจในชีวิต

พุทธศาสตร์ เป็นศาสตร์ของผู้รู้แจ้ง เห็นจริง ผู้หลุดพ้นแล้วจากอำนาจกิเลส เป็นความรู้ชนิดที่ไม่มีใครสามารถหักล้างได้ เป็นความรู้รอบ ที่ไม่จำกัดสาขาวิชา เป็นสุดยอดของวิชาในโลกทั้งปวง เป็นความรู้ที่สอนเรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและเมื่อละโลกไปแล้ว และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือสอนให้คนหลุดพ้นจากอำนาจกิเลส ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน

ในยามที่เรายังมีชีวิตอยู่อย่างปกติ จริงอยู่เราอาจจะต้องพึ่งพาวิชาความรู้ทางโลกในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ แต่การมีความรู้ทางโลกอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ไม่สามารถเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับชีวิตของเราได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยพุทธศาสตร์ในการส่งเสริมให้ประสบความสุขความสำเร็จในการดำเนินชีวิตควบคู่กันไป แต่ในยามที่สังขารเสื่อมโทรม หรือโรคภัยไข้เจ็บรุมล้อม ใกล้จะละจากโลกนี้ไป วิชาใดๆ ที่มีอยู่มากมายในทางโลกที่ได้กล่าวมาแล้ว ไม่สามารถช่วยให้เราปลอดภัยจากอบายได้เลย แต่การศึกษาพุทธศาสตร์ จะมีส่วนอย่างสำคัญในการเตรียมความพร้อมสำหรับความตาย เราจะไม่หวาดกลัวต่อมรณภัยที่คืบคลานเข้ามา เพราะมีความรู้เพียงพอที่จะประคับประคองสติ ไม่ให้แตกตื่นรนราน คุณความดีที่ทำไว้ก็จะมีโอกาสส่งผลในช่วงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตมาถึงเราจะได้ละโลกไปอย่างมีชัย ไปสู่สุคติด้วยอานุภาพแห่งการศึกษา และปฏิบัติตามหลักพุทธศาสตร์

ศาสตร์ทางโลกทั่วไป ผู้ที่ค้นพบทฤษฎีต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีความเพียรในการทดลองค้นคว้า ลองผิดลองถูกจนกระทั่งประสบความสำเร็จในที่สุด และได้กลายเป็นบุคคลสำคัญของโลกในปัจจุบัน วิธีการแสวงหาความรู้นั้น มุ่งเน้นหาความรู้ด้วย

การค้นคว้าทดลองทางด้านวัตถุเป็นสำคัญ จนก่อให้เกิดการแบ่งแยกเป็นสาขาวิชาความรู้แขนงต่างๆ มากมาย อย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ส่วนวิชาพุทธศาสตร์นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้สละชีวิตในการค้นคว้าหาความจริงของชีวิต ความจริงของโลกและจักรวาล ด้วยวิธีการค้นคว้าทางจิต เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา เป็นสำคัญ ความรู้ที่ทรงค้นพบ เป็นความรู้ที่บริสุทธิ์และถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ถูกวัตถุประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลสำคัญเหนือโลก ที่ประเสริฐที่สุดในภพสาม (กามภพ รูปภพ อรูปภพ) โลกไม่อาจขาดดวงอาทิตย์ที่ให้แสงสว่างและให้ความอบอุ่นได้ฉันใด ชีวิตมนุษย์ก็ย่อมไม่อาจขาดผู้นำซึ่งเป็นผู้รู้อย่างแท้จริง ที่จะคอยเป็นประทีปส่องสว่างนำทางชีวิตของเราให้ดำเนินไปได้อย่างถูกต้องฉันนั้น เพราะหากขาดผู้รู้อย่างแท้จริงมาแนะนำหนทางดำเนินชีวิต สรรพชีวิตก็จะมืดบอดประดุจคนเดินทางในที่มืดฉะนั้น ผู้รู้ที่แท้จริงที่จะเกินกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไม่มี เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ทรงเป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง และยังทรงมีพระมหากรุณาอันเปี่ยมล้นที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ก้าวล่วงพ้นจากวัฏสงสาร ซึ่งเปรียบเสมือนคุกใบใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์เอาไว้ เต็มไปด้วยภยันตรายทุกๆ อนุวินาที

วิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะเป็นเอกสารประกอบการเรียนที่ศึกษาเรื่องราวการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อตอกย้ำศรัทธาของผู้ศึกษาที่มีต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แน่นยิ่งๆ ขึ้นไป และยังทำให้ผู้ศึกษาได้ตระหนักถึงพระคุณอันไม่มีประมาณของพระองค์ ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข และหากใครศึกษาแล้วเกิดจิตกุศลศรัทธาอันแรงกล้ามีความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่นย่อมเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด และยังตรงตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำตำราอย่างแท้จริงอีกด้วย

1.2 ความหมายของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในลำดับแรกนักศึกษาควรทำความเข้าใจเรื่องศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยความหมายให้เข้าใจชัดเจนก่อน เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของเนื้อหาวิชานี้ว่ามีความหมายครอบคลุมในเรื่องใดบ้าง

คำว่า ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถแบ่งคำออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. คำว่า ศาสตร์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ระบบวิชาความรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1100)

2. คำว่า การเป็น เป็นคำนำหน้ากิริยาหรือวิเศษณ์เพื่อแสดงสภาพ

3. คำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองโดยชอบหรือโดยถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 432)

หากรวมความหมายโดยพยัญชนะของคำว่า ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ระบบวิชาความรู้ที่ว่าด้วยความเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองโดยชอบหรือโดยถูกต้อง ไม่ผิดแผกไปจากความจริง

หากแปลความหมายโดยนัยสำคัญเพื่อให้ตรงกับเนื้อหาในวิชา หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการประมวลเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ความรู้ทั่วไปของการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณสมบัติ คุณธรรม ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เส้นทางการสั่งสมบารมีจนมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และตัวอย่างการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตั้งแต่พระชาติแรก จนกระทั่งมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปคือ ศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่ศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ และเมื่อได้ศึกษาจนครบทุกบทแล้ว จะทำให้เห็นภาพเส้นทางในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย และพบความจริงที่ว่า ตำแหน่งแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นตำแหน่งกลางของโลกที่ทุกคนมีสิทธิ์เป็นได้ แต่ผู้นั้นต้องมีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ และปฏิบัติตามเส้นทางการสร้างบารมีสู่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเต็มที่เต็มกำลัง

1.3 ความเป็นจริงของจักรวาล

คนในโลกนี้มีหลากหลายความเชื่อด้วยกัน บางคนก็เชื่อว่าโลกนี้มี โลกหน้ามี แต่บางคนก็ไม่เชื่อ ซึ่งเป็นความเห็นคู่โลกมาทุกยุคทุกสมัย เป็นความเห็นที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นความเห็นที่ยังไม่สมบูรณ์แบบ เป็นความเห็นที่ผิด มีผลกระทบต่อการกระทำของมนุษย์ ถ้าไม่เชื่อก็จะไม่มีความละอาย และเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว จะก่อความเดือดร้อนทั้งในปัจจุบัน และส่งผลถึงอนาคต ถึงชาติหน้า เมื่อละโลกไปแล้วย่อมทนทุกข์ทรมานในอบาย ดั้งนั้นนักศึกษาจึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและจักรวาลก่อนว่า แท้ที่จริงแล้วคืออะไร มีความเป็นมาอย่างไร เกิดขึ้นตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปอย่างไร และมนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโลกและจักรวาล จะต้องปฏิบัติอย่างไร ดำเนินชีวิตอย่างไร ให้มีความปลอดภัยในการอาศัยอยู่ในโลกและจักรวาลนี้

จักรวาล มิใช่เป็นเพียงแหล่งรวมของดาวเคราะห์ต่างๆ หากแต่เป็นสถานที่อาศัยของสรรพสัตว์ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด เป็นแหล่งรวมของการสร้างบุญและบาป จักรวาลจึงเป็นดังกรงกักขังสรรพสัตว์ที่ยังไม่หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ ให้เกิดตายวนเวียนอยู่เช่นนี้อย่างไม่จบสิ้น หากมนุษย์กระทำแต่กุศลกรรมด้วยกาย วาจา ใจ จักรวาลและโลกจะเจริญขึ้น และถ้าทำดีจนถึงที่สุด ก็จะมีโอกาสหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดนี้ ดังเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นจากคุกใบนี้ เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็ทรงนำความรู้ที่แท้จริงมาสั่งสอนสรรพสัตว์ได้รู้ได้เห็นตามความเป็นจริงว่า แท้ที่จริงแล้วเราคือใคร และควรปฏิบัติตนอย่างไรในโลกที่อยู่ในจักรวาลนี้ และทำอย่างไรให้หลุดพ้นจากคุกใบนี้

1.4 ความสัมพันธ์ของศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับความเป็นจริงของจักรวาล

ในโลกของเรานี้มีประชากรอาศัยอยู่หลายพันล้านคน จะมีสักกี่คนที่เข้าใจความเป็นจริงของโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ หากคนเหล่านั้นมิได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ย่อมใช้ชีวิตไปตามอำนาจกิเลส โดยปราศจากความคิดอย่างถูกต้อง เมื่อละโลกแล้วย่อมเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น บุคคลที่ประมาทในการดำเนินชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า เหมือนบุคคลที่ตายแล้ว ตายจากคุณงามความดี หมดเวลาในชีวิตไปโดยไร้ประโยชน์

1.4.1 ความจริงเรื่องเราคือใครในจักรวาล

มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ มีความสงสัยใคร่รู้ในทุกสิ่ง และมักจะมีคำถามที่ค้างคาใจอยู่มากมายว่า เราคือใคร เกิดมาทำไม ทำไมจึงเกิดมาเป็นมนุษย์ ทำไมจึงมาอยู่ในโลกนี้ โลกนี้คืออะไร ใครเป็นผู้สร้าง ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้รอคอยการตอบคำถามอยู่เสมอ หากใครสามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้อย่างมีเหตุผลอย่างถูกต้องชัดเจน บุคคลนั้นย่อมได้รับการเชิดชูยกย่อง และวิทยาศาสตร์ก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ให้คำตอบในเรื่องรูปธรรมเหล่านี้ได้บ้าง จึงทำให้นักวิทยาศาสตร์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในยุคปัจจุบัน แต่เรื่องนามธรรมทางด้านจิตใจยังเข้าไม่ถึงมากนัก

ในยุคที่วิทยาศาสตร์รุ่งเรืองอย่างเช่นปัจจุบันนี้ นักวิทยาศาสตร์ได้ส่งยานอวกาศออกไปสำรวจนอกโลก จึงมีความแล้วถ่ายภาพโลกกลับมาพบว่ามีลักษณะกลม นักวิทยาศาสตร์จึงสันนิษฐานว่า โลกมีทรงกลม และเป็นสถานที่ที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังค้นไม่พบสิ่งมีชีวิตที่ดาวดวงอื่น สำหรับโครงสร้างจักรวาล นักวิทยาศาสตร์ก็สันนิษฐานว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง มีดาวดวงอื่นเช่นโลกเป็นดาวบริวาร

แต่มีความรู้อีกแขนงหนึ่งที่เรียกว่า ความรู้ทางพุทธศาสตร์ เป็นความรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้เห็นด้วยการค้นคว้าทางจิต พระองค์ฝึกจิตให้ละเอียดลุ่มลึกควรแก่การงาน จนมีญาณหยั่งรู้ในทุกสิ่งตามความเป็นจริง พระองค์ทรงแสดงเรื่องจักรวาลวิทยาไว้อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งในหัวข้อนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจภาพรวมของจักรวาลโดยสรุป ในเรื่องความเป็นจริงของโลกและชีวิตว่า เราอยู่ ณ ส่วนใดของจักรวาล

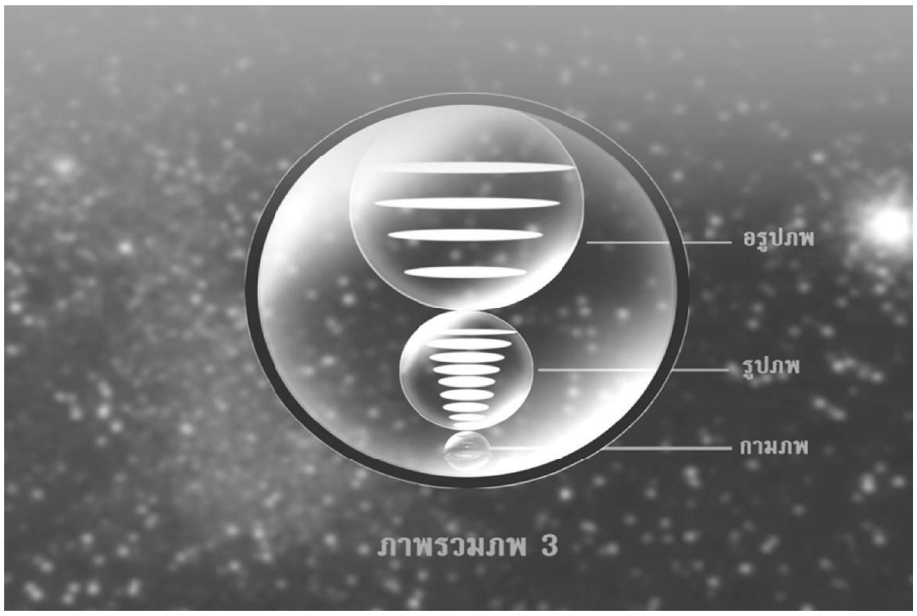

ภาพที่ 1.1 ภาพรวมภพสาม

1) องค์ประกอบของจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์

นักศึกษาควรทำความเข้าใจในเรื่อง องค์ประกอบของจักรวาลนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง และจักรวาลนั้นมีมากมายไหม มีเป็นล้าน เป็นสิบล้าน เป็นล้านล้านจักรวาล เป็นอนันต-จักรวาล หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า โลกธาตุ ที่มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ตามจำนวนจักรวาลในจักรวาลหนึ่งๆ นั้นมีองค์ประกอบที่เรียกว่า ภพสาม อันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในที่นี้จะขออธิบายโดยย่อ คือ

กามภพ คือ ภพอันเป็นที่เกิดของผู้ที่ยังเกี่ยวข้องในกาม มี 11 ภูมิ ได้แก่

มนุสสภูมิ 1 คือ โลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มี 4 ทวีป ได้แก่ ปุพพวิเทหทวีป อปรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป ชมพูทวีป

อบายภูมิ 4 คือ ภูมิกำเนิดของสัตว์ที่ปราศจากความเจริญ เป็นภูมิต่ำที่สุดในบรรดาภูมิทั้งหมด มีทั้งหมด 4 ภูมิ ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน

เทวภูมิ 6 คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของชาวสวรรค์ มี 6 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 จาตุมหาราชิกา ชั้นที่ 2 ดาวดึงส์ ชั้นที่ 3 ยามา ชั้นที่ 4 ดุสิต ชั้นที่ 5 นิมมานรดี และชั้นที่ 6 ปรนิมมิตวสวัตดี

รูปภพ คือ ภพอันเป็นที่อยู่ของรูปพรหม อยู่สูงกว่าเทวภูมิ มีทิพยสมบัติที่สวยงามละเอียดประณีตกว่าเทวภูมิ มีทั้งหมด 16 ชั้น

อรูปภพ คือ ภพอันเป็นที่อยู่ของอรูปพรหม อยู่สูงกว่ารูปภพ มีทิพยสมบัติสวยงามประณีตกว่ารูปภพ มีทั้งหมด 4 ชั้น

2) โครงสร้างทางกายภาพของจักรวาล

โครงสร้างทางกายภาพของจักรวาลหนึ่ง ประกอบด้วย ภูเขาสิเนรุ เป็นศูนย์กลางจักรวาล โดยรอบภูเขาสิเนรุในทิศทั้ง 4 เป็นที่อยู่ของโลกมนุษย์ 4 โลก ได้แก่ ชมพูทวีปอยู่ทางทิศใต้ของภูเขาสิเนรุ และตั้งแต่ภูเขาสิเนรุขึ้นไปในอากาศเป็นที่อยู่ของสรรค์มี 6 ชั้นตามลำดับ สวรรค์ชั้นที่ 1 จาตุมหาราชิกา อยู่ที่ไหล่ภูเขาสิเนรุ สรรค์ชั้นที่ 2 ดาวดึงส์อยู่หน้าตัดส่วนบนภูเขาสิเนรุ อีก 4 ชั้นอยู่ถัดกันขึ้นไปในอากาศ มีขนาดใหญ่ขึ้นไปตามลำดับ และสูงขึ้นไปจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ปรนิมมิตวสวัตดี เป็นที่อยู่ของรูปพรหม 16 ชั้น และสูงขึ้นไปจากรูปพรหมชั้นสุดท้าย เป็นที่อยู่ของอรูปพรหม 4 ชั้น มีขนาดใหญ่ขึ้นไปตามลำดับ ส่วนชั้นล่างภูเขาสิเนรุมีภูเขา 3 ลูก ที่เรียกว่า ตรีกูฏ วางเป็น 3 เส้า บริเวณตรงกลางภูเขาตรีกูฏเป็นอุโมงค์ใหญ่เป็นที่อยู่ของอสูร ซอกเขาทั้ง 3 ลูกเป็นที่อยู่ของเปรตและอสุรกาย และใต้ภูเขาตรีกูฏลงไปเป็นที่อยู่ของนรกทั้ง 8 ขุม มีขนาดใหญ่ไปตามลำดับ ขุมที่ 8 จะมีขนาดใหญ่ที่สุด (พระญาลิไทย, 2554: 14-63)

ดังนั้นมนุษย์จึงอยู่ในจักรวาลหนึ่งในจำนวนจักรวาลที่นับไม่ถ้วน อยู่ในกามภพ ในมนุสสภูมิ ชมพูทวีป มนุษย์ไม่ได้มีอยู่เฉพาะในโลกของเราที่เรียกว่าชมพูทวีปเท่านั้น แต่ยังมีอีก 3 ทวีป ซึ่งเป็นโลกมนุษย์ ในจักรวาล มีภูเขาสิเนรุเป็นศูนย์กลาง และมนุษย์ก็มีอยู่แต่เดิมก่อนแล้ว และเป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรก เหมือนเป็นพื้นฐานของจักรวาล สัตว์ในภูมิอื่นๆ ล้วนแปรเปลี่ยนไปจากมนุษย์ทั้งสิ้น สิ่งมีชีวิตที่นอกเหนือจากมนุษย์ที่มีกายละเอียดยังคงมีอยู่ในภูมิอื่นๆ อีกมากมาย เราจึงมีเพื่อนต่างภพอีกจำนวนมากนับไม่ถ้วนในจักรวาลนี้

เมื่อทราบอย่างนี้จะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโลกและจะต้องศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการวนเวียนเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติให้ลึกซึ้ง เพื่อสร้างความเข้าใจตรงตามความเป็นจริง สามารถดำเนินชีวิตให้ปลอดภัยในสังสารวัฏอันยาวไกลนี้

1.4.2 วัฏจักรของจักรวาล

ความจริงที่จะต้องเข้าใจให้ถ่องแท้เกี่ยวกับโลกและจักรวาลอีกประการหนึ่งคือ สรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล แสนโกฏิจักรวาล อนันตจักรวาล ไม่มีสิ่งใดเลยที่จะยั่งยืนถาวร สิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงเหล่านั้น ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ทั้งสิ้น (สำ.สฬา. 18/1/1 มจร) คือ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง

โดยสภาพความเป็นจริงของจักรวาลเองก็มีวัฏจักรของตัวเอง อันประกอบด้วย การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป ซึ่งหมุนเวียนเป็นวงจรอย่างนี้ไม่สิ้นสุดเช่นกัน ดังนั้นจึงต้องศึกษาอย่างถ่องแท้ เพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า โลกเราเปรียบเสมือนอยู่ในคุกขนาดใหญ่ที่ต้องวนเวียนตายเกิดอย่างไม่รู้จบสิ้น ทั้งยังเป็นคุกที่มีความเสื่อมถอยอยู่ตลอดเวลา หาความเที่ยงแท้ไม่ได้เป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบกันอย่างมาก เพื่อให้เห็นชัดถึงสภาพอันแท้จริงของจักรวาลที่เราอาศัย และเพื่อตระหนักถึงความสำคัญของปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ กรุณาคุณ อันเป็นพุทธคุณ 3 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงนำความรู้อันแท้จริงมาเปิดเผยต่อมวลมนุษยชาติ

1) การเกิดขึ้นของจักรวาล

จักรวาลเกิดจากการรวมตัวของธาตุทั้ง 4 ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลาย การเกิดขึ้นของจักรวาลเริ่มจากในท้องจักรวาลมีเพียงอากาศที่ว่างเปล่า เมื่อเวลาล่วงไปนานนับประมาณไม่ได้ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือ มีเม็ดฝนตกลงมา จากเม็ดเล็กจนกระทั่งเม็ดใหญ่เท่าลำตาล น้ำฝนนั้นถูกลมพัดรองรับไว้เหมือนภาชนะทำให้น้ำไม่รั่วไหล ลมก็พัดแทรกน้ำขึ้นมา ทำให้น้ำนั้นงวดเข้า งวดจากบนลงล่าง ตามลำดับ ซึ่งแต่ละขั้นตอนใช้ระยะเวลายาวนานมาก

เมื่อระดับน้ำลดลง ทำให้ที่ตั้งของภพภูมิต่างๆ ตั้งแต่ชั้นพรหมชั้นลงมาจนถึงสวรรค์ชั้นยามา เมื่อระดับน้ำลดลงมาถึงระดับพื้นดิน ระดับน้ำเริ่มคงที่ไม่ลดลงไปอีก เมื่อน้ำนิ่งจึงเกิดการรวมตัวของตะกอนลอยอยู่บนผิวน้ำ มีสีเหลือง กลิ่นหอม รสหวาน ตะกอนนี้เกิดจากการรวมตัวของธาตุหยาบ (การเกิดขึ้นของภพภูมิอื่นเป็นการรวมตัวของธาตุละเอียดทำให้มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า) ซึ่งต่อมาคือแผ่นดินที่รองรับสิ่งต่างๆ ต่อจากนั้นจะมีกอบัวเกิดขึ้นเป็นบุพนิมิต กอบัวนั้นจะมีดอกบัว ดอกบัวนั้นจะหมายถึงการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของกัปนั้น ถ้ามี 1 ดอก แสดงว่าจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 1 พระองค์ อย่างไรก็ตาม กอบัวนั้นจะมีดอกบัวไม่เกิน 5 ดอก ซึ่งหมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักบังเกิดขึ้นไม่เกิน 5 พระองค์ต่อกัป

เมื่อแผ่นดินตั้งขึ้นแล้ว พรหมในชั้นอาภัสราที่สิ้นบุญก็ลงมายังพื้นดิน ซึ่งถือว่าเป็นมนุษย์ต้นกัป พรหมเหล่านั้นไม่มีเพศ มีกายเบา เหาะไปมาในอากาศได้ มีรัศมีสว่างไสว มีปีติเป็น

อาหาร ไม่ต้องกินสิ่งอื่น พรหมเหล่านั้นดำเนินชีวิตอย่างนั้นเป็นเวลาช้านาน จนในที่สุดก็มีพรหมตนหนึ่ง เกิดกิเลสมีความต้องการชิมง้วนดินที่มีกลิ่นหอม จึงได้นำเข้าปาก แค่วางที่ปลายลิ้นง้วนดินก็แผ่ซ่านไปทั่วกาย มีรสที่ถูกใจอย่างยิ่ง จนกระทั่งพรหมตนอื่นเห็นเข้าต่างก็พากันทำตาม เมื่อบริโภคมากเข้า เป็นระยะเวลานาน ร่างกายก็หยาบ รัศมีกายที่เคยสว่างก็เริ่มหดหายไป ความมืดเริ่มปกคลุม เหล่ามนุษย์ยุคต้นกัปเกิดความหวาดกลัว ดวงอาทิตย์จึงบังเกิดขึ้น แต่มิได้ส่องสว่างตลอดเวลา เมื่อโคจรผ่านไปแล้ว ดวงจันทร์ ดวงดาวต่างๆ ก็เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลางวันกลางคืน มีฤดูกาล มีมหาสมุทร มีภูเขาสิเนรุ เป็นที่อยู่ของสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ที่หน้าตัดส่วนบนของภูเขาสิเนรุ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ใช้ระยะเวลาอันยาวนาน (ที.ปา. 11/120-124/89-92 มจร)

2) ความเสื่อมสลายของจักรวาล

เมื่อจักรวาลตั้งขึ้นแล้ว ได้เกิดมนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ มีการสร้างสังคม มีการปกครอง มีการประกอบอาชีพ อายุมนุษย์ก็มีขึ้นมีลง ผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัย เนิ่นนานจนกำหนดนับไม่ได้ว่า เท่านั้นปี เท่านี้ปี กลไกสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมให้เจริญขึ้น หรือเสื่อมถอยลงนั้นอยู่ที่กิเลสภายในใจของมนุษย์โดยรวม และเมื่อกิเลสแต่ละชนิด ก่อตัวหนาแน่นขึ้น กระทั่งสิ่งแวดล้อมเกิดความผิดปกติอย่างรุนแรงจนรับไม่ได้ เมื่อนั้นโลกย่อมถึงการพินาศไป

ความเสื่อมของจักรวาลนี้ก็เช่นกัน อำนาจกิเลสภายในใจของมนุษย์บันดาลให้สิ่งแวดล้อม เริ่มแปรเปลี่ยนไป ก่อให้เกิดมลพิษในทุกด้าน จนโลกตั้งอยู่ไม่ได้ หากมนุษย์มีกิเลสตระกูลโทสะแรงกล้าถึงขีดสุด จักรวาลนี้ย่อมถูกทำลายด้วยอำนาจแห่งไฟ ถ้ามนุษย์มีกิเลสตระกูลราคะมาก จักรวาลจะถูกทำลายด้วยน้ำ และหากมนุษย์มีกิเลสตระกูลโมหะมาก จักรวาลจะถูกทำลายด้วยลม

ยกตัวอย่างเช่นการที่จักรวาลถูกทำลายด้วยไฟ เมื่อมลพิษต่างๆ ที่เกิดจากอำนาจกิเลสตระกูลโทสะในใจของมนุษย์มากขึ้น จะเกิดปรากฏการณ์ฝนไม่ตกเป็นเวลาช้านาน ต้นไม้น้อยใหญ่พากันเหี่ยวแห้งตาย ล่วงเวลาต่อมา เมื่อดวงอาทิตย์โคจรลับฟ้าไปแล้ว ควรจะเป็นเวลากลางคืนแต่กลับไม่มี เพราะเกิดดวงอาทิตย์ใหม่ขึ้นอีกหนึ่งดวง ซึ่งมีความรุนแรงกว่าดวงอาทิตย์ดวงแรก ความร้อนก็เพิ่มพูนทวีคูณ ท้องฟ้าไม่มีเมฆหมอกปรากฏ แม่น้ำสายใหญ่ทั้งหลายเหือดแห้งหมด ไม่มีผู้คนหลงเหลืออยู่ ล่วงเวลาต่อมาอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 ปรากฏ แม่น้ำใหญ่ทั้งหลายแห้งหมด เวลาผ่านไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 4 ปรากฏ สระใหญ่ในป่าหิมพานต์แห้งหมด น้ำในมหาสมุทรเริ่มแห้งงวด กาลล่วงไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 ปรากฏ น้ำในมหาสมุทร

แห้งหมด ระยะเวลาผ่านไปอีกยาวนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 6 ก็ปรากฏ แผ่นดินภูเขาทั้งหลายก็สิ้นธาตุน้ำ ไม่สามารถเกาะกุมแผ่นดินไว้ ก็หลุดกระจาย กลายเป็นฝุ่นเป็นควันคลุ้งตลบ เป็นอยู่ระยะเวลายาวนาน ครั้นดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏ โลกธาตุทั้งแสนโกฏิจักรวาลก็ลุกเป็นไฟ มีเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว ยอดภูเขาสิเนรุก็หลุดกระจายสลายไปในอากาศ เปลวไฟประลัยกัลป์เกิดที่โลกมนุษย์ ลุกไหม้ลามไปยังเทวโลก ต่อขึ้นไปยังพรหมโลกชั้นต้น ปฐมฌานภูมิ แล้วก็หยุดเพียงเท่านั้น และไหม้ลามไปอบายภูมิ 4

สภาพการตั้งอยู่ของจักรวาล และการเสื่อมสลายของจักรวาล เป็นวัฏจักรที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นระยะเวลายาวนาน สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงที่ไม่สามารถหลีกพ้นไปได้ไม่ว่าจะเป็น ใครก็ตาม การศึกษาเรื่องวัฏจักรนี้ ยิ่งทำให้เราเห็นชัดในทุกข์โทษภัยของสังสารวัฏได้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก

1.4.3 จักรวาลเปรียบเสมือนกรงขังสรรพสัตว์

ประเด็นที่จะนำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้ เป็นประเด็นที่เกี่ยวเนื่องกับหัวข้ออื่นๆ ที่จะทำให้เห็นภาพของตัวเองชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อได้ศึกษาองค์ประกอบของจักรวาลอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์และโครงสร้างของจักรวาลแล้ว เห็นเพียงภาพรวมของจักรวาลเท่านั้น มิได้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงการไปเกิดมาเกิดระหว่างภพภูมิ ตามกฎสังสารวัฏ

สังสารวัฏ คือ การที่สัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนามต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ รวมทั้งชีวิตปัจจุบันของมนุษย์ในโลกนี้อย่างไม่มีวันสิ้นสุด กระบวนการของสังสารวัฏมีธรรมเป็นแบบอิงอาศัยกันสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ดังนั้นความเป็นไปของสังสารวัฏจึงประกอบด้วยองค์ 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก

ความสัมพันธ์ขององค์ 3 เกิดขึ้นเมื่อกิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ กำเริบส่งผลให้ใจเศร้าหมอง บีบบังคับใจมนุษย์ให้ทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ส่งผลให้ได้รับวิบากอันมีอำนาจนำมนุษย์ เมื่อตายแล้วให้เสวยผลแห่งกรรมในภพภูมิ 31 และวิบากนี้ก็เป็นเหตุให้บีบคั้นกิเลสในใจของสรรพสัตว์ต่อไปอีกเป็นสภาวะหมุนเวียนด้วยความเป็นเหตุเป็นผลอยู่อย่างนี้ไม่มีวันสิ้นสุด ยกเว้นได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เข้าสู่นิพพาน

สังสารวัฏเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากสำหรับคนทั่วไปที่มิได้มีความศรัทธาในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีคนจำนวนมากมีความเข้าใจว่า คนเราเมื่อตายแล้วสูญ ไม่ต้องกลับมาเกิดใหม่อีก จึงดำเนินชีวิตตามความพอใจของตน ไม่คำนึงถึงหลักศีลธรรม หรือบางคนที่เข้าใจเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด แต่ยังไม่ทราบวิธีการที่จะหลุดพ้นจากสังสารวัฏนี้

มนุษย์นั้นมีปัญญาความรอบรู้อยู่ในขอบเขตจำกัด มักจะรู้เฉพาะประสบการณ์ชีวิตของตนที่ผ่านมาในปัจจุบันชาตินี้เท่านั้น ไม่รู้ไปถึงชาติในอดีตและชาติต่อไปในอนาคต มีเพียงบางกลุ่มที่พอรู้บ้าง เช่น ฤาษีชีไพรที่บำเพ็ญเพียรทางจิต สามารถระลึกชาติย้อนหลัง หรือไปยังข้างหน้าได้ แต่ระลึกได้จำนวนชาติที่จำกัด ทำให้ความรู้นั้นไม่ครบวงจรของการรู้รอบรู้แจ้ง ยังไม่ครบสมบูรณ์ตามความเป็นจริง

ส่วนสัตว์บางภูมิ เช่น สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เทวดา พรหม เวลาเกิดขึ้น เกิดแล้วโตทันที สัตว์เหล่านี้สามารถจำเหตุการณ์ในชาติเก่าของตนได้บ้าง จะจำได้เพียงชาติเดียว หรือที่เพิ่งตายมาย้อนหลังได้เพียงไม่กี่ชาติ แต่ย่อมไม่รู้ถึงซึ่งอนาคต

เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์หรือแม้แต่สัตว์ในสุคติภูมิย่อมไม่สามารถรู้ได้ว่า ภพสามเปรียบเสมือนเป็นที่คุมขังพวกตนให้วนเวียนตายแล้วเกิด เกิดแล้วตายไม่มีวันจบสิ้น เกิดครั้งใดก็ไม่มีทางรอดจากความทุกข์ ความทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก แม้รู้จักทุกข์กันดีก็จริง แต่ไม่รู้จักวิธีการดับทุกข์

ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นแล้วในโลกมนุษย์ พระปัญญาคุณของพระองค์ กว้างขวางไม่มีประมาณไม่มีขอบเขตจำกัด พระองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดด้วยญาณทัสสนะอันบริสุทธิ์ในความเป็นไปของสรรพสัตว์สรรพสิ่งทั้งปวง ทรงรู้แจ้งเห็นแจ้งซึ่งพระนิพพานอันเป็นที่หลุดพ้นจากภพสาม เป็นที่ไม่มีเกิดไม่มีตาย ตลอดถึงทรงทราบวิธีปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นการเวียนว่ายตายเกิด และทรงพบว่ามนุษย์นั้นยังตกอยู่ในอำนาจกิเลส เป็นเหตุให้ก่อกรรม และนำไปสู่วิบากในภพสาม การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพสาม จึงเปรียบเสมือนกับคุกที่กักขังสรรพสัตว์ ให้หมดอิสรภาพ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ถูกกิเลสบังคับชักนำให้สร้างกรรมบาป เกิดอกุศลวิบาก วนเวียนตายเกิด ได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในภพภูมิต่างๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด แม้โลกมนุษย์เองก็เป็นคุกย่อยในคุกใหญ่ คือ **ภพสาม**

บางคนอาจจะนึกไม่ถึงว่าชาวสวรรค์ ก็ยังมีความทุกข์ด้วยหรือ ในที่นี้ขอกล่าวถึงสภาพความทุกข์ของสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพสามที่เปรียบเสมือนคุกขังสรรพสัตว์

สัตว์นรก ทุกข์เพราะถูกลงโทษทัณฑ์ทรมานด้วยประการต่างๆ อย่างโหดร้ายทารุณถึงที่สุดจากนายนิรยบาล

เปรต ทุกข์เพราะความหิวโหย ความห่วงใยในคนที่ผูกพัน

อสุรกาย ทุกข์เพราะความหวาดกลัว ไม่มีที่อยู่ ที่กิน

สัตว์เดรัจฉาน ทุกข์เพราะเรื่องการหาอาหารเลี้ยงชีพเป็นสำคัญ

มนุษย์ ทุกข์เพราะต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เศร้าโศกเสียใจด้วยเรื่องต่างๆ

เทวดา ทุกข์เพราะเทวสมบัติและมีรัศมีสว่างไสวไม่ทัดเทียมผู้อื่น

พรหม ทุกข์เพราะความเป็นผู้ฌานไม่เท่าผู้อื่น

อย่างไรก็ดี สรรพสัตว์ทุกชีวิต ไม่ว่าจะเกิดในภพภูมิใดๆ ก็มักคุ้นชินอยู่กับความทุกข์ในภพภูมิที่ตนอาศัยอยู่ จนมองความทุกข์ไม่ออก เมื่อมองไม่ออกก็ไม่คิดจะหนีออกจากทุกข์ ทั้งยังแก้ไขอย่างผิดวิธี เหมือนป่วยเป็นไข้ แต่ไม่รู้ว่าป่วย กลับหาของแสลงโรคให้กับตนเอง อาการของโรคจึงเพียบหนัก เมื่อใดมนุษย์มีปัญญาเห็นทุกข์ รู้จักทุกข์ เมื่อนั้นก็จะรู้จักพยายามหาต้นเหตุของทุกข์ให้พบแล้วกำจัดเสีย ปัญญาชนิดนี้เกิดเองได้ยาก ถ้ามีผู้มีปัญญาเหนือกว่ามาชี้แจงแนะนำบอกทางให้ก็จะทำให้ง่ายและสะดวกขึ้น

ดังนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงปัญญาคุณอันประเสริฐ ทรงชี้แนะแนวทางในการดับทุกข์เพื่อหลุดพ้นจากภพสามไว้ให้แล้ว ขอให้เราได้ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามคำแนะนำของพระองค์ย่อมบรรลุมรรคผลนิพพาน หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสอนอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ เพื่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ พระพุทธองค์มิได้ทรงสอนหมดทุกเรื่องที่ได้ตรัสรู้ เหมือนอย่างที่พระองค์ทรงเปรียบเทียบว่า ความรู้ที่พระองค์สอนนั้นเป็นเพียงใบไม้ในกำมือ แต่ความรู้นั้นมีอีกมากมายดุจใบไม้บนต้นในป่าประดู่ลาย (สำ.ม. 19/1101/613 มจร)

1.5 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้หลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก ทุกพระองค์ทรงบังเกิดขึ้นในโลกเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุข ยังมนุษยชาติให้พ้นจากกองทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานอย่างแท้จริง แต่เดิมพระองค์ก็เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญอย่างพวกเรา ไม่รู้จักเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง ปะปนคละเคล้ากันไป แล้วก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพสาม หรือเปรียบเสมือนอยู่ในคุก ในสังสารวัฏนี้เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก ไม่ทราบว่าชาติแรกเริ่มตรงไหน และชาติสุดท้ายจะสิ้นสุดเมื่อใด ถูกความทุกข์จากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ครอบงำเรื่อยมา

จนกระทั่งมีอยู่พระชาติหนึ่ง เกิดจิตสำนึกลึกๆ ที่ได้สั่งสมประสบการณ์ ได้พบความทุกข์มานับภพนับชาติไม่ถ้วนบีบคั้น ทำให้พระองค์เบื่อหน่ายต่อความทุกข์ มองหาหนทางที่จะออกจากทุกข์ให้ได้ และตั้งใจมั่นว่า เมื่อตนเองออกจากความทุกข์ในสังสารวัฏได้ จะต้องช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ไปด้วยให้ได้ นี่คือความปรารถนาเริ่มต้นของการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จากนั้นพระองค์ก็ทรงลองผิดลองถูกหาวิธีการเพื่อการดับทุกข์เรื่อยมา จนเริ่มพบวิธีการที่ถูกต้องมาตามลำดับ และได้สร้างบารมีอย่างยิ่งยวดโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน สละเลือดเนื้อ อวัยวะ ชีวิต ผ่านอุปสรรคนานัปการโดยไม่ย่อท้อ มายาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน เพื่อให้ได้มาซึ่งสัพพัญญุตญาณ อันเป็นความปรารถนาสูงสุด เมื่อสั่งสมบารมีจนเต็มเปี่ยมแล้ว ในที่สุดทรงค้นพบวิธีการดับทุกข์เป็นผลสำเร็จ ได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้เลิศประเสริฐกว่ามนุษย์ และเทวดาทั้งปวง สามารถยกตนให้พ้นจากกองทุกข์ หลุดพ้นจากการถูกกักขังในภพสามไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน อันเป็นที่ไม่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นบรมสุขนิรันดร์ ซึ่งไม่ได้มีแต่พระพุทธองค์เท่านั้นที่สามารถยกตนหลุดพ้นจากกองทุกข์ และออกจากวัฏสงสารนี้ได้ ยังมีพระสาวกที่หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ที่ได้ปรินิพพานนานมาแล้วมากกว่าเมล็ดทรายในท้องพระมหาสมุทรทั้ง 4 ในหัวข้อต่อไปจึงจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธวงศ์ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมายหลายพระองค์

1.6 วงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพื่อทำความเข้าใจในการศึกษาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นักศึกษาควรทำความเข้าใจถึงการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มิได้มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ทรงบังเกิดขึ้นแล้วมากมายจนนับไม่ถ้วน ซึ่งเมื่อตรัสรู้แล้วทรงสั่งสอน นำพาสรรพสัตว์ให้หมดกิเลส แล้วปรินิพพานตามพระองค์ไปด้วย ในเนื้อหาส่วนนี้จะกล่าวถึงวงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่ได้รับพุทธพยากรณ์เป็นครั้งแรกในส่วนของพุทธวงศ์ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาบังเกิดขึ้นอีกในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า คืออนาคตวงศ์

ในการที่พระสารีบุตรได้อาราธนาขอให้พระสมณโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันทรงแสดงเทศนาเกี่ยวกับพุทธวงศ์และอนาคตวงศ์ ในกาลนั้นพระองค์ทรงแสดงเทศนาถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 26 พระองค์ ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบัน 1 พระองค์ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต 1 พระองค์ ตามลำดับ

1.6.1 พุทธวงศ์ หมายถึง วงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต และวงศ์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบัน คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า 28 พระองค์ (3 พระองค์แรก ไม่ได้กล่าวถึงนักเพราะไม่ได้พุทธพยากรณ์แด่พระสมณโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ซึ่งเสด็จบังเกิดใน 4 อสงไขยแสนมหากัป นับถอยหลังแต่กัปนี้ไป เรียกว่าพุทธวงศ์ (ขุ.พุทธ.อ. 73/17 แปล.มมร.)

1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์ ได้แก่

พระองค์ที่ 1	พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 2	พระโกณฑัญญะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 3	พระมังคละสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 4	พระสุมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 5	พระเรวตะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 6	พระโสภิตะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 7	พระอโนมาทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 8	พระปทุมะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 9	พระนารทะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 10	พระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 11	พระสุเมธะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 12	พระสุชาตะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 13	พระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 14	พระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 15	พระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 16	พระสิทธัตถะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 17	พระติสสะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 18	พระปุสสะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 19	พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 20	พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 21	พระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 22	พระกกุสันธะสัมมาสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 23	พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 24	พระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า

2) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน หมายถึง พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระองค์ที่ 25

1.6.2 อนาคตวงศ์ หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต คือ พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระองค์ที่ 26 และในกาลที่พระอานนท์ได้ทรงทูลถามต่อพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่ได้รับพุทธพยากรณ์ไว้แล้ว และพระโพธิสัตว์ที่จะเสด็จมาบังเกิดแล้วตรัสรู้ต่อจากพระองค์ในอนาคต ในกาลนั้นพระองค์ทรงแสดงสรุปไว้ว่า พระโพธิสัตว์ที่ได้รับพุทธพยากรณ์ไว้แล้ว มีจำนวนทั้งสิ้น 510 พระองค์ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่มีบารมียังอ่อนอยู่ ซึ่งต้องสร้างบารมีต่ออีกจึงยังไม่ได้กล่าวถึงพระนามที่จะเสด็จบังเกิดขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีจำนวน 500 พระองค์ และพระโพธิสัตว์ผู้มีบารมีแก่กล้าแล้ว มีจำนวน 10 พระองค์ จักเสด็จบังเกิดขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในกาลต่อไปตามลำดับ ดังนี้

พระองค์ที่ 1	พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 2	พระรามสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 3	พระธัมมราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 4	พระธัมมสามีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 5	พระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 6	พระรังสีมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 7	พระเทวเทพสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 8	พระนรสีหสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 9	พระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์ที่ 10	พระสุมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระอนาคตวงศ์ 10 พระองค์นี้ จักมีพระศรีอริยเมตไตรยเสด็จบังเกิดขึ้นเป็นพระองค์ที่ 1 แต่จักเป็นพระองค์ที่ 5 หรือพระองค์สุดท้ายในภัทรกัปนี้ซึ่งมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง 5 พระองค์ เพราะเป็นมหากัปที่เจริญ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในภัทรกัปทั้ง 5 พระองค์ ได้แก่ 1) พระกกุสันธะ 2) พระโกนาคมนะ 3) พระกัสสปะ 4) พระสมณโคดม และ 5) พระศรีอริยเมตไตรย ดังพุทธพจน์ว่า

“นับแต่กัปนี้ไป ในกัปที่นับไม่ได้ มีพระพุทธเจ้า 4 พระองค์ คือ พระตัณหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร และพระทีปังกรพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเหล่านั้นมีในกัปเดียวกัน ต่อจากสมัยพระทีปังกรพุทธเจ้า ก็มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า โกณฑัญญะ มีพระองค์เดียว ในกัปหนึ่ง ระหว่างกัปของพระทีปังกรพุทธเจ้าและโกณฑัญญะพุทธเจ้าเป็นอันตรกัปนับไม่ถ้วน ต่อจากสมัยของพระโกณฑัญญะพุทธเจ้าก็มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า มังคละ ระหว่างกัปของพระพุทธเจ้า 2 พระองค์นั้น เป็นอันตรกัปนับไม่ถ้วน พระสุมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ แม้เหล่านั้นก็มีในกัปเดียวกัน ต่อจากสมัยของพระโสภิตะพุทธเจ้า ก็มีพระอโนมาทัสสีพุทธเจ้า ระหว่างกัปของ

พระพุทธเจ้าทั้ง 2 พระองค์นั้น เป็นอันตรกัปนับไม่ถ้วน พระอโนมาทัสสี พระปทุมะ และพระนารทะ แม้เหล่านั้นก็มีในกัปเดียวกัน ต่อจากสมัยของพระนารทะ มีพระปทุมุตตรทรงบังเกิดขึ้นในกัปหนึ่ง ระหว่างกัปของพระนารทะพุทธเจ้า และปทุมุตรเป็นอันตรกัปนับไม่ถ้วน ใน 30,000 กัป ต่อจากพระปทุมุตตรพุทธเจ้ามีพระพุทธเจ้า 2 พระองค์คือ พระสุเมธะ และพระสุชาตะ ใน 1,800 กัป มีพระพุทธเจ้า 3 พระองค์ คือ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี และพระธัมมทัสสี เสด็จบังเกิดขึ้นในกัปเดียวกัน ต่อจากกัปนี้ ในกัปที่ 94 มีพระองค์เดียวพระนามว่า สิทธัตถะ ต่อจากกัปที่ 92 นับจากกัปนี้มีพระติสสะ และพระปุสสะ ต่อแต่กัปนี้ในกัปที่ 91 มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า วิปัสสีพระพุทธเจ้า ต่อจากกัปนี้ในกัปที่ 31 มี 2 พระองค์ คือ พระสิขี และพระเวสภู ในภัทรกัปนี้มีพระผู้นำ 3 พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ เราผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบัน และพระเมตไตรยเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต พระพุทธเจ้า 5 พระองค์นี้ เป็นปราชญ์ผู้อนุเคราะห์โลก” (ขุ.พุทธ.73/27/643,736-738 แปล.มมร.)

เมื่อได้ทราบถึงจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จบังเกิดขึ้นแล้วในอดีต และที่กำลังจะเสด็จบังเกิดขึ้นในอนาคต จะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมายจนนับไม่ถ้วน นี้เป็นเพียงตัวอย่างที่ปรากฏในพุทธวงศ์ และอนาคตวงศ์

ฉะนั้นเราควรตระหนักในพระกรุณาคุณอย่างจะนับจะประมาณมิได้ ที่พระองค์ได้นำความรู้ที่พระองค์ทรงค้นพบความจริง มาชี้แนะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้เห็นความจริงของชีวิตที่ถูกกักขังวนเวียนอยู่ในภพสาม อันเปรียบเสมือนคุกขังสรรพสัตว์ และยังทรงแนะแนวทางในการดับทุกข์ นำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากการคุมขังในภพสาม พ้นจากความทุกข์อันแสนทรมานในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังสารวัฏ

ดังนั้น วิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ จึงถูกเรียบเรียงขึ้น ด้วยตระหนักถึงกรุณาคุณ อันสุดประมาณนี้ โดยรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวเนื่องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในหลายแง่มุม มาร้อยเรียง เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักถึง ปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ และกรุณาคุณ อันไม่มีประมาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้เห็นเส้นทางการบำเพ็ญบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างชัดเจน เป็นขั้นตอนมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ ออกจากวัฏฏสงสาร มุ่งสู่ฝั่งพระนิพพานให้ได้

บทที่ 2

ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 2 ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงสร้างเนื้อหา

2.1 ความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.1.1 นิยามของคำว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.2 คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.2.1 ความหมายของคำว่า พุทธคุณ

2.2.2 พุทธคุณ 9 ประการ

2.2.3 ความยากในการพรรณาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.3 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก

2.3.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงบังเกิดขึ้นพร้อมกัน

2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

2.5 พุทธอุบัติ

2.5.1 หน่วยเวลา

2.5.2 กัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น

2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แนวคิด

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้มีใจประเสริฐสูงกว่ามนุษย์และเทวา เหตุเพราะพระองค์ทรงสร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ เพื่อมุ่งทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ และคิดที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตามไปด้วย พระทัยของพระพุทธองค์จึงเปี่ยมล้นด้วยมหากรุณามาตั้งแต่ครั้งเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกได้รับรู้รับทราบในคุณความดีและคุณประโยชน์ของพระพุทธเจ้าที่มีอย่างมากมายเกินกว่าที่บุคคลใดจะพรรณนาได้หมด และยังทำให้พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะได้เข้าถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในกายของพระองค์

2. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยกายลักษณะมหาบุรุษ อันมีพระธรรมกายซ้อนอยู่ภายใน เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดา เป็นศาสดาเอกของโลก

3. การเสด็จบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นสภาพที่เป็นไปได้โดยยาก ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า การสร้างบารมีของแต่ละพระองค์ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เมื่อใด ซึ่งถ้าบารมียังไม่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ก็จะต้องสร้างบารมีกันต่อไป จนกว่าจะเต็มเปี่ยมและพร้อมที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนั้นก็จะเสด็จบังเกิดขึ้นบนมนุสสภูมิ เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำพระสัทธรรมมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รู้ความเป็นจริงของชีวิตอย่างที่พระองค์ได้รู้แล้ว

4. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็คือ อดีตเคยเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ได้เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษหรือเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ และไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรพชีวิตหรือสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก แต่เป็นบุคคลที่ตั้งความปรารถนาที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สั่งสมบารมีอย่างมากมายหลายภพหลายชาติ เพื่อค้นพบความจริงของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตว่ามีความเป็นมาอย่างไร เป็นอยู่อย่างไร และแตกสลายสิ้นลงอย่างไร การรู้ความจริงในสิ่งต่างๆ ทำให้สามารถปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และเหตุนี้เองจึงทำให้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอุบัติในโลกอย่างมากมาย ซึ่งไม่สามารถที่จะนับหรือจะประมาณได้เลย ที่จะมาช่วยนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ไปพร้อมกัน

วัตถุประสงค์

1. นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายและพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ถูกต้อง

2. นักศึกษาสามารถทราบถึงเหตุไม่มีการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เขตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และช่วงเวลาในการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง

3. นักศึกษาสามารถรู้และเข้าใจว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นได้ยากซึ่งปกติจะไม่ทรงบังเกิดขึ้นพร้อมกัน แม้จะเกิดขึ้นได้ยากแต่ก็มีมากนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

4. นักศึกษาสามารถอธิบายประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 2
ธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความนำ

โลกใบนี้เปรียบเสมือนคุก อันเป็นที่ขังสรรพสัตว์ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพสาม มิอาจสามารถกำหนดนับเวลาได้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด สรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ตลอดจนสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย สัตว์นรก ต่างต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสารนี้ ถ้าภพชาติใดสรรพสัตว์เหล่านั้นทำบุญกุศลก็จะไปเกิดในสุคติ ได้แก่ มนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ตามกำลังแห่งบุญ แต่ถ้าภพชาติใดพลาดพลั้งทำบาปอกุศล ก็จะต้องไปเกิดในทุคติ ได้แก่ สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย สัตว์นรก จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้หลายภพหลายชาติ ในขณะที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่นั้น ก็จะต้องประสบเจอกับความทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจเช่นเดียวกับโลกและจักรวาลที่ต้องมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ยังเป็นมนุษย์ก็ทรงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอย่างยาวนาน พระองค์ได้สั่งสมประสบการณ์ สั่งสมความทรงจำอันแสนทุกข์ทรมานมาอย่างยาวนาน เมื่อเกิดความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้เกิดดวงปัญญาที่จะหาหนทางพ้นทุกข์ สั่งสมมาทีละน้อย จนเมื่อประสบเหตุการณ์สะดุดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงพลันคิดได้ว่า วัฏจักรคือทะเลแห่งกองทุกข์ เป็นคุกใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ทนทุกข์ทรมานอย่างมาก ทำให้สรรพชีวิตต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสารแห่งนี้ ซึ่งยากที่จะพ้นไปได้ จึงได้คิดว่า วันหนึ่งเราจักทำลายวัฏสงสารนี้ออกไปให้ได้ จะออกไปให้พ้นจากทะเลแห่งทุกข์นี้ และถ้าวันใดที่ได้ออกไปจากวัฏสงสารนี้แล้ว จะไม่ไปเพียงลำพัง แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ร่วมทุกข์ออกไปด้วย

เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่กว่าจะหามนุษย์สักคนที่คิดเช่นนี้ หรือกว่าที่มนุษย์เช่นนี้จะเกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ จะต้องเป็นผู้ที่สั่งสมบ่มบารมีกันมากมายหลายภพหลายชาติ จึงทำให้มีปัญญามากและมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้นพระพุทธองค์จึงเป็นบุคคลผู้ทรงคุณค่าอย่างมหาศาลสำหรับสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม หรือแม้แต่สัตว์เดรัจฉาน ซึ่งพระคุณของพระองค์มีมากมายเกินกว่าที่จะพรรณนาได้หมดจนตลอดชีวิต

ในบทเรียนนี้จะกล่าวถึงธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยทั่วไป ตั้งแต่ความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนธรรมชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง แล้วนำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างบารมีให้ได้เป็นเฉกเช่นอย่างที่พระองค์ที่ได้ทำตามความปรารถนาที่ตั้งไว้จนสำเร็จ

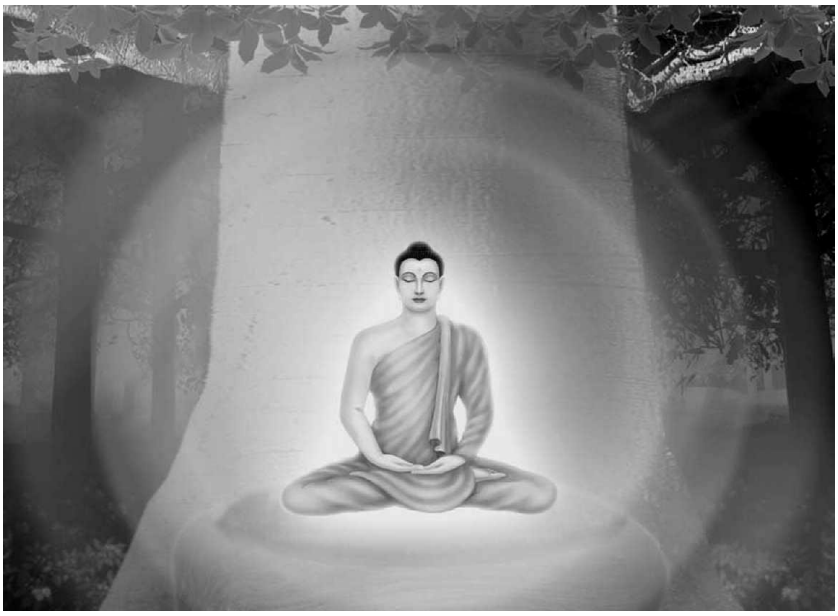

ภาพที่ 2.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2.1 ความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เป็นการยาก ที่ใครจะนิยามความหมายของคำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ครอบคลุมชัดเจน เพราะเนื่องด้วย คุณลักษณะเฉพาะพระองค์นั้นเป็นเลิศประเสริฐในทุกด้าน เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของโลกและจักรวาล พระองค์มีพระคุณอันไม่มีประมาณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะทรงชี้หนทางแห่งการดับทุกข์ อีกทั้งทรงเป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามที่จะนำพาสรรพสัตว์ไปสู่ความสุขทั้งปัจจุบัน อนาคต และความสุขอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน ทุกข้อความที่ถูกถ่ายทอดออกมา คำอุปมาที่ยกขึ้นแสดงไม่ถึงเศษเสี้ยวอสงไขยในความเป็นจริงของพระองค์ ที่จะยกขึ้นแสดงได้หมด

2.1.1 นิยามของคำว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมาย มีนัยที่แตกต่างกันไปตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล อาทิ พุทธศาสนิกชนที่ไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังก็อาจจะเข้าใจความหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า คือ พระพุทธปฏิมากรในโบสถ์ หรือพระพุทธรูปที่กราบไหว้บูชาอยู่บนหิ้งพระ บางท่านอาจจะเข้าใจว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเพียงรูปปั้น เป็นสิ่งที่สมมุติขึ้นมิใช่มีตัวตนที่แท้จริงอยู่ในโลกนี้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อนอกพระพุทธศาสนาที่พยายามนำพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปกล่าวในลักษณะที่ไม่ถูกต้อง เช่น เป็นอวตารของพระเจ้าองค์นั้นองค์นี้ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เป็นการหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา และเป็นการกลืนความเชื่อของศาสนาพุทธให้เข้ากับศาสนาของตนได้อย่างแยบยล นับว่าเป็นอันตรายเป็นภัยต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่ไม่เข้าใจย่อมหลงเชื่อได้โดยง่าย

เมื่อกล่าวถึงความหมายของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” หมายถึง บุคคลผู้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบด้วยพระองค์เอง (ม.มู.อ.17/121 แปล.มมร.) ซึ่งมีความหมายสำคัญอยู่ 2 นัย คือ

นัยที่ 1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทางกายภาพ หมายถึง กายเนื้อที่ประกอบไปด้วยลักษณะมหาบุรุษ ผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ผู้ตรัสรู้เองโดยไม่มีใครสอน เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย มีประวัติปรากฏเป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์โลก กายเนื้อที่ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษนี้มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา จึงมีความเจ็บ ความแก่ ความตาย เหมือนบุคคลทั่วไป แต่กายนี้เป็นร่างกายของบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด เพราะได้สั่งสมบารมีมาหลายภพหลายชาติจนบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วร่างกายนี้ย่อมสูญสิ้นไป ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง พระสมณโคดมพุทธเจ้าผู้ที่หลุดพ้นจากความทุกข์ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระองค์เอง ซึ่งแต่เดิมคือเจ้าชายสิทธัตถะแห่งศากยวงศ์ พระองค์ทรงนั่งเจริญภาวนาปรารภความเพียร เป็นจาตุรังควิริยะ คือ แม้เลือดเนื้อจะแห้งเหือดหายไป เหลือแต่เอ็น หนังหุ้มกระดูกก็ตาม ถ้าไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณก็ยอมสละชีวิต จนในที่สุดก็ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใต้ควงไม้ศรีมหาโพธิ์ (องฺ.เอก.33/251/297 แปล.มมร.) เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็ได้เสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สัตว์โลกให้รู้ตามในความรู้ที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งพระองค์ได้ประกาศพระพุทธศาสนาตลอด 45 พรรษา มีพระชนมายุได้ 80 ปี ก็ทรงปรินิพพาน

นัยที่ 2 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในทางธรรมกาย หมายถึง พระพุทธเจ้าที่อยู่ภายในร่างกายของพระองค์ คือ ธรรมกาย หรือกายธรรมภายในที่อยู่ภายในตัวของพระองค์ซึ่งไม่มีวันสูญสลายไป พระธรรมกายที่อยู่ในกายเนื้ออันประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษนี้ เป็นกายที่ไม่มีวันสูญสลายไป เมื่อใดที่มนุษย์ประพฤติ ปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำก็จะสามารถเข้าถึงกายธรรมภายใน ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่ภายในกายอย่างแน่นอน

ดังที่นิยามมาข้างต้น พอสรุปในความหมายที่สองได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระธรรมกายที่อยู่ภายในกายเนื้อของเจ้าชายสิทธัตถะที่ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษทำให้พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างสมบูรณ์ ดังมีพุทธพจน์ยืนยันไว้ว่า “ดูก่อนวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ผู้ใดแลมีศรัทธาในพระตถาคตตั้งมั่น เกิดแต่มูลราก ตั้งมั่นอย่างมั่นคง อันสมณพราหมณ์ เทวดามารหรือพรหมหรือใครๆ ในโลกให้เคลื่อนย้ายไม่ได้ ควรจะเรียกผู้นั้นว่าเราเป็นบุตรเกิดแต่พระอุระเกิดจากพระโอษฐ์ ของพระผู้มีพระภาค เกิดจาก พระธรรม พระธรรมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพระธรรมดังนี้. ข้อนั้นเพราะอะไร.เพราะคำว่า ธรรมกายก็ดี พรหมกายก็ดี ธรรมภูตก็ดี พรหมภูตก็ดีเป็นชื่อของพระตถาคต” (ที.ปา.15/55/150 แปล.มมร.) และที่ทรงกล่าวไว้ว่า “อย่าเลย วักกลิ ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้จะมีประโยชน์อะไร ดูก่อนวักกลิ ผู้ใดแลเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นธรรม วักกลิ เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรมก็ย่อมเห็นเรา บุคคลเห็นเรา ก็ย่อมเห็นธรรม” (สำ.ข. 27/216/276 แปล.มมร.)

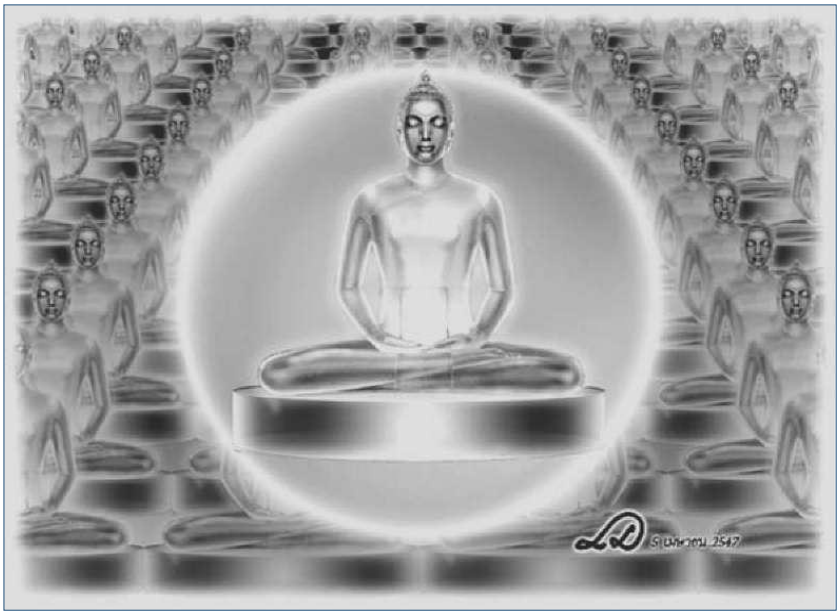

ภาพที่ 2.2 พระธรรมกาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปนิยามของคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ว่ามีความหมายอยู่ 2 นัย ในความหมายแรก คือ ร่างกายพระสมณโคดมพุทธเจ้า เป็นกายมนุษย์ที่ถึงพร้อมด้วยลักษณะมหาบุรุษผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ส่วนความหมายที่ 2 คือ กายธรรมหรือธรรมกาย หมายถึง พระธรรมกายที่ซ้อนอยู่ภายในร่างกายของพระองค์ ที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างสมบูรณ์ และหากจะกล่าวความหมายโดยสรุปจากในนัยสำคัญทั้งสอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง พระมหาบุรุษผู้ประกอบด้วยกายลักษณะมหาบุรุษอันมีพระธรรมกายซ้อนอยู่ภายใน เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นครูของมนุษย์และเทวดา เป็นศาสดาเอกของโลก

ก่อนที่จะสรุปว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหมายความว่าอย่างไร นักศึกษาควรจะทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระคุณอย่างไร เพื่อนักศึกษาจะได้เห็นคุณลักษณะเฉพาะพระองค์อย่างกว้างๆ เพื่อความกระจ่างชัดในการให้คำจำกัดความ และอีกประการหนึ่ง จะทำให้เราซาบซึ้งถึงพระคุณของพระองค์อันไม่มีประมาณอีกด้วย

2.2 คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้มีใจประเสริฐสูงกว่ามนุษย์และเทวาทั้งหลาย ตลอดจนสูงกว่าทุกสิ่งในภพสาม นอกจากจะทรงมุ่งทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏแล้ว พระองค์ยังมีพระทัยอันยิ่งใหญ่ที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตามไปด้วย พระทัยของพระองค์เปี่ยมล้นด้วยมหากรุณามาตั้งแต่ครั้งเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ซึ่งในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 9 ประการ ตลอดจนความยากในการที่จะพรรณนาคุณของพระองค์

2.2.1 ความหมายของคำว่า พระพุทธคุณ

คำว่า “คุณ” มีความหมายอยู่ 2 นัยยะ ประการแรกหมายถึง ความดี ความงาม และอีกประการหมายถึง คุณประโยชน์ เมื่อกล่าวถึงความดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็หมายถึงความบริสุทธิ์ของพระพุทธองค์ที่ปราศจากกิเลสทั้งปวง เป็นความบริสุทธิ์ใจของพระพุทธองค์ที่เรียกว่า **วิสุทธิคุณ**

นอกจากนี้ ความมีปัญญาที่ทรงมีความฉลาดรอบรู้ในธรรมทั้งปวง ก็เป็นความดีของพระพุทธองค์ เพราะเป็นปัญญาที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์เอง โดยที่ไม่ต้องให้ใครมาสอนที่เรียกว่า **ปัญญาคุณ** ส่วนคุณประโยชน์ของพระพุทธองค์ หมายถึง ความมีเมตตากรุณาที่คิด

ช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ โดยการสั่งสอนให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องโลกและชีวิตแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และจะได้ไม่ทำบาปอกุศลให้เกิดขึ้นอีกต่อไป แล้วในไม่ช้าก็จะเป็นเหมือนอย่างพระพุทธองค์ คือ หมดกิเลสเข้าพระนิพพานในที่สุด ซึ่งคุณประโยชน์นี้เรียกว่า **กรุณาคุณ**

ดังนั้น คำว่า **พระพุทธคุณ** จึงหมายถึง ความดีและคุณประโยชน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งคุณงามความดี และคุณประโยชน์ทั้งสองอย่างนี้ เป็นคุณความดีของพระพุทธองค์เอง ไม่ใช่เป็นคุณความดีของคนอื่น และคุณความดีนั้นยิ่งใหญ่มาก จนทำให้ท้าวสักกเทวราชผู้ยิ่งใหญ่และเหล่าเทวาทั้งหลาย แม้แต่พรหมรวมทั้งมนุษยทั้งหลายก็ให้ความเคารพพระพุทธองค์ เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ได้ทุ่มเทสร้างบารมีด้วยกำลังกายและกำลังใจ จนชาติสุดท้ายได้สละราชสมบัติออกบรรพชา แล้วก็ทรงทุ่มเททำความเพียรอย่างแรงกล้าจนหมดสิ้นอาสวกิเลสบรรลุเป็นพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในที่สุด

2.2.2 พุทธคุณ 9 ประการ

คุณงามความดีและคุณประโยชน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่า พระพุทธคุณ ที่มนุษย์และเทวาทั้งหลายต่างกล่าวสรรเสริญ มีทั้งหมด 9 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 อรหำ แปลว่า ไกล หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ห่างไกลจากกิเลสหรือพ้นจากกิเลส เพราะทรงกำจัดกิเลสทั้งหลายให้หมดไปจากใจได้ โดยไม่เหลือแม้กระทั่งเศษเสี้ยวของกิเลส ทำให้พระพุทธองค์บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนกับแท่งทองชมพูนุท[1] และมีใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวในอิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ที่มากระทบ คือ ไม่ทรงยินดีในสิ่งที่น่าปรารถนาและไม่ทรงยินร้ายในสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาเปรียบเหมือนกับเสาเขื่อนที่มั่นคง ไม่คลอนแคลนหรือหวั่นไหวต่อพายุที่มาจากทิศทั้ง 4

เมื่อพระพุทธองค์ไม่เคยหวั่นไหวต่อสิ่งใด เพราะสามารถกำจัดกิเลสอาสวะได้จนหมดสิ้น ไม่เหลือแม้กระทั่งเศษเสี้ยว จึงมีนัยที่แปลได้อีกอย่างหนึ่งว่า **เป็นผู้ควร** หมายถึง เป็นผู้ที่เหล่ามนุษย์และเทวาทั้งหลายสมควรแก่การเคารพ เทิดทูนบูชาอย่างยิ่ง และเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดที่แท้จริง

---

[1] ประเทศไทย เรียกว่า ชมพูนุท แต่ในที่อื่นกล่าวไว้ว่า บ่อทองเกิดขึ้นในที่ระหว่างผลหว้าตกที่ฝั่งทั้งสองของแม่น้ำที่ไหลผ่านต้นหว้าใหญ่ เรียกว่า ชมพูนุท แปลว่า เกิดที่ฝั่งแม่น้ำต้นหว้า. (จากหนังสือ 45 พรรษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เล่ม 2, พระสาสนโสภณ, หน้า 103)

เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์เป็นผู้ไกลจากกิเลส เพราะพระพุทธองค์เป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหวจากกิเลสทั้งปวงที่จะมากระทบใจได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลที่ได้มาพบพระพุทธองค์ ก็จะรู้ว่าพระองค์คือ บุคคลที่ควรแก่การเคารพกราบไหว้บูชา เป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดที่แท้จริง

ประการที่ 2 สัมมาสัมพุทโธ มาจาก 3 คำ คือ คำว่า **สัมมา, สัม** และ**พุทโธ** คำว่า พุทโธ แปลว่า รู้ เข้าใจ (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2542: 13) หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นอย่างถูกต้องโดยอาศัยธรรมจักษุ ซึ่งสิ่งที่พระองค์รู้เห็นนั้นตรงตามความเป็นจริง ไม่ใช่การคาดคะเนหรืออนุมาน ทรงเห็นเหตุทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง การตรัสรู้ของพระองค์มีขั้นตอนเป็นไปตามลำดับ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทรงมีความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงทุกประการ ซึ่งเป็นไปตามเนื้อความในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรตอนหนึ่งที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 แล้ว ก็ทำให้ธรรมะเหล่านี้เกิดขึ้นแก่เรา คือ จักขุ ญาณัง ปัญญา วิชชา อาโลโก” (วิ.ม.6/14-15/45-46 แปล.มมร.) ซึ่งคุณพิเศษทั้ง 5 นี้ จะเกิดขึ้นมาตามลำดับ อะไรที่เป็นความมืดมน หรือลี้ลับของโลกและชีวิต ก็ถูกเปิดเผยขึ้น พระองค์จึงเป็นเหมือนประทีปธรรมเอกของโลกและจักรวาล ที่นำความสว่างไสวมาสู่ใจของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ดังนั้นเมื่อพระพุทธองค์ดำเนินทางสายกลางคือ มรรคมีองค์ 8 จนสามารถตรัสรู้ รู้เห็นเหตุเกิดของสรรพสิ่งตามความจริง จึงทำให้เข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริงทุกอย่าง และทำให้กำจัดกิเลสอาสวะได้หมดสิ้น พร้อมกับทรงรู้แจ้งในธรรมทั้งปวง พร้อมทั้งเหตุทั้งผลอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ความรู้เช่นนี้จึงไม่มีบุคคลใดที่จะสามารถมาติเตียนพระพุทธองค์ได้ เพราะว่าการที่บุคคลใดจะทำอะไรหรือเรียนอะไรก็ตาม ย่อมต้องเห็นก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าไม่ได้เห็นแล้วก็ยากที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนเองทำหรือเรียนในสิ่งนั้น ความรู้ที่พระพุทธองค์รู้นั้น จึงสามารถแปลได้ว่า ทั้งรู้ทั้งเห็น ไม่ใช่รู้เพียงอย่างเดียว

คำว่า **สัม** มาจากคำว่า สัง แปลว่า ด้วยตนเอง (ป.หลงสมบุญ,พันตรี, มปป: 687) เป็นคำนำหน้า พุทโธ จึงหมายความว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ไม่ต้องให้บุคคลใดมาสอน หรือไม่ได้ไปคัดลอกเลียนแบบใคร เพราะพระพุทธองค์ทรงรู้เห็นด้วยตนเอง

คำว่า **สัมมา** แปลว่า โดยชอบ ถูกต้อง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 329) เป็นคำนำหน้า **สัมพุทโธ** จึงหมายความว่า พระพุทธองค์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองในสิ่งที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น และในสิ่งที่ตรัสรู้ยังเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงทุกประการ เพราะสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น มีเหตุผลรองรับกันเสมอ ไม่ได้มีความคลาดเคลื่อนกัน เนื่องจากพระองค์ทรงรู้เหตุและผล รู้ว่าอะไรเป็นเหตุและรู้ว่าอะไรเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเหตุเหล่านั้น

ดังนั้นคำว่า **สัมมาสัมพุทโธ** จึงมีความหมายว่า เป็นผู้ตรัสรู้แล้วด้วยพระองค์เอง โดยชอบหรือโดยถูกต้อง คือ เป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นในธรรมทั้งหลาย และรู้ว่าอะไรเป็นเหตุที่ทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นมาได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ที่ทั้งรู้ทั้งเห็นในเหตุและผลของธรรมทั้งหลายตรงตามความเป็นจริงด้วยพระองค์เอง โดยไม่ได้มีบุคคลใดมาสอน ดังที่พระอัสสชิกล่าวกับพระสารีบุตรว่า ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ (ขุ.เถร. 40/126 แปล.มมร.)

ประการที่ 3 วิชชาจรณสัมปันโน มาจากคำ 2 คำ คือ วิชชาและจรณะ คำว่า **วิชชา** หมายเอาวิชชา 8 ประกอบด้วยคือ

1) วิปัสสนาญาณ หมายถึง ความเห็นแจ้ง เห็นวิเศษ พระพุทธองค์ทรงเห็นแจ้งในสภาวธรรมตรงตามความเป็นจริง เช่น เห็นขันธ์ 5 ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา และยังทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในวัฏสงสาร ซึ่งการเห็นแจ้งนั้น ไม่ใช่จะมองเห็นได้ด้วยตามนุษย์ แต่พระพุทธองค์ทรงรู้เห็นได้ด้วยตาธรรม คือ ดวงตาภายใน

2) มโนมยิทธิ ฤทธิ์ทางใจ คือ จะนึกให้เป็นอย่างไร ก็เป็นไปตามที่นึกได้

3) อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ เช่น เนรมิตกายคนเดียวเป็นหลายคนได้

4) ทิพพโสต มีหูทิพย์ มีญาณพิเศษที่จะฟังอะไรก็ได้ยินตามที่ปรารถนา

5) เจโตปริยญาณ คือ รู้วาระจิตของผู้อื่น

6) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ สามารถระลึกชาติหนหลังได้ว่า ชาติไหน เกิดเป็นอะไร

7) ทิพพจักษุ คือ ตาทิพย์ พระองค์ทรงสามารถมองเห็นทุกสิ่งได้หมด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ไกลอย่างไร และระลึกชาติหนหลังของสัตว์อื่นได้

8) อาสวักขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำลายอาสวะให้หมดสิ้น พระองค์ทรงขจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้นไปไม่มีเหลือในขันธสันดานเลยแม้แต่นิดเดียว ดังที่ได้ตรัสกับสคารวมาณพว่า เมื่อจิตเราเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นไม่มี

การที่พระพุทธองค์ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชา 8 ประการนี้ จึงทำให้พระองค์สามารถกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไป และยังสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เห็นจนสามารถกำจัดกิเลสไปได้หมดเหมือนอย่างกับพระองค์ วิชชา จึงเป็นความรู้ที่สามารถจะกำจัดความมืด คือ อวิชชา ให้หมดสิ้นไปได้อย่างถาวร

คำว่า **จรณะ** หมายถึง ความประพฤติอันงดงาม มี 15 ประการ ได้แก่ ศีลสังวร คือ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ อินทรีย์สังวร คือ ความสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โภชเนมัตตัญญุตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภค ชาคริยานุโยค คือ การประกอบความเพียรที่ทำให้เป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ ศรัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ อุปักโม ปัญญาและรูปฌาน 4 สิ่งเหล่านี้แสดงถึงว่า พระพุทธองค์ทรงมีศีลาจารวัตรที่งดงาม ทรงประพฤติปฏิบัติจรณะทั้ง 15 ประการมามากมายหลายภพหลายชาติ จึงทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจรณะทั้ง 15 ประการ เป็นพื้นฐานที่ทำให้พระองค์มีความหนักแน่น มั่นคงอย่างต่อเนื่องในการสร้างบารมีจนกระทั่งบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้

เพราะฉะนั้น คำว่า วิชชาจรณสัมปันโน จึงหมายความว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เพราะพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติจรณะทั้ง 15 ประการมาหลายภพหลายชาติ จึงทำให้พระองค์มีวิชชาที่รู้ในสิ่งที่สามารถกำจัดความมืด คือ อวิชชา และบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ด้วยพระองค์เอง

ประการที่ 4 สุคโต แปลว่า ผู้เสด็จไปดีแล้ว เสด็จไปสู่ที่ดี เสด็จไปโดยชอบ ผู้ทรงละกิเลสด้วย อรหัตตมัคคญาณแล้วไม่ทรงกลับมาสู่กิเลสนั้นอีก เสด็จไปจากสงสารแล้วไม่กลับมาอีก หรือผู้เสด็จไปเพื่อยังประโยชน์ของตนและผู้อื่นให้สำเร็จด้วยดี (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2542: 913) หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ อย่างสม่ำเสมอมาหลายภพหลายชาติ โดยดำเนินไปตามเส้นทางของศีล สมาธิและปัญญา จนสามารถกำจัดกิเลสที่อยู่ในใจได้อย่างหมดสิ้น แล้วบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้ และเมื่อดับขันธปรินิพพานก็ไปสู่พระนิพพาน ซึ่งพระพุทธองค์ไม่ทรงกลับมาสู่กิเลสที่พระองค์ละได้แล้วอีก

นอกจากนี้ คำว่า สุคโต ยังแปลว่า ไปสู่ที่ไหนดีที่นั่น หมายความว่า ไปทำประโยชน์เกื้อกูลให้ความสุขแก่ที่นั่น ดังเช่นเมื่อคราวที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปยังกรุงเวสาลี เพื่อขจัดทุกข์โศกโรคภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดไป ทำให้เมืองเวสาลีสะอาดหมดจดและชาวเมืองก็กลับมามีความสุขกันอีกครั้งหนึ่ง เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ทรงประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา และใจมาอย่างต่อเนื่องทุกๆ ชาติที่เกิดมาสร้างบารมี จึงทำให้พระพุทธองค์สามารถกำจัดกิเลสได้หมดสิ้นและไปสู่พระนิพพาน โดยที่ไม่ต้องกลับมาเกิดอีกต่อไป นอกจากนี้ยังทำให้พระพุทธองค์ไม่ว่าจะเสด็จไปที่ใด สรรพสัตว์ทั้งหลายก็จะเกิดความชุ่มเย็นด้วยบุญญาบารมีของพระองค์ที่สั่งสมมา และทำให้สถานที่นั้นสะอาดหมดจด มีแต่ความสุขความเจริญ มนุษย์และเทวดาทั้งหลายก็เข้าถึงธรรม มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุด

ประการที่ 5 โลกวิทู แปลว่า ทรงรู้แจ้งโลก หมายความว่า ทรงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในภพสาม คือโลกทั้ง 3 มีสังขารโลก สัตวโลก โอกาสโลก

สังขารโลก คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ หรือที่เรียกว่า ขันธ์ 5 หมายถึง สังขารร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลายที่ประกอบด้วยกายกับใจ ซึ่งมีอาหาร[2] เป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สรรพสัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้

สัตวโลก คือ เห็น จำ คิด รู้ หรือที่เรียกว่า ใจ หมายถึง สรรพสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในภพสาม ยังมีจิตซัดส่ายไปในสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็น หรือได้สัมผัสทางรูป รส กลิ่น เสียง หรือวัตถุสิ่งของก็ตาม ก็ทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดไปในสิ่งต่างๆ เหล่านั้น

โอกาสโลก คือ สถานที่ที่รองรับซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า ภพสาม หมายถึง สถานที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของสรรพสัตว์ทั้งหลาย และยังเป็นสถานที่สร้างกรรมดีและกรรมชั่ว นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วของสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ได้กระทำไว้ครั้นเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้สภาพความเป็นไปของสัตวโลกทั้งหมด ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่อย่างไร จะตายจะเกิดได้อย่างไร จะคิดดีคิดชั่วอย่างไร และต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไร หรือแม้แต่ภพภูมิ จักรวาลที่อาศัยอยู่นี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และจะมีการเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงสรุปได้ว่า โลกทั้งโลกก็คือคุกขังสรรพสัตว์ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดมานับภพนับชาติไม่ถ้วน จึงทำให้พระพุทธองค์ ทรงรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ชื่อว่าความลับไม่มีในโลกใบนี้สำหรับพระพุทธองค์ เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงชื่อว่า โลกวิทู หมายถึง ผู้รู้แจ้งซึ่งโลก เพราะเหตุที่ทรงสั่งสมบารมีมาอย่างยาวนาน จนทำให้พระพุทธองค์เกิดปัญญาแทงตลอด สามารถรู้ในทุกสิ่งได้ ไม่มีอะไรจะมาปิดบังได้เลย จึงทำให้ความรู้แจ้งทุกอย่างในโลกก็เกิดขึ้นตามมาได้ในที่สุด

ประการที่ 6 อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบเหมือนสารถีผู้ฝึกสอนคนเป็นอย่างดี จะหาผู้อื่นเสมอเหมือนไม่ได้ โดยสอนให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ เพราะพระพุทธองค์ ทรงฝึกโดยไม่ต้องใช้อาชญา แต่พระองค์ทรงรู้จักอุบายในการสอนมากมายให้เหมาะกับบุคคลนั้นๆ ตามสมควรแก่บารมีของแต่ละคน ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจง่ายๆ ว่าพระพุทธองค์ทรงใช้อุบายสอนให้เหมาะสมกับอุปนิสัยของแต่ละคนที่ควรฝึกได้ เช่น การปลอบโยน

---

[2] อาหารแบ่งเป็น **4** ประเภท คือ **กวลิงการาหาร** หมายถึง อาหารที่รับประทานเข้าไป, **ผัสสาหาร** คือ การสัมผัสหรือ การกระทบ หมายถึง ถ้ามีอารมณ์ดีมากระทบก็ทำให้รู้สึกเป็นสุข ถ้าอารมณ์ไม่ดีมากระทบ ก็ทำให้รู้สึกเป็นทุกข์ ถ้ากระทบกับอารมณที่เป็นกลาง ก็จะรู้สึกเฉยๆ ไม่ยินดียินร้าย, **มโนสัญเจตนาหาร** คือ ความคิดความอ่านหรือเจตนาทางใจเป็นอาหารที่ทำให้เกิดความคิด การพูดและการกระทำ, **วิญญาณาหาร** คือ ความแจ้งอารมณ์

การบังคับ การยกย่อง ทำให้บุคคลเหล่านั้นละมานะทิฏฐิได้ เชื่อฟังในสิ่งที่พระองค์ทรงสอนได้ กระทั่งสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด และผู้ที่พระองค์ฝึกให้แล้ว ก็จะได้ผลแห่งการฝึกตามสมควรแก่บารมีของแต่ละคนที่ได้สั่งสมมา

ประการที่ 7 สัตถา เทวมนุสสานัง หมายถึง ทรงเป็นพระบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะตั้งแต่แรกที่ทรงสร้างบารมี พระพุทธองค์ก็มีมหากรุณาธิคุณ ตั้งความปรารถนาที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ไปสู่พระนิพพาน พระองค์จึงไม่ได้เทศนาสอนเฉพาะมนุษย์เท่านั้น แต่ทรงเทศนาสอนให้กับเทวดา พรหม อรูปพรหมหมดทุกชั้น ตลอดจนถึงสัตว์เดรัจฉาน ตามแต่กำลังบุญของแต่ละท่านจะรับได้ ดังที่ปรากฏตามพุทธกิจ 5 ประการ คือ เวลาย่ำรุ่งพิจารณาเวไนยสัตว์ที่จะพึงโปรดว่าจะมีบุคคลใดบ้าง มีอินทรีย์แก่กล้า มีบุญบารมีพอที่จะได้บรรลุธรรม พระพุทธองค์ก็เสด็จไปโปรด เวลาเช้าบิณฑบาตโปรดสรรพสัตว์ให้ได้บุญบารมีเพิ่มพูนยิ่งๆ ขึ้นไป เวลาเย็นแสดงธรรมโปรดสาธุชนที่มาฟังธรรม เวลาพลบค่ำทรงให้โอวาทภิกษุแก้ไขปัญหาพาไปสู่จุดหมาย คือพระนิพพาน เวลาเที่ยงคืนแก้ปัญหาของเทวดาที่มาจากสวรรค์ชั้นต่างๆ ซึ่งพระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเทวดาให้ได้บรรลุธรรมกันเป็นจำนวนมาก (ที.สี.อ.11/147-152 แปล.มมร.) จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ไม่เคยเบื่อหน่ายในการสั่งสอนเลย และยังทุ่มเทในการฝึกทั้งมนุษย์และเทวดา ทั้งหลายอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์และเทวดาทั้งหลายทั้งในโลกนี้ โลกหน้าและการบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดที่หัวใจแห่งความเป็นครูของพระองค์ทรงต้องการให้ทั้งมนุษย์และเทวดาได้รับผลอย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างนี้ ทรงสั่งสอนทั้งมนุษย์และเทวดา ดังนั้นจึงได้พระนามว่า เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ประการที่ 8 พุทโธ หมายถึง ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว (พระวิสุทธาจารมหาเถระ, 2535: 259-276)

ผู้รู้ คือ ทรงรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ทั้งรู้ทั้งเห็น นอกจากเห็นแล้วรู้แล้วยังกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ เพราะพระพุทธองค์ทรงรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ว่า มีความทุกข์เป็นพื้นฐานของชีวิต ความทุกข์นั้นเกิดจากอะไร จะดับด้วยวิธีการใด ดับแล้วจะไปไหน เป็นอยู่อย่างไร ทรงรู้เห็นตลอดหมด และยังมีพระมหากรุณาธิคุณ นำความรู้ที่ได้รู้ได้เห็นมาแนะนำสั่งสอน ซึ่งเป็นความรู้อันบริสุทธิ์ ที่ออกมาจากแหล่งแห่งความบริสุทธิ์ ผู้ที่รู้แล้วก็ทำให้บริสุทธิ์ตามพระองค์ไปด้วย มีความสุขล้วนๆ ไม่มีทุกข์เจือปน

ผู้ตื่น คือ ตื่นแล้วจากกิเลสอาสวะทั้งหลาย มนุษย์ส่วนใหญ่ยังหลับอยู่ คนหลับก็เหมือนคนที่ตายไปชั่วขณะ หลับใหลเพราะกิเลสเข้าไปบังคับบัญชา พระพุทธองค์ทรงพ้นจากการบังคับบัญชาของกิเลส ทรงรู้วิธีที่จะเอาชนะกิเลส จึงกำจัดกิเลสในตัวได้หมดสิ้น แล้วทรงสอนผู้อื่นให้รู้เรื่องการดับทุกข์อย่างแท้จริง ทั้งทำได้ด้วยสอนได้ด้วย ครูทำได้อย่างไร ก็สอนให้ลูกศิษย์ทำได้อย่างนั้น ไม่มีศาสดาใดในโลกเสมอเหมือนพระองค์

ผู้เบิกบาน คือ พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยผ่องแผ้วสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนดอกประทุมชาติที่เบ่งบานเต็มที่ เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้รู้แจ้งธรรมะอันบริสุทธิ์ ตื่นแล้ว พ้นแล้วจากอาสวกิเลสทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้จึงทำให้พระองค์เบิกบาน เนื่องจากได้ทรงทำพุทธกิจที่ตั้งใจไว้สำเร็จแล้ว

ประการที่ 9 ภควา (ธรรมวิภาค, 2536: 299) มีความหมาย 2 นัย ความหมายแรกแปลว่า หัก หมายถึงพระพุทธองค์ทรงหักวัฏสงสารได้ กล่าวคือ อวิชชา ตัณหาและอุปาทาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร ไม่ให้ออกจากภพสาม ได้ แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงหักได้แล้ว ก็สามารถที่จะออกจากภพสาม ไปสู่พระนิพพานได้ในที่สุด

ความหมายที่ 2 แปลว่า แจก หมายถึง พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้จำแนกธรรมทั้งหลายให้เห็นชัดเจน เข้าใจได้ง่าย และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติที่เหมาะสมกับสติปัญญาของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่พระองค์ทรงทำได้อย่างนี้เพราะเหตุที่ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงเป็นสัพพัญญู รู้แจ้งธาตุธรรมทั้งปวง จึงทำให้สามารถจำแนกธรรมทั้งหลายได้อย่างชัดเจนเหมาะกับสติปัญญาของสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ได้รู้เห็นและรับปฏิบัติสืบๆ กันมา และทรงประกาศพรหมจรรย์คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ บริสุทธิ์บริบูรณ์ อันไพเราะทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและในที่สุด

เนื่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณไม่มีประมาณ และเป็นพุทธวิสัย จึงอยู่เหนือจินตนาการหรือการคาดเดาด้วยปัญญาของมนุษย์ ดังนั้นการพรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง ดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.2.3 ความยากในการพรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นบุญต้นแบบที่สมบูรณ์ยิ่งของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายตลอดทั่วทั้งภพสาม และการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นย่อมยังตลอดทั่วทั้งภพสามให้สว่างไสว ดับความเร่าร้อนของกิเลส ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย มีหนทางพ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร เสมือนบุคคลที่หงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ให้คนที่มี

ตาดีได้มองเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกว่า พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีอย่างมากมายเกินกว่าที่บุคคลใดจะพรรณนาได้หมด เหมือนดังที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้ว่า พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมาย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะพึงกล่าวคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากกล่าวคุณของกันและกันไปตลอดทั้งกัป กัปพึงสิ้นไปในระหว่างเป็นเวลาช้านาน พระคุณของพระตถาคตหาสิ้นไม่ (ม.ม.อ. 21/367 แปล.มมร.)

นอกจากพระดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้แล้ว ยังมีพระอรหันตสาวกผู้ที่มีปัญญามากในบรรดาพระอรหันตสาวกทั้งหลาย คือพระสารีบุตร ผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระสมณโคดมพุทธเจ้า ได้พรรณนาพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้มากมาย ดังใจความตอนหนึ่งว่า

“พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านได้พรรณนาไว้นั้น เป็นสิ่งที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับพระคุณที่มีอยู่จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อุปมาเหมือนบุรุษคนหนึ่งพึงเอาบ่วงเข็มตักเอาน้ำจากแม่น้ำใหญ่ชื่อจันทรภาคา ซึ่งกำลังไหลท่วมสถานที่ถึง 18 โยชน์ คือ ข้างนี้ 9 โยชน์ ข้างโน้นอีก 9 โยชน์ น้ำที่บุรุษมิได้ตักไปมีมากกว่าน้ำที่บุรุษเอาห่วงเข็มตักไป ก็หรือบุรุษพึงเอานิ้วมือจับเอาฝุ่นจากแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นที่เหลือนั้นแลมีมากกว่าฝุ่นที่บุรุษนั้นเอานิ้วมือจับได้มา ก็หรือบุรุษพึงชี้นิ้วไปยังมหาสมุทร น้ำที่เหลือนั้นแลมีมากกว่าน้ำตรงที่บุรุษชี้นิ้วไป และบุรุษพึงชี้นิ้วไปยังอากาศ ส่วนอากาศที่เหลือมีมากกว่าอากาศตรงที่บุรุษชี้นิ้วไป พระพุทธคุณทั้งหลายที่พระเถระไม่เห็นนั้นแล พึงทราบว่ามีมากกว่าพระพุทธคุณที่พระเถระได้เห็นแล้ว” (ที.ปา.อ.15/214 แปล.มมร.)

จากคำกล่าวของพระสารีบุตรนั้นแสดงให้เห็นว่า พระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากมายสุดประมาณ เหมือนน้ำที่อยู่นอกรูเข็ม แต่ถ้อยคำที่ท่านได้กล่าวไว้นั้น เปรียบเสมือนน้ำที่ไหลเข้าไปในรูเข็ม ซึ่งมีปริมาณเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่มีอยู่ทั้งหมด ถ้าจะกล่าวพระพุทธคุณของพระองค์เพียงอย่างเดียวตลอดชีวิต ก็ไม่อาจที่จะพรรณนาไปได้หมดแค่เพียงชาตินี้เท่านั้น แต่ถ้าบุคคลใดมีปัญญามาก ก็สามารถที่จะพรรณนาพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มาก แต่ถ้าบุคคลใดมีปัญญาน้อย ก็จะสามารถพรรณนาพระคุณของพระพุทธองค์ได้น้อย

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายบนโลกใบนี้ ซึ่งยากที่จะพรรณนาให้หมดไปได้อย่างง่ายดาย เมื่อเทียบกับพระคุณของพระพุทธองค์ที่ยอมสละเลือดเนื้อและชีวิต เพื่อสร้างบารมีมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้รู้ความเป็นจริงของชีวิต เพื่อจะได้หลุดพ้นออกจากคุกใบนี้ ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้ในที่สุด สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธองค์เป็นผู้ทรงคุณค่า เป็นที่เทิดทูนบูชาของมนุษย์และเทวาทั้งหลาย ซึ่งพระคุณของพระพุทธองค์ที่ได้สั่งสมมานั้น เรียกว่า พระพุทธคุณ

เมื่อได้ศึกษาจากพระพุทธคุณทั้ง 9 และความยากในการพรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จะเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ อันยิ่งใหญ่ที่จะรื้อสัตว์ขนสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร ทรงยังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ดำรงอยู่ในอริยภูมิอันประเสริฐ ทรงเป็นที่พึ่งอันเกษมอย่างสูงสุดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงขับไล่อวิชชา คือความไม่รู้ให้ออกไปจากขันธสันดานของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของโลกและชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง คุณความดีและคุณประโยชน์เหล่านี้ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ได้รับการเทิดทูนบูชาอย่างสูงสุดจากเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานมาได้ประมาณสองพันกว่าปีแล้ว แต่ถึงกระนั้นพระพุทธคุณอันไม่มีประมาณ ก็มิได้เลือนหายไปจากใจของพุทธบริษัททั้ง 4 เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ยังคงปรากฏอยู่ตราบถึงทุกวันนี้

จะเห็นได้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ บุคคลผู้มีพระคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมากมาย เกินกว่าที่บุคคลทั่วไปจะพรรณนาได้หมดสิ้น เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระคุณอย่างมากที่คิดจะหลุดพ้นออกจากวัฏสงสารด้วยตนเอง และคิดที่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายออกไปด้วย และด้วยเหตุที่พระองค์ทรงสร้างบารมีอย่างยิ่งยวดโดยที่ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากเพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทำให้พระองค์เป็นผู้ทรงคุณค่า มีพระคุณและคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และด้วยเหตุที่พระองค์ทรงสร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ จึงทำให้พระองค์ได้ที่สุดแห่งรูปสมบัติ คือ กายมหาบุรุษ ไม่ว่าบุคคลใดพบเห็นก็จะเกิดความศรัทธาเลื่อมใสเทิดทูนบูชา ทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งความปรารถนาไว้คือ การได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและนำพระสัทธรรมอันประเสริฐมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้

2.3 การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยาก

การเสด็จบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมเป็นการยากอย่างยิ่ง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าบุคคลที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องเป็นบุคคลผู้มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ ที่เห็นวัฏสงสารนี้เป็นเปรียบเสมือนคุกแห่งความทุกข์ ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายไว้ การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะต้องใช้เวลายาวนานมาก กว่าจะเจอบุคคลเช่นนี้ แต่เมื่อบุคคลเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วในโลก ก็ยังจะต้องใช้เวลาอีกยาวนานในการสร้างสมบ่มบารมีสืบเนื่องมาโดยลำดับ จนกว่าบารมีจะบรรลุถึงความสมบูรณ์ทุกประการ จึงจะมาบังเกิดตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ก่อนจะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็เคยเกิดมาเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับพวกเรา พระองค์ก็ทรงลองผิดลองถูก เพื่อค้นหาหนทางพ้นทุกข์มาโดยตลอด ซึ่งในบางครั้งพระองค์ก็ได้พลาดพลั้งทำบาปอกุศลบ้าง จึงต้องวนเวียนอยู่ในทุคติภูมิเป็นเวลายาวนาน ทำให้ระยะเวลาในการสร้างบารมีนั้นยาวนาน ยืดเยื้อออกไป แต่เมื่อพระองค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้มาสร้างบารมีอย่างเต็มที่ จนสามารถที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ต้องการจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากคุกแห่งทุกข์นี้ไปด้วย ดังที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้ตั้งแต่เริ่มคิดสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สร้างสมบ่มบารมีมาเป็นเวลายาวนาน ต้องใช้ความพากเพียรพยายามและกำลังใจเป็นอย่างมาก รวมกับความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะสร้างบารมีเพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยที่ไม่ได้ท้อถอยในระหว่างหนทางการสร้างบารมี แม้จะต้องเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน จนในที่สุดก็สามารถมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ออกจากวัฏสงสารไปสู่พระนิพพานได้สำเร็จตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้ในการสร้างบารมี

การมาบังเกิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานมาก เพื่อฝึกฝนอบรมตนเองให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ สั่งสมบารมีให้บรรลุถึงความสมบูรณ์ทุกประการ สั่งสมความเป็นครูของโลก เพื่อจะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นไปด้วย เพราะพระองค์ไม่ได้เกิดมาเพื่อตนเองเพียงคนเดียว แต่เกิดมาเพื่อที่จะยกตนและสรรพสัตว์ให้พ้นจากวัฏสงสารนี้ให้ได้ ดังพุทธดำรัสที่ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกเมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกหาได้ยากในโลก บุคคลเป็นเอกเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ กาลกิริยาของบุคคลผู้เป็นเอกเป็นเหตุแห่งความเสียใจของคนเป็นอันมาก บุคคลผู้เป็นเอก ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ไม่มีที่สอง ไม่มีใครเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เป็นเอกเป็นความปรากฏแห่งจักษุใหญ่ แห่งแสงสว่างใหญ่ แห่งความรุ่งโรจน์ใหญ่ แห่งอนุตตริยะ 6 เป็นการกระทำให้แจ้งปฏิสัมภิทา 4 เป็นการแทงตลอดธาตุเป็นอันมากและธาตุต่างๆ เป็นการทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล บุคคลเป็นผู้เอกเป็นไฉน คือพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” (องฺ.เอก. 32/139-144/181-182 แปล.มมร.)

จากพุทธดำรัสข้างต้นจะเห็นได้ว่า การบังเกิดขึ้นในโลกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ซึ่งจะมาบังเกิดขึ้นได้เพียงครั้งละหนึ่งพระองค์เท่านั้น แต่การมาตรัสรู้ของพระพุทธองค์ก็เป็นประโยชน์เกื้อกูลและนำความสุขมาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมากมาย เพราะเมื่อเสด็จมาบังเกิดขึ้นตรัสรู้ในโลกแล้ว ทรงสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เกิดปัญญา เข้าใจความจริงอย่างที่พระองค์ทรงรู้แจ้งเห็นจริงได้แล้ว เพื่อให้สรรพสัตว์ทั้งหลายออกจากวัฏสงสาร ไปสู่พระนิพพาน พ้นจากทุกข์ทั้งปวงตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้ จึงทำให้พระองค์ทรงเป็นเอกบุคคล ที่ไม่มีใครเสมอเหมือนในทุกๆ ด้าน (บรรจบ บรรณรุจิ, 2546: 2)

นอกจากนี้ยังทำให้โลกได้อนุตตริยะ คือ ได้สิ่งที่ยอดเยี่ยม 6 อย่าง ได้แก่ ทัสสนานุตตริยะ การเห็นยอดเยี่ยม คือ การได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สวนานุตตริยะ การฟังยอดเยี่ยม คือ การได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ลาภนุตตริยะ การได้ยอดเยี่ยม คือ การได้ศรัทธาเชื่อในคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สิกขานุตตริยะ การศึกษายอดเยี่ยม คือ การได้ฝึกหัดตนตามหลักไตรสิกขา ปาริจริยานุตตริยะ การรับใช้ยอดเยี่ยม คือ การได้รับใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการฝึกหัดตนตามหลักไตรสิกขาอนุสสตานุตตริยะ การหมั่นระลึกถึงยอดเยี่ยม คือ การหมั่นระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายทำให้แจ้งปฏิสัมภิทา 4 จึงทำให้แทงตลอดธาตุต่างๆ เป็นอันมาก คือ การรู้และเข้าใจถูกต้องในเรื่องของธาตุที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นชีวิตมนุษย์และสัตว์ในภพภูมิต่างๆ ได้ครบถ้วน จนทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุผลญาณ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผลและอรหัตตผล

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละครั้งนั้น ย่อมเป็นสภาพที่เป็นไปได้โดยยาก ต้องใช้เวลาอย่างยาวนาน จึงจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้สักพระองค์หนึ่ง เพราะว่าท่านเป็นบุคคลพิเศษที่ได้สั่งสมบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ ซึ่งกว่าที่จะทรงค้นพบทางสายกลาง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ที่เป็นทางเอกสายเดียวและเป็นความยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงค้นพบและปฏิบัติได้รับผลสำเร็จเรียบร้อยแล้วนั้น จะต้องอาศัยความเพียรพยายามและกำลังใจอย่างมากด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ถึงแม้ระยะเวลาในการสร้างบารมีจะยาวนานเพียงใด กว่าบารมีจะสมบูรณ์พร้อมทุกประการ ก็ไม่ได้ท้อถอยในระหว่างการสร้างบารมี บุคคลนั้นก็จะมาบังเกิดเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทรงยังประโยชน์เป็นอันมากแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยการแนะนำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายรู้จักทางหลีกพ้นจากโอฆสงสาร แล้วไปสู่พระนิพพาน

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าบรรดาผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในภพสามนี้ ผู้ที่จะสามารถทำได้เท่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นไม่มี และผู้ที่จะทำประโยชน์อย่างมากมายที่แท้จริงอย่างนี้ หาได้ไม่ง่ายในโลกใบนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็นเอกบุคคลที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน และเกิดขึ้นได้ยากยิ่งในโลก ดังพุทธดำรัสการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เป็นการยากว่า

“กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปาโท
การบังเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก”
(ขุ.ธ. 42/329 แปล.มมร.)

2.3.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงบังเกิดขึ้นพร้อมกัน

จากหัวข้อที่แล้วได้กล่าวถึงการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก เพราะต้องใช้เวลาในการสั่งสมบารมีเป็นเวลายาวนานมากกว่าที่จะเสด็จมาตรัสรู้สักพระองค์หนึ่ง และยิ่งไปกว่านั้น การที่จะมีบุคคลใดคิดที่จะหลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ จะต้องเป็นบุคคลพิเศษกว่าบุคคลทั่วไป เนื่องจากต้องสั่งสมบ่มบารมีมาอย่างต่อเนื่องโดยลำดับ เพื่อที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จมาบังเกิดขึ้นมาสักพระองค์หนึ่ง แต่เมื่อใดที่พระพุทธองค์สั่งสมบ่มบารมีจนครบสมบูรณ์ทุกประการ ก็จะเสด็จมาบังเกิดขึ้นตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเอกบุคคลที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน นำพระสัทธรรม มาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้รู้ความเป็นจริงของโลกและชีวิต เพื่อจะได้หลุดพ้นออกจากวัฏสงสารนี้ไปสู่พระนิพพานได้

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลกนี้และไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน เพราะพระพุทธองค์ได้สั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองมาหลายภพหลายชาติ จนทำให้มีคุณธรรมและคุณสมบัติที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงเป็นเอกบุคคลบนโลกนี้ แม้แต่เวลาที่เสด็จมาบังเกิด ก็บังเกิดขึ้นได้คราวละหนึ่งพระองค์เท่านั้น ไม่เสด็จบังเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียวหลายพระองค์ จะบังเกิดขึ้นตามลำดับ โดยรอให้พระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนนี้หมดสิ้นเสื่อมไปก่อน และอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมในการมาตรัสรู้ เมื่อนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มาบังเกิดขึ้น แล้วตรัสรู้สั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร

ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ก็ทรงมีเขตของพระองค์ที่เรียกว่า พุทธเขต คือ เขตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีอยู่ 3 เขต ได้แก่ ชาติเขต อาณาเขต วิสัยเขต

1) พุทธเขต

ชาติเขต คือเขตที่ตรัสรู้ ประกอบด้วยหมื่นจักรวาลเป็นขอบเขต ชาติเขตนี้จะเกิดการหวั่นไหวด้วยเหตุทั้งหลาย เช่น ทรงถือปฏิสนธิ เสด็จออกบรรพชา กระทำทุกรกริยา ปลงพระชนมายุสังขาร และเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นต้น ที่แผ่ไปทั่วทั้งชาติเขตนี้

อาณาเขต คือเขตแห่งอำนาจ ประกอบด้วยแสนโกฏิจักรวาลเป็นขอบเขต อาณาเขตเป็นสถานที่อานุภาพของพระปริตร คือ รัตนปริตร เมตตาปริตร ขันธปริตร ธชัคคปริตร เป็นต้น แผ่คุ้มครองแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งอาณาเขต เพราะเหตุที่พระปริตรเป็นคุณที่สรรพสัตว์ทั้งหลายในอาณาเขตสามารถรับได้

วิสัยเขต คือเขตแห่งอารมณ์หรือความหวัง เป็นเขตที่ไม่มีแดนสิ้นสุด มีจักรวาลไม่มีประมาณ หมายความว่า เป็นเขตที่มีพื้นที่กว้างใหญ่มาก ไม่มีที่สิ้นสุด และไม่สามารถจะประมาณได้ว่า สิ้นสุดเขตที่ใด เนื่องจากพระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงมุ่งถึงจักรวาลใด ก็ทรงทราบจักรวาลนั้นได้ เพราะพุทธญาณสามารถครอบคลุมตลอดทั้งวิสัยเขตนี้

ในเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถบังเกิดขึ้นครั้งละพระองค์ แต่การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จบังเกิดขึ้นนั้น พร้อมกันทีเดียวหลายพระองค์ยังไม่เคยมีในหลักฐานทางพระพุทธศาสนาเถรวาท แม้จะมีหลักฐานปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างมากก็ตาม เช่น หนังสือมิลินทปัญหา (ปุ้ย แฉ่งสาย, 2528: 311-313) ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุที่คัมภีร์เหล่านี้ กล่าวถึงการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่บังเกิดขึ้นในคราวเดียวกันหลายพระองค์ไว้ดังนี้

2) เหตุที่ไม่ทรงบังเกิดขึ้นพร้อมกัน

2.1) ตรัสรู้ธรรมเดียวกันและเหมือนกันทั้งหมด หมายความว่า การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ แม้จะแสดงว่าสิ่งที่ตรัสรู้นั้น ไม่มีบุคคลใดเคยรู้ ไม่เคยมีบุคคลใดสอนมาก่อน แต่การตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว และพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็ตรัสรู้สิ่งเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์อื่นเสด็จบังเกิดขึ้นพร้อมกัน ก็จะทำให้พระองค์เป็นผู้ไม่น่าอัศจรรย์ แม้เทศนา คือคำสอนของพระองค์ก็ไม่น่าอัศจรรย์ แต่ถ้ามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จบังเกิดขึ้นองค์เดียว ก็จะทำให้พระองค์เป็นผู้น่าอัศจรรย์ เพราะความรู้นั้นไม่มีบุคคลใดเคยรู้มาก่อน ไม่มีบุคคลใดสอนมา จึงทำให้พระองค์ชื่อว่า ตรัสรู้เองโดยชอบ และแม้แต่เทศนาของพระองค์ก็เป็นของน่าอัศจรรย์

2.2) ทำให้พุทธบริษัทแบ่งเป็น 2 ฝ่าย หมายความว่า เมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จบังเกิดขึ้น 2 พระองค์ แล้วทรงช่วยกันสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ก็จะทำให้พุทธบริษัทแบ่งเป็น 2 ฝ่าย เพราะต่างก็ถือเอาทิฏฐิในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนนับถือ และจะทำให้มีการทะเลาะวิวาทกันเอง ซึ่งทำให้เทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่า และไม่ได้ผลดังที่ปรารถนาไว้

2.3) แผ่นดินไม่อาจรองรับได้ หมายความว่า หมื่นโลกธาตุนี้ รองรับได้เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว รองรับไว้ได้ซึ่งพระคุณของพระตถาคตองค์เดียว ถ้าองค์ที่ 2 เสด็จบังเกิดขึ้น หมื่นโลกธาตุนี้จะไม่สามารถรองรับไว้ได้ พึงหวั่นไหวสั่นคลอน น้อมไป โอนไป เอียงไป เรี่ยรายกระจัดกระจายพินาศไป ไม่พึงเข้าถึงการตั้งอยู่ได้ เปรียบเสมือนเรือที่รับบุรุษไว้ได้คนเดียว เมื่อบุรุษคนหนึ่งขึ้นไป เรือพึงตั้งอยู่ได้พอดี ถ้าบุรุษคนที่สองซึ่งเป็นเช่นเดียวกันโดยอายุ โดยสี โดยวัย โดยประมาณ โดยอ้วนและผอม โดยอวัยวะน้อยใหญ่เท่ากัน บุรุษนั้นพึงขึ้นสู่เรือลำนั้น เรือนั้นพึงต้านไว้ไม่ได้ พึงหวั่นไหว สั่นคลอนน้อมไป โอนไป เอียงไป เรี่ยราย กระจัดกระจาย พินาศไป ไม่พึงเข้าถึงการตั้งอยู่ได้ เรือนั้นพึงจมลงไปในน้ำ อีกอุปมาหนึ่งว่า เปรียบเหมือนเกวียน 2 เล่ม บรรจุด้วยรัตนะจนเต็ม และคนทั้งหลายพากันขนเอารัตนะของเกวียนอีกเล่มหนึ่งมาเพิ่ม เกวียนเล่มนั้น ย่อมทานไว้ไม่ได้แน่ ดุมของเกวียนนั้นพึงไหวบ้าง กำของเกวียนนั้นพึงหักไปบ้าง เพลาของเกวียนนั้น พึงหักไปบ้าง ด้วยการขนรัตนะที่มากเกินไป

2.4) ไม่ชื่อว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ เป็นเอกบุคคล หมายความว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้นพร้อมกันในคราวเดียวกัน ก็จะทำให้พระพุทธองค์ไม่ใช่เป็นเอกบุคคลอีกต่อไป เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นก็มีอยู่บนโลก ซึ่งทำให้คำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศ เป็นผู้เจริญที่สุด เป็นผู้ประเสริฐที่สุด เป็นผู้วิเศษที่สุด เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ประเสริฐ ไม่มีผู้เสมอเหมือน เป็นผู้หาบุคคลเปรียบไม่ได้ คำเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นคำที่ไม่เป็นความจริงอีกต่อไป อุปมาเหมือนกับมหาปฐพีอันกว้างใหญ่ย่อมเป็นอันเดียวกัน มหาสมุทรทะเลใหญ่ก็ย่อมเป็นอันเดียวกัน เทวดาผู้เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์แต่ละชั้นก็ย่อมมีเพียงองค์เดียว ฉะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นเอกบุคคล ไม่มีผู้เสมอเหมือน จึงเสด็จบังเกิดขึ้นเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น

2.5) เป็นสภาพปกติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกพระองค์เสด็จบังเกิดขึ้นในโลกนี้เป็นสภาพตามปกติ เพราะคุณของพระสัพพัญญูเจ้าทั้งหลาย มีเหตุใหญ่ มีคุณอันประเสริฐอย่างใหญ่หลวง อุปมาเหมือนกับแผ่นดินใหญ่นั้นมีผืนเดียวเท่านั้น สาครใหญ่มีสายเดียวเท่านั้น ภูเขาสิเนรุยอดแห่งภูเขาใหญ่

ประเสริฐที่สุด ก็มีลูกเดียวเท่านั้น อากาศใหญ่มีแห่งเดียวเท่านั้น ท้าวสักกะผู้ใหญ่มีองค์เดียวเท่านั้น พระพรหมผู้ใหญ่มีองค์เดียวเท่านั้น พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ก็มีพระองค์เดียวเท่านั้น พระองค์เสด็จบังเกิดขึ้นในที่ใด ที่นั้นก็ไม่มีโอกาสแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายองค์อื่น ฉะนั้นพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ย่อมบังเกิดขึ้นในโลก

สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่สามารถเสด็จมาบังเกิดขึ้นในคราวเดียวกันหลายพระองค์ได้ เพราะจะทำให้ตำแหน่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกลดลง เนื่องจากไม่ใช่เอกบุคคลที่มีเพียงผู้เดียวบนโลก และการนำพระสัทธรรมมาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ไม่เป็นผลสำเร็จดังที่ปรารถนาไว้ เพราะพุทธบริษัทจะถูกแบ่งออกไปเป็น 2 ฝ่ายด้วยทิฏฐิที่ตนถือเอาจากสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนนับถือ

ดังนั้น ในหัวข้อนี้นักศึกษาพึงศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากหลักฐานทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหลายที่เช่นกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ และเมื่อศึกษาแล้วก็คงต้องใช้ความคิดพิจารณาของแต่ละท่านจากแหล่งข้อมูลที่ศึกษามาว่าแท้ที่จริงแล้วควรจะเป็นเช่นไร โดยทางคณะผู้จัดทำเอกสารประกอบการเรียนในชุดวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นำเสนอข้อมูลจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเท่านั้นยังมีแหล่งข้อมูลที่ยังต้องศึกษาหาข้อมูลเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาได้ในแหล่งจารึกหลักฐานทางพระพุทธศาสนาในนิกายต่างๆ ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกันได้

ในปัจจุบันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จดับขันธปรินิพพานมีจำนวนมากนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน แต่ทว่าสามารถนำพาสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นไปได้จำนวนไม่มาก เมื่อเทียบกับสรรพสัตว์ที่มีอยู่ แสดงว่าต้องมีเหตุปัจจัยที่มีอำนาจเหนือความคิดคาดเดา ที่ทำให้พระองค์ไม่สามารถนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หมดไปได้ และความน่าจะเป็น ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดมากขึ้นอย่างต่อเนื่องกันหลายพระองค์ ก็จะช่วยกันสั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นโดยเร็ว และเป็นจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย ประดุจเรือใหญ่ที่แล่นไปในมหาสมุทรมีจำนวนมากขึ้น ย่อมสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่ลอยเกลื่อนอยู่ในมหาสมุทรได้เป็นจำนวนมากเช่นกัน

2.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

การตั้งความปารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่ได้จำกัดหรือผูกขาดไว้กับบุคคลใด บุคคลหนึ่ง จะเป็นหญิงเป็นชายเป็นพระหรือเป็นฆราวาส ทุกคนสามารถที่จะตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ถ้ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าก็สามารถที่จะเป็นได้ แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เมื่อตั้งใจที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้เหมือนกัน โดยสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คืออดีตมนุษย์ที่ทำบาปอกุศลไว้ จึงทำให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีอยู่ ก็ยังเคย ถือกำเนิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพียงแต่ต้องมีความตั้งใจอย่างจริงจัง เมื่อถึงเวลาที่ได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ตั้งใจสร้างบารมีอย่างเต็มที่ ก็จะได้รับพยากรณ์และสามารถที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในภพชาติสุดท้าย

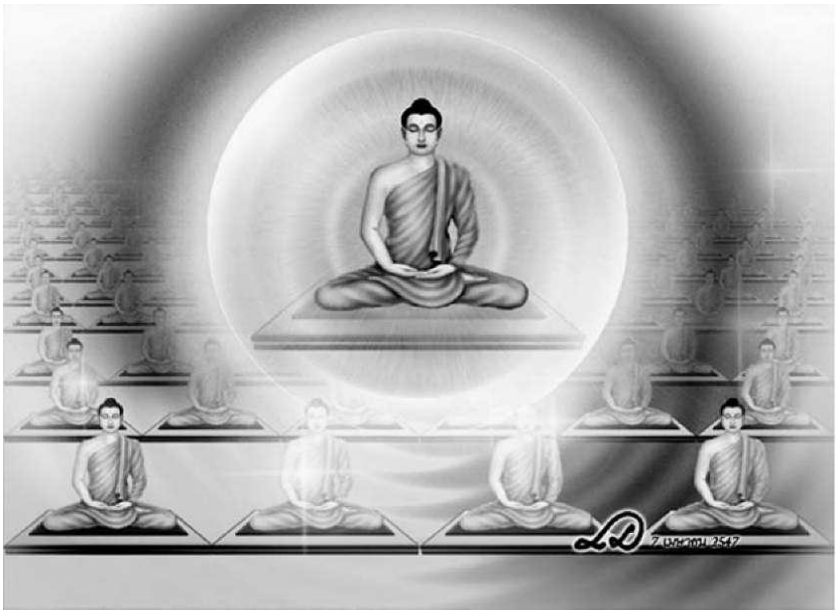

ภาพที่ 2.3 พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วน

เพราะฉะนั้นการตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงขึ้นอยู่กับว่า บุคคลใดจะมีความวิริยอุตสาหะ เพื่อฝึกฝนให้มีความรู้ความสามารถที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าเปรียบเทียบในทางโลกก็อาจเหมือนตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือตำแหน่งประธานาธิบดี เป็นตำแหน่งที่ไม่ได้จำกัดหรือผูกขาดไว้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งถ้าบุคคลใดมีความรู้มีความสามารถและมีความปรารถนาที่จะเป็นก็มีสิทธิ์ที่จะเป็นได้เช่นกัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมิใช่ผู้สร้างสรรพสิ่งและสรรพชีวิตทั้งหลาย และไม่ได้มีบุคคลใดใช้ให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้ เพื่อโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่พระพุทธองค์ทรงมีความปรารถนาที่จะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อค้นพบความจริงของสรรพสิ่งและสรรพชีวิตว่ามีความเป็นมาอย่างไร เป็นอยู่อย่างไร และแตกสลายสิ้นลงอย่างไร การรู้ความจริงในสิ่งต่างๆ ทำให้สามารถปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้ถูกต้อง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งการบังเกิดขึ้นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในยุคนี้และไม่ได้มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่มีมาแล้วมากมายนับพระองค์ไม่ถ้วน ซึ่งมีมากกว่า เม็ดทรายในท้องพระมหาสมุทรทั้ง 4 และจะเสด็จมาบังเกิดขึ้นอีกในอนาคตอย่างมาก ซึ่งไม่สามารถที่จะนับหรือจะประมาณได้เลย อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ หลังจากที่ได้รับการพยากรณ์จากพระทีปังกรพุทธเจ้าแล้ว ยังได้พบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกถึง 23 พระองค์ด้วยกัน (นับจากพระโกณฑัญญะสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า)

นอกจากนี้การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมาบังเกิดนั้น ไม่ได้มาบังเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียว แต่จะมาบังเกิดในช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่บารมีที่ได้บำเพ็ญมา และช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการมาตรัสรู้ เพื่อสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าจะมาบังเกิดขึ้นเฉพาะในมหากัปที่เป็นอสุญกัปเท่านั้น โดยในอสุญกัปนั้นยังแบ่งเรียกตามจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จบังเกิดขึ้นอีกหลายประการ ซึ่งรายละเอียดในเรื่องนี้จะกล่าวในหัวข้อต่อไป จึงนับว่าบนโลกใบนี้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้นอย่างมากมายนับไม่ถ้วน เหมือนการรับช่วงต่อกันในการมาทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่นำแสงสว่างแห่งธรรมมาสู่ใจของมวลมนุษยชาติและเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อจะนำไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน อุปมาดังนาวาที่นำเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายล่องลอยผ่านทะเลแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์ที่มาบังเกิดขึ้นก็นำพาเหล่าสรรพสัตว์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้อย่างมากมาย

ดังนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ใช่ใครอื่นไกล แต่คือมนุษย์ที่มีความคิดจะออกจากวัฏสงสาร และจะนำพาเหล่าสรรพสัตว์ข้ามห้วงแห่งวัฏสงสารไปสู่ฝั่งพระนิพพาน จึงได้วางแผนและตั้งใจบำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเต็มกำลัง โดยได้ใช้ความอดทนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ คือการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น คนเราทุกคนสามารถที่จะตั้งเป้าหมายเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ โดยเริ่มต้นตั้งแต่วันนี้หรือเดี๋ยวนี้ก็ย่อมได้ ตั้งใจปฏิบัติอย่างเต็มกำลังตามแนวทางแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนั้นสักวันหนึ่งในอนาคตกาล สิ่งเหล่านี้ก็จะประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

2.5 พุทธอุบัติ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่เกิดขึ้นได้ยาก เพราะต้องใช้เวลาในการสร้างบารมีเป็นเวลายาวนานหลายภพหลายชาติ ด้วยความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่นตั้งใจและด้วยกำลังใจอย่างมาก ประกอบกับการฝึกฝนตนเองด้วยความอดทน ดังคำที่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้เมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีอยู่ว่า “มารดาบิดามิได้เป็นที่เกลียดชังของเรา ทั้งยศใหญ่เราก็มิได้เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรามากกว่า” (ขุ.ชา. 55/79 แปล.มมร.) สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้พระองค์ทรงมีพระปัญญาอย่างกว้างขวาง เป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ทุกสิ่ง และเป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

เมื่อพระพุทธองค์ทรงสร้างบารมีจนเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ก็จะเสด็จบังเกิดขึ้นยังมนุสสภูมิ เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์จะไม่เสด็จบังเกิดขึ้นในภพภูมิอื่นๆ หรือในทวีปอื่นๆ แต่จะเสด็จบังเกิดขึ้นเป็นมนุษย์และตรัสรู้ที่ชมพูทวีปเท่านั้น และจะทรงเสด็จบังเกิดขึ้นเฉพาะกัปที่เป็นอสุญกัปเท่านั้น โดยแต่ละพระองค์ที่เสด็จมาบังเกิดขึ้นนั้น ได้สร้างบารมีมาอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อได้กล่าวมาถึงตอนนี้ บางท่านอาจจะยังไม่เข้าใจในความหมายของคำว่าอสงไขย มหากัป จึงจะได้กล่าวอธิบายคำเหล่านี้ต่อไป

2.5.1 หน่วยเวลา

เรื่องของหน่วยเวลาที่นับจำนวนเป็นอสงไขย และเป็นจำนวนมหากัป มีปรากฏเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่มีปรากฏในที่อื่น เพราะหน่วยเวลานี้ เป็นหน่วยเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาตรัสแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายให้ทราบ และเป็นหน่วยเวลาที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินชีวิตในการสร้างบารมีมาอย่างยาวนานมากจนไม่มีหน่วยเวลาใดที่จะสามารถนับได้ นอกเสียจากหน่วยเวลาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ เพราะหน่วยเวลานี้พระพุทธองค์ทรงรับรู้มาด้วยพระองค์เองจากการสร้างบารมี ฉะนั้นหน่วยเวลาในพระพุทธศาสนาจึงมีความยาวนานมาก ทำให้ยากที่จะเข้าใจได้อย่างง่ายดาย เว้นเสียแต่ได้ลงมือปฏิบัติธรรมแล้วบรรลุถึงธรรมะภายในอย่างที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เมื่อใด ก็จะสามารถเข้าใจและเห็นภาพของหน่วยเวลาในพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องแน่นอน ดังนั้นกาลเวลาที่นับอสงไขยและมหากัปนั้น เป็นเวลายาวนานมาก ก็จะได้อธิบายขยายความดังต่อไปนี้

1) อสงไขย คือ การกำหนดเวลาที่จะนับจะประมาณไม่ได้ ซึ่งมีอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า ฝนตกใหญ่มโหฬารทั้งวันทั้งคืนเป็นเวลานาน 3 ปี ไม่ได้ขาดสายเลย จนน้ำฝนท่วมเต็มขอบจักรวาลมีระดับความสูง 84,000 โยชน์ ถ้าสามารถนับเม็ดฝนที่ตกลงมาตลอดทั้ง 3 ปี ที่ท่วมเต็มขอบจักรวาลมีระดับความสูง 84,000 โยชน์ อย่างต่อเนื่อง 1 อสงไขย ได้จำนวนเท่าใด จำนวนเม็ดฝนที่นับได้เป็น 1 อสงไขย

2) อสงไขยปี คือ หน่วยนับจำนวนอายุที่ยืนยาวที่สุดของมนุษย์ โดยได้กำหนดค่าของอสงไขยปีไว้ว่า 1 อสงไขยปีเท่ากับ 10^{140} (เท่ากับ 1 แล้วตามด้วยเลข 0 อีก 140 ตัว)

3) อายุกัป คือ อายุขัยของสัตว์ที่เกิดในภูมินั้นๆ เช่น โลกมนุษย์เรานี้เมื่อสมัยพุทธกาล มนุษย์ส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย 100 ปี เป็นอายุกัป ปัจจุบันอายุมนุษย์เฉลี่ย 75 ปี ก็นับเอา 75 ปีเป็นอายุกัป ส่วนในเทวภูมิ เช่น สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกามีอายุขัย 500 ปีทิพย์ ก็นับเอาจำนวนดังกล่าวเป็นอายุกัป แม้ในภูมิอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน

4) กัป คือ หน่วยนับระยะเวลาที่โลกเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไป ระยะเวลาในมหากัปหนึ่งๆ นั้นยาวนานมาก ไม่สามารถกำหนดนับได้ ซึ่งมีอุปมาเปรียบเทียบไว้ว่า มีภูเขาหินลูกใหญ่กว้าง ยาว สูง อย่างละ 1 โยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ บุรุษพึงเอาผ้าจากแคว้นกาสีมาแล้วปัดภูเขานั้น 100 ปีต่อครั้ง เมื่อใด ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พึงถึงการหมดไป สิ้นไป ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงการหมดไป สิ้นไป กัปนาน อย่างนี้แล (สำ.นิ. 26/430/514 แปล.มมร.)

ยังมีอีกอุปมาหนึ่งใน สาสปสูตรว่า นครที่ทำด้วยเหล็กยาวหนึ่งโยชน์ กว้างหนึ่งโยชน์ สูงหนึ่งโยชน์ เต็มด้วยเมล็ดพันธุ์ผักกาด มีเมล็ดพันธุ์ผักกาดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน บุรุษพึงหยิบเอาเมล็ดพันธุ์ผักกาดเมล็ดหนึ่ง ออกจากนครนั้น โดยล่วงไปหนึ่งร้อยปีต่อเมล็ด เมล็ดพันธุ์ผักกาดกองใหญ่นั้น พึงถึงความสิ้นไปหมดไป เพราะความพยายามนี้ ยังเร็วกว่าแล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงความสิ้นไปหมดไป กัปนานอย่างนี้แล (สำ.นิ. 26/432/516 แปล.มมร.)

5) มหากัป นั้นมีทั้งหมด 4 ช่วง แต่ละช่วงมี 64 อันตรกัป ดังนั้นช่วงความเปลี่ยนแปลงของโลก จึงรวมเวลาเป็น 256 อันตรกัป คือ

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่โลกถูกทำลาย มีชื่อเรียกว่า **สังวัฏฏอสงไขยกัป** หมายถึงช่วงที่โลกถูกทำลายหรือกัปกำลังพินาศ อาจจะเกิดไฟไหม้ เกิดน้ำท่วมหรือเกิดลมพายุอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่โลกกำลังพินาศ มีชื่อเรียกว่า **สังวัฏฏฐายีอสงไขยกัป** หมายถึงช่วงที่โลกถูกทำลายเรียบร้อยแล้ว จนเหลือแต่อวกาศว่างเปล่า ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่โลกเริ่มก่อตัวขึ้นใหม่ มีชื่อเรียกว่า **วิวัฏฏอสงไขยกัป** หมายถึง ช่วงที่โลกกำลังเริ่มพัฒนาเข้าสู่ภาวะปกติหรือกัปที่เจริญขึ้น ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

ช่วงที่ 4 เป็นช่วงที่โลกเจริญขึ้น มีสิ่งมีชีวิตปรากฏขึ้น มีชื่อเรียกว่า **วิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป** เป็นช่วงที่โลกพัฒนาขึ้นเรียบร้อยเป็นปกติตามเดิม หรือกัปที่เจริญขึ้นพร้อมแล้วทุกอย่าง ตั้งอยู่ตามปกติ คือ มีสิ่งมีชีวิตปรากฏเกิดขึ้น มีต้นไม้ ภูเขา คน สัตว์ สิ่งของ ซึ่งเป็นช่วงที่เรากำลังอยู่นี้ โดยเริ่มจากอาภัสราพรหมลงมากินง้วนดิน ใช้เวลาถึง 64 อันตรกัป

6) อันตรกัป คือ ระยะเวลา 1 รอบอสงไขยปี หมายความว่าระยะเวลาที่กำหนดนับจากอายุมนุษย์ที่ยืนที่สุด คือ 1 อสงไขยปี แล้วอายุค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ จนเหลือ 10 ปี จากนั้นก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้นไปอีกครั้งจนถึง 1 อสงไขยปีอีกครั้ง เวลา 1 รอบของการเพิ่มและลดของอายุมนุษย์เรียกว่า อันตรกัป

หากจะอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น ก็อาจจะสมมุติมหากัปเหมือนเค็ก 1 ก้อน ในหนึ่งก้อนแบ่งออกเป็น 4 ส่วนเท่าๆ กัน คือ ระยะเวลา 4 อสงไขยกัป และในแต่ละชิ้นก็มีระยะเวลาเท่ากับ 64 อันตรกัป คือ สังวัฏฏอสงไขยกัป สังวัฏฏฐายีอสงไขยกัป วิวัฏฏอสงไขยกัปและวิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป และใน 1 มหากัปนั้น เมื่อรวมทั้ง 4 ช่วงระยะเวลา จึงมีทั้งหมด 256 อันตรกัป

สรุป หน่วยเวลาที่มีปรากฏในพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้นักศึกษาสามารถเห็นภาพในการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก โดยอย่างน้อยที่สุด คือ 20 อสงไขยกับแสนมหากัป ที่จะต้องใช้ความอดทน ความมุ่งมั่นตั้งใจ ตลอดจนกำลังใจที่หนักแน่นมั่นคงอย่างมากถึงจะมาบังเกิดขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ดังนั้นคำสอนของพระพุทธองค์จึงมีคุณค่าอย่างมาก เพราะพระองค์ทรงสั่งสมความรู้ที่เต็มเปี่ยมบริสุทธิ์บริบูรณ์มาอย่างมากตลอดหนทางในการสร้างบารมี ฉะนั้นจึงควรที่จะศึกษาคำสอนของพระพุทธองค์อย่างจริงจัง แล้วนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นเหมือนกับที่เป็นประโยชน์กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วนับพระองค์ไม่ถ้วน และยังเป็นประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย

2.5.2 กัปที่มีพระพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ใน 1 มหากัป มีระยะเวลาที่ยาวนานมาก และกว่าที่จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งมาบังเกิดขึ้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนตาย เวียนเกิดหลายภพหลายชาติ กว่าที่จะได้ฟังพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และก็ไม่แน่ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จมาบังเกิดขึ้นในโลกนี้ทุกมหากัปเสมอไป บางมหากัปก็ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น

ฉะนั้น การที่บุคคลผู้ทรงคุณวิเศษเป็นนิยตโพธิสัตว์ จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นการยากมาก และกว่าที่สรรพสัตว์ทั้งหลายจะได้ฟังพระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยิ่งยากมากอีกด้วย ดังพระดำรัสของพระองค์ที่ตรัสว่า “การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก การบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก” (ขุ.ธ. 42/329 แปล.มมร.) แต่เมื่อนิยตโพธิสัตว์เสด็จมาบังเกิดขึ้นบนโลกนี้เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในมหากัปใด มหากัปนั้นย่อมไม่ว่างเปล่าจากคุณวิเศษอันยิ่งใหญ่ คือ มรรคผลนิพพาน และมหากัปนั้น จะถูกเรียกว่าอสุญกัป เมื่อเป็นอย่างนี้ จึงอาจแบ่งมหากัปออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สุญกัป และอสุญกัป

1. สุญกัป หมายถึง มหากัปที่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพาน คือ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก แม้เพียงพระองค์เดียว และในสุญกัปนี้ก็ยังไม่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือพระเจ้าจักรพรรดิมาบังเกิดขึ้น ในสุญกัปนี้ย่อมว่างเปล่าจากบุคคลผู้ทรงคุณวิเศษ และไม่มีมรรคผลนิพพานปรากฏขึ้น

2. อสุญกัป หมายถึง มหากัปที่ไม่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพาน คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นในโลก ถึงแม้มีเพียงหนึ่งพระองค์ในมหากัปก็ถือว่าเป็น อสุญกัป และในอสุญกัปนี้ยังมีพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระเจ้าจักรพรรดิมาบังเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีบุคคลผู้ทรงคุณวิเศษปรากฏเกิดขึ้นอีกด้วย และอสุญกัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นนี้ ยังมีชื่อเรียกตามจำนวนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จมาบังเกิดขึ้นในแต่ละมหากัป ดังต่อไปนี้

- สารกัป หมายถึง มหากัปที่มีแก่นสาร เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น 1 พระองค์

- มัณฑกัป หมายถึง มหากัปที่มีความผ่องใส เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น 2 พระองค์

- วรกัป หมายถึง มหากัปที่ประเสริฐ เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น 3 พระองค์

- สารมัณฑกัป หมายถึง มหากัปที่ประเสริฐกว่าและมีแก่นสารมากกว่ากัปที่ผ่านมา เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น 4 พระองค์

- ภัทรกัป หมายถึง มหากัปที่เจริญที่สุดและเกิดขึ้นได้ยากที่สุด เป็นมหากัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้น 5 พระองค์ ซึ่งถือว่ามีจำนวนมากที่สุด และจะไม่มีมากกว่าในภัทรกัปนี้อีกแล้ว จึงทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในกัปนี้มีโอกาสจะกระทำอาสวะให้สิ้นไปได้มากกว่ากัปอื่น

ปัจจุบันนี้เรากำลังอยู่ในยุคของพระสมณโคดมพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระองค์ที่ 4 ในภัทรกัปนี้ อยู่ในอันตรกัปที่ 12 ของวิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป ในยุคหน้าเป็นสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้า ที่จะเสด็จบังเกิดขึ้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้ ซึ่งอยู่ในอันตรกัปที่ 13

2.6 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

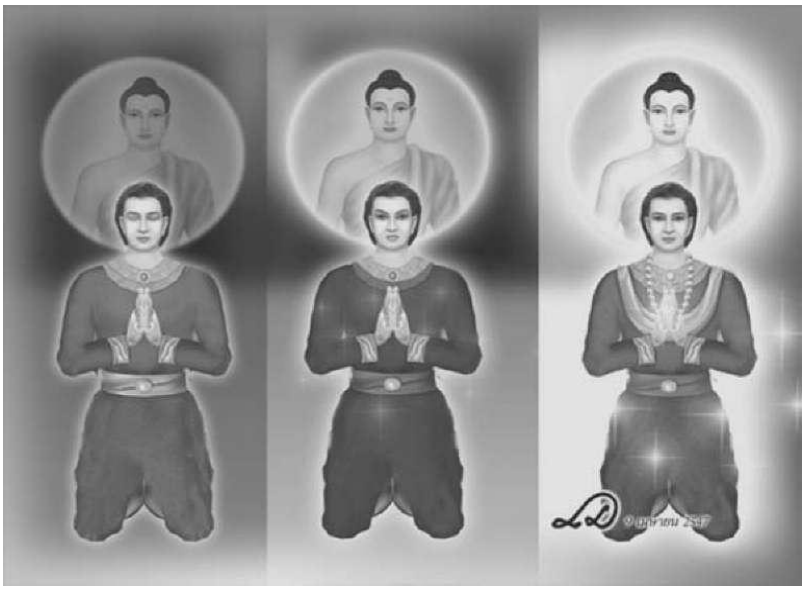

ภาพที่ 2.4 ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้จะบำเพ็ญบารมีมาเพื่อมาตรัสรู้ หลุดพ้นจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้พระสัทธรรม แล้วนำมาสั่งสอนสรรพสัตว์เพื่อความพ้นทุกข์เหมือนกันทุกพระองค์ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ จะมีระยะเวลาในการสร้างบารมี ระยะเวลาในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ไม่เท่ากัน ซึ่งความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ขึ้นอยู่กับบารมีที่ได้สั่งสมมา จึงแบ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) พระปัญญาธิกพุทธเจ้า คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดปัญญาแก่กล้า ทรงมีปัญญามากกว่าศรัทธา โดยมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 20 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 มโนปณิธาน ทรงดำริในพระทัย โดยไม่ได้เอ่ยปากบอกใคร ใช้เวลา 7 อสงไขย

ระยะที่ 2 วจีปณิธาน คือ การออกปากบอกบุคคลอื่น พร้อมๆ กับสร้างบารมีไปด้วย ใช้เวลา 9 อสงไขย

ระยะที่ 3 กายวจีปณิธาน เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้เวลาอีก 4 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป

2) พระสัทธาธิกพุทธเจ้า คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดมีศรัทธามากกว่าปัญญา โดยมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 40 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 มโนปณิธาน ทรงดำริในพระทัย โดยไม่ได้เอ่ยปากบอกใคร ใช้เวลา 14 อสงไขย

ระยะที่ 2 วจีปณิธาน เปล่งวาจา ใช้เวลา 18 อสงไขย

ระยะที่ 3 กายวจีปณิธาน เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 8 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป

3) พระวิริยาธิกพุทธเจ้า คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีชนิดมีความเพียรแก่กล้า ทรงมีวิริยะมากกว่าปัญญา โดยมีระยะเวลาในการสร้างบารมี 80 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป ซึ่งมีระยะเวลาในการสร้างบารมีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 มโนปณิธาน ทรงดำริในพระทัย ใช้เวลา 28 อสงไขย

ระยะที่ 2 วจีปณิธาน เปล่งวาจา ใช้เวลา 36 อสงไขย

ระยะที่ 3 กายวจีปณิธาน เมื่อได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 16 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภท เมื่อจะได้รับคำพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งแรกนั้น ถ้าหากพระพุทธองค์ทรงกลับใจไม่ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่มีความประสงค์ที่จะเป็นพระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต-สาวกได้ทันที ดังนี้

1) พระโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ มีปัญญามาก หากปรารถนาเป็นพระสาวกเพียงฟังพระธรรมเทศนา ไม่ทันจบบาทคาถาที่ 3 ก็จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

2) พระโพธิสัตว์ประเภทศรัทธาธิกะ มีศรัทธามาก เพียงแค่ฟังพระธรรมเทศนาไม่ทันจบบาทคาถาที่ 4 ก็จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

3) พระโพธิสัตว์ประเภทวิริยาธิกะ มีความเพียรมาก เพียงแค่ฟังพระธรรมเทศนาจบบาทคาถาที่ 4 ก็จะบรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภทนี้ จึงมีระยะเวลาในการสร้างบารมีที่แตกต่างกัน โดยในแต่ละประเภทนั้น ก็มีระยะเวลาที่กำหนดไว้อย่างแน่นอน ซึ่งบ่งบอกได้ว่า การที่แต่ละพระองค์จะมาบังเกิดขึ้นตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องใช้เวลาอย่างยาวนานมาก ตั้งแต่เริ่มคิดสร้างบารมี เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเริ่มลงมือสร้างบารมี นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงบารมีของแต่ละพระองค์อีกด้วยที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากระยะเวลาในการสร้างบารมีที่แตกต่างกัน

2.7 ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ และด้วยความอดทน จนบารมีครบถ้วนบริบูรณ์ทุกประการแล้ว ก็จะเสด็จมาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งบารมีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์สั่งสมมานั้น ก็ทำให้พระองค์ได้คุณสมบัติ และคุณธรรมที่ดีกว่า และสูงกว่ามนุษย์ทั่วไป สรรพสัตว์ทั้งหลายจึงเคารพศรัทธาและเทิดทูนบูชาพระองค์ไว้เป็นที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงได้รับอย่างนี้เหมือนกันหมดทุกพระองค์ เพราะทรงสร้างบารมีมาเหมือนกัน ถึงแม้จะใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกัน แต่ทรงตรัสรู้ในสิ่งเดียวกัน ได้รูปสมบัติ คือ กายมหาบุรุษอย่างเดียวกัน และได้นำพระสัทธรรมมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นอย่างนี้ทุกพระองค์ จนทำให้ได้รับการเคารพเทิดทูนบูชาจากสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งภพสาม

ถึงแม้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีสิ่งที่เหมือนกันดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ใช่ว่าจะเหมือนกันหมดทุกอย่าง ยังมีสิ่งที่แตกต่างกันบ้างในแต่ละพระองค์ที่มาบังเกิดในโลก ซึ่งความแตกต่างกันนั้น มีอยู่ 8 อย่าง คือ อายุ ปมาณ ตระกูล ปธาน รัศมี ยาน โพธิพฤกษ์ บัลลังก์

1) ความแตกต่างกันของอายุ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอายุต่างกัน หมายถึง พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระชนมายุมาก บางพระองค์มีพระชนมายุน้อย เช่น พระทีปังกรพุทธเจ้ามีพระชนมายุแสนปี พระเรวตพุทธเจ้า มีพระชนมายุหกหมื่นปี พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้มีพระชนมายุร้อยปี เป็นต้น

2) ความแตกต่างกันของปมาณ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความสูงต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์สูง บางพระองค์ต่ำ เช่น พระวิปัสสีพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง 80 ศอก พระปทุมุตตระพุทธเจ้า มีพระสรีระสูง 58 ศอก พระสมณโคดมพุทธเจ้าของเราพระองค์นี้ มีพระสรีระสูง 18 ศอก เป็นต้น

3) ความแตกต่างกันของตระกูล คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดมาในตระกูลที่ต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์เกิดในตระกูลกษัตริย์ บางพระองค์เกิดในตระกูลพราหมณ์ เช่น พระกัสสปพุทธเจ้า เกิดในตระกูลพราหมณ์ พระสมณโคดมพุทธเจ้า เกิดในตระกูลกษัตริย์ เป็นต้น

4) ความแตกต่างกันของปธาน คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำความเพียรที่ต่างกัน หมายถึง การบำเพ็ญความเพียรในชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้ เช่น พระโกณฑัญญพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 10 เดือน จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ พระโกนาคมนพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 6 เดือน จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ พระสมณโคดมพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 6 ปี จึงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นต้น

5) ความแตกต่างกันของรัศมี คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีรัศมีต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระรัศมีที่แผ่ออกไปได้มากบ้าง น้อยบ้างไม่เหมือนกัน เช่น พระมังคลพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปในหมื่นโลกธาตุ พระปทุมุตตรพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปได้ 12 โยชน์ พระสมณโคดมพุทธเจ้ามีพระรัศมีแผ่ไปได้ประมาณ 1 วา โดยรอบ เป็นต้น

6) ความแตกต่างกันของยาน คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามียานที่ดำเนินไปต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมียาน คือ พาหนะที่ทรงประทับในวันที่ออกบวชไม่เหมือนกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางพระองค์ทรงประทับด้วยช้าง บางพระองค์ประทับด้วยม้า บางพระองค์ประทับด้วยรถ บางพระองค์ดำเนินด้วยพระบาท หรือปราสาท หรือวอ เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเช่น พระสมณโคดมพุทธเจ้าของพวกเรา ทรงประทับด้วยม้า ในวันที่ออกบวช

7) ความแตกต่างกันของโพธิพฤกษ์ คือ ความที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งบำเพ็ญเพียรใต้ต้นไม้ที่ต่างชนิดกัน หมายถึง ต้นไม้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งในวันที่ตรัสรู้นั้นต่างประเภทกัน เช่น พระสุเมธพุทธเจ้ามีโพธิพฤกษ์ชื่อนีปะ คือ ต้นกะทุ่ม พระสิทธัตถ-พุทธเจ้า มีโพธิพฤกษ์ชื่อ กณิการะ คือ ต้นกรรณิการ์ พระสมณโคดมพุทธเจ้า มีโพธิพฤกษ์ชื่ออัสสัตถะ คือ ต้นโพธิ์ เป็นต้น

8) ความแตกต่างกันของบัลลังก์ คือ บัลลังก์ที่ประทับในวันตรัสรู้ต่างกัน หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้บัลลังก์ประทับมีความสูงที่ไม่เท่ากันในวันตรัสรู้ เช่น พระวิปัสสีพุทธเจ้า มีบังลังก์สูง 53 ศอก พระสุมนพุทธเจ้า มีบังลังก์สูง 60 ศอก พระสมณโคดมพุทธเจ้า มีบังลังก์สูง 14 ศอก เป็นต้น

ความแตกต่างกันของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นความแตกต่างกันที่เกิดจากการสั่งสมบ่มบารมี ตลอดจนระยะเวลาในการฝึกฝนตนเองระหว่างเส้นทางการบำเพ็ญบารมีและช่วงเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ทรงมาบังเกิดขึ้นนั้นต่างกัน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้แต่ละพระองค์มีความต่างกันในเรื่องดังที่กล่าวมาแล้ว ถึงแม้ทุกพระองค์จะสั่งสมบารมีมาเหมือนกัน เพื่อให้ได้คุณสมบัติและคุณธรรมที่เหมือนกัน จนกระทั่งได้มาตรัสรู้ในสิ่งเดียวกัน แต่ทุกพระองค์ก็ได้รับผลในชาติสุดท้ายไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะมีบารมีที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตาม

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็คือ อดีตเคยเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ได้เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษหรือเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ และไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรพชีวิตหรือสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก แต่เป็นบุคคลที่ตั้งความปรารถนาที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สั่งสมบารมีอย่างมากมาย ซึ่งการสร้างบารมีนั้นไม่ใช่เพียงแค่ทำวันนี้ หรือพรุ่งนี้แล้วจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เลย แต่ทุกพระองค์ต่างต้องสั่งสมบารมีมาเป็นเวลายาวนานหลายภพหลายชาติ โดยอย่างน้อยที่สุดต้องสร้างบารมี 20 อสงไขยกับแสนมหากัป อย่างเช่นพระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ปัจจุบันนี้ แต่ถ้าสร้างบารมีกันยาวนานที่สุดก็ 80 อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ก็ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงมีพระคุณและคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย และทำให้พระองค์ได้ที่สุดแห่งรูปสมบัติ คือ กายมหาบุรุษที่ใครก็ตามที่ได้พบเห็นก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เทิดทูนบูชา นอกจากนี้ยังทำให้พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะได้เข้าถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในกายของพระองค์

การสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์ก็สร้างบารมีกันมายาวนาน ทรงเกิดในภพต่างๆ เป็นอันมาก และด้วยการเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการฝึกฝนอดทน มุ่งมั่นตั้งใจอย่างมาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงมีปัญญากว้างขวาง เป็นพระสัพพัญญูรอบรู้ทุกสิ่งทั้งปวง เพราะพระองค์ได้สะสมปัญญามาจากการเกิดในแต่ละชาติ จึงทำให้พระองค์เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่า โลกนี้มีแต่ความทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นทุกข์ที่เกิดจากตนเองและที่เกิดมาจากคนอื่น เมื่อมีความคิดอย่างนี้เกิดขึ้น จึงมีความคิดที่จะกำจัดทุกข์ออกไปอย่างถาวร นอกจากนี้ยังตั้งใจที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวงจรแห่งความทุกข์นี้ไปด้วย พระองค์จึงได้เริ่มสร้างบารมี ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ด้วยความเพียรพยายามและด้วยความอดทนเป็นเวลายาวนาน 20-80 อสงไขยแสนมหากัป จนเมื่อบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ก็จะเสด็จมาบังเกิดขึ้นยังมนุสสภูมิที่ชมพูทวีป และจะทรงเสด็จมาบังเกิดขึ้นเฉพาะอสุญกัปเท่านั้น เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านำพระสัทธรรมมาสั่งสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ไปสู่พระนิพพาน

ด้วยเหตุนี้ประกอบกับระยะเวลาที่ใช้ในการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 ประเภท จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นได้ยากบนโลก แต่ก็มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนับไม่ถ้วน อุปมาเหมือนเม็ดทรายในท้องพระมหาสมุทรทั้ง 4 มากมายเพียงนั้น ด้วยการสั่งสมบารมีและฝึกฝนตนเองที่ใช้เวลายาวนานไม่เท่ากัน และด้วยผลกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีตทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม จึงทำให้บารมีของแต่ละพระองค์มีไม่เท่ากัน และต้องได้รับผลจากที่ได้กระทำไว้ในอดีตที่แตกต่างกัน จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความแตกต่างกันในชาติสุดท้ายที่เสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้น บุคคลใดก็สามารถที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะตำแหน่งนี้มิได้ผูกขาดแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ทุกคนสามารถที่จะเป็นได้ทั้งนั้น ถ้ามีใจปรารถนาแล้วสั่งสมบุญบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลังตามอย่างของพระพุทธองค์ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป และตั้งใจฝึกฝนตนเองในมีนิสัยที่ดีเกิดขึ้น โดยการละเว้นจากอกุศลกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าใครจะรู้เห็นหรือไม่ก็ตาม แล้วมีใจปรารถนาที่มั่นคงแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่ตนต้องการ ไม่ทอดถอนหรือหมดกำลังใจเสียก่อน เมื่อถึงที่สุดแล้วผลแห่งกุศลกรรมก็จะส่งผลให้เรา ทั้งในระดับที่ทำให้จิตใจงาม รูปร่างลักษณะดี มีบุคลิกน่าเชื่อถือน่าไว้วางใจ น่าเกรงขามและเป็นผู้มีชื่อเสียงดี มีคนอยากที่จะคบค้าสมาคมด้วย เมื่อถึงคราวบำเพ็ญเพียรก็สามารถบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณหมดกิเลสเข้าพระนิพพานตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายพระองค์ที่ได้กระทำมาแล้ว

บทที่ 3

คุณสมบัติและคุณธรรม
ที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 3 คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงสร้างเนื้อหา

3.1 ธรรมสโมธาน 8

- 3.1.1 ความหมายธรรมสโมธาน 8
- 3.1.2 ความสำคัญธรรมสโมธาน 8
- 3.1.3 ธรรมสโมธาน 8 ประการ

3.2 พุทธการกธรรม 10

- 3.2.1 ความหมายของบารมี
- 3.2.2 ความจำเป็นในการสร้างบารมี
- 3.2.3 บารมี 10 ทัศ

3.3 อัธยาศัย 6

- 3.3.1 ความหมายอัธยาศัย 6
- 3.3.2 ความสำคัญของอัธยาศัย 6

3.4 พุทธภูมธรรม 4

- 3.4.1 ความหมายของพุทธภูมิธรรม 4
- 3.4.2 ความสำคัญของพุทธภูมิธรรม 4

3.5 การไม่อยู่ในฐานะอาภัพ 18 ประการ

- 3.5.1. ลักษณะอาภัพ 18 ประการ
- 3.5.2 อานิสงส์พิเศษ 18 ประการ

แนวคิด

1. พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ล้วนมีความตั้งใจที่มุ่งมั่นในการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ แม้หนทางจะยาวนานเพียงใดและไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบาย ก็จะสร้างบารมีอย่างไม่ได้ย่อท้อแต่อย่างใด ตั้งแต่การสั่งสมบุญบารมี ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ใช้ชำระกิเลส ตัณหา อุปทานให้หมดไป เป็นความประพฤติ

ที่ดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ จนกระทั่งมีจิตใจที่กล้าแข็งขึ้น เอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างไม่หวั่นไหว จนบารมีครบทั้ง 30 ประการ

2. อัธยาศัยของพระโพธิสัตว์ 6 คือ นิสัยที่คิดจะสร้างบารมี และนิสัยนี้ยังช่วยป้องกันไม่ให้ทำผิดพลาด ด้วยการทำอกุศลกรรมในระหว่างการสร้างบารมี โดยอัธยาศัยเช่นนี้ พระบรมโพธิสัตว์ได้สั่งสมแก้ไขปรับปรุง ฝึกฝนตนเองเรื่อยมาตลอดในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมีไม่ว่าจะเกิดมาในกำเนิดใดก็ตาม จนทำให้มีอัธยาศัยทั้ง 6 ประการนี้เกิดขึ้นมาในใจ

3. ธรรมสโมธาน 8 เป็นคุณสมบัติที่จะช่วยส่งเสริมการสร้างบารมีให้การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นผลสำเร็จได้ในอนาคต เพราะธรรมสโมธาน 8 เป็นคุณสมบัติที่ทำให้ได้รับพุทธพยากรณ์ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน

4. ตลอดเส้นทางแห่งการสั่งสมบุญสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์นั้น ท่านจะเกิดมาพร้อมกับภาระและหน้าที่อันยิ่งใหญ่ที่จะนำพาตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานให้ได้ ซึ่งพุทธภูมิธรรม คือคุณลักษณะพิเศษ 4 ประการ เป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์ทุกๆ ท่านจะต้องมีอยู่ในใจอย่างมั่นคง

5. การไม่อยู่ในฐานะอาภัพ 18 ประการ ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว เพราะจะทำให้ท่านสามารถสั่งสมบุญบารมีได้อย่างเต็มที่เต็มกำลังไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงคุณลักษณะและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ และสามารถอธิบายคำว่าบารมีได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายความหมายลักษณะพิเศษและอัธยาศัยของพระนิตยโพธิสัตว์ได้
4. เพื่อให้นักศึกษาสามารถบอกลักษณะอาภัพ 18 ประการได้
5. เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 3
คุณสมบัติและคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความนำ

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ย่อมเป็นการยากอย่างยิ่งที่เป็น เช่นนี้ก็เพราะว่าบุคคลที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะต้องเป็นบุคคลผู้มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่สุดประมาณ ที่เห็นวัฏสงสารนี้เปรียบเสมือนคุกแห่งความทุกข์ ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายไว้ และถึงแม้บุคคลเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วในโลก ก็ยังจะต้องใช้เวลาอีกยาวนานในการสั่งสมบ่มบารมี จนกว่าบารมีจะบรรลุถึงความสมบูรณ์ทุกประการ จึงจะมาอุบัติตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ายังไม่รู้ว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ และหนทางที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์นั้นจะต้องปฏิบัติอย่างไร ความไม่รู้นี้เองทำให้หลงเวียนวนในสังสารวัฏอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และแม้จะผิดพลาดทำอกุศลกรรมจนต้องไปรับผลของการกระทำในอบายภูมิ ก็ยังไม่ลืมความปรารถนาที่ตั้งเป้าหมายไว้ เมื่อกลับมาเกิดในมนุสสภูมิอีก ยังคงมุ่งมั่นตั้งใจสั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองเรื่อยไป ด้วยความเพียรพยายามและอดทนจนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ เพื่อเป้าหมายที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลต้นบุญต้นแบบและเป็นบุคคลตัวอย่างของโลกที่ไม่มีบุคคลใดทัดเทียมได้ ด้วยเหตุที่ฝึกฝนตนเองอย่างยิ่งยวด จนทำให้พระองค์ประกอบไปด้วยคุณธรรมที่ยิ่งกว่าบุคคลทั่วไป ถึงแม้จะยังไม่มีความคิดถึงขั้นปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต แต่บุคคลอื่นก็สามารถนำแบบอย่างในการฝึกฝนของพระองค์มาปฏิบัติใช้กับตนเองและปลูกฝังความดีและสิ่งที่ดีไว้ในใจให้ฝึกฝนจนเกิดเป็นใจที่ประภัสสรไปได้ตลอดชีวิต และยังต่อเนื่องไปในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ท่านได้คุณสมบัติ และคุณธรรมที่เลิศกว่าบุคคลอื่น ฉะนั้นเนื้อหาในบทเรียนนี้จะได้กล่าวถึงคุณสมบัติและคุณธรรมที่พระองค์ได้ฝึกฝนมาอย่างตลอดต่อเนื่องหลายภพหลายชาติจนทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตามความปรารถนาที่ตั้งใจไว้

ผู้ปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นต้องบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ก่อน เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมแล้วจึงจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย สำหรับพระโพธิสัตว์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (ขุ.พุทฺธ.อ. 73/162-254 แปล.มมร.)

1) พระอนิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ผู้ยังไม่แน่นอน ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่ เพราะยังไม่ได้รับการพยากรณ์ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง เนื่องจากมีธรรมสโมธานไม่ครบ

2. พระนิยตโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอนโดยได้รับการพยากรณ์ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ในชาติที่ได้รับการพยากรณ์จะต้องมีคุณสมบัติและคุณธรรมพิเศษที่เรียกว่าธรรมสโมธาน

3.1 ธรรมสโมธาน 8

พระโพธิสัตว์จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีธรรมสำคัญอีกแปดประการ ที่เรียกว่า ธรรมสโมธาน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

3.1.1 ความหมายของธรรมสโมธาน 8

ธรรมสโมธาน 8 หรือ อัฏฐธัมมสโมธาน คือ การประชุมรวมกันของธรรม 8 ประการ ธรรม ในที่นี้หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่เมื่อพร้อมมูลอยู่ในบุคคลใดแล้วยังผลให้บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นนิยตโพธิสัตว์[1]

3.1.2 ความสำคัญของธรรมสโมธาน 8

ธรรมสโมธาน 8 เป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระโพธิสัตว์ ผู้ซึ่งมีมโนปณิธานและวจีปณิธานอันยิ่งใหญ่ที่มุ่งมั่นจะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้ และด้วยความที่พระโพธิสัตว์มีความถึงพร้อมด้วยธรรมสโมธานนี้เอง จึงทำให้ท่านเป็นบุคคลที่มีความพิเศษเกินกว่าบุคคลทั่วไป และยากจะหาผู้ใดมาเสมอเหมือนได้ ซึ่งธรรมสโมธานนี้มีทั้งหมด 8 ประการ และล้วน

---

[1] นิยตโพธิสัตว์ คือพระโพธิสัตว์ที่รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ย่อมเที่ยงแท้ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระโพธิสัตว์ผู้ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต เพราะถ้าหากพระโพธิสัตว์ขาดธรรมสโมธานข้อใดข้อหนึ่งไป ก็ไม่อาจได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แต่ถ้ามีธรรมสโมธานครบทุกประการแล้ว และได้สั่งสมบุญสร้างบารมีเรื่อยมา กระทั่งได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่าท่านจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแล้ว ท่านก็จะตั้งมั่นไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคทั้งปวง มีความเพียรพยายาม ความอดทนมากยิ่งขึ้นไปอีก เพราะการได้รับพุทธพยากรณ์เสมือนการได้รับกำลังใจจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระโพธิสัตว์นั้นจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน (พระเทพญาณมหามุนี วิ. (หลวงพ่อธัมมชโย), 2554: ออนไลน์)

3.1.3 ธรรมสโมธาน 8 ประการ มีดังนี้ (ขุ.พุทธ. 74/580-585 แปล.มมร.)

1) มนุสสัตตัง ความปรารถนาที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์

ในชาติที่ตั้งจิตปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณ[2] ธรรมสโมธานข้อนี้ถือเป็นสิ่งที่พระโพธิสัตว์จำเป็นจะต้องมี เพราะการได้อัตภาพแห่งความเป็นมนุษย์นั้น จะทำให้ได้กายหยาบที่มีลักษณะแข็งแกร่งมากกว่าการได้ไปเกิดในอัตภาพของเหล่า เทวดา พรหม อรูปพรหมทั้งหลาย ดังนั้นวัตถุประสงค์หลักของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ก็เพื่อใช้อัตภาพแห่งความเป็นมนุษย์นี้สั่งสมบุญสร้างบารมีให้เต็มที่เต็มกำลังนั่นเอง

2) ลิงคสัมปัตติ ความถึงพร้อมด้วยเพศบุรุษ

การที่พระโพธิสัตว์จะมีโอกาสได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ท่านจะต้องมีเพศที่ไม่วิบัติ หรือไม่เป็นอภัพบุคคล 18 ประการ นั่นก็คือ จะต้องเป็นบุรุษเพศหรือเพศชายเท่านั้น เนื่องจากบุรุษเพศจะมีรูปร่างลักษณะที่ใกล้เคียงกับลักษณะของกายมหาบุรุษมากที่สุด และยังเป็นกายที่สามารถสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างดีที่สุดอีกด้วย แต่ถ้าไม่ได้ความถึงพร้อมด้วยเพศชาย กล่าวคือ เป็นเพศหญิง บัณเฑาะว์ กะเทย หรือเป็นบุคคลมีสองเพศในคนเดียวกัน ที่เรียกว่า อุภโตพยัญชนก พระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแก่พระโพธิสัตว์ท่านนั้นอย่างเด็ดขาด

---

[2] สัมมาสัมโพธิญาณ คือ ญาณอันประเสริฐอันเป็นเครื่องตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

3) เหตุสมบูรณ์ ความถึงพร้อมด้วยเหตุ

พระโพธิสัตว์จะต้องมีอุปนิสัยแห่งความเป็นพระอรหันต์ในขันธสันดาน[3] อย่างแรงกล้า อันได้แก่ อินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา จะต้องแก่กล้าและพอเหมาะกัน จึงจะมีโอกาสได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่หากว่าอุปนิสัยแห่งความเป็นพระอรหันต์ยังไม่เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่แก่กล้า พระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พระโพธิสัตว์ท่านนั้นอย่างเด็ดขาด

4) สัตถารทัสสนะ การได้เกิดมาพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การได้พบพระพุทธเจ้า ในขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่ สำหรับธรรมสโมธานข้อนี้ ถือเป็นโอกาสอันสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้พระโพธิสัตว์ได้มีโอกาสสั่งสมบุญครั้งใหญ่ พร้อมทั้งตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธองค์ และเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจดูความสำเร็จแห่งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์ ด้วยอนาคตังสญาณ[4] แล้ว พระองค์ก็จะทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแก่พระโพธิสัตว์ท่านนั้น ซึ่งพุทธพยากรณ์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องออกมาจากพระโอษฐ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

5) ปัพพัชชา การได้บรรพชา

การที่พระโพธิสัตว์มีอัธยาศัยน้อมไปในการออกบวช ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นนักบวชในบวรพระพุทธศาสนาหรือนอกพระพุทธศาสนาก็ตาม ถ้าหากท่านเป็นสัมมาทิฐิ มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าบุญมีจริง บาปมีจริง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และมีความมั่นคงในเพศบรรพชิตแล้ว พระพุทธองค์ก็จะทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแก่พระโพธิสัตว์ท่านนั้น แต่ถ้าหากพระโพธิสัตว์ดำรงตนอยู่ในเพศของคฤหัสถ์ แม้จะปรารถนาความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากเพียงใดก็ตาม ก็มิอาจที่จะทำความปรารถนาให้สำเร็จได้ ทั้งนี้เพราะชีวิตของการครองเรือนนั้น เป็นชีวิตที่ถูกผูกมัดด้วยเครื่องจองจำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความห่วงใยในบุตร ภรรยา ทรัพย์สินเงินทอง ฯลฯ จึงทำให้ไม่สามารถสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างเต็มที่เต็มกำลังเหมือนกับชีวิตของนักบวช

---

[3] ขันธสันดาน หมายถึง อุปนิสัยที่นอนเนื่องอยู่ในใจมาข้ามภพข้ามชาติ

[4] อนาคตังสญาณ คือ ญาณที่ล่วงรู้อนาคต เป็นญาณของผู้มีอภิญญาจิต

6) คุณสัมปัตติ ความถึงพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าคนธรรมดาสามัญทั่วไป โดยจะต้องมีความเชี่ยวชาญในอภิญญาและฌานสมาบัติ พระพุทธองค์จึงจะทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแก่พระโพธิสัตว์ท่านนั้น

7) อธิกาโร ความถึงพร้อมด้วยการกระทำอันยิ่ง

พระโพธิสัตว์จะทำในสิ่งที่เหนือเกินกว่ามนุษย์ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าหากสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ และเป็นไปเพื่อมรรคผลนิพพานแล้ว แม้คนธรรมดาทั่วไปจะไม่กล้าที่จะคิด พูด หรือทำในสิ่งนั้น แต่ท่านกลับกล้าที่จะคิด พูด และทำในสิ่งนั้น ด้วยจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเพียรและความมุ่งมั่น กระทั่งสามารถทำสิ่งนั้นสำเร็จได้ในที่สุด ตัวอย่างเช่น เรื่องราวการบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีของพรหมกุมารโพธิสัตว์ ท่านยอมสละชีวิตของตัวเองเป็นทานให้แก่แม่เสือที่กำลังจะกินลูกของตัวเองด้วยความหิวโซ ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง แต่ด้วยความที่มุ่งหวังการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นสำคัญ จึงกล้าเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสั่งสมบุญสร้างบารมี ด้วยเหตุแห่งความถึงพร้อมด้วยการกระทำอันเกินกว่ามนุษย์ทั่วไปนี้เอง จึงได้รับพุทธพยากรณ์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2544: 99)

8) ฉันทตา ความถึงพร้อมด้วยความพอใจอย่างแรงกล้าในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในทุกภพทุกชาติที่พระโพธิสัตว์เกิดมา ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานก็ตาม ท่านจะมีความรักและแรงปรารถนาในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แม้จะมีอุปสรรคเกิดขึ้นมาขัดขวางการบำเพ็ญบารมีมากสักเพียงใด ก็ไม่ย่อท้อและไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคเหล่านั้นเลย ทั้งนี้ก็เป็นเพราะจิตใจของท่านรักและมุ่งมั่นที่จะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ให้ได้เป็นสำคัญ

ดังนั้น ธรรมสโมธาน 8 ประการ จึงเป็นธรรมสำคัญที่ทำให้สำเร็จเป็นพระนิยตโพธิสัตว์ในอนาคต เมื่อองค์คุณเหล่านี้ครบทั้ง 8 ประการในชาติใดแล้ว ชาตินั้นจึงได้รับพุทธพยากรณ์ว่า เป็นนิตยโพธิสัตว์ คือจะได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งอย่างแน่นอน และพร้อมกันนี้ในการสั่งสมบุญสร้างบารมีเพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระโพธิสัตว์แต่ละท่านจะต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจอย่างมุ่งมั่น มีความเพียรพยามอย่างแรงกล้า และมีความอดทนอย่างยิ่งในการสร้างบารมี อีกทั้งท่านจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยหลักธรรมอันสำคัญที่เรียกว่า พุทธการกธรรม (อ่านว่า พุด-ทะ-กา-ระ-กะ-ทำ)-หรือ ธรรมสำหรับบ่มพระโพธิญาณ

3.2 พุทธการกธรรม 10

พุทธการกธรรม 10 คือ ธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ เพราะถ้าหากปราศจากพุทธการกธรรมแล้ว ก็ไม่อาจที่จะตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตได้ ซึ่งพุทธการกธรรมที่กล่าวถึงก็คือ บารมีทั้งสิบทัศ (พระเทพญาณมหามุนี วิ. (หลวงพ่อธัมมชโย), 2554: ออนไลน์)

3.2.1 ความหมายของบารมี

คำว่า “บารมี” มาจากคำว่า “ปูระธาตุ” แปลว่า เต็มเปี่ยม สูงสุด หรือสมบูรณ์ที่สุด หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องประพฤติปฏิบัติธรรมหมวดนี้ให้เต็มเปี่ยมหรือบริบูรณ์ เพราะความบริบูรณ์ของชีวิตนั้นจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยการสั่งสมบุญกุศลทีละเล็กทีละน้อยอย่างสุดความสามารถโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เมื่อบุญกลั่นตัวมากเข้า จากดวงบุญก็จะกลายเป็นดวงบารมี ความสมบูรณ์ของชีวิตถึงจะบังเกิดขึ้น การตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณก็สมบูรณ์ และก็เสด็จไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน (ขุ.จริยา. 74/ 570 แปล.มมร.)

“บารมี” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกตามพระสูตรต่างๆ แต่เดิมจะหมายถึงความเป็นเลิศ เป็นของปัจเจกบุคคล ไม่ได้เน้นเฉพาะว่าต้องเป็นความเป็นเลิศในทางพุทธศาสนา ต่อมามีการใช้มากขึ้นในพุทธศาสนามีความหมายเปลี่ยนเป็นความเป็นเลิศในการปฏิบัติธรรม และในที่สุดก็ ได้เจาะจงว่าบารมีหมายถึง ความเป็นเลิศที่สุดในด้านการปฏิบัติธรรม เป็นการดับสิ้นแห่งอาสวะกิเลส แต่ความหมายนี้ก็ยังไม่แพร่หลาย ส่วนใหญ่จะใช้ในความหมายว่าเป็นความเป็นเลิศในการปฏิบัติธรรมในขั้นตอนหนึ่ง (ม.มู. 12/505/543 แปล.มมร.)

3.2.2 ความสำคัญในการสร้างบารมี

ตั้งแต่เกิดมา มนุษย์นั้นมีนิสัยทั้งดีและไม่ดี นิสัยเหล่านี้เกิดจากการย้ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือโปรแกรมประจำตัว ถ้าตอกย้ำในสิ่งที่ดี ก็จะได้นิสัยดีติดตัวมา ตรงกันข้ามถ้าย้ำคิด พูด ทำในสิ่งที่ไม่ดี ก็จะได้นิสัยไม่ดีติดตัวมาเช่นกัน ไม่ว่าทางด้านดีหรือด้านไม่ดีก็ตาม หากนึกย้อนไปตั้งแต่แรกเกิดจะพบว่า มีสิ่งหนึ่งที่บีบคั้นใจเราให้กระทำสิ่งต่างๆ โดยที่เราไม่รู้ตัว พระพุทธองค์ทรงเรียกสิ่งนั้นว่า **กิเลส** มีอยู่ 3 ตระกูลใหญ่ๆ คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งคอยบีบคั้นให้เรากระทำสิ่งที่ไม่ดี

หากย้ำคิด พูด ทำ ในทางที่ไม่ดีและกลายเป็นนิสัยหรือโปรแกรมที่ไม่ดีติดตัวไป (พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), 2550)

นิสัยไม่ดีนั้นนำความเดือดร้อนมาให้ตลอดเวลาอยู่แล้ว ต้นเหตุที่ทำให้เกิดนิสัยที่ไม่ดี คือ กิเลส ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่กิเลสจะคอยควบคุมให้มนุษย์แสดงเป็นพฤติกรรมออกมา ถ้าจะลบล้างได้ ก็ต้องแก้ที่พฤติกรรมที่ไม่ดี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิเลสที่ซุกอยู่ในใจ ให้มันฝ่อลง ย่ำแย่ลง เหมือนเราเป็นไข้ แม้ไม่เห็นเชื้อโรค แต่ว่ามีอาการไข้ เรากินยาเข้าไปเพื่อให้อาการไข้ลดลง แสดงว่าเชื้อโรคถูกทำลายไปด้วย ในเมื่อไม่อยากให้นิสัยไม่ดีเหล่านั้นอยู่ในตัว ก็ต้องใส่พฤติกรรมที่ดีเข้าไปแทน ย้ำคิด ย้ำพูด ย้ำทำในทางที่ดี ซ้ำแล้วซ้ำเล่า กระทั่งหนาแน่นพอก็จะลบล้างนิสัยไม่ดี อันมีสาเหตุมาจากกิเลส 3 ตระกูลออกไปได้ ซึ่งการกำจัดนิสัยไม่ดีด้วยนิสัยดีๆ 10 ประการนั้นก็คือ การทำทานเพื่อต่อสู้โลภะ การรักษาศีลเพื่อต่อสู้กับโทสะ เมื่อเกิดโมหะต้องต่อสู้ด้วยภาวนา และสุดท้ายต้องใช้ทั้ง 7 บารมี (ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา) เพื่อหักกิเลส 3 ตระกูล และต้องทำอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน นิสัยดีทั้ง 10 ประการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นทางพุทธศาสนาเรียกว่า พุทธการกธรรม หรือบารมี 10 ทัศ

3.2.3 บารมี 10 ทัศ

บารมี 10 ทัศ หรือ พุทธการกธรรม 10 ที่ทำให้บุคคลได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีทั้งหมด 10 ประการ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี ซึ่งรายละเอียดของบารมีแต่ละประเภท มีดังนี้

1) ทานบารมี คือ การให้ การบริจาคหรือสละสิ่งของต่างๆ แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นบารมีอันดับแรกที่จะต้องกระทำก่อนบารมีอย่างอื่น เพราะพระพุทธองค์มีความปรารถนาที่จะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ และจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามพ้นจากทะเลแห่งทุกข์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีเสบียงและทุน เพื่อเกื้อกูลต่อการสร้างทานบารมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเริ่มต้นทำทานบารมีเป็นอันดับแรก เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาไปกับการแสวงหาปัจจัยสี่ และยังผลทำให้การบำเพ็ญบารมีอย่างอื่นง่ายและกำจัดความตระหนี่ในใจได้อีกด้วย ทานบารมีจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การสร้างบารมีอย่างอื่นง่ายขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงมีความยินดีในการบำเพ็ญทานเป็นเนืองนิตย์ ไม่ว่าจะกำเนิดเป็นอะไรก็ตาม ย่อมมีใจรักในการบริจาคทาน อุปมาเหมือนกับ

บุคคล คว่ำหม้อน้ำที่มีน้ำอยู่เต็ม ให้น้ำในหม้อไม่เหลือแม้สักหยดหนึ่งฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยินดีในการบริจาคทาน ฉันนั้น พระองค์สามารถให้ได้ทั้งหมดไม่มีเหลือทั้งทรัพย์ ยศ บุตรและภรรยา หรืออวัยวะน้อยใหญ่ ตลอดจนเลือดและชีวิต พระองค์ให้สิ่งที่เขาต้องการอยากได้ทั้งหมดแก่ยาจกผู้มาขอ ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“เอาเถอะ เราจะเลือกเฟ้นธรรมที่กระทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ทั้งทางโน้นและทางนี้ ทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง ทั้งสิบทิศตลอดถึงธรรมธาตุ ครั้นเมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่อย่างนั้น จึงได้เห็นทานบารมี ข้อที่ 1 เป็นเส้นทางใหญ่ ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในกาลก่อน ประพฤติตามคลองธรรมสืบกันมาแล้ว ท่านจงสมาทานบารมีข้อที่ 1 นี้ กระทำให้มั่นก่อน จงถึงความเป็นทานบารมี หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ หม้อน้ำเต็มเปี่ยม ใครผู้ใดผู้หนึ่งคว่ำปากลง น้ำย่อมไหลออกหมด น้ำย่อมไม่ขังอยู่ในหม้อนั้น แม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน เห็นยาจกไม่ว่าจะต่ำทราม สูงส่งและปานกลาง จงให้ทานให้หมด เหมือนหม้อน้ำที่เขาคว่ำปากลงไว้ฉะนั้น” (ขุ.อป. 70/1/49 แปล.มมร.)

2) ศีลบารมี คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นบารมีอันดับที่ 2 ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องสั่งสมต่อไป เมื่อมีเสบียงแล้วก็จำต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์ จะได้วนเวียนอยู่แต่ในมนุสสภูมิ และเทวภูมิเท่านั้น เมื่อถึงเวลาลงมาสร้างบารมีจะสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดตอนและไม่เสียเวลา แต่ถ้าหากศีลไม่บริสุทธิ์ อาจพลาดไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกายหรือสัตว์นรกได้ ทำให้หมดโอกาสในการสร้างบารมีอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ศีลยังเป็นเหมือนเกราะคุ้มกันภัย ที่จะกลั่นกาย วาจาและใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ทำให้ใจผ่องแผ้วมีสมาธิตั้งมั่นได้ง่าย

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงบำเพ็ญศีลบารมีให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่เสมอ ตลอดทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมี โดยที่ไม่ให้ศีลบกพร่องได้ แม้จะต้องเสียสละชีวิตเพื่อรักษาศีลไว้ก็ยอม อุปมาเหมือนกับจามรียอมสละชีวิตเพื่อรักษาขนหางของตน ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาศีลของตนฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีประมาณเท่านี้ เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้อย่างอื่นอันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ครั้งนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ก็ได้เห็นศีลบารมีข้อที่ 2 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานศีลบารมีข้อที่ 2 นี้ กระทำให้มั่นก่อน จงถึงความเป็นศีลบารมี หากท่านปรารถนาเพื่อจะบรรลุพระโพธิญาณ จามรีหางคล้องติดในที่ไหนก็ตาม

ปลดขนหางออกไม่ได้ ก็ยอมตายในที่นั้น แม้ฉันใด ท่านจงบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ในภูมิทั้ง 4 จงรักษาศีลไว้ทุกเมื่อ เหมือนจามรีรักษาขนหาง ฉันนั้นเถิด” (ขุ.อป. 70/50 แปล.มมร.)

3) เนกขัมมบารมี คือ การออกบวช การหลีกออกจากกาม ซึ่งเป็นบารมีที่จะช่วยให้มีความอิสระในการสร้างบารมีอย่างอื่นได้สะดวก เพราะกามคุณคือสิ่งที่ครอบงำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดในวัฏสงสาร แม้มีทรัพย์สมบัติมากและได้อัตภาพมนุษย์แล้ว แต่ถ้าเสียเวลาไปกับเรื่องกามคุณ ก็จะทำให้เสียเวลาและเสียกำลังทรัพย์ที่หามาได้ไปกับเรื่องกามคุณ ทำให้สร้างบารมีได้ไม่เต็มที่และไม่สามารถที่จะหลุดออกจากคุกแห่งความทุกข์นี้ไปได้

ดังนั้นเพื่อความสะดวกสบายเป็นอิสระ และไม่ต้องมัวกังวลใจกับเรื่องกามคุณ เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาและเสียกำลังทรัพย์ในการสร้างบารมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ย่อมพยายามแสวงหาทางออกจากกาม ออกจากชีวิตการครองเรือน โดยมุ่งบำเพ็ญเนกขัมมะ ประพฤติพรหมจรรย์ตลอดมา ทำให้ใจปรารถนาที่จะออกจากคุกแห่งความทุกข์ คือวัฏสงสารนี้ อุปมาเหมือนนักโทษที่ติดอยู่ในเรือนจำ ปรารถนาจะออกจากที่คุมขังฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมปรารถนาออกไปให้พ้นจากคุก คือ การเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ความจริง พุทธธรรมเหล่านี้จักไม่มีเพียงเท่านี้ เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเมื่อเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นเนกขัมมบารมีข้อที่ 3 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่แต่ในกาลก่อนๆ ถือปฏิบัติเป็นประจำแล้ว ท่านจงสมาทานเนกขัมมบารมี ข้อที่ 3 นี้ กระทำให้มั่นก่อน จงถึงความเป็นเนกขัมมบารมี หากท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ บุรุษอยู่มานานในเรือนจำ ลำบากเพราะความทุกข์ มิได้ทำความยินดีให้เกิดในเรือนจำ นั้น แสวงหาความพ้นออกไปอย่างเดียว ฉันใด ท่านจงเห็นภพทั้งปวงเหมือนเรือนจำ เป็นผู้มุ่งหน้าออกบวช เพื่อพ้นจากภพนั้นเถิด” (ขุ.อป.70/51 แปล. มมร.)

4) ปัญญาบารมี คือ ความรอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุผล ความเข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นบารมีที่สั่งสมความรู้ ตั้งแต่ความรู้จากการได้ฟังที่เป็นสุตมยปัญญา จากสำนักอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงต่างๆ ความรู้จากการพินิจพิจารณาไตร่ตรองทดลองด้วยตนเอง ซึ่งเป็นจินตมยปัญญา รวมไปถึงความรู้แจ้ง คือ ภาวนามยปัญญา อันเกิดจากการเจริญสมถภาวนาและวิปัสนาภาวนา หลายภพหลายชาติ ความรู้เหล่านี้จะทำให้สามารถที่จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารไปได้

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ย่อมฝึกฝนเพิ่มพูนปัญญาบารมีอยู่เสมอ โดยแสวงหาความรู้จากคนทุกชนชั้น เพื่อจะนำความรู้ที่ได้จากคนเหล่านั้นมากำจัดอาสวกิเลส แม้จะต้องเอาชีวิตแลกเพื่อได้มาซึ่งความรู้ ก็ยินยอมโดยไม่เสียดายชีวิต อุปมาเหมือนกับพระภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ไม่เลือกว่าจะเป็นตระกูลสูง ต่ำ หรือปานกลางฉันใด พระพุทธองค์ย่อมปรารถนาที่จะไต่ถามผู้รู้อยู่ตลอดกาลเนืองนิตย์ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงเท่านี้ เราจักเฟ้นหาธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ เราเมื่อค้นหาอยู่ในคราวนั้น ก็ได้เห็นปัญญาบารมีข้อที่ 4 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่แต่ก่อนถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานปัญญาบารมีข้อที่ 4 นี้ กระทำให้มั่นก่อนจงถึงความเป็นปัญญาบารมี ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ ภิกษุเมื่อขออยู่ ไม่เว้นตระกูลต่ำ สูง และปานกลาง ย่อมได้อาหารเป็นเครื่องยังชีพ ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ท่านเมื่อไต่ถามชน ผู้รู้อยู่ตลอดกาลทั้งปวง ถึงความเป็นปัญญาบารมี จักได้บรรลุพระสัมโพธิญาณ ฉันนั้นเหมือนกัน” (ขุ.อป. 70/52 แปล.มมร.)

5) วิริยบารมี คือ ความเพียร ความแกล้วกล้าไม่เกรงกลัวอุปสรรค พยายามด้วยความอุตสาหะที่จะสร้างบารมีอย่างไม่ย่อหย่อน ซึ่งเป็นบารมีที่จะทำให้เคยชินกับความดี ไม่รู้จักความชั่วเลย เพราะคำว่า วิริยะ มาจากคำว่า วีระ แปลว่า กล้า หมายถึง ความกล้าที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง สิ่งใดที่ไม่ดีเคยชินกับสิ่งนั้น ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และกล้าที่จะละเว้นหรือหลีกเลี่ยงความไม่ดีทั้งหลายที่เคยทำไว้ แล้วปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เพิ่มขึ้นไป ให้คิด พูด ทำในความดีล้วนๆ ไม่ว่าความดีนั้นจะยากแค่ไหน พระองค์ก็กล้าที่จะทำให้ได้จนสำเร็จ แม้จะแลกด้วยชีวิตก็ยอมทำโดยไม่กังวลเกี่ยวกับชีวิตของพระองค์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น จึงทำความเพียรให้เพิ่มพูนอย่างยิ่งยวด มีความกล้าหาญที่จะประกอบกุศลกรรม ทำความดีทุกอย่างโดยไม่ลดละ เพื่อการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ตามที่พระองค์ได้ปรารถนาไว้ อุปมาเหมือนพญาราชสีห์ มีความเพียรไม่ย่อหย่อนในอิริยาบถทั้งปวงฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมเป็นผู้มีความเพียรมั่น ไม่ย่อหย่อนในการทำความดีทั้งปวงฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลาย จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเฟ้นหาธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ครั้งนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นวิริยบารมีข้อที่ 5 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานวิริยบารมีข้อที่ 5 นี้ กระทำให้มั่นก่อน จงถึงความเป็นวิริยบารมี ถ้า

ท่านปรารถนาจะบรรลุพระโพธิญาณ พญาราชสีห์มฤคราช เป็นผู้มีความเพียรไม่ย่อหย่อนในการนั่ง ยืน และการเดิน ประคองใจไว้ในกาลทุกเมื่อแม้ฉันใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงประคองความเพียรไว้ให้มั่น ตลอดทุกภพ ถึงความเป็นวิริยบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้” (ขุ.อป. 70/53 แปล.มมร.)

6) ขันติบารมี คือ ความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคความยากลำบากต่างๆ ซึ่งเป็นบารมีที่จะทำให้มีกำลังใจต่อการสร้างบารมี ไม่ท้อถอยต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะการสร้างบารมีนั้นย่อมมีอุปสรรค บางครั้งอาจถูกเย้ยหยันจากคนที่ไม่เข้าใจ อาจถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งอาจทำให้หมดกำลังใจในการสร้างบารมีได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความอดทนในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและทางใจ เพื่อรักษาใจให้เป็นปกติ ไม่หวั่นไหวในปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น อีกทั้งไม่หลงใหลในคำสรรเสริญเยินยออันจะเป็นเหตุให้ประมาท จะต้องมีความหนักแน่นทั้งนินทาและสรรเสริญ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเพิ่มพูนความอดทนอย่างยิ่งยวด อดทนในการทำความดี ไม่กลัวต่อความลำบากตรากตรำจากดินฟ้าอากาศ อดทนต่อทุกขเวทนาคือความเจ็บป่วยไข้ อดทนต่อการกระทบกระทั่งสิ่งที่ไม่น่าพอใจ อดทนต่อสิ่งเย้ายวนใจ โดยไม่ปล่อยใจให้ยินดียินร้ายไปตามกระแสแห่งกิเลส อุปมาเหมือนกับแผ่นดิน แม้บุคคลทั้งหลายจะทิ้งสิ่งของที่สกปรกลงแผ่นดิน แต่แผ่นดินไม่เคยขัดเคืองฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมอดทนต่อการสรรเสริญ และนินทาฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลายจักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ในคราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นขันติบารมีข้อที่ 6 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ชั้นก่อนๆ ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานขันติบารมีข้อที่ 6 นี้ กระทำให้มั่นก่อน มีใจไม่ลังเลในขันติบารมีนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ ธรรมดาแผ่นดินย่อมอดกลั้นสิ่งทั้งปวง ที่เขาทิ้งลงสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ไม่กระทำการขัดเคือง เพราะการกระทำนั้น แม้ฉันใด แม้ท่าน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้อดทนต่อการนับถือและการดูหมิ่นของคนทั้งปวง ถึงความเป็นขันติบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ ได้ ” (ขุ.อป. 70/54 แปล.มมร.)

7) สัจจบารมี คือ ความจริง พูดจริง ทำจริง ในสิ่งที่ตั้งใจไว้ และจริงใจ ไม่แปรผันจากความซื่อตรง ซึ่งเป็นบารมีที่เกิดจากการตั้งใจมั่น ตั้งใจจริงที่จะสร้างบารมีให้เต็มที่ ไม่โลเล คิดสิ่งใดแล้วก็ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จตามที่คิดหรือพูดเอาไว้ ไม่ยอมให้สิ่งใดมาขวางได้ ดังนั้น เมื่อมีลาภ ยศ สรรเสริญ คำยกย่องชมเชย หรือเจออุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่อาจเป็นเหตุให้ใจหวั่นไหวออกนอก

เส้นทางความดีที่ได้ตั้งใจไว้ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องบำเพ็ญสัจจบารมี เพื่อไม่ให้ออกนอกเส้นทาง แม้จะมีใครมาข่มเหงรังแกหรือจะฆ่า ก็ยอมตาย แต่จะไม่ยอมออกนอกเส้นทางที่ตนตั้งใจไว้ คือ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จึงเพิ่มพูนรักษาความสัตย์จริง มีความซื่อตรงเที่ยงตรง ไม่แปรผันยักย้าย จนกว่าทุกอย่างที่ได้กล่าวมา สำเร็จสมความปรารถนา อุปมาเหมือนกับดาวประกายพรึก เมื่อเคยขึ้นประจำอยู่ทางทิศใด ก็ย่อมโคจรขึ้นประจำอยู่ในทิศนั้น ไม่ว่าฤดูกาลจะเปลี่ยนไปก็ย่อมขึ้นเที่ยงตรงไม่เปลี่ยนแปลงฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไม่ออกไปนอกทางสัจจะที่ได้เคยตั้งไว้ ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้ เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลาย จะไม่พึงมีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่น ๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ก็ได้เห็นสัจจ บารมีข้อที่ 7 ที่ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานสัจจบารมีข้อที่ 7 นี้ กระทำให้มั่นก่อนมีคำพูดไม่เป็นสองในข้อนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ธรรมดาดาวประกายพรึกเป็นดุจคันชั่ง คือเที่ยงตรงในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ไม่ว่าในสมัย ฤดู หรือปีก็ตาม ย่อมไม่โคจรและเวียนออกนอกวิถีโคจร แม้ฉันใด แม้ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ออกไปนอกทางสัจจะทั้งหลาย ถึงความเป็นสัจจบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้” (ขุ.อป. 70/55 แปล.มมร.)

8. อธิษฐานบารมี คือ ความตั้งใจมั่น การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นอย่างแน่วแน่ ซึ่งเป็นบารมีที่เกิดจากการตั้งเป้าหมาย เพื่อจะได้ตั้งมั่นอยู่กับเป้าหมายที่ปรารถนา แม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาหรือมีบุคคลใดมาอิจฉาริษยาขัดขวางต่อการทำความดี ก็ไม่หวั่นไหว แต่ตรงกันข้ามกลับมีมุทิตาจิตตอบ ไม่คิดทำร้ายใคร และตราบใดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งความปรารถนาไว้ ก็ไม่ยอมล้มเลิกในการสร้างบารมี แม้อุปสรรคนั้นจะต้องแลกด้วยชีวิตก็ตาม ก็ไม่ยอมเลิกราเป็นอันขาด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวในการสร้างบารมี ย่อมตั้งจิตตอกย้ำปรารถนาพุทธภูมิซ้ำแล้วซ้ำเล่า อุปมาเหมือนภูเขาศิลาแท่งทึบ ไม่หวั่นไหวโยกคลอนด้วยแรงลมที่พัดมาจากทิศทั้ง 4 ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ย่อมตั้งจิตอธิษฐานตอกย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมาย ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมทั้งหลายจักไม่พึงมีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ ในคราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ก็ได้เห็นอธิษฐานบารมีข้อที่ 8 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานอธิษฐานบารมีข้อที่ 8 นี้ กระทำให้มั่นก่อน ท่านจงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานบารมีนั้น จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้ ภูเขาหินไม่หวั่นไหว คงตั้งอยู่ตามเดิม ไม่สะเทือนเพราะลมแรงกล้า คงตั้งอยู่ในที่ของตนเอง แม้ฉันใด แม้ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในอธิษฐานในกาลทั้งปวง ถึงความเป็นอธิษฐานบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้” (ขุ.อป. 70/56 แปล.มมร.)

9) เมตตาบารมี คือ ความรักความปรารถนาดี คิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุข ซึ่งเป็นบารมีที่ทำให้มีจิตใจเมตตา มีความรักและปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมิตรหรือศัตรู เพราะคิดว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต่างก็ตกอยู่ในความทุกข์ ดังนั้นจึงต้องมีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกชีวิต เป็นผู้มีมหากรุณา ไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง แม้บุคคลใดที่คิดเบียดเบียนประทุษร้าย ท่านก็มีความเมตตาต่อบุคคลนั้น แผ่ความปรารถนาดีไปยังทุกที่ให้ได้รับความชุ่มชื่นเบิกบาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเพิ่มพูนสั่งสมเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ เพศ วัย หรือเผ่าพันธุ์ใดๆ ด้วยคิดว่าสัตว์โลกคือ หมู่ญาติ โดยปรารถนาที่จะพาข้ามวัฏสงสารไปให้หมด อุปมาเหมือนน้ำย่อมแผ่ความเย็นไปให้คนดีและคนเลวโดยเสมอกัน และสามารถชำระล้างมลทิน คือ ธุลีได้ ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมมีจิตเมตตาสม่ำเสมอในชนที่เกื้อกูล และไม่เกื้อกูลแก่ตนฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ ที่เป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เมื่อเราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นเมตตาบารมีข้อที่ 9 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำท่านจงสมาทานเมตตาบารมีข้อที่ 9 นี้ กระทำให้มั่นก่อนจงเป็นผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนด้วยเมตตา ถ้าท่านปรารถนาเพื่อจะบรรลุพระโพธิญาณ ธรรมดาน้ำย่อมแผ่ความเย็นไปให้คนดีและคนเลวโดยเสมอกัน ชะล้างมลทินคือธุลีออกได้ แม้ฉันใดแม้ท่าน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงเจริญเมตตาให้สม่ำเสมอ ในชนที่เกื้อกูลและไม่เกื้อกูล ท่านถึงความเป็นเมตตาบารมีแล้ว จักบรรลุพระสัมโพธิญาณได้” (ขุ.อป. 70/57 แปล.มมร.)

10) อุเบกขาบารมี คือ การวางใจเป็นกลาง การวางใจสงบ เที่ยงธรรม โดยไม่เอนเอียงไปตามความยินดียินร้ายหรือเกลียดชัง ซึ่งเป็นบารมีที่ทำให้จิตใจรักความยุติธรรมในสรรพสัตว์ และทำให้เป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่ลำเอียงด้วยอำนาจอคติต่างๆ ต้องวางใจเป็นกลางในธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นสุขหรือเป็นความทุกข์ก็ตาม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีใจวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในโลกธรรมทั้ง 8 ประการ คือ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา มีสุข มีทุกข์ อุปมาเหมือนแผ่นดินที่คนทิ้งสิ่งของที่สะอาดบ้างไม่สะอาดบ้าง แผ่นดินย่อมไม่แสดงอาการใดๆ มีแต่นิ่งเฉยไม่หวั่นไหว ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็วางใจเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้งหลายได้ฉันนั้น ดังเช่นที่พระองค์ได้กล่าวไว้เมื่อครั้งเป็นสุเมธดาบสว่า

“ก็พุทธธรรมเหล่านี้ จักไม่มีเพียงนี้เท่านั้น เราจักเลือกเฟ้นธรรมแม้ข้ออื่นๆ อันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ คราวนั้น เราเลือกเฟ้นอยู่ ก็ได้เห็นอุเบกขาบารมีข้อที่ 10 ท่านผู้แสวงหาคุณใหญ่ในก่อน ถือปฏิบัติเป็นประจำ ท่านจงสมาทานอุเบกขาบารมี ข้อที่ 10 นี้ กระทำให้มั่นก่อน ท่านเป็นผู้มั่นคงประดุจตาชั่ง จักบรรลุพระสัมโพธิญาณ ธรรมดาแผ่นดินย่อมวางเฉย ในของไม่สะอาดและของสะอาดที่คนทิ้งลง เว้นจากความโกรธและความยินดีทั้งสองนั้น ฉันใดแม้ท่าน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงเป็นประดุจตาชั่งในสุขและทุกข์ในกาลทุกเมื่อ ถึงความเป็นอุเบกขาบารมีแล้ว จักบรรลุพระ สัมโพธิญาณได้” (ขุ.อป. 70/58 แปล.มมร.)

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วในรายละเอียดของบารมีทั้ง 10 ประการ เป็นการสั่งสมบารมีนิสัยดีๆ โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องบำเพ็ญบ่มบารมีให้ถึงความแก่รอบ บริบูรณ์ให้ได้ก่อน เมื่อบารมีครบถ้วนบริบูรณ์เมื่อใด เมื่อนั้นก็จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถนำตนและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารได้

เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลใดที่ได้ตั้งใจจะทำอะไรแล้ว ก็ต้องทำให้สำเร็จให้ได้ อย่าได้ท้อแท้ หมดหวังหรือถอดถอนใจไปก่อน แต่ควรที่จะพยายามทำตามแผนที่ตั้งไว้ให้ได้จนกว่าจะสำเร็จ และแผนที่ตั้งไว้ต้องเป็นไปเพื่อการสร้างบารมี ซึ่งถ้ากล่าวบารมีโดยย่อ ก็คือ การละชั่ว ทำความดี และการทำใจให้ผ่องใส ที่ทุกคนต้องทำทุกวันสั่งสมไปเรื่อยๆ อย่างเต็มที่เต็มกำลังแล้วในที่สุดก็จะสำเร็จสมปรารถนาที่ตั้งใจไว้ เฉกเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงอดทนเพียรพยายามจนสามารถบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้

3.2.4 ระดับของบารมี

เมื่อพระบรมโพธิสัตว์พิจารณาเห็นพุทธการกธรรม 10 ที่เป็นเครื่องบ่มโพธิญาณให้แก่รอบแล้วก็สร้างบารมีทั้ง 10 ประการนี้อย่างยิ่งยวดเป็นเวลานานหลายภพหลายชาติ จนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ และด้วยเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมีอย่างยาวนาน ซึ่งในแต่ละบารมีก็มีความยิ่งหย่อนในแต่ละครั้งไม่เท่ากัน ฉะนั้นจึงได้มีการแบ่งระดับของบารมีออกไปตามความยิ่งหย่อนของการบำเพ็ญ

บารมีแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ บารมีสามัญเรียกว่า บารมี บารมีอย่างกลางเรียกว่าอุปบารมี และบารมีอย่างสูงสุดเรียกว่า ปรมัตถบารมี ซึ่งอาจสรุปบารมีทั้ง 3 ระดับได้อย่างนี้

1. บารมีที่ทรงบำเพ็ญเป็นปกติสามัญ เช่น ในการบริจาคทรัพย์จะมากน้อยเพียงใด ก็ยังจัดเป็นบารมีในระดับที่ 1 เรียกว่า บารมี

2. บารมีที่ทรงบำเพ็ญยิ่งขึ้นไปกว่านั้น เป็นการบริจาคอวัยวะเลือดเนื้อในร่างกาย เช่น ดวงตา จัดเป็นบารมีในระดับที่ 2 เรียกว่า อุปบารมี

3. บารมีที่ทรงบำเพ็ญยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก เช่น เป็นการบริจาคชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการบริจาคอย่างอุกฤษฏ์ จัดเป็นบารมีประเภทสูงสุดอย่างยิ่ง เรียกว่า ปรมัตถบารมี

บารมีทั้ง 10 ประการ ใน 3 ระดับ จึงเป็นการวางแผนเพื่อฝึกนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และกำจัดนิสัยไม่ดีออกไปจากใจ ซึ่งการวางแผนนี้ ไม่ได้วางแผนเพียงแค่ระยะสั้นเท่านั้น แต่เป็นการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นขั้นตอน เป็นการวางแผนผังชีวิตในระยะยาวข้ามภพข้ามชาติ เมื่อวางผังของชีวิตแล้ว ก็มุ่งมั่นตั้งใจในการสร้างบารมี ซึ่งเปรียบเสมือนเรือแพเข็มทิศ และเสบียงที่จะข้ามห้วงแห่งวัฏสงสาร แม้เส้นทางสายนี้จะไม่ได้ราบเรียบสะดวกสบาย บางครั้งอาจจะพบอุปสรรคปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ก็ไม่ได้ย่อท้อ อดทนพยายามเพื่อเป้าหมายของชีวิตจนกว่าจะสำเร็จได้

เพราะเหตุนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงพิจารณาบารมีทั้ง 30 ประการ คือ บารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 ทบทวนไปมาจนครบทั้ง 30 ประการ อุปมาเหมือนคนหมุนเครื่องยนต์หีบน้ำมันจากเมล็ดพืชหมุนกลับไปกลับมา เพื่อคั้นเอาเฉพาะน้ำมัน หรืออุปมาเหมือนเอาภูเขาสิเนรุให้เป็นโม่กวนมหาสมุทรในจักรวาล ฉะนั้นการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจดูบารมีทั้ง 30 ทัศโดยละเอียดเช่นนี้ ก็เพื่อจะกลั่นและกรองเอาเฉพาะสุดยอดบารมี ที่จะทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

3.3 อัธยาศัย 6

หัวใจของพระโพธิสัตว์ยิ่งใหญ่มหาศาลเกินกว่าที่บุคคลใดจะมาเปรียบได้ แม้ว่าท่านจะเจอกับอุปสรรคที่หนักหนายิ่งด้วยชีวิต ก็มิหวาดหวั่น ไม่เคยย่อท้อต่ออุปสรรคหรือสิ่งต่างๆ ที่มากระทบ ยอมเอาชีวิตของตนเองเข้าแลก ถึงแม้จะมิอาจล่วงรู้ได้เลยว่า ความปรารถนาในการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของท่านนั้นจะสำเร็จเมื่อใด แต่ถึงกระนั้น ท่านก็ไม่เคยท้อถอย มีแต่จะมุ่งหน้าสั่งสมบุญสร้างบารมีเรื่อยไปจนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง นั่นก็คือ การได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต ด้วยอัธยาศัยรักในการสั่งสมบารมีอย่างไม่มีประมาณของพระโพธิสัตว์ จึงเรียกว่า อัธยาศัย 6

3.3.1 ความหมายของอัธยาศัย 6

อัธยาศัย 6 หมายถึง ความพอใจที่พระนิตยโพธิสัตว์ทั้งปวงจะมีติดอยู่ในขันธสันดานเป็นนิตย์ เพื่อเป็นเครื่องช่วยหล่อเลี้ยงให้พระโพธิญาณแก่กล้าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อัธยาศัยที่ทำให้พระโพธิญาณของนิตยโพธิสัตว์แก่กล้ายิ่งขึ้น มี 6 ประการ (พระเทพญาณมหามุนี วิ. (หลวงพ่อธัมมชโย), 2554: ออนไลน์)

3.3.2 ความสำคัญของอัธยาศัย 6

อัธยาศัย 6 ประการที่รักในการบำเพ็ญบารมี ถือเป็นลักษณะนิสัยโดยปกติของพระโพธิสัตว์ เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เผลอไปทำบาปอกุศลกรรมในระหว่างเส้นทางแห่งการบำเพ็ญบารมี การบำเพ็ญบารมีนี้ ไม่ว่าพระโพธิสัตว์จะถือกำเนิดอยู่ในสภาวะใดก็ตาม ท่านก็ยังคงมุ่งมั่นที่จะพัฒนานิสัยของตนเอง จนกว่าตัวท่านจะมีอัธยาศัย 6 ในการบำเพ็ญบารมีติดเข้าไปในใจ เพราะฉะนั้น บุคคลใดก็ตามที่มีอัธยาศัย 6 รักในการบำเพ็ญบารมี บุคคลนั้นย่อมได้ชื่อว่า เป็นพระโพธิสัตว์ผู้มุ่งตรงต่อหนทางแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ด้วยระยะเวลาในการสั่งสมบารมีเพื่อที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสมบารมีอย่างน้อยถึง 20 อสงไขย กับอีกแสนมหากัป จึงไม่แน่เสมอไปว่า พระโพธิสัตว์หรือบุคคลที่ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะมีกำลังใจและมีความอดทนเพียงพอที่จะเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง นั่นก็คือการได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากันทุกคนหรือไม่

เพราะฉะนั้น เมื่อเราเข้าใจอัธยาศัยของพระโพธิสัตว์ ขอให้ไตร่ตรองพิจารณาดูว่า เรามีธรรมชาติอัธยาศัยที่ดี เหมือนท่านบ้างไหม ถ้ายังไม่มี ก็ฝึกให้มีขึ้นมา โดยน้อมนำคุณธรรมของท่านมาใส่ไว้ในตัว ฝึกฝนอบรมตนจนเป็นปกติอัธยาศัยของเราให้ได้ เรารู้แล้วว่าเกิดมาภพชาตินี้เพื่อสร้างบารมี มาปรับปรุงแก้ไขตนเองให้สมบูรณ์ขึ้น

3.3.3 อัธยาศัย 6

อัธยาศัยรักในการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ มี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) เนกขัมมัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยน้อมไปในการบรรพชา หรือมีความคิดที่จะออกบวชในทุกๆ ชาติ เพราะโดยปกติ พระโพธิสัตว์จะเป็นผู้ที่เห็นโทษภัยของกาม และมีความรักในเพศบรรพชิตเป็นอย่างยิ่ง

2) วิเวกัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยชอบอยู่ในที่เงียบสงัด มีความสงบวิเวก และชอบอยู่เพียงลำพังคนเดียวไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ สถานที่ใดเป็นสถานที่ที่เงียบสงบปราศจากความวุ่นวาย และเสียงอึกทึกครึกโครม พระโพธิสัตว์ย่อมมีความพึงพอใจในสถานที่นั้นยิ่งนัก เพราะโดยปกติ พระโพธิสัตว์จะเป็นผู้ที่เห็นโทษภัยของการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ท่านจึงมีความยินดีในที่นั่งที่นอนอันสงัดเหมาะสมต่อการทำใจให้สงบ

3) อโลภัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยพอใจในการบริจาคทานเป็นชีวิตจิตใจ หากมีช่องทางใดที่จะทำให้ท่านบริจาคทานได้ ท่านก็จะทำทานอย่างเต็มที่เต็มกำลัง นอกจากพระโพธิสัตว์จะชอบการบริจาคทานแล้ว ท่านยังยินดีที่จะคบหากับบุคคลผู้ปราศจากความโลภ และไม่มีความตระหนี่เป็นยิ่งนัก

4) อโทสัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยเป็นผู้ไม่มักโกรธ และจะพยายามหักห้ามความโกรธอยู่ตลอดเวลา เพราะโดยปกติ พระโพธิสัตว์จะเป็นผู้ที่มีความปรารถนาอยากจะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสาร ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงหมั่นเจริญเมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา

5) อโมหัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยพอใจในการทำลายโมหะ ด้วยการบำเพ็ญภาวนา เพื่อให้เกิดดวงปัญญาในการพิจารณาเห็นบาป บุญ คุณ และโทษ ตามความเป็นจริง

อีกทั้งพระโพธิสัตว์ยังพอใจในการคบหาบัณฑิตหรือกัลยาณมิตร เพื่อที่ท่านจะได้เพิ่มพูนสติปัญญาให้งอกงามยิ่งๆ ขึ้นไป

6) นิสสรณัชฌาสัย หมายถึง พระโพธิสัตว์จะมีอัธยาศัยพอใจที่จะยกตนเองออกจากภพ กล่าวคือ ไม่ยินดีในการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพสาม และมีความปรารถนาที่จะออกจากคุกแห่งวัฏสงสารอันเป็นทุกข์ เพราะโดยปกติ พระโพธิสัตว์จะเป็นผู้ที่เห็นโทษภัยในวัฏสงสาร และยังมีจิตที่มุ่งตรงสู่หนทางแห่งพระนิพพานเพียงอย่างเดียว (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2539: 45-47)

3.4 พุทธภูมิธรรม 4

3.4.1 ความหมายของพุทธภูมิธรรม 4

พุทธภูมิธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่พระนิยตโพธิสัตว์มีใจยินดี ประกอบกุศลให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อันเป็นปัจจัยสั่งสมบารมีให้มากยิ่งขึ้น พุทธภูมิธรรมนี้เป็นลักษณะพิเศษของพระโพธิสัตว์ ผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิ มี 4 ประการ (ขุ.จริยา.อ. 122/334-338 แปล.มมร.) ประกอบด้วย

1) อุสสาโห ทรงประกอบด้วยพระอุตสาหะอยู่เป็นนิตย์ มีความเพียรอันติดแน่นในดวงฤทัยอย่างมั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย หมายความว่า พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเพียรพยายามในการสั่งสมบุญบำเพ็ญบารมีอย่างมั่นคง ไม่ลดละ ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ซึ่งถ้าหากตัดสินใจที่จะลงมือทำสิ่งใดแล้ว จะมีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งแรงกายและแรงใจที่จะทำสิ่งนั้นอย่างเต็มที่เต็มกำลัง เอาชีวิตเป็นเดิมพัน ด้วยความที่ท่านเป็นผู้มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเพียรนี้เอง จึงทำให้ตลอดทุกภพทุกชาติที่เกิดมา จะมีความพากเพียรพยายามในการสั่งสมบุญบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป แม้ว่าในหนทางของการบำเพ็ญบารมีนั้น จะต้องประสบพบเจอกับอุปสรรคมากมาย แต่ก็มิเคยท้อแท้ยังคงมุ่งมั่นบำเพ็ญบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งที่เกินกว่าวิสัยของมนุษย์ทั่วไป ความเป็นผู้มีอุตสาหะนี้ จึงเป็นพลังขับเคลื่อนภายในอันสำคัญยิ่งที่ทำให้สามารถเอาชนะอุปสรรคเหล่านั้นมาได้ จนกระทั่งสามารถทำความปรารถนาให้สำเร็จได้ในที่สุด

2) อุมัตโต ทรงประกอบด้วยพระปัญญา ทรงมีพระปัญญาเชี่ยวชาญหาญกล้า เฉียบคมยิ่งนัก หมายความว่า พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีปัญญาอัน เฉียบแหลมที่สามารถจะสั่งสอนตักเตือนตนเองและผู้อื่นได้ โดยก่อนที่จะลงมือทำสิ่งต่างๆ นั้น ท่านจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนว่า สิ่งนั้นถูกหรือผิด ควรทำหรือไม่ควรทำ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นหรือไม่ ถ้าหากสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่

ถูกต้อง ควรทำ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นแล้ว จึงจะตัดสินใจที่ลงมือทำ และจะทำอย่างเต็มที่เต็มกำลัง เอาชีวิตเป็นเดิมพัน ด้วยความที่ท่านเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมนี้เอง จึงทำให้ท่านเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นกุศลกรรมอย่างเดียวเท่านั้น จนทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสด้วยกระแสแห่งบุญล้วนๆ และทำให้สามารถที่จะสั่งสมบุญบำเพ็ญบารมีได้ยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาอีกด้วย

3) อวัตถาหัง ทรงประกอบด้วยพระอธิษฐาน ทรงมีพระอธิษฐานอันมั่นคง หมายความว่า พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีความสามารถที่จะวางแผนการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างชัดเจน ด้วยการอธิษฐานจิตตั้งความปรารถนาที่จะให้ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณอยู่เป็นประจำ ในทุกๆ ครั้งที่ท่านได้สั่งสมบุญบำเพ็ญบารมี จนกระทั่งคำอธิษฐานจิตนี้ติดแน่นอยู่ในใจอย่างมั่นคง ด้วยความที่ท่านหมั่นอธิษฐานจิตตอกย้ำซ้ำเติมอยู่เป็นประจำทุกภพทุกชาตินี้เอง จึงทำให้มโนปณิธานของที่ได้ตั้งความปรารถนาจะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เคยที่จะคลอนแคลนหรือเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นเลย แต่มโนปณิธานและวจีปณิธานนั้นกลับมั่นคง แนบแน่น และติดอยู่ในใจของท่านอยู่ตลอดเวลา

4) หิตจริยา ทรงประกอบด้วยพระเมตตา ทรงมีพระเมตตาเป็นนิตย์ หมายความว่าท่านเป็นผู้มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นปกติ และด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ท่านไม่มีความคิดที่จะมุ่งประทุษร้ายหรือว่าร้ายผู้อื่นเลย มีแต่จิตที่คิดจะชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้อื่นอยู่เสมอ และมีความตั้งใจที่จะบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา

3.4.2 ความสำคัญของพุทธภูมิธรรม 4

ด้วยพุทธภูมิธรรมทั้ง 4 ประการ เป็นสิ่งที่ทำให้พระโพธิสัตว์ได้ตอกย้ำเป้าหมายชีวิตของตนเองให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้ได้บ่มบารมีให้แก่รอบเพื่อประโยชน์สุขที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น ด้วยการทุ่มเทแรงกายและแรงใจ สั่งสมบุญสร้างบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลังชนิดที่เรียกว่าเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างตลอดต่อเนื่องทุกภพทุกชาติ จนกระทั่งบุญบารมีทั้งสามสิบทัศของท่านเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จึงทำให้ท่านได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในที่สุด

พุทธภูมิธรรม หรือคุณลักษณะพิเศษของพระโพธิสัตว์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถสรุปออกมาได้เป็นสองประการใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะพิเศษของพระโพธิสัตว์โดยสรุปข้อที่ 1 ได้แก่ เป็นผู้มีความตั้งใจที่จะสั่งสมบุญบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลัง ด้วยความมุ่งมั่นที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งให้ได้ ซึ่งสิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำประโยชน์ของตนเองให้ถึงพร้อม คือ การกำจัดกิเลสอาสวะที่มีอยู่ในใจให้หมดสิ้นไป

คุณลักษณะพิเศษของพระโพธิสัตว์โดยสรุปข้อที่ 2 ได้แก่ เป็นผู้มีจิตใจอันเต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณาอันยิ่งใหญ่ ที่คิดจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ตามท่านไปด้วย ซึ่งสิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นว่า นอกจากที่ท่านจะสามารถทำประโยชน์ของตนเองให้ถึงพร้อมได้แล้ว ยังสามารถทำประโยชน์ของผู้อื่นให้ถึงพร้อมตามท่านไปได้อีกด้วย นั่นก็คือ การนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวังวนแห่งวัฏสงสารอันมีแต่ความทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นบุคคลต้นบุญต้นแบบ ที่ควรจะนำแบบอย่างที่พระองค์ได้ทรงทำไว้แล้วมาประพฤติปฏิบัติตาม โดยการตั้งความปรารถนาที่จะทำความดีบำเพ็ญบารมีให้เพิ่มพูนขึ้น เพื่อไปสู่ฝั่งพระนิพพานอันเป็นแดนเกษมที่มีความสุขอย่างแท้จริง ฉะนั้นเมื่อได้อัตภาพเป็นมนุษย์เกิดมาพบพระพุทธศาสนา นับว่าโชคดีเป็นบุญลาภอันประเสริฐ จึงควรที่จะเร่งรีบสร้างบุญบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลัง เก็บเกี่ยวบุญให้ได้มากที่สุด และให้หมั่นตอกย้ำ อธิษฐานจิต เตือนตนบ่อยๆ และฝึกฝนตนเองให้สม่ำเสมอให้มีแต่นิสัยที่ดีติดตัวไปข้ามชาติจนกว่าจะเข้าสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน

3.5 การไม่อยู่ในฐานะอาภัพ 18 ประการ

พระโพธิสัตว์ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบ ปรารถนาที่จะรื้อสัตว์ขนสัตว์ไปสู่ฝั่งนิพพาน ด้วยเหตุที่ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ ทำให้ได้รับอานิสงส์ในการบ่มสัมมาสัมโพธิญาณให้แก่กล้าขึ้น ย่อมไม่ไปบังเกิดในฐานะอาภัพ 18 ประการ เพื่อไม่เป็นการเสียเวลาในการบำเพ็ญบารมีฐานะแห่งความอาภัพ 18 ประการ มีดังต่อไปนี้ (ขุ.สุ.อ. 46/109 แปล.มมร.)

3.5.1. ลักษณะอาภัพ 18 ประการ

1. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด
2. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนหนวกแต่กำเนิด

3. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนบ้า

4. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนใบ้

5. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนแคระ ง่อยเปลี้ย

6. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในชนชาติมิลักขะประเทศ คือประเทศป่าเถื่อนที่ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ได้พบกัลยาณมิตรที่คอยให้คำแนะนำตักเตือน

7. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในท้องของนางทาสี เพราะไม่มีอิสระแก่ชีวิต ไม่เป็นไทแก่ตน ต้องอยู่ในความควบคุมของผู้อื่น

8. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนนิยตมิจฉาทิฏฐิ หมายถึง พวกที่มีความเห็นผิดที่จะทำให้ไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากวัฏสงสาร และเป็นผู้ถูกห้ามหนทางสวรรค์และหนทางนิพพาน

9. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นเพศหญิง หรือเป็นบัณเฑาะก์หรือเป็นกะเทย หรือเป็นบุคคล 2 เพศ (อุภโตพยัญชนก)

10. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่ทำอนันตริยกรรม คือ กรรมหนัก 5 อย่าง คือ ไม่ฆ่าพ่อของตนเอง ไม่ฆ่าแม่ของตนเอง ไม่ฆ่าพระอรหันต์ ไม่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้อพระโลหิต ไม่ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน

11. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนโรคเรื้อน โรคร้ายแรง

12. เมื่อกำเนิดในสัตว์เดรัจฉาน ย่อมเป็นสัตว์อยู่ในประเภทที่มีกายไม่เล็กกว่านกกระจาบ และไม่ใหญ่กว่าช้าง

13. ไม่เกิดในขุปปิปาสิกเปรต คือ เปรตผู้หิวกระหาย และนิชฌามตัณหิกเปรต คือ เปรตผู้ถูกความอยากเผาผลาญ และกาลกัญชิกาสูร คือ เปรตชนิดหนึ่งที่ตัวสูงใหญ่มาก

14. ไม่เกิดในอเวจีมหานรกและโลกันตนรก

15. เมื่อเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร ก็ไม่เป็นเทวดาผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ และไม่เป็นเทวบุตรมาร

16. ไม่เกิดเป็นอสัญญีพรหม ซึ่งเป็นพรหมที่มีแต่รูปร่าง ไม่มีความรู้สึกนึกคิด และไม่เกิดเป็นสุทธาวาสพรหม เพราะว่าสุทธาวาสพรหมจะต้องบรรลุเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า

17. ไม่เกิดในอรูปภพ เพราะเป็นอรูปพรหมที่ทำฌานที่ไม่มีรูปมากำหนดเป็นอารมณ์ จักมีอายุยืนยาวมาก

18. ไม่ไปเกิดในจักรวาลอื่น

นอกจากนี้ยังอานิสงส์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำอธิมุตตกาลกริยา คือ เมื่อพระองค์เกิดเป็นเทวดาหรือพระพรหม เกิดความเบื่อหน่ายในการเสวยสุขนั้น ปรารถนาที่จะสร้างบารมีในโลกมนุษย์ พระองค์ก็สามารถทำการอธิมุตตกริยา คือ อธิษฐานให้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ทันที ได้โดยง่าย ซึ่งเหล่าเทพเทวดาอื่นๆ ไม่สามารถทำอย่างนี้ได้

3.5.2. อานิสงส์พิเศษ 18 ประการของพระโพธิสัตว์

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้สั่งสมบุญสร้างบารมีมาอย่างตลอดต่อเนื่อง จนกระทั่งได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง อันเป็นเครื่องยืนยันและทำให้พระโพธิสัตว์เกิดความมั่นใจว่า ท่านจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตอย่างแน่นอน ก็จะมีอานิสงส์พิเศษ 18 ประการบังเกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์นั้น และอานิสงส์พิเศษเหล่านี้ก็จะติดตามไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ได้เกิดมาสร้างบารมี

สำหรับอานิสงส์พิเศษทั้ง 18 ประการ ที่พระโพธิสัตว์พึงจะได้รับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (พระเทพญาณมหามุนี วิ. (หลวงพ่อธัมมชโย), 2554: ออนไลน์)

1. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านจะไม่เป็นคนตาบอดตั้งแต่กำเนิด หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเกิดมาพร้อมกับดวงตาที่สุกใสสว่างไสว และสามารถที่จะมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจนเป็นปกติทั้งสองข้าง นั่นก็คือ.ดวงตาของท่านจะไม่มีวัน มืดบอดหรือพร่ามัว ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

2. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านจะไม่เป็นคนหูหนวกตั้งแต่กำเนิด หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเป็นผู้มีหูดีมาตั้งแต่แรกเกิด ที่สามารถจะรับฟังเสียงของสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจนเป็นปกติทั้งสองข้าง นั่นก็คือหูของท่านจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

3. เมื่อท่านได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านย่อมไม่เป็นคนบ้า หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์พร้อม และมีดวงปัญญาที่สว่างไสวอยู่ตลอดเวลา

อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความคิด คำพูด และการกระทำที่เป็นไปเพื่อการสร้างบารมี โดยที่ท่านจะไม่มีความผิดปกติหรือมีอาการบกพร่องทางจิตเลยแม้แต่นิดเดียว นั่นก็คือท่านจะไม่เกิดมาเป็นคนบ้า วิกลจริต หรือมีสติฟั่นเฟือน ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

4. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนใบ้ หมายความว่า หลังจากที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเป็นผู้ที่สามารถพูดจาสื่อสารกับผู้อื่นได้เป็นปกติ อีกทั้งวาจาของท่านก็ยังเป็นไปเพื่อการสร้างบารมีอีกด้วย ซึ่งทุกๆ ถ้อยคำที่เปล่งออกมาล้วนเป็นถ้อยคำเพชร ถ้อยคำพลอย ที่ชักชวนให้ผู้อื่นรักในการสร้างความดี โดยที่ท่านจะไม่มีความบกพร่องทางด้านการสื่อสารด้วยวาจาเลยแม้แต่น้อย นั่นก็คือท่านจะไม่เกิดมาเป็นคนใบ้ที่พูดไม่ได้ ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

5. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะไม่เป็นคนแคระและไม่เป็นคนง่อยเปลี้ยเสียขา หมายความว่า หลังจากที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเกิดมาเป็นผู้ที่มีรูปร่างลักษณะอันงดงาม สมส่วน กล่าวคือ ไม่สูงเกินไป ไม่เตี้ยเกินไป ไม่ผอมเกินไป และไม่อ้วนเกินไป อีกทั้งบุคลิกลักษณะ ท่าทางการเดินก็ยังเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา และท่านจะไม่มีความพิการทางร่างกายเลยแม้แต่น้อย ไปตลอดทุกภพทุกชาติ

6. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในชนชาติมิลักขะหรือชนชาติป่าเถื่อน ไร้การศึกษา หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี จะเกิดในชนชาติที่มีอารยธรรมหรือมีการศึกษาที่ดีเท่านั้น พร้อมทั้งบุคคลรอบตัวของท่านก็จะมีแต่บัณฑิต นักปราชญ์ และกัลยาณมิตร ที่คอยชักชวนทำความดีตลอดเวลา จึงทำให้สามารถสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างเต็มที่ยิ่งๆ ขึ้นไป

7. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านย่อมไม่เกิดในท้องของนางทาสี หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆไปที่เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเกิดอยู่ในตระกูลสูง ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของมนุษย์ในยุคนั้น จึงทำให้มีอิสระในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มที่ และสามารถที่จะสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างสะดวกสบาย

8. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะไม่เป็นผู้ที่มีความเห็นผิดอย่างสุดโต่ง หรือที่เรียกว่า นิยตมิจฉาทิฏฐิ อย่างแน่นอน หมายความว่า หลังจากที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเป็นคนที่มีสัมมาทิฐิมา

ตั้งแต่เกิด กล่าวคือ เป็นคนที่มีความเห็นถูกต้องและตรงไปตามความเป็นจริง ซึ่งอานิสงส์ข้อนี้จะทำให้ท่านมีความคิด คำพูด และการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย นั่นก็คือ.ท่านจะไม่มีความเห็นผิดอย่างรุนแรง จนทำให้ท่านหลุดจากเส้นทางการสร้างบารมีเพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

9. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นเพศหญิง ไม่เป็นบัณเฑาะก์ ไม่เป็นกะเทย หรือไม่เป็นบุคคลสองเพศที่เรียกว่า อุภโตพยัญชนก หมายความว่า หลังจากที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเกิดมาเป็นบุรุษเพศหรือเพศชายเท่านั้น เนื่องจากบุรุษเพศจะมีรูปร่างลักษณะที่ใกล้เคียงกับลักษณะของกายมหาบุรุษมากที่สุด แต่ถึงอย่างไรก็ตามร่างกายของมนุษย์เพศชายทั่วไป ก็ยังถือว่าห่างมากๆ กับลักษณะของกายมหาบุรุษ และยังเป็นกายที่สามารถสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างดีที่สุดอีกด้วย นั่นก็คือ.ท่านจะเกิดมาเป็นมนุษย์ที่มีเพศไม่วิบัติ ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

10. เมื่อท่านได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านย่อมไม่กระทำอนันตริยกรรม หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะสั่งสมบุญสร้างบารมีอย่างเต็มที่เต็มกำลัง โดยจะไม่พลาดไปกระทำอนันตริยกรรมอย่างแน่นอน เพราะอนันตริยกรรม ถือเป็นกรรมหนักของฝ่ายบาปอกุศล จะส่งผลก่อนกรรมอื่นๆ โดยจะทำให้ผู้ที่พลาดพลั้งไปกระทำอนันตริยกรรมต้องตกนรกในทันทีหลังจากที่เสียชีวิต

อนันตริยกรรม มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ปิตุฆาต คือ ฆ่าบิดา
2. มาตุฆาต คือ ฆ่ามารดา
3. อรหันตฆาต คือ ฆ่าพระอรหันต์
4. โลหิตุปบาท คือ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนทำให้พระโลหิตออก หรือทำให้ห้อพระโลหิต
5. สังฆเภท คือ ทำให้สงฆ์แตกแยก

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นก็คือ ท่านจะไม่กระทำบาปหนักดังกล่าว ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

11. เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ท่านย่อมไม่เป็นโรคเรื้อน หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเกิดมาเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง อีกทั้งจะไม่เจ็บป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงจนเป็นที่น่ารังเกียจของสังคมอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ท่านสามารถที่จะสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างเต็มที่เต็มกำลัง โดยไม่ต้องมาเสียเวลา เงินตรา และอารมณ์ ที่จะต้องมารักษาพยาบาลตนเอง นั่นก็คือ.ท่านจะไม่มีเป็นโรคติดต่อทางผิวหนัง ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

12. เมื่อต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน อันเนื่องมาจากวิบากกรรมในอดีตชาติ ท่านย่อมเป็นสัตว์ประเภทที่มีกายไม่เล็กกว่านกกระจาบและไม่ใหญ่เกินกว่าช้าง หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่เกิดมาสร้างบารมี หากต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน กายของท่านก็จะมีรูปร่างลักษณะที่พอดี สมส่วน ไม่เล็กจนเกินไปและไม่ใหญ่โตจนเกินไป อีกทั้งยังประกอบด้วยดวงปัญญาที่สว่างไสว มีความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉานโดยทั่วไป โดยในภพชาติสุดท้ายที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านจะเกิดมาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยลักษณะมหาบุรุษทั้ง 32 ประการ และอนุพยัญชนะ (ซึ่งเป็นลักษณะปลีกย่อย) อีก 80 ประการ นั่นก็คือแม้ท่านจะต้องไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน กายของท่านก็ยังมีไว้ใช้สำหรับการสั่งสมบุญสร้างบารมี ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

13. จะไม่ไปเกิดเป็นขุปปิปาสิกเปรต คือ เปรตผู้หิวกระหาย ไม่ไปเกิดเป็นนิชฌามตัณหิกเปรต คือ เปรตผู้ถูกความอยากเผาผลาญ และไม่ไปเกิดเป็นกาลกัญชิกาสูร คือ อสูรกายชนิดหนึ่งที่มีตัวสูงใหญ่มาก หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี หากท่านจะต้องไปเกิดอยู่ในภพภูมิของเปรต หรืออสุรกาย ท่านจะไม่เกิดเป็นเปรตหรืออสุรกายที่ถูกตัณหาครอบงำจิตใจอยู่ตลอดเวลา อย่างเปรตหรืออสุรกายโดยทั่วไป เพราะตัณหาย่อมไปบดบังดวงปัญญาที่คิดจะสร้างบารมีให้มืดมิดไป เปรียบเหมือนกับบุคคลผู้มีความหิวและกระหายอย่างมาก ก็ย่อมไม่มีอารมณ์ที่จะคิดทำสิ่งต่างๆ นั่นก็คือ.แม้ท่านจะต้องไปเกิดเป็นเปรตหรืออสุรกาย ท่านก็จะไม่ถูกเบียดเบียนด้วยตัณหาและความหิวกระหาย ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

14. จะไม่ไปเกิดในอเวจีมหานรกและโลกันตนรกอย่างแน่นอน หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่เกิดมาสร้างบารมี หากจะต้องไปเกิดเป็นสัตว์นรก จะไม่ไปเกิดในอเวจีมหานรก และโลกันตนรก ที่มีการทัณฑ์ทรมานอย่างแสนสาหัสโดยไม่มีการหยุดพัก อีกทั้งมีการทัณฑ์ทรมานเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก ซึ่งบุคคลที่จะไปเกิดในภพภูมิดังกล่าวนั้น คือ ผู้ที่กระทำบาปกรรมอย่างรุนแรง หรือผู้ที่มีความเห็นผิดอย่างสุดโต่ง แต่พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบด้วยความเห็นที่ถูกต้อง จะไม่พลาดพลั้งไปกระทำกรรมหนักเช่นนั้นอย่างแน่นอน นั่นก็คือ แม้ท่านจะต้องไปเกิดเป็นสัตว์นรก ก็จะไม่ไปเกิดในภพภูมิที่มีการทัณฑ์ทรมานอย่างหนัก จนทำให้ขาดโอกาสในการสร้างบารมีเป็นระยะเวลาอย่างยาวนาน ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

15. เมื่อไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร ท่านจะไม่เป็นเทวดาที่มีความเห็นผิด และท่านจะไม่เป็นเทวบุตรมาร หมายความว่า หลังจากที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี หากท่านต้องไปเกิดเป็นเทวดา จะไม่เกิดเป็นเทวบุตรมาร ที่เป็นมิจฉาทิฐิและชอบขัดขวางการทำความดีของผู้อื่น โดยเมื่อเทวบุตรมารเห็นใครทำความดีแล้ว จะรู้สึกขัดใจและทนไม่ได้ อยากที่จะหาทางขัดขวาง กลั่นแกล้ง หรือทำร้ายเพื่อจะทำให้ผู้นั้นไม่สามารถทำความดีสำเร็จได้ หรือไม่สามารถที่จะทำความดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งอัธยาศัยดังกล่าว เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับอัธยาศัยของพระโพธิสัตว์อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากพระโพธิสัตว์เป็นผู้มีจิตใจอันใสสะอาดบริสุทธิ์ ที่พลอยจะชื่นชมยินดีและอนุโมทนาบุญกับการทำความดีของผู้อื่นอยู่เสมอ นั่นก็คือ.ไม่ว่าท่านจะเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดาก็ตาม ท่านจะเป็นผู้ประกอบด้วยความเห็นอันถูกต้อง ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

16. เมื่อได้เกิดในพรหมโลก จะไม่เกิดเป็นอสัญญีพรหม และสุทธาวาสพรหม หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ได้เกิดมาสร้างบารมี หากท่านต้องไปเกิดเป็นพรหม ท่านจะไม่เกิดเป็นอสัญญีพรหม หรือที่เรียกกันว่า พรหมลูกฟัก ซึ่งเป็นพรหมที่มีแต่รูปร่างโดยไม่มีความรู้สึกนึกคิด และไม่สามารถที่จะรับรู้อะไรได้ทั้งสิ้น กล่าวคือ ความรู้สึกภายนอกดับหมด แต่กิเลสในตัวนั้นยังไม่ดับ อีกทั้งเป็นพรหมที่อยู่ในอิริยาบถเดียวเท่านั้น โดยที่ก่อนตายอยู่ในท่าไหน เมื่อตายแล้วก็อยู่ในท่านั้นไปตลอดจนครบอายุขัยในพรหมโลก ซึ่งมีอายุขัยถึงห้าร้อยมหากัป และท่านจะไม่ไปเกิดเป็นพรหมในชั้นสุทธาวาส เพราะเป็นสถานที่อยู่ของพระอนาคามีบุคคล ผู้ที่จะบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์อย่างแน่นอน นั่นก็คือ.เมื่อท่านไป

เกิดในพรหมโลก ท่านจะไม่เกิดเป็นพรหมที่ไม่มีโอกาสในการสร้างบารมี และท่านจะไม่ไปเกิดเป็นพรหมในชั้นของพระอนาคามีบุคคล ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

17. จะไม่ไปเกิดในอันติมภพ หมายถึง ภพอันสูงสุดของภพสาม หรือที่เราเรียกกันว่า อรูปภพ หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะไม่ไปเกิดในอรูปภพทั้งสี่ชั้นอย่างแน่นอน ซึ่งบุคคลที่จะไปเกิดในอรูปภพนั้น คือ บุคคลที่เจริญภาวนาโดยไม่ได้กำหนดรูปเป็นอารมณ์ กระทั่งฌานที่ปราศจากรูป หรือ อรูปฌาน เกิดขึ้น และหากบุคคลนั้นตายไปในขณะที่ฌานยังไม่เสื่อม ด้วยอำนาจแห่งอรูปฌานนี้ก็จะทำให้บุคคลนั้นได้ไปเกิดในอรูปภพ เป็นอรูปพรหมที่มีอายุขัยยืนยาวมาก ยาวนานเป็นหลายหมื่นมหากัปเลยทีเดียว แต่การที่พระโพธิสัตว์ไม่ไปเกิดเป็นอรูปพรหม เพราะจะทำให้เสียเวลาในการสั่งสมบุญสร้างบารมี เพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต นั่นก็คือ จะไม่ไปเกิดในภพภูมิที่มีการเสวยสุขหรือทุกข์นานเกินไป จนทำให้ท่านขาดโอกาสในการสั่งสมบุญสร้างบารมีเป็นระยะเวลายาวนาน ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

อานิสงส์พิเศษประการที่ 18 ได้แก่ ท่านจะไม่ไปเกิดในจักรวาลอื่น หมายความว่า หลังจากที่ท่านได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว ในภพชาติต่อๆ ไปที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ท่านจะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในจักรวาลเดียวเท่านั้น โดยที่ท่านจะไม่พลัดไปเกิดในจักรวาลอื่นอย่างแน่นอน จนกระทั่งกำลังบุญบารมีทั้งสามสิบทัศของท่านเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ท่านก็จะลงมาตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต นั่นก็คือ ท่านจะเกิดมาสร้างบารมีอยู่ในจักรวาลเดียวเท่านั้น ไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี

ดังนั้น การไม่อยู่ในฐานะอาภัพ 18 ประการ เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับพระโพธิสัตว์ ผู้ที่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว เพราะจะทำให้ท่านสามารถสั่งสมบุญสร้างบารมีได้อย่างเต็มที่เต็มกำลังไปตลอดทุกภพทุกชาติที่ท่านได้เกิดมาสร้างบารมี ซึ่งอานิสงส์พิเศษดังกล่าวนี้ จะบังเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพระโพธิสัตว์ได้ประกอบธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ อย่างเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ถ้าหากอานิสงส์พิเศษทั้ง 18 ประการ ได้บังเกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ท่านใดแล้ว พระโพธิสัตว์ท่านนั้นก็จะไม่ไปบังเกิดในฐานะที่ไม่เกื้อกูลต่อการสร้างบารมี หรือไม่เกิดในฐานะแห่งความอาภัพทั้ง 18 ประการอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ท่านไม่ต้องเสียเวลา หรือถูกยืดระยะเวลาในการสั่งสมบุญสร้างบารมี เพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

บทที่ 4

ก่อนจะเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 4 ก่อนจะเป็นพระสมณโคมสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงสร้างเนื้อหา

4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์

4.1.1 น้ำใจของพระโพธิสัตว์

4.1.2 คุณสมบัติพิเศษของพระโพธิสัตว์ 10 ประการ

4.1.3 ธรรมดาของพระโพธิสัตว์

4.1.4 ประเภทของพระโพธิสัตว์

4.1.5 การตั้งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

4.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ และเปล่งวาจา

4.2.1 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ

4.2.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงเปล่งวาจา

4.3 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงปลาย กายวจีปณิธาน

4.3.1 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 1- 6

4.3.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 7-12

4.3.3 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 13-19

4.3.4 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 20-24

4.3.5 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงหลังได้รับพุทธพยากรณ์

แนวคิด

1. กำเนิดพระโพธิสัตว์ คือ อดีตเคยเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งผู้สั่งสมปัญญามามาก เมื่อประสบเหตุการณ์สะดุดใจ จึงพลันได้คิดว่า โลกใบนี้เปรียบเสมือนคุกใบใหญ่ ตัวเรา และสรรพสัตว์ต่างก็ถูกจับขัง ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ไม่รู้จักจบสิ้น เราจะต้องหาทางพาตัวเองออกไปจากคุกนี้ให้ได้ ซึ่งจะต้องมีน้ำใจของพระโพธิสัตว์ที่กว้างใหญ่อยากจะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ไปด้วย จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษของพระโพธิสัตว์ 10 ประการ และธรรมดาของพระโพธิสัตว์ คือ ความปกติของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่สั่งสมบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และประเภทของพระโพธิสัตว์ โดยแบ่งระดับความเข้มข้นในการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ออกเป็น 2 ประเภท เช่น อนิยตโพธิสัตว์ และนิยตโพธิสัตว์ และการตั้งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

2. การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ พระองค์ได้สั่งสมบารมีในหลายพระชาติ เช่น มานพผู้เข็ญใจเป็นพระชาติแรกที่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า พระเจ้าสัตตุตาปนะผู้เห็นโทษของกาม พระพรหมดาบสผู้เสียสละชีวิต หนุ่มช่างทองผู้หลงในกาม เจ้าหญิงสุมิตตาตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระเจ้าอติเทพผู้เริ่มอธิษฐานจิตในใจต่อหน้าพระพักตร์ และการสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงเปล่งวาจา พระองค์ได้สั่งสมบารมีในหลายพระชาติ เช่น พระเจ้าสาครจักรพรรดิผู้เปล่งวาจาปรารถนาพุทธภูมิ

3. การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงปลาย กายวจีปณิธาน เป็นช่วงที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าด้วยกายและวาจา โดยได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคต” พระโพธิสัตว์ได้พบพระพุทธเจ้า 27 พระองค์ มิได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า 3 พระองค์แรก แต่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า 24 พระองค์ต่อมา คือ ตั้งแต่พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าจนถึงพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมระยะเวลาช่วงที่ได้รับพุทธพยากรณ์ 4 อสงไขยแสนมหากัป ต้องสั่งสมบารมี 30 ทัศอย่างสุดกำลัง ไม่ว่าพระโพธิสัตว์จะถือกำเนิดใดก็ตาม พระองค์ไม่เคยทิ้งการสั่งสมบารมีแม้สักชาติเดียว มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสั่งสมบารมีอยู่ตลอดเวลา จนในชาติสุดท้ายเกิดเป็นพระเวสสันดร

วัตถุประสงค์

1. นักศึกษาสามารถอธิบายการกำเนิดพระโพธิสัตว์ได้

2. นักศึกษาสามารถอธิบายการสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ และเปล่งวาจาได้

3. นักศึกษาสามารถอธิบายการสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ช่วงปลาย กายวจีปณิธานได้

บทที่ 4
ก่อนจะเป็นพระสมณโคมสัมมาสัมพุทธเจ้า

4.1 กำเนิดพระโพธิสัตว์

สรรพสัตว์ทั้งหลาย ต่างต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร บางชาติได้เกิดเป็นมนุษย์ บางชาติได้เกิดเป็นเทวดา เป็นพรหม บางชาติพลาดพลั้งทำบาป ทำอกุศลกรรมเข้าก็ไปเกิดในทุคติภูมิ เป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง เป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกายบ้าง วนเวียนอยู่อย่างนี้หลายภพหลายชาติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แต่อุปมาให้ฟังว่าในระหว่างที่เวียนว่ายตายเกิด ต้องประสบความทุกข์ทั้งทุกข์เพราะพลัดพรากจากของรัก ประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ และยังทุกข์เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกด้วย น้ำตาที่ต้องไหล เพราะความทุกข์ของแต่ละคน หากนำมารวมกันแล้วยังมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง 4 อีก และกระดูกของแต่ละคนเฉพาะในชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ หากนำมากองรวมกันยังสูงกว่าขุนเขาเสียอีก

ภาพที่ 4.1 พระโพธิสัตว์

สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องประสบกับความทุกข์อย่างแสนสาหัส เพราะการเวียนเกิดเวียนตายอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้ แต่ละภพชาติที่ผ่านไปได้สั่งสมความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับโลก และชีวิตไว้ชาติแล้วชาติเล่า ในบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีสัตว์โลกผู้สั่งสมปัญญามามาก เมื่อประสบเหตุการณ์สะดุดใจ จึงพลันได้คิดว่า โลกใบนี้เปรียบเสมือนคุกใบใหญ่ ตัวเราและสรรพสัตว์ต่างถูกจับขัง ให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้ไม่รู้จักจบสิ้น เราจะต้องหาทางพาตัวเองออกไปจากคุกนี้ให้ได้ และยังมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอีกด้วย จึงได้ตั้งความปรารถนาว่า หากวันใดเราแหกคุกนี้ไปได้ เราจะไม่ไปคนเดียว แต่จะขนคนไปให้หมดทั้งโลก

จากนั้นเร่งทำความเพียรสั่งสมความดีเรื่อยไป จึงได้เนมิตกนาม คือ นามตามคุณธรรมว่า **พระโพธิสัตว์** ซึ่งแปลว่า สัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (จิตตกานต์, 2550: 52-54) เพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ และจะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ภัยในวัฏสงสารตามไปด้วย

4.1.1 น้ำใจของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์เป็นบุคคลผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่มหาศาลเกินเปรียบ เพราะพระองค์ทรงมีสติปัญญามากที่ได้มองเห็นทุกข์ภัยในวัฏสงสาร ที่เปรียบเสมือนคุกใบใหญ่ที่กักขังสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เวียนว่ายตายเกิดหลายภพหลายชาติ จึงทำให้มีความคิดที่จะทำลายวัฏสงสารนี้ออกไปให้ได้ จะออกไปให้พ้นจากทะเลทุกข์แห่งนี้ และถ้าวันใดที่ออกไปจากวัฏสงสารนี้แล้ว จะไม่ไปเพียงคนเดียว แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ร่วมทุกข์ในวัฏสงสารนี้ออกไปด้วย เพราะว่าในขณะนั้นตัวเองยังไม่รู้หนทางที่จะออกจากทุกข์ว่าเป็นเช่นใด รู้เพียงแต่ว่า วันใดวันหนึ่งจะต้องออกไปให้ได้ โดยมีอุปมาที่เปรียบเทียบมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ไว้ดังนี้

อุปมาที่ 1 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ เป็นป่าไผ่อันแน่นหนาเต็มไปด้วยเรียวหนามอันแหลมคมวัดได้ไกลถึงหนึ่งล้านสองแสนสามหมื่นสี่ร้อยห้าสิบโยชน์ ท่านก็จะเดินลุยไปด้วยเท้าเปล่าจะเหยียบย่ำบุกฝ่าขวากหนามไปจนสุดปลายทาง

อุปมาที่ 2 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ มีถ่านเพลิงร้อนระอุเต็มไปหมด ท่านก็จะเดินลุยไปด้วยเท้าเปล่า ไปจนสุดหมื่นจักรวาล

อุปมาที่ 3 หากแม้ว่าจักรวาลอันกว้างใหญ่สุดประมาณนี้ เต็มไปด้วยภูเขาเหล็กลุกเป็นไฟโพลงอยู่ตลอดเวลา และพื้นดินระหว่างซอกภูเขาเหล่านั้น เต็มไปด้วยน้ำทองแดงอันเดือด พลุ่งร้อน ละลายอยู่เต็มไปทั่ว ท่านก็จะแหวกว่ายน้ำทองแดงอันร้อนแรงนั้นไปด้วยกำลังแขนของตนจนสุดหมื่นจักรวาล

ด้วยมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ดังกล่าว ที่ทำให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีมหากรุณาอันหาที่เปรียบมิได้ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่ปรารถนาจะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้พ้นทุกข์ เพราะผู้ที่ประพฤติผิดพลาดทำอกุศลกรรมจะทำให้พลัดไปเกิดในอบาย พระองค์ปรารถนาที่จะช่วยให้สรรพสัตว์เหล่านั้นได้พ้นจากทุกข์ อีกทั้งอยากให้ ผู้ที่กำลังเสวยผลบุญในเทวโลก และพรหมโลกทั้งหมด ได้พบความสุขอันเป็นอมตะ คือ พระนิพพานด้วย จะได้ไม่เสียเวลาวนเวียนอยู่ในวัฏสงสารอันยาวไกล (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2544: 17-18)

ด้วยมหากรุณาอันหาไม่มีประมาณเช่นนี้ ทำให้พระองค์ต้องบำเพ็ญบารมีด้วยความทุ่มเทเด็ดเดี่ยว ด้วยความเพียรพยายาม และความอดทนอันยิ่งยวด จะต้องไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เจอในระหว่างแห่งหนทางการสั่งสมบารมี ไม่ว่าจะเกิดในกำเนิดใดก็ตาม เมื่อได้เกิดมาแล้วก็ได้สั่งสมบารมี ฝึกฝนตนเองอย่างยิ่งยวด โดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ไม่หวาดหวั่นแม้จะต้องแลกด้วยชีวิตเพื่อการได้มาซึ่งบารมีที่จะทำให้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระองค์จะรักบุตรภรรยา

หรือมารดาบิดา แต่ท่านรักพระสัมมาสัมโพธิญาณมากกว่า ดังที่พระองค์ตรัสไว้ว่า ไม่ใช่ว่าลูกทั้งสองเป็นที่เกลียดชังของเราก็หามิได้ มัทรีเทวีไม่เป็นที่รักของเราก็หามิได้ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรายิ่งกว่า เพราะฉะนั้น เราจึงได้ให้บุตร ธิดา และเทวีผู้เป็นที่รักของเรา (ขุ.ชา. 64/765 แปล. มมร.) ที่ตรัสเช่นนี้ เพราะตระหนักดีว่า หากภพชาติใดที่ท่านได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ย่อมสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับหมู่ญาติทั้งหลาย รวมทั้งสั่งสอนมนุษย์ และเทวดาให้พบกับพระธรรมอันประเสริฐได้

4.1.2 คุณสมบัติพิเศษของพระโพธิสัตว์ 10 ประการ

การที่พระโพธิสัตว์มีน้ำพระทัยอันเต็มเปี่ยมกว้างขวาง มีมหากรุณาอันหาที่เปรียบมิได้นี้ ทำให้พระองค์มีคุณสมบัติที่พิเศษของเอกบุรุษที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือนได้ คุณสมบัติ 10 ประการของพระโพธิสัตว์ คือ

1. อะเคธะตา ความไม่ติดอยู่ในของรักของชอบของคนอื่น คือ เป็นผู้ที่มีใจติดในการสั่งสมบารมีเพื่อมุ่งไปสู่อายตนนิพพานเพียงอย่างเดียว

2. นิราละยะตา ความไม่อาลัยเกี่ยวข้องในสิ่งของภายนอก คือ เป็นผู้ยินดีที่จะมุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้น

3. จาโค ความเสียสละ คือ เป็นผู้ที่ยินดีในการให้มากกว่าการเป็นผู้รับจากคนอื่น พระองค์เป็นยอดนักเสียสละ นักสังคมสงเคราะห์ที่แท้จริง

4. ปะหานัง ความปล่อยวาง คือ เป็นผู้ที่มีสามารถปล่อยวางได้ง่าย ไม่ผูกโกรธ ไม่ถือสาเอาความ ไม่เอาเรื่องใคร มีแต่จะเอาบุญอย่างเดียว

5. อะปุนะราวัตตินา ความไม่หวนคิดกลับกลอก คือ เป็นคนจริง ไม่มีความคิดกลับกลอก คิดอย่างไรก็พูดอย่างนั้น พูดอย่างไรก็ทำอย่างนั้น

6. สุขุมัตตา ความละเอียด คือ เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ ไม่ประมาทเลินเล่อจนเสียการเสียงาน พระองค์จะทำงานทุกอย่าง ไม่ว่างานนั้นจะเป็นของพระองค์เอง หรือทำให้คนอื่น จะทำอย่างพิถีพิถัน ไม่มีความลำเอียงในใจ

7. มะหันตัตตา ความเป็นของใหญ่ คือ เป็นผู้ที่มีความคิดใหญ่ ใจกว้าง เสมือนท้องมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ไพศาล

8. ทุรานุโพธัตตา ความเป็นของรู้ตามได้ยาก คือ เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปรู้ตามได้ยาก เพราะพระองค์มีความคิดเหนือวิสัยของปุถุชนทั่วไป มีจิตใจสูงส่ง คิดจะช่วยเหลือคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ ส่วนคนทั่วไปคิดเพียงว่า ทำอย่างไรตัวเองจึงจะจะได้ประโยชน์มากที่สุด

9. ทุลละภัตตา ความเป็นของได้ยาก คือ เป็นผู้ทำในสิ่งที่คนทั่วไปทำได้ยาก สามารถทำของยากให้ง่าย ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก เพราะเรื่องใหญ่มีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องขจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้น และช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้

10. อะสะทิสะตา ความเป็นของไม่มีใครเสมอ คือ เป็นผู้ที่ไม่มีใครเสมอเหมือน เป็นผู้นำในการสั่งสมบารมี มีความคิด คำพูด และการกระทำที่ประเสริฐเหนือกว่าคนอื่น มักแสดงออกในลักษณะของความเป็นผู้นำตลอดเวลา ไม่ว่าพระองค์จะถือกำเนิดเป็นอะไร จะมีลักษณะของผู้นำมาโดยตลอดจนได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ (สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, 2549: 343)

ดังนั้นคุณสมบัติทั้ง 10 ประการ เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นกับบุคคลผู้มีน้ำใจอันยิ่งใหญ่ กว้างขวาง มีมหากรุณา เฉกเช่นพระโพธิสัตว์ผู้มุ่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากจะทำให้ตนเองมีความสุขแล้ว ยังปรารถนาช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขเช่นตน จึงเป็นคุณสมบัติเฉพาะของพระโพธิสัตว์ทุกๆ พระองค์ที่ได้สั่งสมมาอย่างยาวนานจนเป็นอัธยาศัย ไม่ว่าในชาติที่ถือกำเนิดเป็นอะไรก็ตาม ความมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่นก็ยังคงมีอยู่เสมอ ไม่มีเปลี่ยนแปลง อย่างเช่นในชาติที่เกิดเป็นวานรโพธิสัตว์ (ขุ.ชา. 59/332 แปล.มมร.) ถึงแม้จะเอาชีวิตแลกกับการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ก็ยอมตาย ฉะนั้นจึงทำให้พระองค์มีเมตตาจิตแก่ทุกคน อยากที่จะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายหลุดพ้นจากวัฏสงสารไปด้วย

4.1.3 ธรรมดาของพระโพธิสัตว์

ธรรมดาของพระโพธิสัตว์ คือ ความปกติของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ที่สั่งสมบารมี เพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทุกพระองค์จะต้องทำอย่างนี้ทั้งหมด ถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของเหล่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องทำอย่างนี้ มีทั้งหมด 16 ประการ คือ

1. พระโพธิสัตว์จุติจากดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ลงสู่พระครรภ์พระมารดา

2. เมื่อพระโพธิสัตว์ลงสู่พระครรภ์พระมารดา จะมีแสงสว่างอันโอฬารปรากฏในโลก หมื่นโลกธาตุสะเทือนสะท้านหวั่นไหว

3. มีเทพบุตร 4 ตนมาอารักขาทั้งสี่ทิศ เพื่อป้องกันมนุษย์และอมนุษย์มิให้เบียดเบียนพระโพธิสัตว์และพระมารดา

4. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ทรงตั้งอยู่ในศีล 5 โดยปกติ

5. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ไม่ทรงมีความรู้สึกทางกามในบุรุษทั้งหลาย และจะเป็นผู้อันบุรุษใดๆ ผู้มีจิตกำหนัดก้าวล่วงไม่ได้

6. พระมารดาของพระโพธิสัตว์มีลาภมาก บริบูรณ์ด้วยกามคุณ 5 (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ)

7. พระมารดาของพระโพธิสัตว์ไม่มีโรค มองเห็นพระโพธิสัตว์ในพระครรภ์เหมือนเห็นเส้นด้ายในแก้วไพฑูรย์ (ตั้งแต่ข้อ 3 ถึง 7 หมายถึง ระหว่างทรงพระครรภ์)

8. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติได้ 7 วัน พระมารดาย่อมสวรรคตเข้าสู่สวรรค์ชั้นดุสิต

9. สตรีอื่นบริหารครรภ์ 9 เดือนบ้าง 10 เดือนบ้างจึงคลอด ส่วนมารดาพระโพธิสัตว์บริหารพระครรภ์ 10 เดือนพอดีจึงคลอด

10. สตรีอื่นนั่งหรือนอนคลอด ส่วนพระมารดายืนคลอด

11. เมื่อประสูติ เทวดารับก่อน มนุษย์รับภายหลัง

12. เมื่อประสูติจากพระครรภ์ ยังไม่ทันถึงพื้น เทพบุตร 4 ตนจะรับวางไว้เบื้องหน้าพระมารดา และบอกให้ทราบว่า พระโอรสที่เกิดมีศักดิ์ใหญ่

13. เมื่อประสูติ พระโพธิสัตว์เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด ไม่แปดเปื้อนด้วยมลทินครรภ์

14. เมื่อประสูติ จะมีธารน้ำร้อนน้ำเย็นตกลงมาสนานพระวรกายของพระโพธิสัตว์และพระมารดา

15. ทันทีที่ประสูติ พระโพธิสัตว์จะผินพระพักตร์ทางทิศเหนือ ดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว เปล่งพระวาจาประกาศว่า เราเป็นเลิศในโลก และชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย

16. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ จะมีแสงสว่างไม่มีประมาณปรากฏในโลก และหมื่นโลกธาตุสะเทือนสะท้าน (ม.ม. 13/12-16 แปล.มมร.)

สิ่งเหล่านี้ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเสมือนแบบแผน หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่ทุกพระองค์ ทรงปฏิบัติสืบๆ กันต่อมาไม่ว่าจะเป็นพระโพธิสัตว์ที่ยังสั่งสมบารมีอยู่ หรือในภพชาติสุดท้ายที่บารมีเต็มเปี่ยมแล้ว พร้อมที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกพระองค์ก็จะทรงปฏิบัติอย่างนี้เช่นกัน ไม่มีพระองค์ใดเลยที่จะปฏิบัตินอกจากนี้ไปได้

4.1.4 ประเภทของพระโพธิสัตว์

แบ่งระดับความเข้มข้นในการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. อนิยตโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ที่ยังไม่เคยได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งเลย เพราะความเข้มข้นในการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ประเภทนี้ยังไม่ถึงระดับที่จะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้นพระโพธิสัตว์ที่ยังเป็นประเภทอนิยตโพธิสัตว์จึงยังไม่แน่ว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตหรือไม่ถึงแม้ท่านจะมีน้ำใจอันเด็ดเดี่ยว และสั่งสมบารมีมาหลายอสงไขยแล้วก็ตาม แต่ท่านก็เป็นได้เพียงแค่ผู้ที่มีความตั้งใจที่จะสั่งสมบุญสั่งสมบารมีเพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งเท่านั้น กล่าวคือ มีความตั้งใจดีแต่ยังไม่แน่ว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่ พระโพธิสัตว์บางพระองค์ที่ตอนแรกได้ตั้งความปรารถนาอยากจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ภายหลังกลับถอนใจ คิดเลิกสั่งสมบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่กลับมาตั้งความปรารถนาเป็นพระอรหันตสาวก แล้วสั่งสมบารมีเพื่อการเป็นอรหันตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต เช่น พระมหากัจจายนะ พราหมณ์พาวรี เป็นต้น

2. นิยตโพธิสัตว์ หมายถึง พระโพธิสัตว์ที่สั่งสมบารมีจนได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้วจะได้ชื่อว่า เป็นนิยตโพธิสัตว์จักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตอย่างแน่นอน (พุทธการกธรรมทีปนี, ม.ป.ป.: 14-16)

นิยตโพธิสัตว์ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 อุคฆฏิตัญญูโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ประเภทมีปัญญามากกว่า ศรัทธา ใช้เวลาในการสั่งสมบารมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ประเภทอื่น นับเวลาเริ่มแรกตั้งแต่ปรารถนาพุทธภูมิจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวม 20 อสงไขยแสนมหากัป พระโพธิสัตว์ประเภทนี้เมื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มีชื่อเรียกว่า **พระปัญญาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า**

2.2 วิปจิตัญญูโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ประเภทมีศรัทธามากกว่า ปัญญา ใช้เวลาในการสั่งสมบารมีรวม 40 อสงไขย แสนมหากัป เมื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มีชื่อเรียกว่า **พระสัทธาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า**

2.3 ไนยโพธิสัตว์ คือ พระโพธิสัตว์ประเภทมีวิริยะ (ความเพียร) มากกว่าปัญญา ใช้เวลาในการสั่งสมบารมีนานมากกว่า พระโพธิสัตว์ 2 จำพวกข้างต้น คือ รวม 80 อสงไขยแสนมหากัปเมื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วมีชื่อเรียกว่า **พระวิริยาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า** (ประภาส, 2540: 178-179, พระครูธรรมธรสุมนต์, 2549: 43-45)

4.1.5 การตั้งความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

การสั่งสมบารมีเพื่อที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นจะต้องมีความปรารถนาตั้งปณิธาน เป็น 3 ระยะเวลาดังนี้

1. ระยะเวลาที่ 1 : ดำริในใจ (มโนปณิธาน) คือ เริ่มแรกทรงดำริในใจว่า “เราจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักองค์หนึ่ง” ได้แต่ทรงนึกอยู่ในใจเช่นนี้อย่างเดียว โดยมิได้เปล่งวาจาแต่ประการใด เป็นพระบารมีตอนต้น ที่ท่านยังเป็นอนิยตโพธิสัตว์ ช่วงก่อนได้รับพุทธพยากรณ์

2. ระยะเวลาที่ 2 : เปล่งวาจา (วจีปณิธาน) คือ ได้เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาว่า “เราจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วสั่งสมบารมีเรื่อยไป โดย แสดงความปรารถนาพุทธภูมิ เฉพาะพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ แต่ยังมิได้ทรงรับพยากรณ์ เนื่องจากสโมธานธรรมมีไม่ครบ 8 ประการ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงได้ตรัสแนะนำให้ทรงสั่งสมบารมีต่อไป เป็นพระบารมีตอนกลาง ที่ท่านเป็นอนิยตโพธิสัตว์ ช่วงก่อนได้รับพุทธพยากรณ์

3. ระยะเวลาที่ 3 : ได้รับพุทธพยากรณ์ (กายวจีปณิธาน) คือ พระโพธิสัตว์ได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกายและวาจา และได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคต”เป็นพระบารมีตอนปลาย

ครั้นได้รับพุทธพยากรณ์เป็นครั้งแรกสำเร็จเป็นพระนิยตโพธิสัตว์แล้ว พระองค์ต้องใช้เวลาสั่งสมบ่มพระโพธิญาณให้แก่กล้าอีกไปถึงการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระธรรมธีราชมหามุนี (วิลาส ญาณวโร), 2533: 15-16)

4.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ และเปล่งวาจา

4.2.1 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงดำริในใจ

พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สั่งสมบารมีทั้ง 30 ทัศครบถ้วนบริบูรณ์ ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกะ คือ ทรงเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยปัญญา โดยใช้ปัญญามากกว่าศรัทธา ระยะเวลาสั่งสมบารมีน้อยที่สุด (พุทธการกธรรมทีปนี, ม.ป.ป.: 82-84) สำเร็จได้รวดเร็วกว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภทอื่น โดยนับตั้งแต่เริ่มตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากระทั่งได้ตรัสรู้ ใช้เวลานานถึง 20 อสงไขยแสนมหากัป ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด 512,027 พระองค์ ซึ่งการสั่งสมบารมีช่วงดำริในใจว่า “เราจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคต” โดยมิได้เปล่งวาจา ใช้เวลายาวนานถึง 7 อสงไขย ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด 125,000 พระองค์ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2526: 41-44) ดังนี้

อสงไขยที่ 1 นันทอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 5,000 พระองค์
อสงไขยที่ 2 สุนันทอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 9,000 พระองค์
อสงไขยที่ 3 ปฐวีอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 10,000 พระองค์
อสงไขยที่ 4 มัณฑอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 11,000 พระองค์
อสงไขยที่ 5 ธรณีอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 20,000 พระองค์
อสงไขยที่ 6 สาครอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 30,000 พระองค์
อสงไขยที่ 7 ปุณฑริกอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 40,000 พระองค์

โดยมีกรณีศึกษาตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. มานพผู้เข็ญใจปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระชาติแรกที่พระโพธิสัตว์ตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อ 20 อสงไขยแสนมหากัปที่แล้ว โลกธาตุว่างจากพระพุทธศาสนา คือ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นในโลกนี้เป็นเวลานานถึง 1 อสงไขย

ในกาลครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็นบุรุษหนุ่มผู้เข็ญใจ มีความยากจนอย่างหนักอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ต้องทำงานเลี้ยงบิดามารดา เมื่อถึงกาลเจริญวัยเป็นมานพหนุ่มแล้ว บิดามารดาก็คิดจะหาคู่ครองให้กับมานพนั้นตามประเพณี แต่มานพนั้นก็ไม่ได้มีความปรารถนาจะแต่งงานด้วยประมาณตนว่า เรามีฐานะอยากจน ครั้นบิดามารดาได้รบเร้าเสมอเพื่อให้มานพนั้นแต่งงานเร็วๆ มานพหนุ่มจึงตอบบิดามารดาว่า “ข้าแต่บิดามารดาครอบครัวเรามันยากจนไม่มีสมบัติมีค่าอะไรเลย ผมไม่อยากจะมีครอบครัว แต่ผมปรารถนาจะเลี้ยงดูบิดามารดาจนกว่าชีวิตกระผมจะหาไม่” พ่อแม่ก็ไม่รู้จะทำประการใด จึงแล้วแต่ลูกชายมานพนั้นก็ตั้งใจเลี้ยงดูบิดามารดา ต่อมาไม่นานบิดาท่านถึงแก่กรรมเพราะโรคชรา

นับแต่นั้นมามานพคอยเลี้ยงดูมารดาเป็นอย่างดีตลอดมาโดยทำงานหนักกว่าเดิมได้เที่ยวไปหาของป่ามาขาย เมื่อได้เงินมาก็นำมาให้มารดามาไว้ใช้สอยก็ได้ทรัพย์มาไม่มาก ในวันหนึ่งในขณะเดินทางกลับจากป่าได้เห็นเรือสำเภาจอดที่ท่าเรือก็เกิดความคิดว่า “เรานั้นยังมีเรี่ยวแรงที่จะมีอาชีพที่ดีกว่านี้ หาเงินได้มากกว่านี้ มากกว่าการเก็บของป่ามาขาย ถ้าเราได้ทำงานบนเรือสำเภาลำนี้ก็คงจะสามารถเลี้ยงดูมารดาได้ดีขึ้น และเมื่อไปถึงเมืองอื่นที่จะมีช่องทำมาหากินที่ดีเราและมารดาก็จะได้ไปตั้งรกรากที่นั้น” คิดแล้วมานพก็เข้าไปหาเจ้าของเรือสำเภาซึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่ มานพกล่าวขึ้นว่า “ข้าแต่นาย ข้าพเจ้านี้เป็นคนยากจน จะมาขอทำงานกับท่าน ข้าพเจ้าจะรับใช้ท่านด้วยความซื่อสัตว์สุจริต”

พ่อค้าครั้นได้ฟังคำของมานพนั้นแล้วจึงตัดสินใจรับเข้าทำงานเพราะความสงสารและเห็นว่ามานพหนุ่มนั้นรูปร่างแข็งแรงสมบูรณ์สามารถช่วยงานได้อย่างเต็มที่ มานพนั้นได้กล่าวกับพ่อค้าต่อไปอีกว่า “กระผมขอความเมตตากับท่านอีกเรื่องหนึ่งจะได้ไหมครับ”

พ่อค้าถามว่า “เจ้ามีเรื่องอะไรรึ”

มานพหนุ่มกล่าวว่า “มารดาของกระผมยังมีชีวิตอยู่ท่านมีอายุมากแล้ว ถ้าอยู่ที่นี่ก็จะไม่มีใครเลี้ยงดูท่านเพราะว่ากระผมไม่มีญาติพี่น้องในที่นี้เลย กระผมไม่อาจจะทิ้งท่านไว้คนเดียวได้ ดังนั้นจึงอยากจะขอความเมตตาจากท่าน ขอกระผมพามารดาไปด้วย”

พ่อค้าตอบว่า “เจ้ามีความกตัญญูรู้คุณต่อมารดาบิดา เราอนุญาตให้เจ้าพามารดาไปด้วยได้” ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายแห่งคนดีมีไว้เถิดดีนัก

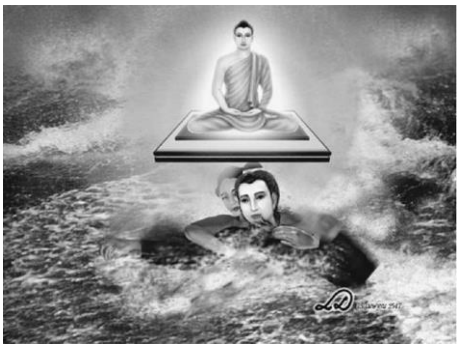

ภาพที่ 4.2 มานพหนุ่มแบกมารดา

ส่วนมานพหนุ่มได้ฟังดังนั้นก็ดีใจรีบกลับไปบ้าน และเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้มารดาฟัง พร้อมกับเก็บข้าวเก็บของพร้อมทั้งเตรียมตัวเพื่อจะออกเดินทางไปกับพ่อค้าทันที แล้วมานพหนุ่มก็ได้พามารดาขึ้นเรือสำเภาอย่างเจียมเนื้อเจียมตัว

ครั้นได้เวลาเรือสำเภาออกเดินทางจากท่าเรือเพื่อไปค้าขาย ณ เมืองหนึ่ง พ่อค้านั้นก็ได้มอบหมายหน้าที่การงานให้แก่มานพหนุ่มนั้นตามกำลังความสามารถ มานพนั้นได้ทำงานทุกอย่างที่รับมอบหมายอย่างเต็มที่เต็มกำลังของตนอย่างดีทีเดียว แล้วได้เลี้ยงดูมารดาของตนโดยไม่ขาดตกบกพร่องเลย ในขณะที่ทำงานที่เรือสำเภาก็ดูแลมารดาไปด้วยทำงานบนเรือไปด้วยควบคู่กัน

ในขณะที่เรือสำเภาออกเดินทางมา 7 วัน ลมพายุฝนใหญ่ได้ตั้งเค้าขึ้นแล้ว ขณะนั้นคนในเรือพากันหวาดกลัวต่อมรณะภัยที่จะเกิดขึ้นต่างก็พากันเก็บข้าวของที่มีค่าของตน ส่วนมานพนั้นได้รีบไปหามารดาของตนเตรียมพร้อมต่อภัยที่เกิดขึ้น ลมพายุฝนใหญ่ก็ยิ่งพัดโหมกระหน่ำหนักขึ้น จนกระทั่งเรือสำเภาไม่อาจจะทรงตัวอยู่ได้ในที่สุดเรืออับปางจมลงในท้องมหาสมุทร

มานพนั้นได้แบกมารดาผู้ชราภาพกระโดดออกจากเรือสำเภาไปสุดแรง แล้วว่ายน้ำไปให้ไกลที่สุด ในขณะเดียวกันก็ได้หันหลังมาดูเห็นบรรดาคนที่อยู่ในเรือสำเภานั้น ต่างลอยเคว้งขว้างอยู่ในกลางมหาสมุทร ตกเป็นเหยื่อของปลาร้าย แล้วมานพหนุ่มก็แบกมารดาว่ายน้ำอย่างสุดชีวิตโดยตั้งใจพามารดาขึ้นฝั่งให้ได้อย่างปลอดภัย มานพหนุ่มมีความมุ่งมั่น ไม่หวาดหวั่นว่ามหาสมุทร

จะกว้างใหญ่สักเพียงใด ถึงแม้จะเหนื่อยแสนเหนื่อยสักเพียงใดก็จะสู้อุตส่าห์อดทนแหวกว่ายพามารดาข้ามมหาสมุทรนี้ไปให้ได้

เมื่อมานพหนุ่มแบกมารดาว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรทั้งวันทั้งคืน อาการเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียก็ย่อมเกิดขึ้น เพราะกายมนุษย์ย่อมมีข้อจำกัด อยู่ในน้ำได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ในขณะนั้นเรี่ยวแรงของมานพหนุ่มเหลือน้อยเต็มที เกือบจมลงในมหาสมุทร แต่ด้วยบุญบารมีที่สั่งสมมาทำให้ท่านคิดได้ว่า “วัฏสงสารนี้เป็นทุกข์หนักหนา และชีวิตของมนุษย์นั้น ก็เหมือนแหวกว่ายอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์ ถ้าตัวเราต้องตายลงไปในท้องมหาสมุทรพร้อมกับมารดาในตอนนี้ ขอกุศลบุญที่เราได้แบกมารดาว่ายน้ำในมหาสมุทรมาด้วยความเหน็ดเหนื่อย จงเป็นปัจจัยให้เราสามารถข้ามพ้นทะเลแห่งความทุกข์นี้ได้”

ครั้นตั้งจิตเป็นมหากุศลแล้ว มาณพนั้นได้ตั้งปณิธานซ้ำลงไปอีกว่า “ถ้าหากเราข้ามพ้นห้วงทะเลทุกข์ได้แล้ว ขอให้เราสามารถนำสัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นจากทะเลแห่งวัฏสงสารได้ด้วยเถิด” ผู้ที่มีความปรารถนาอย่างนี้จะได้รับเนมิตตกนามว่าพระโพธิสัตว์ เมื่อมาณพหนุ่มได้ตั้งมโนปณิธานเช่นนั้นแล้ว ก็เกิดมหาปีติ จากที่กำลังจะหมดเรี่ยวแรง ก็พลันเกิดกำลังใจพร้อมกำลังกายขึ้นมาเป็นอัศจรรย์ ว่ายน้ำแบกมารดาต่อไปได้ถึง 2-3 วัน จนในที่สุดก็พามารดามาขึ้นฝั่งได้สำเร็จ

เมื่อถึงฝั่งแล้วมานพหนุ่มกับมารดาก็ได้เข้าไปอาศัยในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เขาทำงานด้วยความขยันและอดทน เลี้ยงดูมารดาเป็นอย่างดีกระทั่งมารดาสิ้นอายุขัย และเมื่อถึงคราวที่มาณพหนุ่มละจากโลกนี้ไปก็ได้ไปบังเกิดในเทวโลก

ดังนั้นชาตินี้จึงเป็นปฐมชาติของพระโพธิสัตว์ที่ได้ตั้งความปรารถนานำตนและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทะเลทุกข์ ซึ่งก็คือฐานะแห่งความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ในชาตินี้จึงมีชื่อเรียกว่า ปฐมจิตตุปบาทกาล หมายถึง การเกิดขึ้นของดวงจิตดวงแรกที่คิดจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ตั้งแต่ชาตินี้เป็นต้นไป พระองค์ได้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ เรื่อยมาหลายภพหลายชาติ คราวใดที่เกิดมาเป็นมนุษย์ จะมีสติสัมปชัญญะ มีปัญญาเฉียบแหลม มองเห็นทุกข์ภัยในวัฏสงสาร จึงได้ตั้งมั่นทำคุณงามความดีทุกอย่าง เพื่อหาหนทางหลุดพ้นจากวัฏทุกข์ให้ได้ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2526: 14-18)

2. พระเจ้าสัตตุตาปนะผู้เห็นโทษของกาม

พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่า พระเจ้าสัตตุตาปนะ พระองค์ทรงปกครองประชาราชด้วยทศพิธราชธรรม แต่มีพระราชอัธยาศัยพอพระทัยในช้างมงคลอย่างมาก คือ ชอบสะสมช้างมงคล

ครั้งหนึ่งมีนายพรานเข้ามาถวายรายงานว่า พบช้างมงคลเชือกหนึ่ง มีลักษณะสมบูรณ์พร้อมทุกประการ มีลักษณะเลิศกว่าช้างทุกเชือก เมื่อทรงทราบอย่างนั้นจึงทรงให้นายพรานนำขบวนเพื่อไปจับช้าง เมื่อทอดพระเนตรช้างเชือกนั้นแล้วทรงดีพระทัยเป็นยิ่งนัก ทรงรีบร้อนให้นายหัตถาจารย์ฝึกช้างเพื่อให้ทันวันมงคลฉลองนักขัตฤกษ์ ซึ่งจะจัดขึ้นใน 7-8 วันข้างหน้า นายหัตถาจารย์จึงต้องให้อาหารผสมกับโอสถเพื่อให้ฝึกสอนได้ง่ายโดยเร็วพลัน

เมื่อถึงวันฉลองนักขัตฤกษ์ พระองค์ก็ทรงช้างมงคลเลียบเมืองที่เป็นเขตป่า ซึ่งในราตรีที่ผ่านมาป่าแห่งนั้นได้มีโขลงช้างถ่ายมูลไว้ ดังนั้นเมื่อช้างมงคลได้กลิ่นมูลของช้างตัวเมีย ก็ตกมันออกวิ่งตามโขลงช้างนั้นทันที สะบัดนายหัตถาจารย์และข้าราชบริพารที่อยู่บนหลังตกหมด เหลือเพียงแต่พระเจ้าสัตตุตาปนะพระองค์เดียว พระองค์ทรงตกพระทัย แต่ยังทรงคงพระสติไว้ได้ เมื่อช้างวิ่งผ่านต้นไม้ใหญ่ที่มีกิ่งยื่นออกมา พระองค์ทรงจับกิ่งไม้นั้นปล่อยให้ช้างวิ่งไปตามอิสระของมัน เมื่อเหล่าทหารตามมาทันก็เชิญพระองค์ลงมา พระองค์ทรงพิโรธเป็นอย่างมาก

เมื่อกลับมาถึงพระราชฐาน ทรงเรียกนายหัตถาจารย์เข้ามาเฝ้า ทรงซักถามถึงสาเหตุที่ช้างมีอาการเช่นนั้น นายหัตถาจารย์ก็กราบทูลว่า การที่ช้างมงคลออกวิ่งไปนั้นเพราะมันได้กลิ่นช้างพังตัวเมียที่ถ่ายมูลไว้ที่ราวป่า จึงเกิดความอยากจะเสพสังวาสกับช้างตัวเมีย จึงไม่สนใจแม้ความเจ็บ และความตายอะไรทั้งสิ้น ถึงแม้จะถูกตะขอสับ และถูกฝึกอย่างดีแล้วก็ตาม เมื่อช้างมงคลเชือกนั้นได้ร่วมสังวาสกับช้างพังตัวเมียแล้ว จะเชื่องและกลับมาอยู่ในอำนาจมนต์ตามเดิม

เจ็ดวันถัดมาช้างมงคลตัวนั้นก็กลับมายังโรงช้างเช่นเดิม ควาญช้างสั่งให้ทำอะไรก็ทำตามทุกอย่าง แม้กระทั่งให้เอางวงถือก้อนเหล็กที่เผาไฟจนแดง พระเจ้าสัตตุตาปนะจึงทรงสลดพระทัย เห็นโทษภัยของกามราคะว่าร้อนแรงมากนัก ก่อให้เกิดภัยอันตรายใหญ่หลวง มนต์ก็สะกดไม่อยู่ ไฟราคะนี้เองตรึงสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ติดอยู่ในวัฏสงสาร พระองค์จึงทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ที่จะออกจากกาม ให้พ้นจากอำนาจของราคะ จึงทรงสละราชสมบัติออกบวชเป็นดาบส ประพฤติ

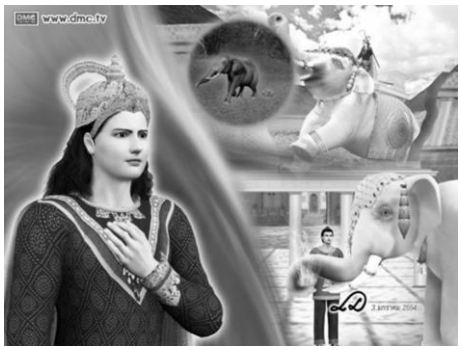

ภาพที่ 4.3 พระเจ้าสัตตุตาปนะ

พรหมจรรย์จนสิ้นอายุขัย เวียนเกิดตายไปอีกนานแสนนาน

นี้คืออีกพระชาติที่ดำริในใจปรารถนาพุทธภูมิ หลังจากที่ได้เริ่มคิดที่จะออกจากวัฏฏะแห่งทุกข์นี้ โดยเห็นโทษของกาม ถือว่าเป็นช่วงเวลาแรกที่ได้เริ่มสั่งสมบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 87-97)

3. พระพรหมดาบสผู้เสียสละชีวิต

พระโพธิสัตว์จุติจากเทวโลก มาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ชื่อว่าพรหมกุมาร พระโพธิสัตว์ได้ศึกษาไตรเพทจนสำเร็จ และได้มาเป็นอาจารย์สอนไตรเพทแก่ลูกศิษย์ 500 คน เมื่อมารดาและบิดาของพระโพธิสัตว์สิ้นชีพแล้ว พระโพธิสัตว์จึงเรียกประชุมลูกศิษย์ทั้ง 500 คน พร้อมหน้ากัน ให้โอวาทถึงเรื่องความไม่ประมาทในชีวิต แล้วประกาศตนว่าจะออกบวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ พร้อมกับแบ่งสมบัติทั้งหมดให้กับลูกศิษย์ พระโพธิสัตว์ออกบวชเป็นพระดาบสบำเพ็ญพรตอยู่ใกล้ภูเขาบัณฑร เหล่าลูกศิษย์ทั้ง 500 คน เมื่อมารดาและบิดาของตนสิ้นชีพแล้ว ก็ได้ออกบวชตามพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญพรตอย่างเคร่งครัดเสมอมา อยู่มาวันหนึ่งพระโพธิสัตว์พร้อมกับลูกศิษย์คนหนึ่งเดินทางขึ้นไปบนยอดภูเขาบัณฑรเพื่อหาผลไม้

ในขณะที่หาผลไม้อยู่นั้น พระโพธิสัตว์มองลงไปที่เชิงเขาแห่งหนึ่ง เห็นแม่เสือพร้อมกับลูกน้อยที่เพิ่งเกิดมาได้ไม่นาน แม่เสือตัวนั้นมีร่างกายที่ผอมโซ เนื่องจากอดอาหารมาหลายวัน ถูกความหิวกระหายคุกคามอย่างแรง ได้มองลูกน้อยของตนด้วยจิตที่โหดร้าย โดยคิดว่าจะจับลูกของตนมาเคี้ยวกินเป็นอาหาร

พระโพธิสัตว์เห็นอาการของแม่เสือแล้ว ก็รู้ว่าแม่เสือกำลังจะกินลูกของตน ท่านจึงรำพึงว่า “โอหนอ! นี่หรือชีวิตของสัตวโลก แม่เสือตัวนี้จักเคี้ยวกินลูกในไส้ของตนเอง เพื่อรักษาชีวิตของตนเพียงฝ่ายเดียว วัฏสงสารนี้เต็มไปด้วยทุกข์และภยันตราย ช่างน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก”

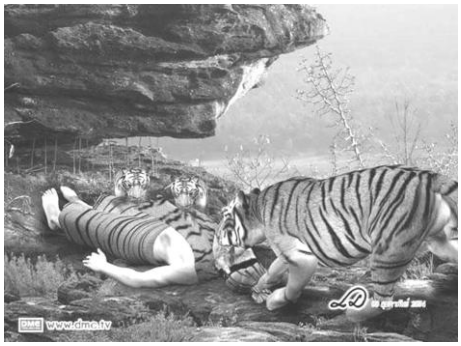

ภาพที่ 4.4 พระพรหมดาบสเสียสละชีวิต

พระโพธิสัตว์จึงให้ลูกศิษย์ของตนไปหาเศษเนื้อที่ราชสีห์หรือเสือกินเหลือมาให้ ลูกศิษย์ก็รีบไปหาเศษเนื้อทันที พระโพธิสัตว์รอลูกศิษย์อยู่นานก็ยังไม่มีวี่แววว่าจะมาสักที จึงพลันคิดขึ้นมาว่า “ร่างกายของเรานี้เป็นร่างกายที่ปราศจากแก่นสาร ยังเกลือกกลั้วด้วยบาปอกุศลที่หมักดองใจมานานแสนนานมิใช่น้อย และร่างกายนี้เองเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง” จึงคิดไปต่ออีกว่า “จะมีวิธีใดที่จะสามารถปลดเปลื้องจากความทุกข์นั้นได้ จึงทราบชัดว่ามีแต่

เพียงบารมีธรรมซึ่งเป็นธรรมที่ทำให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเท่านั้น ที่จะช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้”

เมื่อพระโพธิสัตว์รู้วิธีพ้นทุกข์แล้วจึงคิดต่อไปอีกว่า “การบำเพ็ญบารมี 30 ทัศนี้เป็นสิ่งที่ทำได้โดยยาก คือ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตาม แต่ไม่สละสิ่งที่สละได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตามแต่ไม่บริจาคสิ่งที่บริจาคได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ ถ้าบุคคลใดที่จะปฏิบัติตาม แต่ไม่อดทนต่อสิ่งที่อดทนได้ยาก ย่อมไม่อาจที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้”

เมื่อพระโพธิสัตว์พิจารณาเห็นสรีระร่างกายมีแต่โทษเป็นอันมาก เต็มไปด้วยทุกข์ในการหล่อเลี้ยงรักษา “อนึ่งร่างกายนี้ก็มิได้อยู่ยั่งยืนสิ้นกาลนาน รังแต่จะแตกทำลายตายเมื่อไรก็ไม่ทราบและจิตใจของเราที่อาศัยอยู่ในร่างกายนี้ ย่อมมีอารมณ์ไม่เป็นหนึ่ง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน ย่อมแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา”

บัดนี้เราจักให้สรีรกายของเรากับทั้งชีวิตนี้เป็นทานแก่แม่เสือที่มีความหิวคุกคามอย่างแรงกล้า เพื่อช่วยชีวิตลูกเสือตัวนั้นไว้ก่อนที่จะให้ชีวิตเป็นทาน พระโพธิสัตว์ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้ ขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมเป็นเครื่องพ้นจากทะเลแห่งทุกข์ในอนาคตภายภาคหน้า ขอให้ข้าพเจ้าได้ช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเกลื่อนกล่นด้วยความทุกข์”

ครั้นตั้งจิตปรารถนาการตรัสรู้ธรรม เพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในความทุกข์แล้ว พระโพธิสัตว์จึงได้เปล่งวาจาให้หมู่เทพยดาได้รู้กันทั่วกันว่า “ข้าแต่ทวยเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ ณ ทั่วทุกแห่งหน (ภุมมเทวา รุกขเทวดา อากาสเทวา ถึงท้าวมหาราชทั้ง 4) ขออัญเชิญมาประชุมรวมกัน ณ สถานที่แห่งนี้ เพื่อเป็นพยานแห่งการตรัสรู้ธรรมของข้าพเจ้าในภายภาคหน้าด้วยเถิด และจงมากระทำอนุโมทนาที่ข้าพเจ้าจักได้ถวายชีวิตเป็นมหาทานบารมีในกาลบัดนี้”

ครั้นเปล่งวาจาให้เหล่าเทวดาได้รู้ว่า “เราตั้งความปรารถนาที่จักตรัสรู้ธรรมเพื่อหลุดพ้นจากวัฏสงสารในอนาคตกาลแล้ว” พระโพธิสัตว์ผู้มีจิตใจกล้าหาญก็ได้ทิ้งตัวจากยอดเขาตกลงมาตรงหน้าของแม่เสือตัวนั้น แม่เสือนั้นเห็นพระโพธิสัตว์แล้วไม่กินลูกของมัน แต่กระโจนเข้ามากินสรีรทานของพระโพธิสัตว์แทน กัดกินสรีรกายของพระโพธิสัตว์กระจุยกระจายด้วยความหิว พระโพธิสัตว์ถึงแก่ความตายในที่นั้น ได้ไปบังเกิดในเทวโลกด้วยกุศลกรรมนั้นเอง

ลูกศิษย์ที่ไปหาเศษเนื้อกลับมาถึง ก็ไม่เห็นพระโพธิสัตว์เสียแล้ว เที่ยวตามหาพระโพธิสัตว์ในทุกแห่งก็ไม่เจอ เมื่อมองลงไปที่เชิงเขาก็เห็นสรีรกายของพระโพธิสัตว์กระจุย

กระจาย เพราะถูกแม่เสือนั้นกัดกินเกิดสลดใจอย่างยิ่ง นึกถึงพระคุณของอาจารย์ที่ได้เคยสั่งสอนอบรมมา พร้อมกับจะประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของท่านตลอดไป

การสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ทรงมีน้ำพระทัยที่เด็ดเดี่ยว อาจหาญอย่างยิ่งยวด มิได้ทรงอาลัยใยดีต่อร่างกาย และชีวิตเลยแม้แต่น้อย พระพุทธองค์ยอมสละชีวิตเข้าแลกกับพระโพธิญาณมาจนนับครั้งไม่ถ้วน (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 98-102)

4. หนุ่มช่างทองผู้หลงในกาม

กาลต่อมาพระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นหนุ่มช่างทองผู้มีรูปงดงามในเมืองแห่งหนึ่ง มีชื่อเสียงในการทำทองขจรไปไกล วันหนึ่งเศรษฐีของเมืองได้ว่าจ้างให้ทำทองรูปพรรณให้บุตรสาวที่จะเข้างานวิวาห์ ครั้นเมื่อเศรษฐีเห็นหนุ่มช่างทองก็เกิดลังเล แต่ไม่อาจหาช่างทองที่ฝีมือดีกว่านี้ได้ จึงกล่าวกับหนุ่มช่างทองว่า ถ้าท่านเห็นเพียงแค่มือและเท้าของบุตรสาวเรา ท่านสามารถทำทองได้สวยสดงดงามหรือไม่ หนุ่มช่างทองก็บอกว่าทำได้ ที่เศรษฐีถามเช่นนั้นเพราะบุตรสาวเป็นหญิงที่สวยสดงดงาม เมื่อเห็นหน้าตาช่างทองหนุ่ม อาจจะทำให้ทั้งสองเกิดความหวั่นไหว และจะมีปัญหาในการแต่งงานของลูกสาวกับบุตรชายของเพื่อนเศรษฐีที่หมั้นหมายไว้แล้ว จึงตัดไฟเสียต้นลม

เมื่อถึงวันที่หนุ่มช่างทองทำการวัดมือและเท้าของบุตรสาวเศรษฐี เศรษฐีได้ทำฉากกั้นให้บุตรสาวยื่นเฉพาะมือและเท้าออกมาเท่านั้น แต่บุตรสาวเกิดความสงสัยว่าทำไมบิดาจึงทำเช่นนี้ ในขณะที่หนุ่มช่างทองกำลังวัดอยู่ บุตรสาวเศรษฐีก็แอบดูตามช่องที่มองเห็นได้ เมื่อเห็นช่างทองก็เกิดหลงรักทันที จึงเขียนอักษรนัดแนะหนุ่มช่างทองให้พบกันคืนนี้ที่ต้นไม้ใหญ่ในสวนหลังบ้าน ฝ่ายหนุ่มช่างทองเมื่อเสร็จภารกิจก็กลับไปยังเรือนของตน เมื่อตกค่ำช่างทองก็ออกไปพบบุตรสาวเศรษฐี แต่ช่างทองมาถึงต้นไม้ใหญ่ก่อนจึงนั่งรอ ด้วยความเหนื่อยล้าจากการทำงานมาทั้งวัน ประกอบกับเจอบรรยากาศอันร่มรื่นจึงเผลอหลับไป เมื่อนางกาญจนวดีกุมารีมาถึงก็มิกล้าปลุก เนื่องจากในยุคนั้นถือกันว่า ถ้าผู้ใดนอนหลับอยู่ห้ามปลุกขึ้นมาเพราะจะเป็นบาป นางจึงนั่งรอเป็นเวลาพักใหญ่ เมื่อเห็นว่าช่างทองไม่ตื่น จึงวางขันใส่ดอกไม้ไว้แล้วเขียนอักษรไว้ว่า นางได้มาแล้วแต่ท่านหลับอยู่จึงวางขันดอกไม้ไว้ให้ทราบ และในราตรีต่อไปขอนัดเจอที่เดิมแล้วจากไปตกค่ำวันต่อมา หนุ่มช่างทองก็ออกไปตามนัดเช่นเดิม เมื่อไปถึงต้นไม้ใหญ่เขาก็เผลอหลับไปด้วยความเหนื่อยล้าจากการทำงานมาทั้งวัน บุตรสาวเศรษฐีมาถึงก็เห็นช่างทองหลับ จึงเขียนอักษรนัดแนะไว้เช่นเดิม หนุ่มช่างทองเมื่อตื่นขึ้นมาก็พบอักษรที่เขียนไว้ เขาก็นึกโกรธตัวเองที่เผลอหลับสองวันแล้ว

พอตกค่ำวันที่ 3 ครั้งนี้หนุ่มช่างทองพยายามเตือนตนเองอย่างเต็มที่ไม่ให้เผลอหลับ แต่ต้านไว้ไม่อยู่จึงเผลอหลับไปอีก เมื่อบุตรสาวเศรษฐีมาเห็นก็คิดว่า บุญไม่ต้องกัน และตนกำลังจะ

เข้างานวิวาห์ นางจึงวางขันดอกไม้ไว้อย่างเดียวเพื่อให้รู้ว่านางได้มาตามนัดแล้ว แต่ครั้งนี้ไม่ได้เขียนอักษรนัดแนะประการใด เมื่อหนุ่มช่างทองตื่นขึ้นมาก็โกรธตนเองที่เผลอหลับ จึงกลับบ้านด้วยความผิดหวังที่จะได้พบนางกาญจนวดีกุมารีบุตรสาวเศรษฐีเพียงสักครั้ง

ภาพที่ 4.5 หนุ่มช่างทอง

แล้วนางกาญจนวดีกุมารีก็เข้าวิวาห์กับบุตรชายเศรษฐีตามกำหนดการ ฝ่ายหนุ่มช่างทองก็คร่ำครวญถึงนางว่าสมควรจะอยู่ร่วมภิรมย์กับตน จึงคิดหาอุบายโดยทำเครื่องทองที่ดีเลิศขึ้นมาชุดหนึ่งแล้วนำไปถวายมหาอุปราช มหาอุปราชทรงพอพระทัย จึงทรงถามหนุ่มช่างทองว่า มีประสงค์อันใดที่นำเครื่องทองอันดีเลิศมาถวาย หนุ่มช่างทองจึงบอกจุดประสงค์ไป มหาอุปราชรับปากและออกอุบายช่วยเหลือ จากนั้นก็ให้หนุ่มช่างทองแต่ตัวเป็นสตรีปลอมเป็นน้องหญิงของมหาอุปราช แล้วทรงกระบวนช้างผ่านไปยังบ้านเศรษฐี มหาอุปราชตรัสบอกกับเศรษฐีว่าจะเอาน้องหญิงมาฝากที่บ้านเศรษฐี เพราะต้องออกไปปราบข้าศึกที่ชายแดน โดยมหาอุปราชได้กำชับเศรษฐีว่าให้บุตรสาวของเศรษฐีอยู่เป็นเพื่อนน้องหญิง ให้นางงดการอยู่ร่วมกับสามีชั่วคราว ห้ามผู้ชายทุกคนแม้กระทั่งสามีของบุตรสาวเศรษฐีเข้าไปในเรือนที่น้องหญิงพักอยู่ แล้วมหาอุปราชจะกลับมารับน้องหญิงในภายหลัง

ด้วยความเกรงในอำนาจของอุปราชและเห็นว่าท่านทรงห่วงใยน้องหญิงคนนี้มาก จึงรับทำตามที่มหาอุปราชกำชับด้วยความเต็มใจ หลังจากนั้นหนุ่มช่างทองได้อยู่ร่วมกับนางกาญจนวดีเป็นเวลา 3 เดือน โดยไม่มีใครรู้เรื่องเลย จนมหาอุปราชมารับกลับไป

จากกรรมที่พระโพธิสัตว์ทำผิดศีลกาเมมิจฉาแล้วตกนรกเป็นเวลานานแสนนาน หลังจากนั้นได้ถือกำเนิดเป็นลา เป็นโค เป็นคนพิการ เป็นตาบอด เป็นคนหูหนวก เป็นกระเทย และเป็นสตรี อย่างละ 500 ชาติ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า หากกระทำผิดศีลด้วยอำนาจแห่งโทสะและราคะอย่างรุนแรง ติดต่อกันเป็นเวลานาน หลังจากนั้นก็ไม่ได้สร้างบุญกุศลกรรม ที่ประกอบด้วยศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อผู้บริสุทธิ์ด้วยศีลพรต หรือต่อธรรมที่กำหนดให้รักษาศีล 5 อย่างศรัทธา ในภายหลังบาปที่ทำไปแล้วนั้นมีกำลังรุนแรงให้เป็นชนกกรรม คือ จะส่งผลทันทีเมื่อได้ตายไปจากภพปัจจุบัน สัตว์ใดที่ทำบาปอย่างรุนแรง เมื่อตกลงเบื้องต่ำอบายภูมิจะหลุดออกจากอบายภูมิโดยเร็วพลันนั้นอยากยิ่ง (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 102-108)

5. เจ้าหญิงสุมิตตาตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์เสวยเศษกรรมชาติสุดท้ายด้วยมีบุญเก่าหนุนนำ จึงเกิดเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสุปปบุตรมหาราช พระนามว่า **เจ้าหญิงสุมิตตาราชกุมารี** และในกัปนั้นเป็นสารกัป คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดเพียงพระองค์เดียว มีพระนามว่า **พระปุราณทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า** พระองค์เป็นราชบุตรของพระเจ้าสุปปบุตรมหาราช แต่ต่างมารดากับเจ้าหญิงสุมิตตาเทวี และมีฐานะเป็นพี่ชายของพระนาง เมื่อพระปุราณทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างได้รับรสพระธรรมนั้นมากมายเหลือคณานับ บังเกิดพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นรัตนตรัยกระจรไปทั่วสากลจักรวาล ฝ่ายเจ้าหญิงสุมิตตาจึงมีความศรัทธาในพระเชษฐา พระปุราณทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก

วันหนึ่งเวลาใกล้ค่ำ พระนางยืนอยู่บนปราสาทมองลงมาเบื้องล่างก็เห็นพระภิกษุรูปหนึ่งมาบิณฑบาตอยู่ที่หน้าราชวัง จึงทรงรับสั่งให้บุรุษรับใช้ไปถามพระภิกษุรูปนั้นถึงการมาบิณฑบาตยามค่ำเช่นนี้ ภิกษุได้ตอบกลับมาว่า จะมาบิณฑบาตน้ำมัน เมื่อพระนางทรงทราบจึงได้อาราธนาพระภิกษุขึ้นมา ณ อาสนะอันสมควร แล้วทรงดำรัสถามว่า “พระผู้เป็นเจ้า มีความประสงค์น้ำมันไปเพื่อทำอะไร”

พระภิกษุตอบว่า “อาตมาบิณฑบาตน้ำมันเป็นอันมากเพื่อจุดประทีปมากมาย ทำการสักการบูชาแด่พระปุราณทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าจนสิ้นราตรียันรุ่งสาง พร้อมทั้งมีเหล่าพระอริยสงฆ์มาประชุมพร้อมกัน อาตมารับทำภารกิจนี้เสมอมา”

พระนางสุมิตตาเทวีได้รับทราบดังนั้นจึงมีศรัทธาเป็นอันมาก ก็ดำริในพระทัยว่า “พระเชษฐาของเราได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อมวลสรรพสัตว์ทั้งหลาย ในกาลเบื้องหน้าขอให้เราได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลกเหมือนพระองค์” หลังจากนั้นพระนางทรงนำน้ำมันมาถวายพระภิกษุจนเต็มบาตร พร้อมทั้งกล่าววาจาปณิธานว่า “ด้วยอานิสงส์ผลทานนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้ความปรารถนาของข้าพเจ้าจงสำเร็จผลตามที่ปรารถนา และขอให้พระคุณเจ้าจงมีจิตช่วยกราบทูลพระองค์ด้วยว่าพระน้องนาง ซึ่งมีนามว่าสุมิตตากุมารี มีความศรัทธาเป็นยิ่งนัก ขอกราบแทบพระบาทพระพุทธองค์ และขอตั้งความปรารถนาว่า ด้วยผลบุญนี้จงเป็นปัจจัยในอนาคตให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสัก

ภาพที่ 4.6 เจ้าหญิงสุมิตตา

พระองค์หนึ่ง และขอให้มีพระนามว่าสิทธัตถะเหมือนด้วยชื่อนำมันพันธุ์ผักกาดนี้ด้วยเถิด”

ครั้งนี้พระภิกษุได้น้ำมันจำนวนมาก จึงจุดประทีปได้สว่างไสวกว่าทุกวัน ครั้นแล้วก็เข้าไปกราบทูลพระพุทธองค์ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค คืนนี้ข้าพระองค์ได้จุดประทีปบูชาได้มากกว่าคืนก่อนๆ ด้วยน้ำมันพันธุ์ผักกาดอันพระน้องนางสุมิตตาเทวีถวายมา และพระนางกล่าววาจาอธิษฐานว่าพระนางมีความศรัทธาเป็นยิ่งนัก ขอกราบแทบพระบาทพระพุทธองค์ และขอตั้งความปรารถนาด้วยผลบุญนี้จงเป็นปัจจัยในอนาคตให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่ง และขอให้มีพระนามว่า สิทธัตถะ เหมือนด้วยชื่อน้ำมันพันธุ์ผักกาดนี้ด้วยเถิด ข้าพระองค์จึงขอโอกาสกราบทูลถามต่อพระองค์ว่า ความปรารถนาของพระน้องนางจะสำเร็จหรือไม่พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์เมื่อได้สดับแล้วจึงตรัสว่า “พระน้องนางยังเป็นสตรีเพศอยู่ จึงยังไม่สมควรรับพยากรณ์” พระคุณเจ้าจึงทูลถามต่อ “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็พระน้องนางของพระองค์จักไม่มีโอกาสได้สำเร็จพระพุทธภูมิเลยหรือพระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์จึงทรงพิจารณาดูในอดีตภาคของพระน้องนาง ก็ทรงทราบว่า พระนางสุมิตตาเทวีได้เคยปรารถนาพุทธภูมิไว้เมื่อต้นอสงไขย ตั้งแต่ครั้งเป็นมานพแบกมารดาว่ายข้ามมหาสมุทร และมีทรงพิจารณาดูไปในอนาคตก็ทรงทราบว่าพระน้องนางอาจสำเร็จซึ่งพุทธภูมิตามความปรารถนา พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “กาลข้างหน้านับจากนี้ไปอีก 16 อสงไขยแสนกัป จักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า **ทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า** บังเกิดขึ้นในโลก แล้วพระน้องนางจะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระองค์นั้น”

เมื่อพระคุณเจ้าได้รับฟังคำตรัสของพระพุทธองค์ก็กราบทูลลา หลังจากนั้นก็ได้ไปยังปราสาทของพระนางสุมิตตาเทวี แล้วบอกข้อความแก่พระนาง นำความปีติแก่พระนางเป็นอย่างยิ่ง จึงกล่าวปวารณาให้พระคุณเจ้ามารับน้ำมันในสำนักของพระนางทุกวัน

ครั้นเวลาอรุณรุ่งเช้า ก็ให้จัดแจงอาหารอันประณีตเป็นอันมาก พร้อมด้วยเครื่องสักการบูชา มีมาลาและของหอม เป็นต้น แวดล้อมด้วยบริวารเข้าสู่มหาวิหาร ถวายมหาทานแด่หมู่สงฆ์ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระนางก็มีพระหฤทัยเบื่อหน่ายจากความเป็นสตรีเพศยิ่งนัก อุตส่าห์ก้มหน้าบำเพ็ญกุศล เป็นต้นว่า บริจาคทาน รักษาศีล สมาทานอุโบสถ ประพฤติพรหมจรรย์เป็นอาจิณ ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้ว ก็ได้ขึ้นไปบังเกิดเป็นเทพบุตรเสวยทิพยสมบัติในดุสิตเทวโลก พระโพธิสัตว์ก็หมดสิ้นจากเศษกรรมความล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นตั้งแต่บัดนั้น (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 108-114)

6. พระเจ้าอติเทพผู้เริ่มอธิษฐานจิตในใจต่อหน้าพระพักตร์

เมื่อพระนางสุมิตตาสิ้นพระชนมายุไปบังเกิดในสวรรค์เทวโลกชั้นดุสิต เป็นเทพบุตรเสวยทิพยสมบัติอยู่สิ้นกาลนาน กำหนดได้ห้าสิบเจ็ดโกฏิกับอีกหกล้านปีแล้ว ก็จุติจากดุสิตสวรรค์ท่องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิดด้วยอำนาจวัฏสงสารอีกนานแสนนาน เป็นเวลาถึงแสนกัป ในกัปที่แสนนั้นเป็น **สารกัป** คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดหนึ่งพระองค์ ทรงพระนามว่า **พระพรหมเทวสัมมาสัมพุทธเจ้า**

ในขณะนั้นพระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าอติเทพ มีอำมาตย์นามว่า สิริคุตมหาอำมาตย์ เป็นอาจารย์บอกอรรถธรรม ในกาลนั้นพระพรหมเทวสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมายังพระนครของพระเจ้าอติเทพ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดชาวประชามากมาย พร้อมทั้งทรงฉับพรรณรังสีหกประการซ่านออกจากพุทธสรีระ คลอบคลุมทั้งพระนคร รัศมีรุ่งเรืองสว่างไสวน่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก

ในขณะนั้น พระเจ้าอติเทพกำลังประทับนั่งอยู่บนราชบัลลังก์ในมหาปราสาท มีสิริคุตมหาอำมาตย์หมอบเฝ้าอยู่ ครั้นพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพุทธรังสีปรากฏอย่างอัศจรรย์ ทรงตกพระทัยเป็นที่สุด มีอาการแทบจะทรุดลง สิริคุตมหาอำมาตย์เมื่อเห็นดังนั้น จึงได้มองไปที่ช่องหน้าต่างก็แลเห็นพระบรมศาสดา ทรงประกอบด้วยมหาปุริสลักษณะ พร้อมฉัพพรรณรังสีสว่างไสว จึงทราบทันทีว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะมหาอำมาตย์ศึกษามามาก และเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสั่งสมบารมีมายาวนานกว่าพระเจ้าอติเทพ และได้เคยประสบพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตมาหลายร้อยชาติ

เมื่อทราบด้วยใจชัดอย่างนั้นก็มีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง รีบกราบทูลพระเจ้าอติเทพว่า “ข้าแต่มหาราช ทรงอย่าได้หวาดพระทัย แสงพระรัศมีที่เห็นนั้นเป็นแสงแห่งรัศมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นมหาบุรุษเอกของโลก ทรงบังเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ และรื้อสรรพสัตว์ทั้งหลายออกจากทุกข์ เป็นบรมศาสดาของหมู่เทพ และมนุษย์ นำสรรพสัตว์ทั้งหลายบรรลุนิพพาน”

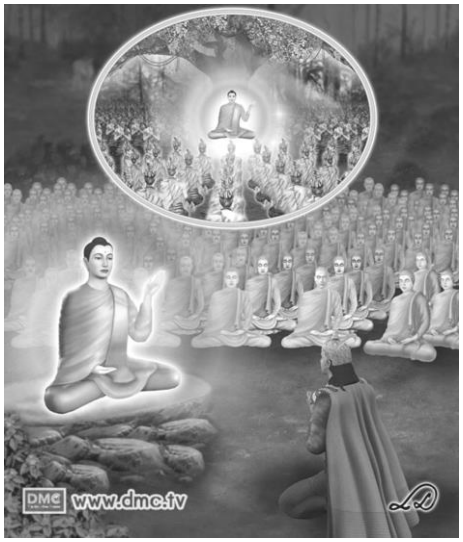

ภาพที่ 4.7 พระเจ้าอติเทพ

เมื่อพระเจ้าอติเทพได้ทรงฟังดังนั้น ทรงมีจิตใจปีติยินดีมากนัก ปีติซาบซ่านไปทั่วพระสรีระ เสด็จ

เพื่อจะทอดพระเนตร แต่เพราะปีติมีกำลังแรงกล้า ทำให้พระองค์มีพระพักตร์มืดมนขณะหนึ่ง ล้มลงจากชานพระทวารลงมาเบื้องล่างเกือบสิ้นพระชนม์ แต่ด้วยพระราชศรัทธาอันแรงกล้า จึงบังเกิดอัศจรรย์มีดอกบัวเท่ากงเกวียน ผุดขึ้นมารับประคับประคองพระองค์ไว้ ครั้นทรงได้สติทรงเลื่อนจากดอกบัว เสด็จไปด้วยพระบาทเปล่า เข้าไปหาเฉพาะพระพักตร์แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วถวายนมัสการ กระทำสักการบูชาด้วยศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง ได้บูชาด้วยเครื่องสักการะต่างๆ ตั้งปณิธานในใจว่า “ในอนาคต ขอให้ข้าพเจ้าตรัสรู้เหมือนพระองค์ จะได้ช่วยให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากกิเลสด้วยขอให้ข้ามได้เหมือนพระองค์จะได้ช่วยผู้อื่นข้ามได้ด้วย”

หลังจากตั้งพระทัยปรารถนาพุทธภูมิแล้ว ก็มีพระหทัยปลื้มปีติเป็นอย่างยิ่ง พระองค์ทรงสั่งสมบารมีกับพระพรหมเทวาโลกสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบริจาคทาน สมาทานศีลอุโบสถประพฤติพรหมจรรย์เป็นอาจิณ มีพระหฤทัยยินดีในกุศลธรรมสุจริต มิได้เบื่อหน่าย ทรงมุ่งหมายในพระพุทธภูมิอยู่ตลอดเวลาตราบกระทั่งสวรรคตแล้วเสด็จไปบังเกิดในสวรรค์เทวโลก (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 114-119)

4.2.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงเปล่งวาจา

พระโพธิสัตว์ทรงเปล่งวาจา (วจีปณิธาน) แสดงความปรารถนาว่า “เราจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วสั่งสมบารมีเรื่อยไปโดยแสดงความปรารถนาพุทธภูมิ เฉพาะพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ แต่ยังมิได้ทรงรับพยากรณ์ เนื่องจากสโมธานธรรมยังไม่ครบ 8 ประการ นานถึง 9 อสงไขยกัป ในช่วงเวลานี้พระองค์ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารวมทั้งสิ้นถึง 387,000 พระองค์ ดังนี้

อสงไขย ที่ 1. สัพพภัททอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 50,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 2 สัพพผุลลอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 60,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 3 สัพพรัตนอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 70,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 4 อุสภขันธอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 80,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 5 มานิภัททอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 90,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 6 ปทุมอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 20,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 7 อุสภอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 10,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 8 ขันธุตตมอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 5,000 พระองค์
อสงไขย ที่ 9 สัพพผาลอสงไขย ได้สั่งสมบารมีกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2,000 พระองค์

รวม 9 อสงไขย พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 387,000 พระองค์ ในช่วงเปล่งวาจา ดังกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้ (พุทธการกธรรมทีปนี, ม.ป.ป.: 54-55)

1) พระเจ้าสาครจักรพรรดิผู้เปล่งวาจาปรารถนาพุทธภูมิ

หลังจากที่พระโพธิสัตว์เวียนว่ายตายเกิดและสั่งสมบารมีมาอย่างยาวนาน ครั้งหนึ่งพระองค์ได้ไปบังเกิดยังพรหมโลก เสวยสุขอยู่เป็นเวลา 1 กัป แล้วจุติจากพรหมโลกเกิดเป็นโอรสของกษัตริย์ ณ ธัญญวดีมหานคร ได้พระนามว่า **สาครราชกุมาร** เมื่อเจริญวัยขึ้น พระบิดาสวรรคต พระองค์ก็ได้สืบราชสมบัติต่อ ทรงมีทศพิธราชธรรม ทรงอุตสาหะ ปฏิบัติในจักรพรรดิวัตรตามที่เหล่าราชปุโรหิตจารย์ และพระฤาษี กำหนดถวาย และในวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ ก็จะทรงอุโบสศีล (ศีล 8) พระองค์ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอมิได้ขาด และด้วยเดชะบุญแห่งราชกุศลจึงบันดาลให้รัตนะ 7 บังเกิดขึ้น คือ 1) จักรแก้ว อันมีมหิทธิ สามารถไปไหนได้ดั่งใจประสงค์ 2) ช้างแก้ว 3) ม้าแก้ว 4) แก้วมณี อันส่องสว่างโชติช่วง 5) นางแก้ว ที่เป็นคู่ของจักรพรรดิ 6) ขุนคลังแก้ว และ 7) ขุนพลแก้ว พระองค์จึงทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ปกครองอาณาจักรสุดขอบที่มหาสมุทรทั้ง 4 ทิศ ทรงมีพระนามว่า **พระเจ้าสาครจักรพรรดิ**

กาลครั้งนั้น มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น พระนามว่า **พระปุราณศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า** เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ทำให้ทั่วโลกธาตุเกิดหวั่นไหวเป็นอัศจรรย์ จักรแก้วของพระสาครจักรพรรดิตกลงจากที่ตั้ง ทำให้พระจักรพรรดิตกพระทัยเป็นอย่างมาก จึงตรัสถามพระโหราราชครูถึงเหตุอัศจรรย์ที่บังเกิดขึ้น พระโหราราชครูกราบทูลว่า เหตุอันทำให้จักรแก้วเลื่อนตกลงไปนั้นมี 2 ประการ คือ

1) เป็นนิมิตแห่งอันตรายต่อพระชนม์ของพระจักรพรรดิ
2) เป็นนิมิตแห่งพระสมเด็จสัมมาพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นในโลก

เมื่อตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนแล้ว เหตุที่จะเป็นอันตรายต่อพระชนม์นั้นหามีไม่ จึงมีเพียงกรณีเดียวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นในโลกแล้ว โหราราชครูก็กล่าวถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกมาก เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิได้ฟังดังนั้นก็มีพระทัยปีติยินดีอย่างยิ่ง ตรัสว่า “เราจะไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันนี้ ให้ข้าราชบริภารเตรียมสิ่งของให้พร้อม” ขณะเดินทางก็ทรงนึกถึงคุณของพระพุทธองค์ และด้วยบารมีที่สั่งสมมา เมื่อได้เฝ้าพระพุทธองค์แล้วจึงเกิดดำริในพระทัยว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นเอกในไตรโลก ยังสรรพสัตว์ให้ล่วงพ้นจากทุกข์จากภพด้วยพระเมตตาและพระกรุณาต่อสรรพสัตว์ เราก็มีความปรารถนาล่วงพ้นจากทุกข์จากภพ แล้วก็จะ

นำสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นด้วย” จากนั้นก็ถวายบังคมลา ลุกจากอาสน์ทำประทักษิณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็เสด็จกลับคืนสู่พระนคร

เมื่อกลับถึงพระนคร ทรงรับสั่งให้สร้างที่พระทับของพระพุทธองค์และที่อยู่ของสงฆ์ด้วยไม้แก่นจันทร์ ครั้นมหาวิหารสำเร็จแล้ว พระเจ้าสาครจักรพรรดิก็เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงถวายวิหาร (วัด) แด่พระพุทธองค์ และรับเสด็จมายังมหาวิหาร ถวายภัตตาหารแด่องค์พระสัมมาพุทธเจ้าและเหล่าภิกษุสงฆ์

เมื่อพระพุทธองค์และเหล่าพระภิกษุสงฆ์ทรงอนุโมทนาแล้ว พระสาครจักรพรรดิมีพระทัยผ่องแผ้วยินดีพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงกล่าววาจาปรารถนาพุทธภูมิต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ว่า “ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลนี้ ขอจงเป็นปัจจัยให้ข้าพระองค์ ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระโคดมเสมอด้วยพระพุทธองค์ด้วยเทอญ” แล้วตรัสต่อว่า “พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้วยังสรรพสัตว์ให้รู้ตาม พระพุทธองค์ทรงพ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ แล้วยังสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ด้วย ข้าพระองค์ก็ขอให้เป็นดั่งพระพุทธองค์เถิด”

พระปุราณศรีศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร การที่จะปรารถนาซึ่งพระพุทธภูมินั้น ย่อมเป็นการยากยิ่งนักที่บุคคลจะทำสำเร็จได้ ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเข็มแข็ง เพียรพยายามสั่งสมความดี สั่งสมบารมีแม้ชีวิตจะหาไม่แทบทุกชาติ มหาบพิตรยังคงประสงค์หรือ” พระเจ้าจักรพรรดิเมื่อได้สดับดังนั้นด้วยกำลังปีติแก่กล้า จงออกพระวาจาว่า “ข้าพระองค์ ขอเพียรพยายามสั่งสมบารมีแม้ชีวิตจะหาไม่ ก็จะไม่ท้อถอย”

พระพุทธองค์ทรงตรวจสอบด้วยสัพพัญญุตญาณ จึงทรงทราบว่า ปณิธานของพระเจ้าจักรพรรดินี้ อีก 12 อสงไขยแสนมหากัป จึงจะสำเร็จได้ ดังนั้นจึงทรงประทานโอวาทว่า “ดูกรมหาบพิตร ถ้าพระองค์ประสงค์ปรารถนาโพธิญาณแล้ว จงสั่งสมบารมี 30 ทัศ ให้ครบบริบูรณ์เถิด” พระพุทธองค์ทรงแนะนำแต่ไม่ได้ตรัสพุทธพยากรณ์

เมื่อได้รับพุทธโอวาทดังนั้น พระสาครจักรพรรดิโพธิสัตว์ก็มีพระทัยยินดีเป็นอย่างยิ่ง หลังจากนั้นทรงหมั่นเพียรสั่งสมบารมี ในที่สุดก็ทรงออกบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ทรงชำนาญในพระไตรปิฎก และทรงสั่งสมความเพียรในสมถกรรมฐาน จนสำเร็จอภิญญา 5 เมื่อสิ้นพระชนม์ ก็ไปบังเกิดขึ้นบนพรหมโลก (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ปธ.9), 2544: 120-131)

ภาพที่ 4.8 พระเจ้าสาครจักรพรรดิ

4.3 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ช่วงปลาย กายวจีปณิธาน

การสั่งสมบารมีช่วงปลาย (กายวจีปณิธาน) คือ ระยะเวลา 4 อสงไขยแสนมหากัป เป็นช่วงที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกายและวาจา ช่วงระยะเวลาดังกล่าวพระโพธิสัตว์ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 27 พระองค์ ไม่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 พระองค์แรก แต่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 24 พระองค์ต่อมา คือ ตั้งแต่พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงพระกัสสปะสัมมาสัมพุทธเจ้า (บรรจบ, ม.ป.ป.: 55-99) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 การสั่งสมบารมีในช่วงกายวจีปณิธานและการได้รับคำพุทธพยากรณ์ 24 ครั้ง

ลำดับอสงไขย/มหากัป	ชื่อกัป/พระพุทธเจ้าต่อกัป	พระพุทธเจ้าที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ทรงพบ	พระสิทธัตถโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์
อสงไขยที่ 1 / เสลอสงไขย	สารมัณฑกัป/ 4 พระองค์	1. พระตัณหังกร สัมมาสัมพุทธเจ้า	ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์
		2. พระเมธังกร สัมมาสัมพุทธเจ้า	ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์
		3. พระสรณังกร สัมมาสัมพุทธเจ้า	ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์
		4. พระทีปังกร สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 1 (สุเมธพราหมณ์บวชเป็นดาบส มีอภิญญา)
อสงไขยที่ 2 / ภาสอสงไขย	สารกัป/ 1 พระองค์	5. พระโกณฑัญญ สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 2 (กษัตริย์วิชิตาวีบวชเป็นภิกษุ มีอภิญญา)

ลำดับอสงไขย/ มหากัป	ชื่อกัป/ พระพุทธเจ้าต่อกัป	พระพุทธเจ้าที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ทรงพบ	พระสิทธัตถโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์
อสงไขยที่ 3 / เชยยอสงไขย	สารมัณฑกัป/ 4 พระองค์	6. พระมังคล สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 3 (สุรุจิพราหมณ์บวชเป็นภิกษุ มีอภิญญา)
		7. พระสุมน สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 4 (พญานาคราชอตุละ)
		8. พระเรวต สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 5 (อติเทพพราหมณ์)
		9. พระโสภิต สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 6 (สุชาตะพราหมณ์)
อสงไขยที่ 4/ รุจิอสงไขย	วรกัป/ 3 พระองค์	10. พระอโนมทัสสี สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 7 (พญายักษ์ขเสนาบดี)
		11. พระปทุม สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 8 (พญาไกสรสีหราช)
		12. พระนารทสัมมา สัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 9 (บวชเป็นดาบส มีอภิญญา)
100,000 มหากัป	สารกัป/ 1 พระองค์	13. พระปทุมุตตร สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 10 (รัฏฐิกะดาบส)

ลำดับอสงไขย/ มหากัป	ชื่อกัป/ พระพุทธเจ้าต่อกัป	พระพุทธเจ้าที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ทรงพบ	พระสิทธัตถโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์
30,000 มหากัป	มัณฑกัป/ 2 พระองค์	14. พระสุเมธ สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 11 (อุตตระมานพออกบวชเป็นพระภิกษุมีอภิญญา)
		15.พระสุชาต สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 12 (พระจักรพรรดิออกบวชเป็นพระภิกษุมีอภิญญา)
118 มหากัป	วรกัป/ 3 พระองค์	16. พระปิยทัสสี สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 13 (กัสสปะมานพ)
		17.พระอัตถทัสสี สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 14 (สุสิมะพราหมณ์บวชเป็นดาบสมีอภิญญา)
		18. พระธมมทัสสี สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 15 (ท้าวสักกปุรินททะ)
94 มหากัป	สารกัป/ 1 พระองค์	19. พระสิทธัตถ สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 16 (มังคลพราหมณ์บวชเป็นดาบสมีอภิญญา)
92 มหากัป	มัณฑกัป/ 2 พระองค์	20. พระติสส สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 17 (พระเจ้าสุชาตะบวชเป็นดาบสมีอภิญญา)
		21. พระปุสส สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 18 (พระเจ้าวิชิตออกบวชเป็นภิกษุมีอภิญญา)

ลำดับอสงไขย/ มหากัป	ชื่อกัป/ พระพุทธเจ้าต่อกัป	พระพุทธเจ้าที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ทรงพบ	พระสิทธัตถโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์
91 มหากัป	สารกัป/ 1 พระองค์	22. พระวิปัสสี สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 19 (อตุละนาคราช)
31 มหากัป	มัณฑกัป/ 2 พระองค์	23. พระสิขี สัมมาสัมพุทธเจ้า 24. พระเวสสภู สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 20 (พระเจ้าอรินทมะ) พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 21 (พระเจ้าสุทัสสนะออกบวชเป็นพระภิกษุ)
29 มหากัป	ภัททกัป/ 5 พระองค์	25. พระกกุสันธ สัมมาสัมพุทธจ้า 26. พระโกนาคมน สัมมาสัมพุทธเจ้า 27. พระกัสสป สัมมาสัมพุทธเจ้า	พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 22 (พระเจ้าเขมะออกบวชเป็นพระภิกษุ) พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 23 (พระเจ้าปัพพตะออกบวชเป็นพระภิกษุ) พุทธพยากรณ์ครั้งที่ 24 (โชติปาลมาณพออกบวชเป็นพระภิกษุ)

ดูรายละเอียดในบรรจบ บรรณรุจิ “พระโพธิสัตว์” สิทธัตถะกับพระพุทธเจ้าในอดีต “หน้า 72”

4.3.1 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 1- 6

การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 1- 6 เป็นช่วงอสงไขยที่ 1-3 ดังต่อไปนี้

1. สุเมธดาบสได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 1 จากพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์ก็ได้เวียนว่ายตายเกิดในกำเนิดต่างๆ มาหลายภพหลายชาติ เพื่อสั่งสมบารมีให้เต็มเปี่ยมจนถึงกัปที่มีชื่อว่า **สารมัณฑกัป** มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จบังเกิดขึ้น 4 พระองค์ คือ 1) พระตัณหังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระเมธังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) พระสรณังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า 4) พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระโพธิสัตว์ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ แต่ยังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์ เพราะเหตุที่บารมียังไม่เต็มเปี่ยม ในพระองค์ที่ 4 คือ **พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า** เป็นชาติแรกที่พระโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีเรื่องราวดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.9 สุเมธพราหมณ์

นับย้อนหลังจากภัทรกัปนี้ไปอีก 4 อสงไขย แสนมหากัป ที่เมืองอมรวดี ซึ่งเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวน้ำ เป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีบุญ ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนยาวถึงหนึ่งแสนปี พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ **สุเมธ** ซึ่งท่านได้ถือกำเนิดมาจากตระกูลที่ดีที่สุดในยุคนั้น เป็นหนุ่มรูปงาม และมีผิวพรรณผุดผ่องน่าเลื่อมใส เป็นผู้คงแก่เรียน ศึกษาจบไตรเพท แตกฉานในศิลปะทุกประการ ต่อมาไม่นานมารดาบิดาได้ถึงแก่กรรม บริวารผู้จัดการผลประโยชน์ได้นำบัญชีทรัพย์สินทั้งหมดของตระกูลมาให้ท่านสุเมธ พร้อมกับพาไปที่ห้องเก็บสมบัติ ซึ่งเต็มไปด้วยเงินทอง แก้วมณี และรัตนชาติต่างๆ

สุเมธดาบสคิดว่า “มารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย และตลอดจนทวดของเรา ได้สะสมทรัพย์เหล่านี้ไว้มากมายมหาศาล แต่เมื่อไปสู่ปรโลกก็ไม่สามารถนำทรัพย์สมบัติเหล่านี้ไปได้แม้เพียงกหาปณะเดียว เราจะหาวิธีเอาทรัพย์สมบัติทั้งหมดนี้ติดตามตัวเราไปในภพเบื้องหน้าให้ได้” สุเมธจึงขึ้นไปสู่ชั้นบนของปราสาท แล้วนั่งพิจารณาว่า “การเกิดขึ้นเป็นทุกข์ การเจ็บป่วยก็เป็นทุกข์ การตายก็เป็นทุกข์ อันตัวเราย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็นธรรมดา เราควรแสวงหาอมตธรรม ที่ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่มีความทุกข์ มีแต่ความสุขล้วนๆ เราควรใช้ร่างกายอันเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกปฏิกูลนี้ แสวงหาทางพ้นจากทุกข์ให้ได้เสมือนกับความสุขย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อความทุกข์

ฉันใด เมื่อวัฏสงสารมีความหลุดพ้นจากวัฏสงสารก็ย่อมมีได้ ฉันนั้น เมื่อของร้อนมีอยู่ แม้ความเย็นอันเป็นเครื่องระงับความร้อนนั้นก็ย่อมมี ฉันใด แม้ความสงบเย็นอันเป็นเครื่องดับความร้อนด้วยไฟคือ ราคะ โทสะ โมหะ ก็พึงมี ฉันนั้น เมื่อความชั่วมีอยู่ ความดีก็ต้องมี ฉันใด เมื่อความเกิดมีอยู่ แม้ความไม่เกิดก็ย่อมมีได้ ฉันนั้น”

จากนั้นก็ได้พิจารณาเปรียบเทียบถึงการไม่แสวงหาแนวทางพ้นทุกข์กับเหตุการณ์ทั่วไป ที่ปรากฏอยู่บนโลกที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ โดยได้เปรียบเทียบเป็นลำดับไป ดังนี้

1. เมื่อบุคคลตกอยู่ในหลุมคูถ เห็นสระมีน้ำสะอาดเต็มเปี่ยม แต่ไม่ล้างตัวที่สระนั้น จะเป็นความผิดของสระน้ำนั้นก็หาไม่ ฉันใด เมื่อสระน้ำ คือ อมตธรรมอันเป็นเครื่องชำระมลทิน คือ กิเลสมีอยู่ แต่ไม่ยอมแสวงหาอมตธรรมนั้น จะถือว่าเป็นความผิดของอมตธรรมก็หาไม่ แต่เป็นความผิดของบุคคลนั้นเอง ฉันนั้น

2. เมื่อบุคคลถูกศัตรูรุมล้อม ช่องทางหนีไปก็มีอยู่ แต่ไม่ยอมหนีไป จะเป็นความผิดของช่องทางนั้นก็หาไม่ ฉันใด บุคคลผู้ถูกกิเลสห่อหุ้มยึดติดไว้ ช่องทางหมดกิเลสไปสู่อมตมหานครก็มีอยู่ แต่ไม่แสวงหาช่องทางนั้น จะเป็นความผิดของอมตมหานครก็หาไม่ ฉันนั้น

3. บุคคลผู้เจ็บป่วย เมื่อหมอรักษาโรคมีอยู่ แต่ไม่ยอมให้หมอรักษาจะเป็นความผิดของหมอก็หาไม่ฉันใด บุคคลผู้ได้รับทุกข์ถูกความเจ็บป่วยไข้ คือกิเลสเบียดเบียนแล้วไม่แสวงหาครูบาอาจารย์ที่รู้หนทางพ้นทุกข์ จักเป็นความผิดของครูบาอาจารย์นั้นก็หามิได้ ฉันนั้น

หลังจากนั้นก็ได้พิจารณาว่าตนไม่ควรมีความห่วงใย ไม่ควรมีความต้องการ ละทิ้งร่างกายที่เปื่อยเน่าเต็มด้วยซากศพนี้ไป โดยพิจารณาเปรียบเทียบเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. ธรรมดาเจ้าของเรือย่อมทิ้งเรือที่เก่าคร่ำคร่าผุพังมีน้ำรั่วเข้าไปได้ ไม่มีความอาลัยฉันใด เราก็จักละทิ้งร่างกายนี้ ซึ่งมีของไม่สะอาดไหลออกจากทวารทั้ง 9 แห่งอย่างไม่มีความอาลัยเข้าไปยังอมตมหานคร ฉันนั้น

2. บุคคลถือรัตนชาติเดินทางไปกับโจร เห็นภัยที่จะเกิดขึ้นกับตน เพราะมีรัตนชาติอยู่ จึงรีบหนีโจรเหล่านั้นไปฉันใด ร่างกายนี้ก็เป็นเสมือนโจรปล้นรัตนะ เพราะถ้าความอยากเกิดขึ้นในร่างกายนี้ ธรรมรัตน คือ อริยมรรคของเราก็จักพินาศไป ดังนั้นเราทิ้งร่างกายนี้อันเปรียบเสมือนโจรแล้วเข้าไปยังนคร คือ อมตธรรม ฉันนั้น

ท่านสุเมธจึงตัดสินใจอย่างแน่วแน่ว่าจะออกบวชเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ได้สละทรัพย์สมบัติทั้งหมดเป็นมหาทานแก่ชนในเมือง มีคนกำพร้า และคนเดินทาง เป็นต้น แล้วก็เดินทางออกจากอมรวดีนครเพียงผู้เดียว มุ่งตรงสู่ธรรมิกบรรพตในป่าหิมพานต์ เมื่อท้าวสักกะ

ทรงเห็นดังนั้น จึงสั่งให้วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตอาศรมอันเงียบสงบให้ท่านสุเมธได้พักและเป็นที่จงกรมอันรื่นรมย์ บริเวณรอบอาศรมมีไม้ดอกไม้ผลนานาชนิดพร้อมกับบ่อน้ำดื่มที่ใสสะอาด พื้นที่บริเวณนั้นปราศจากสัตว์ร้าย และนกที่มีเสียงร้องน่าสะพรึงกลัว เป็นที่สงบสงัด เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง วิสสุกรรมเทพบุตรยังได้เนรมิตพนักพิงไว้ที่สุดทั้ง 2 ด้านของที่จงกรม เป็นศิลาสีเขียว ส่วนภายในศาลาได้เนรมิตสิ่งของที่ควรแก่สมณบริโภคต่างๆ มีบริขารของดาบส เช่น ผ้าเปลือกไม้ เป็นต้น วิสสุกรรมเทพบุตรจารึกอักษรไว้ที่ฝาบรรณศาลาไว้ว่า ถ้าใครมีความประสงค์ที่จะออกบวชก็จงถือเอาบริขารเหล่านี้แล้วจงบวชเถอะ แล้ววิสสุกรรมเทพบุตรก็ได้กลับไปยังเทวโลก

ท่านสุเมธเดินทางมาถึงอาศรมที่วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตให้ ก็มิได้เห็นรอยเท้าของใครเลย จึงคิดว่าเหล่าบรรพชิตที่อาศัยอยู่ในที่พักนี้คงจะไปแสวงหาอาหารที่หมู่บ้านใกล้ๆ นี้เป็นแน่ จึงนั่งรออยู่บริเวณรอบๆ อาศรม ท่านรออยู่นานก็ไม่เห็นใครมาสักที จึงเปิดประตูเข้าไปข้างในอาศรม มองเห็นอักษรจารึกไว้ที่ฝาผนังแผ่นใหญ่ ที่มีข้อความว่า ถ้าใครมีความประสงค์ที่จะออกบวช ก็จงถือเอาบริขารเหล่านี้แล้วจงบวชเถิด ท่านสุเมธดาบสจึงได้ถือเพศดาบสแล้วได้เริ่มบำเพ็ญสมณธรรมด้วยการเดินจงกรม แล้วนึกถึงเพศนักบวชของตนว่าเป็นเพศที่สมบูรณ์ที่สุด การบวชของเรางดงามจริง เราจะกระทำสมณธรรมให้ยิ่งขึ้นไป เราจะได้รับความสุขในการปฏิบัติธรรม ซึ่งความสุขในเพศสมณะที่ท่านสุเมธดาบสได้รับมี 8 ประการ หรือที่เรียกว่า **สมณสุข 8 ประการ** คือ

ที่ 4.10 สุเมธดาบสออกบวช

1. ไม่มีการหวงแหนทรัพย์และของที่มีค่ามาก เพราะชีวิตสมณะเป็นชีวิตที่แสวงหาแต่กุศลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว

2. แสวงหาบิณฑบาตที่ไม่มีโทษ หมายถึง ไม่ต้องเบียดเบียนชีวิตสัตว์ และไม่ต้องประกอบการหุงต้มอาหารเอง

3. บริโภคบิณฑบาตที่เย็น หมายถึง ปราศจากการบริโภคด้วยอำนาจตัณหา

4. ไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุบีบคั้นจากราชตระกูลในเรื่องการเสียภาษี และยังได้รับการเคารพกราบไหว้จากทุกชนชั้น

5. ปราศจากความกำหนัดความพอใจในเครื่องอุปโภค และเครื่องบริโภคทั้งหลาย ทำให้ปราศจาก ภาระในการดูแลรักษาเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค

6. ไม่ต้องกลัวโจรปล้น

7. ไม่ต้องคลุกคลีกับพระราชา และอำมาตย์ของพระราชา ทำให้อยู่อย่างสงบสงัด ได้รับความวิเวกทั้งกาย และใจ

8. ไม่ถูกขัดขวางในทิศทั้ง 4 เปรียบเสมือนนกที่จากคอนมีอิสระที่จะบินไปทุกแห่งหน ตามที่ปรารถนา (ขุ.อป. 70/1/23-24 แปล.มมร.)

สุเมธดาบสบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างเต็มที่ ต่อมาไม่นานท่านก็พิจารณาเห็นถึงโทษในการใช้สอยบรรณศาลา จึงละทิ้งอาศรมนั้นแล้วเข้าไปในป่า อยู่อาศัยที่โคนต้นไม้

ในวันรุ่งขึ้น สุเมธดาบสได้เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน เหล่าชาวบ้านได้ถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมากแก่ท่าน เมื่อท่านได้ทำภัตกิจเสร็จแล้ว จึงเดินทางกลับมาสู่โคนต้นไม้นั้น แล้วนั่งลงบำเพ็ญเพียรอย่างอุกฤษฏ์เพียง 7 วัน ก็สามารถทำสมาบัติ 8 และอภิญญา 5 ให้บังเกิดขึ้นได้

จนกระทั่ง **พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า** ได้เสด็จบังเกิดขึ้นในโลก หมื่นโลกธาตุสะเทือนเลื่อนลั่นหวั่นไหว ได้บังเกิดบุพนิมิต 32 ประการ แต่ท่านสุเมธดาบสมีความสุขอยู่ในสมาบัติ จึงไม่ได้เห็น และไม่ได้ยินในบุพนิมิตเหล่านั้น วันหนึ่งพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระขีณาสพ 400,000 รูป เสด็จไปยังรัมมนคร เพื่อประทับ ณ สุทัสสนมหาวิหาร เมื่อชาวเมืองทราบข่าวจึงได้ช่วยกันเตรียมทางเสด็จ โดยได้แผ้วถางหนทาง และปรับพื้นที่ให้เป็นทางเดิน โปรยข้าวตอก และดอกไม้ตลอดหนทางที่พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาพร้อมพระขีณาสพ 400,000 รูป ประดับด้วยธงชัย และธงแผ่นผ้าตลอดทางที่เสด็จมา ตั้งต้นกล้วย และแถวหม้อน้ำประดับประดาอย่างงดงามตลอดทางเสด็จ

ในเวลานั้นท่านสุเมธดาบสออกจากฌานสมาบัติแล้วได้เปลี่ยนอิริยาบถโดยการเหาะขึ้นไปบนอากาศ เมื่อเหาะผ่านไปยังรัมมนคร เห็นชาวเมืองกำลังตกแต่งประดับประดาพระนครด้วยความร่าเริงยินดี จึงไปสอบถาม เมื่อทราบว่าชนชาวเมืองกำลังทำทางรับเสด็จพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ยินคำว่า **พุทโธ** ก็เกิดความปีติใจเป็นอย่างยิ่ง จึงคิดที่จะร่วมทำบุญกับชนชาวเมือง จึงได้ขอโอกาสจากชาวเมืองเพื่อจะร่วมทำทางเสด็จด้วย เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็ได้ร่วมทำทางเสด็จพร้อมกับชนเหล่านั้น

ภาพที่ 4.11
สุเมธดาบสเหาะผ่านไปยังรัมมนคร

ภาพที่ 4.12
สุเมธดาบสนอนทอดกายเป็นสะพาน

ขณะที่ทางเสด็จยังไม่ทันเสร็จ พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เสด็จมาถึง สุเมธดาบสเห็น ดังนั้นจึงได้ยอมสละชีวิต โดยใช้ร่างกายของตนทอดเป็นสะพานเหนือเปือกตมให้พระพุทธองค์พร้อมกับพระขีณาสพ 400,000 รูป เสด็จผ่านไป ขณะที่นอนทอดร่างอยู่บนพื้นดินนั่นเอง สุเมธดาบสได้คิดว่า “ถ้าเราปรารถนาความเป็นพระสาวกของพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จักสามารถเผากิเลสทั้งหลายของเราได้ในวันนี้ แต่จะมีประโยชน์อะไรแก่เราผู้เดียวที่ได้รู้แจ้งธรรมของพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วข้ามฝั่งไป โดยที่คนอื่นไม่รู้ ด้วยบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ที่ได้บริจาคชีวิตนี้ ขอเราจงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต เราจะขนสรรพสัตว์ทั้งหลายข้ามฝั่งไปด้วย เราจักตัดกระแสวัฏสงสาร จักทำลายอาสวกิเลส แล้วยกตนสู่นาวาธรรม นำพามนุษย์ และสรรพสัตว์ข้ามไปด้วย”

พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยบรรดาพระขีณาสพสาวก 400,000 รูป เสด็จมาถึงท่านสุเมธดาบส ทรงทอดพระเนตรดาบสซึ่งนอนทอดกายเป็นสะพาน เพื่อทำการสักการบูชาด้วยร่างกายกับชีวิต พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยพุทธญาณว่า ดาบสนี้ทรงอภิญญา 5 สมาบัติ 8 ได้สักการบูชาเรา พร้อมกับตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และจักได้เป็นบรรลุความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระนามว่าโคดม พระพุทธองค์จึงทรงดำเนินไปจนถึงสุเมธดาบส ซึ่งนอนประณมมืออธิษฐานจิตอยู่ แล้วทรงย่างพระบาทข้างขวาเหยียบบนร่างกายของสุเมธดาบสเสด็จผ่านไป ทำความปรารถนาที่สุเมธดาบสตั้งไว้ในใจให้บริบูรณ์

เมื่อเสด็จผ่านไปแล้วก็ทรงหยุดพระดำเนิน หันพระวรกายกลับมาทอดพระเนตรดูสุเมธดาบส แล้วจึงทรงพยากรณ์ท่ามกลางพุทธบริษัททั้ง 4 ว่า “ดาบสท่านนี้ตั้งความปรารถนาเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคต ความปรารถนาของดาบสท่านนี้จักสำเร็จ ในอนาคตกาลอีก 4 อสงไขยแสนมหากัป จักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระนามว่า โคดม จะมีพระนครเป็นที่อยู่อาศัยชื่อว่า กบิลพัสดุ์ มีพระมารดาพระนามว่า พระนางสิริมหามายา มีพระราชบิดาพระนามว่าพระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อญาณบารมีแก่กล้าแล้ว จักออกบวช ท่านได้บำเพ็ญเพียร เพื่อแสวงหาโพธิญาณ ในวันเป็นที่ตรัสรู้ จักได้รับข้าวมธุปายาสที่โคนไม้นิโครธ (ต้นไทร) แล้วเสวยข้าวมธุปายาสนั้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จากนั้นเสด็จไปยังต้นไม้อัสสัตถพฤกษ์ หรือต้นศรีมหาโพธิ์

แล้วทรงประทับนั่งเหนือรัตนบัลลังก์ ณ โคนต้นศรีมหาโพธิ์นั้น จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่โคนต้นศรีมหาโพธิ์ มีพระอัครสาวกเบื้องขวา ชื่อว่า พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ชื่อว่า พระโมคคัลลานะ มีพุทธอุปัฏฐากชื่อว่าพระอานนท์ พระอัครสาวิการูปที่หนึ่งชื่อว่า พระเขมาเถรี พระอัครสาวิการูปที่สองชื่อว่า พระอุบลวรรณาเถรี”

เมื่อสิ้นพุทธพยากรณ์ พระอริยสาวกทั้ง 400,000 รูป กระทำการสรรเสริญอนุโมทนาต่อท่านสุเมธดาบส แล้วทำการเวียนประทักษิณพระโพธิสัตว์ จากนั้นพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอริยสาวก 400,000 รูป ก็ได้เสด็จเข้าเมืองไป

สุเมธดาบสได้ฟังพุทธดำรัสเช่นนั้น ก็เกิดโสมนัสใจยิ่งนัก มีความรู้สึกประหนึ่งจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันรุ่งขึ้น สุเมธดาบสมั่นใจว่า ตนจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จึงค้นหาธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติที่จะทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้เห็นพุทธการกธรรม มีทานบารมีเป็นข้อแรกที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายในกาลก่อนเคยบำเพ็ญ และบารมี 10 ประการนี้ แม้ในอากาศเบื้องบนก็ไม่มี แม้ในแผ่นดินเบื้องล่างก็ไม่มี แม้ในทิศทั้งหลาย มีทิศตะวันออก เป็นต้น ก็ไม่มี แต่จะตั้งอยู่เฉพาะในภายในใจของเราเท่านั้น ครั้นได้เห็นว่าบารมีเหล่านั้น ตั้งอยู่เฉพาะในใจอย่างนั้น จึงอธิษฐานบารมีเหล่านั้นทั้งหมด กระทำให้มั่น พิจารณากลับไปกลับมา ยึดเอาตอนปลายทวนมาให้ถึงต้น ยึดเอาตอนต้นทวนให้ถึงตอนปลาย ยึดเอาตอนกลางให้จบลงตอนสุดข้างทั้งสอง ยึดเอาที่สุดจากข้างทั้งสองให้จบลงตอนกลาง และเมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว จึงได้สมาทานพุทธการกธรรม 10 ประการ แล้วได้เหาะขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ไปบำเพ็ญภาวนาในป่าตลอดชีวิต เมื่อหมดอายุขัย ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก (ขุ.พุทธ. 33/1-187/567-591 มจร)

ภาพที่ 4.13
สุเมธดาบสพิจารณาบารมี 10 ทัศ

ดังนั้น การสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นถือว่าเป็นผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ปรารถนาไว้ เพราะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว สุเมธดาบสจึงได้ปรากฏเนมิตกนามว่า **นิยตโพธิสัตว์** คือ พระโพธิสัตว์ที่เที่ยงแท้แน่นอนแล้วว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต แต่ก็ยังคงต้องสั่งสมบารมีอีก 4 อสงไขยแสนมหากัป เพื่อการฝึกฝนตนเองในการทำหน้าที่เป็นครูของโลก

2. กษัตริย์วิชิตาวีได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 2 จากพระโกณฑัญญะสัมมาสัมพุทธเจ้า

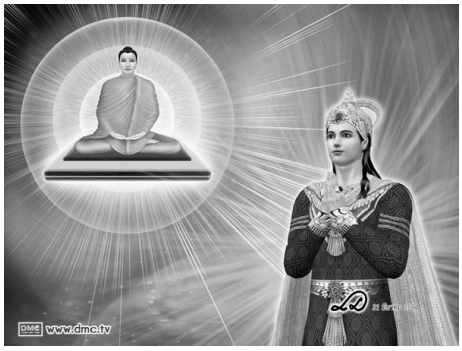

ภาพที่ 4.14 กษัตริย์วิชิตาวี

หลังจากพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานกาลเวลาผ่านไปนานถึง 1 อสงไขย ชื่อว่าเสลอสงไขย เป็นสุญญกัป หมายถึง ช่วงเวลาที่ว่างเปล่าจากมรรคผลนิพพาน คือ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้นในโลกแม้เพียงพระองค์เดียว ไม่มีพระปัจเจกพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น และพระเจ้าจักรพรรดิมาไม่มาบังเกิดขึ้นเช่นกัน

ระยะเวลาผ่านมาถึงมหากัปหนึ่ง เรียกว่าสารกัป มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น 1 พระองค์ พระนามว่า **พระโกณฑัญญสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงสั่งสมบารมีมา 16 อสงไขยแสนกัป ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นภัยในวัฏสงสาร ขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 100,000 ปี

พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นกษัตริย์พระนามว่า **วิชิตาวี** แผ่ความเป็นใหญ่โดยมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ทรงเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรม วันหนึ่งได้ถวายมหาทานอันประณีตแด่พระโกณฑัญญสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับพระขีณาสพประมาณ 10,000 โกฏิ ตลอด 3 เดือน ด้วยความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ครั้งนั้นพระองค์ได้รับพยากรณ์จากพระโกณฑัญญสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “นับจากนี้ไป อีก 3 อสงไขยแสนมหากัป จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ฯลฯ” เมื่อได้รับพยากรณ์แล้ว ความปลื้มปีติใจอย่างไม่มีประมาณก็พลันบังเกิดขึ้นมาในทันที พระองค์ได้สละราชสมบัติทั้งหมดออกบวช และได้เรียนทั้งพระสูตรและพระวินัยทั้งปวง แล้วช่วยประกาศพระศาสนา พระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท ได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จถึงสมาบัติ 8 อภิญญา 5 ไปเกิดในพรหมโลก (ขุ.พุทธ. 33/1-38/596-601 มจร)

3. สุรุจิพราหมณ์ได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 3 จากพระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระโกณฑัญญสัมมาสัมพุทธเจ้าเสื่อมสูญไปหมดแล้ว กาลเวลาก็ล่วงมาจนสิ้นสารกัปนั้น หลังจากนั้นมาเป็นสุญญกัป ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเลยถึง 1 อสงไขย เรียกว่า ภาสอสงไขย

ระยะถัดมาถึงอสงไขยที่ 3 เป็นสารมัณฑกัป มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 4 พระองค์ คือ 1) พระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) พระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 4) พระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์แรกในสารมัณฑกัปนี้ คือ **พระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 90,000 ปี

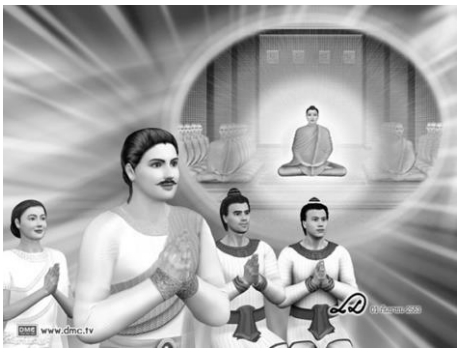

ภาพที่ 4.15 สุรุจิพราหมณ์

พระโพธิสัตว์มาบังเกิดเป็นพราหมณ์มหาศาล ชื่อ **สุรุจิ** ได้ถวายมหาทานแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวกหนึ่งแสนโกฏิรูป (ล้านล้านรูป) ตลอด 7 วัน ในวันสุดท้ายได้ถวายเภสัช มีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย จนเต็มบาตรอีกทั้งยังได้ถวายจีวรที่ทำจากผ้าเนื้อดีที่มีมูลค่ามากแด่หมู่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูป อีกด้วยแม้ภิกษุที่เพิ่งบวชใหม่ก็ยังได้จีวรที่มีค่าถึงหนึ่งแสนกหาปณะ และพระองค์ได้รับพยากรณ์จากพระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “อีก 2 อสงไขยแสนมหากัป พราหมณ์นี้จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า โคดม ฯลฯ”

เมื่อได้รับพยากรณ์แล้ว ความปลื้มปีติใจอย่างไม่มีประมาณก็พลันบังเกิดขึ้นมาในทันที พราหมณ์ก็ได้สละราชสมบัติทั้งหมดออกบวชแล้วได้เรียนทั้งพระสูตร และพระวินัยทั้งปวง แล้วประกาศพระศาสนา พระองค์เป็นผู้ไม่ประมาท ได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จถึงสมาบัติ 8 อภิญญา 5 เมื่อละโลกไปแล้วได้ไปบังเกิดในพรหมโลก (ขุ.พุทธ. 33/1-32/601-607 มจร)

4. พญานาคราชอตุละได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 4 จากพระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว ทำหมื่นโลกธาตุให้มืดลงพร้อมกัน มนุษย์ทั้งหลายที่มีอายุ 90,000 ปี แล้วก็ลดลงโดยลำดับจนกระทั่งมีอายุเพียง 10 ปี แล้วเพิ่มขึ้นอีกจนมีอายุถึง 1 อสงไขยปี แล้วลดลงอีกจนมีอายุ 90,000 ปี

ในสารมัณฑกัปนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 2 ได้บังเกิดขึ้น พระนามว่า **พระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ภาพที่ 4.16 พญานาคราชอตุละ

พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญานาคราชมีฤทธิ์มาก มีนามชื่อว่า **อตุละ** มีฤทธิ์มาก มีทรัพย์สมบัติและนาคบริวารมาก ได้ทราบว่าพระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นแล้ว

จึงนำเครื่องสักการบูชามายังโลกมนุษย์และทำการประโคมดนตรีที่ไพเราะเลิศ ได้ถวายภัตตาหารเป็นมหาทานแด่พระพุทธองค์ พร้อมพระอรหันต์สาวกหนึ่งแสนโกฏิ เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว พญานาคราชอตุละพร้อมบริวารได้ถวายผ้าจีวรทิพย์รูปละ 2 ผืน 200,000 โกฏิผืน และได้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต

พระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อจะทรงอนุโมทนาบุญในมหาทาน ทรงตรวจดูผลบุญของพญานาคราชอตุละด้วยอนาคตังสญาณ ทรงเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า พญานาคราชอตุละจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตทรงพยากรณ์ว่า “อีก 2 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ”

พญานาคราชอตุละพอได้ฟังพระดำรัสมีความรู้สึกหัวใจพองโตเบิกบาน ราวกับว่าจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันพรุ่งนี้ เกิดความอาจหาญร่าเริงในการสั่งสมบารมี 10 ทัศให้ยิ่งขึ้นไป จนหมดอายุขัย และไปเสวยทิพยสมบัติในเทวโลก (ขุ.พุทธ. 33/1-34/607-612 มจร)

5. อติเทพพราหมณ์ได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 5 จากพระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว พระศาสนาของพระองค์อันตรธานไปแล้ว พวกมนุษย์ที่มีอายุ 90,000 ปี ก็ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ 10 ปี แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับจนมีอายุ 1 อสงไขย แล้วก็ลดลงอีกจนมีอายุ 60,000 ปี

ในสารมัณฑกัปนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 3 คือ **พระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า** ได้บังเกิดขึ้น ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์ มีนามว่า **อติเทพ** จบการศึกษาของพราหมณ์ในยุคนั้น วันหนึ่ง ได้เห็นพระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้ามีฉัพพรรณรังสี ทรงดำเนินมายังเมืองของตน มีความเลื่อมใสจึงเข้าไปฟังพระธรรมเทศนา แล้วใช้ดวงปัญญาพิจารณาตามจนแจ่มแจ้ง ท่านได้ปฏิญาณตนขอพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต และได้กล่าวสรรเสริญ ศีล สมาธิ ปัญญาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเกิดศรัทธาแล้วได้ถวายผ้าจีวรอันประมาณค่ามิได้แด่พระเรวตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 4.17 อติเทพพราหมณ์

เมื่อพระองค์จะทรงอนุโมทนาแล้ว ทรงพยากรณ์ท่ามกลางหมู่สงฆ์ว่า “ว่าในอนาคตผ่านไปอีก 2 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่

ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ” เมื่ออติเทพพราหมณ์ได้ฟังพุทธพยากรณ์จึงเกิดความอุตสาหะที่จะสั่งสมบารมี 10 ทัศ ไปจนตลอดชีวิต เมื่อสิ้นอายุขัยก็ไปบังเกิดที่สวรรค์ชั้นดุสิตเทวโลก แล้วเวียนเกิดเวียนตายเรื่อยมา (ขุ.พุทธ. 33/1-29/613-618 มจร)

6. สุชาตะพราหมณ์ได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 6 จากพระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระสุมนสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว มนุษย์ที่มีอายุ 60,000 ปี ก็ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ 10 ปี แล้วก็เพิ่มขึ้นโดยลำดับจนมีอายุ 1 อสงไขย แล้วก็ลดลงอีกจนมีอายุ 90,000 ปี ในสารมัณฑกัปนี้ ได้บังเกิดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 4 พระนามว่า **พระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ในกาลครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล อยู่ในรัมมวดีนคร เพราะเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มีความบริสุทธิ์ทั้งจากทางบิดาและมารดา จึงได้ชื่อว่า **สุชาตะ** แปลว่า เกิดดี วันหนึ่งได้ทราบข่าวว่าพระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาสู่พระนคร สุชาตะพราหมณ์จึงได้ไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ ไพเราะเบื้องต้น ท่ามกลาง เบื้องปลาย บริสุทธิ์บริบูรณ์ทั้งอรรถ และพยัญชนะ ด้วยจิตที่เลื่อมใสสุดประมาณ

เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้วได้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ได้ถวายมหาทานด้วยภัตตาหารอย่างประณีตทั้งคาวหวานแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด 3 เดือน ในวันสุดท้ายแห่งมหาทาน พระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรวจดูผลของมหาทานก็ทรงเห็นตั้งแต่ต้นจนจบว่า สุชาตะพราหมณ์นี้จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน จึงตรัสพยากรณ์ว่า “ในอนาคตกาลต่อไปภายหน้าอีก 2 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่าโคดม ฯลฯ

สุชาตะพราหมณ์ได้ฟังพุทธพยากรณ์แล้วก็ปีติโสมนัสสุดประมาณ จึงเร่งทำความเพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศให้ยิ่งขึ้นไป จนเมื่อสิ้นอายุขัยแล้วไปเกิดที่สวรรค์ชั้นดุสิต (ขุ.พุทธ. 33/1-30/618-623 มจร)

ภาพที่ 4.18 สุชาตะพราหมณ์

4.3.2 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 7-12

1) พญายักขเสนาบดีได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 7 จากพระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธ

เมื่อพระโสภิตสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ไปแล้ว โลกก็มืดมิด ปราศจากแสงสว่างแห่งพระธรรม มนุษย์ในยุคนั้นดวงใจจะมืดบอด เป็นเวลายาวนานถึง 1 อสงไขยหนึ่ง เรียกว่า เชยยอสงไขย ซึ่งเป็นสุญญกัป ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ จึงถูกอวิชชาเข้าครอบงำ

เมื่อ 1 อสงไขยแสนมหากัปที่แล้ว เริ่มกัปใหม่เป็นวรกัป กัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จบังเกิดขึ้นถึง 3 พระองค์ ในกัปนี้ คือ 1) พระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 3) พระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์แรกที่มาบังเกิดขึ้น พระนามว่า **พระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงสั่งสมบารมี 16 อสงไขยแสนมหากัป ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึงหนึ่งแสนปี

ภาพที่ 4.19 พญายักษ์เสนาบดี

ในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญายักษ์เสนาบดี มีฤทธิ์มาก มีบริวารหลายโกฏิ ได้ทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นแล้วจากกัลยาณมิตรยักษ์ตนหนึ่ง ที่ได้ไปฟังธรรมและได้เห็นพระวรกายของพระพุทธองค์สง่างามมาก จึงนำมาแจ้งแก่พญายักษ์เสนาบดีว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นแล้ว พญายักษ์เสนาบดีเกิดมหาปีติมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมบริวารเพื่อฟังธรรม เมื่อจบพระธรรมเทศนาได้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มีความปีติยินดีเป็นยิ่งนัก จึงได้เนรมิตมณฑปแก้ว 7 ประการ มีลักษณะเป็นรูปโดมโค้งดั่งดวงจันทร์ งดงามวิจิตรยิ่งใหญ่ และได้อาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระอริยสาวกเข้าไปในมณฑป บำเพ็ญมหาทานได้ถวายข้าวและน้ำจำนวนมากตลอด 7 วัน

ในวันสุดท้ายของการถวายทาน พระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าตรวจดูกำลังบารมี จึงได้พยากรณ์ว่า “อีก 1 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลก พระนามว่า โคดมฯลฯ” พญายักษ์เสนาบดีได้ฟังพระดำรัสแล้ว มีความรู้สึกหัวใจพองโต

เบิกบาน เกิดความอาจหาญร่าเริงในการสั่งสมบารมี 10 ทัศให้ยิ่งขึ้นไป จนหมดอายุขัย เมื่อละอัตภาพพญายักษ์แล้ว ได้ไปเกิดสุคติโลกสวรรค์ (ขุ.พุทฺธ. 33/1-29/623-628 มจร)

2) พญาไกรสรสีหราชได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 8 จากพระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้า

กาลเมื่อศาสนาของพระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสื่อมสูญหมดสิ้นไปแล้ว โลกก็ว่างเปล่าจากพระบวรพุทธศาสนาอยู่เป็นเวลานาน มนุษย์ทั้งหลายมีอายุหนึ่งแสนปี แล้วลดลงโดยลำดับจนมีอายุ 10 ปี แล้วเพิ่มขึ้นโดยลำดับอีกจนมีอายุหนึ่งแสนปี ในวรกัปเดียวกัน นับได้พุทธันดรหนึ่งแล้ว จึงปรากฏมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 2 มาบังเกิดขึ้นในโลกอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **พระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ในกาลครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดในดิรัจฉานภูมิ ด้วยอำนาจแห่งกรรมของการเวียนว่ายตายเกิด เป็นพญาราชสีห์อยู่ในป่าใหญ่ วันหนึ่งขณะออกหาอาหาร ได้เห็นพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพระรัศมีเปล่งจากพระวรกายไปรอบพระองค์ทั่วทุกทิศกับพระภิกษุสงฆ์ กำลังทรงนั่งเข้านิโรธสมาบัติอยู่ ณ รุกขมูลโคนต้นไม้ใหญ่ พญาราชสีห์เห็นภาพแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงมีจิตยินดีคิดว่า “เราจักทำการพิทักษ์รักษาผู้มีศีลอันสงบเหล่านี้ ไม่ให้มีอันตรายเข้ามาใกล้ด้วยชีวิต” แล้วเดินทำประทักษิณรอบพระพุทธองค์และบรรลือสีหนาท 3 ครั้ง เดินวนเวียนเฝ้าระวังภัยไม่ให้มีอันตรายเกิดขึ้นกับพระพุทธองค์และพระสาวก ยอมสละชีวิตไม่ออกไปหาอาหารจนร่างกายผอมโซ ที่ทนได้เพราะเกิดปีติและมีพระพุทธคุณเป็นอารมณ์

เมื่อครบ 7 วันแล้ว พระพุทธองค์และพระสาวกออกจากนิโรธสมาบัติ ทรงมีหทัยดำริให้ภิกษุจำนวน 1 โกฏิ มาประชุมกัน ทรงเห็นพญาราชสีห์เฝ้าระวังภัยให้พระองค์และภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงให้พุทธพยากรณ์ท่ามกลางภิกษุเหล่านั้นว่า “พญาราชสีห์นี้ นานไปในอนาคต กำหนดอีก 1 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่าโคดม ฯลฯ”เมื่อพญาราชสีห์ฟังแล้ว ความปีติยินดีเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีมากยิ่งขึ้น ตั้งใจสั่งสมบารมี 10 ทัศให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นอายุขัยก็ไปจุติบนเทวโลก (ขุ.พุทฺธ. 33/1-29/628-633 มจร)

ภาพที่ 4.20 พญาราชสีห์

3) ดาบสได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 9 จากพระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า

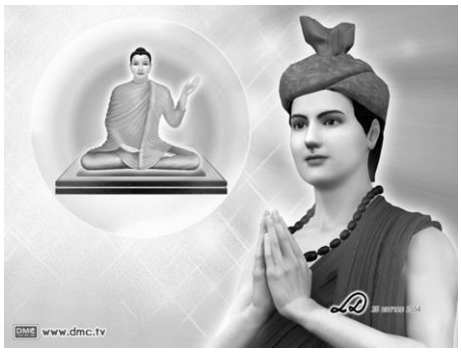

ภาพที่ 4.21 ดาบสได้รับพุทธพยากรณ์

เมื่อศาสนาของพระปทุมสัมมาสัมพุทธเจ้าเสื่อมสูญหมดสิ้นไปแล้วโลกก็ว่างเปล่าจากพระพุทธศาสนาอยู่เป็นเวลาช้านาน มนุษย์ทั้งหลายมีอายุหนึ่งแสนปี ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ 10 ปีแล้ว ก็เพิ่มขึ้นอีก เป็นอายุ 1 สงไขย แล้วก็ลดลงเหลือ 90,000 ปี สิ้นกาลนับได้พุทธันดรหนึ่งแล้ว

ในวรกัปเดียวกันนี้ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นในโลกพระองค์ที่ 3 ทรงพระนามว่า **พระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์เกิดเป็นมนุษย์ และได้ออกบวชเป็นดาบสสร้างอาศรมอยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ มีตบะสูง บรรลุอภิญญา 5 สมาบัติ 8 สามารถเหาะไปได้รวดเร็ว

วันหนึ่งพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระอรหันตสาวก 80 โกฏิ และอุบาสกผู้เป็นพระอนาคามีอีกหนึ่งแสนคน พากันมาใกล้อาศรมของดาบส ในคราวนั้น ดาบสโพธิสัตว์ทรงอภิญญาเห็นพระพุทธลักษณะสง่างามดังรูปปั้นทำด้วยทองคำประดับรัตนะนานาชนิด ยังมีพระรัศมีออกจากพระวรกายแผ่ไปหนึ่งโยชน์ โดยรอบทุกสารทิศตลอดเวลาทั้งกลางวันกลางคืน ก็ทราบทันทีว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดถึงที่พัก มีความยินดีปลาบปลื้มใจยิ่งนัก จึงเนรมิตอาศรมมากมายให้มีจำนวนเพียงพอกับพระพุทธองค์ และพระสาวก แล้วถวายให้นั่งเป็นที่เรียบร้อย กล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณอยู่ตลอดคืน

คราวนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม และอานิสงส์แห่งการเจริญพระพุทธานุสติ แก่พระสาวกและชฎิล ทำให้ชฎิลมีความปีติปราโมทย์เป็นที่สุด ในวันรุ่งขึ้น จึงเหาะไปยังอุตตรทวีปเพื่อนำเอาภัตตาหารมาถวายพระพุทธองค์และพระสาวกอย่างเพียงพอ กระทำอย่างนั้นอยู่เป็นเวลา 7 วัน วันสุดท้ายได้ทำพุทธบูชาสักการะด้วยแก่นจันทร์แดงจากป่าหิมพานต์อันมีมากคุณค่ามาถวายพระบรมศาสดา ด้วยความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนา แล้วตรัสพยากรณ์ว่า “ชฎิลผู้มีอนุภาพนี้ นานไปในอนาคตอีก 1 อสงไขยแสนมหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ”

ชฎิลโพธิสัตว์ครั้นได้ฟังพุทธพยากรณ์แล้ว ก็มีจิตปลาบปลื้มเป็นอย่างยิ่ง หลังจากนั้นได้เพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศ จนสิ้นอายุขัย ก็จุติเป็นพรหมบนพรหมโลก แล้วเวียนเกิดตายต่อไป (ขุ.พุทธ. 33/1-33/633-639 มจร)

ดังนั้น พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมบารมีหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกถึงครั้งที่ 9 ครบ 4 อสงไขย ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียง 9 พระองค์เท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าน้อยที่สุด แต่ต่อไปเบื้องหน้าพระโพธิสัตว์ต้องสั่งสมบารมีเพิ่มอีกแสนมหากัปจึงสมบูรณ์

4) รัฏฐิกะชฎิลได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 10 จากพระปทุมมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากศาสนาของพระนารทสัมมาสัมพุทธเจ้าไปแล้วก็เป็นสุญญกัป ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเลยใน 1 อสงไขย เรียกว่า รุจิอสงไขย

นับถอยหลังจากกัปนี้ไปหนึ่งแสนมหากัป เป็นสารกัป คือ เป็นกัปที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเพียง 1 พระองค์ พระนามว่า **พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึงหนึ่งแสนปี

พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นชฎิล ชื่อว่า**รัฏฐิกะ** ได้ถวายผ้าพร้อมกับภัตตาหารแด่พระปทุมุตตรพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสาวก ครั้งนั้นพระพุทธองค์ประทับนั่งท่ามกลางพระภิกษุสาวก ได้ทรงพยากรณ์ว่า “รัฏฐิกะชฎิลนี้ ในภัทรกัปอันจะมีในที่สุดแสนมหากัป ท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธ” ทำให้รัฏฐิกะชฎิลนั้นเกิดความปีติมากแล้วได้อธิษฐานวัตรให้ยิ่งยวดขึ้นเพื่อที่จะบำเพ็ญบารมี 10 ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป (ขุ.พุทธ. 33/1-31/639-644 มจร)

ภาพที่ 4.22 รัฏฐิกะชฎิล

5) อุตตรมานพได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 11 จากพระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายไม่บังเกิดขึ้นเป็นเวลา 70,000 กัป โลกจึงมืดบอดจากพระสัทธรรมเป็นเวลาช้านาน นับแต่กัปนี้ 30,000 มหากัป ล่วงมาถึงมัณฑกัปหนึ่ง มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 2 พระองค์ คือ 1) พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 2) พระสุชาตะสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในสมัย**พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 90,000 ปี ในคราวนั้นพระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นมานพหนุ่มนามว่า **อุตตระ** มีสมบัติมากมายมหาศาลถึง 80 โกฏิ และบริวารจำนานมากมาย

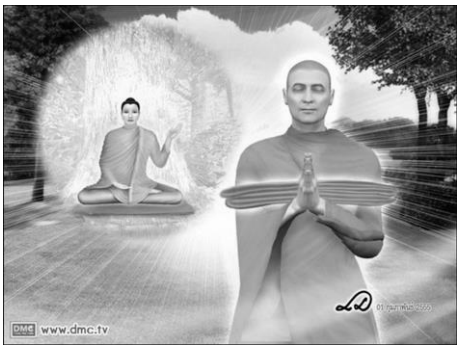

ภาพที่ 4.23 พระอุตตรได้รับพุทธพยากรณ์

วันหนึ่งได้มีโอกาสพบพระพุทธองค์ผู้งดงามมีพระรัศมีแผ่ออกไปโดยรอบถึง 1 โยชน์ ส่องสว่างไปทั่วทุกทิศ ได้เข้าไปฟังพระธรรมเทศนาแล้ว มีความศรัทธาแรงกล้า จึงให้บริวารขุดทรัพย์สมบัติขึ้นจากดินทั้งหมดถวายเป็นมหาทานแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุ ครั้นพระโพธิสัตว์ได้ฟังอนุโมนากถาในวาระสุดท้ายจึงออกบวชเป็นพระภิกษุโดยไม่ได้อาลัยในทรัพย์สมบัติ พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “อุตตรภิกษุนี้ต่อไปภายหน้าอีก 30,000 มหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ”

อุตตรภิกษุเมื่อได้ฟังพระดำรัสก็มีความปีติใจเป็นอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานข้อวัตรสั่งสมบารมี 10 ทัศให้บริบูรณ์ อุตส่าห์เล่าเรียนปริยัติ และปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัดไม่ประมาท บำเพ็ญเพียรจนบรรลุอภิญญา 5 เมื่อสิ้นอายุขัยก็ไปบังเกิดเป็นพรหม (ขุ.พุทธ. 33/1-31/645-649 มจร)

6) พระเจ้าจักรพรรดิได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 12 จากพระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าเสื่อมสูญหมดสิ้นไปแล้ว โลกก็ว่างเปล่าจากบวรพุทธศาสนา นับเป็นเวลาช้านานได้พุทธันดรหนึ่ง ในมัณฑกัปเดียวกัน จึงมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาบังเกิดขึ้นในโลกอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **พระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 90,000 ปี

ภาพที่ 4.24
พระเจ้าจักรพรรดิได้รับพุทธพยากรณ์

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์ได้ลงมาบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ปกครองทวีปทั้งสี่ อันได้แก่ ชมพูทวีป ปุพพวิเทหทวีป อุตตรกุรุทวีป และอปรโคยานทวีป ครั้นพระเจ้าจักรพรรดิโพธิสัตว์ทรงได้ทราบข่าวการบังเกิดของ

พระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก็ทรงรู้สึกดีพระทัยยิ่งนัก เสด็จไปฟังธรรมในทันที ทรงเกิดความปลื้มปีติโสมนัสอย่างสุดประมาณ จึงทรงถวายรัตนะทั้งเจ็ดประการ อันมีจักรแก้วเป็นประธาน และพระราชทรัพย์ทั้งหลายทั้งปวงในทวีปทั้งสี่แด่พระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้า และอรหันต์สาวก แล้วตัดสินพระทัยออกบวชในทันที โดยมิได้อาลัยในพระราชสมบัติ หรือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิของพระองค์เลยแม้แต่น้อย

ครั้งนั้น ชาวชมพูทวีปทั้งหลาย ต่างก็นำเอาแก้วแหวนเงินทองซึ่งเคยเป็นเครื่องราชบรรณาการพระเจ้าจักรพรรดิราช มารวมกันเป็นทุนสร้างพระอารามใหญ่แห่งหนึ่งถวายเป็นของสงฆ์ ครั้นแล้วเสร็จก็มีการเฉลิมฉลองโดยพากันถวายมหาทานแด่พระอรหันต์ ซึ่งมีพระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แล้วพระพุทธองค์จึงได้ทรงพยากรณ์ ว่า “ในอนาคตอีก 30,000 มหากัปจักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ”

พระภิกษุได้ฟังพุทธพยากรณ์แล้ว ยิ่งร่าเริงเบิกบานใจเร่งสั่งสมบารมี 10 ทัศให้ยิ่งยวดขึ้นไป พระองค์ก็ทรงตั้งใจปรารภความเพียรอย่างยิ่งยวด ศึกษาพระสูตร พระวินัย และพระปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัด โดยเจริญพรหมวิหารภาวนาจนตลอดชีวิตและได้บรรลุฌาน และอภิญญา 5 เมื่อละจากโลกไปแล้วได้ไปบังเกิดอยู่ในพรหมโลก (ขุ.พุทฺธ. 33/1-36/650-655 มจร)

4.3.3 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 13-19

1) กัสสปะมานพได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 13 จากพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากศาสนาของพระสุชาตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อันตรธานไปแล้ว ได้เกิดเป็นสุญญกัป ย้อนหลังไป 118 มหากัปที่แล้วจากภัทรกัปนี้เป็นวรกัป คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 พระองค์ คือ 1) พระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) พระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

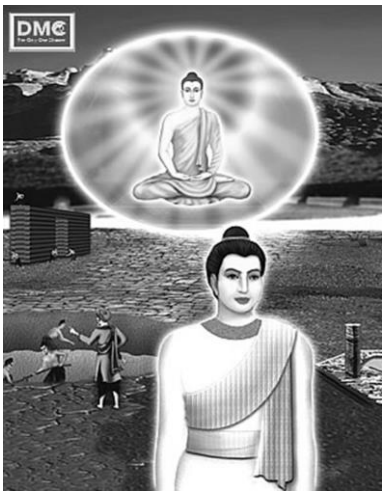

ภาพที่ 4.25 กัสสปะมานพ

ในกาลนั้น **พระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 90,000 ปี พระโพธิสัตว์เกิดเป็นมาณพหนุ่มชื่อ **กัสสปะ** เรียนจบไตรเพทและคัมภีร์ทางศาสนาพราหมณ์จนแตกฉาน ครั้นได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา ก็มีจิตเลื่อมใส บริจาคทรัพย์หนึ่งแสนโกฏิ เพื่อสร้างสังฆารามถวายแด่พระปิยทัสสี

สัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “กาลล่วงไป 118 มหากัป นับแต่กัปนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ”

กัสสปะมานพได้ฟังพุทธพยากรณ์แล้ว เกิดมหาปีติเลื่อมใสอย่างยิ่ง ทำให้มีจิตตั้งมั่นในพุทธภูมิอย่างแน่วแน่มั่นคงยิ่งขึ้นไปอีก ตั้งแต่นั้นมากัสสปะมานพก็หมั่นเพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศยิ่งขึ้น ท่านตั้งใจบำเพ็ญทานรักษาศีล และเจริญภาวนาตลอดมาจนสิ้นอายุขัย ก็เวียนเกิดตายอีกหลายชาติ ในหนึ่งพุทธันดร (ขุ.พุทธ. 33/1-27/656-660 มจร)

2) สุสิมะดาบสได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 14 จากพระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อศาสนาของพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อันตรธานไปแล้ว มนุษย์ทั้งหลายมีอายุนับประมาณมิได้เจริญแล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับ จนมีอายุหนึ่งแสนปีในวรกัปเดียวกันนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 2 ได้บังเกิดขึ้น พระนามว่า **พระอัตถทัสสีทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ในคราวนั้นพระโพธิสัตว์กำเนิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล นามว่า **สุสิมะ** ในภายหลังมีใจที่จะออกบวช จึงสละทรัพย์แล้วออกบวชเป็นดาบสจนบรรลุอภิญญา 5 สมาบัติ 8 มีมหิทธาศักดานุภาพมาก ท่องเที่ยวไปในสวรรค์สองชั้น คือ ชั้นจาตุมหาราชิกา และดาวดึงส์ และได้นำเอาลายลักษณ์พระพุทธบาทมาทำเป็นพระพุทธบาทเจดีย์ เป็นที่บูชาของปวงชน

วันหนึ่ง สุสิมะดาบสได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเกิดศรัทธาอย่างยิ่ง จึงได้เหาะไปยังเทวโลก เอาดอกไม้ทิพย์ต่างๆ มาโปรยให้ตกลงมาเป็นการบูชา แล้วเอาดอกไม้ทิพย์ดอกใหญ่ ถือทำเป็นฉัตรบูชาพระพุทธองค์ ที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่ เมื่อพระพุทธองค์ทรงเทศนาจบลง จึงตรัสพุทธพยากรณ์แก่สุสิมะดาบสว่า “ต่อไปในอนาคตอีก 118 มหากัป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลก พระนามว่าโคดม ฯลฯ”

ภาพที่ 4.26 สุสิมะดาบส

สุสิมะดาบสมีจิตปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงเพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นอายุขัยก็ไปเกิดบนพรหมโลก (ขุ.พุทธ. 33/1-26/660-665 มจร)

3) ท้าวสักกปุรินททะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 15 จากพระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 4.27
ท้าวสักกปุรินททะ

เมื่อพระอัตถทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว อันตรกัปก็ล่วงไปแล้ว เมื่อสัตว์ทั้งหลายที่มีอายุนับไม่ได้ลดลงโดยลำดับจนมีอายุได้หนึ่งแสนปี ในวรกัปเดียวกันนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 3 ของกัปนี้ได้บังเกิดขึ้น ทรงมีพระนามว่า **พระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็น **ท้าวสักกปุรินททะ** พระองค์ได้นำเทพบริวารเสด็จลงจากวิมานมาบูชาพระธัมมทัสสีพุทธเจ้า ในการประชุมใหญ่แห่งปวงเทวดา ณ ที่นั้นพระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “นานไปในอนาคต อีก 118 มหากัปนับจากนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลก พระนามว่า โคดม ฯลฯ” ท้าวสักกปุรินททะได้ฟังพระดำรัสดังนั้นก็มีจิตใจยินดีเป็นล้นพ้น แล้วเพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศ ให้สมบูรณ์ขึ้น หลังจากนั้นก็เวียนเกิดตายอีกนานแสนนาน (ขุ.พุทฺธ. 33/1-25/665-670 มจร)

4) มงคลดาบสได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 16 จากพระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 4.28 มงคลดาบส

เมื่อพระผู้มีพระธัมมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ศาสนาของพระองค์ก็อันตรธานไปแล้ว เมื่อกัปนั้นล่วงไปและล่วงไปหนึ่งพันเจ็ดร้อยหกกัป ในกัปหนึ่ง สุดท้าย 94 มหากัป นับแต่กัปนี้แล้วก็บังเกิดเป็นสารกัป คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 1 พระองค์ คือ **พระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึงหนึ่งแสนปี

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล มีนามว่า **มงคล** ภายหลังได้สละทรัพย์สมบัติจนหมดสิ้นออกบวชเป็นดาบสได้สำเร็จอภิญญา 5 ฌานสมาบัติ 8 วันหนึ่งได้เหาะไปฟังธรรมในสำนักพระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยมีความศรัทธาเป็นอันมากจึงได้เหาะไปในป่าหิมพานต์ แล้วเลือกเอาผลชมพู่ลูกหว้ามาถวายพระพุทธองค์ และเหล่าพระภิกษุสงฆ์ คราวนั้น

พระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “ท่านมงคลดาบสนี้ นานไปในอนาคต 94 มหากัปต่อจากนี้ไป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ” เมื่อมงคลดาบสได้ฟังพุทธพยากรณ์มีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพียรสั่งสมบารมี 10 ทัศต่อไป แล้วเกิดตายอีกหลายชาติ (ขุ.พุทฺธ. 33/1-24/670-674 มจร)

5) พระเจ้าสุชาตมหาราชได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 17 จากพระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้า

ต่อมาภายหลังจากสมัยของพระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ว่างเว้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปกัปหนึ่ง มาถึง 92 มหากัปนับแต่กัปนี้เป็นมัณฑกัป มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น 2 พระองค์ คือ 1) พระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 2) พระมหาปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในสมัย**พระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึงหนึ่งแสนปี ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์กำเนิดในตระกูลกษัตริย์ ได้ครองราชย์ ทรงพระนามว่า **สุชาตะ** ภายหลังพระองค์ทรงเบื่อหน่ายในราชสมบัติ จึงได้สละราชสมบัติ ออกบวชเป็นฤาษีอาศัยอยู่ในป่าใหญ่ ทรงได้บรรลุอภิญญา 5

ภาพที่ 4.29 สุชาตฤาษี

วันหนึ่งสุชาตฤาษี ทราบข่าวการบังเกิดขึ้นของพระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีความปีติใจเป็นอย่างยิ่ง จึงเข้าไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างมาก จึงเหาะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เข้าไปยังสวนจิตรลดา บรรจุผอบที่สำเร็จด้วยรัตนะขนาด 1 คาวุต[1] ให้เต็มด้วยดอกไม้ทิพย์มีดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะ และดอกมณฑารพ เป็นต้น นำมาสักการบูชาแด่องค์พระติสสพุทธเจ้าซึ่งกำลังเทศนาอยู่ ด้วยดอกไม้ทิพย์ที่มีกลิ่นหอมและกั้นดอกปทุมต่างฉัตรคันหนึ่ง ซึ่งมีด้ามเป็นมณี มีเกสรเป็นทอง มีใบเป็นแก้วทับทิม เหมือนฉัตรที่สำเร็จด้วยเกสรหอมไว้เหนือพระเศียรของพระผู้มีพระภาคเจ้า ยืนอยู่ท่ามกลางบริษัท 4 เมื่อพระองค์ทรงเทศนาจบ ทรงตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “ในอนาคต 92 มหากัปต่อจากนี้ไป สุชาตฤาษี จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดมฯลฯ”

[1] ระยะทาง 1 **<u>คาวุต</u>** เท่ากับ 100 เส้น หรือ 80 อุสภ, คาวุตแปลว่า ชั่วสุดเสียงวัวร้อง. (ดู คาพยุต).

สุชาตฤาษี เมื่อทราบดังนั้นก็มีความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ก็ทรงสั่งสมบารมี 10 ทัศให้ยิ่งขึ้น จนสิ้นอายุขัย ก็เวียนเกิดตายอยู่หนึ่งพุทธันดร (ขุ.พุทฺธ. 33/1-28/675-680 มจร)

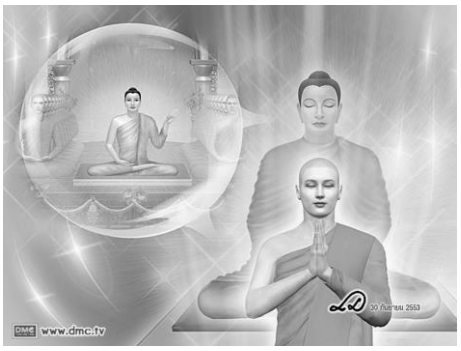

ภาพที่ 4.30 พระวิชิตภิกษุ

6) พระเจ้าวิชิตะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 18 จากพระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า

จากศาสนาของพระติสสสัมมาสัมพุทธเจ้าล่วงไป มนุษย์ทั้งหลายเสื่อมลงโดยลำดับ และเจริญขึ้นอีก จนมีอายุมาก หาประมาณไม่ได้ แล้วก็เสื่อมลงโดยลำดับจนมีอายุได้ 90,000 ปี เมื่อ 92 มหากัปที่แล้วใน มัณฑกัปเดียวกัน มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นเป็นพระองค์ที่ 2 คือ **พระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า** ได้ทรงประกาศสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นกษัตริย์ พระนามว่า **วิชิตะ** วันหนึ่งเมื่อพระองค์ได้ทรงทราบว่าพระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น พระองค์จึงเสด็จเข้าไปฟังพระธรรมจากพุทธองค์แล้วทรงสละราชสมบัติทั้งหมด ออกบวชเป็นพระภิกษุ ในครานั้นพระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “พระวิชิตะภิกษุพระองค์นี้ ในอนาคต 92 มหากัปต่อจากนี้ไป จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ”

พระวิชิตะภิกษุได้ฟังพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ประการยิ่งขึ้น ได้เล่าเรียนพระสูตรและพระวินัยจบทุกอย่างแล้ว ช่วยประกาศพระศาสนา เป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอน เจริญสมาธิภาวนา ถึงความสำเร็จในอภิญญา 5 เมื่อสิ้นอายุขัยได้ไปบังเกิดบนพรหมโลก (ขุ.พุทฺธ. 33/1-25/680-684 มจร)

7) อตุละนาคราชได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 19 จากพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภายหลังต่อมาจากสมัยของพระปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า กัปนั้นพร้อมทั้งอันตรกัปล่วงไป เมื่อ 91 มหากัปที่แล้ว เมื่อเริ่มกัปใหม่เป็นสารกัป มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 1 พระองค์ คือ **พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 80,000 ปี

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นพระยานาคราชผู้มีฤทธิ์มาก มีชื่อว่า **อตุละ** เมื่อได้ทราบข่าวว่าพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นในโลก ก็มีความเลื่อมใส จึงพาเหล่าบริวารหลาย

โกฏิแวดล้อมเข้าไปประโคมดนตรีทิพย์ถวาย เมื่อได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ถวายตั่งทองอันวิจิตรประดับด้วยแก้วมณีและแก้วมุกดาประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวงแด่พระพุทธองค์ หลังจากนั้นพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์ท่ามกลางสงฆ์ว่า “ในอนาคต 91 นับจากนี้ไป พญานาคนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ” อตุลละนาคราชเมื่อได้ฟังพุทธพยากรณ์ก็มีจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ประการให้ยิ่งขึ้นไป และเวียนเกิดตายอีกนานแสนนาน (ขุ.พุทฺธ. 33/1-37/685-690 มจร)

4.3.4 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงได้รับพุทธพยากรณ์ ครั้งที่ 20-24

1) พระเจ้าอรินทมะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 20 จากพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 4.31 พระเจ้าอรินทมะ

หลังจากศาสนาของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าล่วงไป 59 กัปที่ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น ใน 31 กัปนับแต่กัปนี้ ล่วงมาถึงกัปหนึ่งเป็นมัณฑกัป ซึ่งมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น 2 พระองค์ คือ 1) พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า และ 2) พระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในยุค**พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า** ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 70,000 ปี ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นกษัตริย์พระนามว่า **อรินทมะ** วันหนึ่งทรงมีโอกาสได้พบพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเจ้าอรินทมะ ทรงศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงได้ถวายข้าว และน้ำแด่หมู่พระสงฆ์ โดยมีพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน เมื่อฉันแล้วก็ได้ถวายผ้าอย่างดีมากมายหลายโกฏิผืน ถวายช้างที่ประดับแล้วอย่างดีให้เป็นพาหนะที่สมควรแก่สมณะ แล้วนำเข้าไปถวายแด่พระพุทธองค์ด้วยความปีติใจเป็นอย่างยิ่ง

พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพุทธพยากรณ์ท่ามกลางสงฆ์ว่า “ในอนาคต 31 มหากัปต่อจากกัปนี้ไป พระเจ้าอรินทมะนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลก พระนามว่า โคดม ฯลฯ” พระเจ้าอรินทมะเมื่อได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แล้วได้ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ประการให้ยิ่งขึ้นไป เกิดตายอีกหลายชาติไป หนึ่งพุทธันดร (ขุ.พุทฺธ. 33/1-28/690-695 มจร)

2) พระเจ้าสุทัสสนะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 21 จากพระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากศาสนาของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าล่วงไป มนุษย์ที่มีอายุ 70,000 ปีก็ลดลงโดยลำดับ จนมีอายุ 10 ปี แล้วเพิ่มขึ้นอีกจนมีอายุนับไม่ได้ แล้วก็ลดลงโดยลำดับจนมีอายุ 60,000 ปี

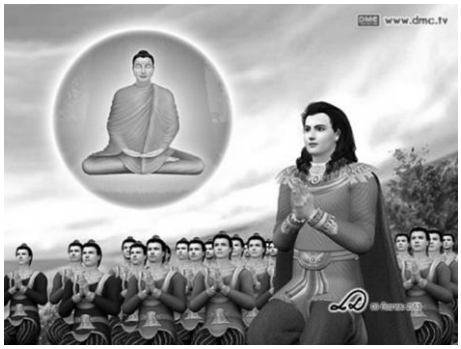

ภาพที่ 4.32 พระเจ้าสุทัสสนะ

ในมัณฑกัปเดียวกันนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 2 ทรงบังเกิดขึ้น พระนามว่า **พระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า** และพระโพธิสัตว์เกิดเป็นกษัตริย์ พระนามว่า **สุทัสสนะ** ได้บูชาพระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยหมู่พระสงฆ์ ด้วยข้าว น้ำและผ้า ได้ถวายมหาทานโดยไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน จนเกิดมหาปีติ สละสมบัติออกบวชเป็นพระภิกษุ และตั้งใจฝึกตนโดยไม่ประมาท ตั้งมั่นอยู่ในวัตรและศีล แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ยินดีในศาสนาของพระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ยังศรัทธาและปีติให้เกิด ถวายบังคมพระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า ปีติเกิดขึ้นแก่พระโพธิสัตว์เพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง

พระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่า พระเจ้าสุทัสสนะมีจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวจึงทรงพยากรณ์ว่า “ในอนาคต 31 มหากัป นับจากนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม” เมื่อพระเจ้าสุทัสสนะได้ฟังพุทธพยากรณ์แล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่งได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ทัศ ให้ยิ่งขึ้นไป (ขุ.พุทธ. 33/1-30/695-701 มจร)

3) พระเจ้าเขมะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 22 จากพระกกุสันธะสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระเวสสภูสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เมื่อกัปนั้นล่วงไป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่บังเกิดขึ้นถึง 29 กัป จนมาถึงกัปปัจจุบัน **เป็นภัทรกัป** คือ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 5 พระองค์ มีรายพระนามดังนี้ 1) พระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระโกนาคมสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า 4) พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ปัจจุบัน และ 5) พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในยุค**พระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้า**ทรงประกาศพระสัทธรรมเพื่อโปรดสัตว์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสารเป็นอันมาก ในขณะนั้นมนุษย์อายุยืนถึง 40,000 ปี ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่า **พระเจ้าเขมะ** เมื่อพระองค์ได้ทรงพบพระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์

ทรงศรัทธาอย่างยิ่ง ทรงหมั่นฟังธรรมถวายมหาทานเป็นประจำ มีบาตร จีวร ยาหยอดตา ชะเอมเครือ และสิ่งประเสริฐทุกอย่างที่ภิกษุปรารถนา ในที่สุดพระองค์ทรงออกบวชเป็นพระภิกษุ ศึกษาจนแตกฉานในพระธรรมเป็นที่เลื่อมใสของชาวประชา

พระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์ว่า “ในภัทรกัปนี้ พระเขมะภิกษุนี้ จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ”พระเขมะภิกษุได้ฟังพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ประการยิ่งขึ้น (ขุ.พุทฺธ. 33/1-27/701-706 มจร)

4) พระเจ้าปัพพตะได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 23 จากพระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากศาสนาของพระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว สรระสัตว์ทั้งหลายเกิดมามีอายุ 30,000 ปี ในภัทรกัปเดียวกัน จึงได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นพระองค์ที่ 2 พระนามว่า **พระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า**

ภาพที่ 4.33 พระเจ้าปัพพตะ

ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลกษัตริย์ ทรงพระนามว่า **พระเจ้าปัพพตะ** ทรงถึงพร้อมด้วยมิตร และอำมาตย์ มีพลนิกาย และพาหนะมากมาย ไปเข้าเฝ้าพระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมอันยอดเยี่ยมแล้วได้ถวายทานตามที่ตนปรารถนา ถวายผ้าปัตตุณณะ ผ้าเมืองจีน ผ้าไหม ผ้ากำพล และรองเท้าทองคำ แด่พระพุทธองค์ และหมู่พระสงฆ์ พระโกนาคมนสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับนั่งท่ามกลางหมู่พระสงฆ์ ทรงพุทธพยากรณ์ว่า “กาลใกล้ในอนาคตนับเป็นในภัทรกัปนี้ พระเจ้าปัพพตะนี้ จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีคุณที่ประมาณมิได้ในโลกพระนามว่า โคดม ฯลฯ”

เมื่อพระเจ้าปัพพตะได้ฟังพุทธพยากรณ์ แล้วก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง และได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี 10 ทัศให้ยิ่งขึ้นไป ทรงให้ทาน และสละราชสมบัติอันใหญ่หลวงออกบวชเป็นพระภิกษุ (ขุ.พุทฺธ. 33/1-29/706-711 มจร)

5) โชติปาละมานพได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งที่ 24 จากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากศาสนาของพระโกนาคมนะสัมมาสัมพุทธเจ้าล่วงไป สัตว์ที่มีอายุ 30,000 ปี ก็เสื่อมลดลงโดยลำดับ จนถึงมีอายุ 10 ปี แล้วเจริญอีกจนมีอายุนับไม่ถ้วน แล้วก็เสื่อมลดลงอีกโดย

ลำดับ จนเมื่อสัตว์เกิดมามีอายุ 20,000 ปี ในภัทรกัปเดียวกัน จึงได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 3 บังเกิดขึ้น ทรงพระนามว่า **พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า**

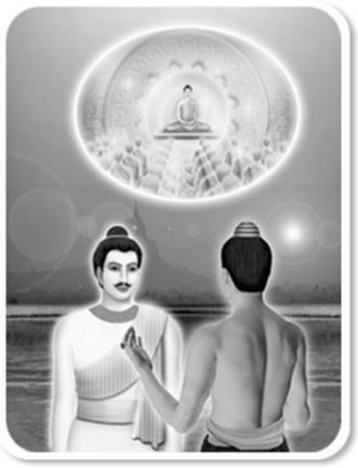

ภาพที่ 4.34
ฆะฏิมานพชวนโชติปาละไปกราบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เกิดเป็นมาณพหนุ่มรูปงามชื่อว่า **โชติปาลมานพ** เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในนิคมชื่อว่าเวภัลลิคะ ฐานะบิดามารดาของโชติปาลก็อยู่ในขั้นเศรษฐี ในยุคนั้นพราหมณ์เป็นที่นับหน้าถือตายิ่งกว่าวรรณะใดทั้งหมด บิดามารดาได้ส่งให้โชติปาลมานพศึกเล่าเรียนไตรเพทจนจบสมบูรณ์ จนมีความเชี่ยวชาญในการดูทิศทางของแผ่นดินและอากาศ

โชติปาลมานพมีเพื่อนตั้งแต่เล็กคนหนึ่งชื่อว่า **ฆะฏิมานพ** มีวรรณะต่ำกว่า แต่ทั้งสองเป็นเพื่อนที่สนิทกันมาก จนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม และครอบครัวของเขามีฐานะธรรมดาอยู่ในขั้นจน มีอาชีพทำหม้อขาย มีมารดาบิดาที่แก่ และตาบอดต้องดูแล ในขณะนั้นพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นในโลก และฆะฏิมานพก็ได้พบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ จนบรรลุเป็นพระอนาคามี แต่ไม่สามารถบวชได้ เพราะมีหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาที่ตาบอด

เมื่อฆะฏิมานพบรรลุเป็นพระอนาคามีแล้ว ก็ยังไปมาหาสู่กับโชติปาลมานพอยู่เช่นเดิม จึงประสงค์ที่จะชวนโชติปาลมานพไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรม เมื่อฆะฏิมานพได้เจอกับโชติปาลมานพ จึงได้ชวนไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา แต่ทว่าโชติปาลมานพยังมีญาณอ่อน จึงตอบเพื่อนว่า “สมณะหัวโล้นเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างไร การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ยาก เราจะไปหาสมณะนั้นเพื่อประโยชน์อะไร” ฆะฏิมานพชวนโชติปาละถึง 3 ครั้ง โชติปาละก็ตอบทำนองเดียวกันถึง 3 ครั้ง

ฆะฏิมานพจึงชวนโชติปาละไปอาบน้ำกันในแม่น้ำ โชติปาละก็ไปอาบน้ำกับฆะฏิมานพระหว่างเดินไปท่าน้ำ ฆะฏิมานพได้เข้าไปจับผ้าชายพกของโชติปาลมานพแล้วกล่าวชวนดังเดิม โชติปาลมานพสะบัดผ้าชายพกออกจากมือฆะฏิมานพ และปฏิเสธในทำนองเดียวกัน ฆะฏิมานพได้กล่าวชวนอย่างนี้ถึง 3 ครั้งก็ได้รับคำปฏิเสธเช่นเดิม

หลังจากนั้นทั้งสองคนก็ลงอาบน้ำ และกำลังอาบน้ำอยู่ ฆะฏิมานพก็คิดว่า ต้องชวนโชติปาลมานพไปในวันนี้ให้ได้ จึงย่อมผิดธรรมเนียมของวรรณะ จึงฉุดมวยผมของโชติปาลมานพว่า “เพื่อนเอ๋ย พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์อยู่ใกล้นี้เอง เราไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัน เพราะ

การได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และฟังธรรมจากพระองค์ถือว่าเป็นการดี” แทนที่โชติปาละจะโกรธกลับแปลกใจว่า “เพื่อนเราชวนทั้งหลายครั้ง และยังยอมผิดธรรมเนียมระหว่างวรรณะ ซึ่งก็คงไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมดา อีกอย่างก็เป็นการรักษาน้ำใจเพื่อน” โชติปาละคิดได้ดังนี้จึงตอบตกลงไป

ทั้งสองจึงขึ้นจากการอาบน้ำแต่งตัวแล้วไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเทศนาให้ฆฏิมานพ และโชติปาละฟัง ด้วยบารมีของโชติปาละที่สั่งสมมานาน ประกอบกับการเทศนาของพระพุทธองค์ โชติปาละจึงมีความศรัทธาเป็นอย่างมาก ได้ออกบวชเป็นพระภิกษุ พยายามศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกจนแม่นยำ และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนถึงญาณสูงสุดของโลกีย์ญาณ และได้รับพุทธพยากรณ์จากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “โชติปาลภิกษุนี้ในอนาคตจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นองค์ที่ 4 ในภัทรกัปนี้ ถัดจากพระองค์ มีพระนามว่า โคดม” เมื่อโชติปาลภิกษุได้รับพุทธพยากรณ์ได้เพียรสั่งสมบารมีให้ยิ่งขึ้นไป โดยยึดถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ และได้ตั้งใจประพฤติธรรมจนตลอดอายุขัย

ฝ่ายฆฏิมานพก็ได้เป็นมหาอุปัฏฐากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อมารดาบิดาได้สิ้นอายุขัย ฆฏิมานพก็ได้บวชในศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้บรรลุเป็นพระอนาคามี เมื่อโชติปาลภิกษุและฆฏิภิกษุสิ้นอายุขัย โชติปาละก็ไปเกิดเป็นเทวดาบนชั้นดุสิต ส่วนฆฏิภิกษุได้ไปเกิดเป็นพระพรหมอยู่ชั้นสุทธาวาสพรหม อันเป็นชั้นพรหมเฉพาะพระอริยะอนาคามีเท่านั้น (ขุ.พุทธ. 33/1-29/706-711 มจร)

ดังนั้น ในพระชาตินี้ **โชติปาลภิกษุ** ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครบ 24 ครั้ง นับเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการยืนยันจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 24 พระองค์ว่า พระโพธิสัตว์ได้สั่งสมบารมีมากมายนับภพนับชาติไม่ถ้วนนับเวลาได้ 20 อสงไขยแสนมหากัป จะต้องอาศัยกำลังใจอันมหาศาล เนื่องจากระยะเวลาในการสั่งสมบารมีที่ยาวนาน จนกว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องใช้ความอดทน และความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้

ฉะนั้นการที่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้อย่างแน่นอนนั้น จึงเป็นเหมือนการให้กำลังใจแก่พระโพธิสัตว์ผู้มุ่งที่จะมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้มีกำลังใจ และมีความอดทนที่จะบำเพ็ญบารมีต่อไปจนกว่าจะเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ และในภัทรกัปนี้จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภทปัญญาธิกพุทธเจ้า มีพระนามว่า โคดม ฯลฯ

ดังนั้น เพื่อการดำรงชีวิตอยู่บนโลกใบนี้อย่างสงบสุขกัน และเพื่อเป้าหมายในการเกิดมาของมนุษย์ คือ การสั่งสมบารมี จึงควรที่จะให้กำลังใจซึ่งกัน และกันแก่บุคคลที่ทำความดีให้เขาได้มีกำลังใจในการทำความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

4.3.5 การสั่งสมบารมีของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ ช่วงหลังได้รับพุทธพยากรณ์

พระโพธิสัตว์หลังได้รับพุทธพยากรณ์ครบ 24 ครั้งแล้ว พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้ว แต่คำสอนของพระองค์ยังคงอยู่ โพธิสัตว์ประสงค์จะสั่งสมบารมี 10 ทัศ ให้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ พระองค์ได้เวียนเกิดเวียนตายบนโลกมนุษย์ และเทวโลกในหลายพระชาติ ตามลำดับต่อไปนี้ คือ (1) เทวดาประจำสมุทร (2) รุกขเทวดา และ (3) พระอินทร์

หลังศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า คือช่วงที่ไม่มีคำสอนของพระองค์แล้ว พระโพธิสัตว์ประสงค์จะสั่งสมบารมี 30 ทัศให้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ยิ่งขึ้นไป เพื่อบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว ทรงทำอติมุต[2] เวียนเกิดเวียนตายบนโลกมนุษย์ และเทวโลกในหลายพระชาติ ตามลำดับต่อไปนี้ คือ (1) มหาสุตโสม (2) คุตติละ (3) พระเจ้าเภรุวราช (4) พระมหากัญจนดาบส (5) มหาโควินท และ (6) พระเวสสันดร ในบทนี้จะกล่าวถึงพอสังเขปในชาติพระชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นพระเวสันดร ดังต่อไปนี้

1) พระเวสสันดร

เทพบุตรโพธิสัตว์จุติจากดาวดึงส์เทวโลก ถือกำเนิดในครรภ์ของพระนางผุสดี ผู้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าสัญชัย ในกรุงเชตุดร ส่วนเทพบุตร 60,000 องค์ ซึ่งเคยเป็นบริวารของท่านก็ไปเกิดในบ้านของเหล่าอำมาตย์ 60,000 คน เป็นเรื่องอัศจรรย์ว่า ขณะพระโพธิสัตว์อยู่ในครรภ์พระมารดา พระนางผุสดีทรงใคร่ปรารถนา จะสร้างมหาทานบารมี จึงรับสั่งให้สร้างโรงทาน 6 แห่ง คือ ที่ประตูเมืองทั้ง 4 แห่ง กลางเมือง 1 แห่ง ประตูพระราชวังอีก 1 แห่ง ทรงสละพระราชทรัพย์เป็นทานถึง 600,000 กหาปณะทุกวัน

พราหมณ์ผู้รู้นิมิตทั้งหลายได้ทูลพยากรณ์ว่า ที่พระนางทรงทำเช่นนี้ เพราะท่านผู้ยินดียิ่งในทานมาบังเกิดในพระครรภ์ของพระราชเทวี ตั้งแต่ที่พระโพธิสัตว์ถือปฏิสนธิ ส่วยอากรของพระราชาก็ได้เพิ่มมากขึ้นกว่าที่เคยได้ แม้พระราชาในชมพูทวีปต่างก็ส่งเครื่องบรรณาการมาถวายพระเจ้าสญชัยทุกวัน ด้วยบุญญานุภาพของพระโพธิสัตว์นั้นเอง เมื่อพระนางผุสดีทรงพระครรภ์ครบ 10 เดือนบริบูรณ์ ทรงมีพระประสงค์จะชมเมือง จึงกราบทูลพระราชสวามีจากนั้นทรงรถที่นั่ง

[2] อธิษฐาน ให้จุติจากภพเทวดา เพื่อไปเกิดบนโลกมนุษย์

อันประเสริฐทำประทักษิณพระนคร ในขณะนั้นลมกรรมชวาตก็ปั่นป่วน พระราชาจึงให้ทำพลับพลาสำหรับประสูติทันที

ภาพที่ 4.35
เวสสันดรให้ช้างมงคลแก่พราหมณ์

พระโพธิสัตว์ประสูติจากพระครรภ์แห่งพระมารดาเป็นผู้บริสุทธิ์ ลืมพระเนตรทั้งสองออกมา เมื่อออกมาก็เหยียดพระหัตถ์ต่อพระมารดาตรัสว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันจักบริจาคทาน มีทรัพย์อะไรๆ บ้าง ครั้งนั้นพระชนนีตรัสตอบว่า พ่อจงบริจาคทานตามอัธยาศัยของพ่อเถิด แล้ววางถุงกหาปณะพันหนึ่งในพระหัตถ์ที่แบอยู่

ครั้งนั้น ในวันถวายพระนามพระโพธิสัตว์ พระประยูรญาติทั้งหลายได้ขยายพระนามว่า **เวสสันดร** เพราะประสูติในถนนแห่งพ่อค้าพร้อมกันนั้น ในวันที่ท่านประสูติ ช้างพังเชือกหนึ่งซึ่งสามารถเหาะได้ ได้นำลูกช้างเผือกขาวปลอดมาถวายแล้วก็จากไป เมื่อทรงอายุได้ 4 ขวบ พระราชาทรงให้ทำเครื่องประดับสำหรับพระราชกุมารราคาแสนหนึ่ง พระราชกุมารผู้มีใจรักในการให้ทาน พอรับมาประดับได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็เปลื้องเครื่องประดับนั้นแก่นางนมทั้งหลายไม่ทรงรับเครื่องประดับที่เหล่านางนมถวายคืนอีก เหล่านางนมก็กราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นแด่พระราชา พระองค์ก็ให้ทำเครื่องประดับชิ้นใหม่แด่พระโอรส

เมื่อพระชนมพรรษา 8 ชันษา พระราชกุมารได้เสด็จขึ้นไปยืนอยู่ปราสาท ทรงดำริว่า เราให้ทานภายนอกอย่างเดียว ทานนั้นยังเราให้ยินดีไม่ เราใคร่จะให้ทานภายใน แม้ถ้าใครๆ พึงขอหทัยของเรา เราจะพึงให้ผ่าอุระประเทศนำหทัยออกให้แก่ผู้นั้น ถ้าเขาขอจักษุทั้งสองของเรา เราก็จะควักจักษุให้ ถ้าเขาขอเนื้อในสรีระ เราจะเชือดเนื้อจากสรีระทั้งสิ้นให้จนหมด ถ้าแม้ใครๆ พึงขอโลหิตของเรา เราก็จะให้โลหิต หรือว่าใครๆ พึงกล่าวกับเราว่า ท่านจงเป็นทาสของข้า เราก็ยินดียอมตัวเป็นทาสของผู้นั้น เมื่อพระโพธิสัตว์มีพระชนมพรรษาได้ 16 ชันษา ก็ทรงศึกษาศิลปวิทยาทุกอย่าง พระราชบิดาทรงเห็นสมควรว่า ถึงเวลาแล้วที่จะประทานราชสมบัติแก่พระโพธิสัตว์ จึงทรงปรึกษาพระนางผุสดีและพระประยูรญาติ จากนั้นก็ได้นำราชกัญญานามว่า **มัทรี** ผู้เป็นราชธิดาของพระเจ้าลุงจากมัททราชสกุล ให้เป็นอัครมเหสี ให้เป็นใหญ่กว่าสตรีหมื่นหกพัน จากนั้นก็ทรงมอบราชสมบัติให้กับพระเวสสันดร

พระเวสสันดรทรงอาศัยความเป็นผู้มีโชคนี้ ทรงได้สละทรัพย์วันละหกแสนกหาปณะตั้งแต่ครองราชสมบัติไม่เคยขาดเลย และพระองค์ยังประทับบนคอช้างเพื่อเสด็จทอดพระเนตร

โรงทานทั้งหมดเดือนละ 6 ครั้งเป็นประจำอีกด้วย ทำให้ชื่อเสียงอันดีงามของพระองค์ขจรขจายออกไปทั่วชมพูทวีป สมัยต่อมา พระนางมัทรีประสูติพระโอรสพระนามว่า **ชาลีราชกุมาร** เมื่อพระราชกุมารนั้นทรงเดินได้ พระนางก็ทรงประสูติพระธิดาพระนามว่า **กัณหาชินา**

ต่อมาในกาลิงครัฐเกิดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล การเก็บเกี่ยวไม่ดี ข้าวยากหมากแพง ทำให้ชาวเมืองอดอยาก แถมยังมีโจรชุกชม ฝ่ายพระราชาทรงแก้ปัญหาด้วยการทรงสมาทานศีล รักษาอุโบสถศีล 7 วัน ถึงกระนั้นฝนก็ยังไม่ตก ชาวเมืองจึงกราบทูลพระราชาขอให้ทรงส่งพราหมณ์ไปขอช้างมงคลของพระเวสสันดร ก็จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อพระราชาทรงสดับเช่นนี้ ก็เลือกพราหมณ์ 8 คน แล้วรีบส่งไปขอมงคลหัตถีที่กรุงเชตุดรทันที เมื่อพราหมณ์ทั้ง 8 เดินทางถึงกรุงเชตุดรก็ได้ปลอมแปลงเป็นยาจกผู้น่าสงสาร นุ่งเสื้อผ้าเก่าๆ ขาดวิ่น เนื้อตัวเปื้อนฝุ่นธุลีไปนั่งรอพระเวสสันดรที่โรงทาน

เช้าตรู่วันนั้น เมื่อพราหมณ์ทั้ง 8 เห็นพระเวสสันดรออกตรวจโรงทานก็เข้าไปนั่งล้อมรอบช้างมงคล พระเวสสันดรจึงตรัสถามพราหมณ์ทั้ง 8 จึงทราบว่า ต้องการได้ช้างมงคลไปยังกาลิงครัฐ พระองค์จึงได้ให้ช้างมงคลไป พวกพราหมณ์พอขอช้างได้แล้วก็พากันแห่ไปท่ามกลางพระนคร เมื่อมหาชนเห็นช้างมงคลแล้วก็สอบถามพราหมณ์ จึงทราบว่าพระเวสสันดรบริจาคมา ก็พากันวิพากษ์วิจารณ์และโกรธพระโพธิสัตว์มาก จากนั้นประชาชนก็รวมตัวชุมนุมกัน ตั้งแต่ราชบุตรจากทุกตระกูล พ่อค้า ชาวนา พราหมณ์ เพื่อร้องเรียนพระเจ้าสัญชัยให้ทรงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกเมืองสีพี ไปอยู่ที่เขาวงกตเถิด

สาเหตุที่ชาวเมืองไม่ยินดีในการบริจาคช้างมงคลของพระเวสสันดร เพราะช้างมงคลเชือกนี้ เป็นช้างที่ประดับด้วยเครื่องอลังการราคา 4 แสนที่เท้าทั้ง 4 ข้าง เครื่องอลังการประดับที่ 2 สีข้างของช้างด้านละ 2 แสน ข่ายคลุมหลัง 3 ชนิด คือ ข่ายแก้วมุกดา ข่ายแก้วมณี และก็ข่ายทองคำ ราคา 3 แสน กระดึงเครื่องประดับที่ห้อยลงมาตามสีข้างทั้งสอง ราคา 2 แสน ผ้ากัมพลลาดบนหลังราคา 1 แสน เครื่องประดับใช้คลุมกระพองราคา 1 แสน สายรัด 3 ลาย ราคา 3 แสน พู่เครื่องประดับที่หูทั้ง 2 ข้าง ราคา 2 แสน ปลอกเครื่องประดับงาทั้ง 2 ราคา 2 แสนวลัยเครื่องประดับทาบที่งวงราคา 1 แสน เครื่องประดับหาง ราคา 1 แสน เครื่องประดับซึ่งตบแต่งงดงามที่กายช้าง และเครื่องประดับอย่างอื่นอีกรวมราคา 22 แสน เกยสำหรับขึ้น ราคา 1 แสน อ่างบรรจุของบริโภคราคา 1 แสน ทั้งหมดรวมเป็น 24 แสน นอกจากนี้ยังมีมณีที่กำพู่ฉัตรและที่ยอดฉัตร สร้อยมุกดาที่ขอช้าง สร้อย มุกดาผูกคอช้าง กระพอง และที่ตัวพญาช้างเอง รวมแล้วเป็น

เครื่องประดับที่หาค่ามิได้ ซึ่งชาวเมืองถือว่าช้างนี้เป็นของคู่บ้านคู่เมือง ไม่ใช่เป็นเพียงช้างของพระเวสสันดรเท่านั้น

พระเจ้าสัญชัยสดับคำร้องเรียนเช่นนั้นแล้ว ก็เห็นว่า ไม่สามารถต้านกำลังของชาวเมืองได้ จึงรับสั่งให้พระเวสสันดรพักได้อีกหนึ่งคืน พอเวลาเช้าก็จะให้ออกจากเมือง ถึงกระนั้นพระองค์ก็มิทรงหวั่นไหว ไม่รู้สึกท้อพระทัยหรือเดือดร้อนกับการสร้างมหาทานบารมี มีแต่เกิดความปีติโสมนัสที่จะได้สร้างทานบารมียิ่งขึ้นไป

ในวันรุ่งขึ้น ก่อนที่จะออกเดินทางไปอยู่ที่เขาวงกต พระองค์จึงได้รับสั่งให้มหาอำมาตย์ชื่อ **คุตตะ** มาเข้าเฝ้า แล้วรับสั่งให้จัดแจงสัตตสตกมหาทาน คือ การให้ทานวัตถุ 7 ชนิด ชนิดละ 700 มีช้าง 700 เชือก ล้วนประดับด้วยคชาลังการมีเครื่องรัดกลางตัวทำ ด้วยทองคำบริสุทธิ์ คลุมด้วยเครื่องประดับทอง มีนายหัตถาจารย์ถือโตมรนั่งประจำ มีม้า 700 ตัว ล้วนประดับประดาด้วยอัศวาภรณ์ เป็นม้าอาชาไนย เป็นพาหนะว่องไว มีนายอัศวาจารย์ขี่ประจำ สวมเกราะถือธนู มีรถ 700 คัน ซึ่งแข็งแรงมั่นคง หุ้มด้วยหนังเสือเหลือง เสือโคร่ง ประดับด้วยสรรพาลังการหลายอย่าง มีคนขับประจำ มีสตรี 700 นาง สวมสร้อยทองคำประดับกาย แต่ละนางล้วนมีเครื่องประดับประดาสีเหลืองอร่าม นุ่งห่มผ้าสีเหลือง ประดับอาภรณ์สีเหลือง มีดวงตาโตสวยยิ้มแย้มก่อนจึงพูด มีรูปร่างสวยงาม แม่โคนมอีก 700 ตัว ซึ่งล้วนเป็นหัวหน้าโคที่ได้คัดสรรเป็นพิเศษ สามารถรีดน้ำนมได้วันละหม้อ ทาสหญิงอีก 700 และก็ทาสชายอีก 700 คน ทั้งหมดล้วนได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี พร้อมเครื่องดื่มและโภชนาหารหาประมาณมิได้ ซึ่งมหาเสนาคุตตะก็สามารถจัดหามาได้

ภาพที่ 4.36 สัตตสตกมหาทาน

ในคืนนั้น พระเวสสันดรจึงไปหาพระนางมัทรี แล้วบอกให้นางทราบถึงเรื่องที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังสอนให้นางหมั่นทำทานเป็นประจำ ให้เลี้ยงดูลูกทั้งสองให้ดี และให้บำรุงกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ด้วยความเคารพ แต่พระนางมัทรีก็ได้อ้อนวอนขอติดตามไปด้วย พระองค์จึงต้องให้นางติดตามไปด้วย พระเวสสันดรทรงบริจาคสัตตะสะตะกะมหาทานตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น สมความปรารถนาแล้ว ก็เสด็จกลับพระราชนิเวศน์ เพื่อถวายบังคมลาพระชนกพระชนนี และเหล่าพระประยูรญาติทั้งหมด ฝ่ายพระนางมัทรีก็ขออนุญาตออกบวชด้วย แต่พระเจ้าสัญชัยก็ทรงห้ามเอาไว้ แต่พระนางก็หาเหตุผลที่จะติดตามพระเวสสันดรให้ได้ ทำให้พระเจ้าสัญชัยอนุญาตให้

ติดตามไปได้ นอกจากนี้พระนางยังนำพระโอรส และธิดาทั้งสองไปด้วย พระนางกล่าวยืนยันว่า หากหม่อมฉันทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ทารกทั้งสองก็จักเป็นสุขเพียงนั้น

เมื่อพระเวสสันดรอำลาพระประยูรญาติเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทางทันที พระนางผุสดีราชมารดาทรงทราบว่า พระโอรสมีพระทัยยินดีในการบริจาคเหนือสิ่งอื่นใด จึงให้จัดเกวียนหลายเล่มที่เต็มไปด้วยรัตนะ 7 ประการ พร้อมด้วยอาภรณ์ต่างๆ มากมายตามไปส่ง ฝ่ายพระเวสสันดรก็ทรงเปลื้องเครื่องประดับที่มีอยู่ในพระวรกาย พระราชทานแก่เหล่ายาจกผู้มาขอถึง 18 ครั้ง ได้พระราชทานสิ่งที่เหลืออยู่จนหมด และเมื่อเดินทางไปได้ไม่นาน ก็มีพราหมณ์ 4 คน ไม่ทันรับสัตตะสะตะกะมหาทาน จึงได้เข้าไปยังพระนคร ครั้นได้ทราบว่าพระเวสสันดรบริจาคทานเสร็จ และได้ออกนอกพระนครไปแล้ว จึงรีบติดตามมาเพื่อขอม้า 4 ตัว เมื่อมาถึงพระเวสสันดรก็พระราชทานม้าทั้ง 4 ตัวไป ส่วนพระองค์เองก็ทรงจูงมือชาลีผู้เป็นพระโอรส พระนางมัทรีทรงจูงมือพระธิดากัณหาออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เขาวงกต

เมื่อพบเจอใครที่เดินสวนทางมา ก็ไต่ถามทางไปเขาวงกต เพราะเป็นสถานที่อยู่ห่างไกลมาก คนที่ชำนาญทางได้แนะนำว่า ตั้งแต่เชตุดรราชธานีถึงภูเขาชื่อสุวรรณคิรี ประมาณ 5 โยชน์ ตั้งแต่สุวรรณคิรีถึงแม่น้ำชื่อ โกนติมารา 5 โยชน์ เดินทางไปอีก 5 โยชน์ ก็จะพบภูเขาอัญชนคีรี แล้วไปอีก 5 โยชน์จะเป็นบ้านพราหมณ์ชื่อตุณณวิถนาลิทัณฑ์ ไปอีก 10 โยชน์ก็จะถึงมาตุลนคร รวมตั้งแต่เชตุดรนครถึงแคว้นนั้น เป็น 30 โยชน์ แต่ก็เป็นเรื่องอัศจรรย์ว่า เทวดามาช่วยย่นหนทาง ทำให้กษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ เสด็จถึงมาตุลนคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นเจตรัฐ โดยใช้เวลาเพียงวันเดียวเท่านั้น

เมื่อกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์เสด็จถึงเจตรัฐในเวลาเย็น สมัยนั้นมีเจ้าครองนครมาตุลนครถึงหกหมื่นองค์ เมื่อชาวเมืองรู้ว่า พระเวสสันดร พระนางมัทรี และพระโอรสพระธิดาเสด็จมาด้วยเท้าเปล่า ก็เกิดความสงสัย และพากันมาเข้าเฝ้า แล้วไปแจ้งข่าวให้พระยาเจตราชทั้งหกหมื่นทราบ พระองค์ท่านได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี เหมือนหมู่ญาติรอคอยบุคคลที่จากไปนาน ด้วยความใจจดใจจ่อ พระยาเจตราชทูลถามพระเวสสันดรถึงเหตุที่พระองค์เดินทางมา เมื่อพระยาเจตราชทั้งหกหมื่นทราบ ต่างก็ทรงสงสารพระองค์ยิ่งนัก ที่ทำความดีแต่ไม่มีใครเห็น จึงพร้อมใจกันกราบทูลให้พักที่เจตรัฐนี้ และจะไปบอกพระราชบิดา และพระราชมารดาของพระองค์ให้ยกโทษพระเวสสันดรทรงห้ามปรามเจ้านครเหล่านั้น ที่พระองค์ต้องถูกเนรเทศออกนอกเมือง เป็นเพราะความไม่เข้าใจของชาวเมืองสีพี หาใช่เป็นความผิดของพระราชบิดาไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น พระยาเจตราชทั้งหลายก็ยินยอมพร้อมใจที่จะถวายราชสมบัติให้กับพระเวสสันดรได้เป็น

เจ้าครองนคร ปกครองดูแลพวกตน แต่ท่านก็ไม่ได้ปรารถนา เพียงแต่ขอพักอาศัยที่นครนี้เพียงคืนเดียวเท่านั้น วันรุ่งขึ้นก็จะพากันออกเดินทางต่อไปเพื่อบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าตามลำพัง

จากนั้นกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ก็เสด็จออกเดินทางไกล โดยมีกษัตริย์หกหมื่นพระองค์พร้อมด้วยเหล่าอำมาตย์ ข้าราชบริพารมากมายเสด็จตามไปส่งถึง 15 โยชน์ นับเป็นการออกบวชอย่างมีเกียรติ ด้วยอานุภาพบุญของพระองค์ แม้จะเป็นหนทางไกลแต่ก็ใช้เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง ก็ถึงปากทางเข้าป่าใหญ่ พระยาเจตราชแต่งตั้งนายพรานคนหนึ่งชื่อ **เจตบุตร** รักษาทางเข้าป่าใหญ่เอาไว้ จะได้ไม่มีใครมารบกวนหรือประทุษร้ายกษัตริย์ทั้ง 4 พระองค์ได้ เมื่อรับสั่งนายพรานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ชักชวนกันเสด็จกลับพระนคร

ขณะนั้น พระอาสน์ของท้าวสักกเทวราชแสดงอาการร้อน ท้าวสักกะทรงพิจารณาแล้วก็ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงรับสั่งให้วิสสุกรรมเทพบุตรสร้างอาศรมที่เขาวงกต วิสสุกรรมเทพบุตรจึงเนรมิตบรรณศาลา 2 หลัง ที่จงกรม 2 แห่ง ที่พักกลางคืนที่พักกลางวัน และได้ตระเตรียมบริขารไว้ให้ จากนั้นก็จารึกอักษรไว้ว่าท่านผู้หนึ่งผู้ใดใคร่จะบวช ก็จงใช้บริขารเหล่านี้ พร้อมกับห้ามเหล่าอมนุษย์หมู่เนื้อหมู่นก ที่มีเสียงดังรบกวนไม่ให้เข้ามาใกล้

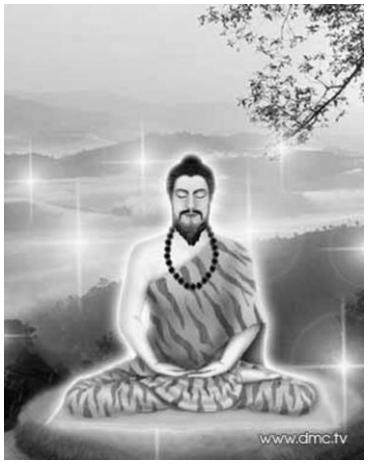

ภาพที่ 4.37
พระเวสสันดรออกบวช

เมื่อพระเวสสันดรเดินทางมาถึงภูเขาวงกตแล้ว เห็นสถานที่ซึ่งวิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตไว้ ก็ทรงทราบเหตุนั้น จึงได้ถือเพศบรรพชิตพร้อมกับพระนางมัทรี และพระโอรสพระธิดาอาศัยอยู่ในบรรณศาลานี้ โดยมีพระนางมัทรีทำหน้าที่อุปัฏฐากดูแลพระเวสสันดร และพระโอรสพระธิดาได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเมื่อมาอยู่ในที่นี้ พระเวสสันดรก็ได้ทรงห้ามมิให้พระนางมัทรีเข้ามาหาพระองค์ในเวลาไม่สมควร

ครั้งนั้นยังมีพราหมณ์เฒ่าคนหนึ่ง ชื่อว่าชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ทุนนวิฏฐะ ในกาลิงครัฐ เที่ยวภิกขาจาร ได้ทรัพย์มา 100 กหาปณะ ก็ฝากไว้กับเพื่อนสนิท จากนั้นก็ออกไปแสวงหาทรัพย์อีก เมื่อไปนาน พราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนก็ใช้ทรัพย์นั้นจนหมด เมื่อชูชกกลับมาทวงก็ไม่สามารถจะให้คืนได้ จึงยกธิดาชื่อ นางอมิตตตาปนาให้เป็นภรรยา จากนั้นชูชกได้พานางไปอยู่ที่บ้านในกาลิงครัฐ นางก็ได้ปฏิบัติต่อพราหมณ์เฒ่าด้วยดีเสมอมา เหล่าพราหมณ์หนุ่มๆ เห็นนางอมิตตตาปฏิบัติต่อสามีเฒ่าเป็นอย่างดี ก็ตำหนิภรรยาของตนว่า ทำหน้าที่สู้นางอมิตตตาไม่ได้ พวกนางจึงเกิดความอิจฉาหาทางที่จะเหน็บแนมนางอมิตตตาให้นางได้รับความไม่สบายใจ เมื่อนางอมิตตตาไปตักน้ำก็ถูก

บริภาษ และดูหมิ่น นางกระดากอาย จึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ชูกชกฟัง ชูชกหลงใหลในตัวนางอยู่แล้ว จึงได้ปลอบโยน และเอาใจภรรยาสาวโดยไม่ให้นางไปตักน้ำ ตนจะไปตักมาเอง แต่นางอมิตตตากลับปฏิเสธ เนื่องจากไม่ได้เกิดในตระกูลที่ใช้สามีให้ตักน้ำ จึงให้ชูชกไปขอทาสจากพระเวสสันดรมาให้ตน ถ้าหามาไม่ได้ก็จะไม่อยู่กับชูชกอีก

พอชูชกได้ฟังเช่นนั้นก็ตกใจ กลัวว่าภรรยาสาวจะไม่อยู่กับตน จึงตัดสินใจออกเดินทางไปขอทาส และทาสีจากพระเวสสันดร เพื่อเอาอกเอาใจบำรุงบำเรอภรรยาสาว โดยไม่เห็นแก่ความยากลำบาก เมื่อชูชกเดินทางเข้าไปในนครเชตุดร ได้ไต่ถามประชาชนที่มาประชุมกันตามสถานที่ต่างๆ จึงทราบว่าพระเวสสันดรถูกขับไล่ไปอยู่เขาวงกต และรู้ว่าพระเวสสันดรไม่ได้เสด็จไปตามลำพัง แต่ยังมีพระนางมัทรี พระโอรสและธิดาติดตามไปด้วย จึงตั้งใจว่าจะไปพระชาลีราชกุมารและพระกัณหาชินาราชกุมารี แล้วมุ่งหน้าไปทางเขาวงกตตามลำพัง

ภาพที่ 4.38
ชูชกพบพรานเจตบุตร

เมื่อไปถึงทางเข้าป่าใหญ่ ชูชกก็ถูกฝูงสุนัขล่าเนื้อวิ่งเข้าใส่หมายจะขย้ำคอกัดให้ตาย ชูชกเห็นก็รีบวิ่งหนีขึ้นต้นไม้เอาตัวรอดอย่างทุลักทุเล ฝ่ายพรานเจตบุตรที่เหล่าพญาเจตราชแต่งตั้งให้อารักขาพระเวสสันดรนั้น ก็คิดจะฆ่าชูชกเพราะเห็นลักษณะท่าทางแล้วเหมือนผู้ไม่ประสงค์ดี แต่ด้วยความเป็นผู้มีไหวพริบ จึงพูดโกหกพรานว่า ตนเป็นราชทูตที่พระเจ้าสัญชัยส่งมาเชิญพระเวสสันดรเสด็จกลับพระนคร ทำให้พรานเจตบุตรเชื่ออย่างสนิทใจ และเกิดปีติยินดี จึงได้ชี้บอกที่อยู่ของพระเวสสันดรอย่างละเอียด แล้วก็ออกเดินทางต่อไปจนถึงสำนักของอัจจุตฤาษีเมื่อเดินทางไปถึง ก็เข้าไปสนทนากับอัจจุตฤาษีไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกันเรียบร้อยแล้ว ชูชกก็เลียบเคียงถามถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร ท่านดาบสได้ฟังเช่นนั้น ก็เกิดความสังหรณ์ใจคิดว่า ชูชกคงมีเจตนาไม่ดีอย่างแน่นอน จึงไม่ยอมบอกให้ทราบ แต่ด้วยความมีไหวพริบชูชกจึงแสร้งพูดประจบประแจงถึงประโยชน์ที่ตนมาในครั้งนี้ อัจจุตฤาษีฟังเช่นนั้น หลงเชื่อถ้อยคำของชูชก จึงได้เหยียดมือชี้ไปทางที่ประทับของพระเวสสันดร พร้อมกับแนะนำเส้นทางอย่างละเอียดถี่ถ้วน ชูชกครั้นรู้แล้วก็ขอบคุณพระฤาษี จากนั้นก็รีบออกเดินทางทันที พราหมณ์ชูชกเดินทางมาถึงสถานที่ที่พระโพธิสัตว์ประทับอยู่เห็นว่า ตอนนี้เป็นเวลาเย็นแล้ว จึงยังไม่เดินทางเข้าไปขอพระโอรสพระธิดา จึงพักผ่อนเพื่อเตรียมตัวขอในเวลาเช้า

ในคืนนั้นเอง เวลาใกล้รุ่ง พระนางมัทรีได้ทรงพระสุบินว่า เห็นชายคนหนึ่งถืออาวุธเข้ามาทำร้ายนาง ทำให้นางสะดุ้งตื่น แล้วรีบเข้าไปหาพระเวสสันดรทันที แต่เมื่อไปถึงพระเวสสันดรก็ทรงตำหนิในการมาในเวลาอันไม่สมควร พระนางมัทรีกราบทูลเรื่องความฝัน พระเวสสันดรเมื่อสดับถ้อยคำนั้นก็พึงรู้ว่า ในวันพรุ่งนี้ ทานบารมีของพระองค์จะเต็มรอบ จึงทรงสรรหาถ้อยคำที่ทำให้นางเบาพระทัย แล้วทรงให้กลับไปที่อาศรมทำภารกิจตามปกติ

เมื่อสว่างแล้ว พระนางมัทรีก็ทรงถือกระเช้าไปหาผลไม้ในป่าตามที่เคยปฏิบัติทุกวัน ฝ่ายชูชกคิดว่า บัดนี้พระนางมัทรีคงจะเสด็จเข้าป่าไปแล้ว จึงมุ่งหน้าไปยังอาศรมของพระเวสสันดร เมื่อพระโพธิสัตว์ทอดพระเนตรเห็นการมาของชูชกแล้ว จึงต้อนรับ แล้วถามถึงเหตุที่มาในครั้งนี้ ชูชกจึงได้ขอพระราชทานพระโอรสและพระราชธิดา พระเวสสันดรได้ทรงสดับคำของชูชกเช่นนั้น ก็ทรงเกิดความปีติโสมนัส จึงได้เอ่ยปากที่จะยกพระราชโอรสและพระราชธิดามอบให้กับชูชก และชวนให้ชูชกอยู่ค้างคืนหนึ่งก่อน แต่ชูชกรู้ว่าถ้าค้างคืน ก็จะไม่ได้พระโอรสและพระธิดา จึงได้กล่าวถ้อยคำยกใจพระเวสสันดรเพื่อจะได้ตัดใจยกบุตรทั้งสองให้แก่ตน

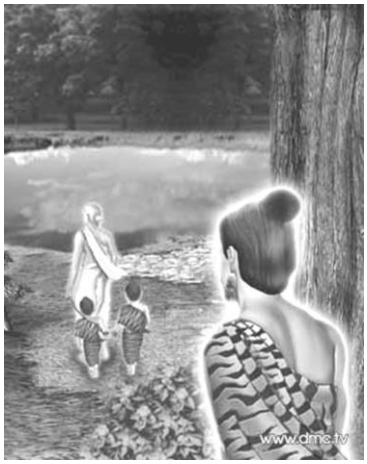

ภาพที่ 4.39
พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบุตรทาน

พระชาลีราชกุมารและพระกัณหาชินาราชกุมารีรู้ว่าพระบิดาจะต้องบริจาคตนให้กับชูชกอย่างแน่นอน ก็ขนลุกชูชันตกใจกลัวหวาดหวั่นไปตามๆ กัน จึงพากันลงไปยืนอยู่ในสระโบกขรณี เอาใบบัววางไว้บนพระเศียร ยืนขาสั่น น้ำตาไหลอาบแก้มอยู่ในน้ำ ฝ่ายชูชกไม่เห็นสองกุมาร จึงพูดรุกรานกระทบกระเทียบพระโพธิสัตว์ พระเวสสันดรจึงได้ลุกออกไปดู ก็ทราบว่าพระโอรสพระธิดาเสด็จไปยืนอยู่ในสระโบกขรณี จึงตรัสบอกให้พระโอรส และพระธิดาเข้าใจถึงเหตุในการบริจาคทาน ซึ่งทั้งสองพระองค์ก็เข้าใจ จึงได้ขึ้นมาจากสระโบกขรณี และร้องไห้ด้วยความรักในพระโพธิสัตว์ พระองค์จึงได้พูดปลอบโยนบุตรทั้งสอง แล้วทรงกำหนดราคาพระกุมารพระกุมารีในการไถ่ตัว แล้วทรงจับพระเต้าน้ำ หลั่งน้ำลงในมือชูชก พร้อมกับตรัสบอกถึงความรักพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์

ครั้นพระโพธิสัตว์เจ้าทรงบำเพ็ญบุตรทานแล้ว ก็เกิดความปีติโสมนัสในใจ ฝ่ายชูชกได้เข้าไปป่า เอาฟันกัดเถาวัลย์ถือมาผูกพระหัตถ์ขวาของพระชาลีกุมารรวมกันกับพระหัตถ์ซ้ายของพระกัณหาชินากุมารี ถือปลายเถาวัลย์ไว้ แล้วเฆี่ยนตีต่อหน้าพระพักตร์ของพระเวสสันดร สั่งให้ทั้งสองหยุดร้องไห้ จากนั้นก็ฉุดดึงพระกุมารทั้งสองออกจากป่าไป

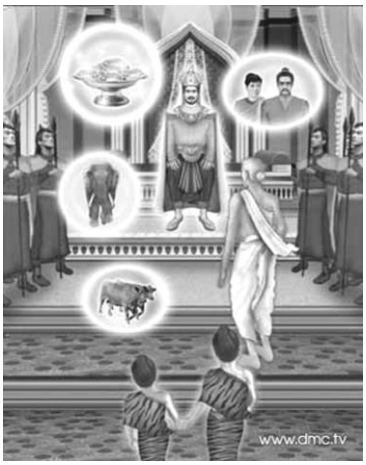

ภาพที่ 4.40 พระเจ้าสัญชัยพระราชทานทรัพย์เพื่อเป็นค่าไถ่แก่ชูชก

ขณะนั้นเทพบุตร 3 องค์ จึงจำแลงกายเป็นราชสีห์ เป็นเสือโคร่ง และเป็นเสือเหลือง นอนกั้นทางเสด็จกลับอาศรมของพระนางมัทรีเอาไว้ จนกว่าดวงอาทิตย์จะอัสดงคต เพื่อจะให้ทานบารมีของพระโพธิสัตว์ได้สำเร็จบริบูรณ์ ฝ่ายพระนางมัทรีหวั่นพระหฤทัยอยู่ พร้อมกับในวันนี้ก็มีเหตุลางสังหรณ์เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น เสียมหลุดจากพระหัตถ์ กระเช้าหลุดจากบ่า พระเนตรเบื้องขวาเขม่น พฤกษาชาติที่มีผลก็เหมือนกับไม่มีผล พฤกษาชาติที่ไม่เคยมีผลก็เหมือนกับว่ามีผลดก ทิศทั้งสี่ก็กำหนดไม่ได้ ยิ่งเมื่อมาเจอกับสัตว์ร้ายที่นอนขวางทางอยู่ข้างหน้า พระนางก็ตกพระทัยได้แต่อ้อนวอน แต่สัตว์ร้ายทั้ง 3 ก็ไม่ยอมลุกขึ้นไปไหน จวบจนพลบค่ำจึงหลีกเข้าป่าไป ฝ่ายพระนางมัทรีก็รีบเดินทางกลับอาศรมทันที

เมื่อกลับมาถึงก็มองไม่เห็นพระโอรสพระธิดา ก็รีบเสด็จไปเฝ้าพระเวสสันดร ทูลถามถึงพระกุมารกุมารีทั้งสอง ซึ่งพระเวสสันดรไม่ได้ให้คำตอบ แต่กลับต่อว่าที่นางกลับมามืดค่ำอย่างนี้ พระนางมัทรีจึงได้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในวันนี้ให้ฟัง เมื่อพระเวสสันดรได้สดับแล้ว จึงบอกว่าพระองค์ได้บริจาคกัณหาชาลีให้กับชูชกแล้ว เมื่อนางได้ฟังเช่นนั้น ก็สลบล้มลง เพราะความโศกที่บุตรทั้งสองต้องพรากจากไป พระเวสสันดรเห็นเช่นนั้น จึงเข้าไปประครองนางแล้วแก้ไขให้พระนางตื่นขึ้นมา เมื่อผ่านไปได้ไม่นาน พระนางก็ได้สติรู้สึกตัวขึ้นมา ก็รีบขอขมาพระโพธิสัตว์พร้อมกับอนุโมทนาบุญในทานที่พระองค์ได้บริจาคบุตรทั้งสองเป็นทาน

ในวันต่อมา ท้าวสักกเทวราชได้ทรงจำแลงเพศเป็นพราหมณ์ไปเฝ้าพระเวสสันดร เพื่อขอพระนางมัทรี ซึ่งพระโพธิสัตว์ก็ได้ยกให้พระนางมัทรีแก่พราหมณ์จำแลง ท้าวสักกเทวราชจึงได้กล่าวสรรเสริญพระโพธิสัตว์และพระนางมัทรี พร้อมทั้งให้พระเวสสันดรของพรได้ 8 ข้อ พระโพธิสัตว์ก็ขอพรครบทั้ง 8 ข้อ ซึ่งท้าวสักกเทวราชได้ให้คำยืนยันว่าพรทั้ง 8 ข้อจะสำเร็จแน่นอน ฝ่ายพราหมณ์ชูชกพากุมารทั้งสองพระองค์ เดินทางไกลจนกระทั่งถึงกรุงเชตุดร ในขณะนั้นเอง พระเจ้าสัญชัยทอดพระเนตรไปทางถนน ทรงเห็นสองกุมารกุมารี คนหนึ่งเหมือนพระชาลี คนหนึ่งเหมือนกัณหาชินา จึงเกิดความสงสัย และรับสั่งให้อำมาตย์ไปเชื้อเชิญเข้ามาใกล้ๆ แล้วได้ไต่ถามพราหมณ์ชูชก ครั้นทราบความจริง จึงนึกสงสัยถึงการบริจาคบุตรเป็นทานของพระเวสสันดร แต่พระชาลีราชกุมารก็ได้อธิบายให้พระเจ้าสัญชัยฟังอย่างละเอียด และยังบอกค่าตัวของพระองค์ที่พระเวสสันดรได้กำหนดเอาไว้ พระเจ้าสัญชัยจึงพระราชทานทรัพย์เพื่อเป็น

ค่าไถ่แก่ชูชก และเลี้ยงต้อนรับอย่างดี ทำให้ชูชกผู้ไม่ได้ประมาณในการบริโภคจึงท้องแตกตาย พระเจ้าสัญชัยจึงโปรดให้ขนทรัพย์ทั้งหมดคืนพระคลังหลวง เนื่องจากไม่มีญาติมารับเอาทรัพย์นั้นไป หลังจากนั้นก็ได้เสด็จไปเขาวงกตพร้อมด้วยกองทัพ เพื่อรับพระเวสสันดร และพระนางมัทรีกลับมา

เมื่อเสด็จไปถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร ก็ได้สนทนากันอย่างร่าเริงเบิกบานด้วยความคิดถึง และขอร้องให้พระเวสสันดรเสด็จกลับไปกรุงเชตุดร เมื่อพระเวสสันดรปฏิเสธก็ได้พากันหมอบลงขอร้อง ทำให้พระเวสสันดรจำต้องเสด็จกลับพระนครพร้อมกองทัพ เมื่อพระองค์เสด็จกลับถึงกรุงเชตุดรแล้ว ก็ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญทานบารมีจนตลอดพระชนม์ชีพ (ขุ.ชา. 28/1655-2440/447-560 มจร) จากนั้นทรงไปบังเกิดเป็นท้าวสันดุสิตเทวราช เป็นจอมเทพในสวรรค์ชั้นดุสิต พระนามว่า **เสตุเกตุเทพบุตร** พระองค์มีความสมบูรณ์พร้อมในโลกียสุขอันเป็นเลิศทั้งหลาย เสวยสุขบนดุสิตพิภพจนเต็มอายุขัยของเทพชั้นดุสิต (วิ.มหา.อ. 1/9/287 แปล.มมร.)

ประชุมชาดก พราหมณ์ชูชก คือ ภิกษุเทวทัต, นางอมิตตตาปนา คือ นางจิญจมาณวิกา, พรานเจตบุตร คือ พระฉันนะ, อัจจุตดาบส คือ พระสารีบุตร, ท้าวสักกเทวราช คือ พระอนุรุทธะ, พระเจ้าสัญชัย คือ พระเจ้าสุทโธทนะ, พระนางผุสดีเทวี คือ พระนางสิริมหามายา, พระนางมัทรีเทวี คือ ยโสธราพิมพา, ชาลีกุมาร คือ ราหุล, กัณหาชินา คือ พระอุบลวรรณาเถรี, ราชบริษัทนอกนี้ คือ พุทธบริษัท, พระเวสสันดร คือ พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ขุ.ชา.อ. 64/814 แปล.มมร.)

พระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานบารมีในระดับอุปบารมี (ขุ.จริยา. 33/122/177 แปล.มมร.) คือ การบริจาคภรรยาให้เป็นปิยทารทาน พระโพธิสัตว์มิได้ยกภรรยาของตนให้เป็นทาน แต่ในพระคาถาที่ว่า “ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันได้ถูกบริจาคให้เป็นภรรยาแก่บุคคลอื่นนับด้วยหลายพันโกฏิครั้ง แต่หม่อมฉันไม่ได้มีจิตผูกโกรธในพระองค์แม้แต่น้อย” พระเวสสันดรทรงยกพระนางมัทรีให้แก่ท้าวสักกะ เป็นเพียงอุบายของท้าวสักกะ เพราะเมื่อได้รับก็ถวายคืน ณ ที่นั้นเอง การบริจาคบุตร และภรรยาเป็นเรื่องราวในอดีตชาติก่อนบรรลุเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพุทธประเพณีของพระโพธิสัตว์ที่ต้องกระทำบารมี 30 ทัศให้ครบสมบูรณ์ เพื่อชนะกามตัณหาเป็นสิ่งสำคัญ และทำให้การบำเพ็ญทานบารมีในพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ และสมบูรณ์แบบ นอกจากจะส่งผลดีให้เฉพาะตัวท่านแล้วยังส่งผลถึงเหล่าประชาราษฎร์ และสรรพสัตว์อีกมากมายนับไม่ถ้วน เพราะพระองค์มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ทุกอย่างที่พระองค์คิด

ทุกสิ่งที่พระองค์ทำ ทุกถ้อยคำที่พระองค์พูด ต่างก็เป็นไปเพื่อสันติสุขของมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง สมควรที่พวกเราจะยึดเอาท่านเป็นแบบอย่างในการสร้างบารมีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปกันทุกคน

ดังนั้น ก่อนที่จะเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ด้วยประสบการณ์ และการสั่งบุญบารมีมา จึงทำให้พระองค์เกิดปัญญา มองเห็นว่า โลกใบนี้มีแต่ความทุกข์ที่มนุษย์ต้องวนเวียนอยู่อย่างไม่รู้จักจบสิ้น พระองค์จึงเกิดความคิดที่จะหลุดพ้นออกไปจากวัฏสงสารนี้ และจะไม่ไปเพียงลำพังพระองค์เดียว แต่จะพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นออกไปด้วย จึงทำให้ได้เนมิตตกนามว่า พระโพธิสัตว์ คือ สัตว์ที่ปรารถนาจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระโพธิสัตว์ปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็จะต้องเร่งสั่งสมบารมีอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 20 อสงไขยกับแสนมหากัป โดยแบ่งระยะเวลาในการสั่งสมบารมีเป็น 3 ช่วง คือ การดำริไว้ในใจที่จะปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่กล้าบอกใคร ต้องสร้างบารมี 7 อสงไขยกับแสนมหากัป ต่อมาเริ่มมีความกล้ามากขึ้นที่จะเปล่งวาจาออกมาบอกแก่คนอื่นให้ได้ยิน ต้องสร้างบารมีเป็นเวลา 9 อสงไขยกับแสนมหากัป

เมื่อได้สั่งสมบารมีมาอย่างต่อเนื่อง จนรับพุทธพยากรณ์จากพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าในอนาคตจะได้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน ได้ยกฐานะจากอนิยตโพธิสัตว์เป็นนิยตโพธิสัตว์แล้ว พระองค์สามารถที่จะกำจัดกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้เลย แต่ด้วยน้ำใจอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่ไม่ต้องการจะพ้นทุกข์ไปเพียงคนเดียว จึงได้สร้างบารมี 10 ทัศ มีทานบารมี เป็นต้น และจะต้องสร้างบารมีต่อไปอีก 4 อสงไขยกับแสนมหากัป จึงได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามอย่างยิ่ง แม้จะพบอุปสรรคมากมาย พระองค์ก็ไม่เคยท้อถอย ยังคงสั่งสมบารมีด้วยหัวใจที่เด็ดเดี่ยวต่อไป จนในพระชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นพระเวสสันดร ทรงสร้างมหาทานอย่างยิ่งใหญ่ที่ทำให้พระสัมมาสัมโพธิญาณของพระองค์เต็มเปี่ยม และแล้ววันเวลาที่จะทำให้พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ใกล้เข้ามาทุกขณะ โดยศึกษาในเนื้อหาบทต่อไป

บทที่ 5

ลักษณะมหาบุรุษ

บทที่ 5 ลักษณะมหาบุรุษ

โครงสร้างเนื้อหา

5.1 แนวคิดของลักษณะมหาบุรุษ

5.1.1 ความหมาย และความสำคัญของลักษณะมหาบุรุษ

5.1.2 ลักษณะมหาบุรุษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5.1.3 ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษ

5.2 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

5.2.1 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1-6 และ 15

5.2.2 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 7-10 และ14,19

5.2.3 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 11-13,16 และ31

5.2.4 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 17-18, 20-23 และ25

แนวคิด

1. ลักษณะมหาบุรุษ หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ลักษณะมหาบุรุษทั้ง 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 ประการ ที่เป็นลักษณะเสริมกับลักษณะ 32 ประการ จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความพิเศษจากบุคคลทั่วไปหลายประการ ทั้งนี้เพราะผลของกุศลกรรมทำให้ได้กายที่สมบูรณ์ที่สุด และข้อดีของลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1-32 คือ กายมหาบุรุษเป็นกายที่เหมาะสมต่อการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีลักษณะที่งดงาม มีฤทธิ์ มีเดช มีอานุภาพมาก และมีเรี่ยวแรงมากกว่ากายใดๆ ในโลกนี้

2. การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ เพราะในอดีตต้องสั่งสมบุญอย่างน้อย 16 ประการ อาทิ 1) เป็นผู้รู้จักบาปบุญคุณโทษ 2) เมื่อเป็นผู้นำในทางโลก ก็ใช้ฐานะตำแหน่งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์เต็มที่ 3) เป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต มีเมตตากรุณา 4) เป็นผู้ไม่หวงของกิน 5) เป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ดี 6) เป็นผู้มีวาจาสุภาษิต 7) เป็นผู้ไม่หวงวิชา 8) เป็นผู้ชอบสนทนาธรรม ไม่การนินทาว่าร้าย 9) เป็นผู้ไม่ผูกโกรธใคร 10) เป็นทูตประสานสัมพันธไมตรี 11) เป็นผู้ดูคนเป็นและใช้คนเป็น 12) เป็นกัลยาณมิตรชั้นเยี่ยม 13) เป็นผู้ไม่ทรมาน ไม่เบียดเบียนรังแกคนและสัตว์ 14) เป็นผู้มองคนด้วยเมตตา 15) มีนิสัยเป็นผู้นำบุญ 16) เป็นผู้ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ถึงคราวประกอบอาชีพก็ยึดอาชีพสุจริตตลอดมา

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทที่ 5 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายแนวคิดของลักษณะมหาบุรุษได้
2. อธิบายการสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษได้

บทที่ 5
ลักษณะมหาบุรุษ

5.1 แนวคิดของลักษณะมหาบุรุษ

ลักษณะมหาบุรุษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นลักษณะพิเศษ เป็นลักษณะเฉพาะ เพราะพระองค์เป็นพระมหาบุรุษ อันเป็นลักษณะของบุคคลผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การสั่งสมบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้สร้างกันมาเพียงแค่วันสองวันหรือเป็นปีเป็นเดือน แต่ทรงสร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ นับกันเป็นอสงไขย เป็นกัป

ดังนั้นเมื่อทรงใช้ระยะเวลายาวนานในการสั่งสมบารมี พระองค์จึงได้ทรงวางแผนทุกอย่างและในทุกเรื่องเพื่อที่จะทำให้ความปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและนำเหล่าสรรพสัตว์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้สำเร็จ โดยเฉพาะร่างกายที่เหมาะสมกับการมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องเป็นร่างกายที่เป็นทั้งต้นบุญต้นแบบ และเหมาะสมต่อการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเป็นเช่นนี้พระองค์จึงทรงสร้างบารมีสั่งสมบุญอย่างมากมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งร่างกายอันสมบูรณ์แบบนั้น

5.1.1 ความหมาย และความสำคัญของลักษณะมหาบุรุษ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์มีคุณลักษณะเฉพาะ อันเป็นเครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นคุณความดี หรือลักษณะประจำของพระพุทธองค์ เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ 32 ประการ หรือลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

1) ความหมายของมหาปุริสลักษณะ

มหา แปลว่า มาก, ใหญ่, ยิ่งใหญ่

ปุริส แปลว่า ผู้ชาย หรือ บุรุษ (ทองย้อย, 2557: 164)

ปุริสภาวะ แปลว่า ความเป็นบุรุษ หมายถึง ภาวะอันปรากฏลักษณะอาการต่างๆ ที่แสดงความเป็นเพศชาย ; คู่กับอิตถีภาวะ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 243)

ลักษณะ หรือ ลักขณะ แปลว่าเครื่องแสดงสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เห็นว่าต่าง จากอีกสิ่งหนึ่ง คุณภาพและประเภท เป็นต้น

ดังนั้นคำว่า **มหาปุริสลักษณะ** หมายถึง ลักษณะของบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ ลักษณะมหาบุรุษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระอุดรคณาธิการ (ชวินทร์), 2538: 364)

2) ความสำคัญของลักษณะมหาบุรุษ

2.1) ลักษณะมหาบุรุษ เป็นลักษณะร่างกายที่สุดยอดกว่าลักษณะทั้งปวง เป็นร่างกายที่ดีที่สุด เป็นกายของผู้รู้ เป็นกายของผู้ที่จะมาตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นลักษณะของการเริ่มต้นความรู้แจ้งในธรรมทั้งปวง เป็นร่างกายที่น่าชื่นชม เป็นกายที่มีเรี่ยวแรงมาก

2.2) ลักษณะมหาบุรุษ ต้องสั่งสมบุญบารมีทุกอย่างมาหลายภพหลายชาติ ซึ่งไม่ใช่พรหมลิขิต หรือสวรรค์ลิขิต แต่เกิดขึ้นเพราะบุญที่ได้สั่งสมไว้บันดาลให้เกิดมาเป็นรูปกาย

ดังนั้นพระพุทธองค์จึงสั่งสมบุญบารมีมากมายเพื่อเป้าหมายแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมจักได้กายมหาบุรุษเพื่อการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ แล้วนำความรู้นั้นมาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งมนุษย์และเทวดา เพราะเป็นร่างกายที่เหมาะแก่การตรัสรู้ธรรม มีเรี่ยวแรงมาก และยังเป็นร่างกายที่เป็นต้นบุญต้นแบบของมนุษย์ทั้งปวง ทำให้มนุษย์ และเทวดาตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายเคารพกราบไหว้บูชา ยังความเลื่อมใสมาสู่ใจของเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนทำได้ ถ้ามีความปรารถนาที่อยากจะได้กายนี้ ก็ต้องรีบสั่งสมบุญบารมีให้มากๆ ตั้งแต่วันนี้ แล้วในอนาคตไม่ไกล เราก็มีโอกาสจะทำได้กายมหาบุรุษอย่างแน่นอน

ด้วยเหตุนี้ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์สร้างบารมีกันมาอย่างยาวนาน และถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติตลอดจนคุณธรรมที่จะทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ด้วยบุญบารมีที่สั่งสมมาตลอดเส้นทางการสร้างบารมี ทำให้ได้ลักษณะของร่างกายที่สมบูรณ์ เหมาะสมกับตำแหน่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นต้นบุญต้นแบบของสรรพสัตว์ตลอดทั่วทั้งภพสาม จึงทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่เคารพ ศรัทธา เทิดทูนบูชา บุคคลใดเมื่อพบเจอก็เกิดจิตเลื่อมใส พระองค์จึงเป็นเอกบุคคลที่ไม่มีบุคคลใดทั่วทั้งภพสามเสมอเหมือนได้

5.1.2 ลักษณะมหาบุรุษของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1) ที่มาของลักษณะมหาบุรุษ

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ทรงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุม แล้วตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระมหาบุรุษผู้สมบูรณ์ด้วยมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ เหล่านี้ ย่อมมีคติเป็น 2 เท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่น” ซึ่งขยายความได้ดังนี้

ภาพที่ 5.1 พระเจ้าจักรพรรดิ

1.1) ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต ทรงมีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ ได้แก่ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว พระราชบุตรของพระองค์มีกว่า 1,000 พระองค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศาสตราวุธ ครอบครองแผ่นดินโดยธรรม

1.2) ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิตจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก (ที.ม. 10/33/15-16 มจร)

2) ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการนี้มีอยู่ในพระนิยตโพธิสัตว์ทุกพระองค์ในพระชาติสุดท้ายที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองไว้ตามที่กล่าวข้างต้น ดังนี้

2.1) มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน (ฝ่าพระบาทเต็ม)

2.2) มีพื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษมีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ซี่ มีกงมีดุมและมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง

2.3) มีส้นพระบาทยื่นยาวออกไป

2.4) มีพระองคุลียาว ที่นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาท

2.5) มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม

2.6) มีฝ่าพระหัตถ์และพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจดกันเป็นรูปตาข่าย

2.7) มีข้อพระบาทสูง หลังพระบาทดุจหอยสังข์คว่ำ

2.8) มีพระชงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย

2.9) เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานุด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้

2.10) มีพระคุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก

2.11) มีพระฉวีดุจสีทอง คือคล้ายทองคำ

2.12) มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้

2.13) มีพระโลมชาติเดี่ยว คือในแต่ละขุมขนมีเพียงเส้นเดียว

2.14) มีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น คือพระโลมชาติขอดเป็นวง เวียนขวาดังกุณฑล สีคราม เข้มดังดอกอัญชัน

2.15) มีพระวรกายตั้งตรงดุจพรหม

2.16) มีพระมังสะในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ คือ หลังพระหัตถ์ทั้งสอง หลังพระบาททั้งสอง จงอยพระอังสะทั้งสอง และพระศอ

2.17) มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์

2.18) มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน

2.19) มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วา ของพระองค์ (1 วา ของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย)

2.20) มีลำพระศอกลมเท่ากันตลอด

2.21) มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี

2.22) มีพระหนุดุจคางราชสีห์

2.23) มีพระทนต์ 40 ซี่

2.24) มีพระทนต์เรียบเสมอกัน

2.25) มีพระทนต์ไม่ห่างกัน

2.26) มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม

2.27) มีพระชิวหาใหญ่ยาว

2.28) มีพระสุรเสียงพรหมตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก

2.29) มีดวงพระเนตรดำสนิท

2.30) มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด

2.31) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่น

2.32) มีพระเศียรดุจประดับกรอบพระพักตร์ (ที.ปา. 11/200/160-163 มจร)

มหาปุริสลักษณะ 32 ประการ ตามที่กล่าวไว้ครบถ้วนในลักษณสูตร ทีฆนิกายปาฏิวรรคและมหาปทานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค พระสุตตันตปิฎก เกิดขึ้นได้จากอานิสงส์ที่พระโพธิสัตว์ได้สร้างกุศลกรรมได้สั่งสมบุญบารมีข้ามภพข้ามชาติ จึงได้มหาปุริสลักษณะ 32 ประการอย่างครบถ้วน

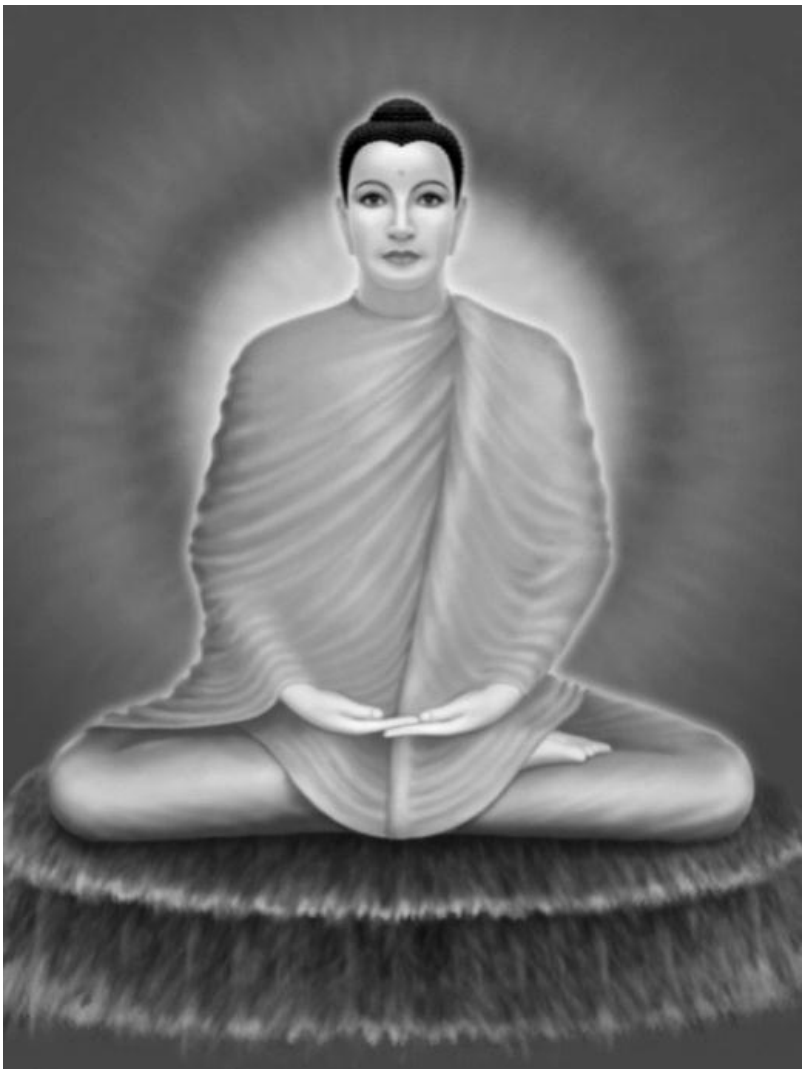

ภาพที่ 5.2 ลักษณะมหาบุรุษ

3) อนุพยัญชนะ 80 ประการ

อนุพยัญชนะ 80 หมายถึง พระลักษณะข้อปลีกย่อยของมหาบุรุษ นอกเหนือจากมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ) อีก 80 ประการ ซึ่งเกิดจากกุศลกรรมที่เคยสั่งสมบุญ บารมีข้ามภพข้ามชาติครั้งที่เป็นพระโพธิสัตว์ ดังนี้

3.1) นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทเหลืองงาม

3.2) นิ้วพระหัตถ์ และพระบาทเรียวออกไปโดยลำดับตั้งแต่โคนจนถึงปลาย

3.3) นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทกลมดุจนายช่างกลึงเป็นอันดี

3.4) พระนขาทั้ง 20 (เล็บพระหัตถ์และพระบาท) มีสีแดง

3.5) พระนขา (ที่พระหัตถ์) ทั้ง 10 งอนงามซ้อนขึ้นเบื้องบน

3.6) พระนขาทั้ง 20 มีพรรณเกลี้ยงกลมสนิทมิได้มีริ้วรอย

3.7) ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาท ซ่อนอยู่ในพระมังสะ มิได้นูนขึ้นปรากฏออกมาภายนอก

3.8) พระบาททั้งสองเสมอกัน มิได้ย่อมใหญ่กว่ากันมาตรว่าเท่าขนาดเมล็ดงา

3.9) ทรงดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งกุญชรชาติ

3.10) ทรงดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งราชสีห์

3.11) ทรงดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งหงส์

3.12) ทรงดำเนินงามดุจอาการเดินแห่งโคอุสภราช

3.13) ขณะเมื่อประทับยืน จะย่างดำเนินยกพระบาทเบื้องขวาย่างไปก่อน พระกายเยื้องไปข้างเบื้องขวาก่อน

3.14) พระชาณุมณฑล เกลี้ยงกลมงามบริบูรณ์มิได้เห็นลูกสะบ้าปรากฏออกมา

3.15) มีลักษณะของบุรุษครบบริบูรณ์ มิได้มีกิริยามารยาทคล้ายสตรี

3.16) พระนาภีมิได้บกพร่องกลมงาม มิได้วิกลในที่ใดที่หนึ่ง (ไม่มีช่อง)

3.17) พระอุทรมีสัณฐานเว้าสมส่วน

3.18) ภายในพระอุทรมีรอยเวียนขวาเป็นทักษิณาวรรต

3.19) ลำพระเพลาทั้งสองกลมงามดุจลำสุวรรณกัทลี คือต้นกล้วยทอง

3.20) ลำพระกรทั้งสองงามดุจงวงแห่งเอราวัณเทพหัตถี

3.21) พระองคาพยพใหญ่น้อยทั้งปวงงามสมกันหาที่ติมิได้

3.22) พระองคาพยพที่ควรหนาก็หนา ที่ควรบางก็บาง

3.23) พระมังสะทั่วพระวรกาย มิได้หด (อิ่มตัว)

3.24) พระสรีรกายทั้งปวงปราศจากต่อม และไฝปานมูลแมลงวัน

3.25) พระวรกายงามบริสุทธิ์สมกันโดยลำดับ

3.26) พระวรกายงามบริสุทธิ์พร้อมสิ้นปราศจากมลทินทั้งปวง

3.27) ทรงพระกำลังมากเสมอด้วยกำลังแห่งกุญชรชาติ

3.28) มีพระนาสิกสูงโด่ง

3.29) ทรงมีสัณฐานพระนาสิกสวยงาม

3.30) ทรงมีพระโอษฐ์บนและล่างมิได้เหลื่อมกัน เสมอกันเป็นอันดี มีสีแดงดุจสีผลตำลึงสุก

3.31) มีพระทนต์งามสะอาดปราศจากมูลมลทิน

3.32) พระทนต์ขาวดุจสีสังข์

3.33) พระทนต์เกลี้ยงสนิทมิได้เป็นริ้วรอย

3.34) ทรงมีพระอินทรีย์ทั้ง 5 บริสุทธิ์

3.35) ทรงมีพระเขี้ยวทั้ง 4 กลมเต็ม

3.36) วงพระพักตร์มีสัณฐานยาวสวย

3.37) พระปรางทั้งสองเอิบอิ่มเปล่งปลั่งเสมอกัน

3.38) ลายพระหัตถ์มีเส้นลึก

3.39) ลายพระหัตถ์มีเส้นยาว

3.40) ลายพระหัตถ์มีเส้นตรงมิได้ค้อมคด

3.41) ลายพระหัตถ์มีเส้นแดงรุ่งเรือง

3.42) รัศมีแผ่ออกจากพระวรกายเป็นวงรอบ (เป็นฉัพพรรณรังสี 6 ประการ คือ นีละปีตะ โลหิตะ โอทาตะ มัณเชฏฐะ และปภัสสระ)

3.43) กระพุ้งพระปรางทั้งสองบริบูรณ์

3.44) กระบอกพระเนตรกว้างยาวงามพอสมกัน

3.45) ดวงพระเนตรมีประสาททั้ง 5 แจ่มใส

3.46) ปลายเส้นพระโลมามิได้งอมิได้คด

3.47) พระชิวหามีสัณฐานงาม

3.48) พระชิวหาอ่อนมิได้กระด้างมีสีแดงเข้ม

3.49) พระกรรณทั้ง 2 ยาวงามดุจกลีบปทุมชาติ

3.50) ช่องพระกรรณมีสัณฐานกลมงาม

3.51) ระเบียบพระเส้นสละสลวยมิได้ขอดในที่ใดที่หนึ่ง

3.52) แถวพระเส้นซ่อนอยู่ในพระมังสะมิได้เป็นคลื่นโปนขึ้นเหมือนสามัญชน

3.53) พระเศียรสัณฐานงามเหมือนฉัตรแก้ว

3.54) ปริมณฑลพระนลาฏกว้างยาวพอสมกัน

3.55) พระนลาฏมีสัณฐานงาม

3.56) พระขนงมีสัณฐานงามดุจคันธนูที่โก่งไว้

3.57) พระโลมาขนงเส้นละเอียด

3.58) พระโลมาขนราบตามลำดับ

3.59) พระขนงใหญ่

3.60) พระขนงยาวสุดหางพระเนตร

3.61) ผิวพระมังสะละเอียดทั่วพระวรกาย

3.62) พระวรกายรุ่งเรืองด้วยสิริ

3.63) พระวรกายมิได้มัวหมอง ผ่องใสอยู่เป็นนิตย์

3.64) พระสรีรกายสดชื่นดุจดอกปทุมชาติ

3.65) พระสรีรกายมีสัมผัสอ่อนนุ่มสนิท

3.66) พระวรกายกลิ่นหอมฟุ้ง ดุจกลิ่นสุคนธกฤษณา

3.67) เส้นพระโลมาเสมอกัน

3.68) เส้นพระโลมาละเอียดทั่วพระวรกาย

3.69) ลมอัสสาสะอันหายพระทัยเข้าออกก็เดินละเอียด

3.70) พระโอษฐ์มีสัณฐานงามคล้ายแย้ม

3.71) พระโอษฐ์มีกลิ่นหอมดุจกลิ่นอุบล

3.72) พระเกศาดำเป็นแสง

3.73) พระเกศากลิ่นหอมฟุ้งตลบ

3.74) พระเกศากลิ่นหอมดุจกลิ่นโกมลบุปผชาติ

3.75) พระเกศาเส้นกลมสวยทุกเส้น

3.76) พระเกศาดำสนิททุกเส้น

3.77) พระเกศามีเส้นละเอียด

3.78) พระเกศามิได้ยุ่งเหยิง

3.79) พระเกศาเวียนเป็นทักษิณาวรรตทุกเส้น

3.80) วิจิตรไปด้วยระเบียบพระเกตุมาลา (เป็นแถวแห่งรัศมีอันโชตนาการ ณ เบื้องบนพระอุตมังคศิโรตม์) (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2537: 77-80)

ทั้งหมดนี้คือลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ และอนุพยัญชนะอีก 80 ประการ ของมหาบุรุษผู้มีร่างกายสมบูรณ์อย่างแท้จริง ซึ่งบังเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งผลบุญที่ได้สั่งสมมายาวนานตลอดการสร้างบารมีนับแต่พระชาติแรกจวบกระทั่งพระชาติที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4) ฉัพพรรณรังสีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะมีพระรัศมีเป็นฉัพพรรณรังสีแผ่ออกไปรอบพระวรกายเป็นปรกติ **ฉัพพรรณรังสี** มีอยู่ 6 ประการ ดังนี้

4.1) นีละ สีเขียว เหมือนดอกอัญชัน

4.2) ปีตะ สีเหลือง เหมือนหรดาลทองคำ

4.3) โลหิตะ สีแดง เหมือนตะวันอ่อน

4.4) โอทาตะ สีขาว เหมือนแผ่นเงิน

4.5) มัญเชฏฐะ (มัญเชฐฐะ) สีหงสบาท เหมือนดอกเซ่งหรือหงอนไก่ (สีแสด)

4.6) ประภัสสร เลื่อมพราย เหมือนแก้วผลึก เปล่งประกายสว่างไสว (ขุ.ป. 31/116/178 มจร)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์มีพระรัศมีที่แผ่ไปได้ 1 วา บางพระองค์มีพระรัศมีที่แผ่ไปได้โดยรอบกว้างถึง 80 ศอก หรือ 20 วา แต่สำหรับพระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะแตกต่างจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ อย่างมาก เพราะพระรัศมีของพระมังคลสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นสีทอง และแผ่ออกไปตลอดหมื่นโลกธาตุ[1] อีกทั้งพระรัศมีของพระองค์ยังสามารถตั้งอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์อีกด้วย

5.1.3 ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษ

ในพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการดังนี้

1) ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1-8

1. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน (ฝ่าพระบาทเต็ม) คือ มีพื้นเท้าสม่ำเสมอ ทำให้เวลาพระพุทธองค์เสด็จพระดำเนินไปในที่ต่างๆ ดูแล้วสง่างาม เดินตัวตรง นุ่มนวล เหมือนช้างทรงของพระราชา เวลาเดินส่วนบนจะไม่เคลื่อนไหว เดินเหมือนเหิน เนื่องจากเดินเบา ไม่ส่ายไปส่ายมา เพราะมีพื้นเท้าที่เสมอกัน ทำให้น้ำหนักที่ลงไปสู่เท้าเวลาเดินมีน้ำหนักเท่ากัน จึงทำให้พระองค์เดินดูแล้วสง่างามมาก

[1] หมื่นโลกธาตุ หมายถึง หมื่นจักรวาล ซึ่งใน 1 จักรวาลนั้น จะประกอบไปด้วย ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เขาสิเนรุ ทวีปทั้งสี่ 4 ได้แก่ ชมพูทวีป อปรโคยานทวีป ปุพพวิเทหทวีป และ อุตตรกุรุทวีป มหาสมุทรทั้งสี่ สวรรค์ 6 ชั้น พรหมโลก อรูปพรหม และอบายภูมิ

2. มีพื้นฝ่าพระบาททั้งสองของมหาบุรุษมีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ซี่ มีกงมีดุมและมีส่วนประกอบครบทุกอย่าง คือ ลายเท้าของพระองค์ มีรูปเป็นกงจักร จึงทำให้พระองค์เดินได้อย่างคล่องแคล่ว พื้นเท้ามีความยืดหยุ่นดีในเวลาเดิน เป็นลักษณะของเฉพาะผู้นำธรรมจักรให้หมุนไปยังสรรพสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน

3. มีส้นพระบาทยื่นยาวออกไป ทำให้รับน้ำหนักได้ดี และแรงกดที่ลงมาทั้งตัวเฉลี่ยเท่ากัน จึงทำให้มีกำลัง เวลายืนจึงกระโดดได้ 40 ศอก และทรงร่างกายได้ผึ่งผายสง่างาม

4. มีพระองคุลียาว ที่นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาท คือ นิ้วมือของพระองค์แต่ละนิ้วมีความยาวเท่ากัน สมบูรณ์ด้วยพละกำลัง ทำให้พระองค์เดินได้สะดวก ไม่ปวดเมื่อยง่าย

5. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม คือ ฝ่ามือและฝ่าเท้านุ่ม ไม่กระโดกกระเดก กระด้างแข็ง ลักษณะเช่นนี้แสดงว่า มีความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อดีมาก เปรียบเสมือนยางที่สามารถยืดตัวออกไปได้มากแค่ไหนก็สามารถที่จะกลับคืนตัวดังเดิมได้ ซึ่งทำให้พระองค์มีพละกำลังมาก เพราะคล่องตัวในทุกอิริยาบถ

6. มีฝ่าพระหัตถ์และพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจดกันเป็นรูปตาข่าย คือ เป็นลายบางๆ จางๆ พอสังเกตออก เป็นเส้นสม่ำเสมอเป็นช่อง นิ้วมือ และนิ้วเท้าทั้ง 4 ชิดสนิทกัน เสมอกัน (เว้นแต่นิ้วหัวแม่มือและเท้า) ลักษณะเช่นนี้เป็นบุคคลที่มีฝ่ามือและฝ่าเท้าเต็ม และมีความอ่อนนุ่มด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มือและเท้านั้นมีกำลังมาก ไม่ว่าจะทำอะไรหรือเดินไปไหน จะพลิกตัวก็มีกำลังมากในการที่จะทำในสิ่งนั้นได้อย่างสะดวกสบาย

7. มีข้อพระบาทสูง หลังพระบาทดุจหอยสังข์คว่ำ คือ กระดูกข้อพระบาทของพระองค์ตั้งลอยอยู่หลังพระบาท ไม่ติดกันกลับกลอกได้คล่อง เมื่อทรงดำเนินผิดกว่าสามัญชน หมายความว่า พระองค์มีข้อเท้าสูงกว่ามนุษย์ธรรมดาประมาณ 1 นิ้ว ส้นเท้ายื่นไปด้านหลังมากกว่ามนุษย์ธรรมดา พระองคุลีก็ยาวไปข้างหน้ามากกว่ามนุษย์ธรรมดา หรืออาจจะหย่อนกว่ากันนิดหน่อย เพราะฉะนั้น จะยาวออกทั้งหน้า หลัง บน เมื่อยืนพระบาทจึงคล้ายสังข์คว่ำ คือ นูน (ไม่บวม) อิ่ม (ไม่อืด, อวบ) ซึ่งทำให้ยืนและเดินได้อย่างมั่นคง กระโดดได้ไกลและสูง มีความยืดหยุ่น มีกำลังมาก

8. มีพระชงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย คือ มีเนื้อหุ้มรอบแข้งเต็ม สัณฐานกลมงาม หมายความว่า มีแข้งเรียว กลม ยาว สวยและตรงด้วย ได้สัดส่วนรับกับข้อพระบาทที่สูง รับกับฝ่าพระบาทที่เต็ม รับกับหลังพระบาทที่อูมอิ่ม รับกับนิ้วพระบาทที่ยาว ส้นพระบาทที่ยาว รับกันสวยงามมาก อุปมาเหมือนลักษณะแข้งเนื้อทรายที่รัด แน่น เรียว งาม กลมกลืน ไม่เห็นเส้นเอ็นหรือกระดูก ซึ่งทำให้มีพละกำลังมาก ไม่ว่าจะเดินหรือขยับร่างกายในอิริยาบถไหนก็สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องตัวสะดวก

2) ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษประการที่ 9-16

9. เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานุด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้โดยที่ไม่ต้องน้อมหรือย่อตัวลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลักษณะรูปร่างของพระองค์ได้สัดส่วนเท่ากัน จึงทำให้พระองค์ดูสง่างามมากไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม และถ้าเหยียดแขนขึ้นไปข้างบนแล้วเอา 2 หาร จะได้ตรงกลางกาย คือศูนย์กลางกายฐานที่ 7 พอดี

10. มีพระคุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก คือ มีของลับเข้าฝัก ไม่ได้มีลักษณะเหมือนมนุษย์ทั่วไป ซึ่งถ้าหากเปรียบเทียบดูก็อาจจะเหมือนช้างที่อวัยวะเพศของตัวผู้เข้าไปซ่อนอยู่ข้างใน

11. มีพระฉวีดุจสีทอง คือ คล้ายทองคำ คือ มีผิวหนังประดุจหุ้มด้วยแผ่นทองคำ มองดูแล้วเป็นที่ดึงดูดของผู้ที่ได้พบเห็น ซึ่งทำให้ประสาทสัมผัสของร่างกายดี ไม่ปวดเมื่อยง่าย

12) มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ ซึ่งทำให้การขับถ่ายทางผิวหนัง เช่น เหงื่อ ของเสียที่ขับออกมาทางร่างกายจะถูกขับออกมาดีมาก และถ้าเกิดเป็นแผลที่ผิวหนังก็จะทำให้หายง่ายเร็วกว่าคนทั่วไป นอกจากนี้การยืดหยุ่นที่ผิวก็ดีด้วย ดังนั้นเวลาจะทำอะไรก็ตาม ทำให้ไม่เหนื่อยง่ายไม่เพลียง่าย

13) มีพระโลมชาติเดี่ยว คือ ในแต่ละขุมขนมีเพียงเส้นเดียว แต่ละเส้นเสมอกันทุกขุมขน ไม่มีเล็กไม่มีใหญ่ สวยงามเหมือนกันหมด และขนเกิดขึ้นขุมละเส้น เส้นหนึ่งอยู่ขุมหนึ่ง ซึ่งทำให้การขับเหงื่อ สามารถระบายความร้อนในตัวได้ดี แล้วก็มีประสิทธิภาพในการใช้อาหารในร่างกายให้เกิดเป็นพละกำลังต่อร่างกายได้ดีมาก

14) มีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น คือ พระโลมชาติขอดเป็นวง เวียนขวาดังกุณฑล สีครามเข้มดังดอกอัญชัน คือ เส้นขนหมุนวนขวาเวียนประทักษิณ

15) มีพระวรกายตั้งตรงดุจพรหม คือ ท่อนกายตั้งตรงไม่น้อมไปข้างหน้าหรือข้างหลัง เหมือนกายของพรหม กายของพระองค์ตรง สง่าผ่าเผย ไม่คดไม่งอ เวลาเอี้ยวตัวจะงามพอดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กายของพระองค์ได้สมดุลน้ำหนักตัวทั้งซ้าย และขวาจะเท่ากัน จึงทำให้ยากที่จะเซหรือหกล้มได้

16) มีพระมังสะในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ คือ หลังพระหัตถ์ทั้งสอง หลังพระบาททั้งสอง จงอยพระอังสะทั้งสอง และพระศอ หรือที่ลำคอมีระหว่างพระอังสาเต็ม จะไม่มีเว้าแหว่ง และมีพระศอเต็มกลมกลึงสวยงาม มีเนื้อเต็ม เป็นลักษณะที่อูมอิ่มไม่เหมือนอาการบวม หมายความว่า มีเนื้อเต็มพอดี ไม่ย่น ไม่เห็นกระดูก เส้นเอ็น มีบ่าอิ่มเต็มพอดี ไม่เห็นไหปลาร้า ลำคอกลม ไม่เห็น

เส้นและลูกกระเดือก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่มีหลังพระหัตถ์และหลังพระบาท และพระอังสามีเนื้อเต็มพอดีนั้น ก็จะทำให้มีกำลังมีเรี่ยวแรงในการทำการงานหรือแม้แต่เวลาปฏิบัติธรรมก็จะไม่ปวดไม่เมื่อยง่าย สามารถนั่งได้นานๆ ส่วนลักษณะที่มีลำคอกลม ไม่เห็นลูกกระเดือก ซึ่งมีผลทำให้เสียงดีมาก และมีผลทางด้านการกินอาหาร กลืนอาหาร

3) ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษประการที่ 17-24

17) มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ คือ อกผายไหล่ผึ่ง มีความองอาจสง่างาม มั่นคงประดุจขุนเขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อวัยวะช่องอก เช่น ปอด เป็นต้น หรือแม้กระทั่งตับก็มีพลัง มีกำลังในการทำงาน ทำให้มีสุขภาพที่ดีมาก

18) มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน คือ หลังเต็มบริบูรณ์ ตั้งแต่เอวขึ้นไปถึงคอ มีเนื้อเต็ม ซึ่งไม่ใช่แผ่นกระดาน และไม่เป็นร่องด้านหลังเหมือนกับคนทั่วไป แสดงให้เห็นว่า กล้ามเนื้อหลังมีสปริงดีมาก มีความยืดหยุ่นดี

19) มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วาของพระองค์ (1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย) คือ กายกับวาของพระองค์เท่ากัน เมื่อกางแขนเหยียดออกทั้ง 2 ข้าง ก็จะมีความยาวเท่ากับความสูงของพระพุทธองค์ ซึ่งมนุษย์ทั่วไปที่มีความสูงเท่ากับความยาวของวาตนเองเท่ากันนั้นยากมาก ส่วนใหญ่ถ้าไม่ขาดก็เกิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นสรีระที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม ทำให้ร่างกายไม่ปวดไม่เมื่อยในเวลาปฏิบัติธรรม

20) มีลำพระศอกลมเท่ากันตลอด คือ ลำคอกลมเกลี้ยงงาม เมื่อเปล่งเสียงจะไม่เห็นเส้นที่ลำคอเลย ไม่มีลูกกระเดือกแหลมออกมา ไม่มีเหนียงยาน ไม่เหี่ยว ไม่ยาน ซึ่งทำให้เสียงของพระองค์ดีมาก และไม่เป็นโรคหวัด

21) มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี คือ มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอยู่ 7,000 เส้น รสของอาหารแม้เท่าเมล็ดงาก็แผ่ซ่านไปทั้งร่างกายได้ เปรียบเทียบกับลิ้นของบุคคลทั่วไปเป็นประเภทลิ้นชา เหมือนลิ้นจระเข้กินอะไรก็ไม่รู้รส หรือรู้รสแต่การดูดซึมอาหารเข้าสู่ร่างกายไม่ค่อยดี แต่ของพระองค์มีประสาทรับรสอันเลิศ ทำให้การดูดซึมอาหารเข้าสู่ร่างกายดีมาก แม้กินอาหารน้อยก็ได้รับสารอาหารมาก เนื่องจากบุคคลทั่วไปที่กินอาหารก็ทำให้มีกากอาหารมาก ส่วนของพระองค์มีกากอาหารน้อย เพราะการรับรส การย่อยอาหารดีมาก ดังเช่นในตอนที่จะหาวิธีการเพื่อการตรัสรู้ พระองค์ได้อดอาหารจนกระทั่งผอมมาก ถ้าเอามือลูบท้องเหมือนกับโดนกระดูกสันหลัง เอามือลูบสันหลังเหมือนกับโดนหน้าท้อง แต่พระองค์ก็ยังไม่มรณภาพ แล้วเมื่อวันที่จะตรัสรู้ได้เสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา 49 ปั้น ทำให้พระองค์อยู่ได้ถึง 49 วัน

22) มีพระหนุดุจคางราชสีห์ คือ พระหนุ หมายถึง คางของพระองค์มีลักษณะมน สวย โค้งเหมือนวงพระจันทร์ ซึ่งอุปมาเหมือนคางของราชสีห์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฟันของพระองค์แข็งแรงมาก ไม่โยกไม่หักง่าย

23) มีพระทนต์ 40 ซี่ คือ พระองค์มีฟัน 40 ซี่บริบูรณ์ ซึ่งทำให้ใบหน้าตึง และกล้ามเนื้อมุมปากเหมือนยิ้มแย้ม ทำให้เคี้ยวอาหารได้ละเอียด พระองค์ไม่ต้องสูญเสียพลังในการย่อยอาหารมาก ทำให้พระวรกายแข็งแรงเพราะได้รับสารอาหารได้เต็มที่

24) มีพระทนต์เรียบเสมอกัน คือ พระองค์มีฟันเรียงเป็นระเบียบสวยงาม การบดเคี้ยวอาหารทำได้ดีมาก ไม่เป็นโรคฟัน

4) ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษประการที่ 25-32

25) มีพระทนต์ไม่ห่างกัน คือ ฟันไม่ห่าง ไม่โยกเก เรียบสนิทชิดกัน ไม่มีช่องว่าง ทำให้เศษอาหารไม่ติดฟัน สามารถควบคุมการทำงานของแบคทีเรียได้ดี ส่งผลให้ฟันมีความคงทนไม่ผุ และฟันไม่ยื่นเขยิน คือ ฟันบนจะยื่นเลยออกไปจากฟันล่างนิดหน่อย จะทำให้เคี้ยวอาหารได้ดีและแหลก ซึ่งทำให้กระเพาะอาหารและลำไส้ทำงานไม่หนัก จึงทำให้ได้รับประโยชน์จากสารอาหารอย่างเต็มที่ และมีกำลังเรี่ยวแรงมาก อายุยืน

26) มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม คือ มีเขี้ยวสีขาวงาม เป็นฟันที่สมบูรณ์ และฟันเขี้ยวใสมาก ซึ่งในขณะที่พระองค์ทรงแย้มพระโอษฐ์ แสงแดดที่ส่องกระทบจะสะท้อนเป็นประกายวาว เหมือนแสงแดดที่ตกกระทบกระจกเงา

27) มีพระชิวหาใหญ่ยาว คือ มีลิ้นอ่อนและกว้างยาวกว่าคนทั่วไป สามารถแลบลิ้นออกมาให้ถึงหูทั้ง 2 ข้างได้ และแลบออกมาปิดหน้าผากได้ จะทำให้กลมก็ได้ ทำให้แผ่ใหญ่ออกมาก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นลิ้นที่สมบูรณ์ ทำให้การรับรสอาหาร และการซึมของสารอาหารที่เข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกายได้ดี เพราะมีปลายเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารได้ตั้งแต่ที่ลิ้น ถ้าป่วยก็จะฟื้นไข้ได้เร็ว

28) มีพระสุรเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก คือ ทุกครั้งที่พระองค์ตรัสเทศนา จะมีพระสุรเสียงน่าฟัง ไพเราะเหมือนเสียงนกการเวก สรรพสัตว์ทั้งมนุษย์และเทวดาต้องหยุดฟังทันที ซึ่งเสียงนี้ประกอบด้วยองค์ 8 อันได้แก่ เสียงสละสลวย เสียงรู้ได้ง่าย เสียงไพเราะ เสียงน่าฟัง เสียงหยดย้อย เสียงไม่แหบเครือ เสียงลึก และเสียงก้อง การที่มีเสียงไพเราะมากก็เพราะคอกลม ทั้งลิ้นทั้งฟันได้สัดส่วนหมดทุกอย่าง

29) มีดวงพระเนตรดำสนิท คือ นัยน์ตาของพระองค์มีสีดำเหมือนสีนิล สีเขียวเข้ม เป็นนัยน์ตาที่คมแสดงถึงความสง่างาม และความมีอำนาจ พร้อมทั้งแสดงถึงความมีเมตตากรุณาที่แฝงไว้ในดวงตา ซึ่งทำให้พระองค์เป็นที่น่าเคารพ และเกรงขามมาก และยังทำให้เห็นได้ไกล ได้เร็ว และชัดเจน แม้จะอยู่ในที่มืด

30) มีดวงพระเนตรแจ่มใส ดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด คือ ตาของพระองค์จะสุกใสมาก เป็นสายตาที่บ่งบอกถึงความไม่มีมารยา อ่อนโยน และประกอบด้วยเมตตาธรรม เป็นมิตรกับทุกคน ทำให้น่าเข้าใกล้

31) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่น คือ ที่กลางหน้าผากระหว่างคิ้ว จะมีขนสีขาวอ่อนๆ นุ่มเหมือนปุยสำลีเวียนขวาเป็นทักขิณาวัฏ ปลายชี้ขึ้น ซึ่งทำให้ใบหน้าดูเด่นสง่างาม เพราะจะรวบระหว่างคิ้ว หน้าผาก ทำให้กรอบหน้าดูแล้วสมส่วน หน้าผากดูไม่สูงไป ใหญ่ไปหรือยาวไป

32) มีพระเศียรดุจประดับกรอบพระพักตร์ คือ มีเนื้อนูนตั้งแต่หูขวาปากขอบหน้าผากมาถึงหูซ้าย ศีรษะกลมงามบริบูรณ์นูนขึ้นเบื้องบน หมายความว่า พระองค์ทรงมีศีรษะรับกับกรอบหน้า งามสมดุลได้สัดส่วน ทำให้ใบหน้าของพระองค์ได้สัดส่วนเท่ากัน 2 ซีก ด้านบนของพระเศียรก็มีจอมกระหม่อมสง่างามมากเหมือนสวมมงกุฎ ดูสง่างาม กะโหลกศีรษะสวย พอเส้นผมขดทักขิณาวัฏเกาะติดศีรษะจะสง่างามมาก เส้นผมแนบสนิท สูง (หนา) กำลังดี ปลายช้อนขึ้น นับจำนวนได้ คือ กลุ่มผมนับเส้นได้ว่ามีกี่เส้นต่อหนึ่งขด กี่ขดต่อหนึ่งเศียร เป็นระเบียบ ไม่ยุ่งเหยิง (ที.ปา. 11/198/159-163 มจร)

ดังนั้น ข้อดีของลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ คือ ผู้ที่มีร่างกายที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ซึ่งบังเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งบุญ และพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ในพระชาติสุดท้ายที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5.2 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ

การสร้างบุญให้ได้ลักษณะของกายมหาบุรุษนั้น เป็นเรื่องราวที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะได้ตระหนักถึงความวิริยะอุตสาหะสร้างบุญบารมี กระทั่งผลบุญเหล่านั้นส่งผลให้ได้ลักษณะที่สมบูรณ์พร้อม มีความพิเศษจากมนุษย์ปุถุชนทั่วไป ซึ่งจะได้นำเสนอโดยจัดกลุ่มตามคุณลักษณะมหาบุรุษ ดังนี้

5.2.1 การสร้างบุญที่ทำให้มีลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1-6 และ 15

1) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1 (มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน ฝ่าพระบาทเต็ม)

1.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน[2] กำเนิดก่อน[3] ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ (1) สมาทานในกุศลธรรม[4] (2) สมาทานมั่นคงในกายสุจริต (ประพฤติชอบด้วยกาย) (3) ในวจีสุจริต (ประพฤติชอบด้วยวาจา) (4) ในมโนสุจริต (ประพฤติชอบด้วยใจ) (5) ในการจำแนกทาน (6) ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ (7) ในความเกื้อกูลมารดา ในความเกื้อกูลบิดา (8) ในความเกื้อกูลสมณะ ในความเกื้อกูลพราหมณ์ (9) ในความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และ (10) ในกุศลธรรม[5] อันยิ่งอื่นๆ อีก เพราะตถาคตได้ทำสั่งสม พอกพูน กรรมนั้น ทำกรรมนั้นให้ไพบูลย์แล้ว” (ที.ปา. 11/201-204/163-166 มจร)

1.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. หลังจากตายแล้วตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครอบงำเทพเหล่าอื่นในเทวโลกนั้นด้วยฐานะ 10 คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นใหญ่ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพะทิพย์

2. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้[6] จึงได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีฝ่าพระบาทราบเสมอกันขณะเหยียบลงพื้น ยกฝ่าพระบาทขึ้นก็ยังเสมอกัน ขณะจรดฝ่าพระบาทลงทุกส่วนก็แตะพื้นพร้อมกัน มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

---

[2] ชาติก่อน ภพก่อน หมายถึงชาติที่เคยเกิดมาก่อน (ที.ปา.อ. 201/108)

[3] กำเนิดก่อน หมายถึงที่อยู่อาศัยในชาติก่อน (ที.ปา.อ. 201/108)

[4] กุศลธรรม หมายถึงกุศลกรรมบถ 10 ประการ (ที.ปา.อ. 201/109)

[5] กุศลธรรมอันยิ่ง มีความหมายต่อไปนี้ คือ (1) กามาวจรกุศล (2) รูปาวจรกุศล (3) อรูปาวจรกุศล (4) สาวกบารมีญาณ (5) ปัจเจกโพธิญาณ (6) สัพพัญญุตญาณ ในที่นี้หมายถึงสัพพัญญุตญาณ (ที.ปา.อ. 201/110)

[6] มาสู่ความเป็นอย่างนี้ หมายถึงมาเกิดเป็นมนุษย์ คือ เจ้าชายสิทธัตถะ

3. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ โดยมีคุณลักษณะดังนี้

3.1 ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม

3.2 ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต

3.3 ทรงได้รับชัยชนะ มีอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นางแก้ว คหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว

3.4 มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์สามารถย่ำยีราชศัตรูได้

3.5 ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา

3.6 ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต ไม่มีเสาเขื่อน ไม่มีเขตหมาย ไม่มีรั้วหนาม มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ ปลอดภัยสงบ ไร้เสี้ยนหนาม

3.7 ไม่มีมนุษย์คนใดที่เป็นข้าศึกศัตรูข่มเหงได้

4. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะไม่มีข้าศึกศัตรูภายในหรือภายนอก คือ ราคะ โทสะ หรือโมหะ หรือสมณพราหมณ์ เทพมาร พรหม ใครๆ ในโลกนี้จะพึงข่มได้

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะพระองค์ทรงยินดีในสัจจะ ในธรรมะ รักในการฝึกฝนอบรมตน มีความสำรวมระวัง หมั่นทำกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ ไม่คิดเบียดเบียนผู้ใด พระองค์รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ ผลบุญนั้นทำให้ทรงเหยียบปฐพีด้วยพระบาทอันเรียบ แม้จะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ไม่มีใครข่มได้

2) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 2 (พื้นพระบาททั้ง 2 มีจักรปรากฏ)

2.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ได้นำความสุขมาให้แก่คนหมู่มาก บรรเทาภัย คือ ความหวาดกลัวและความหวาดสะดุ้ง จัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอย่างเป็นธรรม ให้ทานพร้อมทั้งของที่เป็นบริวาร เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว” (ที.ปา. 11/204-205/166-167 มจร)

ภาพที่ 5.3 พื้นใต้ฝ่าพระบาทมีลายกงจักร

2.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ตถาคตครอบงำเทพเหล่าอื่นในเทวโลกนั้นด้วยฐานะ 10 คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ ความสุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นอธิบดีทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์และโผฏฐัพพทิพย์

2. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองมีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ซี่ มีกงมีดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่างและจัดวางไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสม มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

3. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงมีบริวารมาก คือ มีพราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมารเป็นบริวาร

4. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีบริวารมาก คือ มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์

3) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 3, 4, 15

(มีส้นพระบาทยื่นยาว, มีพระองคุลยาว, มีพระวรกายตั้งตรงดุจพระกายพรหม)

3.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑาวุธ และศัสตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์อยู่ เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว ฯลฯ” (ที.ปา. 11/206-207/167-169 มจร)

3.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ 3 ประการนี้ คือ 1) มีส้นพระบาทยื่นยาว 2) มีพระองคุลียาว 3) มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 3 ประการนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีพระชนมายุยืน ดำรงอยู่นาน ทรงรักษาพระชนมายุไว้ได้นาน ไม่มีข้าศึกศัตรูที่เป็นมนุษย์คนใดสามารถปลงพระชนม์ชีพของพระองค์ได้

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะมีพระชนมายุยืน ดำรงอยู่นาน ทรงรักษาพระชนมายุไว้ได้นาน ไม่มีข้าศึกศัตรูที่เป็นสมณะ พราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกสามารถปลงพระชนชีพในระหว่างได้

4) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 5, 6

(มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม, ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าพระบาทมีลายดุจรูปตาข่าย)

ภาพที่ 5.4 ฝ่าพระหัตถ์และพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจดกันเป็นรูปตาข่าย

4.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสมพอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว” (ที.ปา. 11/210-211/170-172 มจร)

4.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ

2. จุติจากเทวโลกแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ 1) มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม 2) มีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจดกันเป็นรูปตาข่าย มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 ประการนั้น

3. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีบริวารชน อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี บริวารชน คือ พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมารอันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี ฯลฯ

4. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีบริวารชน อันพระองค์สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี บริวารชน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ อันพระองค์ สงเคราะห์แล้วเป็นอย่างดี

ในการสั่งสมบุญของพระบรมศาสดาให้มีลักษณะมหาบุรุษประการที่ 1 คือ มีฝ่าพระบาทราบเรียบเสมอกัน ฝ่าพระบาทเต็ม เพราะอดีตพระองค์ได้สร้างกุศลธรรมมาตลอดทั้งการประพฤติในกาย วาจา และใจ ตลอดจนการให้ทาน รักษาศีล บำรุงบิดามารดาและสมณพราหมณ์ เคารพต่อผู้ใหญ่ในตระกูลและเคารพในการบำเพ็ญอธิกุศล การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 2 คือ มีพื้นพระบาททั้ง 2 มีจักรปรากฏ เพราะการที่พระองค์นำสุขมาให้แก่มหาชน ทรงเป็นผู้นำตั้งแต่ในครอบครัวถึงประเทศชาติ บรรเทาความสะดุ้งหวาดกลัว ปกครองโดยธรรมให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้ทานพร้อมของบริวารอย่างสม่ำเสมอ ในการสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 3, 4, 15 คือ มีส้นพระบาทยื่นยาว มีพระองคุลียาว มีพระวรกายตั้งตรงดุจพระกายพรหม เหตุเพราะทรงละเว้นจากการฆ่าสัตว์ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ และการสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 5, 6 คือ ทรงมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุจรูปตาข่าย เหตุเพราะทรงสงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยา สมานัตตตา

5.2.2 การสร้างบุญให้มีลักษณะมหาบุรุษประการที่ 7-10 และ 14, 19

1) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 7, 14 (มีข้อพระบาทสูง และมีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น)

1.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ เป็นผู้กล่าววาจาประกอบด้วยประโยชน์ ประกอบด้วยธรรม แนะนำคนหมู่มาก เป็นผู้นำประโยชน์และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย เป็นผู้บูชาธรรมเป็นปกติ เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์ ฯลฯ” (ที.ปา. 11/212-213/172-174 มจร)

1.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงมีลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการ คือ มีข้อพระบาทสูง และมีพระโลมชาติปลายงอนขึ้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ดีกว่าหมู่ชนผู้บริโภคกาม ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะเป็นผู้เลิศ เป็นผู้ประเสริฐ เป็นประมุข เป็นผู้สูงสุด เป็นผู้ดีกว่าสรรพสัตว์

2) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 8 (มีพระชงฆ์เรียวดุจแข็งเนื้อทราย)

2.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะเช่นนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้ตั้งใจสอนศิลปะ[7] วิชา[8] จรณะ[9] หรือกรรม[10] โดยประสงค์ว่า ทำอย่างไรชนทั้งหลายนี้พึงรู้ได้เร็ว พึงปฏิบัติได้เร็ว ไม่พึงลำบากนาน เพราะตถาคตได้ทำสั่งสม ฯลฯ” (ที.ปา. 11/214-215/174-175 มจร)

2.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระชงฆ์เรียวดังแข้งเนื้อทราย มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงได้พาหนะอันคู่ควรแก่พระราชา ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งขบวนทัพของพระราชา เครื่องราชูปโภคอันสมควรแก่พระราชาโดยพลัน ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงได้ปัจจัยอันควรแก่สมณะ อันเป็นองค์ของสมณะและเครื่องสมณูปโภคอันควรแก่สมณะ

3) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 19, 9

(มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร, เมื่อประทับยืนพระหัตถ์จับถึงพระชานุ)

3.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะเช่นนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เมื่อตรวจดูมหาชนที่ควรสงเคราะห์ ย่อมรู้จักชนที่เท่าเทียมกัน รู้จักตนเอง รู้จักฐานะของบุคคล รู้จักความแตกต่างของบุคคล หยั่งทราบว่าบุคคลนี้ควรกับสิ่งนี้บุคคลนี้ควรกับสิ่งนี้ แล้วทำให้เหมาะกับความแตกต่างในฐานะนั้นๆ ในกาลก่อนเพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/222-223/180-182 มจร)

---

[7] ศิลปะ หมายถึงวิชาชีพมี 2 อย่าง คือ (1) ศิลปะสามัญมีช่างสาน ช่างหม้อ ช่างหูก เป็นต้น (2) ศิลปะอย่างสูงมีช่างลวดลาย นักคำนวณด้วยวิธีการนับนิ้ว (มุททา) และนักคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา) (ที.ปา.อ. 214/120)

[8] วิชา ในที่นี้หมายถึงวิชาหลายหลากมีวิชาหมอผู เป็นต้น (ที.ปา.อ. 214/120)

[9] จรณะ ในที่นี้หมายถึงศีล 5 ศีล 10 หรือปาฏิโมกขสังวรศีล (ที.ปา.อ. 214/120)

[10] กรรม ในที่นี้หมายถึงปัญญาหยั่งรู้ความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน (ที.ปา.ฏีกา 214/139)

3.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ จึงได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ (1) มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร (2) เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองค์ลงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานุ ด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 ประการนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์น่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก มีพระคลังเต็มบริบูรณ์ ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก ทรัพย์เหล่านี้ คือ สัทธาธนะ (ทรัพย์คือศรัทธา) สีลธนะ (ทรัพย์คือศีล) หิริธนะ (ทรัพย์คือหิริ) โอตตัปปธนะ (ทรัพย์คือโอตตัปปะ) สุตธนะ (ทรัพย์คือสุตะ) จาคธนะ (ทรัพย์คือจาคะ) ปัญญาธนะ (ทรัพย์คือปัญญา)

4) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 10 (มีพระคุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก)

4.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ เป็นผู้นำพวกญาติ มิตรสหาย ผู้มีใจดี ที่หายไปนาน จากกันไปนาน ให้กลับมาพบกัน คือ นำมารดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับมารดา นำบิดาให้พบกับบุตร นำบุตรให้พบกับบิดา นำพี่ชายน้องชายให้พบกับพี่ชายน้องชาย นำพี่ชายน้องชายให้พบกับพี่สาวน้องสาว นำพี่สาวน้องสาวให้พบกับพี่ชายน้องชาย นำพี่สาวน้องสาวให้พบกับพี่สาวน้องสาว ครั้นทำให้พบกันแล้วก็ได้รับความชื่นชม เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/220-221/179-180 มจร)

4.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระคุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีพระโอรสมากกว่า 1,000 พระองค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีราชศัตรูได้ ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีพระอริยสาวกมาก พระอริยสาวกของพระองค์มีจำนวนหลายพัน เป็นผู้แกล้วกล้า มีความเพียรเป็นคุณสมบัติ กำจัดเสนา (กิเลส) เสียได้

จากเนื้อหาในข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 7, 14 คือ มีข้อพระบาทสูงและมีพระโลมชาติมีปลายงอนขึ้น เหตุเพราะพระองค์ทรงกล่าววาจาที่เป็นอรรถเป็นธรรม เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นำประโยชน์สุขมาสู่มหาชน และเป็นผู้บูชาธรรม หมายถึง อยากได้คำแนะนำ อยากทราบวิธีปฏิบัติขนาดเอาชีวิตถวายให้ ในการสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 8 มีพระชงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย เพราะได้ตั้งใจบอกศิลปะศาสตร์วิทยาโดยความเคารพ โดยตั้งใจให้ผู้เรียนรู้ได้เร็ว ปฏิบัติได้เร็ว ไม่ลำบาก โดยที่มิได้ปิดบังอำพรางสิ่งใดเลย แนะนำให้ทุกอย่าง การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 19, 9 มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร เมื่อประทับยืน พระหัตถ์จับถึงพระชานุ เพราะพระองค์ได้ตั้งใจบอกศิลปะศาสตร์วิทยาโดยความเคารพ โดยตั้งใจให้ผู้เรียนรู้ได้เร็ว ปฏิบัติได้เร็ว ไม่ลำบาก โดยที่มิได้ปิดบังอำพรางสิ่งใดเลย แนะนำให้ทุกอย่าง และการสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 10 มีพระคุยหฐานเร้นอยู่ในฝัก เพราะทำให้ญาติมิตรสนิทกันที่จากกันไปนานให้ได้มาพบกัน

5.2.3 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 11-13, 16 และ31

1) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 11 (มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทองคำ)

1.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ““ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ไม่มีความโกรธ [11] ไม่มีความแค้นใจ แม้จะถูกว่ากล่าวอย่างรุนแรงก็ไม่ขัดเคืองไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่จองล้างจองผลาญ ไม่สำแดงความโกรธ ความคิดประทุษร้าย และความเสียใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้เครื่องลาด มีเนื้อดีอ่อนนุ่มและให้ผ้าห่ม ที่เป็นผ้าโขมพัสตร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดี และผ้ากัมพลเนื้อดี เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ (ที.ปา. 11/218-219/177-178 มจร)

[11] ไม่มีความโกรธ ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงละความโกรธได้เด็ดขาดด้วยอนาคามิมรรค แต่หมายถึงสามารถบรรเทาความโกรธที่เกิดขึ้นได้เร็วพลัน (ที.ปา.อ. 218/124, ที.ปา.ฏีกา 218/146)

1.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระฉวีสีทอง คือ คล้ายทองคำ มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงได้เครื่องลาดเนื้อดีอ่อนนุ่ม และได้ผ้าห่ม ที่เป็นผ้าโขมพัสตร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดีและผ้ากัมพลเนื้อดี ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงได้เครื่องลาดเนื้อดีอ่อนนุ่ม และได้ผ้าห่มที่เป็นผ้าโขมพัสตร์เนื้อดี ผ้าฝ้ายเนื้อดี ผ้าไหมเนื้อดี และผ้ากัมพลเนื้อดี

2) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 12 (มีพระฉวีละเอียด)

2.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ได้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ แล้วซักถามว่า ท่านผู้เจริญ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้องอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน เพราะตถาคตได้ทำสั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว ฯลฯ” (ที.ปา. 11/216-217/176-177 มจร)

2.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระฉวีละเอียด จนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีปัญญามากบรรดากามโภคีบุคคล ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งมีปัญญาเสมอ หรือมีปัญญาประเสริฐกว่าพระองค์ ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีปัญญามาก ทรงมีปัญญากว้างขวาง ทรงมีปัญญาร่าเริง ทรงมีปัญญาแล่นไป ทรงมีปัญญาเฉียบแหลม ทรงมีปัญญาชำแรกกิเลสบรรดาสรรพสัตว์ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งมีปัญญาเสมอ หรือมีปัญญาประเสริฐกว่าพระองค์

3) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 13, 31

(มีพระโลมาขุมละเส้น, มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่น)

3.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือพูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/232-233/189.-190 มจร)

3.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ (1) มีพระโลมชาติเดี่ยว (2) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร ประพฤติตาม ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ประพฤติตามเมื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 16 (มีพระมังสะในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์)

4.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ให้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภค ของที่ควรลิ้ม ของที่ควรชิม น้ำที่ควรดื่ม อันประณีตและมีรสอร่อย เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว” (ที.ปา. 11/208-209/169-170 มจร)

4.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ฯลฯ

2. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว จึงได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระมังสะในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ ได้แก่ ที่หลังพระหัตถ์ทั้งสอง ที่หลังพระบาททั้งสอง ที่จะงอยบ่าทั้งสอง ที่ลำพระศอ มหาบุรุษทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

3. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิฯลฯ จะทรงได้ของที่ควรเคี้ยวของที่ควรบริโภค ของที่ควรลิ้ม ของที่ควรชิม น้ำที่ควรดื่ม อันประณีต มีรสอร่อย ฯลฯ

4. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงได้ของที่ควรเคี้ยว ของที่ควรบริโภค ของที่ควรลิ้ม ของที่ควรชิม น้ำที่ควรดื่ม อันประณีต มีรสอร่อย

ดังนั้นจึงสรุปใจความสำคัญได้ว่า 1) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 11 มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทอง เพราะบริจาควัตถุทานและอามิสทานต่างๆ การกวาดลานพระเจดีย์ ไม่พยาบาท สามารถระงับความโกรธได้ 2) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 12 มีพระฉวีละเอียด เพราะได้ถามสมณพราหมณ์ให้ทราบถึงสิ่งที่เป็นบาปบุญคุณโทษต่างๆ 3) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 13, 31 มีพระโลมาขุมละเส้น, มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่น เพราะเว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน และ 4) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 16 มีพระมังสะในที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ เพราะได้บริจาคอาหารอันประณีต มีรสอร่อยเป็นทานจำนวนมาก

5.2.4 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 17-18, 20-23 และ 25

1) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 17, 18, 20

มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์, มีพระปฤษฎางค์ราบเรียบเต็มเสมอกัน, มีลำพระศอกลมเท่ากันตลอด

1.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้หวังประโยชน์ หวังความเกื้อกูล หวังความผาสุก หวังความเกษมจากโยคะแก่คนหมู่มาก ด้วยมนสิการว่า ทำไฉน ชนเหล่านี้พึงเจริญด้วยศรัทธา เจริญด้วยศีล เจริญด้วยสุตะ เจริญด้วยพุทธิ เจริญด้วยจาคะ เจริญด้วยธรรม เจริญด้วยปัญญา เจริญด้วยทรัพย์และธัญชาติ เจริญด้วยนาและสวน เจริญด้วยสัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า เจริญด้วยบุตรและภรรยา เจริญด้วยทาสกรรมกรและคนรับใช้ เจริญด้วยญาติ เจริญด้วยมิตร เจริญด้วยพวกพ้อง เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/224-225/182-184 มจร)

1.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้น ได้ลักษณะมหาบุรุษ 3 ประการนี้ คือ (1) มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ (2) มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน (3) มีลำพระศอกลมเท่ากันตลอด มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 3 ประการนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงมีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ได้แก่ (1) ไม่เสื่อมจากทรัพย์และธัญชาติ (2) ไม่เสื่อมจากนา และสวน (3) ไม่เสื่อมจากสัตว์สองเท้า และสัตว์สี่เท้า (4) ไม่เสื่อมจากบุตร และภรรยา (5) ไม่เสื่อมจากทาสกรรมกร และคนรับใช้ (6) ไม่เสื่อมจากญาติ (7) ไม่เสื่อมจากมิตร (8) ไม่เสื่อมจากพวกพ้อง (9) ไม่เสื่อมจากสมบัติทุกอย่าง ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะมีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ได้แก่ (1) ไม่เสื่อมจากศรัทธา[12] (2) ไม่เสื่อมจากศีล[13] (3) ไม่เสื่อมจากสุตะ[14] (4) ไม่เสื่อมจากจาคะ (5) ไม่เสื่อมจากปัญญา (6) ไม่เสื่อมจากสมบัติ

2) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 21 (มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารอันเลิศ)

2.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ด้วยฝ่ามือ ด้วยก้อนหิน ด้วยท่อนไม้ หรือด้วยศัสตรา เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/226-227/184-185 มจร)

2.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี มีเส้นประสาทรับรสเกิดที่ลำพระศอและมีปลายชูชันรับรสพระกระยาหารส่งไปทั่วสรรพางค์ มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีพระโรคาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนักไม่ร้อนนักฯลฯ

---

[12] ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ มี 2 ระดับ นับจากต่ำไปหาสูง คือ (1) โอกัปปนสัทธา คือ ความเชื่อที่ปักใจเชื่อในสิ่งที่น่าเชื่อ (2) ปสาทนสัทธา คือ ความเชื่อที่อาศัยความเลื่อมใสอย่างแรงกล้าในสิ่งที่น่าเลื่อมใส (ที.ปา.อ. 225/127, องฺ.ปญฺจก.อ. 3/205/85, ที.ปา.ฏีกา 225/149) และดูเทียบ องฺ.ปญฺจก. 22/205/347

[13] ศีล ในที่นี้หมายถึงศีล 5 ศีล 10 (ที.ปา.อ. 225/127)

[14] สุตะ ในที่นี้หมายถึงการศึกษาที่นำประโยชน์สุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย (ที.ปา.ฏีกา 225/1149)

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะมีพระโรคาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหาร ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ปานกลาง เหมาะแก่การสั่งสมเพียร

3) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 22 (มีพระหนุดุจคางราชสีห์)

3.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ คือ พูดถูกกาล พูดแต่คำจริง พูดอิงประโยชน์พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ เหมาะแก่เวลา ตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/238-239/194-196 มจร)

3.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระหนุดุจคางราชสีห์

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะไม่มีข้าศึกศัตรูที่เป็นมนุษย์คนใดกำจัดพระองค์ได้ ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะไม่มีข้าศึกศัตรูภายในหรือภายนอก คือ ราคะ โทสะ หรือโมหะ หรือสมณพราหมณ์ เทพ มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกกำจัดพระองค์ได้

4) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 23, 25 (มีพระทนต์ 40 ซี่ เรียบสนิทไม่ห่างกัน)

4.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความจากฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้นสมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเพลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกันพูดแต่คำที่สร้างสรรค์ความสามัคคีกัน เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้นฯลฯ” (ที.ปา. 11/234-235-/191-192 มจร)

4.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1 จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการ คือ (1) มีพระทนต์ 40 ซี่ (2) มีพระทนต์ไม่ห่าง

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ ทรงมีบริษัทที่ไม่แตกแยกกัน บริษัทที่ไม่แตกแยกกันของพระองค์ คือ พราหมณ์ คหบดีชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี ราชกุมาร ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีบริษัทที่ไม่แตกแยกกัน บริษัทที่ไม่แตกแยกกันของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์

ดังนั้น 1) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 17, 18, 20 มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์, มีพระปฤษฎางค์ราบเรียบเต็มเสมอกัน**,** มีลำพระศอกลมงามเท่ากันตลอด เพราะมีใจปรารถนาจะทำประโยชน์และคุณแก่มหาชนทั้งหลายเป็นจำนวนมาก 2) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 21 มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี เพราะไม่ได้เบียดเบียนฆ่าสัตว์ทั้งหลายด้วยฝ่ามือ ท่อนไม้ ก้อนหิน อาวุธหรือของมีคม 3) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 22 มีพระหนุดุจคางราชสีห์ เพราะไม่ได้พูดคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล 4) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 23, 25 มีพระทนต์ 40 ซี่ และมีพระทนต์เรียบสนิทไม่ห่างกัน เพราะเว้นจากการพูดส่อเสียด

5.2.5 การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 24,26 30 และ 32

1) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 24, 26 (มีพระทนต์เรียบเสมอกัน มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม)

1.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ละมิจฉาอาชีวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ คือ เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การโกงด้วยของปลอม การโกงด้วยเครื่องตวงวัด การรับสินบน การล่อลวง การตลบตะแลง การตัด (อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราวการปล้น และการขู่กรรโชก เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูน ทำให้กรรมนั้นไพบูลย์แล้ว” (ที.ปา. 11/240-241/196-198 มจร)

1.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครอบงำเทพเหล่าอื่นในเทวโลกนั้น ด้วยฐานะ 10 คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นใหญ่ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพะทิพย์

2. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ (1) มีพระทนต์เรียบเสมอกัน (2) มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 ประการนั้น

3. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะทรงมีบริวารสะอาด บริวารที่สะอาดของพระองค์ คือ พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร

4. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะทรงมีบริวารสะอาด บริวารที่สะอาดของพระองค์ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์

2) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 27, 28

(มีพระชิวหาอ่อนและยาว มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม)

2.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ ละเว้นขาดจากคำหยาบ คือ พูดแต่คำที่ไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/236-237/193-194 มจร)

2.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นมนุษย์อย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ (1) มีพระชิวหาใหญ่ยาว (2) มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 ประการนั้น

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะมีพระวาจาอันชนทั้งหลายยอมรับ ชนทั้งหลาย คือ พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคมชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี ราชกุมาร ยอมรับพระดำรัสของพระองค์ ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะมีพระวาจาอันชนทั้งหลายยอมรับ ชนทั้งหลาย คือ ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ยอมรับพระดำรัสของพระองค์

3) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 29, 30

(มีพระเนตรดำสนิทและมีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด)

3.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ไม่ถลึงตาดู[15] ไม่ค้อน ไม่เมิน มองตรง มองเต็มตา และแลดูคนหมู่มากด้วยดวงตาเปี่ยมด้วยความรัก เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/228-229/186-187 มจร)

3.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกแล้วมา ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการ คือ (1) มีดวงพระเนตรดำสนิท (2) มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะเป็นผู้ที่แลดูน่ารักของคนหมู่มากและเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของพราหมณ์และคหบดีชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี กุมาร ฯลฯ

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะเป็นผู้ที่แลดูน่ารักของคนหมู่มาก และเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดามนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย

4) ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 32 (มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์)

4.1) สาเหตุที่ทำให้พระองค์มีลักษณะนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้นำของคนหมู่มากในกุศลธรรม เป็นประมุขของคนหมู่มากในกายสุจริต ในวจีสุจริต ในมโนสุจริต ในการจำแนกทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถในความเกื้อกูลมารดา ในความเกื้อกูลบิดา ในความเกื้อกูลสมณะ ในความเกื้อกูลพราหมณ์ ในความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลธรรมอันยิ่งอื่นๆ อีก เพราะตถาคตได้ทำ สั่งสม พอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ” (ที.ปา. 11/230-231/187-188 มจร)

4.2) อานิสงส์จากการสร้างบุญ

1. จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ มหาบุรุษนั้นทรงสมบูรณ์ด้วยลักษณะนั้น

---

[15] ไม่ถลึงตาดู ในที่นี้หมายถึงไม่จ้องดูด้วยความโกรธจนตาถลนเหมือนตาปู (ที.ปา.อ. 228/127)

2. ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ จะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ พราหมณ์ คหบดี ชาวนิคม ชาวชนบท โหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัท ราชา เศรษฐี ราชกุมาร ดำเนินตาม ฯลฯ [16]

3. ถ้ามหาบุรุษออกบวชจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก จะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ ดำเนินตาม

ดังนั้น 1) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 24, 26 มีพระทนต์เรียบเสมอกัน และมีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม เพราะเว้นจากมิจฉาชีพ 2) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 27, 28 มีพระชิวหาอ่อนและยาว และมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม เพราะเว้นคำหยาบ กล่าวคำเป็นที่รัก 3) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 29, 30 มีพระเนตรดำสนิทและมีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพิ่งคลอด เพราะไม่ถลึงตาดู ไม่ค้อนตาดู ไม่ชำเลืองตาดู เป็นผู้ตรง มีใจตรง แลดูมหาชนด้วยตาน่ารัก 4) การสร้างบุญให้ได้ลักษณะมหาบุรุษประการที่ 32 มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ เพราะได้เป็นผู้นำในการชักชวนมหาชนสร้างกุศลให้ทำบุญต่างๆ และทำการกุศลก็มิได้ก้มหน้า เงยหน้าขึ้นด้วยใจที่ปีติยินดี

[16] เป็นอภิโยคี ในที่นี้หมายถึงผู้รู้ในลักษณศาสตร์ (ที.ปา.อ. 229/128)

บทที่ 6

พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

(ช่วงแรก)

บทที่ 6 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงแรก)

โครงสร้างเนื้อหา

6.1 ปฐมกาล (ประสูติพระบรมโพธิสัตว์)

6.1.1 การจุติจากภพดุสิตของพระบรมโพธิสัตว์

6.1.2 เจ้าชายสิทธัตถะพระบรมโพธิสัตว์

6.1.3 ฆราวาสวิสัย

6.2 มัชฌิมกาล (ตรัสรู้)

6.2.1 เหตุการณ์ก่อนการตรัสรู้

6.2.2 ตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข

แนวคิด

เนื้อหาบทที่ 6 นี้ นักศึกษาจะได้เรียนรู้พุทธประวัติของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ทรงเป็นบุคคลต้นบุญต้นแบบในการทำความดี และด้วยพระบารมีที่ทรงสั่งสมไว้อย่างดีแล้ว ทำให้เกิดความอัศจรรย์หลายเหตุการณ์ ตั้งแต่เหตุการณ์ที่เหล่าเทวดาหมื่นจักรวาลทูลอันเชิญเทพบุตรบรมโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต วันประสูติ พระปรีชาสามารถในการศึกษาของพระบรมโพธิสัตว์ แม้ทรงเพียบพร้อมในกามคุณ แต่ก็ทรงรู้สึกเบื่อหน่าย จึงเสด็จประพาสอุทยานกับนายฉันนะ เมื่อพบเทวทูตทั้ง 4 คือ คนชรา คนเจ็บ คนตาย และนักบวช ทรงเห็นว่านักบวชเป็นเพศภาวะที่ปลอดกังวล จึงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ เสด็จออกแสวงหาหนทางหลุดพ้น และด้วยพระบารมีที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์พระองค์ก็ทรงค้นพบหนทางหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง ตรัสรู้เป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาเอกของโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและเข้าใจเหตุการณ์ในยุคต้นพุทธกาล เหตุการณ์อัศจรรย์ในการประสูติ การตรัสรู้เพื่อการเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. เพื่อเกิดกำลังใจในการสร้างบารมี โดยมีพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิต

บทที่ 6
พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงแรก)

ความนำ

จากเนื้อหาบทเรียนที่ผ่านมา ได้ศึกษาแล้วว่า การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเรื่องยาก ต้องใช้เวลาอย่างน้อยถึง 20 อสงไขยแสนมหากัปจึงจะตรัสรู้เป็นพระปัญญาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้เวลา 40 อสงไขยแสนมหากัปจึงจะตรัสรู้เป็นพระศรัทธาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า และใช้เวลา 80 อสงไขยแสนมหากัปจึงจะตรัสรู้เป็นพระวิริยาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสมณโคดมทรงเป็นพระปัญญาธิกสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้ปัญญายิ่งยวดในการสั่งสมบารมี รวมระยะเวลา 20 อสงไขยแสนมหากัป

จุดเริ่มต้นของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ภพชาติที่พระองค์เกิดเป็นมานพหนุ่มผู้แบกมารดาข้ามฝั่งมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ ได้พิจารณาเห็นทุกข์โทษภัยของวัฏสงสารในกลางมหาสมุทรนั้น จึงเริ่มตั้ง“**มโนปณิธาน**”หรือ“**ดำริในใจ**”ที่จะสั่งสมบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต เพื่อรื้อขนสรรพสัตว์ให้พ้นจากทุกข์เข้าสู่ฝั่งพระนิพพาน นับจากชาตินั้นเป็นต้นมา มานพโพธิสัตว์ได้ทุ่มเทสร้างบารมีแบบเต็มที่เต็มกำลัง และได้มีโอกาสพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลายพระองค์ ทุกครั้งที่พบพระพุทธเจ้ามานพโพธิสัตว์ได้อธิษฐานจิตในใจที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต รวมระยะเวลาการตั้งมโนปณิธานหรือดำริในใจ เป็น 7 อสงไขยแสนมหากัป

จากการดำริในใจก็เข้าสู่ช่วงของการ “**เปล่งวาจา**” หรือ “**ตั้งวจีปณิธาน**” คือ การประกาศด้วยวาจาต่อหน้าพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ รวมถึงประกาศด้วยวาจาต่อหน้าสรรพสัตว์ทั้งหลายว่า มีความปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต รวมระยะเวลา 9 อสงไขยแสนมหากัป

จากนั้นก็เข้าสู่ช่วง **ได้รับพุทธพยากรณ์** ในพระชาติที่พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นสุเมธดาบสได้พบพระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงประทานปฐมพุทธพยากรณ์แก่สุเมธดาบสโพธิสัตว์ว่า “นับจากนี้ไปอีก 4 อสงไขยแสนมหากัป ดาบสท่านนี้จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต พระนามว่า พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า...” คำพยากรณ์นั้นยังความปลาบปลื้มใจให้กับสุเมธดาบสอย่างมาก ท่านดาบสโพธิสัตว์จึงเร่งบำเพ็ญเพียรทำภาวนา และ

รู้ด้วยตนเองว่าต้องสั่งสมทานบารมีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อเป็นเสบียงในการเดินทางข้ามวัฏสงสาร จากนั้นหลายภพชาติถัดมา พระโพธิสัตว์ยังคงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกหลายพระองค์ รวมระยะเวลา 4 อสงไขยแสนมหากัป

6.1 ปฐมกาล (ประสูติพระบรมโพธิสัตว์)

ในปฐมกาลนี้ จะลำดับเหตุการณ์นับตั้งแต่พระโพธิสัตว์จุติจากภพดุสิต การพิจารณาปัญจมหาวิโลกนะของพระโพธิสัตว์ก่อนมาประสูติกระทั่งถึงการประสูติในครรภ์พุทธมารดา

6.1.1 การจุติจากภพดุสิตของพระบรมโพธิสัตว์

ก่อนที่พระบรมโพธิสัตว์จุติลงมายังโลกมนุษย์นั้น พระองค์ทรงประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมแล้วจะเกิดเหตุการณ์สำคัญหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เหตุการณ์อัศจรรย์ก่อนการจุติจากภพดุสิต

เมื่อละอัตภาพของพระเวสสันดรซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมหาทานบารมี ทรงบังเกิดเป็นท้าวสันดุสิต ผู้ครองความเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดุสิต[1] ทำหน้าที่สอนธรรมะแก่เหล่าเทวดา ดุจเดียวกับพระบรมโพธิสัตว์องค์ก่อนๆ เพื่อรอวันจะจุติลงมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะในพระครรภ์ของพระพุทธมารดา เพื่อตรัสรู้เป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข่าวท้าวสันดุสิตจะจุตินั้น เทวดาต่างรู้ล่วงหน้าหนึ่งแสนปี สันนิษฐานว่า เป็นช่วงเวลาที่โลกว่างจากการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีการป่าวประกาศไปทั่วหมื่นจักรวาล โดยเหล่าพรหมชั้นสุทธาวาส เทวดาในหมื่นจักรวาลต่างมาประชุมพร้อมกัน เพื่อรอผู้ที่จะจุติยังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะค้นหานั้นกาลเวลาได้ล่วงมาเนิ่นนาน เทพบุตรท้าวสันดุสิตเกิดบุพนิมิต อันเป็นสิ่งบอกเหตุล่วงหน้าว่าจะจุติ

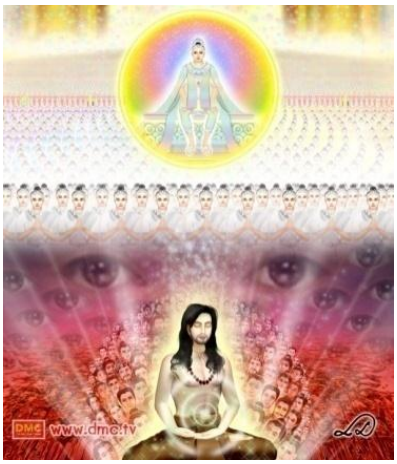

ภาพที่ 6.1
ท้าวสันดุสิตโพธิสัตว์เกิดบุพนิมิตเพื่อจุติ

[1] สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ 4 ในกามาวจรภูมิ เทพบุตรผู้เป็นใหญ่มีชื่อเรียกตามสวรรค์ชั้นนี้ว่า สันดุสิตเทวราช เทวดาในชั้นนี้มีอายุขัย 4,000 ปีทิพย์ เมื่อเทียบกับปีมนุษย์เท่ากับ 57 โกฏิ 6 ล้านปี กล่าวกันว่า สวรรค์ชั้นนี้อบอวลไปด้วยกลิ่นไอของธรรมะ เป็นที่อยู่ของผู้หนักแน่นในการบำเพ็ญสมณธรรม เป็นธรรมเนียมของเหล่าเทพบุตรพระบรมโพธิสัตว์ทุกพระองค์ ผู้รอวันลงมาจุติมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป ขณะที่สถิตอยู่ ณ ดุสิตสวรรค์ ได้ทำหน้าที่สอนธรรมแก่เหล่าเทวดาทั้งหลาย

ครั้นท้าวสันดุสิตเกิดบุพนิมิต หมู่เทวดาก็ทราบทันทีว่า ท้าวสันดุสิตองค์นี้จะจุติมาถือปฏิสนธิเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ข่าวการจะจุติของท้าวสันดุสิตก็สะพัดไปยังหมื่นจักรวาล หมู่เทวาทั้งหมื่นจักรวาลตั้งแต่มหาพรหมลงมาจนถึงเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกามาประชุมกัน แล้วไปอัญเชิญท้าวสันดุสิตให้จุติลงมาบังเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และโปรดสรรพสัตว์เข้าสู่พระนิพพาน (ม.อุ. 23/379/51 แปล.มมร.)

นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการตั้งความปรารถนาดำริในใจที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติแรกที่พระองค์ทรงเกิดเป็นมานพหนุ่มลอยคออยู่กลางมหาสมุทรได้พิจารณาเห็นทุกข์โทษภัยของการเวียนว่ายตายเกิด จึงตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อนำพาตนและสรรพสัตว์ให้พ้นจากสังสารวัฏ จนถึงพระชาติสุดท้ายที่ทรงบังเกิดเป็นพระเวสสันดรได้สร้างมหาทานบารมีอย่างยิ่งยวด ภาพเส้นทางสร้างบารมีของพระองค์ชัดเจน ทรงตั้งใจทุ่มเทสั่งสมบารมีแบบเต็มที่เต็มกำลัง โดยการสละทรัพย์ อวัยวะ และชีวิตนับครั้งไม่ถ้วนตลอดระยะเวลา 20 อสงไขยแสนมหากัป ขณะนี้บารมี 30 ทัศของพระองค์เต็มเปี่ยมแล้ว สมดังที่พระองค์ได้ตั้งพระทัยไว้แต่แรก และทุ่มเทสั่งสมบารมีตลอดมา ทรงพร้อมจะจุติจากภพดุสิตเพื่อตรัสรู้เป็น พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าองค์ที่ 4 ของภัทรกัปนี้

2) พิจารณาปัญจมหาวิโลกนะ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ทรงฟังคำกล่าวอัญเชิญของเหล่าเทวดาแล้ว ยังมิได้ทรงตอบรับในทันที จะทรงพิจารณา **ปัญจมหาวิโลกนะ** คือ การตรวจดูอย่างละเอียดในเรื่องสำคัญ 5 ประการ ที่ทรงเลือกได้เช่นนี้ เพราะพระบรมโพธิสัตว์ทรงมีพระบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว ปัญจมหาวิโลกนะ (ม.อุ. 23/379/51-53 แปล.มมร.) ประกอบด้วยเรื่องสำคัญ 5 ประการคือ

2.1) **กาล** ก่อนจุติเพื่อเกิดเป็นมนุษย์และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะทรงพิจารณาอายุของมนุษย์ในยุคนั้นๆ ถ้าเจริญขึ้นเกินแสนปีไม่ใช่กาลอันสมควร ด้วยเหตุว่า ในกาลที่มนุษย์มีอายุเกินแสนปี ชาติ ชรา มรณะ จักไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อทรงสอนเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เข้าใจในพระดำรัสนั้น ฉะนั้นการสั่งสอนสรรพสัตว์ปฏิบัติเพื่อหมดกิเลสก็เป็นไปได้ยาก แม้ในกาลที่อายุต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังมิใช่กาลอันสมควร เพราะในกาลนั้นสัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนาแน่น โอวาทที่จะทรงสั่งสอนแก่สัตว์ผู้มีกิเลสหนาก็จักไม่เป็นผลเหมือนรอยไม้ที่ขีดในน้ำจึงเป็นกาลที่ไม่สมควร ในกาลแห่งอายุตั้งแต่แสนปีลงมาและตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าเป็นกาลอันสมควร

2.2) **ทวีป** ทรงพิจารณาบรรดาทวีปทั้ง 4 คือ อุตตรกุรุทวีป อปรโคยานทวีป ปุพพวิเทหทวีป และชมพูทวีป ทรงเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายจะไม่ไปบังเกิดในทวีปทั้ง 3 เว้นแต่ชมพูทวีปเท่านั้น เพราะชาวชมพูทวีปมีคุณสมบัติพร้อมที่จะรองรับคำสอนของพระองค์ได้ อีกทั้งพระชนกและพระชนนีนี้ก็บังเกิดในชมพูทวีปแล้ว จึงทรงพิจารณาว่า จักทรงเกิดในชมพูทวีป

2.3) **ประเทศ** ทรงตรวจดูประเทศหรือดินแดนส่วนใดในชมพูทวีปสมควรจะเป็นถิ่นกำเนิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พบว่าดินแดนชมพูทวีป ปัจจุบันคือประเทศเนปาล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจันตประเทศ ได้แก่ดินแดนรอบนอกหรือชายแดน และมัชฌิมประเทศ ได้แก่ ดินแดนส่วนกลางที่ประกอบด้วยรัฐใหญ่ 16 รัฐ มีความเจริญทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จึงเลือกมัชฌิมประเทศ ณ กรุงกบิลพัสดุ์

2.4) **ตระกูล** ทรงตรวจดูกลุ่มคนในชมพูทวีปซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร โดยวรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์เป็นกลุ่มชนชั้นสูง ธรรมดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่บังเกิดในตระกูลต่ำอย่างตระกูลแพศย์หรือตระกูลศูทร แต่จะบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ สองตระกูลนี้เท่านั้น สุดแต่ว่าในกาลนั้นโลกสมมติว่าตระกูลใดประเสริฐ ก็จะบังเกิดในตระกูลนั้น ก็ในกาลนั้น ตระกูลกษัตริย์ประเสริฐจึงทรงพิจารณาว่า เราจักบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ มหาราชพระเจ้าสุทโทธนะจักทรงเป็นพระพุทธบิดา

2.5) **พุทธมารดา** ทรงตรวจดูพุทธมารดาผู้ซึ่งสั่งสมบารมีมาแล้วตลอดแสนกัป ทรงเห็นว่า พระนางมหามายาเทวี จำเดิมแต่เกิดเป็นผู้มีศีล 5 ครบถ้วนบริบูรณ์ ทรงพิจารณาต่ออีกว่า พระนางมหามายาจักเป็นพระราชมารดา เมื่อตรงตรวจพระชนมายุของพระราชมารดา ก็ทรงทราบว่า หลังจากนี้ 10 เดือน หลังทรงมีประสูติกาล จะทรงมีพระชนมายุได้อีก 7 วัน จึงทรงเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะจุติ (ม.อุ. 23/379/52-53 แปล.มมร.)

3) เหตุการณ์อัศจรรย์ขณะจุติลงสู่พระครรภ์

เมื่อพระบรมโพธิสัตว์ทรงพิจารณาปัญจมหาวิโลกนะแล้ว จึงทรงรับปฏิญญาของเหล่าเทวดาว่า ถึงกาลอันสมควรที่จักตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงส่งเทวดาเหล่านั้นกลับไปแล้ว ได้เสด็จเข้าไปยังสวนนันทวัน ดุสิตเทวโลก (ที.ม.อ.13/56/98 แปล.มมร.) บรรดาเหล่าเทวดาชั้นดุสิตก็ห้อมล้อมและคอยเตือนพระบรมโพธิสัตว์ให้รำลึกถึงกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน หลังจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้จุติแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมหามายาเทวี

ในกาลนั้นกรุงกบิลพัสดุ์ได้มีงานนักขัตฤกษ์เดือน 8 อย่างเอิกเกริก มหาชนต่างพากันเที่ยวเล่นงานนักขัตฤกษ์นั้น ฝ่ายพระนางมหามายาเทวี ตั้งแต่วันที่ 7 ก่อนจะถึงวันบุรณมี ได้ทรงร่วมงานนักขัตฤกษ์ที่เพียบพร้อมด้วยดอกไม้และของหอม ครั้นในวันที่ 7 ทรงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ทรงสละพระราชทรัพย์สี่แสนถวายมหาทาน ทรงประดับด้วยเครื่องราชอลังการทั้งปวง ทรงอธิษฐานองค์อุโบสถ

ในราตรีนั้น พระนางทรงมีพระสุบินว่า ท้าวมหาราชทั้งสี่ได้ยกพระนางขึ้นพร้อมกับพระที่ไสยาสน์ นำไปยังป่าหิมพานต์ วางพระนางลงบนพื้นมโนศิลามีประมาณ 60 โยชน์ ภายใต้ต้นสาละ มีขนาด 7 โยชน์ แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ส่วนสุดข้างหนึ่ง ลำดับนั้น เหล่าพระเทวีของท้าวมหาราชทั้ง 4 ต่างพากันมานำพระเทวีไปยังสระอโนดาต ให้สรงสนานเพื่อที่จะชำระล้างมลทินของมนุษย์ออก แล้วให้พระนางทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ทรงลูบไล้ด้วยของหอม ให้ทรงประดับด้วยดอกไม้ทิพย์

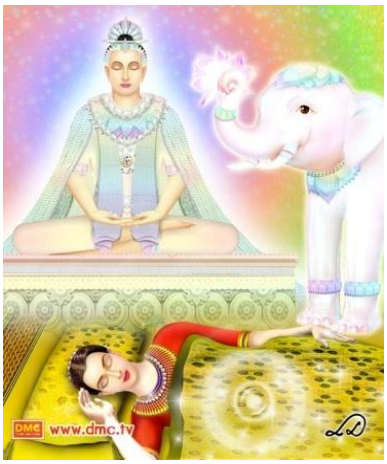

ภาพที่ 6.2 พระนางมหามายาทรงสุบิน

ในที่ไม่ไกลจากที่นั้น มีภูเขาเงินอยู่ลูกหนึ่ง ภายในภูเขานั้นมีวิมานทอง พวกเขาให้ตั้งพระที่ไสยาสน์อันเป็นทิพย์ มีเบื้องเศียรอยู่ทางทิศตะวันออก ทูลให้พระนางบรรทมในวิมานทองนั้น พระบรมโพธิสัตว์ทรงเป็นพญาช้างตัวประเสริฐสีขาวผ่อง ท่องเที่ยวไปในภูเขาทองลูกหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในที่ไม่ไกลจากที่นั้น ได้ลงจากภูเขาทองนั้นแล้ว ขึ้นไปยังภูเขาเงิน เดินมาทางทิศเหนือได้เอางวงอันมีสีราวกะว่าพวงเงินจับดอกปทุมสีขาว เปล่งโกญจนาท (บันลือเสียงกึกก้อง) เข้าไปยังวิมานทองนั้น พญาช้างได้กระทำประทักษิณพระที่ไสยาสน์ของพระมารดา 3 รอบแล้ว ได้เป็นเสมือนกับผ่าพระปรัศว์เบื้องขวาเข้าสู่พระครรภ์ของพระนาง (ม.อุ. 23/379/54-55 แปล.มมร.)

ด้วยพระบารมีของพระบรมโพธิสัตว์ขณะที่ปฏิสนธิสู่พระครรภ์ ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่และบังเกิดรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศเป็นอัศจรรย์ เมื่อประทับอยู่ในพระครรภ์ทรงประทับนั่งขัดสมาธิอยู่โดยไม่รู้สึกว่าพระครรภ์คับแคบ และมิได้ทรงทำความลำบากแก่พระราชมารดาเหมือนทารกทั่วไป พระราชมารดายังคงมีพระวรกายเบาสบายเหมือนมิได้ทรงพระครรภ์ และทรงมองเห็นพระราชโอรสที่กำลังประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ในพระครรภ์ได้อย่างชัดเจน

6.1.2 เจ้าชายสิทธัตถะพระบรมโพธิสัตว์

ภายหลังจากที่พระบรมโพธิสัตว์ได้จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตสู่พระครรภ์พระนางมหามายาเทวีแล้ว ในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอเหตุการณ์นับตั้งแต่วันประสูติและปัจจัยเกี่ยวเนื่องแห่งการประสูตินั้นดังต่อไปนี้

1) ประสูติ

พระนางมหามายาเทวี ทรงบริหารพระบรมโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ตลอด 10 เดือน เมื่อพระครรภ์แก่เต็มที่ ทรงมีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังเรือนแห่งพระญาติที่เทวทหนคร พระนางได้กราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชาทรงอนุญาตและรับสั่งให้ทำเส้นทางจากนครกบิลพัสดุ์จนถึงนครเทวทหะให้ราบเรียบ ให้ตกแต่งประดับประดาด้วยต้นกล้วย หม้อน้ำเต็ม และธงชาย ธงผ้า เป็นต้น ให้พระเทวีประทับนั่งในสีวิกาทอง ให้อำมาตย์พันคนหาม ทรงส่งพระนางไปด้วยข้าราชบริพารกลุ่มใหญ่

ระหว่างทางได้ผ่านสวนชื่อ “ลุมพินี” ซึ่งในขณะนั้นต้นสาละได้ออกดอกบานสะพรั่งตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายกิ่ง หมู่ภมร 5 สี และมวลหมู่นกนานาชนิดส่งเสียงขับร้องอย่างไพเราะ ระหว่างกิ่งและมวลดอกไม้ทั้งหลายเป็นที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง เมื่อพระเทวีทอดพระเนตรเห็น ทรงมีพระประสงค์จะแวะชมสวน จึงเสด็จไปยังโคนต้นสาละอันเป็นมงคล เมื่อพระนางมีพระประสงค์จะทรงจับกิ่งใด กิ่งนั้นก็น้อมลงมาจนถึงฝ่าพระหัตถ์ ประหนึ่งยอดหวายที่ทอดลงอย่างอ่อนช้อยฉะนั้น

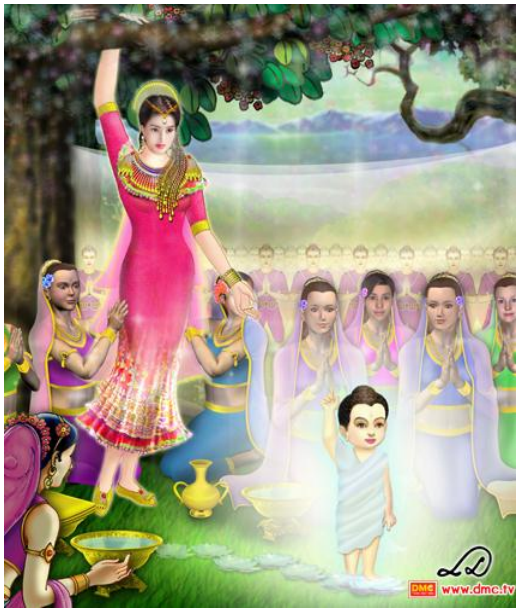

ภาพที่ 6.3 ประสูติพระบรมโพธิสัตว์

ขณะที่พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละนั้น ลมกัมมัชวาตของพระนางก็เกิดปั่นป่วน ลำดับนั้นข้าราชบริพารจึงได้กั้นพระวิสูตรแก่พระนางแล้วหลีกไป ขณะที่พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละอยู่นั้น พระบรมโพธิสัตว์ก็ได้ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา ท้าวสุทธาวาสพรหม มหาพรหม 4 พระองค์ ก็ถือข่ายทองมารองรับพระบรมโพธิสัตว์แล้ววางไว้เบื้องพระพักตร์พระชนนี แล้วทูลว่า ข้าแต่พระเทวี ขอพระองค์ทรงดีพระทัยเถิด พระราชบุตรของพระองค์ ผู้มีศักดาใหญ่ อุบัติขึ้นแล้ว ก็สัตว์อื่นเมื่อออกจากครรภ์มารดา ย่อมแปดเปื้อนด้วยสิ่งปฏิกูล แต่พระบรมโพธิสัตว์นั้น ยื่นพระหัตถ์ทั้งสองและพระบาททั้งสอง เหยียดออกจากพระครรภ์ของพระชนนีประดุจ พระธรรมกถึกลงจากธรรมาสน์ ไม่เปรอะเปื้อนด้วยของไม่สะอาดไรๆ ที่มีอยู่ในพระครรภ์ของ พระชนนี สะอาดบริสุทธิ์ รุ่งโรจน์ ประดุจแก้วมณีที่เขาวางไว้บนผ้ากาสิกพัสตร์ฉะนั้น สายธารแห่ง น้ำสองสายพลุ่งออกมาจากอากาศ โสรจสรงพระสรีระของพระโพธิสัตว์และพระชนนี เพื่อเป็น สักการะแด่พระบรมโพธิสัตว์และพระชนนี (ม.อุ. 23/373-379/44-45 แปล.มมร.)

พระบรมโพธิสัตว์ทรงตรวจดูทิศใหญ่ทิศน้อยตลอดทั้ง 10 ทิศ ก็มิได้ทรงเห็นผู้ที่ เสมือนกับพระองค์ จึงบ่ายพระพักตร์มุ่งสู่ทิศอุดร เสด็จโดยย่างพระบาท 7 ก้าว มีท้าวมหาพรหม กั้นเศวตฉัตร ท้าวสุยามะเทวบุตรถือพัดวาลวิชนี เทวดาเหล่าอื่นถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เหลือเดิน ตามเสด็จ เมื่อดำเนินก็ดำเนินไปบนพื้นดินนั่นแหละ ไม่มีผ้าปกปิด แต่ปรากฏแก่สายตาของมหาชน เหมือนทรงดำเนินไปทางอากาศเหมือนประดับตกแต่งพระองค์ ประดุจทรงพระชนมายุ 16 ขวบ ฉะนั้น จากนั้นประทับยืน ณ พระบาทที่ 7 ทรงบันลือสีหนาท เปล่งอาสภิวาจา คือ วาจาอันองอาจ ว่า “อคฺโคหมสฺมิ โลกสฺส เชฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส เสฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ.เราเป็นผู้เลิศของโลก เราเป็นผู้ใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติ สุดท้าย บัดนี้การเกิดอีกมิได้มี” (ที.ม. 10/31/14 มจร)

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับประเด็นที่พระบรมโพธิสัตว์เมื่อออกจากครรภ์พระมารดาแล้ว ทรงประทับยืนและย่างพระบาทออกไป 7 ก้าวนั้น มีการหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์กันว่า เป็นเรื่องที่ ไม่น่าจะเป็นได้บ้าง แต่งขึ้นในภายหลังเพื่อให้อัศจรรย์บ้าง เพราะมีการนำมาเปรียบเทียบ การแพทย์แผนปัจจุบันบ้าง หลักวิทยาศาสตร์บ้าง แต่สำหรับผู้ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ย่อมทราบว่า ความอัศจรรย์อันไม่มีประมาณย่อมบังเกิดได้แก่บุคคลอัศจรรย์ที่สั่งสมบารมีอย่าง ยิ่งยวดกระทั่งเต็มเปี่ยม เป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องราวของพระ พุทธองค์จึงเป็นเรื่องอจินไตย เหนือวิสัยของคนธรรมดาจะพิจารณาไปถึงได้

2) สหชาติ

ในการประสูติของบรมโพธิสัตว์ เป็นเหตุอัศจรรย์อย่างยิ่ง เป็นเหตุแห่งโลกธาตุสะเทือนเลื่อนลั่น เป็นการแสดงความยินดีปรีดาที่ผู้มีบุญญาได้มาบังเกิดในมนุษยโลก นอกจากนี้ในคัมภีร์มธุรัตถวิลาสินีกล่าวว่า มีสหชาติ ซึ่งเป็นบุคคล สัตว์ และสิ่งของคู่พระบารมีได้เกิดร่วมกับพระบรมโพธิสัตว์ 7 ประการ คือ

2.1) พระนางพิมพา ยโสธรา

2.2) เจ้าชายอานันทะ

2.3) ฉันนะอำมาตย์

2.4) กาฬุทายีอำมาตย์

2.5) พญาม้ากัณฐกะ

2.6) ต้นมหาโพธิ์พฤกษ์

2.7) ขุมทรัพย์ทั้ง 4 ขุม

ภาพที่ 6.4 พญาม้ากัณฐกะ

3) พราหมณ์บัณฑิตพยากรณ์ลักษณะมหาบุรุษ

หลังจากประสูติแล้ว ชาวนครทั้งสองได้นำเสด็จพระมหาบุรุษไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันนั้นนั่นแล หมู่ทวยเทพในชั้นดาวดึงส์ร่าเริงยินดีว่า พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชอุบัติแล้วในนครกบิลพัสดุ์ พระราชกุมารนี้จักประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์แล้วจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระราชโอรสทรงพระชนมายุได้ 3 วัน สมัยนั้นอสิตดาบสหรือกาฬเทวิลดาบสผู้ได้สมาบัติ 8 เป็นผู้คุ้นเคยกับราชสกุลของพระเจ้าสุทโธทนะ ทราบข่าวจากเทพชั้นดาวดึงส์ว่าพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติแล้ว จักประทับนั่งที่โพธิมัณฑสถาน แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้าประกาศพระธรรมจักร ดาบสจึงได้ลงจากเทวโลกเข้าไปยังพระราชนิเวศน์ กราบทูลว่าข้าแต่มหาบพิตร ได้ยินว่า พระราชโอรสของพระองค์ประสูติแล้ว อาตมาภาพอยากเห็นพระราชบุตรนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้พาพระราชกุมารผู้ประดับตกแต่งแล้ว มาทรงอุ้มไปเพื่อให้นมัสการพระดาบส แต่พระบาทของพระมหาบุรุษกลับไปประดิษฐานอยู่บนชฎาของดาบส จริงอยู่บุคคลอื่นที่ชื่อว่าพระมหาสัตว์จะพึงไหว้โดยอัตภาพนั้น ย่อมไม่มี

ถ้าผู้ไม่รู้ อาจจะพึงวางพระเศียรของพระบรมโพธิสัตว์ลงแทบบาทมูลของพระดาบส ก็ถ้าหากทำเช่นนั้น ศีรษะของพระดาบสนั้นจะแตกออกเป็น 7 เสี่ยง พระดาบสคิดว่า เราไม่ควรจะ

ทำตนของเราให้พินาศ จึงลุกจากอาสนะ ประคองอัญชลีต่อพระบรมโพธิสัตว์ พระเจ้าสุทโธทนะทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์นั้นจึงทรงไหว้พระโอรสของพระองค์ นับเป็นอีกเหตุการณ์สำคัญคือพระราชาได้ถวายบังคมพระราชโอรสเป็นครั้งแรก ดาบสกาฬเทวิลเห็นลักษณะสมบัติของพระบรมโพธิสัตว์ก็ทราบด้วยอนาคตังสญาณว่า พระโอรสนี้ จักได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย พระราชบุตรนี้เป็นอัจฉริยบุรุษ (ขุ.อป. 70/1/113-114 แปล.มมร.)

เมื่อพระโพธิสัตว์พระชนมายุได้ 5 วัน พระประยูรญาติทั้งหลายให้สนานพระเศียรแล้วจักเฉลิมพระนาม จึงให้ฉาบทาพระราชมณเฑียรด้วยคันธชาติ 4 ชนิด โปรยดอกไม้มีข้าวตอกเป็นที่ 5 ให้จัดข้าวปายาสล้วนๆ แล้วเชิญพราหมณ์ 108 ท่าน ผู้เรียนจบไตรเพทให้นั่งในพระราชมณเฑียร ให้เหล่าพราหมณ์บริโภคโภชนะอย่างดี ถวายสักการะมากมาย แล้วคัดเลือกพราหมณ์บัณฑิต 8 ท่าน มีรามพราหมณ์ เป็นต้น มาตรวจดูพระลักษณะของพระมหาบุรุษ

พราหมณ์ทั้ง 7 ท่านได้พยากรณ์เป็นสองส่วนว่า ผู้ประกอบด้วยลักษณะนี้ เมื่ออยู่ครองฆราวาสวิสัยจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่พราหมณ์โกณฑัญญะผู้หนุ่มที่สุด ได้พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า ท่านผู้นี้ไม่มีเหตุที่จะดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัย จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสเท่านั้น

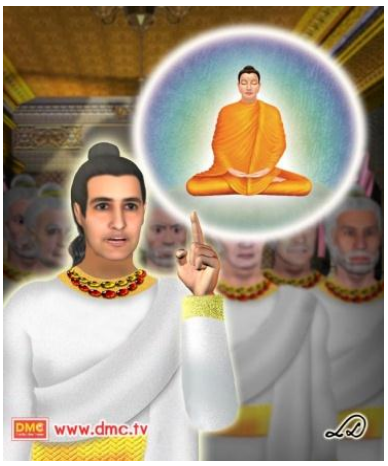

ภาพที่ 6.5 พราหมณ์โกณฑัญญะพยากรณ์พระราชโอรส

ครั้งนั้นพระประยูรญาติเมื่อถือพระนามของพระบรมโพธิสัตว์นั้น จึงเฉลิมพระนามว่า “สิทธัตถะ” เพราะกระทำให้สำเร็จความต้องการแก่โลกทั้งปวง พระราชาทรงสดับคำของพราหมณ์บัณฑิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามถึงเหตุที่ทำให้พระราชโอรสผนวช เหล่าพราหมณ์จึงกราบทูลถึงการเห็นบุพนิมิต 4 ประการ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระราชาจึงตรัสสั่งเหล่าอำมาตย์ว่า จำเดิมแต่นี้ไปพวกท่านจงอย่าได้ให้นิมิตเหล่านั้นเข้าไปในสำนักแห่งบุตรของเรา เราไม่ต้องการให้บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้า เราต้องการเห็นบุตรของเราครอบครองราชสมบัติจักรพรรดิ ปกครองทวีปใหญ่ทั้ง 4 ซึ่งมีทวีปเล็กสองหมื่นเป็นบริวารห้อมล้อมด้วยบริษัทอันมีปริมณฑล 36 โยชน์ พระราชาตรัสอย่างนั้นแล้ว ทรงรับสั่งให้วางอารักขาไว้ในที่ทุกๆ คาวุตในทิศทั้งสี่ เพื่อจะห้ามมิให้บริษัท 4 มีคนแก่ เป็นต้น เข้ามาปรากฏในสายพระเนตรของพระกุมาร

พราหมณ์เหล่านั้น เมื่อกลับถึงเรือนของตนแล้ว ต่างพากันเรียกบุตรมาสั่งว่า นี่แนะพ่อทั้งหลาย พวกเราแก่แล้ว จะทันได้เห็นพระราชบุตรของพระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณหรือไม่ก็ไม่รู้ ฉะนั้นเมื่อพระราชกุมารนี้ทรงผนวช บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว พวกเจ้าพึงบวชในศาสนาของพระองค์เถิด พราหมณ์แม้ทั้ง 7 คนเหล่านั้น ดำรงอยู่ตราบเท่าอายุขัยก็ตายไปตามยถากรรม โกณฑัญญะมาณพเท่านั้นไม่มีโรคภัยไข้เจ็บยังมีชีวิตอยู่

ภายหลังเมื่อพระโพธิสัตว์เติบโตเจริญวัยขึ้นแล้ว บุตรพราหมณ์เหล่านั้นได้ทราบว่าพระมหาบุรุษทรงผนวชแล้ว โกณฑัญญพราหมณ์จึงได้กล่าวชักชวนบุตรของพราหมณ์เหล่านั้น ให้บวชตามคำสั่งของบิดา พวกเขาเหล่านั้นสามคนไม่บวช ที่เหลือสี่คนบวชตามพระมหาบุรุษ โดยตั้งให้โกณฑัญญะพราหมณ์เป็นหัวหน้า พราหมณ์ทั้ง 5 นั้น จึงมีชื่อว่า “พระปัญจวัคคีย์”

จะเห็นได้ว่า พราหมณ์บัณฑิตเมื่อเห็นพระลักษณะอันประเสริฐของพระราชโอรสอันเป็นผลจากการสั่งสมความดีมานับภพชาติไม่ถ้วน ก็ทราบว่า เป็นลักษณะของผู้มีบุญที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ตนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็ปรารถนาให้บุตรของตนได้อยู่ใกล้

ครั้งนั้น ตระกูลพระประยูรญาติแปดหมื่นตระกูล ประชุมกันในมงคลสถาน พระญาติแต่ละตระกูลก็ทูลปฏิญญาถวายโอรสตระกูลละองค์ด้วยคิดว่า ถ้าพระสิทธัตถะกุมารนี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ก็จักมีขัตติยสมณะ คอยแวดล้อมจาริกไป แต่ถ้ากุมารนี้จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิก็จักมีขัตติยกุมาร คอยแวดล้อมตามเสด็จไป (ขุ.อป. 70/1/116-119 แปล.มมร.)

เมื่อพระราชโอรสพระชนมายุได้ 7 วัน พระราชมารดาได้สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุทโธทนะทรงมอบพระราชโอรสให้พระนางปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระมาตุจฉาดูแลต่อมา

4) เหตุการณ์สำคัญในวันพิธีวัปปมงคล

เมื่อเจ้าชายสัทธัตถะทรงเจริญวัยขึ้น วันหนึ่งในพระราชพิธีวัปปมงคล (แรกนาขวัญ) พระราชาเสด็จออกจากพระนครพร้อมด้วยราชบริพาร และทรงนำพระราชโอรสไปในที่ประกอบพระราชพิธีด้วย มีต้นหว้าต้นหนึ่งมีใบหนาแน่น มีเงาทึบ พระองค์ทรงรับสั่งให้ปูลาดพระแท่นบรรทมของพระราชโอรสภายใต้ต้นหว้า แวดวงด้วยพระวิสูตร วางอารักขาให้พี่เลี้ยงนางนมนั่งห้อมล้อมพระบรมโพธิสัตว์ ส่วนพระราชาเสด็จไปเพื่อจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในขณะที่ทรงไถอยู่นั้น มีมหาสมบัติปรากฏขึ้น พวกพี่เลี้ยงนางนมต่างพากันออกมาข้างนอกเพื่อจะดูสมบัติของพระราชา เจ้าชายสัทธัตถะทรงแลดูข้างโน้นข้างนี้มองไม่เห็นใคร จึงเสด็จลุกขึ้นนั่งขัดสมาธิ ยังปฐมฌานให้เกิด ฝ่ายพี่เลี้ยงนางนมรีบกลับมาด้วยคิดว่าพระราชโอรสประทับอยู่พระองค์เดียว จึงรีบเปิดพระวิสูตรขึ้น เห็นพระองค์ประทับนั่งขัดสมาธิบนแท่นบรรทม ได้เห็นปาฏิหาริย์ที่เงาของ

ต้นหว้านั้นตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่ จึงพากันเข้าไปกราบทูลพระราชาว่า “ข้าแต่สมมติเทพ พระราชกุมารประทับนั่งอย่างนี้ เงาของต้นไม้ต้นอื่นคล้อยไปแล้ว แต่เงาของต้นหว้ายังคงตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่” พระราชารีบเสด็จมาทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์นั้น จึงตรัสว่า "นี่แนะพ่อ" แล้วทรงถวายบังคมต่อพระราชกุมาร นี้เป็นการถวายบังคมพระราชกุมารเป็นครั้งที่สองของพระราชา (ขุ.อป. 70/1/119-120 แปล.มมร.)

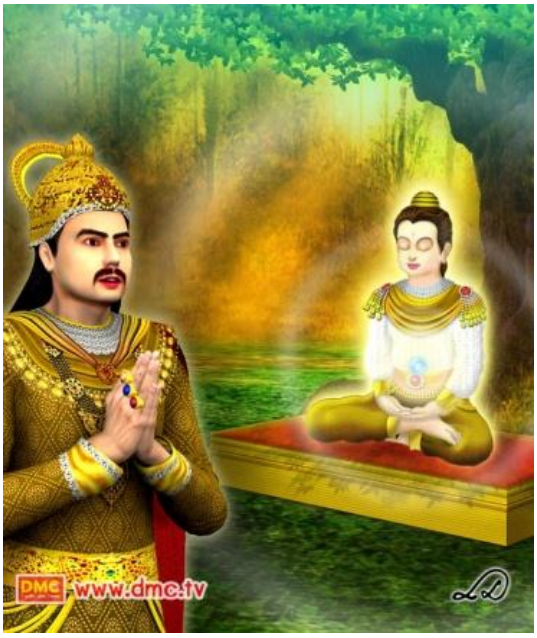

ภาพที่ 6.6 พระราชาถวายบังคมพระราชกุมารเป็นครั้งที่ 2

6.1.3 ฆราวาสวิสัย

เจ้าชายสัทธัตถะทรงเจริญพระชนมายุตามฆราวาสวิสัย ดังพระประสงค์ของพระราชบิดา ในช่วงนี้จึงมีเหตุการณ์สำคัญหลายประการเกิดขึ้น ดังนี้

1) อภิเษกสมรส

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงพระชนมายุ 16 พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้สร้างปราสาท 3 ฤดู คือ 1) สุรัมมะ เป็นปราสาทฤดูร้อนมี 9 ชั้น 2) สุภกะ เป็นปราสาทฤดูฝนมี 7 ชั้น และ 3) รมณะ ซึ่งเป็นปราสาทฤดูหนาว มี 5 ชั้น พร้อมด้วยดนตรีประโคมขับกล่อมโดยเหล่าสตรีดรุณีแรกรุ่นที่สวยสดงดงาม ประมาณ 40,000 นาง ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าชายประทับในปราสาท 3 หลัง สับเปลี่ยนตามฤดูกาล จะได้ทรงเพลินพระหฤทัยตามฆราวาสวิสัย เลิกฝักใฝ่ในทางธรรม และ

พระราชายังทรงสถาปนาเจ้าชายสิทธัตถะไว้ในสิริราชสมบัติ ทรงอภิเษกเจ้าหญิงพิมพายโสธรา[2] เป็นอัครมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ทรงครองเพศฆราวาสจนถึงพระชนมายุ 29 พรรษา

ภาพที่ 6.7 เจ้าชายสิทธัตถะอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงพิมพา ยโสธรา

2) พระปรีชาสามารถในศิลปศาสตร์

เจ้าชายสิทธัตถะเสวยราชสมบัติอยู่เช่นนั้นเรื่อยมา วันหนึ่งได้มีการพูดคุยกันในระหว่างหมู่พระญาติว่า “เจ้าชายสิทธัตถะทรงเที่ยวขวนขวายอยู่แต่การเล่นเท่านั้น ไม่ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ เมื่อมีสงครามมาประชิดเข้า จักกระทำอย่างไร” พระราชาสุทโธทนะรับสั่งให้เรียกพระราชโอรสมาแล้วตรัสว่า “นี่แน่พ่อ พวกญาติๆ ของลูกพากันพูดว่า สิทธัตถะไม่ศึกษาศิลปศาสตร์อะไรๆ ขวนขวายแต่การเล่นเท่านั้น เที่ยวไป ในเรื่องนี้ลูกจะเข้าใจอย่างไร ในเวลาประจวบกับพวกศัตรู” เจ้าชายจึงกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ข้าพระองค์ไม่มีกิจที่จะต้องศึกษาศิลปศาสตร์ ขอพระองค์ได้โปรดให้เที่ยวตีกลองป่าวร้องไปในพระนคร เพื่อให้มาดูศิลปะของข้าพระองค์ ในวันที่ 7 แต่วันนี้ไป ข้าพระองค์จักแสดงศิลปศาสตร์แก่หมู่พระญาติ” พระราชบิดาได้ทรงกระทำตามนั้น เจ้าชายสิทธัตถะจึงทรงให้ประชุมนักแม่นธนูผู้สามารถยิงอย่างสายฟ้าแลบและผู้ที่สามารถยิง

---

[2] เจ้าหญิงพิมพา ยโสธราทรงเป็นพระราชบุตรีของพระเจ้าสุปปพุทธะกับพระนางอมิตา และเป็นพระภคินี (น้องสาว)ของเจ้าชายเทวทัต แห่งเทวทหนคร เจ้าหญิงทรงเพียบพร้อมด้วยเบญจกัลยาณี คือ ผมงาม, เนื้องาม, ฟันงาม, ผิวงาม และวัยงาม ย้อนไป 4 อสงไขยแสนมหากัปที่ผ่านมา เจ้าหญิงเกิดเป็นสุมิตตากุมารีบุตรีของคฤหบดีชาวปัจจันตคาม และได้ตั้งความปรารถนาติดตามสุเมธดาบส ต่อหน้าพระพักตร์พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขนหางสัตว์ได้ แล้วทรงแสดงศิลปะทั้ง 12 ชนิดแก่พระญาติ จึงเป็นเหตุให้พระญาติหมดข้อสงสัย (ขุ.อป. 70/1/121-122 แปล.มมร.)

3) พบเทวทูตทั้ง 4

พระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติ ทรงปรารถนาให้เจ้าชายเสด็จขึ้นครองราชย์ จึงทรงพยายามหาวิธีผูกมัดพระองค์ให้เพลิดเพลินในกามสุข เพื่อให้เจ้าชายทรงมีจิตใจน้อมในทางฆราวาสวิสัย ไม่ฝักใฝ่ทางบรรพชา ซึ่งในช่วงเวลานั้นเจ้าชายสิทธัตถะทรงมีความสุขอยู่ในพระราชวัง ทรงเป็นผู้ครองเรือนเหมือนคนธรรมดาทั่วไป กระทั่งในวันหนึ่งเจ้าชายทรงปรารถนาจะเสด็จประพาสอุทยาน โดยมีนายฉันนะเป็นสารถีผู้นำทาง และเป็นสหชาติที่จงรักรักภักดีต่อเจ้าชาย

ภาพที่ 6.8 เจ้าชายสิทธัตถะพบเทวทูตทั้ง 4

วันแรกของการเสด็จประพาสอุทธยาน เทวดาเนรมิตกายเป็นคนแก่ เจ้าชายได้ทอดพระเนตรเห็นแล้วและเมื่อทรงทราบว่าพระองค์จะต้องแก่ชราด้วยเช่นกัน ก็เกิดความสลดพระราชหฤทัย

วันที่สองของการประพาสอุทยาน เทวดาได้เนรมิตกายเป็นคนเจ็บ เมื่อเจ้าชายทอดพระเนตรเห็นก็ทรงหดหู่ในพระราชหฤทัยมากยิ่งขึ้น

วันที่สามของการประพาสอุทยาน เทวดาเนรมิตกายเป็นคนตาย เจ้าชายทอดพระเนตรเห็นคนตายนอนนิ่งเหมือนขอนไม้ เมื่อทรงทราบว่าพระองค์ก็ต้องตายเหมือนกัน ก็ยิ่งทรงสลดพระราชหฤทัยมากขึ้นอีก

วันที่สี่ของการประพาสอุทยาน เทวดาก็ได้เนรมิตกายเป็นนักบวช เจ้าชายได้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว และทรงทราบว่าบุคคลผู้นี้เป็นผู้ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวการครองเรือน มุ่งแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ เจ้าชายจึงทรงปีติแช่มชื่นใจยิ่งนัก ต่างจากเมื่อ 3 วันก่อน (ขุ.อป. 70/1/122-123 แปล.มมร.) แต่ในฝ่ายพระทีฆภาณกาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า เจ้าชายเสด็จไปเห็นนิมิตทั้ง 4 ภายในวันเดียวเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า พระบรมโพธิสัตว์ทรงแตกต่างจากมนุษย์ปุถุชนทั่วไปที่แม้ว่าจะเห็นความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นประจำก็ไม่ได้คิดอะไร นั่นเป็นเพราะบุญบารมีของบุคคลทั่วไปนั้นยังไม่สมบูรณ์ จึงยังมองไม่เห็นภัยจากการเกิด ความแก่ ความเจ็บและความตายเหล่านี้ ทำให้ยังคงติดอยู่ในวิถีชีวิตทางโลกที่ต้องหาเลี้ยงชีพเพื่อดำรงสังขารให้คงอยู่ จึงไม่อาจจะหลุดพ้นจากวัฏจักรได้

6.2 มัชฌิมกาล (ตรัสรู้)

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงพบกับเทวทูตทั้ง 4 แล้ว ด้วยบุญบารมีที่พระองค์ได้สั่งสมเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จึงมีเหตุการณ์สำคัญและทำให้มีพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจวบกระทั่งปัจจุบันนี้

6.2.1 เหตุการณ์ก่อนการตรัสรู้

1) เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์

ค่ำคืนหนึ่งในปราสาทของเจ้าชายมีการขับร้องเต้นรำ มีดนตรีเห่กล่อมเหมือนกับทุกคืน แต่คืนนี้เจ้าชายทรงเข้าห้องบรรทมตั้งแต่หัวค่ำและทรงตื่นขึ้นกลางดึก ทรงทอดพระเนตรเห็นนางสนมทั้งหลายที่เคยงดงามในยามเต้นรำ นอนหลับใหลในห้องโถงนั้น บางคนก็อ้าปากน้ำลายไหลยืด ก่ายกันไปมา บ้างก็นอนกรน บ้างก็นอนละเมอ บ้างก็นอนจนผ้าหลุดลุ่ย พระองค์ทรงรำพึงในใจว่าหญิงที่เคยงดงามเหล่านี้ บัดนี้ดูไม่แตกต่างไปจากซากศพที่กองเกลื่อนในป่าช้า ชีวิตของการครองเรือนช่างน่าเบื่อหน่ายยิ่งนัก ดูแต่นางทั้งหลายเหล่านี้ สักวันก็ต้องตายไป ร่างกายที่เคยงดงามก็จะต้องเน่าเปื่อยไปเป็นอาหารของหนอน ทุกชีวิตที่เกิดมาล้วนแต่ไม่มีอะไรยั่งยืน วันเวลาที่ผ่านไปก็นำพาชีวิตไปสู่ความตายทุกวัน เจ้าชายทรงหันไปหยิบพระขันธ์ เสด็จออกจากห้องโถงของปราสาทไปหานายฉันนะ ทรงรับสั่งให้นายฉันนะเตรียมม้ากัณฐกะ แต่ด้วยเยื่อใยความผูกพัน เจ้าชายเสด็จไปยังห้องบรรทมของพระนางพิมพายโสธรา ทรงเห็นพระนางบรรทมกอดพระราหุลซึ่งเพิ่งประสูติไว้ข้างพระวรกาย ใจหนึ่งก็อยากจะเข้าไปชื่นชมพระราหุลกุมาร อีกใจหนึ่งก็ทรงเกรงว่าพระนางพิมพาจะตื่นจากบรรทม จึงทรงตัดใจจากมาอย่างเด็ดเดี่ยวและไม่เหลียวกลับไปอีกเลย แล้วพระบรมโพธิสัตว์ทรงม้ากัณฐกะออกจากพระราชวังพร้อมกับนายฉันนะ (ขุ.อป. 70/1/126-128 แปล.มมร.)

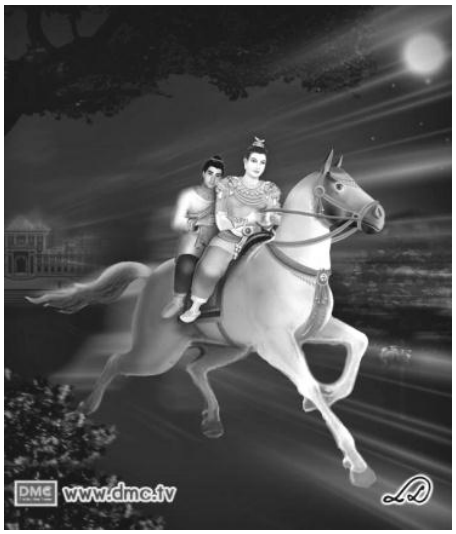

ภาพที่ 6.9 เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์

เมื่อเสด็จพ้นประตูพระราชวังเท่านั้น วสวัตดีมารได้กล่าวขึ้นว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ ท่านอย่าเพิ่งออกบวชเลย อีก 7 วันข้างหน้าท่านจะได้ครองราชย์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ มีสมบัติมากมายมหาศาล มีบริวารสุดจะนับประมาณมิได้ ท่านจะมีความสุขกับการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่จะหาผู้ใดทัดเทียมมิได้เลย” เจ้าชายสิทธัตถะตรัสตอบพญามารไปว่า “ดูก่อนมาร เรารู้ว่าจักรรัตนะจะปรากฏแก่เรา เราไม่มีความต้องการราชสมบัติ เราจักเป็นพระพุทธเจ้า ทำหมื่นโลกธาตุให้บันลือ” มารกล่าวว่า “จำเดิมแต่บัดนี้ไป ในเวลาที่ท่านคิดถึงกามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกก็ตาม เราจักรู้ ดังนี้คอยหาช่องติดตามไปเหมือนเงาฉะนั้น” (ขุ.อป. 70/1/129-130 แปล.มมร.) แล้วหายตัวไป

จวบจนใกล้รุ่งพระมหาบุรุษเสด็จมาถึงแม่น้ำอโนมา ด้วยบุญญาธิการที่พระองค์สั่งสมมาในอดีตชาติ เป็นเหตุให้เหล่าเทวดาที่สถิตย์ในวิมานชั้นต่างๆ ออกจากวิมานเพื่อลงมาปกปักษ์รักษาให้พระมหาบุรุษข้ามแม่น้ำอโนมาได้อย่างปลอดภัย เมื่อพ้นเขตพระนครกบิลพัสดุ์ พระองค์ทรงลงจากหลังม้า ประทับนั่งบนหาดทรายขาวริมแม่น้ำอโนมา แล้วตรัสกับนายฉันนะว่า "ฉันนะ เราจะบวชเป็นบรรพชิต จะใช้ชีวิตที่เหลืออยู่นี้แสวงหาทางพ้นทุกข์" สิ้นพระสุรเสียง พระองค์ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเกศาโยนปอยผมไปบนอากาศ ตั้งจิตอธิษฐานว่า "ถ้าการออกบวชของเราในครั้งนี้จะทำให้เราได้ตรัสรู้ธรรม เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขอปอยผมนี้อย่าได้ร่วงลงสู่พื้นดินเลย แต่ถ้าไม่สามารถตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ขอให้ปอยผมนี้จงร่วงลงสู่ผืนดินเถิด" ด้วยบุญญาธิการที่เจ้าชายทรงสั่งสมมาดีแล้วในอดีตชาติ ท้าวสักกเทวราชทรงตรวจดูด้วยทิพยจักษุ แล้วทรงเอาผอบแก้วมีประมาณโยชน์หนึ่งรับไว้ ให้ประดิษฐานไว้ในเจดีย์ชื่อ “จุฬามณีเจดีย์” ในดาวดึงส์พิภพ เมื่อเจ้าชายเห็นว่าปอยผมนั้นลอยอยู่บนอากาศ ไม่ได้ร่วงลงสู่พื้นดิน ทรงมีพระทัยปีติเบิกบานและมีกำลังใจยิ่งนัก (ขุ.อป. 70/1/131-132 แปล.มมร.)

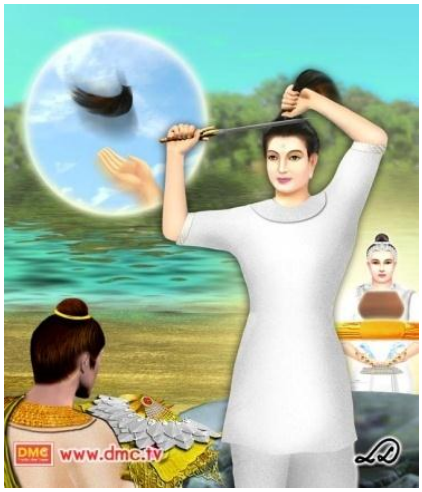

ภาพที่ 6.10 พระบรมโพธิสัตว์ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเกศา

พระโพธิสัตว์ทรงดำริต่อว่า “ผ้ากาสิกพัสตร์เหล่านี้ไม่สมควรแก่สมณะสำหรับเรา” ครั้งนั้นฆฏิการพรหม ซึ่งเป็นพรหมชั้นสุทธาวาส ได้นำผ้าสีย้อมน้ำฝาด พร้อมด้วยเครื่องอัฏฐบริขาร มีบาตร เป็นต้น มาถวายเจ้าชาย พระองค์ทรงนุ่งห่มธงชัยแห่งพระอรหันต์ ทรงถือเพศบรรพชิตอันอุดมแล้วตรัสว่า “ฉันนะ เธอจงกราบทูลถึงความสบาย ไม่ป่วยไข้แก่พระชนกและพระชนนีตามคำของเรา” นายฉันนะถวายบังคมพระโพธิสัตว์ กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ส่วนม้ากัณฐกะได้ยินพระดำรัสของพระโพธิสัตว์ผู้ตรัสอยู่กับนายฉันนะ ก็คิดว่า “บัดนี้เราจะไม่ได้เห็นนายของเราอีกต่อไป” เมื่อละคลองจักษุไป ม้าไม่อาจกลั้นความโศกไว้ได้ ดวงใจแตกสลายและตาย ณ ที่แห่งนั้น หลังจากนั้นก็ได้ไปบังเกิดเป็นเทพบุตรชื่อ “กัณฐกะ” ในภพดาวดึงส์ ส่วนนายฉันนะในครั้งแรกมีความโศกเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อม้ากัณฐกะตายไปถูกความโศกครั้งที่สองบีบคั้น จึงได้ร้องไห้ร่ำไรกลับไปยังพระนคร (ขุ.อป. 70/1/132-133 แปล.มมร.)

หลังจากที่ทรงสละทุกสิ่งออกบวช เวลานี้นับเป็นช่วงเวลาที่ทรงปลอดโปร่งพระทัยยิ่งนัก ทรงอยู่ในอนุปิยอัมพวันซึ่งมีอยู่ในประเทศนั้น 7 วัน ด้วยความสุขอันเกิดจากบรรพชา แล้วเสด็จดำเนินด้วยพระบาทสิ้นหนทาง 30 โยชน์ โดยวันเดียวเท่านั้น จึงเสด็จออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ในแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นใหญ่ในแคว้น ทอดพระเนตรจากบนปราสาท ทรงเห็นพระลักษณะอันงดงามและสำรวมของสมณะนั้น จึงส่งราชบุรุษไปสืบข่าว เมื่อได้ทราบถึงพระจริยวัตรของสมณะนี้ ทรงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาคิดจะแบ่งสมบัติให้ เพราะเข้าใจผิดคิดว่า “สมณะนี้เป็นเจ้าชายออกบวชด้วยเหตุแห่งความขัดแย้งกันในราชสมบัติ” สมณะสิทธัตถะทรงปฏิเสธราชสมบัติจากพระเจ้าพิมพิสาร เพราะพระองค์ทรงสละราชย์สมบัติออกบวช ทรงไม่มีความปรารถนาครองราชย์อีก และได้ให้ปฏิญญาว่าจะกลับมาโปรดพระเจ้าพิมพิสารหากตรัสรู้แล้ว (ขุ.อป. 70/1/133-135 แปล.มมร.)

2) ทรงแสวงหาอาจารย์

สมณะสิทธัตถะทรงแสวงหาครูบาอาจารย์ที่จะชี้แนะแนวทางแห่งความหลุดพ้น ในแคว้นมคธมีสำนักเจ้าลัทธิจำนวนมาก ซึ่งมี 2 สำนักที่มีชื่อเสียง สมณะสิทธัตถะทรงเข้าสู่สำนักของอาฬารดาบสกาลามโคตร ใช้เวลาไม่นานก็สำเร็จสมาบัติ 7 คือ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 3 อันเป็นความรู้สูงสุดของอาจารย์ แต่ก็ยังไม่พบสิ่งที่แสวงหา จึงไปสู่สำนักของอุทกดาบส รามบุตร ใช้เวลาไม่นาน ก็ทรงสำเร็จสมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 เป็นอันเป็นผลสูงสุดของอาจารย์ แต่ยังไม่ทรงพบทางความหลุดพ้นจากทุกข์ (ม.มู. 18/317-318/415-417 แปล.มมร.) จึงอำลาจากอาจารย์อุทกดาบส เพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ด้วยพระองค์เอง

3) ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา

หลังจากพระบรมโพธิสัตว์ได้หลีกออกเร้นจากสำนักอาจารย์ทั้ง 2 ท่านแล้ว ก็ทรงแสวงหนทางพ้นทุกข์ คือ พระนิพพาน ด้วยพระองค์เอง เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ จนดำเนินไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระองค์พบสถานที่ที่เหมาะสม สมควรแก่การบำเพ็ญเพียร เป็นราวป่าที่น่าเพลินใจ มีแม่น้ำไหลไม่ขาดสาย มีน้ำใสสะอาด มีท่าน้ำสะอาดดี มีบ้านสำหรับเที่ยวภิกษา (การขออาหาร) โดยรอบ จึงได้พักอยู่ในสถานที่นั้น

เมื่อพระโพธิสัตว์อยู่ในสถานที่นั้น เกิดอุปมา 3 ข้ออันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่งปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ ซึ่งพระองค์ไม่เคยได้ยินมาก่อน ซึ่งอุปมาทั้ง 3 ข้อ มีเนื้อความ ดังนี้ (ม.ม. 13/329-331/398-401 มจร.)

อุปมาข้อที่ 1 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตยังไม่หลีกออกจากกาม ยังมีความพอใจในกาม ยังเสน่หาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่แช่อยู่ในน้ำ บุรุษนำไม้นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้สดนั้นมียางทั้งยังแช่อยู่ในน้ำ บุรุษนั้นก็มีแต่ความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 2 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว แต่ยังมีความพอใจในกาม ยังเสน่หาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่วางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้ยังสดและมียาง แม้จะวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนั้นก็มีแต่ความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 3 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว ไม่มีความพอใจในกาม ไม่เสน่หาในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม ไม่กระหายในกาม ไม่มีความเร่าร้อนในกาม ทั้งละได้และให้สงบระงับได้ในภายในแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้

จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบ เผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้ที่แห้งสนิทซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น ก็สามารถสีไฟให้เกิดขึ้นมา เพราะไม้แห้งสนิททั้งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ

เมื่ออุปมาทั้ง 3 ข้อเกิดขึ้นแล้ว พระโพธิสัตว์จึงดำริจะบำเพ็ญทุกกรกิริยา เพื่อแสวงหาแนวทางตรัสรู้ โดยมีปัญจวัคคีย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ด้วยคิดว่า ถ้าสมณะสิทธัตถะตรัสรู้ธรรมแล้ว จะได้สั่งสอนพวกตนให้บรรลุธรรมนั้นบ้าง การบำเพ็ญทุกกรกิริยานี้จะได้แสดงเป็นวาระตั้งแต่ต้นตามที่ปรากฏ ดังต่อไปนี้

วาระแรก ทรงกดพระทนต์ด้วยพระทนต์ (ใช้ฟันบนฟันล่างขบกันให้แน่น) และกดพระตาลุด้วยพระชิวหาให้แน่น (ใช้ลิ้นดันกดเพดานปาก) ทรงกระทำนานเข้า บังเกิดทุกขเวทนาแรงกล้าจนเหงื่อไหลออกจากรักแร้ แม้พระวรกายจะปวดร้าวเพียงใด พระองค์ยังคงรักษาพระหฤทัยไว้ได้มั่นคง ทรงมีพระสติตั่งมั่น ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่ามิใช่ทางตรัสรู้ ทรงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สอง ทรงกลั้นลมอัสสาสะ และปัสสาสะ คือ ทรมานด้วยการผ่อนลมหายใจเข้าออกให้ลมเดินได้ทีละน้อย เมื่อลมหายใจออกทางจมูกและปากไม่สะดวก ถูกอั้นไว้นานเกิดแรงดันดังอู้ ในช่องหู เกิดอาการปวดศีรษะ เสียดท้อง เกิดความเร่าร้อนกายเป็นกำลัง กระนั้นยังมีสติแจ่มใส พิจารณาแล้วทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรัสรู้แน่ จึงทรงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สาม ทรงทรมานอย่างยิ่งยวดด้วยอดพระกระยาหาร โดยการเสวยให้น้อยลงทุกวัน จนไม่เสวยเลย มีพระวรกายแห้งเหี่ยว พระฉวีเศร้าหมอง จนมองเห็นพระอัฐิปรากฏทั่วพระวรกาย เมื่อทรงเอามือลูบพระวรกาย พระโลมา (ขน) ก็ร่วงหล่นลง พระกำลังอ่อนล้ายิ่ง แต่ยังคงมีพระสติมั่น

หลังจากที่ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาระยะเวลา 6 ปี ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมตามที่ปรารถนาได้กลับได้รับแต่ทุกขเวทนาอย่างเดียว จนเกือบสิ้นพระชนม์ ในกาลนั้นพระบรมโพธิสัตว์ได้เกิดความคิดว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ในอนาคต และในปัจจุบันนี้ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้า เผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ จะไม่ยิ่งไปกว่านี้ แต่ถึงบำเพ็ญด้วยความเพียรอย่างยิ่งดังนี้ ก็ไม่ได้บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐ อันพิเศษกว่าธรรมของมนุษย์ จึงเห็นว่าน่าจะไม่ใช่ทางตรัสรู้ หนทางการตรัสรู้นั้นน่าจะเป็นอย่างอื่น (ม.ม. 13/332-335/401-405 มจร)

6.2.2 ตรัสรู้และเสวยวิมุติสุข

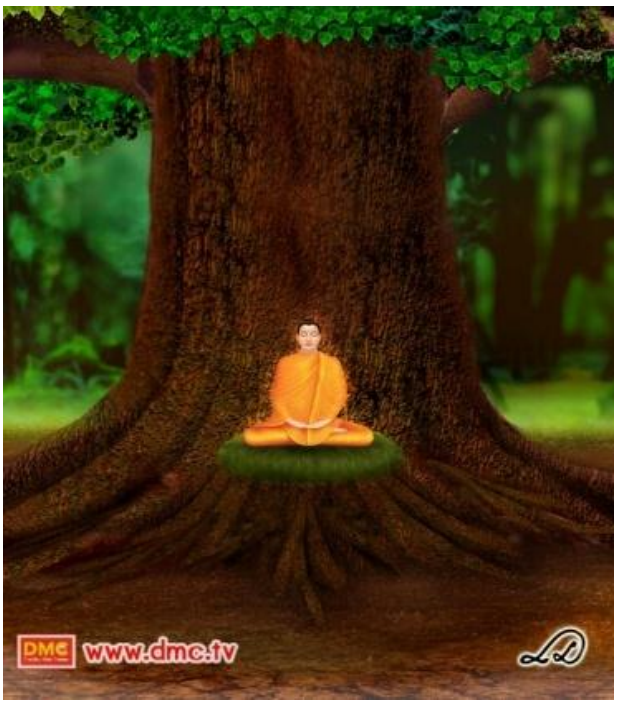

ภาพที่ 6.11 พระบรมโพธิสัตว์ทรงปฏิบัติมัชฌิมาปฏิปทา

พระมหาบุรุษทรงทราบด้วยพระองค์เองว่า การบำเพ็ญทุกกรกิริยาเป็นหนทางที่ตึงเกินไป และความเพียบพร้อมในกามสุขก็เป็นหนทางที่หย่อนเกินไป ไม่ใช่หนทางสู่ทางพ้นทุกข์ได้ ทรงหวนรำลึกถึงครั้งทรงพระเยาว์ในงานแรกนาขวัญ ครั้งนั้นพระองค์ทรงประทับนั่งขัดสมาธิใต้ร่มหว้า ใจสงัดจากกาม จากอกุศลกรรม ได้บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติ และสุข เกิดแต่วิเวก พระองค์จึงทรงตัดสินพระทัยว่า นี้พึงจะเป็นทางเพื่อการตรัสรู้ ทรงถามพระองค์เองว่า กลัวต่อความสุขที่สงัดจากกาม ปราศจากอกุศลธรรมทั้งหลายหรือไม่ และทรงตอบพระองค์เองว่า “พระองค์ไม่กลัวต่อความสุขนั้น”พิจารณาดังนี้แล้ว จึงทรงละการบำเพ็ญทุกกรกิริยา กลับมาเสวยพระกระยาหารและปฏิบัติทางสายกลาง หรือ **มัชฌิมาปฏิปทา**

ด้านปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ผู้เฝ้าคอยอุปัฏฐากมาตลอด 6 ปีที่ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาด้วยหวังว่าพระสมณะสิทธัตถะบรรลุธรรมแล้ว จะได้บอกธรรมนั้นแก่พวกเรา แต่บัดนี้ สมณะนี้กลับเลิกล้มความเพียร กลับมักมากในกามคุณ จึงเสื่อมศรัทธาหนีกลับไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสี (ขุ.อป.70/1/ 137 แปล.มมร.)

1) ทรงชนะมารก่อนการตรัสรู้

รุ่งเช้าของวันตรัสรู้ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีระกา ก่อนพุทธศักราช 45 ปี นางสุชาดาธิดาของคหบดีในอุรุเวลาเสนานิคม ได้นำข้าวมธุปายาส[3] ใส่ถาดทองมาถวายพระบรมโพธิสัตว์ด้วยความเคารพเลื่อมใสในพระลักษณะมหาบุรุษที่สง่างามผุดผ่องดุจดั่งเทวดาของพระองค์ พระมหาบุรุษทรงกระทำปั้นข้าว 49 ปั้น ข้าวมธุปายาสนั้นได้เป็นอาหารอยู่ได้ตลอด 7 สัปดาห์สำหรับพระโพธิสัตว์นั้น ผู้ซึ่งจักได้เป็นพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ที่โพธิมัณฑ์ประเทศเป็นที่ผ่องใสแห่งพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ (ขุ.ชา. 55/1/113-114 แปล.มมร.) ทรงนำถาดทองมาลอยน้ำและอธิษฐานจิตว่า “ถ้าเราจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในวันนี้ ขอถาดทองใบนี้จงลอยทวนกระแสน้ำไป”เมื่อทรงอธิษฐานเสร็จ ถาดนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำไป (ขุ.ชา. 55/1/114-115 แปล.มมร.) เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้น ก็ทรงมั่นใจว่าจะสามารถตรัสรู้หนทางพ้นทุกข์อย่างแน่นอน จึงเสด็จไปประทับ ณ ป่าสาลวัน กระทั่งเวลาเย็นจึงเสด็จกลับมาที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์[4] ระหว่างทางโสตถิยพราหมณ์ได้ถวายหญ้าคาจำนวน 8 กำ จึงทรงนำมาปูลาดเป็นที่ประทับนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงประทับนั่งและทรงอธิษฐานจิตเป็นจาตุรงคมหาปธานว่า **“แม้เนื้อและเลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปหมดสิ้น จะเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูก ก็ตามที ถ้าเรายังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ จักไม่ทำลายบัลลังก์นี้”** (ขุ.ชา. 55/1/116 แปล.มมร.)

เทวบุตรมารล่วงรู้ความคิดนั้นก็ทนไม่ได้ จึงคิดทำลายความตั้งใจของพระมหาบุรุษมิฉะนั้นแล้วพระองค์จักหลุดพ้นจากอำนาจของตน พญามารจึงบอกความนั้นแก่กองกำลังของมาร แล้วรวบรวมเสนามารและไพร่พลมารทั้งหมดยกทัพมาปราบพระโพธิสัตว์ โดยมีพลพรรคเสนามารที่อยู่ทัพหน้าเป็นทางยาวถึง 12 โยชน์ กองทัพด้านขวาซ้ายด้านละ 12 โยชน์ ส่วนทัพหลังตั้งอยู่จรดขอบจักรวาลสูงขึ้นเบื้องบน 9 โยชน์ เมื่อพวกมารโห่ร้องเสียงนั้นเสมือนเสียงแผ่นดินคำราม เทวบุตรมารขี่ช้างคิริเมขล์สูง 150 โยชน์ เนรมิตแขนตั้งพันถืออาวุธนานาชนิด พวกหมู่มารที่เหลือ

---

[3] ข้าวมธุปายาส หรือ ปายาสของนางสุชาดา เป็นการถวายพระกระยาหารก่อนการตรัสรู้ของพระบรมโพธิสัตว์ การถวายบิณฑบาต (ภัตตาหาร) ก่อนตรัสรู้และการถวายบิณบาตรมื้อสุดท้ายก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน มีอานิสงส์ยิ่งใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่น ภายหลังเมื่อนางสุชาดาได้ทราบว่า พระโพธิสัตว์ฉันข้าวมธุปายาสที่นางถวาย แล้วตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นางก็เกิดความปีติยิ่ง

[4] ต้นพระศรีมหาโพธิ์เดิมมีชื่อว่าต้น “อัสสัตถพฤกษ์” แต่ที่เรียกว่า “ต้นพระศรีมหาโพธิ์” เพราะเมื่อพระบรมโพธิสัตว์ตรัสรู้ใต้ต้นไม้ใด ต้นไม้นั้นจะได้ชื่อว่า“ต้นพระศรีมหาโพธิ์” ทั้งสิ้น ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นปัจจุบัน ณ สถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ตำบลพุทธคยา เป็นต้นที่ 4 ซึ่งแตกหน่อมาจากต้นเดิม ปัจจุบันมีอายุร้อยกว่าปี ต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้แพร่ขยายไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยเมื่อครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงกราบอาราธนาพระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ล้วนมีรูปร่างน่าสะพรึงกลัวและมีฤทธิ์เดชแตกต่างกันไป ต่างมุ่งจู่โจมจากทิศทั้งสี่มายังพระโพธิสัตว์ เหล่าทวยเทพต่างหนีไปอยู่ขอบจักรวาล แม้แต่ท้าวมหาพรหมก็จับยอดเศวตฉัตรเสด็จหนีไปยังพรหมโลก (ขุ.ชา. 55/ 1/117 แปล.มมร.)

ภาพที่ 6.12 พระมหาบุรุษทรงระลึกถึงบารมี 30 ทัศ ท่ามกลางกองทัพมาร

พระมหาบุรุษถูกทอดทิ้งอยู่เพียงลำพัง จึงทรงรำพึงว่า “มารเหล่านี้ทำความพากเพียรใหญ่โต เพราะมุ่งหมายทำลายเราผู้เดียว ในที่นี้เราไม่มีพวกพ้องบริวาร มีแต่ทศบารมีเท่านั้น ที่เป็นเสมือนบริวารชนที่เราชุบเลี้ยงมาตลอดกาลนาน เพราะฉะนั้นเราควรทำบารมี 30 ทัศ ให้เป็นยอดขุนพล เอาศาสตรา คือบารมีนั่นแหละประหาร กำจัดหมู่พลมารนี้ให้ได้” ทรงนึกถึงบารมีทั้ง 10 ทัศรวมไปถึงอุปบารมีและปรมัตถบารมีรวมเป็น 30 ทัศ มิได้ทรงหวาดกลัว ทรงอ้างมหาทานบารมีสมัยเป็นพระเวสสันดร ตอนนี้พยานที่มีชีวิตไม่มี มีแต่แผ่นดินที่ไร้ซึ่งวิญญาณเป็นพยานให้แก่เรา และพลันได้มีมหาปฐพีเป็นพยาน บีบมวยผม ทำให้เกิดกระแสน้ำพัดเหล่ามารพ่ายแพ้ กองทัพมารต้องยอมแพ้และถอยทัพกลับไป (ขุ.ชา. 55/1/119-121 แปล.มมร.)

2) ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ

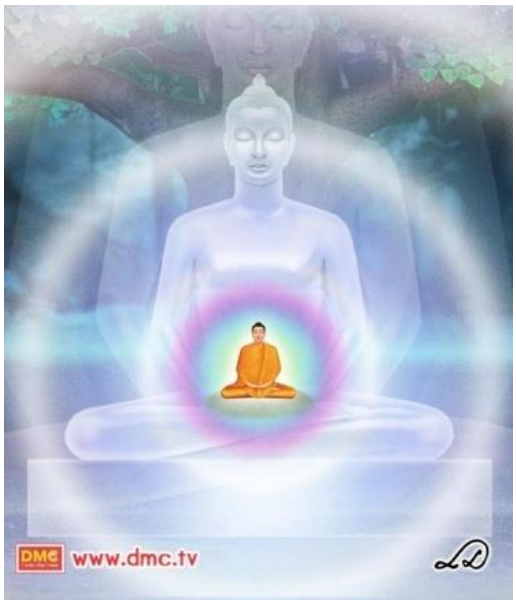

ภาพที่ 6.14 พระมหาบุรุษทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ

พระมหาบุรุษทรงประทับนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในที่สุดพระองค์ก็ได้ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณตามช่วงเวลาดังนี้

ปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ทรงสามารถระลึกชาติของพระองค์เองได้ว่า ในชาติก่อนๆ พระองค์เกิดที่ไหน เป็นอะไรมีชื่อและโคตรอย่างไร เป็นต้น

มัชฌิมยาม ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ คือ ทรงเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายได้หมดสิ้นว่า สัตว์นั้นทำกรรมอะไรตายแล้วไปเกิดที่ไหน

ปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ คือ ทรงสามารถขจัดอาสวกิเลสให้หลุดร่อนออกจากใจ เพราะทรงเห็นแจ้งอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมไม่มีใครเทียบได้ ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ทบทวนไปมา ในที่สุดก็ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (ขุ.ชา. 55/1/122 แปล.มมร.)

เมื่ออัจฉริยธรรมอันน่าอัศจรรย์ทั้งหลายมีประการต่างๆ ปรากฏแล้ว ได้แทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ จึงทรงเปล่งอุทานที่พระพุทธเจ้าทั้งปวงมิได้ทรงละว่า “เราเมื่อแสวงหานายช่าง (คือตัณหา) ผู้กระทำเรือน เมื่อไม่ประสบ ได้ท่องเที่ยวไปยังสงสารมิใช่น้อย ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์ ดูก่อนนายช่างผู้กระทำเรือน เราเห็นท่านแล้ว ท่านจักทำเรือนไม่ได้อีกต่อไป

ซี่โครงทั้งปวงของท่าน เราหักแล้ว ยอดเรือนเรากำจัดแล้ว จิต (ของเรา) ถึงวิสังขาร (นิพพาน)" (ขุ.ชา. 55/1/123 แปล.มมร.)

3) เสวยวิมุตติสุข

จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงนั่งปฏิบัติธรรมและพิจารณาธรรมตามที่ต่างๆ ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 หลังจากประทับนั่งแล้วทรงเปล่งพระอุทานแล้ว ก็ทรงดำริว่า เราแล่นไปถึง 4 อสงไขย แสนมหากัป ก็เพราะเหตุบัลลังก์นี้ เราตัดศีรษะอันประดับแล้วที่ลำคอ แล้วให้ทานไปตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ ก็เพราะเหตุบัลลังก์นี้ เราควักนัยน์ตาที่หยอดดีแล้ว และควักเนื้อหัวใจให้ไปให้บุตร เช่น ชาลีกุมาร ให้ธิดา เช่น กัณหาชินากุมารี และให้ภรรยา เช่น พระมัทรีเทวี เพื่อเป็นทาสของคนอื่นๆ เพราะเหตุบัลลังก์นี้ บัลลังก์นี้เป็นบัลลังก์ชัย เป็นบัลลังก์ประเสริฐของเรา ความดำริของเราผู้นั่งบนบัลลังก์นี้ ยังไม่บริบูรณ์เพียงใด เราจักไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้เพียงนั้น จากนั้นพระองค์ทรงประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขโดยบัลลังก์เดียวเป็นเวลา 7 วัน สถานที่นี้จึงชื่อว่าโพธิบัลลังก์

สัปดาห์ที่ 2 ทรงนั่งปฏิบัติธรรมต่อไปอีก 7 วัน พอครบ 7 วัน ก็เสด็จลงจากรัตนบัลลังก์ไปประทับอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือได้ทอดพระเนตรดูต้นโพธิ์ใหญ่ถึง 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า อนิมิสสเจดีย์

สัปดาห์ที่ 3 พระองค์ทรงเนรมิตรัตนะจงกรมในระหว่างกลางแห่งต้นศรีมหาโพธิ์กับอนิมิสสเจดีย์ แล้วเสด็จเดินจงกรมหันหน้าไปทางทิศเหนือของต้นโพธิ์ใหญ่ ทรงเดินจงกรมอยู่ที่นี่ 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า รัตนจงกรม

สัปดาห์ที่ 4 เสด็จจากรัตนจงกรมมาประทับนั่งพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกอยู่ที่เรือนแก้วที่เทวดาทั้งหลายเนรมิตถวายอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นโพธิ์ใหญ่นั้น ทรงพิจารณาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ เป็นเวลา 7 วัน สถานที่นี้เรียกว่า รัตนฆรเจดีย์

สัปดาห์ที่ 5 เสด็จจากรัตนฆรเจดีย์มาที่ต้นอชปาลนิโครธ[5] ประทับนั่งสมาธิในที่นี้เป็นเวลา 7 วัน ในที่นี้เองที่พระองค์ได้เจอพราหมณ์ผู้หนึ่งที่มักตวาดผู้อื่นด้วยคำว่า "หึ หึ" ได้เข้ามาทูลถามพระองค์ถึงธรรม ที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์ พระองค์ก็ได้เอาธรรมะที่ทำให้บุคคลให้เป็นพราหมณ์มาตรัสตอบแก่พราหมณ์

[5] ต้นอชปาลนิโครธ คือ ต้นไทรซึ่งเป็นที่พักของคนเลี้ยงแพะ

สัปดาห์ที่ 6 เสด็จจากต้นอชปาลนิโครธมาประทับนั่งสมาธิภายใต้ต้นมุจลินท์ ซึ่งขณะนั้นมีเมฆฝน ดำใหญ่ก่อตัว มุจลินทนาคราชได้ขดตัวล้อมรอบแผ่พังพานใหญ่เหนือพระเศียรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยหวังในใจว่า ความร้อน ฝน แดด ลม อย่าได้เบียดเบียนพระองค์เลย พอเวลาผ่านไป 7 วัน มุจลินทนาคราชได้แปลงกายเป็นมาณพหนุ่มกราบนมัสการเบื้องพระพักตร์ของพระบรมศาสดา

สัปดาห์ที่ 7 เสด็จจากต้นมุจลินท์เข้าไปยังต้นราชายตนะ ประทับนั่งบัลลังก์เดียวเสวยวิมุตติสุข อีก 7 วัน พอครบ 49 วัน ท้าวสักกเทวราชได้นำผลสมอ อันเป็นสมุนไพรมาถวาย (ขุ.ชา. 55/1/124-129 แปล.มมร.)

ขณะนั้นมีนายกองเกวียนพ่อค้าสองพี่น้อง ชื่อตปุสสะและภัลลิกะ นำข้าวสัตตุก้อนและสัตตุผงมาถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงไม่มีบาตรที่จะรับภัตตาหาร ท้าวจตุมหาราช จึงนำบาตร 4 ใบมาถวาย พระพุทธองค์ทรงรับบาตรศิลา แล้วทรงอธิษฐานให้เป็นใบเดียวกัน จึงทรงรับบิณฑบาต จากนั้นพ่อค้าสองพี่น้องได้ปวารณาตนเองเป็นอุบาสก จึงมีอุบาสกเกิดขึ้นคู่แรกของโลก ได้ขอถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะ เพราะในขณะสมัยนั้นยังไม่มีพระสงฆ์ (วิ.ม. 6/6/25 แปล.มมร.)

บทที่ 7

พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

(ช่วงหลัง)

บทที่ 7 พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงหลัง)

โครงสร้างเนื้อหา

7.1 การประกาศพระพุทธศาสนา

- 7.1.1 กำเนิดพระรัตนตรัย
- 7.1.2 โปรดยสกุลบุตรและกำเนิดอุบาสก-อุบาสิกา
- 7.1.3 พระธรรมทูตชุดแรก
- 7.1.4 โปรดชฎิล 3 พี่น้องและพระเจ้าพิมพิสาร
- 7.1.5 พระอัครสาวก
- 7.1.6 แสดงโอวาทปาฏิโมกข์
- 7.1.7 เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ 1 กำเนิดสามเณร -บวชศากยราชทั้ง 6
- 7.1.8 โปรดอนาถบิณฑิกคหบดี
- 7.1.9 เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ 2 (โปรดพระพุทธบิดา) – กำเนิดภิกษุณี
- 7.1.10 โปรดพระพุทธมารดา-โปรดนกุลบิดามารดา
- 7.1.11 โปรดองคุลีมาลโจร-แต่งตั้งพุทธอุปัฏฐาก (พรรษาที่ 21)

7.2 การปรินิพพาน

- 7.2.1 มารทูลขอปรินิพพาน-ทรงปลงอายุสังขาร
- 7.2.2 หมู่บ้านภัณฑคาม
- 7.2.3 ทรงสรรเสริญพระอานนท์
- 7.2.4 การทำสักการะ
- 7.2.5 ปรินิพพานที่กุสินารา
- 7.2.6 สาวกองค์สุดท้าย
- 7.2.7 ปัจฉิมโอวาท
- 7.2.8 เสด็จปรินิพพาน
- 7.2.9 เหตุการณ์หลังปรินิพพาน

แนวคิด

เมื่อพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุขแล้ว ทรงพิจารณาดอกบัว 4 เหล่าและเห็นว่ามีผู้มีปัญญาตรองตามพระสัทธรรมได้ จึงดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีปัญจวัคคีย์เป็นสาวกชุดแรก จึงมีพระรัตนตรัยบังเกิดขึ้นครั้งแรกในวันอาสาฬหบูชา จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงวางรากฐานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีหลักการและเหตุผล จนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงประทานพุทธปัจฉิมโอวาทแด่เหล่าสาวก และทรงตั้งพระธรรมคำสอนเป็นศาสดาแทนพระพุทธองค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการวางรากฐานประกาศพระศาสนาของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อศึกษาเหตุการณ์สำคัญในช่วงปลายพุทธกาล และการปรินิพพาน
3. เพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติหลังพุทธปรินิพพาน วิธีปฏิบัติต่อพุทธสรีระ การนมัสการสังเวชนียสถาน 4 แห่ง

บทที่ 7
พุทธประวัติพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า (ช่วงหลัง)

7.1 การประกาศพระพุทธศาสนา

ในบทนี้จะได้นำเสนอพุทธประวัติช่วงหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ตั้งแต่การกำเนิดพระรัตนตรัย กระทั่งถึงพุทธกิจ 45 พรรษา

7.1.1 กำเนิดพระรัตนตรัย

ครั้นผ่านไป 7 วัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกจากสมาธินั้นแล้ว เสด็จจากควงไม้ราชายตนะเข้าไปยังต้นอชปาลนิโครธนั้นอีก ทรงปริวิตกว่าธรรมที่พระองค์บรรลุนั้นสุขุมลุ่มลึก เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เพราะเป็นธรรมที่สงบ ประณีต ละเอียด เป็นวิสัยของบัณฑิตเท่านั้นจะพึงรู้แจ้ง ก็ถ้าเราจะแสดงธรรม สัตว์เหล่าอื่นก็จะไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรมของเรา ข้อนั้นจะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา พระองค์จึงทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความขวนขวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อการแสดงธรรม[1] ความปริวิตกนี้ ทำให้ท้าวสหัมบดีพรหมต้องลงมาทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์แสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์ พระพุทธองค์จึงทรงรับอาราธนาและอาศัยกรุณาคุณในหมู่สัตว์ ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพระพุทธญาณก็ทรงพบว่า เหล่ามนุษย์ทั้งหลายย่อมมีอุปนิสัยต่างกันเป็น 4 ประเภท เปรียบเสมือนดอกบัวทั้ง 4 เหล่า (วิ.ม.อ. 6/9/38 แปล.มมร.) อันประกอบด้วย

---

[1] ประเด็นเรื่องที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงท้อพระทัย ขวนขวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อการแสดงธรรมนั้น ในหนังสือคุณานันทเถระ(มูลนิธิธรรมกาย. คุณานันทเถระ ผู้กอบกู้พระพุทธศาสนาในศรีลังกา. กรุงเทพฯ : หจก. เอล.พี.เค. เปเปอรีแอนด์ ฟอร์ม, 2548. หน้า 114) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า "ความจริงแล้วความท้อพระทัยไม่มีในพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์มีกำลังใจเต็มเปี่ยมในการโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพียงแต่เวลานั้นพระองค์กำลังอยู่ในดำริ เมื่อตรวจตราดูธรรมะที่พระองค์ได้ตรัสรู้ก็พบว่า เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง ยากที่จะสอนใครให้เข้าใจได้ เพราะสัตว์โลกมีความอยาก อยากได้ อยากมี อยากเป็น คุ้นกับความอยาก ไม่มีการหยุดพูดเรื่องการหยุดให้กับคนที่มีความอยาก จึงยากที่จะเข้าใจได้ ซึ่งทั้งหมดนี้พระองค์กำลังอยู่ในขั้นรำพึงเท่านั้นไม่ได้ทรงท้อพระทัย ที่จะแสดงธรรมจนพรหมต้องมากราบอาราธนา แต่ที่พรหมลงมาอาราธนานั้น เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่พรหมจะต้องมาอาราธนา พรหมก็ปฏิบัติตามธรรมเนียม และไม่ว่าพระพุทธเจ้ากี่พระองค์ลงมาตรัสรู้ก็ตาม พระองค์ก็จะดำริอย่างนี้ แล้วพรหมก็มาตามธรรมเนียมอย่างนี้..."

1) อุคฆฏิตัญญู ได้แก่ ผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลม เพียงแค่ยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดง ก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในทันที เสมือนดอกบัวที่อยู่เหนือน้ำรอคอยแสงอาทิตย์ พอพระอาทิตย์ฉายแสง ก็เบ่งบานได้ทันที

2. วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้ที่มีปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่ออธิบายขยายความหัวข้อธรรมนั้นแล้ว จึงจะสามารถรู้และเข้าใจได้ เสมือนดอกบัวที่อยู่เสมอผิวน้ำจะบานในวันพรุ่งนี้

3. เนยยะ ได้แก่ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ คือ พอจะฝึกสอนอบรมให้รู้และเข้าใจได้อยู่ เสมือนดอกบัวที่ยังโผล่ไม่พ้นน้ำ ซึ่งจักบานในวันต่อไป

4. ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ด้อยปัญญา สอนให้รู้ได้แต่เพียงบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ แต่ไม่อาจเข้าใจอรรถคือความหมายได้ เสมือนดอกบัวที่ยังจมอยู่ในน้ำโคลมตม ย่อมเป็นอาหารของปลาและเต่า

เมื่อพระพุทธองค์ทรงตกลงพระหฤทัยดั่งนี้ ทรงทำสังขาราธิษฐาน คือตั้งพระทัยว่าจะทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่จนกว่าพระพุทธศาสนาตั้งลงได้อย่างมั่นคง มีพุทธบริษัทบริบูรณ์ และจึงทรงพิจารณาดำริหาผู้ที่สมควรจะได้รับพระธรรมเทศนาครั้งแรก พระองค์ทรงปรารภถึงอาฬารดาบสกาลามโคตร ผู้เป็นบัณฑิตที่จะรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้เร็วพลัน เมื่อตรวจดูทรงทราบว่าอาฬารดาบสนั้นเสียชีวิตได้ 7 วันแล้ว จึงทรงระลึกถึงอุททกดาบสรามบุตร ก็ทรงทราบว่า แม้อุททกดาบสรามบุตรก็ได้เสียชีวิตไปแล้วเมื่อพลบค่ำเย็นวานนี้ (วิ.ม. 6/10/39 แปล.มมร.) จึงทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ผู้อุปการะแก่พระพุทธองค์มาก (วิ.ม. 6/11/40 แปล.มมร.) จึงเสด็จออกจากตำบลอุรุเวลาสถานที่ตรัสรู้ในเช้าของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 8 ไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และเป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาแรกที่ป่าแห่งนี้ เย็นวันนั้นปัญจวัคคีย์ คือ โกณฑัญญะ[2] วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ เมื่อเห็นพระพุทธองค์เสด็จมาแต่ไกล ได้นัดแนะกันว่าจะไม่ลุกรับ ไม่ทำการอภิวาท แต่ได้ปูอาสนะไว้ แต่ครั้นพระพุทธองค์เสด็จมาถึง ต่างก็ลืมกติกาที่ตั้งกันเอาไว้ เหล่าปัญจวัคคีย์พากันลุกรับ อภิวาทกราบไหว้ นำน้ำล้างพระบาท มาคอยปฏิบัติ พระพุทธองค์ประทับนั่งบนอาสนะ ปัญจวัคคีย์เรียกพระองค์ด้วยถ้อยคำที่ตีเสมอว่า “อาวุโส” (แปลว่า ผู้มีอายุ) พระพุทธเจ้าทรงห้ามแล้วตรัสต่อว่า พระองค์เสด็จมาเพื่อแสดงอมตธรรม ปัญจวัคคีย์ทูลค้านว่า เมื่อยังทรงบำเพ็ญทุกรกิริยายังไม่ตรัสรู้ เมื่อทรงเลิกเสียจะตรัสรู้ได้อย่างไร พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงได้บรรลุแล้ว

---

[2] ท่านโกณฑัญญะ เป็นหัวหน้าในพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ซึ่งท่านเป็นหนึ่งในพราหมณ์จำนวน 108 ท่าน ที่มาประชุมทำนายพระลักษณะเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ 5 วัน ท่านเป็นพราหมณ์หนุ่มที่สุด ได้ทำนายไว้คติเดียวว่า “เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวช จักเป็นศาสดาเอกของโลก”

ปัญจวัคคีย์ได้คัดค้านเช่นนั้นถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์ทรงให้ปัญจวัคคีย์ระลึกว่า พระองค์ทรงไม่เคยตรัสวาจาเช่นนี้มาก่อน ปัญจวัคคีย์จึงตั้งใจฟังพระสัทธรรม (วิ.ม. 6/12/41-44 แปล.มมร.) เห็นดังนั้นแล้ว พระพุทธองค์ทรงแสดง **ธัมมจักกัปปวัตนสูตร เป็นปฐมเทศนา** ตรงกับวันเพ็ญเดือนอาสาฬห ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ก่อนวันเข้าพรรษา เนื้อความโดยย่อว่า

“ทางสุดโต่ง 2 ทางที่บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยคกับอัตตกิลมถานุโยค ควรปฏิบัติทางสายกลาง คือ มัณฑิมาปฏิปทา ประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8”

เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตนสูตรจบ โกณฑัญญะเกิดดวงตาเห็นธรรม บรรลุพระโสดาบัน พระพุทธองค์ประทานการบวชเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทรงกล่าวแก่โกณฑัญญะเป็นคนแรกว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งกองทุกข์โดยชอบเถิด” วันอาสาฬหบูชาจึงถือว่าเป็นวันที่มีพระสงฆ์รูปแรกบังเกิดขึ้น และทำให้เกิดพระรัตนตรัยครบองค์ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ (วิ.ม. 6/13-18/44-50 แปล.มมร.)

ภาพที่ 7.1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

จากนั้น พระพุทธองค์ทรงอบรมนักบวช 4 ท่าน ด้วยธรรมะเบ็ดเตล็ด เป็นเหตุให้ท่านวัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ มีดวงตาเห็นธรรมบรรลุพระโสดาบันตามลำดับ

ในวันแรม 5 ค่ำ แห่งเดือนสาวนะ (ปฏิทินไทยตรงกับวันแรม 5 ค่ำ เดือน 8) พระพุทธองค์ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร คือ พระสูตรที่แสดงลักษณะของขันธ์ 5 ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ปฏิบัติได้เช่นนี้แล้ว ใจพ้นจากอาสวะได้ เมื่อพระพุทธองค์ทรงจบพระธรรมเทศนา ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ได้บรรลุพระอรหันต์ (วิ.ม. 6/19-24/50-56 แปล.มมร.)

7.1.2 โปรดยสกุลบุตรและกำเนิดอุบาสก-อุบาสิกา

จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดยสกุลบุตร ผู้มีปราสาท 3 หลัง เป็นที่พัก 3 ฤดู ผู้มีจิตเบื่อหน่ายในการครองเรือน ได้อุทานในเวลาใกล้รุ่งว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” พระพุทธองค์ทรงได้ยินและตรัสว่า “ที่นี่ไม่วุ่นวายหนอ ที่นี่ไม่ขัดข้องหนอ ท่านจงมาที่นี่เถิด นั่งลงเถิด เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน” พระพุทธองค์ทรงแสดงอนุปุพพิกถา[3] จากนั้นทรงแสดงสามุกกังสิกธรรม (อริยสัจ 4) เมื่อจบพระธรรมเทศนายสกุลบุตรได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน

ครั้นเวลารุ่งสาง บิดาของยสะเดินทางไปตามหาบุตรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้พบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงแสดงอนุปุพพิกถาและอริยสัจ 4 โปรด บิดาของยสะเกิดดวงตาเห็นธรรม กล่าวแสดงตนเป็นอุบาสก นับเป็นอุบาสกคนแรกผู้เปล่งวาจาถึงรัตนตรัยเป็นสรณะ ขณะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดบิดา ยสะได้ฟังธรรมอีกครั้งและได้สำเร็จพระอรหันต์และขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ส่วนมารดาและภริยาเก่าของพระยสะ เมื่อฟังธรรมจึงได้บรรลุพระโสดาบัน ทั้งสองท่านขอแสดงตนเป็นอุบาสิกาผู้ถึงพระรัตนตรัย นับเป็นการเกิดขึ้นของอุบาสิกาผู้ถึงพระรัตนตรัยสองท่านแรก จากนั้นสหายอีก 54 คน ทราบข่าวการบวชของพระยสะ จึงมาเยี่ยม เมื่อได้ฟังอนุปุพพิกถาและอริยสัจ 4 จากพระพุทธองค์ ก็เกิดดวงตาเห็นธรรมได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ขณะนั้นมีพระอรหันต์สาวกบังเกิดขึ้นในโลก 60 รูป ซึ่งพระพุทธองค์ทรงประทานการบวชเอหิภิกขุอุปสัมปทา (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริ-นายกพุทธประวัติ, 2539: 9-29)

7.1.3 พระธรรมทูตชุดแรก

พระธรรมทูตชุดแรกมีพระสาวกอรหันต์ 60 องค์ ประกอบด้วย พระปัญจวัคคีย์ 5 องค์ พระยสและสหายอีก 55 องค์ พระพุทธองค์ทรงเริ่มประกาศพระศาสนา โดยตรัสแก่พระสาวกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย

---

[3] อนุปุพพิกถา เป็นธรรมที่ทรงแสดงแก่ผู้ครองเรือน กล่าวเป็น 5 ลำดับ ดังนี้ ทานกถา แสดงเรื่องการให้, สีลกถา แสดงเรื่องการรักษาศีล, สัคคกถา แสดงเรื่องสวรรค์, กามาทีนวกถา แสดงถึงโทษและความเศร้าหมองของกาม และเนกขัมมานิสังสกถา แสดงถึงอานิสงส์ในการหลีกออกจากกาม

จำพวกที่มีธุลี คือกิเลสในจักษุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี...” ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้เสด็จไปประกาศพระพุทธศาสนา ณ อุรุเวลาเสนานิคมด้วยเช่นกัน (วิ.ม. 6/32/72 แปล.มมร.)

เมื่อสาวกไปเผยแผ่พระศาสนา มีกุลบุตรศรัทธาออกบวช ทรงมีพุทธานุญาตให้พระสาวกสามารถบวชกุลบุตรได้เองเรียกว่า “การบวชแบบติสรณคมนูปสัมมปทา”[4] นับแต่นั้นมา การบวชในพระพุทธศาสนามี 2 วิธี คือ 1) เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ พระพุทธองค์ทรงประทานการบวชให้ และ 2) ติสรณคมนูปสัมมปทา คือ พระสงฆ์สาวกเป็นผู้บวชให้

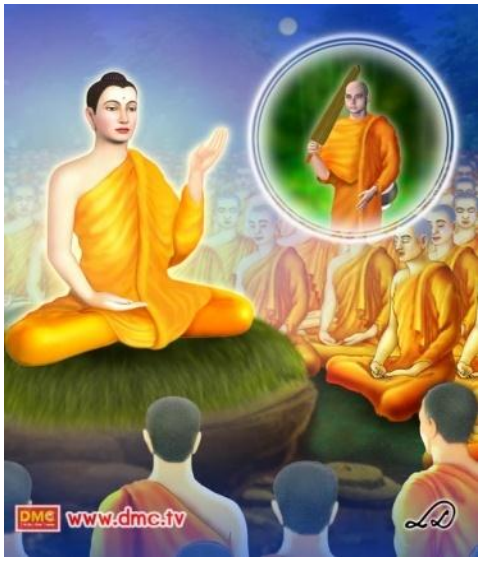

ภาพที่ 7.2 พระพุทธองค์รับสั่งให้สาวกไปประกาศพระศาสนา

ระหว่างทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จสู่อุรุเวลาเสนานิคม ทรงหยุดพักที่ต้นไม้ใหญ่ มีภัททวัคคีย์ 30 คน เข้ามาทูลถามพระองค์ว่า “เห็นหญิงโสเภณี ผ่านมาทางนี้ไหม” พระพุทธองค์จึงตรัสถามภัททวัคคีย์ว่า “พวกเธอต้องการจะแสวงหาหญิงขโมย หรือต้องการแสวงหาตนเอง” ภัททวัคคีย์ทั้ง 30 ตอบว่า “ข้าพระองค์แสวงหาตนเองดีกว่าพระเจ้าข้า”Žพระพุทธองค์จึงทรงแสดงอนุปุพพิกถาและอริยสัจ 4 ภัททวัคคีย์ทั้ง 30 คนได้บรรลุธรรมขั้นต้น พระพุทธองค์จึงทรงประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา และทรงแสดงธรรมต่อจนภัททวัคคีย์บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้ง 30 คน ในครั้งนั้นมีพระอรหันต์บังเกิดขึ้น 90 องค์ (พุทธประวัติ, 2558: 99)

---

[4] ติสรณคมนูปสัมมปทา เป็นการบวชที่พระสาวกบวชให้ โดยปฏิบัติดังนี้ 1) ให้ปลงผมและหนวด, 2) ให้ครองผ้ากาสาวะ และ 3) ให้กราบพระภิกษุทั้งหลายแล้วขอถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต

7.1.4 โปรดชฎิล 3 พี่น้อง และพระเจ้าพิมพิสาร

ในปลายพรรษาแรกพระพุทธองค์จะเสด็จไปที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อโปรดชฎิล 3 พี่น้อง ชฎิลผู้พี่ชื่ออุรุเวลกัสสปะ มีบริวาร 500 คน คนที่สองชื่อนทีกัสสปะ มีบริวาร 300 คน คนที่สามชื่อคยากัสสปะมีบริวาร 200 คน นับถือลัทธิบูชาไฟ พระพุทธองค์เสด็จไปยังสำนักของอุรุเวลกัสสปะก่อน ทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ คือ แสดงฤทธิ์ และอาเทสนาปาฏิหาริย์ คือ แสดงวิธีดักใจ จนอุรุเวลกัสสปะมีความเห็นถูกว่า ลัทธิของตนไม่มีแก่นสาร จึงเกิดความสังเวชใจ และขออุปสมบท พระพุทธองค์ตรัสให้ไปบอกบริวารก่อน อุรุเวลกัสสปะจึงไปบอกบริวาร บริวารเห็นชอบตาม และขอออกบวชเป็นภิกษุ จากนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปยังริมฝั่งแม่น้ำคยา ตำบลคยาสีสะ กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยพระภิกษุ 1,003 รูป ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร (วิ.ม. 6/55/105 แปล.มมร.) และเมื่อทรงแสดงธรรมจบ พระภิกษุ 1,003 รูปได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยพระภิกษุชฎิลและบริวาร เพื่อแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสาร และเหล่าพราหมณ์คหบดี ซึ่งการที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จมายังอุรุเวลาเสนานิคมนี้ ด้วยเหตุ 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อเปลื้องปฏิญญาที่ได้ทรงเคยให้ไว้กับพระเจ้าพิมพิสารตั้งแต่เมื่อครั้งที่เสด็จออกผนวช (ขุ.สุ. 47/354/381-384 แปล.มมร.) และประการที่ 2 เพื่อจะทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ซึ่งเป็นแคว้นที่มีความเจริญในด้านการเมือง สังคม การศึกษา และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ มีผู้คนเข้าออกจำนวนมาก เมื่อทราบข่าวการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะพากันกล่าวขาน และจะมีผู้ที่เดินทางมาเข้าเฝ้าและฟังธรรมจากพระพุทธองค์

นอกจากนี้ กรุงราชคฤห์ยังเป็นเมืองที่รวมเจ้าลัทธิหลายลัทธิ ดังนั้นการจะประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในกรุงราชคฤห์ซึ่งมีลัทธิอื่นอยู่ก่อนก็มิใช่เรื่องง่าย ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงเทศนาสั่งสอนเจ้าลัทธิเหล่านั้นให้เกิดความเลื่อมใสในพระองค์ก่อน โดยการเสด็จไปโปรดนักบวชอุรุเวลกัสสปะดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเจ้าลัทธิที่ใหญ่ที่สุด และยังเป็นอาจารย์ที่พระเจ้าพิมพิสารผู้ครองแคว้นมคธที่ทรงให้ความเคารพนับถือมาก

พระพุทธองค์เสด็จประทับจำพรรษา ณ ลัฏฐิวัน ซึ่งเป็นสวนตาลหนุ่มอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของนครราชคฤห์ พร้อมด้วยพระภิกษุชฎิลและบริวาร 1,003 รูป พระเจ้าพิมพิสาร[5] กษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธได้เข้าเฝ้าพร้อมด้วยพราหมณ์คหบดี 12 นหุต (1 นหุต คือ 10,000 คน) ซึ่งในขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสารและพราหมณ์คหบดีต่างเกิดความสงสัยว่าระหว่างชฎิลผู้พี่กับพระพุทธองค์ใครเป็นอาจารย์ของใครกันแน่ พระพุทธองค์ทรงทราบความคิดเหล่านั้น ด้วยพระประสงค์จะโปรดให้มีความเข้าใจถูกต้องจึงตรัสถามอุรุเวลกัสสปะว่า “ดูก่อน ท่านอุรุเวลกัสสปะ ท่านเคยเป็นอาจารย์สั่งสอนหมู่ชฎิล ท่านเห็นอย่างไรจึงได้ละการบูชาไฟ” พระอุรุเวลกัสสปะกล่าวว่า “ยัญทั้งหลายกล่าวยกย่อง รูป เสียง กลิ่น และรสที่น่าปรารถนา และสตรีทั้งหลาย ข้าพระพุทธเจ้าได้รู้ว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นมลทินในอุปธิทั้งหลายแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพระพุทธเจ้าจึงไม่ยินดีในการเซ่นสรวงการบูชา” พระพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า “ดูก่อนกัสสปะ ใจของท่านไม่ยินดีแล้วในอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น และรสเหล่านั้น ดูก่อนกัสสปะ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ใจของท่านยินดีในสิ่งไรเล่า ท่านยินดีในเทวโลกหรือมนุษยโลก” พระอุรุเวลกัสสปะตอบว่า “ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นทางอันสงบ ไม่มีอุปธิ ไม่มีกังวล ไม่ติดอยู่ในกามภพ ไม่มีภาวะเป็นอย่างอื่น ไม่ใช่ธรรมที่ผู้อื่นแนะให้บรรลุ เพราะฉะนั้นจึงไม่ยินดีในการเซ่นสรวงบูชา” ทันใดนั้นเองพระอุรุเวลกัสสปะได้ลุกจากอาสนะซบเศียรลงที่พระบาทของพระบรมศาสดา แล้วกราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก”

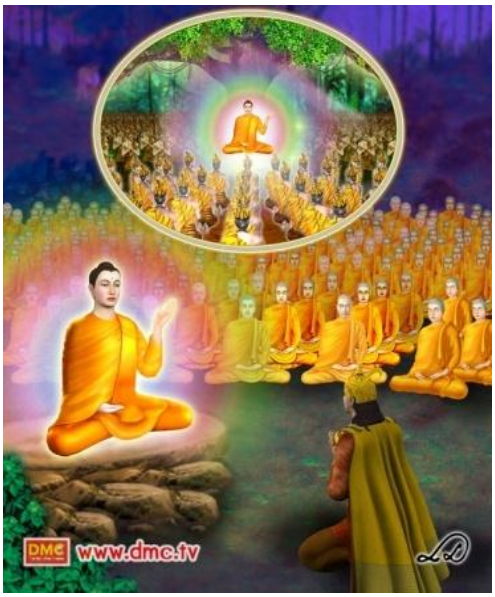

ภาพที่ 7.3 พระพุทธองค์เสด็จกรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้พระเจ้าพิมพิสารและพราหมณ์คหบดีได้ทราบว่า บัดนี้อุรุเวลกัสสปะผู้เป็นอาจารย์ของตนได้ยอมรับนับถือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดาแล้ว จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธองค์ จากนั้นทรงแสดงอนุปุพพิกถาและสามุกกังสิกธรรม

---

[5] พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นอทิฏฐสหาย คือสหายที่ไม่เคยเห็นหน้ากันกับเจ้าชายสิทธัตถะ ด้วยเหตุที่พระเจ้าสุทโธทนะมีความสนิทสนมกับพระราชบิดาของพระเจ้าพิมพิสาร ครั้งที่เจ้าชายสิทธัตถะพระมหาบุรุษเสด็จออกบรรพชา ทรงมาพักบริโภคอาหารบิณฑบาตรที่เชิงเขาปัณฑวะ ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นและพอพระทัยในบุคลิกของพระมหาบุรุษ จึงทูลเชิญให้ครองราชสมบัติครึ่งหนึ่งในแคว้นมคธ พระมหาบุรุษทรงปฏิเสธและทรงบอกกล่าวว่ามีพระทัยออกบวชเพื่อแสวงหา “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ”

(อริยสัจ 4) โปรดพระเจ้าพิมพิสารและพราหมณ์คหบดี 11 นหุต ได้บรรลุพระโสดาบัน ส่วนอีก 1 นหุต ขอแสดงตนเป็นผู้นับถือพระรัตนตรัย พระเจ้าพิมพิสารทรงประกาศตนเป็นอุบาสก (วิ.ม. 6/60/110-114 แปล.มมร.) และถวายพระเวฬุวัน (ป่าไผ่) ที่ประพาสส่วนพระองค์ไว้เป็นสังฆาราม ในพระพุทธศาสนา พระเวฬุวันเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ร่มรื่นเงียบสงบ มีหนทางไปมาสะดวก อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ นครหลวงของแคว้นมคธ (วิ.ม. 6/63/117 แปล.มมร.)

7.1.5 พระอัครสาวก

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนายังสถานที่ต่างๆ ในกรุงราชคฤห์ มีปริพาชกท่านหนึ่งชื่อว่าอุปติสสะ ศึกษาอยู่ในสำนักท่านสัญชัยปริพาชก ได้มาพบพระอัสสชิก็เกิดเลื่อมใสศรัทธา จึงเข้าไปถามพระเถระว่า “ใครเป็นศาสดาของท่าน ศาสดาของท่านสอนเช่นไร” พระอัสสชิทราบว่าอุปติสสะนี้มีปัญญามาก จึงกล่าวว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระศาสดาของเราทรงแสดงเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับของธรรมนั้น พระองค์ทรงมีปกติสั่งสอนอย่างนี้” ด้วยปัญญาของอุปติสสะที่สั่งสมมาหลายภพหลายชาติในอดีต จึงมีดวงตาเห็นธรรม แล้วรีบกลับไปหาโกลิตะผู้เป็นสหาย และบอกเรื่องราวที่ตนพบเจอมา และเล่าธรรมะที่ได้ฟังจากพระอัสชิให้โกลิตะฟัง เมื่อโกลิตะฟังจบก็เกิดดวงตาเห็นธรรม (วิ.ม. 6/64-69/122-126 แปล.มมร.)

จากนั้นทั้งสองจึงชักชวนกันเดินทางไปยังวัดเวฬุวันพร้อมบริวารจำนวน 250 คน เพื่อเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเห็นในพระญาณ ทรงประทานการบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา และแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งพระอัครสาวก (วิ.ม. 6/71-72/127-128 แปล.มมร.) โดยทรงแต่งตั้งพระโมคคัลลานะ (โกลิตะ) ผู้บรรลุพระอรหันต์หลังจากบวชได้ 7 วัน ในตำแหน่งอัครสาวกเบื้องซ้าย ผู้เลิศทางมีฤทธิ์มาก ทรงแต่งตั้งพระสาลีบุตร (อุปติสสะ) ผู้บรรลุพระอรหันต์หลังจากบวชได้ 15 วัน ในตำแหน่งอัครสาวกเบื้องขวา ผู้เลิศด้านมีปัญญามาก

นับแต่นั้นมาการประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นในชมพูทวี ป เนื่องด้วยพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระอรหันต์สาวกทรงทุ่มเทประกาศพระศาสนา จนสามารถสถิตตั้งมั่นหยั่งรากลึก และแผ่กิ่งก้านสาขาไปสู่ปริมณฑลด้านกว้างในชมพูทวีป (สุรีย์ มีผลกิจ, 2555: 240-243)

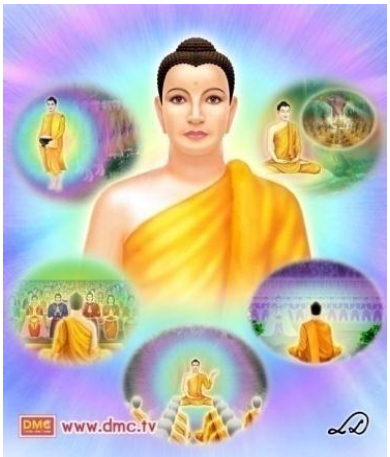

ภาพที่ 7.4 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประดิษฐานพระศาสนาในชมพูทวีป

7.1.6 แสดงโอวาทปาฏิโมกข์

เมื่อเหล่าพระสาวกได้แยกย้ายออกจาริกไปเผยแผ่พระศาสนา ก็ไม่ได้มารวมกันหรือประชุมกันเลย ต่างก็แยกย้ายกันออกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่ตามเส้นทางที่ตนได้เดินทางไป ซึ่งทุกรูปที่จาริกไปก็เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด จึงไม่ได้มีการเรียกประชุมกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีเรื่องอันเป็นเหตุน่าอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา คือ ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3) นับจากวันที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ได้ 9 เดือน (45 ปี ก่อนพุทธศักราช) ปรากฏว่า มีพระภิกษุสาวกจำนวน 1,250 รูป (ขุ.พุทธ.73/26/730 แปล.มมร.) มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยไม่ได้นัดหมาย ณ พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในขณะนั้น การประชุมในครั้งนี้จึงเรียกว่า **จาตุรงคสันนิบาต** เพราะประกอบพร้อมด้วยองค์ 4 ประการ คือ

1. เป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 พระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์
2. ภิกษุสาวก 1,250 รูป จากทิศทั้ง 4 มาประชุมพร้อมกันโดยไม่ได้นัดหมาย
3. ภิกษุเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา 6 ทั้งหมด
4. ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการบวชให้ทั้งหมด หรือที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา

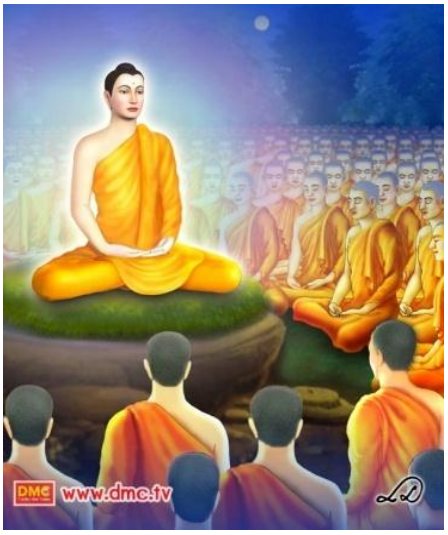

ภาพที่ 7.5 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์

ในการประชุมครั้งนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาและเป็นนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์สาวกได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ความอดทน พระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง และบรรพชิตผู้ทำร้ายผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ คือ อุดมการณ์หรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

2. การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตของตนให้ผ่องใส คือ หลักการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ

3. การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร อยู่ในที่นั่งที่นอนอันสงัด และประกอบความเพียรในอธิจิต คือ วิธีการที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงอุดมการณ์และหลักการดำเนินชีวิต

โอวาทปาฏิโมกข์ทั้ง 3 ส่วนนั้นคือ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ ซึ่งเป็นนโยบายและหลักปฏิบัติในการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน การประชุมพระอรหันตสาวกหรือสาวกสันนิบาตเช่นนี้ จะเกิดขึ้นในทุกยุคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพียงแต่จำนวนครั้งในการประชุมและจำนวนพระอรหันตสาวกที่เข้าร่วมประชุมแตกต่างกัน (ขุ.พุทธ. 73/2/292-294 แปล.มมร.) ซึ่งวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน

7.1.7 เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ 1- กำเนิดสามเณร -บวชศากยราชทั้ง 6

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ประกาศพระศาสนาไปยังแว่นแคว้นต่างๆ แล้ว พระองค์ได้เสด็จกลับไปโปรดพระราชบิดาและพระประยูรญาติ ดังเหตุการณ์สำคัญต่อไปนี้

1) เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ 1

นับตั้งแต่ที่พระมหาบุรุษเสด็จออกผนวชอธิษฐานเป็นบรรพชิตเมื่อทรงมีพระชนมายุ 29 พรรษา พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาทรงติดตามสดับข่าวของพระราชโอรสอยู่เนืองๆ ต่อมาเมื่อทรงทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้แล้ว และได้ประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ จึงส่งอำมาตย์ 1 คนพร้อมบริวาร 1,000 คน ส่งสาสน์ไปกราบนิมนต์พระพุทธเจ้า 9 ครั้ง ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะที่พระองค์กำลังทรงแสดงธรรม และได้บรรลุธรรมเป็นอรหันต์จึงออกบวชกันหมด ทำให้ไม่ได้ยื่นสาสน์ที่พระเจ้าสุทโธทนะฝากไป ในที่สุดพระเจ้าสุทโธทนะได้ขอร้องให้กาฬุทายีซึ่งเป็นอำมาตย์ใกล้ชิดเป็นผู้ถือสาสน์ไปกราบนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยได้ทรงกำชับว่า ไม่ว่ากาฬุทายีจะออกบวชหรือไม่ก็ตาม จะต้องกลับมาส่งข่าวให้พระองค์ทรงทราบก่อน กาฬุทายีและบริวาร 1,000 คนได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในวันแรก ขณะที่พระองค์กำลังแสดงธรรมอยู่ เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา (ขุ.พุทธ. 73/1/61-62 แปล.มมร.) จากนั้นพระสงฆ์กาฬุทายีได้กราบนิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์

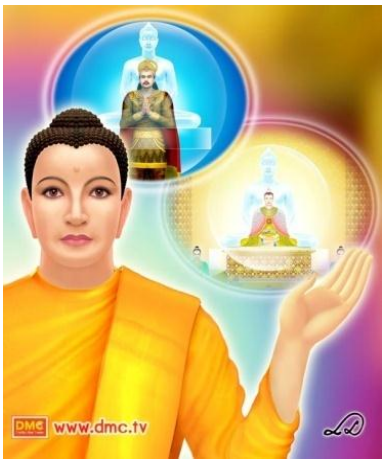

ภาพที่ 7.6 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระพุทธบิดา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์ 20,000 รูปเสด็จมาถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันที่ 2 ทรงเห็นกิริยาอาการของเหล่าประยูรญาติผู้ใหญ่ไม่เคารพนบนอบพระองค์และเหล่าภิกษุ จึงทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อทำลายมานะทิฏฐิของพวกศากยะ (ขุ.พุทธ. 73/1/85-87 แปล. มมร.) พระเจ้าสุทโธทนะเห็นความอัศจรรย์นี้ จึงก้มลงกราบพระพุทธองค์ ทำให้เหล่าพระประยูรญาติสิ้นทิฐิและก้มลงกราบพระพุทธองค์ ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จลงมาประทับนั่ง ทรงบันดาลฝนโบกขรพรรษ[6] ตกลงมา และจึงทรงอาศัยเหตุนี้ตรัสเวสสันดรชาดก ยังความโสมนัสยิ่งให้กับพระราชบิดาสุทโธทนะและพระญาติ (ขุ.อุ.อ. 44/70/287 แปล.มมร.)

ต่อมาทรงตรัสพระคาถาต่อพระราชาสุทโธทนะ กล่าวโดยสรุปได้ว่า บัดนี้ทรงเป็นพุทธวงศ์ พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงเสด็จเที่ยวบิณฑบาต ประพฤติธรรม ผู้ประพฤติธรรมย่อมเป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เมื่อพระราชาสดับพระคาถาจบ ทรงบรรลุโสดาปฏิผล (วิ.ม. 6/120/289-291 แปล.มมร.) และสกทามิผล ส่วนพระน้านางทรงบรรลุโสดาปฏิผล (ขุ.อุ.อ. 44/70/288 แปล.มมร.) ตามลำดับ วันรุ่งขึ้นพระพุทธองค์เสด็จเยี่ยมพระนางพิมพายโสธรา พร้อมพระอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวา พระราชาสุทโธทนะ พรรณนาคุณของพระนางพิมพายโสธรา (ขุ.ชา 60/1890/364-365 แปล. มมร.) จากนั้นพระพุทธองค์เสด็จงานอาวาหมงคลระหว่างเจ้าชายนันทกุมาร (พระโอรสในพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางมหาปชาบดีโคตมี) กับเจ้าหญิงชนบทกัลยาณี พระพุทธองค์ทรงมอบบาตร เจ้าชายนันทะเดินตามพระพุทธองค์ไปถึงพระคันธกุฎี พระพุทธองค์ตรัสถามว่า จะบวชหรือ นันทกุมารไม่อาจปฏิเสธจึงออกบวช (วิ.ม. 6/120/292 แปล.มมร.) แม้บวชแล้วพระนันทะยังมีจิตระลึกพึงอดีตคู่หมั้นอยู่ พระพุทธองค์ทรงทราบ ด้วยพุทธานุภาพทรงเนรมิต

[6] ฝนโบกขรพรรษ คือ ฝนที่ตกลงมาแล้ว ถ้าผู้ใดปรารถนาจะให้เปียกก็เปียก ถ้าไม่ปรารถนาให้เปียกก็จะไม่เปียก

จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงนางเทพอัปสรผู้มีความงามกว่าเจ้าหญิงหลายเท่า เมื่อเทียบกับเหล่านางเทพอัปสรแล้ว เจ้าหญิงเปรียบเสมือนนางลิงจุ่น พระพุทธองค์ทรงแนะให้เจ้าชายนันทะเจริญสมณธรรม พระนันทะทรงตั้งพระทัยเจริญสมณธรรมทั้งกลางวันกลางคืน ทรงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ สามารถปลดเปลื้องจากกามคุณได้ในที่สุด (ขุ.ธ. 40/11/159-162 แปล.มมร.)

2) กำเนิดสามเณร

ในวันที่เจ็ดพระนางพิมพายโสธรา ทรงนำพระราหุลมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ยังสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อกราบทูลขอพระราชสมบัติที่ทรงได้สละแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงประทานทรัพย์อันประเสริฐคืออริยทรัพย์ และมีรับสั่งให้พระสารีบุตรบรรพชาสามเณรให้กับพระราหุลกุมาร พระมหาโมคคัลลานเถระปลงพระเกษาของพระกุมารแล้วถวายผ้ากาสายะ แล้วให้พระกุมารกราบเท้าพระสารีบุตร พระกุมารประคองอัญชลี ขอไตรสรณคมณ์ คือ การเปล่งวาจาขอถึงพระรัตนตรัย แล้วสมาทานศีล 10 วิธีการบวชนี้เรียกว่า ติสรณคมนูปสัมปทา[7] **พระราหุลกุมารจึงเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา** ขณะทรงพระชนม์มายุได้ 7 พรรษา โดยมีพระสารีบุตรถวายสรณะ พระมหากัสสปเถระได้เป็นโอวาทาจารย์ (วิ.ม. 6/120/293-294 แปล.มมร.)

พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบก็ทรงโทมนัสยิ่ง เพราะแต่แรกทรงประสงค์จะให้พระนันทราชกุมารสืบรัชทายาท พระนันทะก็ได้บวชเป็นพระภิกษุแล้ว จึงทรงประสงค์ให้พระราหุลกุมารสืบรัชทายาทแทน พระราหุลกุมารก็บรรพชาเป็นสามเณรราหุล[8] แล้วอีก พระเจ้าสุทโธทนะจึงเสด็จไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลขอประทานพุทธานุญาตว่า “ต่อแต่นี้ กุลบุตรผู้ใดแม้ประสงค์จะบวช หากมารดาบิดายังไม่พร้อมใจอนุญาตให้บวช ขอให้ทรงงดไว้ก่อน อย่าเพิ่งบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้นั้น” พระบรมศาสดาจึงได้ทรงประทานพรนั้นแก่พระพุทธบิดา

---

[7] ติสรณคมนูปสัมปทา คือ การอุปสมบทโดยการขอถึงพระรัตนตรัย ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชให้กุลบุตรได้เอง แต่ในปัจจุบันการบวชแบบติสรณคมนูปสัมปทาใช้ในการบรรพชาสามเณร ส่วนการอุปสมบทพระ จะใช้แบบ“ญัตติจตุตถกรรมวาจา”

[8] กาลภายหลัง พระพุทธองค์ทรงเห็นอุปนิสัยในสามเณรราหุล จึงทรงอบรมด้วย “กุมารปัญหา”หรือ“สามเณรปัญหา”ทรงตรัสถามปัญหา 10 ข้อ ให้สามเณรราหุลตอบ ทรงสอนวิปัสสนากรรมฐาน ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นทุกข์ ย่อมเบื่อหน่าย เป็นต้น ในที่สุดสามเณรราหุลก็ได้บรรลุอรหัตตผล (ขุ.ขุ. 25/2/3-4 แปล.ฉบับหลวง), และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก, 2539: 88)

3) บวชศากยราชทั้ง 6

ในกาลนั้นศากยราช 6 พระองค์ คือ เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายเทวทัต เจ้าชายภัคคุ เจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายอนุรุทธะ และเจ้าชายอานนท์ ได้ทรงพร้อมพระทัยกันออกบวช และได้ชวนอุบาลีผู้เป็นภูษามาลา รวมเป็น 7 คน เดินทางสู่มัลลรัฐชนบท เพื่อเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ณ อนุปิยอัมพวัน ถวายอภิวาทแล้วทรงประทานการอุปสมบท ก่อนพระพุทธองค์จะประทานการบวช เจ้าชายอนุรุทธะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า หม่อมฉันเป็นเจ้าศากยะ ยังมีมานะอันแรงกล้า อุบาลีผู้เป็นภูษามาลานี้ รับใช้พวกหม่อมฉันมานาน ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงให้อุบาลีบวชก่อนเถิด” พระพุทธองค์ทรงประทานพรนั้น ทรงบวชให้อุบาลีก่อน แล้วจึงทรงประทานการบวชให้ศากยราชทั้ง 6 พระองค์

7.1.8 โปรดอนาถบิณฑิกคหบดี

ครั้งพระพุทธองค์เสด็จมาประทับ ณ ป่าสีตวัน กรุงราชคฤห์ มีท่านอนาถบิณฑิกคหบดีเป็นชาวกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล[9] นามเดิมชื่อสุทัตตะ ซึ่งเป็นน้องเขยราชคหเศรษฐี ได้เดินทางมากรุงราชคฤห์ ก็พบว่าราชคหเศรษฐีนิมนต์คณะสงฆ์โดยมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข วันรุ่งขึ้น เมื่อได้ยินคำว่า “พระพุทธเจ้า” ท่านคหบดีกล่าวว่า “คำว่าพุทธะนี้ยากที่จะหาได้ในโลก” จึงประสงค์จะเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา (วิ.จู. 9/241-244/121-123 แปล.มมร.)

ในคืนนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีนอนนึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ว่า จะได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในคืนนั้น ท่านคหบดีลุกตื่นตอนกลางคืนถึงสามครั้งเพราะเข้าใจว่าสว่างแล้ว จึงออกเดินไปทางประตูป่าสีตวัน พวกอมนุษย์เปิดประตูให้ ขณะเดินออกจากพระนคร แสงสว่างหายไปความมืดปรากฏเข้ามาแทน ท่านคหบดีเกิดความกลัว คิดจะเดินกลับ ขณะนั้นสีวกยักษ์ผู้ไม่ปรากฏร่างกล่าวขึ้นว่า “ให้เดินต่อไปข้างหน้า อย่าได้ถอยกลับ” ความมืดพลันหายไปเกิดแสงสว่างขึ้นมาแทน ทำให้ความกลัวของท่านคหบดีสงบลง เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นถึงสามครั้ง ในที่สุดท่านคหบดีได้เดินไปถึงป่าสีตวัน ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นจงกรมในที่แจ้ง ณ เวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ทรงทอดพระเนตรเห็นอนาถบิณฑิกคหบดีเดินมาแต่ไกล จึงเสด็จลงจากที่จงกรม ประทับนั่งเหนืออาสนะที่ปูลาดแล้วตรัสเรียก “สุทัตตะ เราอยู่ตรงนี้” ยังความปลาบปลื้มใจแก่อนาถบิณฑิกคหบดีที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกชื่อตน

[9] แคว้นโกศล ตั้งอยู่ในเขตมัธยมประเทศ มีเมืองหลวงชื่อ กรุงสาวัตถี

พระบรมศาสดาตรัสกับท่านคหบดีว่า “พราหมณ์ผู้ดับทุกข์ได้แล้ว ย่อมเป็นสุขทุกเวลา ผู้ใดไม่ติดในกาม มีใจเย็น ไม่มีอุปธิ ตัดความเกี่ยวข้องทุกอย่างได้ แล้วบรรเทาความกระวนกระวายในใจ ถึงความสงบแห่งจิต เป็นผู้สงบระงับแล้วย่อมอยู่เป็นสุข” แล้วตรัสเทศนาอนุปุพพิกถาและอริยสัจ 4 แก่ท่านอนาถบิณฑิกคหบดี ได้เกิดดวงตาเห็นธรรมบรรลุพระโสดาบัน ขอเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะอันสูงสุด พร้อมทั้งกราบนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมพระสาวกรับภัตตาหารของตนในวันรุ่งขึ้น (สำ.ส.อ. 25/826-831/410-413 แปล.มมร.)

หลังจากนั้นท่านอนาถบิณฑิกคหบดี ได้กราบอาราธนาพระผู้มีพระภาคเสด็จไปจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี โดยท่านคหบดีเดินทางล่วงหน้าไปก่อน และไปขอซื้อที่ดินจากเจ้าเชตด้วยเงิน 18 โกฏิ (1 โกฏิ = 10 ล้าน) โดยการใช้เงินปูเรียงเต็มพื้นที่ และใช้เงินอีก 18 โกฏิ สร้างวัดพระเชตวันมหาวิหาร เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วจึงกราบนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าและหมู่สงฆ์จากทิศทั้ง 4 มาทำบุญฉลองวัดด้วยทรัพย์อีก 18 โกฏิ ท่านคหบดีได้บริจาคทรัพย์ในการซื้อที่ดิน การสร้างและฉลองวัดพระเชตวันมหาวิหารรวมทั้งสิ้นถึง 54 โกฏิ (540 ล้าน) พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาที่วัดพระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ยาวนานถึง 25 ปี ทรงแสดงธรรมโปรด ทำให้ชาวเมืองเลื่อมใสพระรัตนตรัยจำนวนมาก อนาถบิณฑิกคหบดีท่านผู้บำรุงพระพุทธศาสนาในส่วนทานมัย จึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็น **อัครทายก คือ ทายกผู้เลิศ** (ขุ.อุ. 44/42/91 แปล.มมร.)

7.1.9 เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ 2 (โปรดพระพุทธบิดา) – กำเนิดภิกษุณี

พระพุทธองค์ได้ทรงเสด็จกลับมายังกรุงกบิลพัสดุ์อีกครั้ง โดยมีเหตุการณ์สำคัญดังนี้

1) โปรดพระพุทธบิดา

ในกาลนั้นพระเจ้าสุทโธทนะทรงประชวร พระพุทธองค์เสด็จออกจากที่จำพรรษา คือ กูฏาคาร ป่ามหาวัน นครเวสาลี (ไพศาลี) เพื่อไปโปรดพระพุทธบิดา ทรงเข้าเฝ้าและแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาเป็นเวลาหลายวัน จนพระเจ้าสุทโธทนะบรรลุพระอรหันตผล ณ กรุงกบิลพัสดุ์ และทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าพระนิพพานโดยมิทันจะได้อุปสมบท พระพุทธองค์ได้ถวายพระเพลิงพระศพของพระพุทธบิดา (ขุ.อุ. 72/136/388 แปล.มมร.)

2) กำเนิดภิกษุณี

พระนางมหาปชาบดีโคตรมีทรงปรารถนาจะออกบวช ได้เข้าไปกราบทูลขอบวชในพระธรรมวินัยถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธทั้ง 3 ครั้ง พระนางเกิดความน้อยพระทัย จึงปลงพระเกศา ทรงครองผ้ากาสาวะ ถือเพศบรรพชิตพร้อมด้วยเจ้าหญิงศากยะจำนวนมาก พากันออก

เดินทางด้วยเท้าเปล่าไปยังกูฏาคารศาลาเพื่อทูลขอบรรพชาอีกครั้ง กระทั่งมาถึงซุ้มประตูกูฏาคารศาลา พระอานนท์ออกมาต้อนรับ เห็นใบหน้าของพระนางนองด้วยน้ำตา จึงถามถึงเหตุนั้น พอทราบความจึงอาสาจะไปกราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระอานนท์เข้าไปกราบทูลพระพุทธองค์เพื่อขอให้ทรงประทานอนุญาตให้สตรีได้บวชเป็นบรรพชิต พระอานนท์ทูลขอถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์ก็ยังไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์จึงทูลถามว่า “ถ้าผู้หญิงปฏิบัติตนเป็นนักบวช ปฏิบัติธรรมเข้าถึงธรรมะภายใน เรียนรู้ธรรมะของพระองค์ได้อย่างแจ่มแจ้ง หญิงนั้นสามารถออกบวชได้ไหมพระเจ้าข้า” พระพุทธองค์ตรัสว่า “ได้สิอานนท์” พระอานนท์กราบทูลขอว่า “ถ้าเช่นนั้นโปรดประทานการบวชแก่พระนางปชาบดีโคตรมีได้ไหมพระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อานนท์ เหตุที่เราไม่อนุญาต เพราะเห็นว่าหากอนุญาตให้สตรีบวช พระธรรมวินัยจะตั้งอยู่ได้ไม่นาน แต่เราจักบัญญัติครุธรรม 8 ประการ ซึ่งครุธรรมทั้ง 8 ประการ (วิ.ม. 4/410/363 แปล.มมร.) ประกอบด้วย

1. ภิกษุณีอุปสมบทแล้วได้ 100 พรรษา ต้องทำการกราบไหว้ การต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วในวันนั้น ธรรมนี้อันภิกษุณีต้องสักการะเคารพนับถือ บูชาไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

2. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ธรรมแม้นี้อันภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

3. ภิกษุณีต้องหวังธรรม 2 ประการ คือ ถามอุโบสถ 1 ไปรับโอวาท 1 จากภิกษุทุกกึ่งเดือน ธรรมแม้นนี้อันภิกษุณีก็ต้องสักการะเคารพนับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

4. ภิกษุณีผู้จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่ายโดยสถานทั้ง 3 คือ ด้วยได้เห็น 1 ด้วยได้ฟัง 1 ด้วยรังเกียจ 1 ธรรมแม้นอันภิกษุณีก็ต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

5. ภิกษุณีล่วงละเมิดครุธรรมแล้ว ต้องประพฤติปักขมานัตในสงฆ์สองฝ่าย ธรรมแม้นนี้อันภิกษุณีก็ต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

6. ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์สองฝ่าย เพื่อสิกขมานาผู้ศึกษาสิกขาในธรรม 6 ประการ ครบ 2 ปีแล้ว ธรรมแม้นอันภิกษุณีก็ต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

7. ภิกษุณีไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุ โดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง ธรรมแม้นนี้ อันภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

8. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทางให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณีได้ ธรรมแม้นนี้อันภิกษุณีก็ต้องสักการะเคารพ นับถือ บูชา ไม่ล่วงละเมิดตลอดชีวิต

ครุธรรม 8 ประการนี้ เสมือนกั้นคันสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้น้ำไหลออก หากพระนางยอมรับครุธรรมนี้ได้ ข้อนั้นจักเป็นอุปสัมปทาของพระนาง” พระอานนท์เรียนครุธรรม 8 ประการนี้แล้วก็ออกมาชี้แจงแก่พระนางตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ พระนางชื่นชมยินดีน้อมรับครุธรรมทั้ง 8 ประการ พระอานนท์จึงกล่าวครุธรรมที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแล้วอย่างนี้ พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุอุปสมบทให้ภิกษุณีได้ พระนางมหาปชาบดีจึงทรงได้เป็นพระภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งเหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว 5 พรรษา และเป็นระยะเวลาช่วงก่อนย่างเข้าพรรษาที่ 6

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จประทับที่เมืองสาวัตถี พระนางพิมพายโสธราทรงดำริว่า พระสวามีได้ออกบวชเป็นพระบรมศาสดา พระราหุลกุมารได้อุปสมบทในสำนักของพระพุทธองค์ ประโยชน์อันใดที่พระนางจะอยู่ทางโลกต่อไป พระนางจึงตัดสินพระทัยบวชในสำนักพระนางประชาบดีเถรี เมื่อออกบวชแล้วพระนางพิมพายโสธราทรงมีนามว่า พระภัททากัจจานาเถรี ทรงบรรลุพระอรหันต์และได้รับแต่งตั้งจากพระพุทธองค์ว่า เป็นเอตทัคคะสาวิกา ผู้บรรลุอภิญญาใหญ่ “เอตะทัคคัง ภิกขะเว มะมะ สาวิกานัง ภิกขุนีนัง มหาภิญญาปปัตตานัง ยะทิทัง ภัททากัจจานา” และเข้าพระนิพพาน เมื่อพระชนมายุ 78 พระชันษา (อง.ทุก. 33/150/2 แปล.มมร.)

นับแต่นั้นมามีกุลบุตร กุลธิดา หลายท่านได้มาบวชตามพระพุทธองค์ ทำให้พระพุทธศาสนามีภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์จำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในยุคพุทธกาล

7.1.10 โปรดพระพุทธมารดา-โปรดนกุลบิดามารดา

ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปโปรดผู้คนจำนวนมากให้ได้ฟังพระสัจธรรม กระทั่งบรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก มิใช่แต่เพียงโลกมนุษย์เท่านั้น หากแต่ยังเสด็จไปโปรดบนสวรรค์ด้วย ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

1) โปรดพระพุทธมารดา

ในพรรษาที่ 7 พระพุทธองค์เสด็จไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อจำพรรษาและโปรดพุทธมารดา เมื่อพระพุทธองค์เสด็จขึ้นไปแล้ว ได้ประทับนั่งอยู่บนแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ควงไม้ปาริฉัตตกะ ท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมด้วยเหล่าเทวดาได้มาเข้าเฝ้า พระพุทธมารดาเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต ประทับนั่งเป็นประธานในท่ามกลางเหล่าเทวดาทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอภิธรรม 7 คัมภีร์แก่พระพุทธมารดา และเหล่าเทวดาที่มาเข้าเฝ้าทั้งหมด ในเวลาบิณฑบาต พระพุทธองค์ทรงเนรมิตพระพุทธนิรมิต[10] เพื่อให้แสดงธรรมแทน แล้วเสด็จไปป่าหิมพานต์ ริมสระน้ำอโนดาต ณ สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ทรงฉันภัตตาหาร ณ ที่นี่ เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จ แล้วตรัสกับพระสารีบุตรซึ่งมารออุปัฏฐากอยู่ ณ ที่นี่ว่า “สารีบุตร วันนี้เราแสดงธรรมชื่อว่าธัมมสังคณีให้กับพระพุทธมารดา และเหล่าเทวดาทั้งหลายบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขอให้เธอได้นำหัวข้อธรรมสังคณีนี้ไปแสดงโปรดแก่ภิกษุทั้ง 500 รูป ที่เป็นลูกศิษย์ของเธอด้วย” พระสารีบุตรได้ปฏิบัติตามคำของพระพุทธองค์ จนภิกษุทั้ง 500 รูป ได้บรรลุธรรม

พระพุทธองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมตลอด 3 เดือน เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว พระพุทธมารดาตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ครั้นเมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์ ณ ประตูเมืองสังกัสสะ ในวันมหาปวารณา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 มหาชนจำนวนมากทราบข่าวการเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ พระมหาโมคคัลลานะได้มาคอยเฝ้ารับเสด็จอยู่ที่เมืองสังกัสสะ ซึ่งในการเสด็จครั้งนี้พระพุทธองค์ทรงเปิดภพสามให้เห็นกันหมด เพื่อแสดงปาฏิหาริย์ มหาชนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธองค์ บางพวกที่เห็นเหตุการณ์นี้ได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต

ภาพที่ 7.7 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จยังดาวดึงส์ โปรดพระพุทธมารดา

[10] พระพุทธนิรมิต คือ กายของพระองค์ที่พระพุทธเจ้าทรงเนรมิตขึ้นมาอีก 1 พระองค์ เพื่อให้แสดงธรรมแทนพระองค์

2) โปรดนกุลบิดามารดา

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปิดโลกและเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก ในท่ามกลางเหล่าเทพยดาและพรหม มหาชนทั้งหลายต่างแซ่ซ้องสาธุการเสียงสนั่นหวั่นไหว พระบรมศาสดาเสด็จดำเนินสู่ป่าไม้สีเสียดใกล้เมืองสุงสุมารคีรี แคว้นภัคคะ ทรงประทับจำพรรษาที่ 8 ณ ป่าไม้สีเสียดเภสกลาวัน ในกาลนั้นมีสองสามีภรรยาคฤหบดีชาวเมืองสุงสุมารคีรีมีนามว่า นกุลบิดา และนกุลมารดา เข้าเฝ้าพร้อมกับชาวเมืองคนอื่นๆ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดทั้งสองสามีภรรยาได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ท่านนกุลบิดาได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะในบรรดาอุบาสกผู้สนิทสนมคุ้นเคย ส่วนท่านนกุลมารดาก็เป็นเอตทัคคะในบรรดาอุบาสิกาผู้สนิทสนมคุ้นเคย

7.1.11 โปรดองคุลีมาลโจร-แต่งตั้งพุทธอุปัฏฐาก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระเมตตาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดบุคคลทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีชาติตระกูลอย่างไรก็ตาม เป็นคนดีหรือโจรผู้ร้าย หากแต่มีดวงปัญญาที่สามารถบรรลุธรรมได้แล้ว ก็มิทรงละเลย ดังเช่นเหตุการณ์ต่อไปนี้

1. โปรดองคุลีมาลโจร (อ้างอิงบทที่ 10 ชัยชนะประการที่ 4 ของพุทธชยมังคลคาถา) ในพรรษาที่พระพุทธองค์เสด็จกลับมาประทับจำพรรษา ณ สังฆารามแห่งแรกนี้ เป็นการประทับจำพรรษาสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ ทรงเห็นในพระญาณว่า องคุลิมาลโจรผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในการฆ่าคนแล้วเอานิ้วมือมาคล้องคอนี้ จะเป็นอสีติมหาสาวกองค์สุดท้าย วันหนึ่งองคุลิมาลกำลังจะฆ่ามารดาตนเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงปรากฏพระองค์ขึ้น องคุลิมาลวิ่งเข้าหาพระองค์ทันทีแต่ตามไม่ทัน องคุลิมาลวิ่งตามมาเป็นระยะทางไกลก็รู้สึกเหนื่อยล้ามากจึงคิดได้ว่า น่าอัศจรรย์จริงหนอ เมื่อก่อนเราวิ่งเร็วกว่าช้างม้า แต่ครั้งนี้วิ่งจนสุดกำลังก็ยังไม่ทันสมณะที่เดินตามปกติ จึงร้องตะโกนว่า “สมณะหยุด สมณะหยุด” พระพุทธองค์ตรัสว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” แล้วทรงแสดงธรรมจนกระทั่งองคุลิมาลทิ้งดาบลง พระบรมศาสดาทรงโปรดองคุลิมาลโจรให้กลับใจ ได้ขอบวชและต่อมาก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ นับจากพรรษาที่ 21 ถึงพรรษาที่ 44 พระพุทธองค์ทรงประทับจำพรรษา ณ พระนครสาวัตถีเป็นระยะเวลานานที่สุด ทรงประทับจำพรรษา ณ พระเชตวันมหาวิหาร 19 ฤดูฝน (ในพรรษาที่ 14 ทรงประทับจำพรรษาที่พระเชตวันมาแล้ว 1 พรรษา) อีก 6 ฤดูฝนทรงไปประทับ ณ วิหารบุพพารามที่นางวิสาขามิคารมารดามหาอุบาสิกาสำคัญได้สร้างถวาย อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพระเชตวันมหาวิหารโดยประทับสลับไปมา

2) แต่งตั้งพุทธอุปัฏฐาก

ในพรรษาแรกที่พระพุทธองค์ตรัสรู้กระทั่งถึงพรรษาที่ 20 มิได้มีพระภิกษุรับใช้อุปัฏฐากเต็มตัว ในวันหนึ่ง ประมาณพรรษาที่ 21 ทรงปรารภถึงอุปัฏฐากประจำ เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงชราภาพมากแล้ว พระภิกษุทุกองค์รวมถึงพระสารีบุตรขอเสนอตัวเองเป็นอุปัฏฐาก พระพุทธองค์ทรงห้ามแล้วตรัสว่า “พวกเธอทั้งหลายหลุดพ้นแล้ว ไม่ควรมาปฏิบัติเรา” พระภิกษุเหล่านั้นจึงเสนอชื่อพระอานนท์ พระอานนท์ทูลขอพร 8 ประการ[11] พระพุทธองค์ทรงประทานพุทธานุญาต พระอานนท์ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ คือ ฐานะอันเลิศ 5 ประการ คือ เป็นพหูสูต ผู้ทรงจำพุทธวจนะได้มากที่สุด, เป็นผู้มีสติรอบคอบ, เป็นผู้มีคติ คือ มีแนวในการจำพุทธวจนะ, เป็นผู้มีธิติ คือ เป็นผู้มีความเพียร และเป็นพุทธอุปัฏฐาก

7.2 การปรินิพพาน

นับแต่ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ พระองค์ทรงเทศนาโปรดสรรพสัตว์ให้บรรลุธรรมตลอดพระชนม์ชีพ จึงได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการปรินิพพาน ดังนี้

7.2.1 มารทูลขอปรินิพพาน-ทรงปลงอายุสังขาร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนามาตลอดกระทั่งถึงพรรษาที่ 45 ท่ามกลางความเชื่อที่หลากหลาย พระพุทธองค์ทรงประชวรอย่างหนัก อีกทั้งทรงพระชนมายุย่างเข้าสู่ปีที่ 80 ซึ่งนับว่าทรงพระชราภาพมาก

ในพรรษาที่ 45 พระพุทธองค์เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เพื่อประทับอยู่ที่หมู่บ้านเวฬุวคาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี แล้วเสด็จไปประทับที่ปาวาลเจดีย์ โดยมีพระอานนท์ติดตามไปด้วย ในที่นี้พระพุทธองค์ได้ทรงทำนิมิตโอภาส เพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนท์ได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไปว่า “ดูก่อนอานนท์ กรุงเวสาลีเป็นที่รื่นรมย์ อุเทนเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ โคตมกเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ สัตตัมพเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ พหุปุตตเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ สารันทเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ ปาวาลเจดีย์ก็เป็นที่รื่นรมย์ ดูก่อนอานนท์ ผู้หนึ่งผู้ใดเจริญอิทธิบาท 4 ทำให้มาก ทำให้เป็นประหนึ่งยาน

---

[11] พร 8 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอานนท์ ได้แก่ 1) ขออย่าประทานจีวรที่พระองค์ทรงได้มาแก่ข้าพระองค์ 2) ขออย่าได้ประทานอาหารบิณฑบาตที่ได้มา 3) ขออย่าให้ข้าพระองค์อยู่ร่วมพระคันธกุฎีกับพระองค์ 4) อย่าพาข้าพระองค์ตามเสด็จไปสู่ที่รับนิมนต์ 5) ขอได้โปรดเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับไว้ 6) ขอให้ข้าพระองค์เข้าเฝ้าได้ทุกเวลาที่เขามาถึง 7) ขอให้ข้าพระองค์ทูลถามทุกอย่างที่สงสัยได้ตามปรารถนา และ 8) ขอให้ทรงนำพระธรรมที่ได้ทรงแสดงลับหลังข้าพระองค์ มาแสดงให้ข้าพระองค์ได้ฟังด้วย

ทำให้เป็นประหนึ่งวัตถุที่ตั้งแล้ว ตั้งไว้เนืองๆ อบรมไว้ ปรารภด้วยดี โดยชอบ ดูก่อนอานนท์ ผู้นั้น เมื่อปรารถนาก็พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป เกินกว่ากัป ดูก่อนอานนท์ ตถาคตแลได้เจริญอิทธิบาท 4 แล้ว ได้ทำให้มากแล้ว ได้ทำให้เป็นประหนึ่งยานแล้ว ได้ทำให้เป็นประหนึ่งวัตถุที่ตั้งแล้ว ตั้งไว้เนืองๆ แล้วอบรมแล้ว ปรารภด้วยดี โดยชอบแล้ว ดูก่อนอานนท์ ตถาคตนั้น เมื่อปรารถนา ก็พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป”

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำนิมิตโอภาสถึง 16 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนท์ได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์มายุสืบต่อไป แต่พระอานนท์ไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่ทราบว่าพระพุทธองค์ทรงหมายถึงอะไร เพราะในขณะนั้นท่านได้ถูกมารปิดกั้นความรู้ความเห็นเอาไว้ พระพุทธองค์จึงให้พระอานนท์ไปเจริญฌานสมาบัติ เมื่อพระอานนท์ออกไปแล้ว มารก็เข้ามาทูลให้พระองค์เสด็จปรินิพพาน (ที.ม. 13/95/278-279 แปล.มมร.) พระองค์ก็ทรงรับ แล้วทรงกำหนดพระทัยว่าจักปรินิพพานในอีก 3 เดือนข้างหน้า เมื่อทรงกำหนดว่าจะปรินิพพานแล้ว แผ่นดินก็ได้เกิดอาการไหวขึ้น พระอานนท์ได้เห็นเหตุการณ์อย่างนั้น จึงกลับเข้ามากราบทูลถามถึงสาเหตุที่เกิดแผ่นดินไหว พระพุทธองค์จึงตรัสถึงเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหว 8 ประการ (ที.ม. 13/98/280 แปล.มมร.) คือ

1. ดูก่อนอานนท์ แผ่นดินใหญ่ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่ลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ สมัยที่ลมใหญ่พัด ย่อมทำน้ำให้ไหว ครั้นน้ำไหวแล้ว แผ่นดินนี้ย่อมไหว

2. ดูก่อนอานนท์ สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางจิต หรือเทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เข้าเจริญปฐวีสัญญาเล็กน้อย เจริญอาโปสัญญามาก ก็ทำให้แผ่นดินนี้สะเทือน หวั่นไหวได้

3. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด พระโพธิสัตว์เคลื่อนจากดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ก้าวลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

4. ดูก่อนอานนท์ ก็เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

5. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

6. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

7. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตมีสติสัมปัชญญะ ปลงอายุสังขาร เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

8. ดูก่อนอานนท์ เมื่อใด ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพพานธาตุ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

เมื่อพระอานนท์ได้ฟังอย่างนั้น ก็ทราบได้ทันทีว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดแผ่นดินไหว จึงได้กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์อยู่ตลอดไป แต่พระองค์ก็ตรัสห้าม เพราะในบัดนี้ไม่มีประโยชน์อะไรอีกแล้วที่จะมาทูลอาราธนาพระองค์ เพราะจักกลับคืนวาจาที่ได้ตรัสแล้วด้วยเหตุแห่งชีวิต ไม่อยู่ในฐานะที่พระองค์จักกระทำได้ แล้วพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสบอกแก่พระอานนท์ถึงในกาลก่อนที่พระองค์ทรงทำนิมิตโอภาสอย่างนี้ถึง 16 ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่รู้เท่าทัน จึงไม่ได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป จากนั้นจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสเตือนภิกษุสงฆ์ไม่ให้ประมาทว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านั้น คือ โพธิปักขิยธรรม 37 ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7, มรรคมีองค์ 8 ธรรมเหล่านี้ เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่งแก่พวกเธอ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ไม่ช้าตถาคตจักปรินิพพาน จากนี้ล่วงไปสามเดือน ตถาคตจักปรินิพพาน แล้วจึงได้ตรัสว่า

“คนเหล่าใดทั้งเด็กผู้ใหญ่ ทั้งพาล ทั้งบัณฑิตทั้งมั่งมี ทั้งขัดสน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำ ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่ ทั้งสุกทั้งดิบทุกชนิด มีความแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันใด ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันนั้น” และตรัสต่อไปอีกว่า “วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราเหลือน้อย เราจะละพวกเธอไป เราได้ทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว พวกเธอจงไม่ประมาท มีสติ มีศีลด้วยดีเถิด จงเป็นผู้มีความดำริตั้งมั่นด้วยดี จงตามรักษาจิตของตนเถิด ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาท อยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสงสาร แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” (ที.ม. 13/107-108/290-291 แปล.มมร.)

7.2.2 หมู่บ้านภัณฑคาม-จุนทกัมมารบุตร

เช้าวันต่อมา พระพุทธองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ขณะเสด็จกลับออกมา ก็ทรงหยุดประทับยืนทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลก คือทรงเหลียวดูโดยหันพระวรกายกลับมาทั้งตัว แล้วเสด็จไปยังหมู่บ้านภัณฑคาม (หรือเรียกว่า หมู่บ้านภัณฑุคาม) พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ขณะที่ประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคาม ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด อริยธรรม 4 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ เราและพวกเธอ จึงเร่ร่อนเที่ยวไปสิ้นกาลนาน

อย่างนี้ บัดนี้เราได้รู้แจ้งแทงตลอดถึงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติอันเป็นอริยะแล้ว ตัณหาในภพเราถอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีแล้ว”

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคามก็ได้เสด็จไปที่โภคนคร โดยเสด็จผ่านหมู่บ้านหัตถีคาม อัมพคาม ชัมพุคาม ตามลำดับ จนถึงโภคนคร ได้ประทับอยู่ที่อานันทเจดีย์ ทรงแสดงมหาปเทส 4 ประการ เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยพระธรรมวินัย นอกจากนี้ยังทรงแสดงธรรมอื่นๆ อีกเป็นอันมากแก่ภิกษุทั้งหลายตามสมควร

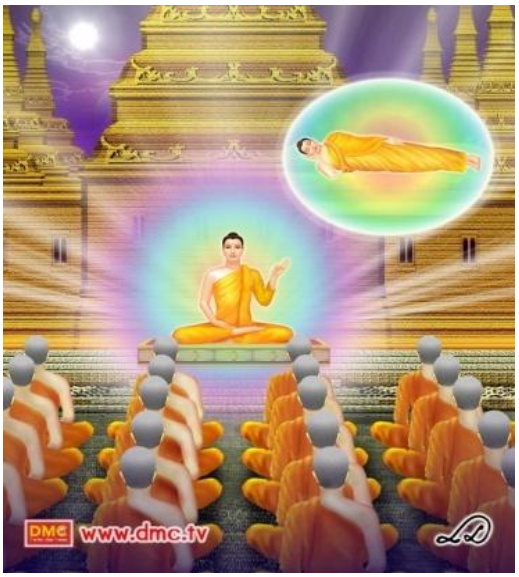

ภาพที่ 7.8 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร

มหาปเทส 4 ประการ ประกอบด้วย

1. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี้คือธรรม นี้คือวินัยที่ได้รับฟังมาจากพระโอษฐ์ของพระศาสดาโดยตรง พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบทานในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน พึงเชื่อได้ว่า นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสีย

2. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี้คือธรรม นี้คือวินัยที่ได้รับพึงมาจากเหล่าสงฆ์ ต่อหน้าพระเถระ พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบทานในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน พึงเชื่อได้ว่า นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสีย

3. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี้คือธรรม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระหลายรูป ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบทานในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน พึงเชื่อได้ว่า นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสีย

4. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี้คือธรรม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระรูปหนึ่ง ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบทานในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน พึงเชื่อได้ว่า นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจำมาผิด พวกเธอพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสีย (ที.ม. 13/112/293 แปล.มมร.

จากนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปยังเมืองปาวา ประทับอยู่ที่อัมพวัน คือสวนมะม่วงของนายจุนทกัมมารบุตร เมื่อนายจุนทะได้ทราบข่าวจึงได้ไปเข้าเฝ้า แล้วกราบทูลนิมนต์พระพุทธองค์และเหล่าภิกษุสงฆ์ไปรับบิณฑบาตที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น

ในเวลาเช้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังบ้านของนายจุนทะ นายจุนทะได้นำสุกรมัททวะ[12] มาถวาย พระพุทธองค์ก็ตรัสสั่งให้เอาสุกรมัททวะมาถวายเฉพาะพระองค์ ส่วนที่เหลือให้เอาไปฝังทิ้งเสีย เพราะนอกจากพระองค์แล้ว ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถบริโภคแล้วย่อยได้ แล้วทรงรับสั่งให้อังคาสภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอย่างอื่น หลังจากที่พระพุทธองค์เสวยภัตตาหารของนายจุนทกัมมารบุตรแล้ว เกิดอาพาธอย่างแรงกล้าด้วยโลหิตปักขันทิกาพาธ[13] มีเวทนาหนักใกล้ปรินิพพาน แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะ อดกลั้นทุกขเวทนาเหล่านั้นไว้ รับสั่งพระอานนท์ว่า “อานนท์ เราจักไปกรุงกุสินารา”

ระหว่างทางที่เสด็จ ทรงแวะพักที่โคนไม้ข้างทางและรับสั่งให้พระอานนท์ไปหาน้ำมาถวาย พระอานนท์กราบทูลว่า น้ำยังขุ่นอยู่ เพราะเกวียน 500 เล่มเพิ่งข้ามผ่านไป แล้วทูลเชิญพระองค์เสด็จไปที่แม่น้ำกกุธานที ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากนี้ แต่พระพุทธองค์ก็ยังตรัสเช่นเดิมอีก ในครั้งที่ 3

---

[12] สุกรมัททวะ (อ่านว่า สุกะระมัดทะวะ) บางแห่งเรียกว่า สูกรมัทวะ (อ่านว่า สูกะระมัดทะวะ) คืออาหารประเภทใดนั้น ยังไม่มีข้อยุติ เพราะยังมีข้อแย้งกันอยู่ แต่พอจับประเด็นความตามที่พระอรรถกถาจารย์ให้ความเห็นไว้ สรุปได้ 5 อย่าง คือ 1. เนื้อสุกรวัยแรกรุ่น ไม่อ่อนนัก ไม่แก่นัก เนื้อสุกรเช่นนี้อ่อนนุ่มและสนิทแน่น ทำให้สุกแล้ว 2. ข้าวสุกหุงอ่อนๆ ปรุงกับน้ำนมโค หรือเบญจโครสและถั่ว 3. อาหารที่ปรุงตามหลักรสายนศาสตร์ของพราหมณ์ ทำเฉพาะในเทศกาลสำคัญ ไม่มีเนื้อสัตว์ปนในอาหาร 4. หน่อไม้ไผ่ที่สุกรแทะดุน 5. เห็ดที่เกิดในที่สุกรแทะดุน

[13] โลหิตปักขันทิกาพาธ คือ อาการที่พระพุทธองค์ทรงประชวรลงพระโลหิต คือ ทรงอาเจียนออกมาเป็นเลือดและถ่ายพระอุทรแล้วพระโลหิตก็ปนออกมาด้วย

พระอานนท์จึงทำตาม ปรากฏว่าน้ำกลับใสสะอาด จึงตักน้ำไปถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ เมื่อพระพุทธองค์เสวยน้ำนั้นแล้ว ครั้งนั้น ปุกกุสมัลลบุตร สาวกของอาฬารดาบสกาลามโคตร เดินทางจากเมืองกุสินาราจะไปเมืองปาวา เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ โคนต้นไม้ จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม และเมื่อได้ฟังสันติวิหารธรรมจากพระพุทธองค์แล้ว เกิดความเลื่อมใส ได้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และได้น้อมนำผ้าเนื้อเกลี้ยง มีสีดังทองสิงคีที่เรียกว่า ผ้าสิงคิวรรณ จำนวน 2 ผืน เข้าไปถวาย พระพุทธองค์ทรงรับเพียงผืนเดียว อีกผืนหนึ่งตรัสสั่งให้ถวายพระอานนท์ เมื่อปุกกุสมัลลบุตรหลีกไปแล้ว พระอานนท์ได้น้อมผ้าสิงคิวรรณเข้าไปสู่พระวรกายของพระพุทธองค์ ผ้านั้นปรากฏดังถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ผิวกายของพระองค์เปล่งประกายงามบริสุทธิ์ผุดผ่อง เมื่อพระอานนท์เห็นเช่นนั้นจึงทูลสรรเสริญ พระพุทธองค์จึงได้ตรัสว่า

“อานนท์ ในกาลทั้ง 2 กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่ง คือ ในเวลาราตรีที่ตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ และในเวลาราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสส-นิพพาน อานนท์ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ ตถาคตจักปรินิพพานในระหว่างไม้สาละทั้งคู่ ในสาลวันแห่งมัลลกษัตริย์ เมืองกุสินารา มาเถิด อานนท์ เราจักไปยังแม่น้ำกกุธานที”

เมื่อเสด็จไปถึงแม่น้ำกกุธานที ทรงสรง ทรงดื่ม แล้วก็เสด็จไปยังอัมพวัน ตรัสสั่งให้พระจุนทกะปูลาดผ้าสังฆาฏิในบริเวณนั้น แล้วทรงพระบรรทมอุฏฐานสัญญามนสิการ[14] โดยมีพระจุนทกะนั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงพักบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยแล้ว จึงตรัสสั่งกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ ต่อไปภายหน้า หากมีใครทำความร้อนใจให้เกิดแก่นายจุนทกัมมารบุตรว่าที่พระพุทธเจ้าต้องเสด็จปรินิพพาน ก็เป็นเพราะบริโภคอาหารของท่านŽอานนท์ เธอจงช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของนายจุนทกัมมารบุตร โดยชี้แจงแก่เขาว่า บิณฑบาตที่มีผลเสมอกัน มีอานิสงส์เสมอกัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ นั้นมีอยู่ 2 คราว คือ บิณฑบาตที่บริโภคแล้ว ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ หมายถึง บิณฑบาตที่นางสุชาดาถวายในวันตรัสรู้ และบิณฑบาตที่บริโภคแล้ว เสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน หมายถึง บิณฑบาตที่นายจุนทะถวายในวันปรินิพพาน”

ประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมากในเหล่าพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่ได้ทราบ จึงมีการวิพากษ์วิจารณ์ตลอดมากระทั่งถึงปัจจุบัน ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นห่วงนายจุนทะเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีก่อน แม้พระพุทธองค์จะตรัสกับพระอานนท์แล้ว มีพุทธดำรัสปรากฏใน

---

[14] อุฏฐานสัญญามนสิการ คือ การนอนพักชั่วครู่แล้วจะเสด็จเดินทางต่อไป

พระไตรปิฎก แต่ก็ยังมีบุคคลที่ไม่เข้าใจหรือสงสัยในประเด็นนี้อยู่ จึงจะได้ชี้แจงประเด็นนี้ตามที่ได้ศึกษามาต่อไป

การที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานในวันนั้น ก็เป็นไปตามพระพุทธกำหนด เมื่อทรงปลงอายุสังขารแล้ว คือ ทรงมีพระประสงค์ที่จะปรินิพพานในวันนั้นอยู่แล้ว วัน เวลา สถานที่ ที่จะเสด็จปรินิพพานนั้น พระองค์ได้ทรงประกาศล่วงหน้าไว้แล้วถึง 3 เดือน และก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จมาถึงบ้านของนายจุนทะ แล้วได้บริโภคสุกรมัทวะนั้น พระองค์ก็ทรงประชวรมาก่อนแล้ว แม้ในขณะที่บริโภคอาหารของนายจุนทะก็อยู่ในระหว่างประชวร นอกจากนี้ ยังมีพยานการรู้เห็นการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระอนุรุทธะ ผู้เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายด้านตาทิพย์ ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป ดังนั้น ไม่ว่าจะทรงเสวยอะไรก็ตาม ก็จะต้องเสด็จดับขันธ์ในวันนั้น พระพุทธองค์จึงไม่ได้ทรงปรินิพพานเพราะเสวยสุกรมัททวะ แต่พระพุทธองค์เสวยสุกรมัททวะในวันที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

7.2.3 การทำสักการบูชา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับพักในบริเวณสวนมะม่วงแล้ว ก็เสด็จมุ่งตรงยังเมืองกุสินารา เมื่อเสด็จถึงสาลวันอันเป็นพระราชอุทยานของมัลลกษัตริย์ เมืองกุสินาราแล้ว ได้ตรัสสั่งพระอานนท์จัดที่ประทับระหว่างไม้สาละคู่ หันศีรษะไปทางทิศอุดร แล้วทรงบรรทมด้วยสีหไสยาสน์ ที่เรียกว่า อนุฏฐานไสยา[15]

ครั้งนั้น แม้ไม่ใช่ฤดูกาล แต่ไม้สาละทั้งคู่ผลิดอกบานสะพรั่ง ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระองค์ ดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศ โปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้จุณแห่งจันทน์อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ก็บรรเลงเสียงดนตรีในอากาศ เพื่อบูชาพระพุทธองค์เช่นเดียวกัน

พระพุทธองค์ทรงปรารภเหตุการณ์นี้ ตรัสกับพระอานนท์ว่า “พุทธบริษัทหรือบุคคลผู้ปฏิบัติตามธรรม สมควรแก่ธรรม ทำการสักการบูชาตถาคตด้วยสิ่งสักการะอย่างนี้ หรือมากกว่านี้ หาชื่อว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่งและแท้จริงไม่ หากแต่บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม

---

[15] อนุฏฐานไสยา คือ การนอนแล้วไม่ลุกขึ้นอีก

คำสอนนี้ จึงชื่อว่า เป็นการบูชาตถาคตอย่างแท้จริง” หลังจากนั้น พระอานนท์ได้ทูลถามพระองค์อีกหลายประการ ดังนี้

1) เครื่องระลึกนึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระอานนท์ได้กราบทูลถึงเครื่องระลึกเครื่องเตือนใจ หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “อานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ

1. สถานที่ตถาคตประสูติ
2. สถานที่ตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
3. สถานที่ตถาคตยังธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว
4. สถานที่ตถาคตเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน

สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้ เป็นที่ควรเห็น ควรระลึกของพุทธบริษัทหรือผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตถาคต ชนเหล่าใดเที่ยวจาริกไปยังสถานที่เหล่านี้ด้วยความเลื่อมใส ครั้นทำกาละ ก็จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

2) ข้อปฏิบัติในสตรีของภิกษุ

พระอานนท์ได้ทูลถามข้อที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติในสตรี ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสตอบให้ภิกษุปฏิบัติในสตรีอย่างนี้ คือ

1. การไม่มองดูสตรี จัดเป็นการดี
2. หากจำเป็นต้องมอง การไม่พูดจาด้วย เป็นข้อปฏิบัติที่สมควร
3. หากจำเป็นต้องพูดด้วย ก็สำรวมระวังตั้งสติไว้ให้มั่นคง อย่าให้แปรปรวนด้วยอำนาจราคะ

3) วิธีปฏิบัติในพระพุทธสรีระ

หลังจากนั้น พระอานนท์ได้ทูลถามต่อไปอีกว่า จะพึงปฏิบัติอย่างไรในพระพุทธสรีระ พระพุทธองค์ตรัสว่า “อานนท์ พวกเธออย่าขวนขวายเพื่อบูชาสรีระของพระตถาคตเลย พวกเธอจงสืบต่อในประโยชน์ตน ประกอบตามในประโยชน์ตน ไม่ประมาทในประโยชน์ตน จงตั้งใจบำเพ็ญเพียรมุ่งสู่ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เถิด บรรดากษัตริย์ พราหมณ์ คหบดีทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระตถาคตมีอยู่ เขาเหล่านั้นจักทำการบูชาสรีระของพระตถาคตเอง” แต่ด้วยความรอบคอบของพระอานนท์จึงทูลถามอีกว่า “พวกชนเหล่านั้นจะพึงปฏิบัติในพระพุทธสรีระด้วยวิธีใด” พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบว่า “ให้ปฏิบัติแบบเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ”

พระอานนท์จึงทูลถามว่า “ชนเหล่านั้นจะปฏิบัติกับพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร” พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “ชนทั้งหลายห่อพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าใหม่แล้วซับด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าใหม่ โดยอุบายนี้ ห่อด้วยผ้า 500 คู่ แล้วเชิญพระสรีระลงในหีบทองซึ่งใส่น้ำมันหอมไว้เต็ม แล้วปิดครอบด้วยหีบทองอีกใบหนึ่ง แล้วอัญเชิญขึ้นสู่จิตกาธานซึ่งทำด้วยไม้หอม ถวายพระเพลิงพระสรีระ แล้วสร้างสถูปไว้ในหนทางใหญ่ 4 แพร่ง อัญเชิญพระอัฐิธาตุบรรจุไว้ที่พระสถูป”

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปถึงอัฐิของบุคคล 4 จำพวกที่สมควรจะบรรจุไว้ในพระสถูป โดยเรียกบุคคลทั้ง 4 จำพวกว่า “ถูปารหบุคคล 4” ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ

7.2.4 ประทานโอวาทและตรัสสรรเสริญพระอานนท์

เมื่อเวลาปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใกล้เข้ามา พระอานนท์ผู้ที่ยังเป็นเสขบุคคลจึงมิอาจหักห้ามความโศกเศร้าไว้ได้ ออกไปยืนร้องไห้รำพันถึงการที่ตนติดตามอุปัฏฐากพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานาน จนกระทั่งพระพุทธองค์จะปรินิพพานแล้ว ตนเองก็ยังไม่ได้บรรลุพระอรหัตเสียที เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบว่าพระอานนท์ได้เศร้าโศกเสียใจอยู่ จึงรับสั่งให้เรียกพระอานนท์มา แล้วตรัสประทานโอวาทแก่พระอานนท์ไม่ให้เศร้าโศกว่า “ความพลัดพลาดจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นย่อมมีเป็นธรรมดา สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว ย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา อานนท์ เธอได้เป็นอุปัฏฐากตถาคต ด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นความสุขไม่มีสอง หาประมาณมิได้มาช้านาน เธอได้กระทำบุญไว้แล้ว จงประกอบความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยพลัน แล้วได้ตรัสสรรเสริญพระอานนท์ว่า เป็นพหูสูต ผู้ทรงจำพุทธวจนะได้มากที่สุด, เป็นผู้มีสติรอบคอบ, เป็นผู้มีคติ คือ มีแนวในการจำพุทธวจนะ, เป็นผู้มีธิติ คือ เป็นผู้มีความเพียร และเป็นผู้พุทธอุปัฏฐาก”

7.2.5 ประวัติศาสตร์เมืองกุสินารา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานโอวาท เพื่อให้พระอานนท์หายจากความเศร้าโศกแล้ว พระอานนท์ได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปปรินิพพานที่เมืองอื่น เช่น เมืองราชคฤห์ กรุงสาวัตถี เป็นต้น เพราะเป็นเมืองใหญ่ที่มีขัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล เป็นต้น คนเหล่านี้ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธองค์อยู่มาก และยังดูสมพระเกียรติ

ของพระองค์อีกด้วย ไม่ควรเสด็จปรินิพพานในเมืองนี้ เพราะเป็นเมืองเล็กน้อย เป็นเมืองรอง เป็นเมืองสาขาอย่างกุสินารานี้

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสดับอย่างนั้น จึงตรัสห้ามไม่ให้พระอานนท์กล่าวอย่างนั้น ในอดีตเมืองกุสินารานี้เป็นเมืองใหญ่ มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาสุทัสสนะ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ เป็นกษัตริย์ปกครองมีชื่อว่า กุสาวดีราชธานี อาณาเขตยาว 12 โยชน์ กว้าง 7 โยชน์ เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มีธัญญาผลาผลบริบูรณ์ทุกสิ่งสรรพอาหารมีมากมาย กระจัดกระจายโกลาหลไปด้วยสรรพเสียงสำเนียงต่างๆ 10 ประการ[16] ทั้งกลางวันและกลางคืน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงเมืองกุสินาราแล้ว ก็รับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวแก่มัลลกษัตริย์ หลังจากที่เหล่ามัลลกษัตริย์ทราบข่าวแล้ว ก็เศร้าโศกรำพึงรำพันกันไปต่างๆ แล้วก็พร้อมกันมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ที่สาลวโนทยาน พระอานนท์ก็ได้จัดให้เข้าเฝ้า เป็นสกุล เป็นคณะตามลำดับเสร็จภายในเวลาปฐมยามนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นความสามารถของพระอานนท์ที่แสดงถึงความฉลาดรอบรู้ รู้จักกาลเทศะ สมกับที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสรรเสริญเอาไว้ เพราะมัลลกษัตริย์มีหลายพระองค์ด้วยกัน หากจัดให้เพียงพระองค์เดียวเข้าเฝ้าแล้ว ก็จะทำให้ใช้เวลาในการเข้าเฝ้านาน เสียเวลาไปเปล่าประโยชน์ และยังเป็นการรบกวนเวลาที่พระพุทธองค์จะได้ทรงพักผ่อนจากการประชวรอีกด้วย

ก่อนที่จะได้ผ่านไปยังเหตุการณ์ต่อไป จะได้ชี้แจงถึงสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินารา ซึ่งประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมาก ในเมื่อพระพุทธองค์ทรงประชวรอย่างหนักขนาดนั้น เพราะเหตุใดจึงต้องเดินทางมาไกล เพื่อมาปรินิพพานที่เมืองนี้ ทั้งที่เมืองอื่นมีอยู่มากมายหลากหลาย และยังอยู่ใกล้กว่าเมืองกุสินาราอีกด้วย โดยสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรินิพพานที่เมืองกุสินารานี้ มีอยู่ 3 ประการ (ที.ม. 13/162/415-416 แปล.มมร.)

1. พระพุทธองค์จะได้แสดงมหาสุทัสสนสูตร ที่แสดงถึงพระเจ้าจักรพรรดิสุทัสสนะผู้ปกครองกุสาวดีราชธานี อันเป็นเมืองกุสินาราในอดีต เมื่อมหาชนฟังแล้วก็จะเกิดกุศล แล้วทำตามที่พระพุทธองค์ตรัส ซึ่งถ้าพระพุทธองค์เสด็จไปปรินิพพานในเมืองอื่นก็จะไม่ได้ทรงแสดงพระสูตรนี้

---

[16] เสียงทั้ง 10 ประการ ได้แก่ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงกังสดาล เสียงขับร้อง เสียงประโคม และเสียงผู้คนร้องเรียกค้าขายกัน

2. พระพุทธองค์ทรงหวังจะได้โปรดสุภัททปริพาชก ซึ่งเป็นพุทธเวไนย คือ เฉพาะพระองค์เท่านั้นที่โปรดได้ สาวกอื่นโปรดไม่ได้ สุภัททปริพาชกนี้จะเข้ามาสู่สำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วถามปัญหา ขอบรรพชาอุปสมบท เรียนกรรมฐานจากพระตถาคต แล้วจะได้บรรลุพระอรหันต์ในขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ เป็นปัจฉิมสาวกโดยแท้ ดังบุญที่ตนเองได้ทำไว้ในอดีตชาติ กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปทุมุตระและพระภิกษุ 100,000 รูป ถึง 7 วัน แล้วตั้งความปรารถนาไว้ว่าขอบรรลุธรรมก่อนผู้อื่น โดยในอดีต ได้คิดทำบุญช้ากว่าพี่ชาย รอให้ทำนาเสร็จเสียก่อนจึงค่อยถวายทาน แต่พี่ชายคิดทำบุญก่อน แม้น้องชายจะห้ามและไม่ยอมทำด้วยก็ตาม แต่ตนเองก็ได้ทำตามที่ปรารถนาไว้ โดยพี่ชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นพระโกณฑัญญะ และด้วยบุญที่คิดทำก่อน จึงทำให้เป็นสาวกองค์แรกในพระพุทธศาสนา ท่านได้รับการยกย่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านผู้รัตตัญญู หมายถึง เป็นผู้ได้บรรลุอมตธรรมก่อนสาวกรูปอื่น ส่วนน้องชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นสุภัททปริพาชก และด้วยบุญที่คิดทำทีหลัง จึงทำให้เป็นสาวกองค์สุดท้าย (ที.ม. 13/162/434 แปล.มมร.)

3. การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลือกที่จะเสด็จปรินิพพานที่เมืองเล็กๆ อย่างกุสินารา ก็เป็นผลดีต่อบ้านเมือง ที่จะทำให้ไม่เกิดสงครามระหว่างเมืองขึ้นเพื่อแย่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยมีโทณพราหมณ์เป็นผู้ระงับการวิวาท แล้วแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ แต่ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานที่เมืองใหญ่ๆ ก็อาจจะเกิดสงครามระหว่างเมืองแน่นอน เพราะด้วยความที่ตนเป็นเมืองใหญ่ ก็คงจะใช้อำนาจในการที่จะเก็บพระบรมสารีริกธาตุไว้ในเมืองของตน

7.2.6 สาวกองค์สุดท้าย

สุภัททปริพาชกเป็นชาวเมืองกุสินารา หลังจากที่ทราบข่าวว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน จึงเกิดความปริวิตกขึ้น ปรารถนาจะไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาที่ตนยังสงสัย ได้ขออนุญาตกับพระอานนท์ถึง 3 ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่อนุญาต เพราะเกรงว่า พระพุทธองค์จะทรงเหน็ดเหนื่อย พระพุทธองค์ทรงสดับคำเจรจาของพระอานนท์กับสุภัททปริพาชก จึงตรัสให้พระอานนท์อนุญาตให้สุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าตามประสงค์ เมื่อสุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าแล้ว ก็ถามถึงครูทั้ง 6[17] ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิที่ต่างปฏิญญาว่าตนเองเป็นผู้วิเศษ เป็นพระอรหันต์ได้ตรัสรู้ยิ่งด้วยปัญญา เจ้าลัทธิเหล่านั้นได้ตรัสรู้จริงหรือไม่

---

[17] ครูทั้ง 6 คือ ปูรณกัสสปะ, มักขลิโคสาล, นิครนถนาฏบุตร, สญชัยเวลัฏฐบุตร, ปกุทธกัจจายนะ และอชิตเกสกัมพล

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสดับอย่างนั้นแล้ว ได้ตรัสห้ามสุภัททปริพาชก แล้วทรงแสดงธรรมแก่สุภัททปริพาชกว่า “ดูก่อนสุภัททะ ศาสนาใด ไม่มีอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ศาสนานั้น ย่อมไม่มีสมณะ ที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 แต่ว่าอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนาใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนานั้น สุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนานี้ ดังนั้น สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนานี้ หากภิกษุทั้งหลายยังคงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่ในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 นี้แล้ว โลกนี้ก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์ ส่วนลัทธิอื่นๆ ไม่มีสมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4[18] จึงว่างจากสมณะผู้รู้”

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว สุภัททปริพาชกเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก ได้ทูลขออุปสมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงติตถิยปริวาส คือวิธีการอยู่กรรมสำหรับพวกเดียรถีย์ที่มาบวชในพระพุทธศาสนา โดยต้องอยู่ปริวาสเป็นเวลา 4 เดือน จึงจะได้บวชเป็นภิกษุได้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสอย่างนี้ สุภัททปริพาชกก็ไม่ล้มเลิกความตั้งใจที่จะบวช และยังกราบทูลว่า จะอยู่นานถึง 4 ปี ก็ย่อมได้ แล้วค่อยบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์จึงดำรัสสั่งให้พระอานนท์นำสุภัททปริพาชกไปอุปสมบท และเมื่อสุภัททอุปสมบทและได้รับกรรมฐานจากพระพุทธองค์แล้ว ก็ตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนสามารถบรรลุพระอรหันต์ได้ในขณะที่พระพุทธองค์ยังมีพระชนมชีพอยู่

7.2.7 ปัจฉิมโอวาท

ครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์ได้มาประชุมพร้อมกันแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ไว้อย่างนี้

1) เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว อย่าพึงมีความคิดว่า ศาสดาไม่มีแล้ว เพราะธรรมและวินัยที่ตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติไว้แล้ว ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาแทนพระองค์

2) การร้องเรียกกันด้วยคำว่า อาวุโส ในตอนนี้เป็นการเสมอกันไปทั้งแก่และอ่อน ฉะนั้น ต่อไปนี้ ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า ด้วยชื่อ ด้วยตระกูล หรือด้วยคำว่า อาวุโส ส่วนภิกษุผู้อ่อนกว่า พึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า ภันเต หรือ อายัสมา

3) ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ในเวลาที่ตถาคตปรินิพพานแล้ว ก็อนุญาตให้สงฆ์ถอดถอนได้

---

[18] สมณะที่ 1 หมายถึง พระโสดาบัน, สมณะที่ 2 หมายถึง พระสกิทาคามี, สมณะที่ 3 หมายถึง พระอนาคามี, สมณะที่ 4 หมายถึง พระอรหันต์

4) ให้พระอานนท์ลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันนภิกษุ ด้วยการไม่ให้คณะสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอน และคบหาสมาคมด้วย

จากนั้นจึงทรงประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามความข้องใจสงสัยในพระรัตนตรัย หรือแม้ในข้อปฏิบัติที่ยังสงสัยอยู่ แต่ปรากฏว่าไม่มีภิกษุรูปใดทูลถาม แม้พระพุทธองค์จะตรัสถามถึง 3 ครั้งก็ตาม พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เพราะภิกษุที่ประชุมกันอยู่ 500 รูปนี้ อย่างน้อยก็เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีทางที่จะได้ตรัสรู้ต่อไปในภายภาคหน้า และพระพุทธองค์ได้ทรงประทานปัจฉิมโอวาทแก่พุทธบริษัทสี่ไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

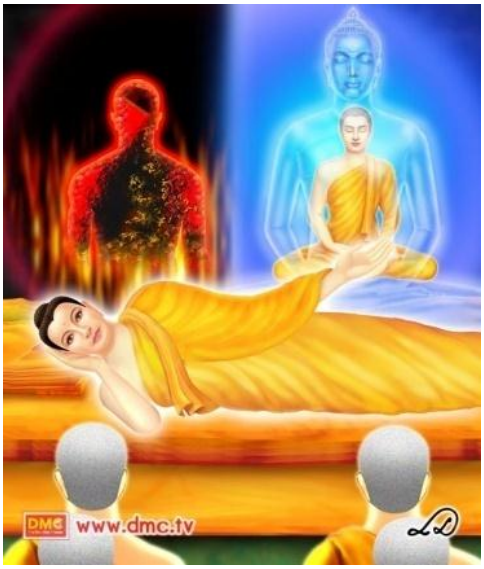

ภาพที่ 7.9 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปัจฉิมโอวาท

7.2.8 เสด็จดับขันธปรินิพพาน

เมื่อประทานปัจฉิมโอวาทเสร็จสิ้นแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานในเวลาใกล้รุ่งของคืนวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 6 เมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา ตรงตามเวลาที่ทรงปลงอายุสังขารไว้ โดยทรงปรินิพพานอย่างสง่างามด้วยการเจริญกัมมฐานแบบอนุโลม 8 ปฏิโลม 9 ด้วยสมาบัติ 8 และสมาบัติ 9 แล้วเสด็จปรินิพพาน การเข้าญาณสมาบัตินี้ มีพระอนุรุทธะ ผู้เป็นเลิศทางด้านทิพยจักขุเป็นพยานรู้เห็นการปรินิพพานของพระองค์

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ สั่นสะเทือนเลื่อนลั่นสนั่นหวั่นไหว มหาสมุทรปั่นป่วนหวั่นไหว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือขึ้น

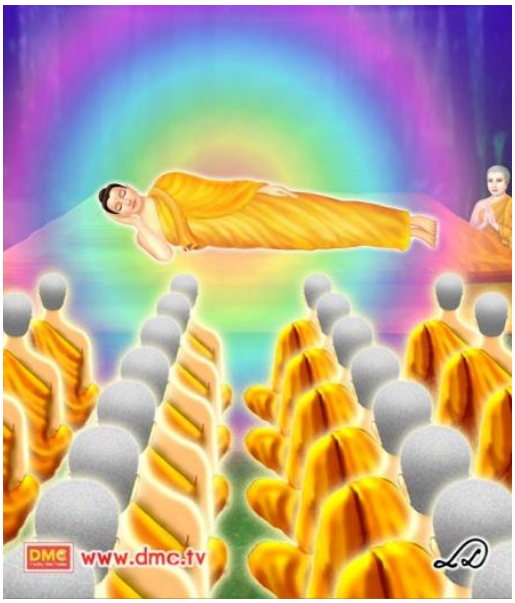

ภาพที่ 7.10 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน

7.2.9 เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน

เมื่อถึงเวลาเช้า พระอนุรุทธะได้ให้พระอานนท์แจ้งข่าวการปรินิพพานแก่มัลลกษัตริย์ เมื่อมัลลกษัตริย์ทราบข่าว ก็เศร้าโศกเสียใจ และได้ดำรัสสั่งให้ประกาศข่าวการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่พวกชาวเมืองให้รู้ทั่วกัน จากนั้นก็มีผู้คนจากทุกสารทิศ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตนำเครื่องสักการบูชาพระบรมศพกันอย่างเนืองแน่นตลอดเวลา 6 วัน

ในวันที่ 7 บรรดามัลลกษัตริย์ได้ปรึกษากันว่า จะจัดขบวนแห่พระบรมศพออกไปทางทิศใต้ของเมืองกุสินารา แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพในที่นั้น จึงได้จัดเตรียมอัญเชิญพระบรมศพออกไป แต่ก็ไม่สามารถเคลื่อนพระบรมศพออกจากที่ได้ จึงเข้าไปถามพระอนุรุทธะจึงได้ทราบว่าที่บรรดามัลลกษัตริย์ทำไปนั้นไม่เป็นไปตามประสงค์ของเหล่าเทวดา เหล่าเทวดาประสงค์จะอัญเชิญพระบรมศพไปทางด้านทิศเหนือ แล้วเข้าสู่พระนครทางประตูด้านทิศเหนือนั้น ผ่านเข้ามาใจกลางพระนคร แล้วออกมานอกพระนครทางประตูทิศตะวันออก แล้วนำไปประดิษฐานถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธนเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา เมื่อพวกมัลลกษัตริย์ทำตามนั้นก็สามารถเคลื่อนพระบรมศพได้

1) การถวายพระเพลิง

เมื่ออัญเชิญพระบรมศพมาถึงมกุฏพันธนเจดีย์ ก็จัดการตามวิธีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบพระอานนท์ไว้ทุกประการ เมื่อได้เวลาถวายพระเพลิง มัลลกษัตริย์ทั้ง 4 ก็ทรงนำไฟเข้าไปจุด แม้จะทรงพยายามเท่าไร พระเพลิงก็ไม่ติดขึ้นมา จึงเข้าไปถามพระอนุรุทธะก็ได้ทราบว่า เหล่าเทวดาต้องการให้รอพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงก่อน พวกมัลลกษัตริย์จึงรอคอยการเดินทางมาของพระมหากัสสปะ

ทางด้านพระมหากัสสปะพร้อมกับภิกษุประมาณ 500 รูป กำลังเดินทางออกมาจากเมืองปาวา เพราะได้ทราบข่าวว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับที่เมืองกุสินารา ระหว่างทางได้หยุดพักที่ใต้ร่มไม้ริมทาง ได้เห็นอาชีวกคนหนึ่งเดินถือดอกมณฑารพมาจากเมืองกุสินารา โดยเอามาป้องศีรษะเป็นร่มกั้นแสงแดด เมื่อพระมหากัสสปะเห็นเช่นนั้นแล้ว จึงคิดว่าดอกมณฑารพเป็นดอกไม้ทิพย์ ไม่ได้มีอยู่บนโลกมนุษย์ แต่หากจะมีก็เฉพาะในวันและเวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติ ออกบรรพชา ตรัสรู้ เป็นต้น จึงจะบันดาลให้ดอกมณฑารพตกลงมาสู่มนุษยโลก จึงเข้าไปถามก็ทราบความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว

เมื่อได้ฟังเช่นนั้น ภิกษุพวกที่เป็นปุถุชนก็เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก ส่วนภิกษุผู้เป็นอรหันตขีณาสพก็เกิดธรรมสังเวช แต่มีพระสุภัททะภิกษุ ผู้บวชตอนแก่ ได้กล่าวห้ามไม่ให้ภิกษุเหล่านั้นร้องไห้ แต่ให้ดีใจกลับการเสด็จปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจะได้ไม่ต้องมีใครคอยมาสอนอีกต่อไป และจะทำอะไรก็ได้ตามความชอบใจ พระมหากัสสปะได้ฟังเช่นนั้น รู้สึกหดหู่ใจและจะลงโทษแก่พระสุภัททะ แต่เห็นว่ายังไม่ใช่เวลานี้ จึงปลอบประโลมเหล่าภิกษุ ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองกุสินารา

เมื่อพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงเมืองกุสินารา เข้าไปสู่พันธนเจดีย์ แล้วกระทำประทักษิณ คือ เดินเวียนขวารอบจิตกาธาน 3 รอบ แล้วยืนอยู่เบื้องพระยุคลบาท ตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระยุคลบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชำแรกออกมาจากหีบพระบรมศพ ทันใดนั้นพระยุคลบาททั้งคู่ ก็โผล่ออกมาภายนอก พระมหากัสสปะเหยียดมือทั้งสองจับพระยุคลบาท ยกขึ้นวางไว้บนศีรษะของตน และเมื่อถวายบังคมแล้ว พระยุคลบาททั้งสองก็ถอยกลับคืนสู่หีบทองดังเดิม โดยที่ผ้าคลุมหีบทองและเชิงตะกอน ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวจากที่แต่ประการใด เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

ในขณะนั้น ได้เกิดเสียงร้องไห้ปริเวทนาของเหล่าเทวาและมนุษย์ทั้งหลายมากมายยิ่งกว่าวันดับขันธปรินิพพาน แล้วเกิดพระเพลิงลุกขึ้นไหม้พระบรมศพเอง เมื่อไฟมอดดับลง

พระอัฐิ พระเกศา พระโลมา พระนขา และพระทันตา กับผ้าหุ้มห่อพระสรีระกายชั้นในและผ้าคลุมที่อยู่ภายนอกสุดอีกผืนหนึ่ง ไม่ได้ถูกไฟเผาไหม้ไปด้วย นอกนั้นถูกไฟเผาไหม้จนหมดสิ้น ไม่ได้มีปรากฏหลงเหลืออยู่เลย จากนั้นมีท่อน้ำไหลออกมาเองจากท้องฟ้า มีน้ำพุขึ้นจากต้นสาละดับจิตกาธาน รวมทั้งเหล่ามัลลกษัตริย์ก็นำน้ำหอมทั้งหลายช่วยกันดับ แล้วจึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานที่สัณฐาคารศาลาภายในเมืองกุสินารา มีเครื่องป้องกันรอบอาคาร มีทหารถือธนูคอยพิทักษ์ มีงานฉลองสักการบูชาต่ออีก 7 วันการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 เรียกวันนี้ว่า “วันอัฐมีบูชา”

2) การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อข่าวการปรินิพพานและถวายพระเพลิงพระสรีระของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่ออกไปตามเมืองและแว่นแคว้นต่างๆ ทำให้บุคคลที่มีความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธองค์ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ลิจฉวี เป็นต้น รวม 7 แห่ง ต่างส่งทูตเชิญราชสาสน์มาขอส่วนแบ่งพระสารีริกธาตุ เพื่อนำไปสร้างสถูปทำการสักการบูชา แต่ละเมืองได้ส่งคณะทหารร่วมมากับราชทูต พากันตั้งล้อมเมืองกุสินาราไว้อย่างแน่นหนา แต่พวกมัลลกษัตริย์เกิดความหวงแหนพระบรมสารีริกธาตุ เพราะเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรินิพพานในแคว้นของตน จึงจะไม่ยอมแบ่งพระสารีริกธาตุให้ใคร ทำให้เหล่ากษัตริย์เกิดความไม่พอใจ คิดที่จะทำสงครามกัน เพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ

ในขณะนั้น โทณพราหมณ์ซึ่งเป็นชาวเมืองกุสินารา เป็นอาจารย์ผู้มีลูกศิษย์ทั่วชมพูทวีป แม้แต่กษัตริย์ทั้งหลายก็เป็นลูกศิษย์ของโทณพราหมณ์ ได้พิจารณาเห็นอย่างนั้น จึงเข้ามาระงับการทำสงครามในครั้งนี้ และได้กล่าวเตือนสติเหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย ทำให้ทุกฝ่ายพร้อมใจให้โทณพราหมณ์ดำเนินการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยทำการแบ่งเป็นส่วนๆ เท่าๆ กัน เหล่ากษัตริย์พร้อมด้วยราชทูตที่มาจากแคว้นต่างๆ จึงแยกย้ายกันกลับไป และภายหลังโมริยกษัตริย์ได้อัญเชิญพระอังคารที่ได้รับจากมัลลกษัตริย์ไปทำสถูปบรรจุไว้ให้มหาชนสักการบูชา ณ ปิปผลิวัน แม้แต่พระอินทร์ก็เสด็จมาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานไว้ ณ มหาจุฬามณีเจดีย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อให้เทวดาทั้งหลายสักการบูชา

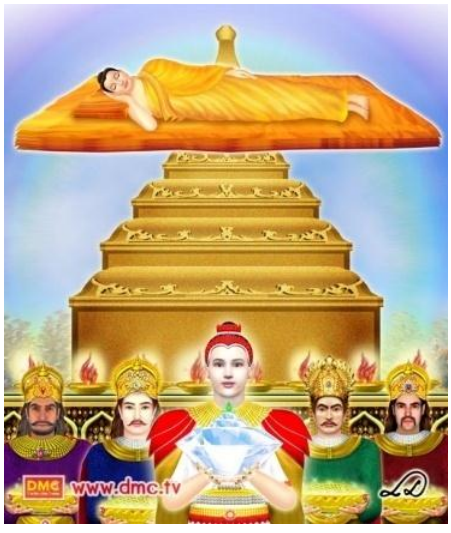

ภาพที่ 7.11 การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

หลังจากที่ทำการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุกันแล้ว ล่วงเลยมาได้ 3 เดือน พระมหากัสสปะได้ปรารภเหตุที่พระสุภัททะผู้บวชตอนแก่กล่าวจาบจ้วง แสดงความไม่เคารพในพระพุทธองค์ จึงได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นเป็นครั้งแรก ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว โดยในการทำสังคายนาในครั้งนี้ ได้ประชุมกันที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ มีพระมหากัสสปะเป็นประธานและทำหน้าที่เป็นผู้ถาม โดยมีพระอุบาลีเป็นผู้วิสัชชนาตอบพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสัชชนาตอบพระสูตรและพระอภิธรรม พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นศาสนูปถัมภก สนับสนุนการทำสังคายนา กระทำอยู่ 7 เดือนจึงเสร็จสิ้น

เหตุการณ์ต่างๆ ที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของพระชนม์ชีพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะทำให้พุทธบริษัททั้ง 4 ได้เห็นความเป็นบรมครูของโลกอย่างเช่นพระพุทธองค์ ที่ทรงทำหน้าที่จนวาระสุดท้ายของชีวิต โดยไม่ได้เห็นแก่ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อเสด็จไปในที่ใดก็ทรงสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์กับตนเอง และด้วยพระปัญญาญาณของพระพุทธองค์ ทำให้ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นในชมพูทวีป เพราะเหตุแห่งพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์

การเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่จะบอกให้ทุกชีวิตได้ทราบว่า ทุกชีวิตที่อยู่บนโลกใบนี้ ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงจากกฎไตรลักษณ์ คือ ยังต้องมีการเกิด การแก่ การเจ็บ และการตายในที่สุด แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐที่สุดในโลก ก็ยังทรงต้องเสด็จดับขันธปรินิพพาน ดังพระพุทธองค์ประทานปัจฉิมวาจาว่า ไม่ให้ภิกษุสงฆ์ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะสังขารทั้งหลายย่อมมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ก็ทรงมีคุณงามความดีและเกียรติคุณอันสุดประมาณ ที่ยังประจักษ์อยู่ในโลกและยังคงอยู่ในความทรงจำอันงดงามของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระพุทธองค์ทรงไม่ได้แต่งตั้งบุคคลใดเป็นศาสดาแทน แต่ทรงให้พระธรรมและวินัยที่พระองค์ได้ตรัสสอนและบัญญัติไว้เป็นศาสดาแทน ให้พุทธบริษัทได้ถือปฏิบัติมาถึงปัจจุบัน

บทที่ 8

ยุคพระศรีอริยเมตไตรย

บทที่ 8 ยุคพระศรีอริยเมตไตรย

โครงสร้างเนื้อหา

8.1 พระอชิตะบรมโพธิสัตว์

8.1.1 การถวายผ้าสาฎกของพระนางมหาปชาบดีโคตรมี

8.1.2 พระอชิตะบรมโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์

8.2 ความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

8.2.1 ความแตกต่างของยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้ากับยุคปัจจุบัน

8.2.2 ความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

8.2.3 สิ่งพิเศษในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

8.3 พระเจ้าจักรพรรดิในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

8.3.1 พระเจ้าสังขบรมจักรพรรดิ

8.3.2 อดีตชาติพระเจ้าสังขบรมจักรพรรดิ

8.3.3 พระเจ้ามหาปนาทะ

8.3.4 ภัททชิกุมาร

8.3.5 ปราสาททองแก้วเจ็ดชั้น

แนวคิด

1. ในยุคต้นของกัปขัยลง เมื่อมนุษย์มีอายุเฉลี่ย 80,000 ปี พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะเสด็จอุบัติลงมาบังเกิดบนโลก เป็นพระพุทธเจ้าประเภทวิริยาธิกพุทธเจ้า หรือพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งด้วยความเพียร ในยุคของท่านจะมีความแตกต่างกับโลกในยุคนี้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพดิน อากาศ ฟ้า ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ความเป็นอยู่ของผู้คน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมไปถึงปัจจัยสี่ด้วย กระทั่งรูปสมบัติ ลักษณะของร่างกายของมนุษย์ในยุคนั้น กับมนุษย์ในยุคของเรานี้ก็จะแตกต่างกัน

2. ในยุคที่พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าลงมาบังเกิด เป็นยุคที่มีความศิวิไลซ์เป็นที่น่าอัศจรรย์และน่าเหลือเชื่อเป็นอย่างยิ่ง จำแนกเป็นหัวข้อคร่าวๆ ได้อย่างน้อย 6 ประการ คือ สภาพเศรษฐกิจและสังคม สุขอนามัย ชีวิตการครองเรือน เรื่องอาชญากรรม สภาพดินฟ้าอากาศและสิ่งแวดล้อม และพืชพันธุ์ธัญญาหาร อีกทั้งผลจากการบำเพ็ญบารมี 30 ทัศมาอย่างต่อเนื่อง

ยาวนานกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป ทำให้ยุคของท่านยังมีสิ่งพิเศษอีกหลายประการ เช่น ไม่มีคนบ้าใบ้ ไม่มีคนตาบอด ไม่มีคนง่อยเปลี้ย ไม่มีคนเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่มีการขู่อาฆาตมาดร้ายระหว่างกันและกัน มีแต่ผู้คนที่มีรูปร่างสมส่วนงดงาม ผู้คนจะมีความสะดวกสบายในการเดินทาง แผ่นดินจะราบเรียบสม่ำเสมอไม่ขรุขระ เป็นต้น

3. พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จลงมาบังเกิดตรงกับสมัยของพระเจ้าสังขบรมจักรพรรดิ แห่งเกตุมดีนคร ผู้ทรงมีมีปราสาททองประดับด้วยรัตนชาติ ผุดขึ้นมาจากแม่น้ำคงคาเพื่อรองรับพระราชพิธีราชาภิเษกของพระองค์ พระเจ้าสังขะบรมจักรพรรดิยังทรงใช้ปราสาททองหลังนี้ เป็นที่บำเพ็ญจักรวรรดิวัตร 12 และรักษาอุโบสถศีลอีกด้วย ในกาลต่อมา เมื่อพระองค์ทรงได้มาพบและได้ฟังธรรมจากพระศรีอริยเมตไตรยแล้ว พระองค์ก็จักเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในฆราวาสวิสัย ทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ พร้อมทั้งรัตนทั้งเจ็ดประการเพื่อออกบวช และพระองค์จักได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องพระอชิตะบรมโพธิสัตว์แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติของพระอชิตบรมโพธิสัตว์ในชาติที่ได้รับพุทธพยากรณ์ได้

2. เมื่อศึกษาเรื่องความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า นักศึกษาสามารถอธิบายความแตกต่างของยุคพระศรีอริยเมตไตรยกับยุคปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง

3. เมื่อศึกษาเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิในยุคพระศรีอริยเมตไตรยแล้ว นักศึกษาสามารถบอกความสัมพันธ์ของพระเจ้าจักรพรรดิกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

บทที่ 8
ยุคพระศรีอริยเมตไตรย

เรื่องราวของพระศรีอริยเมตไตรยที่จะได้กล่าวต่อไปนั้นคือพระโพธิสัตว์ที่จะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป และเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้ ซึ่งเรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละพระองค์นั้น ถือเป็นเรื่องราวที่พวกเราชาวพุทธทุกๆ คนควรจะรู้และจำเป็นต้องรู้ เพื่อที่จะได้นำเอาเรื่องราวการสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์มาเป็นทิฏฐานุคติหรือเอามาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต รวมถึงชาวโลกทุกคนด้วย ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้มีการบันทึกอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นเนื้อความจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และในคัมภีร์อื่นๆ อีกด้วย

ในบทที่ 8 นี้ นักศึกษาจะได้ศึกษาถึงเรื่องราวการสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรยในพระชาติที่ลงมาบังเกิดเป็นพระอชิตะบรมโพธิสัตว์ และได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะได้ศึกษาถึงความแตกต่างของยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้ากับยุคปัจจุบัน และสิ่งพิเศษในยุคพระศรีอริยเมตไตรย เพื่อจะทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างคุณงามความดียิ่งๆ ขึ้นไป

8.1 พระอชิตะบรมโพธิสัตว์

8.1.1 การถวายผ้าสาฎกของพระนางมหาปชาบดีโคตมี

เมื่อใดก็ตามที่พระโพธิสัตว์ ผู้บำเพ็ญบารมีมาอย่างยิ่งยวด มีบารมีเพียงพอที่จะได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต มีโอกาสได้มาเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว การพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์จะต้องทรงกระทำ แม้ในยุคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระพุทธองค์ก็ทรงได้ประทานพุทธพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่พระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งเช่นกัน ซึ่งเรื่องราวในส่วนนี้ก็มีปรากฏในคัมภีร์พระปฐมสมโพธิกถา

เรื่องมีอยู่ว่า ในสมัยที่พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์เป็นครั้งที่สอง ครั้งแรกพระพุทธองค์เสด็จไปโปรดพุทธบิดาและเหล่าพระประยูรญาติ พระนางมหาปชาบดีโคตมี

ทรงมีความตั้งใจที่จะนำผ้าสาฎก[1] ที่คัดสรรมาอย่างดีและกรรมวิธีในการทำตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้น ล้วนทำอย่างละเอียดประณีตและพิถีพิถันมากกว่าผ้าสาฎกผืนใดๆ ในโลกไปถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในขั้นตอนแรก พระนางมหาปชาบดีโคตรมี จะทรงรับสั่งให้ช่างทองทำอ่างทองคำขึ้นมาทั้งหมดเจ็ดใบ เพื่อเอาไว้สำหรับปลูกเมล็ดฝ้ายที่จะนำมาใช้ทอผ้าสาฎกทั้งสองผืน ขั้นตอนต่อมาหลังจากได้อ่างทองคำแล้ว พระนางก็ทรงรับสั่งให้นำทองคำบริสุทธิ์มาฝนจนเป็นผงละเอียด แล้วเอามาผสมกับเครื่องปรุงที่ประกอบไปด้วยจตุมธุรสทั้งสี่ อันได้แก่ น้ำมันเนย น้ำมันงา น้ำผึ้ง และน้ำตาลโตนด ที่ทำหน้าที่เหมือนเป็นวิตามินที่ช่วยเสริมให้เมล็ดพันธุ์ฝ้ายเจริญเติบโต และมีความอุดมสมบูรณ์เป็นพิเศษ เมื่อได้ส่วนประกอบต่างๆ แล้ว ก็นำส่วนผสมทั้งหมดมาคลุกเคล้ากับดินเนื้อดี แล้วนำไปบรรจุ ใส่ลงในอ่างทองคำทั้งเจ็ดใบที่เตรียมเอาไว้ จากนั้นจึงนำเมล็ดฝ้ายมาปลูกพร้อมกับรดด้วยน้ำนมโคสดผสมผงทองคำบริสุทธิ์ทุกวัน

เมื่อต้นฝ้ายเริ่มเจริญงอกงามขึ้น จนผลิดอกออกบานสะพรั่ง พระนางก็จะทรงเก็บดอกฝ้ายนำมาใส่ในผอบทองคำ แล้วทรงนำดอกฝ้ายเหล่านั้นไปหีบ ดีด และปั่น ทำให้เป็นเส้นใยด้วยพระองค์เองอย่างพิถีพิถัน และด้วยกรรมวิธีในการผลิตเส้นใยที่มีความละเอียดประณีตถึงขนาดนี้จึงทำให้เส้นใยสำหรับทอผ้าสาฎกของพระนางมีความละเอียดประณีต ยากที่จะมีเส้นใยทอผ้าอื่นใดมาเสมอเหมือนได้เลย

ในขั้นตอนสุดท้าย หลังจากที่พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้เส้นใยสำหรับทอผ้าสาฎกทั้งสองผืนแล้ว พระนางก็จะทรงเฟ้นหาช่างทอผ้าชั้นเลิศที่มีฝีมือในการทอผ้าแบบหาตัวจับยาก เมื่อได้ตัวช่างทอผ้าฝีมือดีแล้ว จะทรงดูแลช่างทอผ้าเหล่านั้นเป็นอย่างดี โดยให้ช่างเหล่านั้นรับประทานแต่อาหารเลิศรส อีกทั้งพระนางยังทรงมอบเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับที่สวยงามเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นของกำนัลและเป็นกำลังใจให้แก่ช่างเหล่านั้นอีกด้วย ในทุกๆ วันพระนางจะเสด็จเดินทางไปคุมการทอผ้าด้วยพระองค์เองมิได้ขาด จนกระทั่งการทอผ้าสาฎกทั้งสองผืนเสร็จสมบูรณ์ และด้วยกรรมวิธีในการผลิตผ้าสาฎกทั้งสองผืนที่มีความละเอียดประณีตและพิถีพิถันในทุกๆ ขั้นตอน จึงทำให้ผ้าสาฎกทั้งสองผืนมีเนื้อผ้าที่สวยงาม มีความละเอียดอ่อนประณีต และมีสัมผัสนุ่มนวลเป็นอย่างมาก อีกทั้งสีของผ้าสาฎกทั้งสองผืน ยังเป็นสีทองเหลืองอร่ามที่มีประกายเปล่งปลั่งงดงามประดุจทำด้วยเส้นใยทองคำ ที่แลดูมีมูลค่ามหาศาลมิอาจจะประเมินราคาได้

---

[1] ผ้าสำหรับใช้นุ่งห่มของพระภิกษุ

เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ผ้าสาฎกทั้งสองผืนมาแล้วก็ได้นำผ้าสาฎกคู่นั้นใส่ไว้ในผอบแก้ว แล้วรีบนำไปถวายแด่พระบรมศาสดาในทันที แต่พระพุทธองค์ก็ทรงหาได้รับผ้าสาฎกคู่นั้นไม่ แม้พระนางจะทูลอ้อนวอนให้พระพุทธองค์ทรงรับถึงสามครั้งแล้วก็ตาม พระพุทธองค์กลับตรัสบอกให้พระนางถวายผ้าสาฎกคู่นั้นแด่คณะสงฆ์แทน (ม.อุ. 14/376/424 มจร)

สาเหตุที่พระบรมศาสดาไม่ทรงรับผ้าสาฎกคู่นั้น เป็นเพราะว่าทรงหวังจะให้พระนางปชาบดีโคตมีได้อานิสงส์ใหญ่ ทั้งนี้เพราะพระน้านางทรงถึงพร้อมไปด้วยเจตนาทั้งสามกาล คือ บุพพเจตนา (คือ ก่อนให้ก็ดีใจ) มุญจนเจตนา (คือ ขณะให้ก็เลื่อมใส) และ อปราปรเจตนา (คือ ครั้นให้ไปแล้วก็มีจิตที่แช่มชื่นเบิกบาน) ดังนั้น หากพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ถวายวัตถุทานอันประณีตนี้แด่คณะสงฆ์เป็นสังฆทานแล้ว บุญก็จะบังเกิดขึ้นอย่างมากมายมหาศาลแก่พระนางเอง

อานิสงส์แห่งปาฏิปุคคลิกทาน

ปาฏิปุคคลิกทาน[2] คือ การถวายทานที่เฉพาะเจาะจง (ม.อุ. 14/376/427- 429 มจร) มีอานิสงส์น้อยกว่าการถวายทานแบบสังฆทานเป็นอย่างมาก ซึ่งการถวายทานแบบปาฏิปุคคลิกทานจะมีอานิสงส์ตามลำดับ ดังนี้

1. เมื่อบุคคลใดให้ทานแก่สัตว์เดียรัจฉาน ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้ 100 เท่า
2. เมื่อบุคคลใดให้ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีล ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้ 1,000 เท่า
3. เมื่อบุคคลใดให้ทานแก่ปุถุชนผู้มีศีลเป็นปกติ ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้ 100,000 เท่า
4. เมื่อบุคคลใดให้ทานแก่นักบวชนอกพระพุทธศาสนาผู้มีฌานอภิญญา ปราศจากความกำหนัดในกาม ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้แสนโกฏิเท่า

---

[2] ให้ทานกับสัตว์เดรัจฉานมีอานิสงส์ 100 เท่า หมายความว่า มีอานิสงส์ตามส่งผล 100 อัตภาพ หรือ 100 ชาติ ดังนั้น คำว่า เท่า หมายถึง อัตภาพหรือชาตินั่นเอง ปกติการให้ทานจะได้อานิสงส์หลัก 5 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ยกตัวอย่างเช่น ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน 1 ตัว ผู้ให้ย่อมได้อานิสงส์ 100 ชาติ กล่าวคือ ย่อมได้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ อย่างละ 100 ชาติ นั่นเอง

จากอานิสงส์ของข้อ 4 ในข้างต้น จะเห็นได้ว่าบุคคลใดให้ทานแด่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้เกิดขึ้น แม้ผู้ปฏิบัติจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่พึ่งบวชในวันนั้นก็ตาม แต่พระภิกษุสามเณรผู้นั้นก็ได้ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง ทายก (หรือผู้ให้ทาน) นั้น จะได้รับอานิสงส์แห่งบุญนับประมาณมิได้ ดังนั้น ทานที่ทำกับพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบัน (หรือผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้เกิดขึ้น) พระสกทาคามี (หรือผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามิผลให้เกิดขึ้น) พระอนาคามี (หรือผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามิผลให้เกิดขึ้น) พระอรหันต์ (หรือผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตตผลให้เกิดขึ้น) พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีอานิสงส์มากมายมิอาจประมาณได้

แต่ถึงกระนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงสรรเสริญว่า ปาฏิปุคคลิกทานมีอานิสงส์มากกว่าสังฆทานเลย พระพุทธองค์กลับทรงยืนยันพร้อมกับตรัสบอกให้พระนางปชาบดีโคตมีถวายผ้าสาฎกทั้งสองผืนนั้นแด่คณะสงฆ์แทน เมื่อพระนางปชาบดีโคตมีได้ทราบอานิสงส์แห่งสังฆทานเช่นนี้แล้ว ความรู้สึกปลื้มปีติปราโมทย์ใจก็พลันบังเกิดขึ้นมาแทนที่ พระนางจึงทรงน้อมถวายผ้าสาฎกทั้งสองผืนนั้นแด่คณะสงฆ์ โดยเริ่มถวายจากพระอัครสาวกทั้งสอง และพระอสีติมหาสาวกก่อน แต่พระอรหันตสาวกเหล่านั้น กลับไม่มีรูปใดรับผ้าของพระนางเลย

ด้วยเหตุนี้ พระนางจึงได้นำผ้าไปถวายพระสาวกรูปอื่นๆ ไล่ลงมาเรื่อยๆ แต่สุดท้ายก็ยังไม่มีภิกษุรูปใดยอมรับผ้าของพระนาง จะเหลือก็แต่พระอชิตะภิกษุซึ่งนั่งอยู่ท้ายแถว ซึ่งอชิตะภิกษุรูปนี้เป็นพระภิกษุผู้บวชใหม่ในพระศาสนา และในที่สุดพระนางก็ได้เข้าไปถวายผ้าทั้งสองผืนนั้นแด่พระอชิตะ ด้วยความที่พระนางปชาบดีโคตมีทรงทุ่มเทในการทำผ้าสาฎกทั้งสองผืนอย่างสุดหัวใจ แต่เมื่อครั้นนำผ้าสาฎกมาถวายแด่พระบรมศาสดาและคณะสงฆ์แล้ว กลับไม่มีพระอสีติมหาสาวกรูปใดยินดีน้อมรับผ้าผืนนี้เลยแม้สักรูปเดียว จะมีก็แต่อชิตะภิกษุที่เป็นพระบวชใหม่ที่นั่งอยู่ท้ายแถวเท่านั้น เมื่อเจอกับเหตุการณ์เช่นนี้ พระนางปชาบดีโคตมีจึงทรงรู้สึกเสียพระทัยเป็นอย่างมาก เพราะผู้ที่ได้รับผ้าสาฎกใหม่เนื้อดีนั้น แทนที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรืออสีติมหาสาวก แต่กลับกลายเป็นพระภิกษุที่เพิ่งบวชใหม่ชื่อว่า "พระอชิตะ"

8.1.2 พระอชิตะบรมโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์

พระบรมศาสดาทรงประกาศให้พระนางปชาบดีโคตมี รวมถึงเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ได้รับทราบไปพร้อมๆ กันว่า พระอชิตะที่รับผ้าสาฎกจากพระน้านางของพระองค์นั้น ความจริงแล้วเป็นผู้ที่คู่ควรกับผ้าสาฎกคู่นี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าท่านจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงตรัสเรียกพระอานนท์ให้ไปนำบาตรของพระองค์มา เมื่อพระอานนท์ได้นำบาตรของพระพุทธองค์มาแล้ว ก็ทรงประคองบาตรด้วยพระหัตถ์ทั้งสองข้าง พร้อมกับทรงอธิษฐานจิตว่า “บาตรใบนี้เป็นบาตรของเรา ผู้ใดมีกำลังบุญที่คู่ควรกับบาตรใบนี้ ขอให้ผู้นั้นจงนำบาตรมาคืนแก่เราเถิด” ทันทีที่ทรงอธิษฐานจบ บาตรของพระพุทธองค์ก็ได้ลอยขึ้นไปในอากาศแล้วก็อันตรธานหายวับไปทันที ภายหลังจากบาตรของพระพุทธองค์ได้หายวับไปในอากาศแล้ว พระสารีบุตรผู้เป็นอัครสาวกเบื้องขวาซึ่งเป็นเลิศกว่าภิกษุอื่นด้านปัญญา ก็ได้ทราบถึงความตั้งใจในพระอากัปกิริยาที่พระบรมศาสดาทรงแสดงออกมาให้เห็นก่อนใครว่า พระพุทธองค์ทรงมีความตั้งใจที่จะให้ตนเองและเหล่าพระอสีติมหาสาวกทั้งหมดไปตามหาบาตรใบนี้มาคืนแด่พระพุทธองค์ ถึงแม้พระสารีบุตรจะสามารถล่วงรู้ความตั้งใจของพระพุทธองค์ แต่ท่านก็ไม่สามารถเข้าใจในพระประสงค์ที่แท้จริงของพระบรมศาสดา

จากนั้น พระสารีบุตรก็ได้ขันอาสาที่จะไปนำบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาเป็นรูปแรก โดยท่านได้เหาะลอยขึ้นไปบนอากาศ แล้วตรวจตราหาบาตรของพระพุทธองค์ด้วยดวงปัญญาอันเป็นเลิศของท่าน หลังจากที่เวลาล่วงเลยผ่านไปได้ไม่นานนัก ด้วยความที่พระสารีบุตรเป็นผู้ที่มีปัญญามาก ท่านจึงทราบว่ากำลังบุญของท่านคงไม่เพียงพอที่จะนำบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาเป็นแน่ จึงได้เหาะกลับมาพร้อมกับมือที่ว่างเปล่า

หลังจากนั้น พระโมคคัลลานะผู้เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ซึ่งเป็นเลิศกว่าภิกษุอื่นด้านการแสดงฤทธิ์ ก็ได้ขันอาสาที่จะไปตามหาบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาเป็นรูปต่อไป และในทันทีที่ท่านออกไปตามหาบาตร ท่านก็ได้แสดงฤทธานุภาพอันเป็นเลิศของท่าน เพื่อช่วยในการตามหาบาตรของพระพุทธองค์ อาทิ เช่น ปาฏิหาริย์กายออกไปอย่างมากมาย เพื่อให้แต่ละกายแยกกันตามหาบาตร เป็นต้น ถึงแม้ท่านจะเป็นเลิศกว่าภิกษุรูปอื่นทางด้านการแสดงฤทธิ์มากเพียงใดก็ตาม แต่ถึงกระนั้น ท่านก็ไม่สามารถนำบาตรมาถวายคืนแด่พระพุทธองค์ได้เช่นกัน

แม้แต่พระอนุรุทธะซึ่งเป็นเลิศกว่าภิกษุอื่นด้านทิพยจักษุ เมื่อท่านได้ขันอาสาที่จะไปตามหาบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาแล้ว ท่านก็ได้ใช้ทิพยจักษุอันเป็นเลิศ เล็งแลหาบาตรของพระพุทธองค์ในทันที ถึงแม้ท่านจะใช้ทิพยจักษุตรวจดูสัตว์โลกอยู่ตลอดเวลา แต่ในครั้งนี้.ไม่ว่าท่านจะตรวจตราดูเพียงใด บาตรของพระบรมศาสดาก็ไม่ปรากฏให้เห็นในข่ายญาณของท่านเลย

เหนือจากนั้น พระอสีติมหาสาวกทั้งหลาย ที่ล้วนเป็นเลิศในด้านต่างๆ ก็ได้ขันอาสาที่จะไปหาบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาด้วยเช่นกัน แต่ไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยผ่านไปนานสักเพียงใด ก็ยังไม่มีพระอสีติมหาสาวกรูปใดที่จะสามารถนำบาตรมาถวายคืนแด่พระบรมศาสดาได้

แม้แต่รูปเดียว ในที่สุดพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงรับสั่งกับอชิตภิกษุว่า “อชิตะ เธอจงไปนำบาตรของตถาคตมาเถิด”

เมื่อท่านอชิตภิกษุได้ฟังพระบรมศาสดาทรงรับสั่งเช่นนั้น ก็พลันเกิดความคิดขึ้นมาว่า “เหตุการณ์ในวันนี้ มันช่างน่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก ขนาดพระอสีติมหาสาวกทั้งหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธานุภาพ กลับไม่มีผู้ใดสามารถนำบาตรมาถวายคืนแด่พระพุทธองค์ได้เลย ส่วนตัวเรานั้นยังเป็นภิกษุปุถุชนธรรมดา ผู้ถูกกิเลสครอบงำอยู่ เหตุไฉนหนอ พระจอมไตรจึงตรัสสั่งให้เราแสวงหาบาตร จะต้องมีเหตุพิเศษสำหรับเราเป็นแน่”

ครั้นแล้ว ท่านอชิตภิกษุก็ได้ลุกขึ้นไปยืนอยู่กลางแจ้ง จากนั้นก็ได้มองขึ้นไปบนอากาศแล้วกระทำสัตยาธิษฐานว่า “อันตัวเรานี้ ได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเพื่อหวังประพฤติพรหมจรรย์ และรื้อสัตว์ขนสัตว์ให้พ้นจากห้วงแห่งวัฏสงสาร หากว่าศีลของเรายังบริสุทธิ์มิได้มีสิ่งใดด่างพร้อย ก็ขอให้บาตรของพระบรมศาสดาจงมาสถิตในมือของเราด้วยเถิด”

เมื่อท่านอชิตภิกษุกระทำสัตยาธิษฐานจบลง ท่านก็ได้เหยียดมือออกไป ในทันทีที่มือทั้งสองได้เหยียดออกไปจนเกือบจะสุดแขน บาตรของพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ตกลงมาจากนภากาศมาประดิษฐานอยู่ที่มือของท่าน เสมือนเป็นการบอกเหตุว่า บาตรใบนี้เป็นบาตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐยิ่งกว่าพระอสีติมหาสาวกและเหล่าพระสาวกทั้งหลาย การที่พระอชิตะสามารถรับบาตรของพระบรมศาสดาได้นั้น ทั้งนี้เพราะท่านมิได้ตั้งความปรารถนาจะเป็นเพียงพระสาวกหรือพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่อชิตภิกษุผู้นี้ที่แท้ก็คือหน่อเนื้อแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะได้มาตรัสรู้ธรรมในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า

เมื่อพระนางปชาบดีโคตมีได้ทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์ที่บังเกิดขึ้นต่อหน้าของพระนางแล้ว ความเศร้าโศกเสียใจที่เคยมีก็พลันมลายหายสูญ และกลับแปรเปลี่ยนเป็นความปลื้มปีติปราโมทย์ใจ จนยากที่จะหาสิ่งใดมาพรรณนาเปรียบเทียบได้ และด้วยที่พระนางปชาบดีโคตมีทรงเป็นผู้ที่มีดวงปัญญามาก พระนางจึงทรงสามารถตรองตามเหตุการณ์อัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ได้ในทันทีว่า “ท่านอชิตภิกษุผู้นี้ คงไม่ใช่ภิกษุธรรมดาอย่างที่เราคิดเอาไว้ตอนแรกเป็นแน่ ท่านต้องเป็นบุคคลที่พิเศษมากถึงขนาดสามารถนำบาตรของพระพุทธองค์กลับมาคืนได้อย่างน่าอัศจรรย์ คือ เพียงแค่ช่วงเวลาที่ท่านเหยียดแขนทั้งสองออกมายังไม่ทันสุด บาตรของพระตถาคตเจ้าก็พลันตกลงมาจากนภากาศ และมาประดิษฐานอยู่ที่มือของท่าน”

ในกาลนั้นเอง พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานพุทธพยากรณ์แก่พระอชิตะว่า “ท่านอชิตภิกษุรูปนี้ที่แท้แล้วคือหน่อเนื้อแห่งพุทธะที่จักได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้ ซึ่งจะมีพระนามว่า **พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า**” พร้อมกันนั้น พระพุทธองค์ก็ตรัสบอกถึงพระนามของพุทธบิดา พุทธมารดา สถานที่กระทำความเพียร โพธิบัลลังก์ พระอัครสาวกซ้าย-ขวา พระอัครสาวิกาซ้าย-ขวา และพุทธอุปัฏฐาก เป็นต้นด้วย ครั้นพระนางปชาบดีโคตมีได้ทรงสดับตรับฟังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงประทานพุทธพยากรณ์แก่ท่านอชิตภิกษุแล้ว ก็ยิ่งทำให้ความปลื้มปีติใจของพระนางปชาบดีโคตมีทับทวีหนักยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ทรงปลื้มปีติในมหาทานบารมีครั้งนี้อย่างสุดประมาณ

ท่านอชิตภิกษุ เมื่อได้รับพุทธพยากรณ์ในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากพระบรมศาสดาแล้ว ความปลื้มปีติโสมนัสอย่างหาที่สุดมิได้ ก็พลันบังเกิดขึ้นอยู่ภายในใจของท่านในทันที ปานประหนึ่งว่าท่านจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายในวันพรุ่งนี้ ไม่เพียงแต่อชิตภิกษุเท่านั้นที่บังเกิดความปลื้มปีติใจ เหล่าเทวดาและมหาชนทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่แห่งนั้น ต่างก็พลอยเกิดความปลื้มปีติยินดีที่ได้เห็นว่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตด้วยตาของตัวเอง พร้อมกันนั้นมหาชนทั้งหลายต่างก็ได้ประคองอัญชลีแล้วตั้งความปรารถนาคล้ายๆ กันว่า “ถ้าหากเราไม่ได้บรรลุธรรมในยุคของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ขอให้เราได้ไปบรรลุธรรมในยุคที่พระอชิตะภิกษุรูปนี้ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยเถิด”

ด้วยความปลื้มปีติใจที่เกิดขึ้นแบบไม่รู้จบ ที่ได้รู้ว่าตนเองจักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตอย่างแน่นอน ท่านอชิตะภิกษุจึงได้น้อมนำผ้าสาฎกคู่นั้นไปประดับตกแต่งอยู่ภายในพระคันธกุฎีของพระพุทธองค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และเพื่อกระทำการสักการะแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการแบ่งเอาผ้าผืนหนึ่งไปขึงอยู่บนเพดานภายในพระคันธกุฎีของพระพุทธองค์ ส่วนผ้าอีกผืนหนึ่งก็นำไปตัดแบ่งออกเป็นสี่ส่วน แล้วนำผ้าแต่ละส่วนไปผูกเป็นผ้าม่านห้อยลงมาจากมุมทั้งสี่ของเพดานอย่างสวยงาม หลังจากที่ท่านอชิตภิกษุได้สร้างมหาทานในครั้งนี้แล้ว ท่านก็ได้อธิษฐานจิตเพื่อตอกย้ำผังแห่งความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะบังเกิดขึ้นกับท่านในอนาคตให้หนาแน่นเพิ่มยิ่งๆ ขึ้นไปอีกว่า “ขอให้ผลบุญจากการน้อมนำผ้าสาฎกคู่นี้ที่ถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจงเป็นไปเพื่อการบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าด้วยเทอญ”

หลังจากเหตุการณ์ในวันนั้น ท่านอชิตภิกษุผู้ที่มีพุทธบารมีอันเต็มเปี่ยม ก็ได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียรและศึกษาธรรมะจนแตกฉาน แต่ด้วยความที่ท่านจะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์

สุดท้ายของภัทรกัปนี้ การบรรลุอรหัตตผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลขั้นต่างๆ จึงยังไม่บังเกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะท่านมีภาระและหน้าที่อันยิ่งใหญ่กว่านี้รอคอยอยู่ในภพชาติเบื้องหน้า ซึ่งก็คือการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นท่านอชิตภิกษุละอัตภาพจากภพชาตินั้นไปแล้ว ท่านก็ได้ไปบังเกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต ซึ่งในขณะนี้ ท่านเทพบุตรบรมโพธิสัตว์ก็กำลังรอคอยเวลาที่จะลงมาตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าสืบไป

8.2 ความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในยุคสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือในยุคของพวกเรานั้น พระพุทธศาสนาจะยืนยาว และยังประโยชน์อันไพบูลย์ให้เกิดแก่โลกและจักรวาล ได้ยาวนานอย่างน้อย 5,000 ปี หลังจากนั้น พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแห่งปัญญาและเหตุผล ก็จะค่อยๆ เลือนหายไปจากโลก เพราะมนุษย์จะเริ่มเสื่อมจากศีลธรรมลงไป เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ถูกกิเลสครอบงำอย่างแรงกล้าจนทำให้มีปัญญาหยาบและไม่ตั้งอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม เมื่อนั้นพระพุทธศาสนาและคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะสูญสิ้นไปจากโลกใบนี้ในที่สุด และด้วยเหตุที่คนเสื่อมจากศีลธรรมนี้เอง จึงส่งผลทำให้อายุขัยของมนุษย์ในช่วงนั้น สั้นลงไปเรื่อยๆ ปัจจุบันอายุขัยเฉลี่ยมนุษย์อยู่ที่ 75 ปี จากนั้นอายุขัยเฉลี่ยมนุษย์ก็จะลดลงไปจนกระทั่งเหลือเพียงแค่ 10 ปี

เมื่อใดที่อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ลดลงจนเหลือเพียงแค่ 10 ปี เมื่อนั้นโลกของเราก็จะเข้าสู่ช่วงกลียุค ซึ่งเป็นช่วงที่คนส่วนใหญ่บนโลกจะถูกอกุศลกรรมครอบงำจิตใจ (ที.ปา. 11/103/73 มจร) และในช่วงนี้เองคนที่ถูกอกุศลกรรมครอบงำจิตใจ หรือ **“คนชั่ว”** ก็จะออกมาฆ่าฟันกันเอง ส่วนคนดีหรือคนที่ประกอบแต่กุศลกรรม ซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยในยุคนั้น ก็จะพากันหลบหนีเข้าไปอยู่ในป่า เมื่อคนชั่วได้เข่นฆ่ากันเองจนตายเกือบหมดสิ้น คนดีก็จะกลับออกมาแล้วได้เห็นคนชั่วนอนตายกันเกลื่อน ก็จะเกิดอาการสลดใจว่า เหตุใดหนอมนุษย์ต้องมาเข่นฆ่ากันเช่นนี้

หลังจากนั้น ผู้ที่เหลือรอดจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในครั้งนั้น ก็จะเริ่มตั้งใจทำความดี ส่งผลให้อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ก็จะเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ คือ จากสิบจะเป็นยี่สิบ จากยี่สิบจะเป็นสี่สิบ จากสี่สิบจะเป็นแปดสิบ จากแปดสิบจะเป็นหนึ่งร้อยหกสิบ แล้วทับทวีเป็นเท่าตัวแบบนี้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ยาวนานถึงอสงไขยปีเลยทีเดียว และเมื่อใดที่อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ยืนยาวมากถึงอสงไขยปี มนุษย์ในยุคนั้นก็แทบจะไม่รู้จักกับความตายและเมื่อความตายอยู่ไกลเกินกว่าที่มนุษย์ในยุคนั้นจะเข้าถึง มนุษย์ก็จะเริ่มดำรงชีวิตด้วยความประมาท และเริ่มถอยห่างจากศีลธรรมไปทีละเล็กละน้อย

จากจุดนี้เอง ได้ส่งผลทำให้อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์จากเดิมที่อายุยืนถึงอสงไขยปี ก็จะเริ่มลดน้อยถอยลงไปเรื่อยๆ กล่าวคือ จากอสงไขยปีจะค่อยๆ ลดน้อยถอยลงจนเหลือโกฏิปี จากโกฏิปีจะค่อยๆ ลดน้อยถอยลงจนเหลือแสนปี จากแสนปีจะค่อยๆ ลดน้อยถอยลงจนเหลือแปดหมื่นปี และเมื่อกาลเวลาล่วงเลยผ่านไป กระทั่งอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ลดลงเหลือประมาณแปดหมื่นปี สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้ ซึ่งมีพระนามว่า “พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า” ก็จะเสด็จอุบัติลงมาบังเกิดบนโลก (ที.ปา. 11/107/78 มจร) พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภทวิริยาธิกพุทธเจ้า หรือพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งด้วยความเพียร (ขุ.อป.อ. 1/240 มจร) เหตุเพราะพระองค์ทรงสร้างบารมีมาอย่างยาวนานถึง 80 อสงไขยแสนมหากัป ซึ่งยาวนานกว่าพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีมา 20 อสงไขยแสนมหากัป

8.2.1 ความแตกต่างของยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้ากับยุคปัจจุบัน

พระศรีอริยเมตไตรยทรงเป็นพระวิริยาธิกพุทธเจ้า ซึ่งใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมียาวนานกว่าพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงสี่เท่า ทั้งสองพระองค์จะได้ลักษณะมหาบุรุษเช่นเดียวกัน แต่พระฉัพพรรณรังสีที่เปล่งตามปกติจะต่างกัน ความสว่างจากพระวรกายจะต่างกันขึ้นอยู่กับกำลังบารมี การบังเกิดของพระพุทธองค์ก็จะแตกต่างกัน แต่บรรลุความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนกัน จะทรงมีความรู้เดียวกัน คือ ความรู้ที่จะดับกิเลส หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะจะเหมือนกันไม่แตกต่างกัน อีกทั้งการเดินทางไปสู่อายตนนิพพานก็จะเหมือนกัน นอกจากนี้โลกในยุคนี้กับในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยจะแตกต่างกันทั้ง ดิน อากาศ ฟ้า ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ความเป็นอยู่ของผู้คน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ปัจจัยสี่ กระทั่งรูปสมบัติ ลักษณะของร่างกายของมนุษย์ก็จะแตกต่างกันด้วย

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น ถือเป็นการยากอย่างยิ่ง ถ้าจะให้อุปมาดั่งกับการงมเข็มในมหาสมุทร กว่าจะพบเจอเข็มที่เล็กแสนเล็กในมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ได้นั้น ช่างยากเย็นแสนเข็ญเพียงใด การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลับยากแสนยากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก ทั้งนี้เพราะผู้ที่จะมาบังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะต้องบำเพ็ญบารมีด้วยพยายามอันยิ่งใหญ่จึงจะสำเร็จได้ และต้องใช้เวลาหลายพันโกฏิกัป พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีกำลังใจเปี่ยมล้นเหลือคณา มีความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เปรียบประดุจบุคคลผู้มีใจที่จะเดินก้าวข้ามห้องที่มีขนาดใหญ่เท่ากับจักรวาล ซึ่งหนทางข้างหน้าล้วนเต็มไปด้วยถ่านเพลิงอันร้อนแรง ผู้ใดมีใจที่จะก้าวข้ามไปถึงสุดห้องให้ได้โดยไม่หวั่นเกรงต่ออุปสรรคขวากหนามอันใด ใจของผู้นั้นย่อมยิ่งใหญ่พอที่จะสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

เพราะเหตุแห่งความยากแสนยากในการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีมากเพียงนี้ โลกแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ผ่านไปยุคแล้วยุคเล่า จนกองกระดูกของสรรพสัตว์ทั้งหลายสูงท่วมเป็นภูเขา ก็ยังยากต่อการได้เกิดมาพบเจอพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในแต่ละกัปนั้นจะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดได้ไม่เกินห้าพระองค์ บางกัปก็ไม่มี บางกัปก็มีเพียงพระองค์เดียว

ในช่วงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ทุกๆ พระองค์จะต้องบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวด ชนิดที่เรียกว่าทรงยอมสละทรัพย์ อวัยวะ เลือดเนื้อ รวมถึงสละชีวิตเป็นเดิมพัน ในการสร้างบารมีมานับภพนับชาติไม่ถ้วน จนกระทั่งจิตใจมีความมุ่งมั่นและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างไม่ลาพุทธภูมิ หลังจากนั้น พระโพธิสัตว์จะต้องลงมาบังเกิดร่วมยุคสมัยกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งก่อน และจะต้องได้มีโอกาสถวายมหาทาน แล้วตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อเบื้องพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในยุคนั้นด้วย

เมื่อได้ถวายมหาทานและตั้งความปรารถนาแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในยุคสมัยนั้น ก็จะทรงสอดข่ายพระญาณเพื่อตรวจดูด้วยอนาคตังสญาณ[3] ครั้นทรงพิจารณาเห็นว่าในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า บุคคลผู้นี้จะได้มาตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่งอย่างแน่นอน พระองค์ก็จะทรงพยากรณ์ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งตรัสบอกถึงพระนาม พระโคตร พระพุทธบิดา พระพุทธมารดา อัครสาวก-สาวิกา โพธิบัลลังก์ และระยะเวลาที่จะได้มาตรัสรู้ เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นเครื่องยืนยันในการตรัสรู้ธรรมในอนาคต และเป็นเสมือนการให้กำลังใจในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์พระองค์นั้นต่อไป

8.2.2 ความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

ด้วยเหตุที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงสร้างบารมีมายาวนานเช่นนี้ วงบุญ[4] ของพระองค์จึงมีขนาดใหญ่และแวดล้อมไปด้วยผู้ที่มีบุญบารมีเป็นจำนวนมาก เมื่อเป็นเช่นนี้ ย่อมทำให้ในยุคที่พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าจะลงมาบังเกิด จึงกลายเป็นยุคที่มีความศิวิไลซ์เป็นที่น่าอัศจรรย์และน่าเหลือเชื่อเป็นอย่างยิ่ง คนในยุคปัจจุบันเมื่อเห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยแล้ว อาจจะต้องกล่าวว่าเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่อยากจะเชื่อเลยว่าจะมีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบนโลก ซึ่งความอัศจรรย์แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้มี

---

[3] ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต

[4] หมู่คณะที่ร่วมสร้างบารมี

บันทึกในพระไตรปิฎกคัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจฉัย รวมถึงคัมภีร์อื่นๆ ซึ่งจำแนกเป็นหัวข้อได้อย่างน้อย 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) สภาพเศรษฐกิจและสังคม

โลกในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยนั้น ผู้มีบุญจะลงมาเกิดกันจนเต็มแผ่นดิน จนเป็นผลทำให้โลกในยุคนั้นมีแต่สันติสุขและจะไม่มีการรบราฆ่าฟัน เหตุเพราะผู้คนในยุคนั้นมีศีลธรรมประจำใจ มีความรักใคร่ฉันพี่น้อง มองกันด้วยความเอื้ออาทร ในภาพรวมของยุคนั้นจะมีประชากรเป็นจำนวนมาก และสร้างอาคารบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน แต่ถึงกระนั้นอาหารการกินกลับอุดมสมบูรณ์ไม่ขัดสนแม้สักนิดเดียว และยังปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือ จะไร้ซึ่งอัครมหาเศรษฐีผู้รวยล้นฟ้าอยู่เพียงผู้เดียว ไร้ซึ่งยาจกวณิพกผู้ยากไร้ เพราะทุกๆ คนที่เกิดมาในยุคนั้นจะมีรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และคุณสมบัติ ที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน หรือถ้าจะกล่าวให้เข้าใจกันง่ายๆ คือ แต่ละคนจะมีความหล่อ สวย รวย ฉลาด ใกล้เคียงกันนั่นเอง อีกทั้งโลกในยุคนั้นจะไม่มีคนอนาถาเข็ญใจไม่มีที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เพราะของกินของใช้ ผ้านุ่งผ้าห่มในยุคนั้น จะสามารถบันดาลได้จากต้นกัลปพฤกษ์ที่มีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง หากใครต้องการสิ่งใดก็จะไปที่ต้นกัลปพฤกษ์ เพื่อของสิ่งของต่างๆ ตามที่ตนเองปรารถนา ดังนั้นคำว่า เศรษฐกิจตกต่ำ หรือภาวะข้าวยากหมากแพงดังเช่นในยุคปัจจุบัน ย่อมไม่เป็นที่รู้จักของผู้คนในยุคนั้น

ในยุคนั้น จะไม่มีคนพิการทางร่างกายและพิกลทางจิตใจแม้สักคนเดียว ดังนั้น คนหูหนวก ตาบอด ง่อยเปลี้ยเสียขา ใบ้บ้าปัญญาอ่อน จะไม่มีปรากฏให้เห็น ทุกคนล้วนดูดี สมส่วนสง่างาม ดูเจริญตาพาเจริญใจเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งคนและสัตว์ต่างๆ ที่เกิดในยุคนั้น จะพูดจาภาษาเดียวกัน กล่าวคือ สัตว์สามารถพูดภาษามนุษย์ได้ มีเมตตาจิตต่อกัน ไม่คิดทำร้ายกัน และจะตั้งมั่นอยู่แต่ในสุจริตธรรม เพราะมนุษย์ทุกคนรวมถึงสัตว์ทุกตัวที่เกิดขึ้นในยุคนั้น จะมีศีลห้าเป็นปกติ ดังนั้น พวกสัตว์ที่เป็นคู่เวรคู่กรรม อย่างเช่น นกเค้าแมวกับหนู งูกับพังพอน เมื่อไปเกิดยุคนี้ทั้งสองฝ่ายจะกลายเป็นมิตรกัน

2) สุขอนามัย

มนุษย์ในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยจะเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ไร้โรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอันตรายร้ายแรงมาเบียดเบียน ดังนั้น โรงพยาบาลต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บอย่างเช่นในยุคปัจจุบัน ก็จะหมดความจำ ทั้งนี้ก็ด้วยบุญญาบารมีของผู้คนในยุคนั้นนั่นเอง แต่ก็มิใช่ว่ามนุษย์ในยุคนั้นจะไม่มีโรคมาเบียดเบียนเอาเสียเลย เพราะในความเป็นจริงแล้ว

ยังมีโรคที่มาเบียดเบียนผู้คนในยุคนั้นได้อยู่เหมือนกัน แต่จะมีเพียงแค่ 3 ประเภทเท่านั้น (ที.ปา. 11/106/77 มจร) ได้แก่

1. โรคหิวอาหาร ถือเป็นโรคประจำขันธ์ของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น ไม่ว่าจะเกิดมายุคใดสมัยใด มนุษย์ก็ต้องเป็นโรคนี้ด้วยกันทั้งนั้น ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคหิวอาหาร ทั้งนี้ก็เป็นเพราะกายหยาบต้องการอาหาร เมื่อไหร่ที่เราลืมบริโภคอาหาร เมื่อนั้นโรคหิวอาหารก็จะกำเริบและแสดงอาการออกมาให้เห็น เช่น อาการท้องร้อง เป็นต้น

2. โรคเมาอาหาร สำหรับโรคชนิดนี้มีสาเหตุมาจากการบริโภคมากจนเกินไป เมื่อใดที่บริโภคมากจนเกินไป เมื่อนั้นโรคที่เกิดจากความเมาอาหารก็จะแสดงอาการออกมาให้เห็น เช่น ร่างกายจะรู้สึกอึดอัด ไม่สบายเนื้อสบายตัว เป็นต้น ทั้งนี้เพราะว่าอาหารในยุคนั้น ล้วนมีรสชาติกลมกล่อมชวนให้ลิ้มรสเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เมื่อใครได้บริโภคอาหารเข้าไปแล้ว จึงติดใจและยากที่จะห้ามใจได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาวะเมาอาหารจึงเกิดขึ้น

3. โรคชรา ซึ่งถือเป็นโรคชนิดสุดท้ายที่จะมาเบียดเบียนผู้คนที่เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งโรคชนิดนี้ถือเป็นโรคประจำขันธ์ของมนุษย์ทุกคนเช่นเดียวกับโรคหิวอาหาร ดังนั้น ไม่ว่าจะเกิดมายุคใดสมัยใด มนุษย์ก็ต้องเป็นโรคนี้ด้วยกันทุกคน ถึงแม้อายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ในยุคนั้นจะยืนยาวถึงแปดหมื่นปี ก็ใช่ว่าทุกคนจะหลีกเลี่ยงโรคชราลงไปได้ ซึ่งโรคชราในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยนั้นไม่ได้หมายถึงวัยชรา หรือโรคที่ทำให้กลายเป็นคนแก่หง่อมอย่างที่หลายๆ คนเข้าใจ เพราะในยุคนั้นจะไม่มีคนแก่ปรากฏให้เห็นเลยแม้แต่เพียงคนเดียว เมื่อมนุษย์มีวัยมาถึงช่วงปลายของชีวิต สังขารร่างกายก็จะเริ่มอ่อนกำลังลงไปเรื่อยๆ เช่น จากที่เคยมีเรี่ยวแรงหรือมีกำลังมาก ก็จะเริ่มมีกำลังลดน้อยถอยลงไป แต่ทว่าสภาพร่างกายภายนอกกลับดูไม่มีความแตกต่างจากคนที่ยังอยู่ในวัยหนุ่มสาวเลย กล่าวได้ว่าผู้คนในยุคนั้นจะมีลักษณะคล้ายชาวสวรรค์ คือ เวลาที่เทวดาองค์ไหนใกล้จะหมดบุญหรือใกล้จะจุติ (ตาย) สภาพกายก็ยังคงดูเป็นปกติ ไม่ได้เหี่ยวย่นแต่อย่างใด ถ้าจะมีอาการให้เห็นก็แค่รัศมีกายเศร้าหมอง หรือเหงื่อออกตามรักแร้ เป็นต้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องเปลี่ยนภพภูมิหรือถึงเวลาจุติ กายที่เป็นทิพย์ก็จะหายไปในทันที ซึ่งช่วงบั้นปลายชีวิตของมนุษย์ในยุคนั้นก็จะมีลักษณะคล้ายๆ แบบนี้

3) ชีวิตการครองเรือน

สำหรับชีวิตการครองเรือนของมนุษย์ในยุคนั้น ผู้หญิงที่มีอายุเข้าสู่ปีที่ 500 จะเริ่มคิดถึงการมีครอบครัวและเข้าสู่วัยแห่งการแต่งงาน (ที.ปา. 11/105/77 มจร) ซึ่งการมีครอบครัวของคนในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงล้วนสำรวมในกามด้วยกันทุกคน อีกทั้งบรรดาเพศที่

สาม ชายไม่จริงหญิงไม่แท้ หรือชายที่อยากเป็นหญิง หรือหญิงที่อยากเป็นชาย หรือชายที่รักชาย หรือหญิงที่รักหญิง จะไม่มีปรากฏให้เห็นเลยแม้แต่คนเดียว เพราะในยุคนั้นจะมีแต่ผู้ที่มีเพศบริสุทธิ์ เป็นชายจริงและหญิงแท้ลงมาเกิดกันทั้งสิ้น และไม่ใช่เพียงแค่มนุษย์เท่านั้น หากแต่สัตว์ประเภทกลายเพศกลายพันธุ์ รวมถึงสิ่งต่างๆ ที่ทำให้จิตใจของมนุษย์เกิดวิปริต หรือสิ่งยั่วยุให้หมกมุ่นในอกุศล ก็จะไม่มีเกิดขึ้นในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยอีกด้วย

4) เรื่องอาชญากรรม

สภาพสังคมในยุคพระศรีอริยเมตไตรยนั้น จะเป็นสังคมที่มีแต่คนดีล้วนๆ ในทุกพื้นที่บนโลก จะไม่มีคนพาล ไม่มีคนชั่ว ไม่มีโจรผู้ร้ายที่คอยปล้นฆ่าผู้คน ไม่มีพวกมิจฉาชีพที่คอยจ้องฉกชิงวิ่งราวหรือคอยคดโกงหลอกลวงต้มตุ๋นทรัพย์ของผู้อื่นเลยสักคนเดียว แม้ในยามวิกาล ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้คนส่วนใหญ่กำลังนอนหลับพักผ่อน บ้านเรือนในยุคนั้นก็ไม่จำเป็นต้องปิดประตูหน้าต่างเพื่อกันขโมยแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ ในยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรย จึงไม่มีเรื่องราวที่เป็นข่าวเด่นประเด็นร้อน หรือเรื่องราวที่ทำให้เกิดความไม่สบายใจ อย่างเช่นในยุคปัจจุบัน

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เป็นเพราะผู้คนในยุคนั้น ล้วนหมั่นขวนขวายทำแต่กุศลกรรมเพียงอย่างเดียว จะไม่มีการเบียดเบียนหรือแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน และปราศจากการเข่นฆ่ากันโดยสิ้นเชิง ดังนั้น ภาษิตในยุคปัจจุบันที่ว่า “จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครอยากเห็นเราเด่นเกิน” ก็จะหมดความหมายในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย

5) สภาพดินฟ้าอากาศและสิ่งแวดล้อม

สภาพภูมิประเทศในยุคนั้น พื้นที่จะมีลักษณะราบเรียบสม่ำเสมอกันเป็นหน้ากลองในทุกพื้นที่ กล่าวคือ ไม่มีพื้นที่ใดในโลกที่จะมีลักษณะขรุขระหรือเป็นหลุมเป็นบ่อเหมือนอย่างโลกในยุคปัจจุบัน สำหรับสภาพภูมิอากาศจะไม่มีช่วงที่อากาศหนาวเกินไปหรือร้อนเกินไป จะมีอยู่เพียงฤดูเดียวเท่านั้น คือ ฤดูสบายตลอดทั้งปี อากาศวิปริต ฝนตกในช่วงหน้าร้อน หรืออากาศร้อนในช่วงหน้าหนาว ภาวะโลกร้อน หรือมหันตภัยทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม อย่างในยุคปัจจุบัน จะไม่มีให้เห็น ฝนจะตกทั่วถึงกันในทุกพื้นที่ จะตกทุกสิบห้าวัน และจะตก ในช่วงเวลาใกล้รุ่ง ดังนั้น วิกฤตการณ์ภัยแล้ง ฝนตกไม่ทั่วฟ้า จึงไม่มีปรากฏในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย

สำหรับสภาพของห้วย หนอง คลอง บึง จะมีน้ำเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ ไม่มีวันพร่องหรือล้นท่วมให้ผู้คนต้องเดือดร้อน บริเวณริมฝั่งน้ำก็จะเต็มไปด้วยหาดทรายสีขาวที่แลดูระยิบระยับสวยงามสะอาดตา น้ำจากแหล่งต่างๆ จะมีความใสเย็น สะอาดบริสุทธิ์ และมีรสหวาน สามารถดื่มได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านการกรองหรือเครื่องต้มเพื่อฆ่าเชื้อ ดังนั้นประเพณีการแห่นางแมวขอฝนหรือพิธีเซ่นสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่เพื่อขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ก็จะหมดความจำเป็น เพราะใน

ยุคนั้น ทุกพื้นที่จะมีแต่ความชุ่มชื่นและมีความอุดมสมบูรณ์ใกล้เคียงกันกัน ต้นไม้ใบหญ้าต่างเขียวขจีแลดูงดงามไปทั่วทุกพื้นที่ ดอกไม้นานาพรรณต่างก็จะผลิดอกออกช่อ ส่งกลิ่นหอมรวยระรื่นชื่นใจไปตลอดทั้งปี

การคมนาคมทางน้ำในยุคนั้น ถือเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก เพราะแม่น้ำแต่ละสายจะถูกแบ่งด้วยกระแสน้ำออกเป็นสองช่องทางตามธรรมชาติกล่าวคือ แม่น้ำแต่ละสายจะมีช่องทางของกระแสน้ำขึ้นกับช่องทางของกระแสน้ำลง อยู่ในสายเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การเดินทางสัญจรทางน้ำไม่มีความลำบากแต่อย่างใดเลย ดังนั้น การถ่อหรือการพายเรือให้เหนื่อยแรงจึงไม่มีความจำเป็น เพราะเรือจะแล่นไปเองตามช่องทางของกระแสน้ำที่ตนเลือก ใครอยากให้เรือของตนแล่นไปทิศทางไหนก็เลือกได้ตามชอบใจ

6) พืชพันธุ์ธัญญาหาร

โลกในยุคนั้น ต้นไม้จะออกดอกออกผลและสุกงอมตลอดทุกฤดูกาล ข้าวกล้าเพียงเมล็ดเดียว หากตกลงบนพื้นดินก็จะสามารถเจริญงอกงามขึ้นเป็นต้น เป็นหน่อ เป็นกอใหญ่ๆ ที่ขยายตัวและออกดอกออกผลเป็นจำนวนมาก ภาวะการขาดแคลนอาหารอย่างเช่นยุคปัจจุบันจะไม่ปรากฏให้เห็น

ความอัศจรรย์อย่างน้อยทั้งหกประการที่บังเกิดขึ้นในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยล้วนเป็นความอัศจรรย์ที่ยากต่อการจินตนาการของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน แต่ด้วยบุญของมนุษย์ในยุคนั้นมีกำลังมาก เพราะผ่านการสั่งสมบุญสร้างบารมีและเคยอธิษฐานจิตขอติดตามพระศรีอริยเมตไตรยมาเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระองค์มาก่อน สิ่งอัศจรรย์ทั้งหกรวมถึงบุคคลอัศจรรย์ที่โลกและจักรวาลรอคอยจึงได้บังเกิดขึ้น

8.2.3 สิ่งพิเศษในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

ในยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความบริบูรณ์เพียบพร้อมในทุกเรื่อง ทั้งนี้ก็เพราะบารมี 30 ทัศ ที่พระองค์ทรงสั่งสมมาอย่างเต็มที่เต็มกำลังตลอดต่อเนื่องยาวนานกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัปนั่นเอง นอกเหนือจากบารมี 30 ทัศ แล้ว ยังมีบุญพิเศษที่ทำให้เกิดสิ่งพิเศษอีกหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปเป็นหัวข้อได้ 9 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ไม่มีคนบ้าใบ้

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีวาจาสุภาษิต ไม่เคยพูดปดมดเท็จหรือหลอกลวงผู้อื่นและทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลที่มีวิบากกรรมประเภทนี้ กล่าวคือ ชอบพูดจาโกหกมดเท็จ หลอกลวง ผู้นั้นก็จะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกับพระศรีอริยเมตไตรย

2) ไม่มีคนตาบอด

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงมีปกติมองสมณะผู้มีศีลด้วยความเคารพรักและเทิดทูนบูชาอย่างสูงสุด ยังทรงมองยาจกวณิพกทั้งหลายด้วยนัยน์ตาและหัวใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตาอยู่ตลอดเวลา โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลที่มีปกติตรงกันข้ามจากนี้ กล่าวคือ มีปกติไม่มองสมณะผู้มีศีลด้วยความเคารพ เป็นต้น ผู้นั้นก็จะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

3) ไม่มีคนง่อยเปลี้ย

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีความซื่อตรง เลี้ยงชีพโดยสุจริต และไม่เคยคิดคดโกงผู้อื่น ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลใดที่มีปกติชอบคิดคดทุจริต คิดไม่ซื่อ หรือเป็นคนประเภทคดในข้องอในกระดูก ผู้นั้นจะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

4) ไม่มีคนเจ็บไข้ได้ป่วย

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงเคยถวายยารักษาโรคแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่เจ็บป่วยไข้เป็นทานอยู่เนืองนิตย์ โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลใดที่ไม่เคยสั่งสมบุญด้วยการถวายยารักษาโรคแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่เจ็บป่วยไข้เป็นทานเลยแม้แต่ครั้งเดียว ผู้นั้นก็จะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

5) ไม่มีการขู่อาฆาตมาดร้ายระหว่างกันและกัน

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ไม่เคยอาฆาตมาดร้ายใคร และไม่เคยทำให้ใครต้องหวาดกลัวหรือสะดุ้งตกใจ โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลใดที่มีวิบากกรรมขู่อาฆาตมาดร้ายผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นหวาดกลัวหรือสะดุ้งตกใจ ผู้นั้นก็จะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

6) มีแต่ผู้คนที่มีรูปร่างสมส่วนงดงาม

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงสละสิ่งของที่พระองค์รักเป็นทานให้แก่สมณพราหมณ์หรือยาจกวณิพกอยู่เสมอ โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลที่เป็นคนตระหนี่ และไม่เคยสละสิ่งของที่ตนเองรักให้แก่สมณพราหมณ์หรือยาจกวณิพกเลย แม้สักครั้งเดียว ผู้นั้นก็จะไม่สามารถบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกันกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

7) ผู้คนจะมีความสะดวกสบายในการเดินทาง

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงเคยสละช้าง สละม้า สละราชรถ หรือสละสิ่งที่ใช้เป็นยานพาหนะสำหรับการเดินทางเป็นทาน โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับบุคคลใดที่ไม่เคยสละยวดยานพาหนะ ไม่เคยสละช้าง ไม่เคยสละม้า ไม่เคยสละราชรถ หรือไม่เคยสละสิ่งที่ใช้เป็นยานพาหนะสำหรับการเดินทางเป็นทานให้แก่ผู้อื่นเลย ผู้นั้นก็จะไม่สามารถบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

8) แผ่นดินจะราบเรียบสม่ำเสมอไม่ขรุขระ

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยทั่วถึง และทรงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป สำหรับผู้ที่ขาดความเมตตา ไม่เคยแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายเลยแม้สักครั้งเดียว ผู้นั้นก็จะไม่สามารถบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

9) มนุษย์จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย และมีความสมบูรณ์พรั่งพร้อมไปด้วยทุกสิ่งทุกอย่าง

ในอดีตชาติที่พระศรีอริยเมตไตรยทรงบังเกิดเป็นพระบรมโพธิสัตว์ พระองค์ทรงให้ทานด้วยทรัพย์และสิ่งของเงินทอง ตามที่ชนทั้งหลายปรารถนาโดยทั่วถึงกัน โดยที่พระองค์จะทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดระยะเวลาแห่งการบำเพ็ญบารมีกว่า 80 อสงไขยแสนมหากัป ส่วนผู้ใดที่ไม่เคยบริจาคทานด้วยทรัพย์สมบัติและสิ่งของที่คนอื่นปรารถนาเลยแม้สักครั้งเดียว ผู้นั้นก็จะไม่สามารถมาบังเกิดร่วมยุคสมัยเดียวกับพระศรีอริยเมตไตรยได้

8.3 พระเจ้าจักรพรรดิในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

8.3.1 พระเจ้าสังขจักรพรรดิ

ในช่วงที่พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จลงมาบังเกิดบนโลกนั้น จะตรงกับสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า **สังขะ** ทรงปกครองเกตุมดีนคร (ที.ปา. 11/106/77 มจร) ซึ่งเรื่องราวตอนสำคัญของพระองค์มีอยู่ว่า

เมื่อครั้งที่พระเจ้าสังขะมีพระชนมายุเจ็ดพรรษา พระองค์ทรงเป็นพระราชกุมารที่มีพระปรีชาสามารถเป็นอย่างมาก เพราะพระองค์สามารถเล่าเรียนศิลปะศาสตร์ทุกแขนงจนจบทั้งหมด เมื่อถึงคราวที่พระเจ้าสังขะจะทรงราชาภิเษกครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา ก็ได้มีปราสาททองประดับด้วยรัตนชาติ ผุดขึ้นมาจากแม่น้ำคงคาเพื่อรองรับพระราชพิธีราชาภิเษกของพระองค์ ครั้นปราสาททองผุดขึ้นมาแล้วพระองค์ก็ทรงจัดพระราชพิธีราชาภิเษกในปราสาททองหลังนี้

นอกจากจะทรงจัดพระราชพิธีราชาภิเษกในปราสาททองหลังนี้แล้ว พระองค์ยังทรงใช้เป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและรักษาอุโบสถศีลอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่พระเจ้าจักรพรรดิทุกพระองค์จะต้องทรงปฏิบัติ เพราะหากไม่ทรงปฏิบัติเช่นนี้ ก็จะไม่สามารถเข้าถึงความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้

จักรวรรดิวัตร 12 ประการ

จักรวรรดิวัตร คือ ธรรมอันเป็นพระราชจริยานุวัตรสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ และพระราชาเอกในโลก (ที.ปา. 11/90/66 มจร) มี 12 ประการ ดังต่อไปนี้

1) อนฺโตชนสฺมึ พลกายสฺมึ หมายความว่า สงเคราะห์คนในราชสำนัก และข้าราชการฝ่ายทหาร
2) ขตฺติเยสุ หมายความว่า สงเคราะห์กษัตริย์ทั้งหลายผู้อยู่ในพระบรมเดชานุภาพ (หรือสงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย)
3) อนุยนฺเตสุ หมายความว่า สงเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ และเหล่าข้าราชบริพารทั้งหลาย
4) พฺราหฺมณคหปติเกสุ หมายความว่า คุ้มครองพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
5) เนคมชานปเทสุ หมายความว่า คุ้มครองราษฎรทั้งหลาย
6) สมณพฺราหฺมเณสุ หมายความว่า คุ้มครองสมณพราหมณ์ผู้ทรงศีล
7) มิคปกฺขีสุ หมายความว่า คุ้มครองฝูงเนื้อ ฝูงนกและสัตว์ทั้งหลายให้ปลอดภัย อีกทั้งมิให้สูญพันธุ์
8) อธมฺมการปฏิกฺเขโป หมายความว่า ห้ามปรามประชาชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม
9) อธนานำ ธนานุปฺปทานำ หมายความว่า ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ประชาชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น
10) สมณพฺราหฺมเณ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหาปุจฺฉนำ หมายความว่า เข้าไปหาและสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ผู้ทรงศีล
11) อธมฺมราคสฺส ปหานำ หมายความว่า ละความกำหนัดยินดีอันไม่ประกอบด้วยธรรม
12) วิสมโลภสฺส ปหานำ หมายความว่า ละความโลภ ไม่ปรารถนาลาภที่มิควรจะได้

ครั้นเมื่อพระเจ้าสังขะทรงได้บำเพ็ญจักรวรรดิวัตรและรักษาอุโบสถศีลแล้ว รัตนะทั้งเจ็ดประการอันเป็นสมบัติคู่บุญของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งประกอบด้วย จักรแก้ว ดวงแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว และนางแก้ว ก็พลันบังเกิดเป็นสมบัติคู่บุญของพระองค์ในกาลนั้น (ที.ปา. 11/106/78 มจร) ในกาลต่อมา เมื่อพระเจ้าสังขะจักรพรรดิทรงได้มาพบและฟังธรรมจาก

พระศรีอริยเมตไตรยแล้ว พระองค์ก็จักเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในฆราวาสวิสัย แม้นมีตำแหน่งเป็นถึงพระเจ้าจักรพรรดิที่ปกครองทวีปทั้งสี่ แต่ด้วยความที่มีพระทัยน้อมไปในการบรรพชา และทรงมีความเลื่อมใสในพระบรมศาสดาเป็นอย่างมาก พระองค์ก็ทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติพร้อมทั้งรัตนะทั้งเจ็ดประการเพื่อออกบวช และจักได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย

8.3.2 อดีตชาติพระเจ้าสังขจักรพรรดิ

ในอดีตชาติ พระเจ้าสังขจักรพรรดิได้ไปบังเกิดเป็นลูกของนายช่างจักสาน และด้วยบุญญานุภาพในอดีตชาติ จึงบังเกิดมีปราสาททองผุดขึ้นมาจากแม่น้ำคงคา เพื่อรองรับพระราชพิธีราชาภิเษกของพระองค์ ถือเป็นปราสาทที่มีความแตกต่างจากปราสาททั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในระหว่างที่สองพ่อลูกกำลังขนไม้ไผ่ไปที่แม่น้ำคงคา ทั้งสองได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งกำลังประทับอยู่ ณ ที่แห่งนั้น ครั้นเมื่อสองพ่อลูกได้เห็นศีลาจารวัตรของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ก็เกิดจิตศรัทธาเลื่อมใสและได้นิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตน หลังจากที่พระปัจเจกพุทธเจ้ารับนิมนต์แล้ว สองพ่อลูกต่างก็ร่วมมือกันขนไม้อ้อกับไม้มะเดื่อ เพื่อนำมาใช้สร้างบรรณศาลาซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำคงคาถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าเพื่อที่จะได้อยู่จำพรรษา ณ ที่แห่งนี้ตลอดทั้งไตรมาส

ครั้นออกพรรษาแล้ว สองพ่อลูกก็ได้น้อมถวายผ้าไตรจีวรแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยหัวใจที่ปลื้มปีติเบิกบานอย่างสุดประมาณ ซึ่งในภพชาติดังกล่าวนั้นสองพ่อลูกคู่นี้ได้มีโอกาสนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าให้มาอยู่จำพรรษา ณ บรรณศาลาที่พวกตนสร้างถวายถึงเจ็ดพระองค์ และก็ได้ปรนนิบัติดูแลและถวายผ้าไตรจีวรแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งเจ็ดพระองค์อีกด้วย ภายหลังจากที่สองพ่อลูกได้ละจากโลกไปแล้ว ก็ได้วนเวียนอยู่ในสุคติภูมิแต่เพียงอย่างเดียว โดยได้ไปบังเกิดอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้วยกันทั้งคู่ (ขุ.ชา.อ. 60/429 แปล.มมร.)

8.3.3 พระเจ้ามหาปนาทะ

กาลเวลาล่วงเลยผ่านไปเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก นายช่างจักสานผู้เป็นพ่อได้ลงมาบังเกิดเป็นพระราชา มีพระนามว่า มหาปนาทะ เมื่อพระเจ้ามหาปนาทะได้ขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อจากพระราชบิดาของพระองค์แล้ว ด้วยอานุภาพแห่งผลบุญในอดีตชาติที่พระองค์เคยร่วมสร้างบรรณศาลาเพื่อใช้เป็นที่ประทับสำหรับจำพรรษาถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าถึงเจ็ดพระองค์ ก็ได้

ดลบันดาลให้ท้าวสักกเทวราช ซึ่งเป็นเทวราชาแห่งดาวดึงส์เทวภูมิ เกิดอาการอดรนทนไม่ไหว จึงได้ส่งวิษณุกรรมเทวบุตรจำแลงแปลงกายลงมาเป็นนายช่างใหญ่เพื่อทำการเนรมิตสร้างปราสาททองแก้วเจ็ดชั้นถวายแด่พระเจ้ามหาปนาทะ ซึ่งการเนรมิตปราสาททองแก้วเจ็ดชั้นในครั้งนี้ ท่านวิษณุกรรมเทวบุตรได้ใช้เทวานุภาพที่บังเกิดขึ้นจากบุญญานุภาพแห่งผลบุญในอดีตชาติของพระเจ้ามหาปนาทะนั่นเอง ภายหลังจากที่นายช่างใหญ่ได้เนรมิตปราสาททองแก้วเจ็ดชั้นเสร็จสมบูรณ์แล้ว พระเจ้ามหาปนาทะก็ทรงใช้ปราสาททองแก้วเจ็ดชั้นหลังนี้เป็นที่ประทับนับตั้งแต่บัดนั้นเรื่อยมา

ตลอดช่วงเวลาที่พระเจ้ามหาปนาทะทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ทรงเป็นผู้ที่ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท โดยการหมั่นทำทานและสั่งสมบุญเอาไว้อย่างมากมายเป็นนิตย์ เมื่อถึงกาลที่พระองค์เสด็จสวรรคต พระองค์ก็ทรงไปบังเกิดอยู่ในเทวโลกตามเดิม ส่วนปราสาททองแก้วเจ็ดชั้นซึ่งเป็นปราสาทคู่บุญของพระองค์นั้น ก็ได้จมหายลงสู่เบื้องล่างของแม่น้ำคงคาในทันที แม้ปราสาททองแก้วจะจมหายไปแล้ว แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ได้หายไปไหน ยังรอคอยผู้มีบุญที่จะมาเป็นเจ้าของในอนาคตต่อไป (ขุ.ชา.อ. 60/438 แปล.มมร.)

8.3.4 ภัททชิกุมาร

ครั้นกาลเวลาได้ล่วงเลยผ่านมาจนถึงในยุคพุทธกาล ท่านเทพบุตรมหาปนาทะก็ได้ลงมาบังเกิดสร้างบารมีอีกครั้ง ซึ่งในครั้งนี้ได้เกิดเป็นบุตรชายคนเดียวของภัททิยเศรษฐี ซึ่งถือเป็นหนึ่งในเศรษฐีของภัททิยนคร ที่มีทรัพย์สมบัติอยู่อย่างมากมาย โดยมีนามว่า ภัททชิกุมาร ท่านได้รับการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดี หรือกล่าวได้ว่าเป็นสุขุมาลชาติกันตั้งแต่เกิดทีเดียว ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าภัททชิกุมารจะมีปราสาทสามฤดู เพื่อให้เลือกอยู่ตามสภาพอากาศที่เหมาะสมในแต่ละช่วง

ในเวลาที่ภัททชิกุมาร จะย้ายจากปราสาทหลังหนึ่งไปอยู่ปราสาทอีกหลังหนึ่ง ก็จะมีเหล่าบริวารจำนวนมากคอยดูแล ไม่ว่าจะเป็นคนดูแล นักฟ้อน นักดนตรี เมื่อถึงคราวที่ภัททชิกุมารจะย้ายออกจากปราสาท ชาวเมืองก็จะตื่นเต้น และต่างชักชวนกันมาดูทรัพย์สมบัติและเหล่าขบวนบริวารของภัททชิกุมารกันเป็นจำนวนมา

อยู่มาวันหนึ่ง ในระหว่างที่ภัททชิกุมารกำลังย้ายจากปราสาทหลังหนึ่งไปอยู่ปราสาทอีกหลังหนึ่งนั้น เดิมทีจะต้องมีชาวบ้านเป็นจำนวนมากมาเฝ้าดูการย้ายปราสาทของภัททชิกุมาร แต่ในคราวนี้กลับไม่มีชาวบ้านคนใดมาเฝ้าดูการย้ายที่อยู่เลยสักคน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ภัททชิกุมารเกิดความรู้สึกสงสัยขึ้นมาว่า “ในทุกๆ ครั้งที่เราจะย้ายจากปราสาทหลังหนึ่งไปสู่ปราสาทอีกหลังหนึ่ง ชาวบ้านจะต้องพากันมามุงดูเป็นจำนวนมาก แต่ทำไมหนอในครั้งนี้กลับไม่มีใครมามุงดูเรา

เลยสักคน สงสัยจะต้องมีเหตุการณ์ที่สำคัญมากเกิดขึ้นอย่างแน่นอน พวกชาวบ้านถึงหายหน้าไปกันหมด” เมื่อเหล่าบริวารได้ฟังเช่นนั้น จึงได้บอกความจริงกับภัททชิกุมารว่า “นาย เหตุที่ทำให้ชาวบ้านไม่มามุงดูการย้ายปราสาทที่อยู่ของนาย เหมือนเมื่อครั้งที่ผ่านๆ มา ก็เป็นเพราะว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับอยู่ที่เมืองของเราได้ประมาณสามเดือนแล้ว และในวันนี้พระพุทธองค์จะทรงแสดงธรรมโปรดชาวเมืองเป็นวันสุดท้าย ครั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจบแล้ว พระพุทธองค์ก็จะเสด็จไปยังเมืองอื่นต่อในทันที ดังนั้น ชาวเมืองทั้งหลายจึงรีบพากันไปฟังธรรมของพระพุทธองค์”

เมื่อภัททชิกุมารได้ฟังเหล่าบริวารกล่าวเช่นนั้น จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า “ในเมื่อชาวบ้านทุกๆ คนต่างเดินทางไปฟังธรรมของพระพุทธองค์ แล้วทำไมเราถึงไม่ไปกับเขาบ้าง” ว่าแล้วภัททชิกุมารก็ได้ตัดสินใจเดินทางไปฟังธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยเหล่าบริวารทั้งหมด แต่ด้วยความที่มีมหาชนเป็นจำนวนมาก เดินทางมาฟังธรรมของพระพุทธองค์ในครั้งนี้จึงทำให้ภัททชิกุมารและเหล่าบริวารจำต้องยืนฟังธรรมอยู่ท้ายแถว ครั้นเมื่อได้ฟังธรรมเทศนาและพิจารณาธรรมตามพระสุรเสียงของพระพุทธองค์แล้ว ภัททชิกุมารก็สามารถทำพระนิพพานให้แจ้งโดยการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ทั้งๆ ที่ยืนอยู่ท้ายแถวนั้นเอง

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบว่าภัททชิกุมารได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว จึงทรงเรียกภัททิยเศรษฐีผู้เป็นบิดาของภัททชิกุมารมาเข้าเฝ้า แล้วตรัสถามว่า “ท่านมหาเศรษฐี ในวันนี้บุตรของท่านได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว บุตรของท่านควรจะบวชดีหรือควรจะปรินิพพานดี” เหตุที่พระพุทธองค์ตรัสถามภัททิยเศรษฐีเช่นนั้นก็เพราะว่า ธรรมดาของผู้ที่บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว หากยังครองเพศภาวะเป็นคฤหัสถ์ ก็จะต้องปรินิพพานภายใน 7 วัน นับจากวันที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ เพราะเพศภาวะของคฤหัสถ์ไม่สามารถที่จะรองรับได้

ภัททิยเศรษฐีได้ยินพระพุทธองค์ตรัสถามเช่นนั้น จึงได้กราบทูลไปว่า “ข้าพระองค์ยังไม่อยากให้บุตรชายคนเดียวของข้าพระองค์ปรินิพพานในตอนนี้ ขอพระตถาคตเจ้าทรงเมตตาประทานการบวชให้แก่บุตรชายของข้าพระองค์ด้วยเถิด”

ครั้นภัททิยเศรษฐีตัดสินใจให้ภัททชิกุมารบวชแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงประทานการบวชให้แก่ภัททชิกุมารในกาลนั้นเอง เมื่อบวชแล้วภัททิยเศรษฐีพร้อมด้วยภรรยาก็ได้มาถวายมหาสักการะใหญ่แด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าพระสงฆ์สาวกติดต่อกันถึงเจ็ดวัน

ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงอยู่เป็นเนื้อนาบุญให้ท่านเศรษฐีและชาวเมืองภัททิยนครได้ทำการถวายมหาทานต่ออีกเจ็ดวันแล้ว เมื่อถึงวันครบกำหนด พระพุทธองค์ก็ทรงพา

พระภัททชิพร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์สาวกเสด็จเที่ยวจาริกออกจากภัททิยนครไปจนถึงหมู่บ้านโกฏิคาม เมื่อชาวบ้านโกฏิคามเห็นพระพุทธองค์และเหล่าพระสงฆ์สาวกเดินทางมาถึง มหาชนต่างดีอกดีใจ รีบนำภัตตาหารพร้อมด้วยเครื่องสักการะต่างๆ มาถวายแด่คณะภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ โดยมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข

ในเวลาเสร็จภัตกิจ พระภัททชิได้เดินออกไปจากหมู่บ้าน แล้วไปนั่งสมาธิอยู่ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งอยู่ใกล้ๆ ฝั่งของแม่น้ำคงคา จากนั้น พระภัททชิก็ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “เราจะออกจากฌานและจะลุกจากที่ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาเท่านั้น” ครั้นพระภัททชิได้ตั้งจิตอธิษฐานเช่นนั้นแล้ว ท่านก็ได้เข้าฌานสมาบัติอยู่ ณ ที่แห่งนั้นในทันที เมื่อพระมหาเถระทั้งหลายได้เดินผ่านมายังจุดที่พระภัททชิกำลังนั่งเข้าฌานสมาบัติ ท่านก็ไม่ได้ลุกขึ้นยืนต้อนรับพระมหาเถระแต่อย่างใด เพราะใจของท่านในขณะนั้นกำลังดำดิ่งลงสู่ห้วงแห่งฌานสมาบัติ แต่ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึง ท่านก็ได้ออกจากฌานแล้วลุกขึ้นยืนต้อนรับในการเสด็จมาของพระบรมศาสดาในทันที เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เป็นเพราะพระภัททชิได้ตั้งจิตอธิษฐานเอาไว้ก่อนหน้าที่ท่านจะเข้าฌานสมาบัตินั่นเอง และเป็นธรรมดาของผู้ที่ได้ฌานที่จะสามารถกำหนดวันเวลาในการออกจากฌานได้ ดังนั้น เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จมาถึงตามที่ท่านได้ตั้งใจเอาไว้ ท่านจึงออกจากฌานสมาบัติเพื่อลุกขึ้นมาต้อนรับในการเสด็จมาของพระพุทธองค์

เมื่อเหล่าพระภิกษุสงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชน ผู้ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล ได้เห็นพระภัททชิแสดงอากัปกริยาเช่นนั้นแล้ว ต่างก็ได้พากันติเตียนพฤติกรรมของพระภัททชิ ซึ่งถือเป็นภิกษุผู้บวชใหม่ว่า “พระภิกษุรูปนี้เพิ่งบวชโดยแท้ แต่ทำไมจึงแสดงอากัปกริยาเช่นนี้ต่อเหล่าพระมหาเถระ” ครั้นพระบรมศาสดาได้เสด็จมาถึง ก็ทรงประทับยืนอยู่บนเรือขนานที่ชาวบ้านได้ผูกเอาไว้ในท่ามกลางสงฆ์ และด้วยความที่ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก จึงทรงทราบความในใจของเหล่าพระภิกษุสงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชนที่มีต่อพระภัททชิ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสเรียกหาพระภัททชิให้มายืนในเรือลำเดียวกันกับพระองค์

เมื่อพระภัททชิได้เหาะมายืนในเรือลำเดียวกันกับพระบรมศาสดาแล้ว เรือก็ได้แล่นไปจนถึงกึ่งกลางของแม่น้ำคงคา ในเวลานั้นเองพระบรมศาสดาก็ได้ตรัสถามพระภัททชิว่า “ปราสาททองที่ท่านได้ครอบครองในสมัยที่ท่านเกิดเป็นพระเจ้ามหาปนาทะอยู่ที่ใด” ด้วยความที่พระภัททชิได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว จึงมีดวงตาภายในที่สามารถล่วงรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคตได้ จึงได้กราบทูลต่อพระพุทธองค์ว่า “ปราสาททองหลังนั้นได้จมลงสู่เบื้องล่างของแม่น้ำคงคา ซึ่งตั้งอยู่ ณ ที่แห่งนี้เองพระเจ้าข้า”

เมื่อเหล่าพระภิกษุสงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชนได้ฟังเช่นนั้นต่างก็พากันคิดไปว่า “พระภัททชิคงกล่าวอวดอุตตริมนุษยธรรมเป็นแน่” พระบรมศาสดาทรงทราบความคิดของพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้น พระพุทธองค์จึงตรัสกับพระภัททชิว่า “ดูก่อนภัททชิ เธอจงทำให้พวกภิกษุทั้งหลายได้หายสงสัยเถิด” ครั้นพระภัททชิได้ฟังพระพุทธองค์ตรัสเช่นนั้น ท่านก็ได้ถวายบังคมรับพระดำรัสของพระบรมศาสดา แล้วได้เหาะขึ้นไปสู่เวหาและดิ่งลงใต้แม่น้ำคงคา จากนั้นท่านก็ได้นำประสาทแก้ว 7 ชั้นที่จมอยู่ใต้แม่น้ำคงคาเหาะลอยขึ้นไปบนอากาศอีกครั้ง (ขุ.ชา.อ. 58/115-122 แปล.มมร.)

8.3.5 ปราสาททองแก้ว 7 ชั้น

เมื่อปราสาททองแก้ว 7 ชั้น ได้ถูกพระภัททชินำขึ้นมาจากแม่น้ำคงคาลอยปรากฏอยู่กลางอากาศแล้ว พวกปลา เต่า กบ และนาค เป็นต้น ต่างก็พลัดตกจากปราสาทลงสู่แม่น้ำเป็นอันมาก ซึ่งพวกปลา เต่า กบ และนาคเหล่านั้น ก็ไม่ใช่ใครอื่น ทั้งหมดล้วนเป็นอดีตพระประยูรญาติของพระภัททชิในภพชาติที่ท่านเกิดเป็นพระเจ้ามหาปนาทะทั้งสิ้น แต่เพราะด้วยความรัก ความผูกพันและหวงแหนในปราสาททองแก้วหลังนี้มาข้ามภพข้ามชาติ จึงทำให้พวกเขาเหล่านั้นต้องเวียนว่ายตายเกิดวนเวียนอยู่ในปราสาทหลังนี้มานานกว่าพุทธันดรหนึ่งแล้ว ซึ่งก็คล้ายๆ กับพวกปู่โสมเฝ้าทรัพย์ เพราะใจนั้นติดและผูกพันในทรัพย์ จึงทำให้ต้องมาเกิดเฝ้าทรัพย์ ไปไหนไม่ได้

หลังจากที่พระภัททชิได้นำปราสาททองแก้ว 7 ชั้น ขึ้นมาปรากฏอยู่กลางอากาศแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงรับสั่งให้พระภัททชิปล่อยปราสาทนั้นให้กลับลงสู่เบื้องล่างของแม่น้ำคงคาตามเดิม ทันทีที่สิ้นพระสุรเสียง พระภัททชิก็ได้ปล่อยปราสาททองแก้วจมลงสู่เบื้องล่างของแม่น้ำคงคา โดยมิได้มีความหวงแหนในปราสาททองแก้วซึ่งถือเป็นสมบัติคู่บุญของท่านแม้แต่น้อย แต่อย่างไรก็ตาม ปราสาททองแก้ว 7 ชั้นหลังนี้ก็ไม่ได้หายไปไหน เพราะยังคงรอคอยผู้มีบุญญาบารมีผู้ที่เป็นเจ้าของอีกท่านหนึ่ง บุคคลท่านนั้นก็คือพระเจ้าสังขจักรพรรดิ บุตรชายของนายช่างจักสานที่ได้สร้างบรรณศาลาถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าในภพชาติก่อนเช่นกัน ซึ่งท่านจะลงมาบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ในยุคสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

บทที่ 9

ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย

บทที่ 9 ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย

โครงสร้างเนื้อหา

9.1 อชิตะพราหมณ์บรมโพธิสัตว์

9.1.1 ประวัติอชิตะพราหมณ์

9.1.2 อชิตะพราหมณ์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

9.2 การสลายร่างพระมหากัสสปะในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

9.2.1 บุพกรรมของพระศรีอริยเมตไตรยกับพระมหากัสสปเถระ

9.2.2 พระมหากัสสปะตรวจดูอายุสังขาร

9.3 การสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรย

9.3.1 พระเจ้าสังขจักรบำเพ็ญปรมัตถบารมี

9.3.2 พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราช

แนวคิด

1. พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จลงมาบังเกิดบนโลกแล้วจะทรงมีพระนามว่า อชิตะพราหมณ์ โดยจะมีพุทธบิดาพระนามว่า สุพรหมพราหมณ์ พุทธมารดาพระนามว่า พรหมวดีพราหมณี โดยพระองค์จะทรงประสูติที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ครั้นประสูติแล้วจะทรงพระเกษมสำราญในปราสาทแก้วสามฤดู จะทรงมีนางจันทมุขีพราหมณีเป็นภรรยา และจะทรงอยู่ครองเพศฆราวาส 8,000 ปี จนกระทั่งวันหนึ่งได้ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะที่เทวดาได้เนรมิตกายเอาไว้ พระองค์จึงเริ่มรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตทางโลกและรู้สึกสลดใจ จึงทรงตั้งจิตที่จะออกบวช เหล่าเทวดาทั้งหลายจักมาประชุมรวมกัน ณ ที่พระองค์ทรงประทับอยู่ในขณะนั้น ปราสาทแก้วสามฤดูจักลอยขึ้นไปบนอากาศเคลื่อนเข้าไปในป่าใหญ่ และไปประดิษฐานอยู่ภายในป่าแห่งนั้น เพื่อรองรับการบวชของพระองค์ ครั้นเมื่อทรงตัดพระเกศาด้วยพระขรรค์แก้วแล้วความเป็นสมณะก็พลันบังเกิดขึ้นแก่พระองค์ในกาลนั้นเอง เมื่อทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้วพระองค์ก็จะเสด็จไปประทับนั่งขัดสมาธิคู้บัลลังก์ เพื่อบำเพ็ญเพียรใต้ต้นมหาโพธิพฤกษ์ ซึ่งในยุคนั้นคือต้นกากะทิง

2. ในคราวที่พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ได้เสด็จเดินทางผ่านมาที่ภูเขาที่มีชื่อว่ากุกกุฏสัมปาตะ ทันใดนั้นเองภูเขาก็จะแยกออกจากกัน เผยให้เห็นร่างของพระมหากัสสปเถระ หลังจากนั้นพระศรีอริยเมตไตรยจะทรงยื่นพระหัตถ์ขวาช้อนเอาร่างของพระมหากัสสปะขึ้นมาไว้บนฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์ ทรงประกาศสรรเสริญคุณธรรมของพระมหากัสสปะ หลังจากนั้น ไฟอัศจรรย์ที่มีความบริสุทธิ์และไร้ซึ่งเถ้าธุลี ก็จะพลันบังเกิดขึ้นแล้วลุกไหม้ไปตามร่างกายของพระมหากัสสปะ จนกระทั่งร่างของท่านสลายหายไปบนฝ่าพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ ทั้งนี้เพราะบุพกรรมของพระศรีอริยเมตไตรยกับพระมหากัสสปเถระ ที่ท่านทั้งสองได้ทำร่วมกันมาในอดีตชาติ

3. พระชาติแรกที่พระบรมโพธิสัตว์ทรงได้รับพุทธพยากรณ์ คือ พระชาติที่พระองค์ทรงบังเกิดเป็นพระรัตนเถระ หรือ พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราช ซึ่งตรงกับยุคสมัยของพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายหลังจากที่พระรัตนเถระได้รับปฐมพุทธพยากรณ์แล้ว ทรงเกิดความปลื้มปีติปราโมทย์ใจ นับตั้งแต่วันนั้นก็ยิ่งตั้งใจบำเพ็ญพระบารมีทั้งสิบทัศ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน จนกระทั่งหมดอายุขัย ครั้นเมื่อถึงเวลาลงมาบังเกิดสร้างบารมีอีกในภพชาติต่อๆ มา ก็ทรงมุ่งมั่นและตั้งใจบำเพ็ญพระบารมีทั้งสามสิบทัศตั้งแต่ภพชาตินั้นเป็นต้นมา ไม่ลาพุทธภูมิกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์แล้ว นักศึกษาสามารถบอกประวัติอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ได้

2. เมื่อศึกษาเรื่องการสลายร่างพระมหากัสสปะ นักศึกษาสามารถบอกบุพกรรมของพระมหากัสสปะได้

3. เมื่อศึกษาเรื่องการสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรย นักศึกษาสามารถบอกถึงการสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรยได้

บทที่ 9
ประวัติพระศรีอริยเมตไตรย

9.1 อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์

เรื่องราวของพระศรีอริยเมตไตรยในช่วงลงมาบังเกิดบนโลก เรียบเรียงข้อมูลมาจากคัมภีร์ไตรภูมิโลกวินิจฉัย[1] ในบางช่วงก็นำข้อมูลมาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา แม้แต่ละคัมภีร์จะมีความเหมือนกันในหลายๆ ประเด็น แต่ก็มีความแตกต่างกัน น้อยบ้าง มากบ้าง ซึ่งคณะผู้จัดทำได้ค้นคว้า รวบรวม และนำเสนอสาระสำคัญดังนี้

9.1.1 ประวัติอชิตพราหมณ์

ในอนาคตกาล เมื่อพระบรมโพธิสัตว์ได้เสด็จลงมาบังเกิดบนโลกแล้ว พระองค์จะทรงมีพระนามว่าอชิตพราหมณ์ โดยมีพระบิดานามว่าสุพรหมพราหมณ์ ซึ่งเป็ปุโรหิต[2] ของพระเจ้าสังขบรมจักรพรรดิ และมีพระมารดานามว่าพรหมวดีพราหมณี โดยพระองค์จะประสูติที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ครั้นประสูติแล้ว อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ หรือพระศรีอริยเมตไตรย จะพรั่งพร้อมไปด้วยโลกียสมบัติทุกอย่าง และจะทรงพระเกษมสำราญในปราสาทแก้วสามฤดู อีกทั้งยังทรงมีนางจันทมุขีพราหมณีเป็นภรรยา และจะทรงอยู่ครองเพศฆราวาส 8,000 ปี

จนกระทั่งวันหนึ่ง ในขณะที่อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์กำลังเดินทางไปยังพระราชอุทยานโดยราชรถ ได้ทอดพระเนตรเห็นคนที่อยู่ในช่วงเบื้องปลายของชีวิต ซึ่งยุคนั้นไม่มีคนแก่ แม้อายุจะอยู่ในช่วงวัยชราหรือช่วงเบื้องปลายของชีวิต แต่หน้าตายังดูแต่งตึงไม่แพ้คนวัยหนุ่มสาว ถ้าดูจากรูปลักษณ์ภายนอกจะดูไม่ออก แต่เทวดาได้เนรมิตกายเอาไว้ เพื่อสะกิดใจให้พระองค์ไม่ทรงไปยึดติดในร่างกายอันไม่เที่ยง เมื่อทอดพระเนตรเห็นดังนั้นแล้ว ก็ทรงรู้สึกสะท้อนพระทัยและเกิดความคิดขึ้นมาว่า “สักวันหนึ่งเราก็คงจะต้องกลายเป็นคนชราเช่นนี้แน่ๆ” พระองค์จึงเริ่มรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตทางโลกนับตั้งแต่วินาทีนั้น ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงหมดอารมณ์ที่จะเดินทางต่อและตัดสินพระทัยเสด็จเดินทางกลับในทันที

---

[1] ต้นฉบับโดยพญาลิไทสมัยสุโขทัย

[2] ที่ปรึกษาของพระราชา

ในวันต่อมา ขณะที่อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์กำลังเสด็จไปยังพระราชอุทยาน พระองค์ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บที่เทวดาได้เนรมิตกายเอาไว้ เพื่อสะกิดใจให้พระองค์ไม่ทรงไปยึดติดในความไม่มีโรค ซึ่งโรคภัยไข้เจ็บในยุคนั้น มีอยู่เพียงแค่ 3 โรคเท่านั้น ได้แก่

1. โรคที่เกิดจากความหิว
2. โรคที่เกิดจากความเมาอาหาร กล่าวคือ กินอาหารเกินพอดี
3. โรคที่เกิดจากสังขารเสื่อม เรี่ยวแรงถดถอย แต่สภาพภายนอกยังแลดูไม่แก่เหมือนยังเป็นหนุ่มสาว

เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บเช่นนั้นแล้ว จึงทรงรู้สึกสะท้อนพระทัยและเกิดความคิดขึ้นมาว่า “สักวันหนึ่ง เราก็คงจะต้องมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคใดโรคหนึ่งแน่ๆ” ทรงยิ่งรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตทางโลกมากขึ้นกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้จึงตัดสินพระทัยเสด็จเดินทางกลับทันที

ในรุ่งขึ้นของอีกวันหนึ่ง ขณะที่อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ กำลังทรงเสด็จเดินทางไปยังพระราชอุทยาน พระองค์ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นคนตายที่เทวดาได้เนรมิตกายเอาไว้ เพื่อสะกิดใจให้พระองค์ไม่ทรงไปยึดติดในชีวิตอันยืนยาว เพราะอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ในยุคนั้นยืนยาวถึง 80,000 ปี เมื่อ พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นคนตายเช่นนั้นแล้ว ก็รู้สึกสลดใจและเกิดความคิดขึ้นมาว่า “สักวันหนึ่ง เราก็คงจะต้องตายเช่นชายคนนี้เหมือนกัน” จึงยิ่งรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตทางโลกมากขึ้นทับทวี ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงตัดสินพระทัยเสด็จเดินทางกลับในที่สุด

ภาพที่ 9.1 อชิตพราหมณ์ประกอบความเพียรติดต่อกัน 7 วัน

เมื่ออชิตพราหมณ์โพธิสัตว์ได้ทอดพระเนตรเห็นสมณะ ผู้ซึ่งเทวดาได้เนรมิตกายให้เห็นแล้ว พระองค์จึงทรงเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตทางโลกและรู้สึกเบื่อหน่ายในทรัพย์สมบัติทั้งหลายทั้งมวลที่ทรงมีอย่างบอกไม่ถูก เพราะในขณะนี้พระองค์ทรงมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะออกบวชในเพศสมณะ และเพื่อทำการทดสอบว่าพระองค์พร้อมที่จะบรรพชาหรือไม่ จึงทรงดำริที่จะประกอบความเพียรติดต่อกันถึง 7 วัน ด้วยการละความสะดวกสบายทุกประการ และหันหน้ามาประพฤติธรรมเยี่ยงสมณะ

หลังจากครบ 7 วันแห่งการบำเพ็ญเพียรอย่างไม่ถอนถอย ใจของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ หรือพระศรีอริยเมตไตรย ก็ยิ่งมีความแน่วแน่และมุ่งตรงสู่หนทางแห่งการบรรพชา

ออกบวชเป็นเพศสมณะมากยิ่งขึ้นนับประมาณมิได้ เมื่อพระองค์ทรงรู้หนทางที่แท้จริงของชีวิตด้วยตัวของพระองค์เองแล้ว อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ หรือพระศรีอริยเมตไตรย จึงตัดสินใจที่จะออกมหาภิเนษกรมณ์ หรือออกบวชเพื่อแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ในทันทีที่อชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ทรงตั้งจิตที่จะออกมหาภิเนษกรมณ์ เหล่าเทวดาและมหาพรหมตลอดหมื่นจักรวาล ซึ่งต่างก็มีหูทิพย์และตาทิพย์ ก็จักพากันโจษจันและจักมาประชุมรวมกัน ณ ผืนดินที่พระองค์ประทับอยู่ในขณะนั้น ในช่วงนั้นเองก็ได้เกิดสิ่งอัศจรรย์คือ ปราสาทแก้วสามฤดูที่พรั่งพร้อมไปด้วยเหล่าบริษัทบริวารของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ได้ลอยขึ้นไปบนอากาศเพื่อรองรับการออกบวชที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ประดุจดั่งพญาหงส์ทองที่กำลังบินทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า เหตุที่ทำให้เกิดเหตุอัศจรรย์ถึงขนาดนี้ก็ด้วยบุญญานุภาพของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์เป็นหลัก และเมื่อบุญญานุภาพของพระองค์มารวมกับบุญญานุภาพของเหล่าบริษัทบริวาร ที่ต่างเคยสั่งสมบุญสร้างบารมีและปรารถนาที่จะติดตามสร้างบารมีร่วมกับพระองค์มานับภพนับชาติไม่ถ้วน และเทวานุภาพของเหล่าเทวดาตลอดหมื่นจักรวาลที่มาประชุมรวมกันในวันนั้นเป็นส่วนเสริม จึงทำให้เกิดเหตุอัศจรรย์เช่นนี้ จากนั้นปราสาทแก้วสามฤดูพร้อมด้วยเหล่าบริษัทบริวารก็จะลอยเคลื่อนเข้าไปในป่าใหญ่ และไปประดิษฐานอยู่ภายในป่าแห่งนั้น ซึ่งภายในป่าที่ปราสาทแก้วสามฤดูประดิษฐานอยู่ ถือเป็นสถานที่ที่สงบร่มรื่น เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรมของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์เป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 9.2 ปราสาทแก้วสามฤดูลอยเคลื่อนเข้าสู่ป่าใหญ่ ไปประดิษฐานรองรับการบวชของอชิตพราหมณ์

ภาพที่ 9.3 อัฐบริขารอันเป็นทิพย์บังเกิดขึ้นด้วยบุญญานุภาพของอชิตโพธิสัตว์

เมื่ออชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ได้ประทับยืน ณ ผืนป่าแห่งนั้นแล้ว อัฐบริขารอันเป็นทิพย์ซึ่งบังเกิดขึ้นด้วยบุญญานุภาพของพระองค์และอานุภาพของท้าวมหาพรหม ก็พลันบังเกิดขึ้นเพื่อรองรับการออกบวชของพระองค์ในทันที ครั้นพระองค์ทรงตัดพระเกศาด้วยพระขรรค์แก้วแล้ว ความเป็นสมณะก็พลันบังเกิดขึ้นแก่พระองค์ในกาลนั้นเอง เมื่อมหาชนทั้งหลายได้เห็นความอัศจรรย์ ที่ปราสาทแก้วทั้งหลังลอยขึ้นไปในอากาศ จากนั้นก็ได้เหาะลอยไปลงในป่าใหญ่ ทุกคนต่างก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในการออกบวชของพระองค์เป็นอย่างมาก และต่างก็ปรารถนาที่จะออกบวชตามพระองค์ด้วยเช่นกัน ใจของทุกคนในที่นั้นล้วนรวมเป็นหนึ่งเดียวกันกับพระองค์ สาเหตุที่ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกเช่นนี้ เพราะบุญในตัวของแต่ละคนที่เคยสั่งสมมา และความปรารถนาที่จะติดตามสร้างบารมีร่วมกับพระองค์มานับภพนับชาติไม่ถ้วนนั่นเอง ครั้นมหาชนทั้งหลายต่างมีความปรารถนาเช่นนั้น ความอัศจรรย์ก็ได้บังเกิดขึ้นอีกครั้ง มหาชนที่ได้เห็นการเสด็จออกบวชของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ ต่างก็ได้เหาะลอยขึ้นไปในอากาศด้วยบุญญานุภาพของอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ และบุญญานุภาพของแต่ละคนที่ต่างเคยสั่งสมมาเพื่อออกบวชและบรรลุธรรมในพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย

เมื่ออชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ทรงออกบวชแล้ว พระนางจันทมุขีเทวี[3] ก็จะนำเอาข้าวมธุปายาส มาน้อมถวายแด่พระองค์ในกาลนั้น เมื่อทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ก็จะเสด็จไปตามหนทางที่เหล่าเทวดาได้ประดับตกแต่งเอาไว้อย่างวิจิตรงดงาม เพื่อจะนำพาพระองค์ไปสู่สถานที่สำคัญ นั่นก็คือ บริเวณใต้ต้นมหาโพธิพฤกษ์ ในยุคนั้นคือต้นกากะทิง ซึ่งจะเป็นสถานที่ที่พระองค์ใช้ประทับในการบำเพ็ญเพียรเพื่อตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ต้นมหาโพธิพฤกษ์ที่พระองค์จะใช้เป็นที่ประทับในการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นจะมีขนาดลำต้นที่สูงจากพื้นไปถึงคาคบราว 120 ศอก (หรือ 60 เมตร) จากคาคบไปจรดถึงยอดสูงอีกราว 120 ศอก (หรือ 60 เมตร) ถ้ารวมความสูงจากพื้นไปจรดถึงปลายยอด ต้นมหาโพธิพฤกษ์จะสูงถึง 240 ศอก (หรือ 120 เมตร) กิ่งของต้นมหาโพธิพฤกษ์ยังมีขนาดที่ใหญ่โตและแผ่ออกไป

[3]ในพระปฐมสมโพธิกถากล่าวไว้แตกต่างกัน คือ นางสุนันทาพราหมณี เป็นผู้ถวายข้าวมธุปายาส

เป็นวงกว้าง โดยกิ่งหลักๆ จะมีอยู่ทั้งหมดสี่กิ่ง ซึ่งแต่ละกิ่งจะทอดยาวออกไปในทิศทั้งสี่ โดยจะมีความยาวกิ่งละ 120 ศอก และใบของต้นมหาโพธิพฤกษ์ จะมีสีสดเขียวอยู่เป็นนิตย์ ดอกและเกสรจะส่งกลิ่นหอมฟุ้งขจรขจายไปไกลถึง 500 โยชน์ (ประมาณ 8,000 กิโลเมตร)

นอกจากนี้ บริเวณโดยรอบของต้นมหาโพธิพฤกษ์[4] ยังจะมีทรายสีขาวประดุจแก้วเจียระไนเนื้อละเอียดที่สะท้อนแสงระยิบระยับจับตา ราวกับแสงของเพชรและแสงของพลอยผสมกัน เรียงรายเป็นปริมณฑลหรือเป็นวงกลมอยู่โดยรอบ ซึ่งจะมีรัศมียาวถึงครึ่งโยชน์ (8 กิโลเมตร) ถัดจากบริเวณพื้นทรายสีขาวที่แลดูสวยงามราวแก้วเจียระไนแล้ว จะห้อมล้อมไปด้วยมวลหมู่ไม้หอมนานาพันธุ์ที่พากันผลิช่อออกดอกบานสะพรั่งและส่งกลิ่นหอมฟุ้งรวยระรินชื่นใจอยู่ตลอดเวลา

เมื่อพระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์เสด็จมาถึงต้นมหาโพธิพฤกษ์แล้ว พระองค์ก็จะทรงเสด็จขึ้นสู่โพธิบัลลังก์อันประเสริฐและประทับนั่งขัดสมาธิคู้บัลลังก์ เพื่อบำเพ็ญเพียรอยู่ภายใต้ควงต้นมหาโพธิพฤกษ์ ผ่านการบำเพ็ญเพียรจนกระทั่งเข้าสู่วันที่เจ็ด พญามาร (บางตำราระบุว่าเป็นท้าวปรนิมมิตวสวัตดีมาร) จะกรีฑาทัพใหญ่โดยนำไพร่พลและเหล่าเสนามารมาในวันนั้น เพื่อหวังจะขัดขวางการบำเพ็ญเพียรของพระองค์ แต่ด้วยบุญญาบารมีที่พระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ได้สั่งสมบารมีมาอย่างยิ่งยวดและยาวนานกว่า 80 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป พญามารและเหล่ากองทัพไพร่พลมาร เพียงแค่ได้เห็นพระรัศมีที่รุ่งโรจน์โชตนาการของพระองค์เท่านั้น ต่างก็สะทกสะท้านตื่นตระหนกตกใจ และพากันหนีกระจัดกระจายกันไปจนถึงสุดขอบจักรวาล

9.1.2 อชิตพราหมณ์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในค่ำคืนนั้นเอง ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ พระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ พระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์ ก็ตั้งความเพียรอันประกอบไปด้วยองค์สี่ หรือจาตุรงคมหาปธาน โดยพระองค์ได้ทรงตั้งพระทัยอย่าแน่วแน่ว่า “แม้เนื้อและเลือดจะแห้งเหือดหายไป เหลือแต่เอ็น กระดูก หนัง ก็ตามที หากยังไม่บรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว

ภาพที่ 9.3 พระศรีอริยเมตไตรยตรัสรู้

[4] สำหรับต้นมหาโพธิพฤกษ์ หรือต้นไม้ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น จะมีแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัย อย่างของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเรานั้น ต้นมหาโพธิพฤกษ์ของพระองค์ ก็คือต้นอัสสัตถพฤกษ์ หรือต้นโพธิ์

เราก็จะไม่ลุกจากที่” แล้วก็ทรงประทับนั่งเข้าที่ ตั้งพระวรกายตรง ดำรงสติมั่น อยู่ภายใต้ควงต้นมหาโพธิพฤกษ์

ครั้นช่วงเวลาแห่งรัตติกาลได้ล่วงเข้าสู่ช่วงปฐมยาม คือ ช่วงเวลาตั้งแต่หกโมงเย็นถึงสี่ทุ่ม พระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์จักทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือสามารถระลึกชาติหนหลังของพระองค์เองได้

ต่อมาเมื่อเวลาแห่งรัตติกาลได้ล่วงเข้าสู่ช่วงมัชฌิมยาม คือ ช่วงเวลาตั้งแต่สี่ทุ่มถึงตีสอง พระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์จักทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ คือ สามารถล่วงรู้การเกิดและการดับของหมู่สัตว์ทั้งหลายได้

เมื่อเวลาแห่งรัตติกาลได้ล่วงมาถึงช่วงสุดท้ายหรือปัจฉิมยาม คือ ช่วงเวลาตั้งแต่ตีสองถึงหกโมงเช้า ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาสุดท้ายแห่งค่ำคืนวันวิสาขะ พระอชิตพราหมณ์บรมโพธิสัตว์จักทรงหยั่งพระญาณเพื่อพิจารณา **ปฏิจจสมุปบาท** ทั้งโดยอนุโลมและปฏิโลม จักทรงบรรลุอาสาวกขยญาณ อันเป็นความรู้ที่เป็นเหตุให้สิ้นอาสวะกิเลส

ปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท หมายถึง ธรรมที่เกี่ยวเนื่องกันจนเป็นลูกโซ่ และเป็นปัจจัยติดต่อกันไม่ขาดสาย กล่าวคือ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นจึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้น (วิ.ม. 4/1/1 มจร) ดังนั้น การพิจารณาปฏิจจสมุปบาท จึงเป็นขั้นตอนการพิจารณาของจิตในการเกิดขึ้นและดับไปแห่งทุกข์ ซึ่งมีทั้งหมด 12 ประการ โดยจะกล่าวเฉพาะหัวข้อหลักๆ เพื่อให้ทราบโดยสังเขป ดังนี้

1. เพราะมีอวิชชา (ความไม่รู้) สังขารจึงเกิดขึ้น
2. เพราะมีสังขาร (สิ่งปรุงแต่งจิตที่ทำให้เกิดการกระทำออกมาทางกาย วาจา ใจ ทั้งที่เป็นกุศล เป็นอกุศล หรือที่ไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศล) วิญญาณจึงเกิดขึ้น
3. เพราะมีวิญญาณ (ดวงจิตที่นำไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบุญ บาป หรือไม่บุญไม่บาป ที่แต่ละคนได้สั่งสมเอาไว้) นามรูปจึงเกิดขึ้น
4. เพราะมีนามรูป (ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) สฬายตนะ จึงเกิดขึ้น
5. เพราะมีสฬายตนะ (อายตนะภายในทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ผัสสะจึงเกิดขึ้น

6. เพราะมีผัสสะ (การกระทบกันของอายตนะภายในกับภายนอก ได้แก่ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสัมผัส ใจกับอารมณ์ต่างๆ) เวทนาจึงเกิดขึ้น
7. เพราะมีเวทนา (อารมณ์สุข ทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์) ตัณหาจึงเกิดขึ้น
8. เพราะมีตัณหา (ความอยาก ได้แก่ กามตัณหา อยากมีนั่นมีนี่ อยากไม่เป็นแบบนั้นไม่อยากเป็นแบบนี้) อุปาทานจึงเกิดขึ้น
9. เพราะมีอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) ภพจึงเกิดขึ้น
10. เพราะมีภพ (สถานที่รองรับการเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย) ชาติจึงเกิดขึ้น
11. เพราะมีชาติ (การถือกำเนิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย) ชราและมรณะจึงเกิดขึ้น
12. เพราะชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) จึงมีโสกะ (ความโศกเศร้า) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความไม่สบายกาย) โทมนัส (ความไม่สบายใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) ก็มีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้

ดังนั้น อวิชชา จึงเป็นต้นเหตุของกระบวนการทั้งหมด วันใดที่ขจัดอวิชชา ด้วยการทำใจหยุดนิ่งอย่างสบายๆ จนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับผู้รู้ภายใน เมื่อนั้น วิชชา คือ การรู้แจ้งเห็นแจ้งเป็นไปตามความเป็นจริงก็จะเกิดขึ้น ซึ่งความรู้ตรงนี้จะเป็นความรู้อันบริสุทธิ์ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นอันแท้จริง

ในช่วงรุ่งอรุณที่แสงแห่งดวงตะวันได้สาดแสงสีทองส่องอร่ามไปทั่วท้องฟ้า พระอชิตบรมโพธิสัตว์จักบรรลุอาสวักขยญาณ ก็ทำลายกิเลสอาสวะให้สิ้นเชื้อไม่เหลือเศษเป็นสมุทเฉทปหาน ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระศรีอริยเมตไตรยนั้นทรงประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษครบถ้วนทั้ง 32 ประการ โดยพระวรกายของพระองค์จะมีความสูงถึง 88 ศอก (หรือ 44 เมตร) อีกทั้งพระองค์จะทรงมีพระชนมายุถึง 80,000 ปี ในยุคสมัยของพระองค์ภายหลังการตรัสรู้แล้วจะทรงประกาศพระศาสนา มนุษย์ทุกคนบนโลกจะมีความเชื่อความศรัทธาเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนดวงตะวันที่มีดวงเดียว ซึ่งก็คือคำสอนในพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งปัญญาและเหตุผล ที่เกิดขึ้นจากคำสอนของผู้รู้แจ้งเห็นจริง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยนั้น ในความเป็นจริงแล้วพระองค์ก็จำต้องมีทีมงานที่รู้ใจทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งทำหน้าที่ประดุจพระหัตถ์ทั้งสองของพระองค์ ดังเช่นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระศรีอริยเมตไตรยสัมมา

สัมพุทธเจ้าจะทรงมีพระอัครสาวกเบื้องขวาชื่อว่า พระอโสกเถระ ซึ่งเป็นภิกษุผู้เป็นเลิศทางด้านปัญญาที่ไม่มีพระภิกษุรูปใดมาเสมอเหมือน และมีพระอัครสาวกเบื้องซ้ายชื่อว่า พระพรหมเทวเถระ ซึ่งเป็นภิกษุผู้เป็นเลิศทางด้านฤทธานุภาพหรือการแสดงฤทธิ์ ที่ไม่มีพระภิกษุรูปใดมาเสมอเหมือน ทรงมีพระอัครสาวิกาเบื้องขวาคือ พระปทุมาเถรี และมีพระอัครสาวิกาเบื้องซ้าย คือ พระสุมนาเถรี ทรงมียอดอุบาสกพุทธอุปัฏฐากที่สำคัญอยู่สองท่านด้วยกัน ได้แก่ สุทัตตคหบดี และสังฆคหบดี ส่วนอุบาสิกาพุทธอุปัฏฐากก็มีอยู่สองท่านเช่นกัน คือนางยสปวดี และ นางสังฆา

9.2 การสลายร่างพระมหากัสสปะในยุคพระศรีอริยเมตไตรย

พระมหากัสสปะเถระเป็นภิกษุในสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน หากแต่มีความเกี่ยวข้องกับพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่อดีตชาติ ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

9.2.1 บุพกรรมของพระศรีอริยเมตไตรยกับพระมหากัสสปเถระ

ในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย มีเหตุการณ์สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยพร้อมด้วยเหล่าภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จผ่านมาที่ภูเขาลูกหนึ่งที่มีชื่อว่า กุกกุฏสัมปาตะ[5] ทันใดนั้นเอง ภูเขากุกกุฏสัมปาตะก็จะแยกออกจากกัน แล้วเผยให้เห็นร่างของพระมหากัสสปเถระ ซึ่งท่านเป็นผู้เลิศทางด้านการอยู่ธุดงค์เป็นวัตร ในสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากนั้น พระศรีอริยเมตไตรยจะทรงยื่นพระหัตถ์ขวาช้อนเอาร่างของพระมหากัสสปะขึ้นมาไว้บนฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วจะทรงประกาศสรรเสริญคุณธรรมของพระมหากัสสปะ ท่ามกลางเหล่าภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ จากนั้นไฟอัศจรรย์ที่มีความบริสุทธิ์และไร้ซึ่งเถ้าธุลี ก็บังเกิดขึ้นแล้วลุกไหม้ไปตามร่างกายของพระมหากัสสปะ กระทั่งร่างของท่านสลายไปบนฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์

ภาพที่ 9.4 พระศรีอริยเมตไตรยช้อนร่างพระมหากัสสปะไว้ในพระหัตถ์

สาเหตุที่พระศรีอริยเมตไตรยพุทธเจ้าสามารถช้อนร่างของพระมหากัสสปะไว้บนฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์ได้ นั่นเพราะพระสรีระของพระองค์ที่สูงถึง 88 ศอก หรือ 44 เมตร ซึ่งสูงกว่ามนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก ดังนั้น ฝ่าพระหัตถ์จึงมีขนาดใหญ่ตามสัดส่วนของพระสรีระ

ด้วยเช่นกัน ส่วนพระมหากัสสปะนั้น ท่านได้มาบังเกิดในยุคที่มนุษย์มีอายุเพียง 100 ปี ถ้าเทียบรูปร่างของท่านกับมนุษย์ในสมัยปัจจุบันนี้ ท่านจะมีความสูงประมาณฝรั่งร่างใหญ่ เพราะฉะนั้นเมื่อเทียบโดยสัดส่วนของพระศรีอริยเมตไตรยกับพระมหากัสสปะเช่นนี้แล้ว พระพุทธองค์จึงสามารถซ้อนร่างของพระมหากัสสปเถระไว้บนฝ่าพระหัตถ์ได้

พระศรีอริยเมตไตรยต้องมาสลายร่างพระมหากัสสปะด้วยพระองค์เอง เนื่องจากพระองค์และพระมหากัสสปเถระได้มีบุพกรรมที่เคยกระทำร่วมกันมาก่อนในอดีต เรื่องก็มีอยู่ว่า ในสมัยที่พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสัตตุตาปราชา[6] พระองค์ทรงเป็นพระราชาที่โปรดปรานช้างเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังทรงชอบสะสมช้างที่มีลักษณะดีเอาไว้อีกด้วย กระทั่งวันหนึ่ง พระเจ้าสัตตุตาปราชาได้ทรงทราบข่าวว่า มีคนพบเจอช้างเผือกที่มีลักษณะดีอยู่ในป่า และเมื่อได้ทรงสดับเรื่องราวและลักษณะของช้างเผือกตัวประเสริฐนั้นแล้วก็ทรงรู้สึกดีพระทัยยิ่งนัก พระองค์จึงไม่รอช้ารีบเสด็จออกจากปราสาทเพื่อไปจับช้างเชือกนั้นมาทันที ครั้นทรงจับช้างเผือกตัวนั้นมาได้แล้ว ก็ทรงรับสั่งให้นายหัตถาจารย์เป็นผู้ดูแลและฝึกช้างเผือกตัวนั้น เพื่อที่จะได้ทรงนำช้างเผือกตัวนี้มาเป็นช้างมงคลพระที่นั่งในงานมหรสพที่จะมีขึ้นในอีกเจ็ดวันข้างหน้า

เมื่อถึงกำหนดวันงานมหรสพ พระเจ้าสัตตุตาปะก็ทรงประทับช้างมงคลพระที่นั่ง ซึ่งก็คือช้างเผือกที่พระองค์ทรงจับมา ออกว่าราชการและเสด็จเที่ยวรอบเมืองเป็นที่สำราญพระราชหฤทัยยิ่งนัก จากนั้นก็ทรงเสด็จเลียบเลาะไปตามหนทาง เพื่อเข้าสู่เขตพระราชอุทยานอันงดงามและร่มรื่นไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด ด้วยที่ค่ำคืนที่ผ่านมานั้น ได้มีช้างป่าโขลงใหญ่พากันบุกตะลุยเข้ามาหาอาหารภายในเขตพระราชอุทยาน จนส่งผลทำให้ต้นไม้ใหญ่น้อยในเขตพระราชอุทยานเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ซ้ำช้างป่าบางตัวยังถ่ายมูลทิ้งไว้เกลื่อนกลาดเปรอะเปื้อนเต็มไปหมด

ครั้นพระเจ้าสัตตุตาปะทรงช้างมงคลพระที่นั่งผ่านเข้ามาภายในเขตพระราชอุทยานแล้วทันใดนั้นเอง ช้างมงคลก็ได้กลิ่นมูตรและคูถของนางช้างพังตัวเมีย ซึ่งยังสดใหม่ กลิ่นสาบสางอ่อนๆ ของนางช้างตัวเมียนั้นมีอำนาจเหลือคณาราวกับพายุที่โหมกระพือให้ไฟกามราคะเผาผลาญดวงใจของช้างมงคล ให้เกิดความกระสันซ่านทรวง และบีบเค้นบังคับให้ช้างมงคลถึงกับต้องหยุดเยื้องย่างแล้วหันมาสูดหาแต่กลิ่นของนางช้างพังตัวนั้น เมื่ออำนาจแห่งกามราคะท่วมท้นจนสุดที่จะระงับไว้ได้ ช้างมงคลจึงเกิดอาการคลุ้มคลั่ง ตกมัน และสะบัดกายจนทำให้นายหัตถาจารย์พลัดตกลงมาจากหลัง เหลือก็แต่เพียงพระเจ้าสัตตุตาปะเท่านั้น แม้จะทรงตกพระทัยเพียงใด แต่ยังทรงมีพระสติใช้ขอเกี่ยวเหนี่ยวรั้งมิให้พระองค์ตกจากหลังของช้างมงคลนั้น

---

[6] อ่านว่า สัด-ตุ-ตา-ปะ

ภาพที่ 9.5 พระเจ้าสัตตุตาปะใช้ขอเกี่ยวมิให้ทรงตกจากหลังช้างมงคล

ฝ่ายช้างมงคลพระที่นั่งที่กำลังตกมันอย่างสุดขีด ก็พลันส่งเสียงร้องกึกก้องไปทั่วพระราชอุทยาน พร้อมกันนั้นก็ได้วิ่งถลาทำลายกำแพงของพระราชอุทยาน แล้ววิ่งเตลิดตามกลิ่นของนางช้างตัวเมียเข้าไปในป่า แม้พระเจ้าสัตตุตาปะจะทรงใช้พระแสงขออันคมกริบ สับลงไปที่หลังของช้างมงคลพระที่นั่งอยู่หลายครั้ง เพื่อหวังบังคับให้ช้างมงคลหยุดวิ่งด้วยพละกำลังของพระองค์ แต่ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นจากพระแสงขอ ก็ไม่อาจเอาชนะพลังอำนาจแห่งกามราคะที่กำลังห่อหุ้มดวงจิตของช้างมงคลพระที่นั่งได้เลย มันยังคงวิ่งตะบึงตามกลิ่นของนางช้างตัวเมียต่อไปโดยไม่สนใจสิ่งใดทั้งสิ้น

เมื่อพระเจ้าสัตตุตาปะทรงเห็นว่า หมดหนทางที่จะบังคับช้างมงคลพระที่นั่งของพระองค์ได้แล้ว พระองค์จึงทรงตัดสินพระทัยโหนกิ่งมะเดื่อที่ห้อยลงมา แล้วปล่อยให้ช้างนั้นวิ่งเตลิดหายเข้าไปในป่าตามลำพัง ฝ่ายพวกทหารราชองค์รักษ์ ครั้นตามรอยช้างมาจนพบพระเจ้าสัตตุตาปะแล้ว ก็ได้ทูลเชิญเสด็จกลับสู่พระนครในทันที นายหัตถาจารย์ได้เข้ามากราบทูลว่า ที่ช้างมงคลเป็นเช่นนั้น ก็เป็นเพราะอำนาจแห่งกามราคะที่กำลังคุกรุ่นอยู่ภายในใจของมัน เมื่อไหร่ที่กามราคะของมันสงบลง หรือเสร็จสมความต้องการของมันแล้ว ก็จะกลับมาหาพระองค์ภายในเจ็ดวันอย่างแน่นอน ส่วนช้างมงคลนั้น เมื่อได้อยู่ร่วมกับนางช้างพังจนสมความปรารถนาแล้ว มันก็กลับมาสู่โรงช้างตามเดิมในวันที่เจ็ดนั้นเอง

ครั้นนายหัตถาจารย์ทราบว่าช้างมงคลพระที่นั่งกลับมาแล้ว จึงรีบไปเข้าเฝ้ากราบทูลถวายรายงานพระเจ้าสัตตุตาปะในทันที เมื่อพระเจ้าสัตตุตาปะได้ทรงทราบเรื่องแล้ว ก็ทรงดีพระทัยเป็นยิ่งนัก รีบเสด็จสู่โรงช้างเพื่อทอดพระเนตรช้างมงคลด้วยพระองค์เองและพบว่า ช้างมีอาการสงบนิ่ง จึงได้ตรัสถามนายหัตถาจารย์ว่า “เจ้าฝึกช้างได้ถึงเพียงนี้ แต่ทำไมในวันก่อนนั้น แม้เราจะเอาขอที่คมกล้าสับลงที่ตัวช้างสักเท่าไร ก็มิอาจบังคับควบคุมมันได้เล่า” นายหัตถาจารย์จึงทูลตอบว่า “ขึ้นชื่อว่ากามราคะ ความกำหนัดยินดีในกามแล้ว ไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับคนหรือสัตว์ที่ถูกฝึกมาดี ย่อมมีกำลังอันแรงกล้าเกินกว่าคมของพระแสงขอร้อยเท่าพันทวี อีกทั้งกามราคะนั้น ยังร้อนรุ่มสุมทรวงยิ่งกว่าไฟใดๆ และมีพิษที่ซึมซาบเร็ว แรง ร้ายกาจยิ่งกว่าพิษของพญานาคทั้งสี่ตระกูลเป็นไหนๆ เพราะเหตุนี้เอง พระองค์จึงมิอาจหยุดยั้งช้างเชือกนี้ด้วยพระแสงขอของพระองค์พระเจ้าข้า”

เมื่อพระเจ้าสัตตุตาปะได้ฟังนายหัตถาจารย์ทูลเช่นนั้น จึงได้ตรัสถามต่อไปว่า “แล้วทำไมช้างเชือกนี้จึงกลับมาหาเจ้าตามเดิมได้เล่า” นายหัตถาจารย์ก็ทูลว่า “ที่ช้างกลับมา ใช่ว่าจะมาโดยความตั้งใจของมันเอง แต่มาเพราะอำนาจมนตรามหาโอสถของข้าพระองค์พระเจ้าข้า”

ครั้นนายหัตถาจารย์กล่าวประโยคนี้จบลง พระเจ้าสัตตุตาปะจึงตรัสสั่งให้นายหัตถาจารย์แสดงมนต์ดังกล่าวให้พระองค์ได้ทรงทอดพระเนตร ในทันทีที่สิ้นเสียงรับสั่ง นายหัตถาจารย์ก็ได้สั่งให้คนนำก้อนเหล็กไปเผาจนร้อนแดง แล้วใช้คีมคีบออกจากเตามาให้ จากนั้นจึงเรียกช้างมงคลพระที่นั่งมายืนอยู่ต่อหน้า พร้อมกับร่ายมนต์บังคับให้ช้างเอางวงจับก้อนเหล็กแดงร้อนว่า “ช้างเอ๋ยเจ้าจงเอางวงหยิบก้อนเหล็กร้อนแดงเดี๋ยวนี้ หากเรายังไม่ได้บอกให้วาง เจ้าจงอย่าวางเด็ดขาด” ด้วยอำนาจแห่งมนต์ของนายหัตถาจารย์ ช้างก็ได้ยื่นงวงออกมาจับก้อนเหล็กแดงร้อนที่กำลังลุกโชน แม้ว่าความร้อนจากก้อนเหล็กจะทำให้งวงของช้างมงคลพระที่นั่งไหม้เกรียมเพียงใดก็ตาม แต่ช้างก็ไม่อาจจะทิ้งก้อนเหล็กร้อนลงได้

ภาพที่ 9.6 พระเจ้าสัตตะตุปะทรงพิจารณาถึงอำนาจแห่งกามราคะ

พระเจ้าสัตตุตาปะได้ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ทรงรู้สึกสงสารและสลดพระทัยเกรงว่าช้างมงคลพระที่นั่งจะตาย ทรงพิจารณาถึงอำนาจแห่งกามราคะว่า “แม้มนต์ของนายหัตถาจารย์จะมีกำลังสามารถบังคับและควบคุมช้างได้ถึงขนาดนี้ แต่ถึงกระนั้น ก็มิอาจสู้กำลังแห่งความกำหนัดยินดีในกามได้เลย สรรพสัตว์ทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ล้วนตกเป็นทาสแห่งอำนาจของกามราคะแทบทั้งสิ้น ถูกกามราคะย่ำยีให้จมอยู่ในห้วงแห่งวัฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด แม้แต่บุตร ธิดา บิดา มารดา หรือสามี ภรรยา ที่รักกันนักหนา ก็ยังต้องมาเบียดเบียนบีฑาฆ่าฟันกันมากมาย ก็ด้วยอำนาจแห่งกามราคะนี้เอง”

จากนั้น พระเจ้าสัตตุตาปะทรงมอบรางวัลให้แก่นายหัตถาจารย์ แล้วทรงดำริขึ้นมาว่า “สัตว์ทั้งหลาย จะพ้นจากอำนาจแห่งกามราคะได้ด้วยประการใดหนอ” ในกาลเดียวกันนั้นเอง พระเจ้าสัตตุตาปะก็ทรงเห็นแจ้งในพระราชหฤทัยขึ้นมาว่า “การได้บังเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่จะพาตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากห้วงแห่งวัฏสงสารนี้ได้” จึงทรงตั้งปณิธานเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติออกบวช โดยพระองค์ทรงถือเพศ

เป็นดาบส บำเพ็ญพรตอย่างยิ่งยวดตราบจนสิ้นอายุขัย เมื่อพระองค์ละโลกในภพชาตินั้นไปแล้ว ด้วยกำลังแห่งการบำเพ็ญพรตอย่างยิ่งยวด ก็ส่งผลทำให้พระองค์ได้ไปบังเกิดบนสุคติโลกสวรรค์ ซึ่งพระเจ้าสัตตุตาปราชาในครั้งนั้น ก็คือพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ช้างมงคลพระที่นั่งในครั้งนั้นก็คือพระมหากัสสปเถระ นายหัตถาจารย์ในครั้งนั้นก็คือพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า

9.2.2 พระมหากัสสปะตรวจดูอายุสังขาร

เมื่อกาลได้ล่วงเลยผ่านไปจนถึงยุคของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหากัสสปเถระก็ได้ลงมาบังเกิดสร้างบารมีเป็นภพชาติสุดท้าย โดยในภพชาตินี้ ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และถือเป็นหนึ่งในพระอสีติมหาสาวกในสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อท่านมีอายุครบ 120 ปีพอดี ท่านก็ได้ตรวจดูอายุสังขารด้วยญาณทัศนะของตัวท่านเอง แล้วก็พบว่า อายุสังขารของท่าน เหลืออีกเพียงแค่วันเดียวเท่านั้น

ครั้นถึงเวลาเย็น พระมหากัสสปเถระก็ได้เดินทางมาที่กุกกุฏสัมปาตบรรพต ซึ่งเป็นสถานที่ที่ท่านจะปรินิพพาน เมื่อมาถึงแล้ว ท่านก็ได้แสดงพระธรรมเทศนาโปรดมหาชนเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้วท่านก็ได้เดินเข้าไปในซอกของกุกกุฏสัมปาตบรรพตซึ่งมีลักษณะเป็นภูเขาสามลูก หลังจากนั้น พระมหากัสสปเถระก็ได้นั่งสมาธิเข้าฌานสมาบัติ แล้วตั้งจิตอธิษฐานว่า “หากเราสิ้นอายุสังขารเข้านิพพานเมื่อใด ขอให้ภูเขาทั้งสามลูกนี้ จงมารวมกันเป็นภูเขาลูกเดียวเพื่อบรรจุร่างของเราเอาไว้อยู่ภายใน และเพื่อรอวันเวลาที่พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จเดินทางมาสลายร่างของเราบนฝ่าพระหัตถ์เบื้องขวาของพระองค์”

เหตุที่พระมหากัสสปเถระได้ตั้งจิตอธิษฐานลงไปเช่นนั้น เพราะท่านได้เห็นถึงบุพกรรมในอดีตที่ตัวท่านและพระศรีอริยเมตไตรยได้เคยกระทำกรรมร่วมกันมาในสมัยที่ตัวท่านเกิดเป็นช้างมงคลพระที่นั่ง และพระศรีอริยเมตไตรยทรงเกิดเป็นนายหัตถาจารย์ ดังนั้น เมื่อเรื่องราวทั้งหมดยังตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม จึงไม่มีผู้ใดที่จะสามารถรื้อผังแห่งวิบากกรรมตรงนี้ไปได้ แม้แต่ผู้ที่เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่างพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถที่จะรื้อผังแห่งวิบากกรรมในอดีตที่ทรงเคยกระทำผิดพลาดเอาไว้ได้

9.3 การสร้างบารมีของพระศรีอริยเมตไตรย

พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสร้างบารมีมาอย่างยาวนานตลอด 80 อสงไขยแสนมหากัป ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะพระชาติสำคัญในการสร้างบารมี ดังนี้

9.3.1 พระเจ้าสังขจักรบำเพ็ญทานปรมัตถบารมี

เรื่องราวการสร้างบารมีในพระชาติแรกที่พระศรีอริยเมตไตรยได้บำเพ็ญปรมัตถบารมีและได้ตั้งความปรารถนาต่อเบื้องหน้าพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง เรื่องก็มีอยู่ว่าในสมัยของพระสิริมิตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ซึ่งในกาลต่อมาก็คือพระศรีอริยเมตไตรย ได้บังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งนครอินทปัตถ์ โดยมีพระนามว่า พระเจ้าสังขจักร อยู่มาวันหนึ่งพระเจ้าสังขจักรทรงมีพระทัยปรารถนาอย่างแรงกล้าขึ้นมาว่า หากบุคคลใดมาบอกข่าวแก่พระองค์ว่า ในขณะนี้พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ ได้บังเกิดขึ้นแล้ว พระองค์จะสละราชสมบัติให้แก่บุคคลผู้นั้นทั้งหมด และถ้ามีใครมาบอกข่าวอันเป็นมงคลกับพระองค์เช่นนั้นจริงๆ ก็จะทรงสละราชสมบัติแล้วรีบเสด็จไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นในทันที

สาเหตุที่พระเจ้าสังขจักรทรงดำริเช่นนี้ก็เป็นเพราะพระองค์ทรงบังเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่าราชสมบัติอันโอฬารที่ชนทั้งหลายพากันหลงใหลนี้ หากนำไปเทียบกับการได้พบเห็นบุคคลอันประเสริฐ ดังเช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้พ้นแล้วซึ่งทุกข์ทั้งปวง ราชสมบัติเหล่านั้น ก็กลับกลายกองดินหรือเป็นสิ่งที่ไร้ค่าไร้ความหมายไปทันที ในเวลาต่อมา ได้มีสามเณรรูปหนึ่งเดินทางผ่านมาที่กรุงอินทปัตถ์ เมื่อชาวเมืองได้พบเห็นสามเณรผู้สงบสำรวมแล้ว แทนที่จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธากลับเข้าใจผิดคิดว่าสามเณรรูปนี้เป็นยักษ์เพราะเห็นว่า สามเณรนุ่งห่มแปลกและผิดแผกจากนักบวชที่พวกตนเคยเห็น เนื่องจากพระพุทธศาสนายังไม่เผยแผ่เข้ามาในเมืองนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวเมืองจึงพากันวิ่งเข้าไปหมายจะทำร้ายสามเณร เมื่อสามเณรเห็นเช่นนั้นก็ตกใจกลัวเป็นอย่างมาก และรีบวิ่งหนีไปทันที ในระหว่างที่สามเณรกำลังวิ่งหนีอยู่นั้น สามเณรก็ได้พลัดหลงเข้าไปในเขตพระราชวังของพระเจ้าสังขจักร

ครั้นสามเณรวิ่งหลบเข้าไปในเขตท้องพระโรงแล้ว ชาวเมืองที่วิ่งไล่ตามมาก็ไม่กล้าวิ่งไล่เข้าไปภายในเขตพระราชวัง เพราะเกรงพระราชอาญา เมื่อสามเณรวิ่งหลบเข้าไปในเขตท้องพระโรงแล้ว ก็ได้ไปพบกับพระเจ้าสังขจักร และในทันทีที่พระองค์ได้พบกับสามเณร ก็ทรงแปลกพระทัยเป็นอย่างมาก จึงทรงสอบถามสามเณรว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านมีเรื่องเดือดร้อนอันใดหรือ จึงวิ่งเข้ามาในท้องพระโรงของเรา” สามเณรได้อธิบายว่า “เราได้ถูกชาวเมืองเข้าใจผิด คิดว่าเป็นยักษ์จำแลงแปลงกายมา จึงได้วิ่งหนีเข้ามาในเขตราชวังของพระองค์” พระเจ้าสังขจักรจึงทรงสอบถาม

ต่อว่า “แล้วท่านเดินทางมาจากไหนหรือ” สามเณรจึงทูลตอบพระเจ้าสังขจักรว่า “เราเป็นสามเณรที่บรรพชาในสำนักของพระสิริมิตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน” ทันทีที่พระสังขจักรได้ยินว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐอุบัติขึ้นแล้วเท่านั้น ความปีติยินดีอย่างสุดประมาณก็พลันบังเกิดขึ้นในพระทัยของพระองค์ อุปมาเหมือนดั่งคนที่เดินอยู่กลางทะเลทรายมาเป็นเวลานานแสนนาน ครั้นมีผู้มาบอกให้ทราบว่า ถ้าเดินตรงไปตามทางข้างหน้านี้อีกไม่ไกลนักก็จะได้พบแหล่งน้ำอันอุดมสมบูรณ์แล้ว เขาย่อมรู้สึกปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง แต่ความปีติยินดีของชายผู้อยู่กลางทะเลทรายแล้วได้พบแหล่งน้ำ แม้จะมีมากสักเพียงใดก็ตาม ย่อมไม่อาจเทียบได้กับความปลื้มปีติยินดีที่เกิดขึ้นในพระทัยของพระเจ้าสังขจักรในเวลานี้ได้เลย

ด้วยความปลื้มปีตินี้เอง พระเจ้าสังขจักรถึงกับทรงเปล่งอุทานขึ้นดังๆ ว่า “อโห พุทโธ โอ พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของโลกทรงอุบัติขึ้นแล้ว” แล้วก็ไม่ทรงรอช้า ทรงตัดสินพระทัยเสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทันที โดยไม่ตรัสบอกให้ใครตามเสด็จแม้แต่คนเดียว อีกทั้งไม่ทรงใช้ยานพาหนะใดๆ ในการเดินทางในครั้งนี้ ซึ่งระยะทางที่จะต้องเดินทางไปนั้น ยาวไกลถึง 16 โยชน์เลยทีเดียว แต่เนื่องจากพระเจ้าสังขจักรทรงเป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติ ทรงมีความเป็นอยู่ที่สุขสบายมาโดยตลอด และทรงไม่เคยต้องกระทำในสิ่งที่ลำบากพระวรกายมาก่อน ดังนั้น เมื่อเสด็จไปได้เพียงวันเดียว พระบาททั้งสองก็แตกช้ำ

สามวันต่อมา พระบาททั้งสองข้างก็แตกจนมีพระโลหิตไหลออกมา ถึงขนาดที่พระองค์ต้องค่อยๆ คลานไป แต่ด้วยกำลังพระอุตสาหะอันแรงกล้า แม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสเพียงใด พระองค์ก็มิได้ทรงย่นย่อท้อถอย กลับทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ที่จะไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐยิ่งกว่าผู้ใดในโลก จึงทรงอดทนอดกลั้นต่อทุกขเวทนาต่างๆ ที่บังเกิดขึ้น โดยหาได้มีความอาลัยอาวรณ์ในพระวรกายเลยแม้แต่น้อย ด้วยความเพียรพยายามอันหาที่สุดไม่ได้ของพระองค์ จึงได้เสด็จไปถึงที่ประทับของพระสิริมิตรสัมมาสัมพุทธเจ้า

ครั้นพระเจ้าสังขจักรเสด็จเข้าไปถึง ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ในพระวิหาร เมื่อมองเข้าไปก็เห็นพระรัศมีกายของพระตถาคตเจ้าสว่างไสวเรืองรองเป็นอย่างมาก เมื่อได้เห็นเช่นนั้น พระเจ้าสังขจักรก็ทรงเกิดความปลื้มปีติยินดีล้นพระทัยอย่างไม่มีประมาณ จนถึงกับวิสัญญีภาพสลบลงไป ณ ที่นั้นนั่นเอง เมื่อพระเจ้าสังขจักรทรงฟื้นได้พระสติขึ้นมาแล้ว ก็ทรงน้อมตัวเสด็จเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า จากนั้นก็ได้ประคองอัญชลีประณมเหนือเศียรเกล้าพร้อมกับตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของโลก” ครั้นตรัสได้เพียงแค่นี้ พระเจ้าสังขจักรก็

ทรงนิ่งอึ้งและมิอาจตรัสคำอื่นต่อไปได้อีก ที่เป็นเช่นนี้ก็ด้วยความปลื้มปีติปราโมทย์ใจที่เปี่ยมล้นอยู่เต็มพระหฤทัยของพระองค์

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นเช่นนั้น ก็ทรงแสดงธรรมว่าด้วยเรื่องคุณของพระนิพพาน ครั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมได้เพียงบทเดียว พระเจ้าสังขจักรก็ดำริว่า “พระนิพพานนี้ ถือว่าเป็นที่สุดแห่งโลกหล้า มิอาจหาสิ่งใดมาเทียบได้ ส่วนเศียรเกล้าของเราพร้อมทั้งมหามงกุฎนี้ก็ถือเป็นที่สุดแห่งโลกเช่นกัน ควรที่เราจะทำสักการบูชาพระธรรมเทศนาของพระองค์ด้วยเศียรเกล้าและมหามงกุฎนี้” เมื่อทรงดำริดังนี้แล้ว จึงได้กราบทูลพระพุทธองค์ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาทั้งปวงนั้น มีพระนิพพานสิ่งเดียวเป็นที่สุด บัดนี้ ข้าพระบาทจะตัดเศียรเกล้ากับมงกุฎ กระทำสักการบูชาพระธรรมเทศนาของพระองค์ ด้วยเดชะแห่งผลสักการบูชาของข้าพระบาทนี้ ขอให้ข้าพระองค์ได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าด้วยเถิด” ว่าแล้ว พระเจ้าสังขจักรก็ทรงอธิษฐานให้พระแสงขรรค์ของพระองค์มีความคมกล้า แล้วตัดพระศอขาดสะบั้นลง สิ้นพระชนมายุต่อหน้าพระพุทธองค์ ณ ที่นั้น

สำหรับการสละชีวิตเพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชาของพระเจ้าสังขจักรในครั้งนี้ ถือเป็นการบำเพ็ญปรมัตถบารมีสำหรับผู้ที่มีใจปรารถนาพุทธภูมิ ไม่ใช่เป็นการฆ่าตัวตายแต่อย่างใด ทั้งนี้ ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบำเพ็ญปรมัตถบารมี คือ การบำเพ็ญบารมีขั้นสูงสุดที่กระทำได้โดยยาก เพราะเป็นการกระทำความดีที่ต้องแลกมาด้วยชีวิต ไม่ได้ทำเพราะถูกโมหะจิต (จิตที่ประกอบด้วยความหลง) เข้าครอบงำ แต่เป็นการกระทำเพื่อมุ่งปรารถนาพระโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ก็ทรงผ่านการบำเพ็ญปรมัตถบารมี หรือยอมสละชีวิตถวายเป็นพุทธบูชามาทั้งสิ้น และด้วยความที่พระเจ้าสังขจักรทรงยอมสละชีวิตของพระองค์ เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระสิริมิตรสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ถือเป็นการกระทำด้วยจิตที่เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่เป็นการฆ่าตัวตายแต่อย่างใด ดังนั้น บุญที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญปรมัตถบารมีในครั้งนี้ จึงส่งผลทำให้พระเจ้าสังขจักรมีจิตที่ผ่องใส และเมื่อละจากโลกไป พระองค์ก็ทรงไปบังเกิดอยู่บนดุสิตเทวโลกในทันทีที่พระองค์สิ้นพระชนม์

สำหรับพระชาตินี้ ถือเป็นพระชาติแรกในการบำเพ็ญปรมัตถบารมี ที่พระบรมโพธิสัตว์ได้ทรงตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต ด้วยการถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา ต่อหน้าเบื้องพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากภพชาตินั้นเป็นต้นมา พระบรมโพธิสัตว์หรือพระเจ้าสังขจักร ก็ได้สั่งสมบุญสร้างบารมีมุ่งตรงต่อหนทางแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเต็มที่เต็มกำลัง

9.3.2 พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราช

หลังจากภพชาติที่พระบรมโพธิสัตว์ หรือพระเจ้าสังขจักรได้สั่งสมบุญสร้างบารมี มุ่งตรงต่อหนทางแห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพันนับตั้งแต่ภพชาตินั้นเรื่อยมา ในระหว่างที่พระบรมโพธิสัตว์กำลังสั่งสมบุญสร้างบารมีให้เต็มเปี่ยมนั้น พระบรมโพธิสัตว์ (ซึ่งจัดเป็นพระวิริยาธิกโพธิสัตว์) จะมีโอกาสได้พบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง 2,048,109 พระองค์ โดยในช่วง 16 อสงไขยแสนมหากัปสุดท้าย ซึ่งเป็นช่วงที่บารมีของพระบรมโพธิสัตว์เพียงพอที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ พระบรมโพธิสัตว์ประเภทพระวิริยาธิกโพธิสัตว์ จะทรงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมแล้วกว่า 109 พระองค์

พระชาติแรกที่พระบรมโพธิสัตว์ทรงได้รับพุทธพยากรณ์ ก็คือ พระชาติที่ทรงบังเกิดเป็นพระรัตนเถระ หรือ **พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราช** ซึ่งตรงกับยุคสมัยของพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องก็มีอยู่ว่า

ในกาลสมัยของพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมโพธิสัตว์ได้ลงมาบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ปกครองทวีปทั้งสี่ มีพระนามว่า **ปภาวันตะ** จนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราชได้ทรงสดับข่าวอันเป็นมงคลว่า บัดนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติขึ้นบนโลกแล้ว ในกาลนั้นเองพระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราชพร้อมด้วยเหล่าข้าราชบริพารที่แวดล้อมพระองค์ รวมเป็นพื้นที่กว้างยาวถึง 36 โยชน์ ก็ได้รีบเสด็จออกเดินทางไปเข้าเฝ้าพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ความปลื้มปีติใจสุดล้นพ้นก็พลันบังเกิดขึ้นอยู่ภายในพระราชหฤทัย และด้วยผลแห่งความปลื้มปีติใจสุดล้นพ้นนี้เอง พระองค์จึงทรงกระทำการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการถวายรัตนะทั้งเจ็ดประการ อันถือเป็นสมบัติคู่บุญของพระเจ้าจักรพรรดิ พร้อมกันนั้นก็ทรงกราบถวายบังคมพระบรมศาสดา แล้วทรงประทับนั่งอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ในกาลนั้นเอง พระพุทธองค์ผู้ทรงรู้แจ้งโลกได้ตรัสพระธรรมเทศนาไปตามจริตอัธยาศัยของพระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราช ภายหลังจากที่พระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราชได้สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระมหุตตะสัมมาสัมพุทธเจ้าจบลงแล้ว พระองค์ทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงทรงสละจักรพรรดิสมบัติทั้งหลายทั้งปวง แล้วเสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนาของพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันนั้น

เมื่อพระเจ้าปภาวันตจักรพรรดิราชได้ทรงออกบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว มีพระนามใหม่ว่า **พระรัตนเถระ** ทรงเป็นพระภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา สามารถบำเพ็ญฌานและอภิญญาให้บังเกิดขึ้น และด้วยพระอัธยาศัยที่จะรื้อสัตว์ขนสัตว์ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ไปสู่ฝั่งพระนิพพานให้ได้ จึงทรงตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมา

สัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต ทำให้พระองค์ทรงบริบูรณ์พร้อมไปด้วยธรรมสโมธาน พร้อมที่จะได้รับปฐมพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ขุ.พุทฺธ.อ. 74/36/ 580 แปล.มมร.)

ด้วยเหตุที่พระรัตนเถระทรงมีวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญทานเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายที่นั่งประชุมกันอยู่ในธรรมสภา ต่างก็เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาคล้ายๆ กันว่า “พระรัตนเถระผู้มีวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญทานรูปนี้ ในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า ท่านจักได้ไปบังเกิดเป็นเทวดา หรือเป็นท้าวสักกเทวราช หรือเป็นท้าวมหาพรหม หรือว่าท่านจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากันแน่หนอ” เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความคิดของเหล่าภิกษุทั้งหลายที่นั่งประชุมรวมกันอยู่ ณ ธรรมสภาแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงไขข้อสงสัยเหล่านั้นด้วยการประทานพุทธพยากรณ์ให้แก่พระรัตนเถระ ท่ามกลางเหล่าพระภิกษุสงฆ์สาวกทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระรัตนเถระรูปนี้จักเป็นผู้รู้พุทธวิชา ในอีก 16 อสงไขยกับเศษแสนมหากัปนับจากนี้ โดยท่านจักได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า” พร้อมกันนั้น พระศาสดาได้ตรัสบอกถึงพระนามของพุทธบิดา พุทธมารดา สถานที่กระทำความเพียรโพธิบัลลังก์ พระอัครสาวกซ้าย-ขวา พระอัครสาวิกาซ้าย-ขวา และพุทธอุปัฏฐากไว้ด้วย

ภาพที่ 9.7 พระรัตนเถระได้รับพุทธพยากรณ์จากพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภายหลังจากที่พระรัตนเถระได้รับปฐมพุทธพยากรณ์จากพระมหุตตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ทรงเกิดความปลื้มปีติปราโมทย์ใจ และนับตั้งแต่วันนั้นพระรัตนเถระก็ยิ่งตั้งใจบำเพ็ญพระบารมีทั้งสิบทัศใน 3 ระดับ ด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน จนกระทั่งหมดอายุขัย ครั้นเมื่อถึงเวลาลงมาบังเกิดสร้างบารมีอีกในภพชาติต่อๆ มา พระบรมโพธิสัตว์ก็ทรงมุ่งมั่นและตั้งใจสั่งสมบารมีทั้งสิบนับตั้งแต่ภพชาตินั้นเรื่อยมา ตลอดระยะเวลาแห่งการสร้างบารมีในช่วงสุดท้ายซึ่งก็คือช่วง 16 อสงไขยแสนมหากัป

ส่วนพระชาติที่พระบรมโพธิสัตว์ทรงได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งสุดท้าย ก็คือ พระชาติที่พระองค์ทรงเกิดเป็นพระอชิตภิกษุ ในยุคสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน ว่าจักได้มาบังเกิดเป็นพระศรีอริยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้

บทที่ 10

ความยิ่งใหญ่ของ
พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 10 ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงสร้างเนื้อหา

10.1 พระพุทธคุณ

10.1.1 ความหมายของพุทธคุณ 2, พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 ประการ

10.1.2 ความสัมพันธ์ของพุทธคุณ 2, พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 ประการ

10.2 พุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ประการ

10.2.1 ชัยชนะประการที่ 1 ชนะพญามาร

10.2.2 ชัยชนะประการที่ 2 ชนะอาฬวกยักษ์

10.2.3 ชัยชนะประการที่ 3 ชนะช้างนาฬาคีรี

10.2.4 ชัยชนะประการที่ 4 ชนะองคุลิมาล

10.2.5 ชัยชนะประการที่ 5 ชนะการถูกกล่าวหาจากนางจิญจมาณวิกา

10.2.6 ชัยชนะประการที่ 6 ชนะสัจจกนิครนถ์

10.2.7 ชัยชนะประการที่ 7 ชนะนันโทปนันทนาคราช

10.2.8 ชัยชนะประการที่ 8 ชนะพกพรหม

10.3 อานุภาพและอานิสงส์ของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

10.3.1 อานุภาพของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

10.3.2 อานิสงส์ของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แนวคิด

เนื้อหาบทที่ 10 นี้ จะกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผ่านเรื่องราวของพระสมณโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ในหัวข้อพุทธคุณ ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาบ้างแล้ว ส่วนบทนี้จะได้อธิบายขยายความเพิ่มเติม ในประเด็นความสัมพันธ์ของพุทธคุณ 2 พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 หรือบทสวดอิติปิโส จากนั้นจะกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าผ่านบทสวดพุทธชยมงคลคาถา ซึ่งกล่าวถึงชัยชนะครั้งสำคัญ 8 ประการ ที่คณะสงฆ์ได้สวดในงานมงคลต่างๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญเนื่องในวันคล้ายวันเกิด เป็นต้น และในช่วงท้าย จะกล่าวถึงอานุภาพและอานิสงส์ของการกล่าวสรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีอานิสงส์มากคือ ทำให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย มนุษย์สมบัติ ทิพยสมบัติ และนิพพานสมบัติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เข้าใจความหมายและความสัมพันธ์ของพุทธคุณ 2 พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 โดยพุทธคุณ 9 ได้ถูกเรียงร้อยไว้เป็นบทสวดมนต์บทอิติปิโส

2. เพื่อให้เรียนรู้และเข้าใจ ถึงความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า จากตัวอย่างชัยชนะครั้งสำคัญ 8 ประการ ที่ถูกเรียงร้อยไว้เป็นบทสวดมนต์พุทธชยมงคลคาถา

3. เพื่อได้ศึกษาอานุภาพและอานิสงส์ของการกล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากตัวอย่างของบุคคลในสมัยพุทธกาล ที่ได้รับอานิสงส์ใหญ่จากการกล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ ทำให้นักศึกษาเกิดแรงบันดาลใจในการกล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 10
ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความนำ

จากการศึกษาบทที่ 1 ถึง บทที่ 9 นักศึกษาได้ทราบแล้วว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้เลิศในภพสาม การที่จะตรัสรู้เป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นั้น ทรงต้องสั่งสมบารมี 30 ทัศ ระยะเวลาถึง 20 อสงไขยแสนมหากัป บุญบารมีนี้ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีคุณในตัวของพระองค์เอง และทรงมีคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายในภพสาม จึงจะนำเรื่องพุทธคุณมาอธิบายเพิ่มเติมจากบทที่ 2 โดยในบทนี้จะกล่าวถึงความหมายและความสัมพันธ์ของพุทธคุณ 2 พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9

พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสมบารมีครบ 30 ทัศ จึงทรงมีชัยชนะต่อพญามารและตรัสรู้พระสัทธรรม แม้ตรัสรู้แล้วก็ยังต้องผจญมารในรูปแบบต่างๆ แต่พระพุทธองค์ก็ทรงมีชัยชนะมาตลอด ชัยชนะนั้นมีมาก มิอาจจะกล่าวได้ในระยะเวลาอันสั้น ในบทเรียนนี้จะนำตัวอย่างของชัยชนะ ซึ่งได้ถูกเรียงร้อยไว้ในบทสวดมนต์บทถวายพรพระ คือ บทพุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ประการของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า มากล่าวให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น และในช่วงท้ายจะมีการยกตัวอย่างบุคคลในอดีตที่กล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอานิสงส์ของการกล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้เป็นหัวข้อที่ชัดเจนอีกด้วย

10.1 พุทธคุณ

10.1.1 ความหมายของพุทธคุณ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้เลิศที่สุดในภพสาม คือ ทรงเลิศที่สุดในกามภพ รูปภพ และอรูปภพ ทรงเป็นพระบรมครูของภพสาม เพราะเมื่อพระพุทธองค์ทรงหลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏแล้ว ยังทรงมีใจช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นตาม น้ำพระทัยของพระองค์เปี่ยมล้นด้วยพระคุณไม่มีประมาณ (ที.ปา.อ. 15/ 93/ 214-215 แปล.มมร.) จึงยากที่จะกล่าวถึงพุทธคุณได้อย่างหมดสิ้น

ลำดับนี้จะกล่าวถึงพุทธคุณเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) พุทธคุณ 2 คือ คุณความดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยย่อ 2 ประการ ดังนี้

1.1) อัตตหิตสมบัติ คือ ความถึงแห่งประโยชน์ตน ทั้งนี้เพราะพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เองเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว คือ ทรงมีความบริสุทธิ์จากการสั่งสมบารมี 30 ทัศ จึงทำให้ทรงมีพระปัญญาในการตรัสรู้ สามารถปราบกิเลสทั้งปวงของพระองค์เองได้หมดสิ้น ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ

1.2) ปรหิตสมบัติ คือ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยหลังจากที่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้นำแสงสว่างของธรรมะจากปัญญาตรัสรู้ เทศนาสั่งสอนโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วทั้งกามภพ รูปภพ และอรูปภพ ให้หมดกิเลสตามพระพุทธองค์และเข้าสู่ฝั่งพระนิพพาน(ขุ.เถร.อ. (บาลี) 1/19 มจร., ที.ปา.อ. 15/93/214-215 แปล มมร.)

2) พุทธคุณ 3 คือ คุณความดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 ประการ ดังนี้

2.1) บริสุทธิคุณหรือวิสุทธิคุณ คือ ความบริสุทธิ์ที่เกิดจากการสั่งสมบารมี 30 ทัศที่บริบูรณ์แล้ว เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงสามารถตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งนับว่าเป็นพระคุณสำคัญยิ่ง ที่ทำให้พุทธบริษัท 4 นับถือเลื่อมใสในความบริสุทธิ์ ดังจะเห็นได้จากคุณลักษณะของพระพุทธองค์ ดังนี้

1. ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะทรงล่วงพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวง ทรงละการทำความชั่วทั้งทางกาย วาจา และใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้

2. ทรงทำได้อย่างที่สอน ทรงสอนอย่างไร ก็ทรงประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตถาคตพูดอย่างใด ทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้พุทธบริษัทเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนได้”

3) ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสั่งสอนสัตว์โลก ด้วยมุ่งหวังประโยชน์สูงสุด คือนำสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากกองทุกข์ หมดกิเลส และเข้าสู่ฝั่งพระนิพพานโดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนใด

2.2) ปัญญาคุณ คือ ทรงมีพระปัญญา ได้แก่ ทศพลญาณ และปฏิสัมภิทาญาณ 4 เป็นต้น ทศพลญาณ[1] คือ ญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้อย่างมั่นคง ปฏิสัมภิทาญาณ 4 คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ ซึ่งมีในพระมหาสาวกด้วย คือ 1) อรรถปฏิสัมภิทา 2) ธรรมปฏิสัมภิทา 3) นุรุตติปฏิสัมภิทา และ 4) ปฏิภาณปฏิสัมภิทา

2.3) กรุณาคุณ คือ ทรงมีพระกรุณา พระพุทธองค์ทรงมีกรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงประกาศพระพุทธศาสนาและโปรดสรรพสัตว์ ทำให้พระบริสุทธิคุณและพระปัญญาธิคุณเป็นที่ปรากฏ ทรงเป็นโลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่ทรงเป็นสมาชิกของสังคมโลก ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อมนุษย์และเทวดาอย่างแท้จริง เพราะทรงเป็นบรมครูผู้เลิศ ของมนุษย์และเทวดา ดังจะเห็นได้จากพุทธกิจประจำวัน 5 ประการ[2]

3) พุทธคุณ 9 (นวหรคุณ) คือ คุณความดีและคุณประโยชน์ 9 ประการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (วิ.มหา. 1/9/185-214 แปล.มมร.) ประกอบด้วย

3.1) อรหำ คือ ทรงเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมดกิเลสได้ด้วยพระองค์เอง

3.2) สมฺมาสมฺพุทฺโธ คือ ทรงตรัสรู้เอง ตรัสรู้ชอบ คือ อริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

---

[1] ทศพลญาณ หรือตถาคตพลญาณ 10 ประการ คือ 1) ทรงหยั่งรู้สิ่งที่เป็นไปได้ และ เป็นไปไม่ได้ 2) ทรงหยั่งรู้ผลแห่งการกระทำทั้ง อดีต ปัจจุบัน อนาคต 3) ทรงหยั่งรู้ข้อปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง (คติ-ทางที่จะไปในอนาคต) 4) ทรงหยั่งรู้สภาวของโลก อันประกอบด้วยธาตุต่างๆ 5) ทรงหยั่งรู้ความโน้มเอียง และความถนัดแห่งบุคคล 6) ทรงหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อน แห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย 7) ทรงหยั่งรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกแห่งญาณ สมาธิ และ สมาบัติ 8) ทรงหยั่งรู้ชาติก่อนๆ ในอดีต 9) ทรงหยั่งรู้จุติ และอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย และ 10) ทรงหยั่งรู้ความสิ้นไป แห่งอาสวะทั้งหลาย

[2] พุทธกิจประจำวัน 5 ประการ (ที.สี. 11/90/147 แปล.มมร.) ประกอบด้วย

1) กิจในปุเรภัตเวลาเช้าทรงโปรดสัตว์เสด็จบิณฑบาต

2) กิจในปัจฉาภัต เวลาเย็นทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน

3) ปุริมยามกิจ เวลาค่ำทรงประทานโอวาทและแสดงธรรมแก่ภิกษุสงฆ์

4) มัชฌิมยามกิจ เวลาเที่ยงคืนทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

5) ปัจฉิมยามกิจ เวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้ว ได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

3.3) วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน คือ ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ วิชชา หมายถึง วิชชา 3 วิชชา 8 ซึ่งเป็นความรู้ที่สามารถกำจัดอาสวกิเลสให้หมดไป และจรณะ 15 คือ ความสำรวมในศีล เป็นต้น

3.4) สุคโต คือ ทรงเสด็จไปดีแล้ว เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้เสด็จดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ 8 เข้าสู่พระนิพพาน

3.5) โลกวิทู คือ ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงรอบรู้โลกทางกายภาพ เช่น โลกมนุษย์ สัตว์โลก สังขารโลก โอกาสโลก และทรงรู้โลกภายในคือ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์

3.6) อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ คือ ทรงเป็นสารถีผู้ฝึกคนได้อย่างยอดเยี่ยม เนื่องจากพระองค์ทรงรู้นิสัย (ความเคยชิน) อุปนิสัย (มีแวว) อธิมุตติ (ความถนัด) อินทรีย์ (ความพร้อม) ของบุคคลระดับต่างๆ และทรงสอนด้วยเทคนิควิธีการที่เหมาะแก่บุคคลเหล่านั้น

3.7) สตฺถา เทวมนุสฺสานำ คือ ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ ทรงสอนด้วยความเมตตา มุ่งให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้หมดกิเลสให้ได้มากที่สุดจนสามารถเข้าสู่ฝั่งพระนิพพาน

3.8) พุทฺโธ คือ ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงเป็นอิสระจากอำนาจของโลภ โกรธ หลง เมื่อทรงตื่นแล้วก็ทรงแจ่มใสเบิกบาน มีพระทัยบริสุทธิ์สะอาด

3.9) ภควา คือ ทรงเป็นผู้แจกแบ่งธรรม เนื่องจากทรงมีพระปัญญาอันเลิศ จึงทรงสามารถจำแนกธรรมที่ลึกซึ้งให้เป็นที่เข้าใจง่าย ทรงแสดงธรรมได้ลุ่มลึกตามลำดับ

10.1.2 ความสัมพันธ์ของพุทธคุณ 9 พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 2

ดังที่นักปราชญ์ได้ร้อยกรองเพื่อให้เป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในบทอิติปิโส ที่ว่า “อรหำ, สัมมาสัมพุทโธ, วิชชาจรณสัมปันโน, สุคโต, โลกวิทู, อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ, สัตถา เทวมนุสสานัง, พุทโธ, ภควา”

พุทธคุณ 9 ประการ สามารถสรุปเป็น **พุทธคุณ 3** ได้ ดังนี้

1) วิสุทธิคุณ หรือบริสุทธิคุณ คือ ความบริสุทธิ์อันยิ่ง ได้แก่ พระคุณข้อที่ 1) อรหำ, ข้อที่ 3) วิชชาจรณสัมปันโน และข้อที่ 9) ภควา

2) ปัญญาคุณ คือ ปัญญาอันยิ่ง ได้แก่ พระคุณข้อที่ 2) สัมมาสัมพุทโธ ข้อที่ 5) โลกวิทู และข้อที่ 8) พุทโธ

3) กรุณาคุณ คือ กรุณาอันยิ่ง ได้แก่ พระคุณข้อที่ 4) สุคโต, ข้อที่ 6) อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ และข้อที่ 7) สัตถา เทวมนุสสานัง

จากพุทธคุณ 3 สามารถสรุปโดยย่อให้เป็น **พุทธคุณ 2** ได้ ดังนี้

1) อัตตหิตสมบัติ คือ ความมีสมบัติที่เป็นคุณแห่งตน ด้วยพระบารมี 30 ทัศ ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสมมาจนเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ทรงมีความบริสุทธิ์อันยิ่ง คือ วิสุทธิคุณ และเมื่อทรงทำภาวนา จึงเกิดปัญญาตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง เรียกว่า ปัญญาคุณ คือ พระปัญญาตรัสรู้เป็นอัตตนาถะ คือทรงพึ่งตนเองได้

2) ปรหิตปฏิบัติ คือ ความมีสมบัติที่เป็นคุณแห่งสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วภพสาม เพื่อนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่พระนิพพาน พระคุณข้อนี้มุ่งเอาประโยชน์ที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นหลัก พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ จึงทรงเป็นโลกนาถ คือ เป็นที่พึ่งของชาวโลกได้ด้วยทรงมีพระกรุณาคุณ

10.2 พุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ประการ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้พระนามว่าเป็นเอกบุคคลในภพสาม คือ กามภพ รูปภพและอรูปภพ พระพุทธองค์เปรียบเสมือนดวงสุริยาที่ทอแสงให้ความสว่างแก่สรรพชีวิต ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย หลุดพ้นจากบ่วงแห่งมาร พ้นจากความมืดคืออวิชชา ได้พบแสงสว่างแห่งพระสัทธรรม เฉกเช่น พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน

พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีชัยชนะเหนือพญามารด้วยพระบารมี 30 ทัศ ที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ที่ทรงสั่งสมไว้ดีแล้วในสมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ยาวนานถึง 20 อสงไขยแสนมหากัป ทรงบำเพ็ญมหาทานบารมีครั้งยิ่งใหญ่ คือ การบริจาคบุตรและภรรยา ในสมัยที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นต้น และเนื่องด้วยพระพุทธองค์ทรงมีชัยชนะต่อหมู่มาร จึงทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่า “พระชินเจ้า” “พระชินสีห์” หรือ “พระอนันตชิน” ซึ่งหมายถึงผู้มีชัยชนะตลอดกาล

ชัยชนะครั้งสำคัญซึ่งพระธรรมาจารย์ได้พรรณนาเรียงร้อยเป็นบทเจริญพระพุทธชยมงคลคาถา หรือ“บทสวดพาหุงฯ” ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ 8 ประการของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบด้วย

1. ชัยชนะที่มีต่อพญามาร
2. ชัยชนะที่มีต่ออาฬวกยักษ์
3. ชัยชนะที่มีต่อช้างนาฬาคีรี
4. ชัยชนะที่มีต่อองคุลิมาล

5. ชัยชนะที่มีต่อนางจิญจมาณวิกา
6. ชัยชนะที่มีต่อสัจจกนิครนถ์
7. ชัยชนะที่มีต่อนันโทปนันทนาคราช
8. ชัยชนะที่มีต่อพกพรหม

10.2.1 ชัยชนะครั้งที่ 1 ชนะพญามาร

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 1 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“พาหุ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ คฺรีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ”

พระจอมมุนีได้ชัยชนะพญามารผู้เนรมิตแขนตั้งพัน มีอาวุธครบมือ ขี่คชสารครีเมขล์พร้อมด้วยเสนามาร มาโห่ร้องกึกก้องด้วยธรรมวิธีมีทานบารมี เป็นต้น ด้วยเดชแห่งพุทธชัยมงคลนั้น ขอสรรพมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน

(ขุ.พุทธ. 73/26/720-725 แปล.มมร.)

การชนะศึกพญามาร เป็นชัยชนะก่อนการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ที่กล่าวไว้อันดับแรกในบทชยมงคลกถา เป็นชัยชนะที่แท้จริง เพราะรบกับพญามารตัวจริง ซึ่งมีอานุภาพมาก พญามารสามารถบังคับบัญชาได้ทั้งมนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม แต่มีอยู่สถานที่หนึ่งที่พญามารไม่สามารถบังคับบัญชาได้ คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของใจ ณ ตำแหน่งอยู่ภายในกลางกายเหนือสะดือ 2 นิ้วมือ ดังที่พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำ ได้เทศนาไว้ในเทศน์ 63 กัณฑ์ ซึ่งเปรียบเสมือนหลุมหลบภัย ดังนั้นการทำสมาธิภาวนาน้อมใจมาไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 จะทำให้ปลอดภัยจากมาร 5 ประเภท คือ กิเลสมาร ขันธมาร เทวบุตรมาร มัจจุมาร และอภิสังขารมาร จนเข้าถึงพระรัตนตรัยภายในซึ่งเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดได้อีกด้วย

10.2.2 ชัยชนะครั้งที่ 2 ชนะอาฬวกยักษ์

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 2 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ”

พระจอมมุนีได้ชัยชนะต่ออาฬวกยักษ์ ผู้มีจิตสันดานหยาบกระด้าง
ปราศจากความอดทน มีฤทธิ์มาก ได้เข้ามาต่อสู้จนตลอดทั้งคืน ด้วยวิธีทรมานอย่างดี
คือ พระขันติธรรม ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระพุทธเจ้านั้น ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่านเถิด
(สำ.ส. 25/838-846/423-426 แปล. มมร.)

ชัยชนะครั้งที่ 2 ที่กล่าวในพุทธชัยมงคลคาถา เป็นชัยชนะด้วยขันติธรรมเป็นเลิศ และด้วยเมตตานุภาพอันไม่มีประมาณของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีเรื่องราวพอสังเขปดังนี้

สมัยพุทธกาล พระราชาเมืองอาฬวีถูกยักษ์จับตัวไป พระองค์ทรงต่อรองโดยให้สัญญากับยักษ์ว่า ถ้าหากยักษ์ปล่อยพระองค์ไป พระองค์จะส่งคนมาให้ยักษ์กินเป็นอาหารทุกวัน ยักษ์จึงปล่อยพระราชาไป หลังจากนั้นพระราชาก็ทรงรับสั่งให้อำมาตย์นำนักโทษใส่ถาดทองส่งไปให้ยักษ์กิน ครั้งแล้วครั้งเล่าจนนักโทษหมดเรือนจำ พระราชาก็ทรงรับสั่งให้ส่งเด็กทารกไปเป็นอาหารของยักษ์ เป็นเหตุให้หญิงใกล้คลอดต้องหลบหนีไปคลอดบุตรที่เมืองอื่น เหลือแต่อาฬวกุมารพระองค์เดียว ถึงกระนั้นพระองค์ก็ยังตัดสินพระทัยให้ส่งพระกุมารไปให้ยักษ์กิน แต่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดยักษ์ก่อน พระกุมารจึงยังพระชนม์ชีพอยู่

ขณะเดียวกัน ณ พระเชตวันวิหาร เมืองสาวัตถี พระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติผลของอาฬวกยักษ์ จึงเสด็จไปยังที่อยู่ของยักษ์ ซึ่งมีระยะทางถึง 300 โยชน์ พระองค์ได้เสด็จไปประทับยืนอยู่ที่ประตูวิมานของยักษ์ ขณะนั้นอาฬวกยักษ์กลับจากการประชุมสมาคมยักษ์ที่หิมวันตประเทศ เห็นเช่นนั้นก็โกรธมาก ลุกขึ้นยืนบนพื้นมโนศิลาด้วยเท้าซ้าย เท้าขวาเหยียบบนยอดเขาไกรลาส ทำลมให้ตั้งขึ้น ด้วยคิดจักทำลายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ลมพายุใหญ่ได้ถาโถมพุ่งตรงไปยังอาฬวีนคร ทำให้สถานที่ต่างๆ พินาศ ลมพัดหลังคาบ้านลอยไปในอากาศ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานว่า “ขอภัยพิบัติอย่าได้มีแก่ใครๆ” ด้วยแรงอธิษฐาน ทำให้พายุใหญ่ไม่สามารถทำอันตรายต่อผู้คนได้

จากนั้นอาฬวกยักษ์ได้ทำห่าฝนให้ตกลง เพื่อจะให้น้ำท่วมพระพุทธองค์ให้ตาย ฝนก้อนเมฆตั้งร้อยตั้งพันก่อตัวขึ้นแล้วตกลงมา ด้วยความแรงของฝนทำให้แผ่นดินแตกเป็นช่องๆ แต่ก็

ไม่อาจทำให้จีวรของพระพุทธองค์เปียกได้ อาฬวกยักษ์บันดาลฝนแผ่นหิน ฝนเครื่องประหาร ฝนถ่านเพลิง ฝนขี้เถ้า ฝนทราย ฝนเปือกตมให้ตกลงมา แต่ฝนเหล่านั้นกลับกลายเป็นทิพยมาลาเป็นของหอมทิพย์บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผ่านไปครึ่งคืนยักษ์ไม่สามารถเอาชนะได้ จึงแก้ทุสสาวุธ ยกชูขึ้น เหาะเวียนวนอยู่ใกล้ๆ พระผู้มีพระภาค ยักษ์ปล่อยอาวุธไปในอากาศทุสสาวุธมีเสียงน่าสะพรึงกลัว แล่นไปในอากาศประดุจสายฟ้า แต่ครั้นมาใกล้พระพุทธองค์ ก็กลับกลายเป็นผ้าเช็ดพระบาทตกลงที่เบื้องพระบาท ยักษ์เห็นดังนั้นก็คิดว่า เหตุใดหนอสมณะจึงไม่กลัว ในที่สุดยักษ์ก็ทราบว่า เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตั้งอยู่ในเมตตาธรรม จึงคิดจะทำให้พระองค์โกรธ ด้วยการขับไล่พระพุทธองค์ให้ออกไป

เมื่ออาฬวกยักษ์ขับไล่เช่นนั้น พระองค์ก็เสด็จออกไปโดยดี เห็นดังนั้นยักษ์เริ่มมีจิตอ่อนโยนด้วยคิดว่า “สมณะนี้ว่าง่ายจริง เราบอกคำเดียวก็ออกไปแล้ว เราสามารถชนะสมณะนี้ด้วยคำพูดเพียงเท่านี้ เสียแรงอุตส่าห์ต่อยุทธกับสมณะนี้อยู่ตั้งครึ่งค่อนคืนด้วยอาวุธร้ายแรง” ยักษ์ทดสอบให้พระบรมศาสดาเสด็จเข้าออกเช่นนี้ถึง 3 ครั้ง เพื่อดูว่าพระพุทธองค์เป็นผู้ว่าง่ายจริงหรือไม่ พระพุทธองค์ก็ทรงทำตามที่ยักษ์สั่ง ครั้งที่ 4 ยักษ์เกิดความคิดชั่วว่า “เราจะทำให้สมณะนี้ลำบากตลอดคืนด้วยการเข้าๆ ออกๆ เช่นนี้” ยักษ์จึงสั่งว่า “ท่านจงออกไปสมณะ” พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “เราไม่ออกไป ท่านจงกระทำกิจที่ท่านควรทำเถิด” ครั้งนี้พระพุทธองค์ไม่เสด็จออกไปตามคำสั่ง แล้วตรัสต่อว่า “เรายังไม่เห็นบุคคลใดในโลก เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ อีกทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ที่จะควักหทัยของเราโยนทิ้ง จะพึงฉีกหทัยของเรา หรือจับเราที่เท้าทั้งสองแล้วขว้างไปที่ฝั่งน้ำคงคาได้ ดูก่อนยักษ์ เมื่อท่านหวังจะถามปัญหาก็ถามเถิด เราจักตอบ”

อาฬวกยักษ์เริ่มทูลถามปัญหารวม 8 ข้อ เช่น “อะไรหนอเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐของคนในโลก, อะไรหนอที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้, อะไรหนอเป็นรสอันล้ำเลิศกว่ารสทั้งหลาย, นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่อย่างไร ว่าประเสริฐสุด” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้ ธรรมอันบุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้ ความสัตย์เป็นรสอันล้ำเลิศ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของผู้ที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด” อาฬวกยักษ์ทูลถามต่อว่า “คนข้ามโอฆะได้อย่างไร ข้ามอรรณพได้อย่างไร ล่วงทุกข์ได้อย่างไร บริสุทธิ์ได้อย่างไร” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “คนข้ามโอฆะได้ด้วยศรัทธา ข้ามอรรณพได้ด้วยความไม่ประมาท ล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา”

อาฬวกยักษ์ถามปัญหาที่ลึกซึ้งมากขึ้น เมื่อได้ฟังคำตอบ ก็ยิ่งเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะในพระบรมศาสดา เมื่อยักษ์ได้ตั้งใจสดับธรรมะทุกข้อที่พระองค์ทรงตอบ ในที่สุดอาฬวกยักษ์ได้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลเป็นผู้มั่นคงต่อหนทางพระนิพพาน กลายเป็นยักษ์ใจดี ที่สำรวมระวังในศีล ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

10.2.3 ชัยชนะครั้งที่ 3 ชนะช้างนาฬาคีรี

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 3 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ”

พระผู้มีพระภาคเจ้าจอมมุนี ได้ชัยชนะต่อช้างตัวประเสริฐ
ชื่อนาฬาคิรีซึ่งเป็นช้างตกมัน สุดแสนที่จะทารุณร้ายกาจ
ด้วยน้ำพระทัยเมตตา ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระพุทธเจ้านั้น
ขอชัยมงคลทั้งหลายจงบังเกิดมีแก่ท่าน

(วิ.จู. 9/377-380/296-299 แปล.มมร.)

สมัยพุทธกาล พระเทวทัตปรารถนาจะปกครองสงฆ์ ขาดความเคารพในพระบรมศาสดา จึงได้ร่วมมือกับพระเจ้าอชาตศัตรูและสัญญากันไว้ว่า “ถ้ามหาบพิตรปลงพระชนม์พระราชบิดา แล้วเป็นพระราชา อาตมภาพจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้า”

พระเทวทัตเข้าไปในโรงช้าง สั่งคนเลี้ยงช้างว่า ให้ช้างนาฬาคิรีดื่มเหล้าถึง 16 หม้อ แล้วให้ปล่อยไปในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ เมื่อช้างถูกมอมเหล้า จึงเกิดอาการเมาอย่างหนัก เป็นช้างตกมันดุร้ายเกรี้ยวกราด ไม่มีใครจะห้ามได้ ทันทีที่ถูกปล่อยออกจากโรงช้าง มันรีบวิ่งตรงไปตามถนน ขณะนั้นพระบรมศาสดาเสด็จเข้าไปในกรุงราชคฤห์พร้อมภิกษุ 500 รูป ดำเนินมาถึงตรอกนั้น ช้างได้ชูงวง วิ่งรี่ตรงไปทางที่พระพุทธองค์เสด็จดำเนินทันที

ภิกษุสงฆ์ที่ตามเสด็จเห็นดังนั้นพากันกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระพุทธเจ้าข้า ช้างนาฬาคิรีตัวนี้ดุร้าย หยาบช้า ฆ่ามนุษย์ กำลังวิ่งเข้ามาในตรอกนี้ ขอพระสุคตเจ้าจงเสด็จกลับเถิด” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “มาเถิดภิกษุ เธออย่ากลัวเลย ภพชาตินี้ไม่ใช่โอกาส ไม่ใช่ฐานะที่บุคคลอื่นจะปลงชีวิตของตถาคตได้ เพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น”

แม้ภิกษุสงฆ์จะเชื่อในพระดำรัส แต่ก็เป็นห่วงพระพุทธองค์ จึงทูลขอร้องให้เสด็จกลับถึง 3 ครั้ง พระผู้มีพระภาคเจ้ายังตรัสคำเดิม ขณะเดียวกันมหาชนต่างพากันหนีขึ้นไปอยู่บนปราสาทบ้าง บนบ้านร้างบ้าง พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ก็กล่าวว่า “พระมหาสมณะกำลังจะถูกช้างทำร้าย” ส่วนผู้มีศรัทธาก็ชื่นชมว่า “วันนี้อานุภาพของพระพุทธเจ้าจะปรากฏเลื่องลือ พวกเราจะได้ดูการต่อยุทธ์ของพญาช้างกับพระพุทธเจ้า”

บรรดาพระมหาสาวกทั้งหลายต่างรับอาสาจะทรมานช้างนาฬาคิรี พระพุทธองค์ตรัสว่า “การทรมานช้างนาฬาคิรีไม่ใช่วิสัยของเธอ เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า” ขณะนั้นพระอานนท์ซึ่งจงรักภักดีในพระผู้มีพระภาคเจ้ายิ่งนัก รีบก้าวออกไปยืนขวางหน้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยคิดว่า “ขอช้างจงฆ่าเราเถิด เราจะสละชีวิตแทนพระพุทธองค์” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามถึง 3 ครั้ง ว่า “อานนท์จงหลีกไป” พระอานนท์ก็ไม่ยอมหลีกไป คงยืนขวางหน้าอยู่เช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่เมตตาให้กับช้างนาฬาคิรี ช้างได้สัมผัสกระแสแห่งเมตตาธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า ช้างจึงสร่างเมาเป็นปลิดทิ้ง ลดงวงลง ค่อยๆ เยื้องกรายเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า และยืนอยู่เบื้องหน้าของพระพุทธองค์ด้วยความเลื่อมใสอย่างยิ่ง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยกพระหัตถ์ขวาลูบกระพองช้างนาฬาคิรี พลางตรัสว่า “ดูก่อนกุญชร เจ้าอย่าเข้าไปหาพระพุทธเจ้าด้วยจิตที่คิดจะฆ่า อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ในอบาย ผู้ฆ่าพระพุทธเจ้าจากชาตินี้ไปสู่ชาติหน้าจะไม่มีสุคติเลย เจ้าจงสร่างเมาและอย่าประมาท ผู้ที่ประมาทแล้วจะไปสู่สุคติไม่ได้ เจ้านี่แหละจักทำโดยประการที่จักไปสู่สุคติได้ ดูก่อนช้างนาฬาคีรี เจ้านี้เป็นเดรัจฉานมีโอกาสพบเราตถาคตในครั้งนี้ นับเป็นกุศลอย่างยิ่ง ตถาคตนี้อุปมาดังพญาช้างตัวประเสริฐ ประกอบด้วยคุณของพระอรหันต์ เป็นใหญ่ในโลกทั้ง 3 ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป เจ้าอย่าดุร้ายไล่ทิ่มแทงมนุษย์อีก จงมีเมตตา ยังใจให้โสมนัส อย่าได้ประกอบโทษ จงหมั่นเจริญเมตตาให้ยิ่งๆ ขึ้นไป สิ้นชีพแล้วเจ้าจะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”

ด้วยเมตตานุภาพอันไม่มีประมาณของพระพุทธองค์ ทำให้ช้างนั้นมีจิตชื่นชมโสมนัส ซึ่งหากเป็นมนุษย์จะได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน แต่เพราะเป็นสัตว์เดรัจฉาน ทำให้ไม่สามารถบรรลุโลกุตตรธรรมอันยอดเยี่ยมได้ แต่ก็เป็นอุปนิสัยติดไปในภพหน้า จากนั้นช้างได้เอางวงลูบละอองธุลีพระบาทของพระองค์ แล้วพ่นลงบนกระหม่อมของตน ย่อตัวถอยออกไป ชั่วระยะที่แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วเดินกลับเข้าไปสู่โรงช้าง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ช้างนาฬาคิรีก็ได้ชื่อใหม่ว่า “ช้างธนปาล”

มหาชนเห็นเมตตานุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่างเกิดปีติโสมนัส ต่างกล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ว่า “ชาวเราเอ๋ย ช่างน่าอัศจรรย์จริงหนอ คนบางพวกย่อมฝึกช้างและม้า ด้วยการใช้ท่อนไม้บ้าง ใช้ขอบ้าง ใช้แส้บ้าง แต่พระพุทธเจ้าทรงทรมานช้างโดยใช้เมตตาธรรม”

10.2.4 ชัยชนะครั้งที่ 4 **ชนะองคุลิมาล**

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 4 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตำ ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตำ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ”

พระผู้มีพระภาคเจ้าจอมมุนี ทรงใช้ฤทธิ์ทางใจ ให้เป็นอิทธาภิสังขาร ทรงชนะองคุลิมาล
ผู้แสนโหดเหี้ยมร้ายกาจ มีฝีมือฉกรรจ์ ถือดาบวิ่งไล่พระองค์ สิ้นทาง 3 โยชน์
ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน”

(ม.ม. 21/521-526/141-145 แปล.มมร.)

องคุลิมาลเป็นบุตรของพราหมณ์ปุโรหิตกับพราหมณีมันตานี เกิดในฤกษ์ของดาวโจร บิดาจึงคิดจะฆ่าลูกตั้งแต่แรกเกิดเพื่อตัดไฟแต่ต้นลม แต่พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเมตตาให้เลี้ยงไว้ พราหมณ์จึงตั้งชื่อทารกว่า **อหิงสกุมาร** แปลว่า กุมารผู้ไม่เบียดเบียนใคร เมื่อเจริญวัยขึ้น มารดาบิดาได้ส่งไปศึกษาศิลปวิทยาที่เมืองตักสิลา เนื่องจากประพฤติตนดีจึงเป็นที่รักของอาจารย์ ทำให้ลูกศิษย์คนอื่นเกิดความอิจฉา จึงใส่ความว่าอหิงสกุมารดีแต่ต่อหน้าอาจารย์ ลับหลังเกะกะเกเร อาจารย์จึงคิดจะกำจัดอหิงสกุมารโดยการขอยืมมือของผู้อื่นฆ่าลูกศิษย์ อาจารย์สั่งให้อหิงสกุมารไปฆ่ามนุษย์ นำนิ้วมือมา 1,000 องคุลี แล้วจะสอนวิชาสำเร็จเป็นเจ้าโลกให้ ด้วยอาจารย์คิดว่าอหิงสกุมารไปฆ่าคนไม่ต้องถึง 1,000 คน ก็จะโดนผู้อื่นฆ่าเสียก่อน

อหิงสกุมารฉลาดแต่ไม่ได้เฉลียวใจ มุ่งแต่จะเรียนวิชาเป็นเจ้าโลก จึงเข้าป่าไปดักฆ่ามนุษย์แล้วร้อยนิ้วมือเป็นพวงมาลัยคล้องคอ จึงได้รับฉายาว่า **องคุลิมาลโจร** สร้างความหวาดกลัวให้แก่ชาวบ้านยิ่งนัก ต่างพากันไปร้องทุกข์ต่อพระราชาปเสนทิโกศล พระราชาดำริจะยกทัพเพื่อไปปราบโจรองคุลิมาล ฝ่ายนางพราหมณีผู้เป็นมารดาเมื่อทราบว่า พระราชาปเสนทิโกศลจะยกทัพไปปราบอหิงสกุมารลูกชายสุดที่รัก ด้วยความรักลูก นางจึงรีบเดินทางไปหาอหิงสกุมารแต่เช้าตรู่ เพื่อจะไปบอกข่าวให้ลูกชายทราบและรีบหนีไปโดยเร็ว

เช้าวันเดียวกันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นองคุลิมาลปรากฏในข่ายพระญาณว่า “องคุลิมาลนี้จะเป็นอสีติมหาสาวกองค์สุดท้ายของพระพุทธองค์” เช้าวันนั้นจึงเสด็จไปถึงองคุลิมาลก่อนใคร ซึ่งถ้าหากโจรองคุลิมาลเจอนางพราหมณีผู้เป็นมารดา ก็จะฆ่ามารดาด้วยหมายจะตัดนิ้วมือเพื่อให้นิ้วครบ 1,000 องคุลี เพราะได้นิ้วมาแล้ว 999 องคุลี พระบรมศาสดาทรงเห็นว่า “หากองคุลิมาลทำมาตุฆาต ชาตินี้จะเป็นอาภัพสัตว์ ไม่สามารถบรรลุอรหัตตผลได้ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปพบองคุลิมาลก่อนใคร

พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร ทำให้องคุลีมาลวิ่งตามไม่ทัน ทั้งๆ ที่พระองค์เสด็จดำเนินตามปกติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบันดาลแผ่นดินให้เป็นแม่น้ำบ้าง เป็นหล่ม เป็นเลนบ้าง ขวางหน้าองคุลิมาล เป็นดังนี้ตลอด 3 โยชน์ องคุลิมาลรู้สึกเหน็ดเหนื่อย คิดว่าน่าอัศจรรย์จริงหนอ ไม่เคยเป็นเช่นนี้ เมื่อก่อนแม้ช้างม้ากำลังวิ่ง รถกำลังแล่นเรายังวิ่งตามได้ทัน แต่ครั้งนี้เราวิ่งจนสุดกำลังยังไม่อาจทันสมณะที่เดินตามปกติได้ องคุลิมาลจึงหยุดยืนพลางร้องบอกพระพุทธองค์ว่า “สมณะ หยุด สมณะ หยุด” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” องคุลิมาลคิดว่า “สมณศากยบุตรเป็นคนพูดจริง แต่สมณะรูปนี้กำลังเดินอยู่แท้ๆ กลับพูดว่า เราหยุดแล้ว” จึงถามว่า “ดูก่อนสมณะ ท่านกำลังเดินอยู่กลับบอกว่าหยุดแล้ว แต่ท่านก็ยังไม่หยุด ที่ท่านกล่าวถึงข้าพเจ้าผู้หยุดเดินแล้วว่าไม่หยุด การหยุดของท่านเป็นอย่างไร ข้าพเจ้ายังไม่หยุดนั้น เป็นอย่างไร” พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “ดูก่อน องคุลิมาล เราวางอาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนท่านไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่ายังไม่หยุด ถึงแม้ว่าท่านหยุดในบัดนี้ก็ดี แต่ท่านจะต้องวิ่งต่อไปในอบายภูมิในภายหน้า” ฟังดังนั้นองคุลิมาลก็คิดว่า “เห็นทีสมณะนี้คงเป็นใหญ่ในโลก เสด็จมาเพื่อโปรดเรา” จึงทิ้งดาบลงแล้วทูลขอบรรพชา พระพุทธองค์ตรัสว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด” เพศฆราวาสพลันหายไปด้วยบุญที่สั่งสมมา ไตรจีวรและอัฐบริขารได้เกิดทันที พระองคุลิมาลจึงตามเสด็จพระพุทธองค์กลับวัดพระเชตวัน

ขณะเดียวกัน พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จออกจากกรุงสาวัตถีด้วยขบวนม้าประมาณ 500 เข้าไปในพระอาราม เพื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า และกราบทูลถึงพระราชกรณียกิจที่จะต้องไปปราบโจรองคุลิมาล พระพุทธเจ้าค์ตรัสว่า “มหาบพิตร ถ้ามหาบพิตรทอดพระเนตรเห็นองคุลิมาลผู้ปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมจรรย์ มหาบพิตรจักพึงทำกับเขาอย่างไร” พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันพึงไหว้ พึงลุกรับ พึงเชื้อเชิญด้วยอาสนะ พึงบำรุงด้วยจีวรบิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานเภสัช บริขารหรือพึงจัดการรักษาคุ้มครองป้องกันอย่างเป็นธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญองคุลีมาลนั้นเป็นคนทุศีล มีบาปจักมีความสำรวมด้วยศีลปานนี้เชียวหรือ”

พระพุทธองค์ทรงชี้ไปทางพระองคุลิมาลซึ่งนั่งอยู่ไม่ไกล ตรัสว่า “มหาราช นั่นองคุลิมาล” พระราชาทรงตกพระทัย พระโลมชาติชูชัน เหล่าทหารที่ติดตามก็ขนลุกชูชัน สะดุ้งหวาดหวั่นไปตามๆ กัน พระบรมศาสดาตรัสว่า “อย่าทรงกลัวเลยมหาบพิตร องคุลิมาลเป็นผู้ไม่มีภัยต่อใครอีกต่อไปแล้ว” เมื่อพระราชาทรงหายกลัว ได้เสด็จเข้าไปสนทนากับพระเถระว่า “ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าจงบำเพ็ญสมณธรรมเถิด ข้าพเจ้าจักทำความขวนขวายในปัจจัย 4 แด่พระคุณเจ้าเอง” พลางเปลื้องผ้าคาดเอวถวายแด่พระองคุลิมาล

พระราชาตรัสชมเชยว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริงหนอ พระพุทธองค์ทรงทรมานองคุลิมาลได้ ทรงยังบุคคลที่ใครๆ ทำให้สงบไม่ได้ให้สงบได้ ทรงยังบุคคลที่ใครๆ หยุดไม่ได้ให้หยุดได้ เพราะหม่อมฉันไม่สามารถจะทรมานองคุลิมาลได้แม้ด้วยอาชญา แม้ด้วยศาสตรา แต่พระพุทธเจ้าทรงทรมานได้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศาสตราใดๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันดีพระทัย จะขอทูลลาไปในบัดนี้”

10.2.5 ชัยชนะครั้งที่ 5 ชนะการถูกกล่าวหาจากนางจิญจมาณวิกา

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 5 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ”

พระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนี ได้ทรงชนะคำกล่าวร้ายของนางจิญจมาณวิกา
ผู้ทำอาการเหมือนหญิงมีครรภ์ ได้ทำไม้สัณฐานกลมผูกติดไว้
ทรงชนะด้วยวิธีที่งดงาม คือ สันติวิธี ความสงบพระทัยในท่ามกลางมหาชน
ด้วยเดชแห่งพุทธชัยมงคลนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

(ขุ.ธ. 42/23/255-259 แปล.มมร.)

ในสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา มหาชนจำนวนมากมีศรัทธาและออกบวชตามพระพุทธองค์ ทำให้พวกเดียรถีย์ซึ่งเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนาเสื่อมจากลาภสักการะ จึงหาทางกำจัดพระพุทธองค์ ด้วยการใส่ร้ายโดยใช้นางจิญจมาณวิกาปริพาชิกาเป็นเครื่องมือ จึงได้เล่าแผนการให้นางฟัง ในช่วงเย็นวันนั้นเอง นางจิญจมาณวิกาเดินมุ่งหน้าเข้าไปในวัดพระเชตวัน แต่งตัวเรียบร้อย ถือดอกไม้ของหอมเข้าไป สวนทางกับสาธุชนที่ฟังธรรมแล้วกำลังเดินออกจากวัด ผู้คนเกิดความสงสัยไต่ถามว่า “นี่เธอจะไปไหนล่ะ” นางตอบว่า “ฉันจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า” ครั้นลับสายตาของผู้คน แทนที่นางจะเข้าไปในวัดเชตวัน ก็ไปพักค้างที่อารามพวกเดียรถีย์ ซึ่งอยู่ใกล้กับวัดพระเชตวัน

รุ่งเช้าเมื่อสาธุชนออกจากเมืองจะไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า นางทำทีเหมือนเพิ่งออกจากวัดพระเชตวัน ก็เดินสวนทางออกมา ครั้นมีผู้ถามว่า “แม่นาง เมื่อคืนเธอไปนอนที่ไหนมา” นางตอบว่า “เมื่อคืนฉันพักอยู่ในวัดพระเชตวันนี่แหละ” นางอดทนทำเช่นนี้อยู่เป็นนิจ เมื่อถูกถามก็ตอบว่า “ฉันพักอยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระพุทธเจ้า” พุทธบริษัทฟังแล้วเกิดความคลางแคลงสงสัย ที่เป็นปุถุชนอยู่ก็เชื่อ จึงเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นทุกวัน

เวลาผ่านไป 3-4 เดือน นางทำทีเหมือนเริ่มมีท้อง แล้วให้พวกเดียรถีย์ป่าวประกาศว่านางตั้งครรภ์กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครบ 9 เดือน นางแสร้งทำเป็นท้องแก่ โดยเอาไม้กลมวางที่หน้าท้อง แล้วเอาผ้าห่มทับอีกชั้นหนึ่ง เย็นวันหนึ่ง ขณะที่พระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมแก่มหาชน นางเดินเข้าไปท่ามกลางมหาชนยืนอยู่หน้าพระพุทธองค์ พลางร้องตะโกนว่า “พระองค์น่ะดีแต่แสดงธรรมให้คนอื่น หม่อมฉันครรภ์แก่แล้ว ไม่เห็นมาสนใจเลย ทำไมพระองค์ไม่รีบไปหาสถานที่สำหรับคลอดลูกของเราล่ะ ถ้าหากพระองค์ไม่ทำเองก็น่าจะบอกอุปัฏฐากให้จัดการให้ก็ได้” พระพุทธองค์ทรงนิ่งอย่างประเสริฐ พลางตรัสด้วยพระสุรเสียงอันสงบราบเรียบว่า “ดูก่อนน้องหญิง คำที่เธอกล่าวนั้น มีแต่เพียงเราและเธอเท่านั้นที่รู้”ทรงนิ่งพระพักตร์เป็นปกติ

นางจิญจมาณวิกาด่าบริภาษอยู่มิได้หยุดปาก เป็นเหตุให้ทิพอาสน์ของท้าวสักกะร้อนขึ้น จึงทรงสอดส่องทิพยจักษุดู ก็ทราบว่า “หญิงงามแต่ใจทรามกำลังกล่าวตู่พระตถาคต” ท้าวสักกะดำริว่า “เราจะต้องเป็นผู้ชำระคดีนี้ด้วยตัวเอง” จึงเสด็จมาพร้อมกับเทพบุตร 4 องค์ เทพบุตรได้แปลงเป็นลูกหนูเข้าไปกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้ไว้ แล้วทำลมให้พัดผ้าห่มขึ้น นางมัวแต่ยืนด่าไม่ทันระวังตัว ไม้กลมที่มัดไว้ก็กลิ้งตกลงบนหลังเท้า ทำให้นางเจ็บปวดทรมานมาก

เมื่อความจริงได้ปรากฏขึ้น มหาชนต่างพากันไล่ทุบตีนางด้วยความโกรธแค้น นางตกใจเพราะความแตกแล้วจึงรีบวิ่งหนี ทันทีที่ลับคลองจักษุของพระพุทธองค์เท่านั้น แผ่นดินหนา 240,000 โยชน์ ไม่สามารถจะรองรับกรรมอันชั่วช้าที่นางกระทำไว้ได้ จึงแยกออกเป็นช่องเปลวไฟตั้งขึ้นจากอเวจีมหานรก ดูดนางลงไปสู่อเวจีมหานรกทันที เพราะนางทำกรรมหนัก คือการใส่ร้ายพระบรมศาสดาผู้บริสุทธิ์ จึงได้รับผลกรรมทันตาเห็น

10.2.6 ชัยชนะครั้งที่ 6 ชนะสัจจกนิครนถ์

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 6 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุ วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

พระจอมมุนีทรงรุ่งเรืองด้วยประทีปคือปัญญา
ได้ทรงชนะสัจจกนิครนถ์ผู้เป็นคนมืดบอด
มีอัธยาศัยไม่ยอมรับความจริง มีใจคิดแต่จะยกตนข่ม
ด้วยเดชแห่งพุทธชัยมงคลนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ท่าน

(ม.มู. 19/392-399/76-83 แปล.มมร.)

สัจจกนิครนถ์นี้เป็นผู้มีปัญญามาก ทะนงตนว่าเป็นนักปราชญ์ เป็นอาจารย์สอนศิลปวิทยาให้กับพระกุมารของเจ้าลิจฉวี เหตุที่ทะนงตนว่าเป็นผู้มีความรู้มาก จึงเอาแผ่นเหล็กรัดท้องไว้เกรงว่าท้องจะแตก แต่ในที่สุดสัจจกนิครนถ์ต้องยอมจำนนในพระสัพพัญญุตญาณของพระบรมศาสดา

วันหนึ่ง สัจจกนิครนถ์กล่าวในที่ประชุมว่า “เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ แม้ที่ปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่โต้ตอบปัญหากับเราแล้วจะไม่ประหม่า ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว แม้แต่ผู้เดียว หากเราโต้วาทะกับเสาที่ไม่มีจิตใจ แม้เสานั้นก็ถึงอาการหวั่นไหว จะป่วยกล่าวไปไยกับมนุษย์ทั่วไป”

ขณะนั้นพระอัสสชิเถระกำลังเดินเข้าไปบิณฑบาตในกรุงเวสาลี สัจจกนิครนถ์เดินมาแลเห็นพระเถระแต่ไกล จึงเข้าไปหาพลางถามว่า “ท่านอัสสชิผู้เจริญ ก็พระสมณโคดมแนะนำสาวกอย่างไร และคำสั่งสอนของพระสมณโคดม เน้นไปในเรื่องใดมาก” พระอัสสชิเถระตอบว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแนะนำสาวกทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน สัญญาไม่ใช่ตัวตน สังขารไม่ใช่ตัวตน วิญญาณไม่ใช่ตัวตน สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน ดูก่อนอัคคิเวสสนะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแนะนำสาวกทั้งหลายเช่นนี้ และคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเน้นเรื่องนี้กับสาวกทั้งหลาย”

สัจจกนิครนถ์ฟังแล้วไม่คล้อยตาม กล่าวว่า “ข้าพเจ้าจะไปพบกับพระสมณโคดมผู้เจริญด้วยตัวของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าจะได้ช่วยปลดเปลื้องพระสมณโคดม จากความเห็นผิดนั้นเสีย” จึงชักชวนเจ้าลิจฉวีประมาณ 500 องค์ ที่กำลังประชุมอยู่ในศาลาแห่งหนึ่งเดินทางร่วมกัน เพื่อจะไปโต้วาทะกับพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพบพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พลางทูลถามปัญหาว่า “ข้าพเจ้าขอถามพระสมณโคดมหน่อยเถิด ถ้าพระองค์จะให้โอกาสเพื่อการกล่าวแก้ปัญหาแก่ข้าพเจ้า” พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อน อัคคิเวสสนะ ท่านประสงค์จะถามอะไรก็เชิญถามเถิด” นิครนถ์ถามว่า “พระสมณโคดมมีปกติแนะนำพวกสาวกอย่างไรบ้าง” พระพุทธองค์ตรัสตรงกับที่พระอัสสชิเถระกล่าวไว้ สรุปคือ ขันธ์ 5 เป็นอนิจจัง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสิ่งที่ไม่ควร

ยึดมั่นถือมั่น นิครนถ์ได้ฟังแล้วไม่ยอมรับ เพราะตนเข้าใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เป็นอัตตาควรยึดถือไว้

หลังจากนี้ไปเป็นปุจฉาวิสัจนา ของพระพุทธองค์และนิครนธ์

พระพุทธองค์ : ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตนของเรา เวทนาเป็นตนของเรา สัญญาเป็นตนของเรา สังขารเป็นตนของเรา วิญญาณเป็นตนของเรา ดังนี้มิใช่หรือ

นิครนธ์: ถูกแล้ว ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนั้น ประชุมชนเป็นอันมากก็กล่าวเช่นนั้น

พระพุทธองค์ : ถ้าเช่นนั้น เราจักสอบถามท่าน ท่านเห็นควรอย่างไร ท่านพึงแก้อย่างนั้น ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อำนาจของพระราชาผู้มุรธาภิเษกแล้ว เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระเจ้ามคธราชอชาตศัตรู อาจฆ่าคนที่ควรฆ่า ริบสมบัติคนที่ควรริบ เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ พึงให้เป็นไปได้ในพระราชอาณาเขตของพระองค์มิใช่หรือ

นิครนธ์: ถูกต้อง พระราชาเหล่านั้นย่อมทำในสิ่งที่พระองค์ตรัสมาแล้วทั้งหมดได้ แม้แต่เจ้าวัชชี มัลละ ก็อาจฆ่าคนที่ควรฆ่า เนรเทศคนที่ควรเนรเทศได้ เพราะอำนาจของพระราชาผู้มุรธาภิเษกแล้วนั้น ต้องให้เป็นไปได้ด้วย ควรจะเป็นไปได้ด้วย

พระพุทธองค์ : ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ข้อที่ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตนของเรา อำนาจของท่านเป็นไปในรูปนั้นว่า ขอรูปของเราจงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้เถิด ดังนี้ได้หรือ

พระพุทธองค์ตรัสถามถึง 2 ครั้ง นิครนถ์ยังนิ่งเฉยไม่ยอมตอบคำถาม จึงตรัสว่า

พระพุทธองค์ : บัดนี้เป็นการอันสมควร ท่านจงแก้เถิด ไม่ใช่กาลที่ท่านควรนิ่ง ผู้ใดถูกตถาคตถามปัญหาที่ชอบแก่เหตุแล้วถึง 3 ครั้ง หากมิได้แก้ ศีรษะของผู้นั้นจะแตกเป็น 7 เสี่ยง

พระพุทธองค์ : ท่านยังยืนยันขันธ์ 5 ว่าเป็นอัตตาอยู่หรือไม่

นิครนถ์ไม่ยอมตอบ เพราะเมื่อได้ฟังแนวคิดจากพระพุทธองค์ ก็เริ่มเข้าใจว่าเบญจขันธ์นี้เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ความคิดตนนั้นผิด แต่ด้วยทิฏฐิมานะ จึงนั่งนิ่ง ครั้นถูกพระองค์รุกถามหนักเข้า จึงกล่าวว่า “พระโคดมผู้เจริญขอจงทรงถามเถิด ข้าพเจ้าจักแก้ ณ บัดนี้”

พระพุทธองค์ : ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตนของเรา เป็นต้น เป็นไปตามอำนาจเช่นนี้หรือ

นิครนถ์ : ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย พระโคดมผู้เจริญ

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ท่านจงทำไว้ในใจเถิด ครั้นทำไว้ในใจแล้วจึงกล่าวแก้ เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกัน ท่านกล่าวว่า เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นตนของเรา ดังนี้อำนาจของท่านเป็นไปในเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ว่า เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณของเราจงเป็นเช่นนั้นเถิด อย่าได้เป็นเช่นนี้เลย มิใช่หรือ

นิครนถ์ : ข้อนั้นเป็นไปไม่ได้เลยพระโคดมผู้เจริญ

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะท่านจงทำไว้ในใจเถิด ครั้นท่านทำไว้ในใจแล้ว จึงกล่าวแก้เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับคำหลังของท่านไม่ตรงกันท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูป เวทนา สัญญาสังขารและวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง

นิครนถ์ : ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า

พระพุทธองค์: ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข

นิครนถ์ : สิ่งนั้นเป็นทุกข์

พระพุทธองค์: ก็สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา นั่นเป็นตนของเรา

นิครนถ์ : ข้อนั้นไม่ควรเลยพระโคดมผู้เจริญ

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ผู้ใดติดทุกข์ เข้าถึงทุกข์แล้วกล้ำกลืนทุกข์แล้ว ยังตามเห็นทุกข์ว่านั่นของเรา เราเป็นสิ่งนั้น นั่นเป็นตนของเรา ผู้นั้นกำหนดรู้ทุกข์ได้เอง หรือจะทำทุกข์ให้สิ้นไปได้มีอยู่บ้างหรือ

นิครนถ์ : จะพึงมีได้เพราะเหตุไร ข้อนี้มีไม่ได้เลย พระเจ้าข้า

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะเมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านติดทุกข์ เข้าถึงทุกข์อยู่แล้ว กล้ำกลืนทุกข์แล้วยังตามเห็นทุกข์ว่านั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตนของเรา ดังนี้มิใช่หรือ

นิครนถ์ฟังแล้วก็ยอมรับพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกอุปมาตรัสอธิบายให้นิครนถ์แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการแก่นไม้ ได้แสวงหาแก่นไม้ถือขวานที่คมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นกล้วยใหญ่ต้นหนึ่งในป่านั้น มีต้นตรงยังกำลังรุ่น ไม่คด เขาตัดต้นกล้วยที่โคนต้น ตัดยอดริดใบออก เขาไม่พบแม้แต่กระพี้ แล้วจะพบแก่นได้แต่ที่ไหน แล้วพระพุทธองค์ก็ตรัสต่อว่า

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะ เราซักไซ้ไล่เลียงท่าน สอบสวนในถ้อยคำของตนเองก็พบกับความว่างเปล่า ท่านเคยกล่าวว่า “เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะผู้ที่ปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์ที่สามารถโต้ตอบกับเราได้ ดูก่อนอัคคิเวสสนะ หยาดเหงื่อของท่านบางหยาด หยดจากหน้าผากลงยังผ้าห่มแล้วตกที่พื้น ส่วนเหงื่อในกายของเราเดี๋ยวนี้ไม่มีเลย”

แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงเปิดพระวรกาย มีพระฉวีดังทอง ให้สัจจกนิครนถ์ได้เห็นเป็นมงคลแก่จักขุประสาท เหตุที่พระองค์ทรงรุกสัจจกนิครนถ์อย่างหนัก เพราะทรงทราบว่า เขาเป็นผู้มีทิฏฐิมาก เพราะฉะนั้นเมื่อนิครนถ์เห็นพระวรกายแล้ว ก็นั่งนิ่ง เก้อเขิน คอตก ก้มหน้า ไร้ปฏิภาณ แต่ถึงกระนั้น เมื่อหยุดชะงักไปสักครู่ เนื่องจากยังมีทิฏฐิมานะมาก จึงถามต่อไปว่า

นิครนถ์ : ด้วยเหตุเท่าไรสาวกของพระโคดมจึงชื่อว่า เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนปราศจากความแคลงใจอันเป็นเหตุให้กล่าวว่า ข้อนี้เป็นอย่างไรเป็นผู้ถึงความแกล้วกล้าไม่ต้องเชื่อผู้อื่น อยู่ในคำสอนของศาสดาตน

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะ สาวกของเราในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นเบญจขันธ์ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณอันใดอันหนึ่ง ทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่ยังมาไม่ถึงทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะในบัดนี้ ที่เป็นภายในก็ดี ที่เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดีละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดีทั้งหมด ก็เป็นแต่รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ นั่นไม่ใช่ของเราเราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา

นิครนถ์ได้ฟังแล้วก็เกิดศรัทธามาก ได้ถามอีกว่า

นิครนถ์ : ข้าแต่พระโคดมด้วยเหตุไร ภิกษุชื่อว่าเป็นพระอรหันต์

พระพุทธองค์: ดูก่อนอัคคิเวสสนะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นเบญจขันธ์ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณอันใดอันหนึ่งทั้งที่ล่วงไปแล้ว ทั้งที่ยังไม่มาถึง ทั้งที่เกิดขึ้นเฉพาะในบัดนี้ ที่เป็นภายในก็ดี ที่เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดีละเอียดก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี ก็เป็นแต่รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเราดังนี้ จิตจึงพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่น อัคคิเวสสนะ ด้วยเหตุเท่านี้แหละ ภิกษุชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ มีอาสวะสิ้นแล้ว ปลงภาระเสียแล้ว มี

ประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ มีสังโยชน์อันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว พ้นวิเศษดีแล้ว เพราะความรู้ยิ่ง

นิครนถ์ : ข้าแต่พระโคดม ข้าพเจ้าเป็นคนคอยกำจัดคุณผู้อื่น เป็นคนคะนองวาจา ได้สำคัญถ้อยคำของพระโคดมว่า ตนอาจรุกรานได้ด้วยถ้อยคำของตน บุรุษมาปะทะช้างซับมันเข้าก็ดี เจอกองไฟอันกำลังลุกโพลงก็ดี กระทบงูที่มีพิษร้ายก็ดี ยังพอเอาตัวรอดได้บ้าง แต่มาเจอพระโคดมเข้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่มีทางเอาตัวรอดได้เลย ข้าแต่พระโคดม ข้าพเจ้าเลื่อมใส ขอพระโคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงรับนิมนต์เพื่อฉันภัตตาหาร ในวันรุ่งขึ้นด้วยเถิด

ในที่สุดสัจจกนิครนถ์ก็ยอมแพ้ในปัญญาคุณอันไม่มีประมาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเมื่อเปรียบเทียบระหว่างปัญญาของนิครนถ์กับสัพพัญญุตญาณแล้ว ปัญญาของสัจจกนิครนถ์เป็นเสมือนแสงหิ่งห้อยในยามราตรี ที่ไม่อาจเทียบกับแสงตะวันได้ ดังพุทธพจน์ว่า “พุทฺโธ ปวทตํ วโร บรรดาชนผู้แถลงคารม พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐสุด” นี้เป็นเพราะพระพุทธเจ้าทรงมีพุทธิปัญญารู้แจ้งโลกทั้งหมด

10.2.7 ชัยชนะครั้งที่ 7 ชนะนันโทปนันทนาคราช

พุทธชยมงคลคาถาบทที่ 7 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจอมมุนีโปรดให้พระโมคคัลลานเถระพุทธชิโนรส
ไปปราบนันโทปนันทนาคราช ผู้มีความรู้ผิด มีฤทธิ์มาก
ด้วยวิธีให้แสดงฤทธิ์ทรมานให้สิ้นฤทธิ์
ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงเกิดมีแก่ท่าน

(ขุ.อป. 70/4/505-511 แปล.มมร.)

สมัยหนึ่งพระพุทธองค์ประทับนั่งอยู่ที่วิหารเชตวัน ทรงเข้ามหากรุณาสมาบัติแผ่ข่ายพระญาณไปทั่วหมื่นโลกธาตุในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนันโทปนันทนาคราชเข้ามาในข่ายพระญาณ พระองค์รู้ว่าพญานาคนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิและดุร้ายนัก เพราะเหตุที่เคยสั่งสมบุญไว้ในปางก่อน จึงมี

ฤทธิ์มาก หากพระพุทธองค์เสด็จไปโปรดก็จะหันมานับถือพระศาสนา ทั้งจะได้อุปนิสัยอันเป็นปัจจัยที่จะทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาติต่อไป

ขณะนั้นพญานาคนันโทปนันทะ เนรมิตกายประดุจเทพเจ้าบนสวรรค์นั่งอยู่บนรัตนบัลลังก์ เสวยทิพยสมบัติด้วยความสำราญ ครั้นเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากับพระสาวกจำนวนมากเหาะมาก็โกรธตามประสาผู้มีทิฏฐิมานะว่า “สมณะเหล่านี้เห็นทีจะไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อไปก็ต้องเหาะข้ามหัวเรา ฝุ่นละอองที่ติดเท้าก็จะร่วงหล่นใส่บนกระหม่อมเรา เราจักไม่ยอมให้พวกสมณะเหล่านี้ทำเช่นนี้อีก” คิดแล้วก็ลุกขึ้นไปยังเชิงภูเขาสิเนรุ แล้วปาฏิหาริย์กายให้ใหญ่ เอาหางรัดภูเขาสุเนรุซึ่งสูงประมาณ 84,000 โยชน์ ถึง 7 รอบ ใช้พังพานปิดภพดาวดึงส์ บันดาลให้เกิดหมอกควันกลบไปทั้งภพทำให้มองไม่เห็น

พระรัฐบาลเถระเห็นความผิดปกตินั้นจึงทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระพุทธเจ้าข้า เมื่อก่อนพวกข้าพระองค์มายืนอยู่ตรงนี้สามารถเห็นภูเขาที่อยู่ล้อมภูเขาสิเนรุเห็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และเวชยันตปราสาท อีกทั้งเห็นธงเบื้องบนเวชยันตปราสาท แต่มาบัดนี้ กลับไม่เห็นอะไรเลยเป็นเพราะเหตุไรพระเจ้าข้า” เมื่อรู้ว่าพญานาคผู้มีอานุภาพเป็นผู้บันดาลฤทธิ์มาขัดขวางหนทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเถระรีบอาสาที่จะไปปราบพญานาค เพื่อให้รู้จักคุณของพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ตรัสห้ามพระเถระ พระอรหันต์รูปอื่น เช่น พระภัททิยะ พระราหุล ต่างทูลอาสาที่จะไปปราบพญานาค พระพุทธองค์ก็ทรงห้ามไว้เช่นกัน เพราะรู้ว่าไม่ใช่วิสัยของพระอรหันต์รูปอื่นที่จะทำลายทิฏฐิมานะของพญานาคผู้มีฤทธานุภาพมาก ครั้นพระมหาโมคคัลลานะเถระทูลอาสา จึงทรงอนุญาตทั้งทรงประทานพรให้มีชัยชนะแก่พญานาคด้วย

เมื่อพระมหาโมคคัลลานะเถระได้รับพุทธานุญาตแล้ว ก็ได้เนรมิตเป็นพญานาคที่มีกายใหญ่กว่านันโทปนันทนาคราชถึง 2 เท่า แล้วรัดกายของพญานาคราชให้อัดแน่นกับเขาสุเนรุ มิให้เคลื่อนไหวได้ พญานาคราชถูกรัดจนกระดูกแทบจะแตกก็โกรธมาก จึงบังหวนควันพุ่งใส่พระเถระเต็มที่ พระเถระเข้าวาโยธาตุบันดาลให้ควันเกิดขึ้นมากยิ่งกว่า พญานาคจึงไม่สามารถทำอันตรายพระเถระได้ พญานาคพ่นเปลวไฟอันร้อนแรงเข้าใส่อีก พระเถระเข้าเตโชกสิณเนรมิตไฟที่ร้อนแรงกว่าต้านทาน ไฟของพญานาคไม่อาจระคายเคืองผิวของพระเถระ แต่พญานาคกลับถูกไฟของพระเถระเผาลนปางตาย พญานาคคิดว่าสมณะรูปนี้ชื่ออะไรหนอ ทำไมจึงมีฤทธิ์มากเช่นนี้ พระมหาโมคคัลลานะเถระรู้ความในใจของพญานาค จึงตอบว่าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า พญานาคจึงหาเรื่องอีกว่า “ท่านเป็นสมณะ ทำไมจึงมาทำร้ายข้าพเจ้า การกระทำของท่านมิควรแก่สมณะเลย”

พระมหาโมคคัลลานะเถระตอบว่า “เรานี้ไม่ได้ลงโทษท่านเพราะความโกรธ แต่ที่ทรมานท่านด้วยหวังจะให้ท่านละความเห็นผิด ตั้งอยู่ในทางของพระอริยเจ้า ท่านอย่าโกรธเราเลย” จากนั้นพระเถระได้กลับร่างเป็นสมณะเช่นเดิม พลางสอนว่า “ท่านเป็นเดรัจฉาน มีความประมาท มิรู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่รู้จักคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ตลอดจนมารดาบิดา ครูอาจารย์ ควรหรือที่ท่านจะมาสำแดงความโกรธในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกผู้มีคุณมาก แม้ละอองพระบาทจะตกลงมาเหนือเศียรของท่านสิ่งนั้นก็เป็นมหามงคลยิ่งนัก หาเป็นอัปมงคลไม่”

พระมหาโมคคัลลานะเถระชี้ให้เห็นอานิสงส์ของการบูชาพระพุทธองค์ว่า “ผู้ที่บังเกิดขึ้นมาในโลกนี้ยากนักที่จะได้เห็นพระพุทธเจ้า บางคนเกิดมาหลายอสงไขยชาติก็มิได้พบ อย่าว่าแต่การได้พบพระองค์เลย แม้แต่รอยพระบาทก็ยากจะได้เห็น ดังนั้นผู้ใดมีความเลื่อมใสในพระองค์ จะได้ผลานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ได้เสวยทิพยสมบัติในเทวโลกชั้นใดชั้นหนึ่งใน 6 ชั้น เพราะพระพุทธเจ้ามีคุณไม่มีประมาณ พุทธคุณของพระองค์มากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้หมด ท่านเป็นสัตว์เดียรัจฉานในกำเนิดชั้นต่ำ ถ้าไม่รีบกลับใจก็มีแต่จะต้องตกไปในอบายอย่างเดียวเท่านั้น”

พระเถระรู้วาระจิตว่า พญานาคยังไม่ยอมจำนน พระเถระคิดจะทรมานให้หนักยิ่งขึ้นไปอีก จึงเข้าไปทางช่องหูขวาของพญานาคแล้วออกทางช่องหูซ้าย เข้าไปทางช่องหูซ้ายออกทางช่องหูขวา เข้าทางช่องจมูกขวาออกทางช่องจมูกซ้าย เข้าทางช่องจมูกซ้ายออกทางช่องจมูกขวา พญานาคถูกทรมานเช่นนั้นก็เกิดทุกขเวทนาอย่างมาก คิดหาอุบายว่า “ในนาคพิภพไม่มีใครต่อกรกับเราได้ แต่สมณะรูปนี้กลับทรมานเราจนเหลือจะทน เห็นทีจะต้องล่อหลอกให้สมณะนี้เข้าไปในปากเราจะได้เคี้ยวกินให้แหลกลาญไปเลย” คิดดังนั้นก็ทำทีเป็นร้องทุกข์กับพระเถระว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้า ธรรมดาว่าสมณะย่อมมีแต่เมตตากรุณา ทำแต่สิ่งที่ชอบธรรมมิใช่หรือ แต่นี่ท่านมาแกล้งทรมานข้าพเจ้าให้เป็นทุกข์เหลือประมาณ” จากนั้นพญานาคอ้าปากแยกเขี้ยวเข้าใส่พระเถระหมายจะขบกัด แต่พระเถระไม่ได้สะทกสะท้านในคำขู่หรืออาการดุร้ายใดๆ และตอบว่า “การที่เราทรมานท่านนั้น ก็เพราะหวังจะให้ท่านสำนึกผิด มีศรัทธาในพระพุทธเจ้า จะได้เป็นอุปนิสัยไปในภพเบื้องหน้า ใช่ว่าจะเกลียดชังท่านก็หามิได้” พระเถระได้ปาฏิหาริย์กายให้เล็กลง เหาะเข้าไปในปากของพญานาค เข้าไปเดินจงกรมอยู่ในท้องของพญานาค พญานาคเจ็บปวดทรมานกระสับกระส่ายไปมา แต่ในใจยังไม่ยอมจำนนอยู่นั่นเอง

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้ด้วยพระญาณว่า “บัดนี้พญานาคแกล้งยอมแพ้โมคคัลลานบุตรของเรา แต่นาคตนนี้เจ้าเล่ห์ยิ่งนัก คิดจะเข่นฆ่าในขณะที่พระมหาโมคคัลลานะเผลอ” พระองค์ทรง

เปล่งโอภาสอยู่บนนภากาศ ตรัสเตือนพระเถระว่า “พญานาคตัวนี้มีฤทธิ์ยิ่งนัก ท่านจงมนสิการให้ดี อย่าได้ประมาท” พระมหาโมคคัลลานะทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าบำเพ็ญอิทธิบาท 4 มิได้เกียจคร้าน ทำจนชำนาญปรารภอยู่มิได้ขาด ย่อมไม่หวั่นไหวต่อพญานาคตนนี้”

พญานาคแกล้งขอร้องว่า “ขอพระคุณเจ้าอย่าได้เบียดเบียนข้าพเจ้าเลย จงออกจากท้องของข้าพเจ้าเถิด” พระเถระทราบความประสงค์ของพญานาคจึงเหาะออกมานั่งอยู่ข้างนอก พญานาคยังไม่สิ้นพยศ คิดจะระบายลมออกทางจมูกให้แรงที่สุดเพื่อทำลายพระมหาโมคคัลลานะให้ได้ พระเถระรู้วาระจิตของนาคราช ได้เข้าจตุตถฌานรักษาตนมิให้เป็นอันตราย ลมที่เร่าร้อนนั้นไม่อาจทำความระคายผิวหรือเส้นขนของท่านได้ พระอรหันต์รูปอื่นอาจจะทำปาฏิหาริย์ได้ แต่การเข้าออกจตุตถฌานที่แคล่วคล่องไม่ติดขัดเช่นพระโมคคัลลานเถระ ใช่จะทำได้ง่าย นี่จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเฉพาะพระโมคคัลลานเถระเท่านั้น

พญานาคไม่อาจทำอันตรายใดได้เลย ทั้งพระมหาโมคคัลลานะเถระก็มิได้หวาดกลัวแต่อย่างใด พญานาคจึงเกิดความหวั่นไหว เพราะมองไม่เห็นวิธีการที่จะต่อสู้กับพระเถระ คิดว่า “สมณะรูปนี้มีฤทธิ์มากกว่าเรา ถ้าขืนสู้ต่อไป เราจะได้รับแต่ความเจ็บปวดอาจถึงตายเป็นแน่ เราจะต้องรีบหนีไปก่อน ไม่ยอมให้สมณะรูปนี้ทรมานได้อีกต่อไป” พระเถระล่วงรู้ความคิดนั้น จึงเนรมิตกายเป็นพญาครุฑบินตามไป พญานาครีบแปลงกายเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ หนีไป พระเถระก็ติดตามมิได้ลดละ เมื่อเห็นว่าหนีไม่พ้น พญานาคจึงแปลงกายเป็นมาณพเข้าไปกราบแทบเท้าพระเถระ กล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอยอมแพ้แล้ว ข้าพเจ้าเป็นผู้มีความเห็นผิด มีใจบาปหยาบช้า มิได้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่ตน เมื่อมาพบพระคุณเจ้า ก็มิได้ถวายอภิวาท ขอพระคุณเจ้าจงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” พระมหาโมคคัลลานะเถระกล่าวว่า “เราเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของเรา ท่านจงไปเข้าเฝ้าพระศาสดาเพื่อยึดพระพุทธองค์เป็นสรณะเถิด” พระเถระได้พาพญานาคไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พญานาคกราบทูลว่า “ข้าพระองค์สำนึกผิดแล้ว แต่ก่อนข้าพระองค์เป็นพาลมิได้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ขอพระองค์ได้โปรดอโหสิกรรมในความผิดที่ได้พลั้งพลาด เพราะอกุศลเข้าสิงจิตด้วยเถิด บัดนี้ ข้าพระองค์รู้ชัดแล้วว่า พระองค์เป็นประมุขเป็นนาบุญของโลก นับแต่นี้ไปข้าพระองค์ขอสละรูปกายบูชาพระรัตนตรัยตราบชีวิตจะหาไม่” พระพุทธองค์ทรงประทานศีล 5 และแสดงธรรมแก่นาคราช พญานาคราชรักษาศีลและมีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย

10.2.8 ชัยชนะครั้งที่ 8 ชนะพกพรหม

พุทธชยมงคลกถาบทที่ 8 พระธรรมาจารย์ได้รจนาไว้ว่า

“ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

พระชินสีห์ผู้เป็นจอมมุนีได้ชนะพกพรหมผู้มีฤทธิ์ สำคัญตนว่า
เป็นผู้รุ่งเรืองด้วยคุณอันบริสุทธิ์ มีอสรพิษคือทิฏฐิที่ตนถือผิดรัดรึงไว้ ด้วยเทศนาญาณวิธี
ด้วยเดชแห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น ขอชัยมงคลทั้งหลายจงบังเกิดมีแก่ท่าน

(ม.มู. 19/551-556/441-448 แปล.มมร.)

สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าล่วงรู้ความคิดของพกพรหมซึ่งมีฤทธิ์และเป็นมิจฉาทิฐิ จึงไปปรากฏกายที่พรหมโลก เสมือนบุรุษที่มีกำลังเหยียดแขนและคู้แขนในเวลาอันสั้นก็ถึงพรหมโลก พกพรหมเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาแต่ไกล ก็ทูลว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ นานทีเดียวหนอที่ท่านไม่ได้มาในที่นี้ ท่านผู้นิรทุกข์ พรหมสถานที่นี้เที่ยงแท้ มั่นคง ยั่งยืน ไม่เกิด ไม่ตาย เป็นที่ออกจากทุกข์สุข ที่ยิ่งกว่าพรหมสถานย่อมไม่มี” ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อพญามาร[3] รู้ว่า พระสมณโคดมกำลังจะไปพรหมโลกเพื่อโปรดพกพรหม พญามารคิดว่า จะไม่ยอมให้พกพรหมไปสู่อำนาจของพระพุทธเจ้า พญามารจึงปาฏิหาริย์กายติดตามพระบรมศาสดาไป แล้วมายืนกำบังตัวในระหว่างหมู่พรหม เข้าสิงพรหมปาริสัชชา

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้ว่า เสียงที่กล่าวออกมานั้น ไม่ใช่เสียงของพรหม เป็นพรหมที่ถูกมารเข้าสิง พระพุทธองค์จึงบันลือสีหนาทว่า “แน่ะมาร เราเท่านั้นในพรหมโลกนี้ที่รู้จักท่าน เหล่าพรหมและบริษัทพรหมอยู่ในอำนาจของท่าน ท่านคิดว่า แม้เราก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของท่านหรือ แต่เราไม่อยู่ในอำนาจของท่านหรอก” พกพรหมกล่าวถึงความเป็นใหญ่ของตน อวดอ้างอิทธิฤทธิ์ของตนว่าไม่มีใครยิ่งใหญ่เทียมเท่าตน พระพุทธองค์ตรัสว่า “เรารู้แล้วว่าท่านเป็นผู้มีอานุภาพมาก ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ย่อมโคจรส่องทิศให้สว่างอยู่เท่าใด อำนาจของท่านเป็นไปในพันจักรวาล

---

[3] พญามารตนนี้ พยายามขัดขวางพระพุทธองค์โดยตลอด ตั้งแต่ครั้งที่พระองค์เสด็จออกผนวช มารกล่าวขัดขวางไม่ให้เจ้าชายออกผนวชทำนองที่ว่า “ท่านอย่าเพิ่งออกบวชเลยอีก 7 วัน ท่านจะได้ครองราชย์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ ที่จะหาผู้ใดทัดเทียมมิได้เลย” แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนพระทัยของพระองค์ได้ มารก็ยังคงคอยหาทางกลั่นแกล้งขัดขวางเรื่อยมา แม้พระพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมแล้ว ก็ยังตามรังควานตลอด ในครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน พญามารได้เฝ้าติดตามว่า “วันนี้พระสมณโคดมจะไปโปรดใครเราจะต้องไปขัดขวาง”

เท่านั้น ท่านย่อมรู้จักสัตว์ที่เลวและประณีต รู้จักสัตว์ที่มีราคะและไม่มีราคะ รู้จักจักรวาลนี้และจักรวาลอื่น รู้จักการมาและการไปของสัตว์ทั้งหลาย ดูก่อน พกพรหม เรารู้ความสำเร็จและอานุภาพของท่าน แต่ท่านไม่รู้ไม่เห็นกาย 3 อย่าง ส่วนเราตถาคตทั้งรู้ทั้งเห็นกาย 3 อย่าง คือ กายอาภัสสระ กายสุภกิณหะ กายเวหัปผลา เราเป็นผู้รู้สูงกว่าท่าน ดูก่อนพกพรหม กายหมู่สัตว์ชื่ออาภัสสระมีอยู่ กายสุภกิณหะและเวหัปผลามีอยู่ ท่านเคลื่อนแล้วจากไหนมาอุบัติในที่นี้ ท่านมีสติหลงลืมเพราะความอยู่อาศัยมานาน เพราะเหตุนั้น ท่านจึงไม่รู้ไม่เห็นกายนั้น ส่วนเรารู้เห็นกายนั้น ดูก่อนพรหม เราเป็นผู้อันท่านเทียบไม่ได้แม้เพียงส่วนเสี้ยวหนึ่ง แล้วเราจะเป็นผู้ต่ำกว่าท่านได้อย่างไร ที่แท้เรานี่แหละเป็นผู้สูงยิ่งกว่าท่าน เรารู้จักดิน น้ำ ลม ไฟ รู้จักสรรพสัตว์ เทวดา พรหม อรูปพรหมทุกชั้น เรารู้จักสิ่งเหล่านั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา รู้จักนิพพานอันสัตว์ไปถึงได้ยาก โดยความที่สิ่งทั้งปวงเป็นอมตธรรม เราไม่ได้มีความยึดถือในสิ่งทั้งปวง ไม่ได้มีความยึดถือแล้วว่า สิ่งทั้งปวงเป็นของเรา”

เมื่อพกพรหมได้ฟังธรรมเช่นนั้นก็กล่าวว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ เพราะท่านรู้ว่านิพพานที่สัตว์ถึงไม่ได้โดยความเป็นอย่างนั้น ถ้อยคำของท่านอย่าได้ว่างเสียเลย นิพพานอันผู้บรรลุพึงรู้แจ้งได้เป็นอนิทัสสนะ คือเห็นไม่ได้ด้วยจักษุวิญญาณ เป็นอนันตะ คือไม่มีที่สุด หรือหายไปจากความเกิดขึ้นและเสื่อมไป มีรัศมีในที่ทั้งปวงอันสัตว์ถึงไม่ได้ โดยความที่ดินเป็นดิน โดยความที่น้ำเป็นน้ำ โดยความที่ไฟเป็นไฟ โดยความที่ลมเป็นลม โดยความที่เหล่าสัตว์เป็นเหล่าสัตว์ หรือโดยความที่สิ่งทั้งปวงเป็นสิ่งทั้งปวง ถ้าท่านรู้มากกว่าเรา หรือเก่งกว่าเราแล้วละก็ เราจะหายตัวไปจากท่าน หากท่านมีอานุภาพจริงก็จงตามหาเราให้พบ”

พระบรมศาสดาทรงรับคำท้าว่า “เอาเถิด หากท่านหายตัวได้ก็จงหายตัวไปเถิด” เป็นเรื่องที่น่าแปลกว่า แม้พกพรหมจะหายตัวไปหลบอยู่ที่ไหน ก็ไม่อาจพ้นจากทัสสนะของพระพุทธเจ้าได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “เอาล่ะ เราจะหายตัวไปจากท่านบ้าง” พกพรหมกล่าวว่า “ถ้าท่านหายตัวได้ ก็จงหายตัวไปเถิด”พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบันดาลให้พระองค์หายไป พวกพรหมจึงมองไม่เห็นพระพุทธองค์ ได้ยินแต่พระสุรเสียงที่ตรัสอยู่ใกล้ๆ ว่า “เราเห็นภัยในภพและเห็นภพของสัตว์ผู้แสวงหา ที่ปราศจากภพแล้วไม่กล่าวยกย่องภพอะไรเลย ทั้งไม่ยังความยินดีให้เกิดขึ้นด้วย”

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าชีวประวัติของพกพรหมเพิ่มเติมว่า นานมาแล้วพกพรหมได้เกิดเป็นมนุษย์ เห็นโทษในกามทั้งหลาย ได้ออกบวชเป็นฤาษีทำสมาบัติให้เกิดขึ้น ได้ไปสร้างศาลาอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ครั้งหนึ่งท่านปรารถนาจะให้น้ำเป็นทานแก่คนและสัตว์ที่กำลังลำบากอยู่เพราะหลงทาง จึงได้อธิษฐานด้วยอภิญญาจิตให้ท่อน้ำพุ่งขึ้นจากแม่น้ำคงคาตรงไป

ในทางที่กันดารแห่งหนึ่งในทะเลทราย ซึ่งพวกพ่อค้าเกวียน 500 เล่มและโคเทียมเกวียนกำลังอัตคัดขาดแคลนน้ำอยู่ในขณะนั้น นอกจากนั้น พกพรหมยังได้ช่วยคนและสัตว์ ให้พ้นจากอำนาจของมหาโจร ด้วยฤทธิ์ของตน อีกทั้งได้ช่วยมหาชนให้พ้นจากอำนาจของพญานาคราชที่ดุร้าย และในชาติที่เป็นฤาษีมีชื่อว่าเกสวฤาษี พระองค์ได้เกิดเป็นกัปปฤาษีผู้เป็นศิษย์ของเกสวฤาษี ซึ่งเพราะอาศัยพระองค์สนองกิจการงานเกสวฤๅษีจึงเลี้ยงชีพได้ และพระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนพกพรหม เราย่อมรู้อายุของท่าน อายุของท่านไม่ได้ยืนนานอะไรเลย ท่านยังต้องมีการจุติและการเกิดอีก อายุของท่านไม่ได้มากอย่างที่คิดเลย”

พรหมทั้งหลายต่างอัศจรรย์ใจที่เห็นพุทธานุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงพากันกล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ และก็ยอมรับนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศที่สุด ประเสริฐที่สุด ไม่มีใครยิ่งกว่า ขณะนั้นมารเห็นว่าพวกพรหมจะล่วงวิสัยของตน ก็เข้าสิงพรหมปาริสัชชาอีกผู้หนึ่ง พลางกล่าวห้ามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ดูก่อนท่านผู้นิรทุกข์ เมื่อท่านรู้อย่างนี้ก็อย่าแนะนำ อย่าสั่งสอน อย่าแสดงธรรมแก่สาวกหรือบรรพชิตทั้งหลาย เชิญท่านเป็นผู้ขวนขวายน้อยเถิด อย่าได้สั่งสอนสัตว์เลย เชิญท่านเป็นผู้มักน้อย ตามประกอบความอยู่สบายในชาตินี้เถิด เพราะการไม่พูดเป็นความดี ท่านอย่าสั่งสอนสัตว์เลย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูก่อนมาร เรารู้จักเล่ห์ของท่าน ท่านอย่าคิดว่าเราไม่รู้ ท่านเป็นผู้ไม่มีจิตอนุเคราะห์เกื้อกูล จึงได้ห้ามเราแสดงธรรมสั่งสอนผู้อื่นตามที่เราตรัสรู้ เพราะเกรงว่าจะล่วงอำนาจของท่านไป เราชื่อว่าตถาคตเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อแนะนำแสดงธรรมแก่สาวก ก็ต้องแนะนำแสดงธรรมตามที่เรารู้มา” พกพรหมได้ฟังเรื่องที่พระบรมศาสดาตรัสเล่าถึงอดีตของตนก็ระลึกชาติได้ตามที่พระพุทธองค์ทรงเล่าให้ฟัง จึงทูลสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงมีอานุภาพมากจริง เป็นผู้เสด็จมาดี ทำให้พรหมโลกสว่างไสวด้วยแสงธรรม จึงยอมละความเห็นผิดที่มีมาแต่เดิมได้

ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดจากพระบารมีที่เต็มบริบูรณ์ 30 ทัศ ซึ่งทรงสั่งสมมาตลอดต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 20 อสงไขยแสนมหากัป ดังเรื่องราวตัวอย่างในบทสวดมนต์พุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะครั้งสำคัญ 8 ประการ โดยสรุปคือ ชัยชนะครั้งที่ 1 ทรงชนะด้วยมหาทานบารมี, ชัยชนะครั้งที่ 2 ทรงชนะด้วยขันติบารมี, ชัยชนะครั้งที่ 3 ทรงชนะด้วยเมตตาบารมี, ชัยชนะครั้งที่ 4 ทรงชนะด้วยอิทธาภิสังขาร, ชัยชนะครั้งที่ 5 ทรงชนะด้วยสันติวิธี, ชัยชนะครั้งที่ 6 ทรงชนะด้วยการแสดงปัญญาบารมีทางวาทะ, ชัยชนะครั้งที่ 7 ทรงชนะด้วยทรงให้พระมหาโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ และชัยชนะครั้งที่ 8 ทรงชนะด้วยเทศนาญาณวิธีบารมี

พระพุทธองค์ทรงสั่งสมบารมีเพื่อนำพาพระองค์เองและสั่งสอนสรรพสัตว์ทั่วภพสามให้หมดกิเลสพ้นทุกข์ตาม พระพุทธองค์จึงทรงมีพระนามว่า **“พระบรมครู”** นี้คือ ความยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมิได้เป็นใหญ่ด้วยกิเลส ทรงเป็นใหญ่ด้วยบุญบารมี 30 ทัศ ทรงเป็นใหญ่ด้วยคุณงามความดี ซึ่งสามารถย่อและขยายความเป็น พุทธคุณ 2, พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 ประการ ดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นการกล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระคุณไม่มีประมาณ จึงมีอานิสงส์ที่มากมิอาจประมาณได้กับตัวผู้กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ ดังจะกล่าวถึงอานุภาพและอานิสงส์ของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในลำดับนี้

10.3 อานุภาพและอานิสงส์ของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ลำดับนี้จะนำตัวอย่างของบุคคลในสมัยพุทธกาล ซึ่งได้กล่าวสรรเสริญพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกาย วาจา และใจ ท่านเหล่านั้นได้รับอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ ได้มนุษย์สมบัติ คือ เกิดเป็นพระราชา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ, ได้ทิพยสมบัติ คือ บังเกิดเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ในเทวโลก และได้นิพพานสมบัติ คือ เมื่อบุญบารมีเต็มเปี่ยม ท่านจะออกบวชในพระพุทธศาสนา ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ ได้ปฏิบัติธรรม จนสามารถบรรลุอรหัตตผลได้ในที่สุด

10.3.1 อานุภาพของการสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอกบุคคลของโลก ผู้ที่สั่งสมบารมีมาอย่างยิ่งยวด ย่อมมีอานุภาพอย่างไม่มีประมาณ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) พระสตรังสีเถระ

มีวาระภาษิตที่ปรากฏในสตรังสิยเถราปทาน ความว่า “ผู้ใดได้ถวายอัญชลีนี้ และสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้นั้นจักได้เสวยเทวสมบัติตลอด 30,000 กัป ในแสนกัป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า “โคดมอังคีรส” ผู้มีกิเลสดังหลังคาเปิด จักเสด็จอุบัติในภพนั้น ผู้นั้นจักเป็นโอรสผู้รับมรดกในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันธรรมเนรมิตแล้ว จักเป็นพระอรหันต์มีชื่อว่าสตรังสี” (ขุ.อป.อ. 71/54/212-215 แปล.มมร.)

พระสตรังสีเถระได้มีโอกาสบำเพ็ญบุญกุศลกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ จนกระทั่งในสมัยของพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเถระได้บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มีชื่อเสียง ยุคนั้นเป็นยุคแห่งความดีงาม เพราะผู้มีบุญลงมาเกิดสร้างบารมีเป็นจำนวนมาก ท่านใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความรักของหมู่ญาติ เมื่อเติบโตขึ้นก็ได้รับการศึกษาอย่างดี ท่านเป็นคนที่มีปัญญาดีมาก เฉลียวฉลาด สามารถศึกษาวิชาความรู้ของตระกูลพราหมณ์จนหมดสิ้น จนมี

ความชำนาญในวิชาพยากรณ์ลักษณะของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีความแตกฉานในไตรเพท เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ท่านเห็นว่าชีวิตการครองเรือนเป็นทุกข์ ปู่ย่าตาทวดของเราต่างใช้ชีวิตอย่างนี้ ไม่เห็นมีใครพยายามที่จะออกจากวังวนแห่งความทุกข์ไปได้เลย ท่านจึงคิดจะออกบวช เพื่อแสวงหาความสุขที่แท้จริง

ท่านจึงตัดสินใจเข้าป่าบวชเป็นฤๅษี บำเพ็ญเพียรอยู่ที่อาศรมในหิมวันตประเทศเป็นเวลานาน กระทั่งพระปทุมมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น เมื่อพระองค์ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วก็ทรงประกาศพระสัทธรรมไปทั่วชมพูทวีป วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าปรารถนาที่จะแสวงหาความวิเวก จึงเสด็จหลีกเร้นขึ้นไปสู่ภูเขาสูงลูกหนึ่ง ทรงประทับนั่งขัดสมาธิคู้บัลลังก์ มีฉัพพรรณรังสีออกจากพระวรกาย แลสว่างไสวดุจกองไฟที่ลุกโพลง

ฤๅษีมองเห็นฉัพพรรณรังสีที่สว่างไสวออกมาจากพระวรกายพระผู้มีพระภาคเจ้าซึ่งประทับนั่งอยู่ในที่ไม่ไกลจากอาศรมของตน เมื่อตรวจดูก็ทราบว่า “มหาบุรุษนี้ มีบุญบารมีมาก หากอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกบวชก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเลิศในภพสาม นับเป็นบุญลาภของเราจริงหนอ ที่ได้เห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ฤาษีเกิดปีติโสมนัส ประคองอัญชลีกล่าวสรรเสริญคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อุดมบุรุษนี้ เป็นพระผู้ห่างไกลจากกิเลส เป็นผู้บริสุทธิ์หมดสิ้นกิเลสอาสวะ ไม่ข้องในกามทั้งหลาย พระมหาวีรเจ้าเป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดา ทรงประกาศธรรมอันประเสริฐ แวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักษุ รู้แจ้งแทงตลอดในภพสาม ไม่ทรงกำเริบดังมหาสมุทร หาผู้ต้านทานได้ยากดุจห้วงมหรรณพ ไม่ทรงครั่นคร้าม องอาจเหมือนราชสีห์ ทรงแสดงธรรมอันนำออกจากภพ หาผู้เสมอมิได้ เป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นบุญลาภของเราหนอที่ได้ประนมอัญชลีบูชา”

พระบรมศาสดาปทุมมุตตระทรงทราบถึงความคิดของฤๅษีนั้น ทรงปรารถนาที่จะให้มหาปีติบังเกิดขึ้นกับพระฤๅษี จึงประทับยืนขึ้นในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ และตรัสพยากรณ์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดได้ถวายอัญชลีและชมเชยพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ผู้นั้นจักได้เสวยเทวรัชสมบัติตลอด 30,000 กัป ในแสนกัป ยุคของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคดมอังคีรส ผู้มีกิเลสดังหลังคาเปิด จักเสด็จอุบัติในภพนั้น ผู้นั้นจักเป็นโอรสผู้รับมรดกธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันธรรมเนรมิตแล้ว เมื่อเธอผู้นั้นมีอายุ 7 ปี จะออกบวชเป็นบรรพชิต มีนามว่า สตรังสี สรีระของเธอจักมีรัศมีแผ่ออกไป จะเป็นผู้เพ่งฌาน ยินดีในฌาน ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอด 60,000 กัป นับแต่นี้ไปเธอจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 4 ครั้ง ทรงพระนามว่า “โรมะ”

สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ มีพละมาก ชาติสุดท้าย จักถึงพร้อมด้วยคุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญญา 6 เธอจะสมปรารถนา บรรลุพระนิพพานในกาลที่สุด ด้วยอานุภาพบุญที่ได้กล่าวคำสรรเสริญ ประนมอัญชลี บูชาเราตถาคต”

เมื่อสิ้นสุดคำพยากรณ์ มหาปีติอันไม่มีประมาณได้บังเกิดขึ้นมาอย่างท่วมท้น ฤๅษีเกิดอัศจรรย์ใจยิ่งนักว่า ผลแห่งการบูชาเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมนี้ น่าอัศจรรย์เหลือเกิน มหาสมบัติจะบังเกิดขึ้นในอนาคต เพราะการสรรเสริญพระคุณของพระตถาคตเจ้า แล้วก็ก้มลงกราบแทบพระบาทของพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยความเคารพอย่างสูงสุด ด้วยอานุภาพแห่งบุญหลังจากจุติจากอัตภาพนั้น ท่านได้เสวยทิพยสมบัติในกามาวจรเทวโลกทั้ง 6 ชั้น จากนั้นบังเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ท่านได้เสวยสมบัติอันเลิศในทุกภูมิที่ไปเกิด ในสมัยของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ ท่านมาบังเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง เมื่ออายุ 7 ขวบ ก็ออกบรรพชาและได้บรรลุพระอรหัตทันที เพราะท่านมีญาณแก่รอบด้วยอำนาจบุญที่สั่งสมมาในกาลก่อนนั้นเอง

2) พระสิริมาเถระ (เทวลดาบส)

ในสมัยพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น มีพราหมณ์ท่านหนึ่งเป็นผู้ชำนาญในพระเวท ชื่อว่าพราหมณ์เทวละ เกิดเบื่อหน่ายในการครองเรือน จึงออกบวชเป็นดาบสและมีดาบสบริวาร 84,000 ท่านอาศัยอยู่ในอาศรมที่เทวดาเนรมิตในป่าหิมพานต์ เทวละดาบสปฏิบัติธรรมจนสำเร็จอภิญญาสมาบัติ จึงระลึกชาติย้อนไปภพชาติในอดีต ก็ทราบว่ามีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าท่าน คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เทวลดาบสปรารถนาจะระลึกถึงพุทธคุณให้ได้ตลอดเวลา จึงได้ก่อพระเจดีย์ทรายที่คุ้งน้ำเพื่อบูชาพระพุทธองค์ ทุกครั้งที่บูชาพระเจดีย์ ก็เกิดปีติใจเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้น

เทวลดาบสได้ประกาศพระคุณอันหาประมาณมิได้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เหล่าบริวารได้ฟังว่า “พระพุทธองค์เป็นผู้เลิศที่สุดในโลก พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้มีพระจักษุ มียศใหญ่ ท่านทั้งหลายได้พบแล้วในบทมนต์ของเรามิใช่หรือ เรานมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด มียศใหญ่เหล่านั้น” ท่านยังได้พรรณนาอีกว่า “พระพุทธเจ้าทั้งหลายมีพระมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ มีพระทนต์ครบ 40 ซี่ มีดวงพระเนตรเหมือนตาโค และเหมือนผลมะกล่ำ อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเมื่อเสด็จดำเนินไป ก็ย่อมทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแอก พระชานุของพระองค์ไม่ลั่น เมื่อเสด็จดำเนินไป ย่อมไม่รีบร้อน ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่หวาดกลัว เปรียบเหมือนไกรสรมฤคราช พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ไม่ทรงยกพระองค์และไม่ทรงข่มขี่สัตว์ทั้งหลาย ทรงหลุดพ้นจากการถือตัวและดูหมิ่น ทรงเป็นผู้มีพระองค์เสมอในสัตว์ทั้งปวง การที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ทรงยกพระองค์นี้ เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้า

ทั้งหลาย และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อเสด็จอุบัติขึ้น พระองค์ทรงแสดงแสงสว่าง ทรงประกาศวิการ 6 ทั่วพื้นแผ่นดินนี้ ไฟในนรกย่อมดับลง มหาเมฆยังฝนให้ตก นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่เหล่านั้น ไม่มีใครเทียบเท่า เป็นผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้"

เหล่าศิษย์ได้ฟังแล้วมีจิตเลื่อมใส จึงนำดอกบัวมาบูชาพระเจดีย์เป็นประจำ กาลต่อมาพระปทุมุตตระ จุติลงสู่ครรภ์ของพระมารดา พุทธนิมิต 32 ประการปรากฏขึ้น ทั่วโลกธาตุสะเทือนเลื่อนลั่น เหล่าศิษย์เห็นเหตุอัศจรรย์จึงถามเทวลดาบสว่า "แผ่นดินบันลือลั่นดุจโคอุสภะคำรนดุจมฤคราช จักมีผลเป็นอย่างไร" เทวลดาบสกล่าวว่า "พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดที่เราประกาศ ณ ที่ใกล้พระสถูป ในบัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา เสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดาแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายจงเจริญพุทธานุสติมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ จะได้พ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏอันยาวไกลนี้" เมื่อละโลก เทวลดาบสและเหล่าศิษย์ได้บังเกิดในพรหมโลกและได้ท่องเที่ยวในสุคติ ในเทวโลก พรหมโลกและมนุษย์ยาวนานเป็นกัป

ในสมัยพุทธกาลของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ เทวลดาบสท่านได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดีในกรุงสาวัตถี บิดามารดาตั้งชื่อให้ว่าสิริมา มีน้องชายคนหนึ่งชื่อสิริวัฒน์ ทั้งสองได้เห็นอานุภาพในครั้งที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ จึงมีศรัทธาออกบวช (ขุ.เถร.อ. 51/277/90 แปล. มมร.) พระสิริมาเมื่อบวชแล้วเป็นผู้มีลาภน้อยเพราะมีกรรมมาตัดรอน ท่านตั้งใจปฏิบัติกรรมมัฏฐาน มีความเพียรอย่างกล้าแข็ง ในที่สุดท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญา ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำยิ่งไปกว่านี้ไม่มีอีกแล้ว ท่านไม่ติดใจในลาภสักการะ ติดแต่ในรสอันยอดเยี่ยม

พระสิริมาเถระได้เปล่งอุทานด้วยความปีติในธรรมว่า "เราได้เสวยสุขในเทวโลกถึง 18 กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 500 ครั้ง และได้เสวยสมบัติในเทวโลกเกิน 500 ครั้ง ในกัปที่เหลือเราได้ท่องเที่ยวไปในสุคติภูมิ โดยไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการก่อเจดีย์ทราย ในเดือนที่ดอกโกมุทบาน ต้นไม้มากมายต่างออกดอกบาน ฉันใด เราเป็นผู้อันพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ให้บานแล้วในสมัย ฉันนั้น ความเพียรของเรานำมาซึ่งธรรมอันเป็นแดนเกษม เราตัดกิเลสเครื่องผูกดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าองค์ใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการสรรเสริญ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรากระทำสำเร็จแล้ว"

10.3.2 อานิสงส์การสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การสวดสรรเสริญบทพุทธคุณนั้น ใช้เวลาสวดมนต์เพียงไม่กี่นาที แต่มีอานิสงส์มากมาย เพราะเป็นการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระคุณไม่มีประมาณ หากท่องจำบทสวดมนต์ได้จะสามารถทำสมาธิในขณะสวดมนต์ได้ด้วย จิตใจจะผ่องใส ผลบุญจากการสวดมนต์จะติดตัวเราตั้งแต่ชาติปัจจุบันนี้ และติดตามตัวเราไปทุกภพทุกชาติตราบกระทั่งเข้าสู่พระนิพพาน โดยสรุปการสรรเสริญพุทธคุณจะทำให้มีความสุขในปัจจุบัน เมื่อละโลกก็สามารถไปสู่สุคติโลกสวรรค์ และสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด

ดังนั้นการสวดมนต์สรรเสริญพุทธคุณจึงเป็นเรื่องสำคัญ ควรตั้งใจสวดมนต์ด้วยท่าทางที่นอบน้อมต่อพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ด้วยท่าเทพบุตร เทพธิดา พนมมือ หลับตา เปล่งเสียงออกมาจากภายในกลางกาย ซึ่งเป็นแหล่งสภาวธรรมที่บริสุทธิ์ภายใน สวดด้วยใจที่เบิกบาน เสียงสวดมนต์จะมีอานุภาพไปไกล เมื่อมนุษย์ อมนุษย์ได้ยิน จะเกิดความชุ่มชื่น เบิกบานใจ เกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และสรรพสัตว์เหล่านั้นจะร่วมสวดมนต์ไปพร้อมกับเราด้วย กระแสความบริสุทธิ์จากธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและกระแสความเมตตาจากใจที่อ่อนโยนจะแผ่ขยายทำให้สภาพแวดล้อม ดิน อากาศ ฟ้า มีความบริสุทธิ์ชุ่มเย็นตามเราไปด้วย (พระเทพญาณมหามุนี วิ.(หลวงพ่อธัมมชโย), 2547)

ผู้ที่สวดมนต์ กล่าวสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นนิจ เจริญสมถและวิปัสสนา นึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ จะเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์ผ่องใสเป็นนิจ ด้วยจิตใจที่เลื่อมใสอย่างแท้จริง ย่อมได้รับอานิสงส์อย่างน้อย 3 ประการ คือ มนุษย์สมบัติ ทิพยสมบัติ และได้นิพพานสมบัติ ดังนี้

1) มนุษย์สมบัติ

- มีรูปสมบัติที่งดงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา
- มีอวัยวะครบถ้วน ไม่พิการ
- มีอายุขัยยืนยาว
- มีผิวพรรณวรรณะผ่องใส
- เป็นผู้มีความสุข มีอารมณ์แจ่มใส
- มีน้ำเสียงไพเราะ
- มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพปากและฟันที่ดี
- มีไหวพริบปฏิภาณ เฉลียวฉลาด
- เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ มีทรัพย์มาก

- เกิดในตระกูลสูง ในตระกูลสัมมาทิฐิ
- มีบุตร ภรรยา และบริวารที่ดี
- มีหน้าที่การงานที่ดี ประกอบสัมมาอาชีวะ
- ได้เกิดในปฏิรูปเทส ได้พบพระพุทธศาสนา
- เป็นผู้ปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยอันตรายต่างๆ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ลมพายุ ไฟไหม้ อุบัติภัย และภัยอันตรายทั้งปวง ฯลฯ

2) ทิพยสมบัติ ผู้กล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณจะมีใจสะอาดบริสุทธิ์เป็นนิจ และเป็นเหตุให้มีทิพยสมบัติ เช่น การได้เกิดสุคติภูมิ เกิดในเทวโลก พรหมโลก ไม่ไปเกิดในอบาย การมีวิมาน ยศ อธิปไตย บริวาร ที่เป็นทิพย์ ฯลฯ

3) นิพพานสมบัติ คือ สามารถหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์เข้าสู่พระนิพพานได้ เพราะขณะที่กล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณนั้น คุณธรรมและความบริสุทธิ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้หลั่งไหลมาสู่กายและใจผู้กล่าวสรรเสริญ ทำให้มีจิตใจเป็นสมาธิ ใจหยุดนิ่งถูกส่วน แล้วเจริญวิปัสสนากัมมฐาน จนสามารถหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในที่สุด

การสรรเสริญพุทธคุณเป็นหนึ่งในมงคลชีวิต 38 ประการ ในหัวข้อที่ 3 คือ บูชาบุคคลที่ควรบูชา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงถึงพร้อมด้วยคุณในพระองค์เอง และพระคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังกล่าวในพุทธคุณ 2, พุทธคุณ 3 และพุทธคุณ 9 ประการ การสรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การระลึกถึงพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ แล้วเจริญวิปัสสนากัมมฐาน จะทำให้มีความบริสุทธิ์ตามพระพุทธองค์ไปด้วย จนสามารถหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้

ดังนั้น ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยิ่งใหญ่ด้วยพุทธคุณ และบุญบารมี 30 ทัศ จากชัยชนะ 8 ประการ ในบทพุทธชยมงคลคาถา เป็นชัยชนะที่งดงาม ปราศจากการทำร้ายชีวิต ชนะด้วยปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระพุทธองค์ เป็นชัยชนะที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลและสรรพสัตว์อย่างแท้จริง ทำให้บุคคลและสรรพสัตว์เหล่านั้นได้บรรลุธรรมตามกำลังบุญ จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงเป็น **ศาสดาเอกของโลก** การปฏิบัติธรรมเพื่อระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระคุณของพระพุทธองค์ เป็นการเจริญพุทธานุสติ การกราบไหว้พระพุทธองค์เป็นนิจ จึงมีอานิสงส์มากประมาณมิได้ ทำให้สามารถปิดนรกเปิดหนทางสู่สวรรค์ เข้าถึงธรรมได้ง่าย และบรรลุมรรคผลนิพพานได้ง่าย ไม่ว่าผู้กล่าวจะสรรเสริญพุทธคุณขณะที่พระพุทธองค์ยังทรงดำรงอยู่ หรือเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ก็ได้รับอานิสงส์เช่นกัน

บทที่ 11

วิถีสู่ความเป็นพุทธะ

บทที่ 11 วิถีสู่ความเป็นพุทธะ

โครงสร้างเนื้อหา

11.1 ความหมายของคำว่าพุทธะ

11.2 มัชฌิมาปฏิปทาวิถีสู่ความเป็นพุทธะ

11.2.1 ความหมายของมัชฌิมาปฏิปทา

11.2.2 มัชฌิมาปฏิปทาข้อปฏิบัตินำไปสู่ความหลุดพ้น

11.2.3 มัชฌิมาปฏิปทาในทางปฏิบัติ

11.2.4 มรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้นพร้อมกัน

11.3 การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ

11.4 สรุปสาระสำคัญศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แนวคิด

1. คำว่า พุทธะ หมายถึง ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน แบ่งตามอรรถกถาที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกพุทธะ

2. การปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะ คือ การปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา มัชฌิมาปฏิปทาหมายถึง ข้อปฏิบัติสายกลางเพื่อความหลุดพ้น อันประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มรรคมีองค์ 8 ประการนี้ ย่อมบังเกิดในภูมิทั้ง 4 คือ กามาพจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ เมื่อบังเกิดในโลกุตตรภูมิได้ชื่อว่าโลกุตตรมรรค เมื่อบังเกิดในกามาพจรภูมิก็ได้ชื่อว่าโลกียมรรค ซึ่งโลกียมรรคได้แก่ การสั่งสมความดี มีทาน ศีล ภาวนา ส่วนโลกุตตรมรรคคือ ใช้สมาธิเป็นตัวรวบรวมองค์มรรคทั้ง 7 ให้มีกำลังในการกำจัดกิเลส เรียกว่า มรรคสมังคี และการปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 ในเชิงปฏิบัตินั้น หมายถึง การหยุดใจอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของมนุษย์ ซึ่งสามารถหาศูนย์กลางกายได้ โดยจินตนาการว่าขึงเส้นด้ายสองเส้น เส้นหนึ่งขึงจากสะดือตรงไปทะลุสันหลัง อีกเส้นหนึ่งจากสีข้างด้านขวาตรงไปทะลุด้านซ้าย ณ จุดที่เส้นด้ายตัดกันซึ่ง

ขนาดเล็กเท่ากับปลายเข็ม คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 6 เหนือจุดตัดขึ้นมาสองนิ้วมือ คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7

3. ผู้ใดเจริญมรรคมีองค์ 8 ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว ใจจะว่างเว้นจากความยินดียินร้ายทั้งปวง มีแต่ความวางเฉยที่มีชีวิตชีวา เต็มไปด้วยสติปัญญา จะสามารถเข้าถึงดวงปฐมมรรคหรือ ดวงธรรมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ให้ดำเนินจิตเข้าสู่กลางดวงปฐมมรรค ในไม่ช้ามรรคสมังคีก็จะขยายออกกว้าง จิตก็จะดำเนินสู่ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ตามลำดับ ดวงเหล่านี้มีลักษณะซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ เมื่อดำเนินจิตต่อไปอีกก็จะพบกายในกาย ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ให้ตามเห็นกายในกายเข้าไปเรื่อยๆ กายต่างๆ ตั้งแต่กายที่เป็นโลกิยะยังตกอยู่ในไตรลักษณ์ ได้แก่ กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด ส่วนกายธรรมนั้นมิได้ตกอยู่ในไตรลักษณ์ จึงเรียกว่า ธรรมขันธ์ ด้วยเหตุว่า เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันมีอยู่ในกายธรรมนั้น ถูกกลั่นจนใสสะอาดบริสุทธิ์ กระนั้นก็ตามกายธรรมยังถูกจำแนกออกเป็นหลายระดับ ด้วยเหตุว่ามีความบริสุทธิ์ต่างกัน

กายธรรมหรือธรรมกาย อยู่ถัดจากกายอรูปพรหมละเอียดเข้าไปนั้น ประกอบด้วย กายธรรมโคตรภู กายธรรมโคตรภูละเอียด กายธรรมพระโสดาบัน กายธรรมพระโสดาบันละเอียด กายธรรมพระสกิทาคามี กายธรรมพระสกิทาคามีละเอียด กายธรรมพระอนาคามี กายธรรมพระอนาคามีละเอียด กายธรรมพระอรหัต และกายธรรมพระอรหัตละเอียด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจและอธิบายความหมายของคำว่า “พุทธะ”
2. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจวิธีการปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ
3. เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้ความรู้จากบทเรียน นำไปสู่การปฏิบัติจริงและฝึกฝนตนเอง เพื่อการเข้าถึงหรือการเข้าใกล้ความเป็นพุทธะให้มากขึ้น

บทที่ 11
วิถีสู่ความเป็นพุทธะ

ความนำ

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ค้นพบวิถีสู่ความเป็นพุทธะได้สำเร็จนั้น มีองค์ประกอบหลายประการที่ทำให้ไปสู่จุดมุ่งหมายอันสูงสุด ประการหนึ่งคือพระองค์ทรงใช้ความอดทนและความเพียรพยายามอุตสาหะอย่างไม่ลดละ เอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมี ต้องผ่านพบอุปสรรคมากมายที่เข้ามาทบสอบกำลังใจ แต่พระองค์ไม่เคยท้อแท้พระทัย มีเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุสัพพัญญุตญาณ เป็นแรงผลักดันให้พระองค์ฟันฝ่าอุปสรรคอันยากลำบากนั้นมาได้ จนในที่สุดก็ได้พบหนทางอันประเสริฐ อันเป็นหนทางที่จะนำพา สรรพชีวิตให้หลุดพ้นจากวัฏทุกข์ได้

หนทางที่พระองค์ทรงค้นพบนั้น คือ มัชฌิมาปฏิปทา มีทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ โดยประมวลรวมแล้ว เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นธรรมอันน่าอัศจรรย์ เมื่อประมวลรวมกันแล้วก็คือ คำสอน 84,000 พระธรรมขันธ์นั่นเอง ซึ่งก็คือธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์สอน พระองค์ทรงแจกแจง และจำแนกได้อย่างละเอียดลุ่มลึก แล้วสามารถนำมาสรุปย่อเป็นข้อๆ ได้ เชื่อมโยงไปถึงการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

การที่ใครสักคนหนึ่งจะบังเกิดขึ้นและมีปัญญาอันบริสุทธิ์หยั่งรู้ความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้งถึงต้นสายปลายเหตุนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายเลย หากผู้นั้นมิได้บากบั่นพากเพียรอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาหนทางแห่งความหลุดพ้นแล้วละก็ ย่อมไม่สำเร็จเป็นแน่ แต่เมื่อผู้ใดได้ทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการสร้างบารมีเพื่อหาหนทางสู่ความดับทุกข์ จนค้นพบหนทางอันประเสริฐนี้ได้แล้ว ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่า พุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เพราะดวงจิตปราศจากอาสวกิเลสทั้งปวง

ในบทนี้เป็นบทสรุปของวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะกล่าวถึงหลักการปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้รู้ หรือพุทธะ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจเส้นทางสู่การเป็นพุทธะ ที่ลุ่มลึกไปตามลำดับ มีทั้งภาคทฤษฎีที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก และส่วนในภาคปฏิบัติ จะได้นำแนวทางปฏิบัติของพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย ที่ได้เทศนาไว้ในโอกาสต่างๆ ขึ้นประกอบ เนื่องจากพระมงคลเทพมุนีเป็นผู้ที่แตกฉานในการศึกษาด้านปริยัติและยังเป็นนักปฏิบัติที่ยอดเยี่ยม ที่ทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันดำเนินรอยบาทพระศาสดาอีกด้วย จนสามารถค้นพบวิชชาธรรมกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้

กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง เป็นผลแห่งความเพียรที่หาบุคคลใดเสมอเหมือนได้ยาก ท่านได้เผยแผ่หลักการปฏิบัติที่ได้ค้นพบนี้ออกไปอย่างกว้างขวางทั่งในประเทศ และต่างประเทศ จนมีลูกศิษย์จำนวนมากที่ได้เข้าถึงและเป็นพยานในผลแห่งการปฏิบัติธรรมตามท่าน อีกทั้งเทศนาเหล่านั้นมีความชัดเจน ที่จะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการทางปริยัติได้อย่างน่าอัศจรรย์ซึ่งจะทำให้นักศึกษามีความเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

11.1 ความหมายของคำว่า “พุทธะ”

คำว่า “พุทธะ” นั้น มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกในหลายพระสูตร แต่จะขอนำเสนอเพียงส่วนที่ครอบคลุมเนื้อหาเท่านั้น

พุทธะ หมายถึง ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 795)

พุทธะ หมายถึง ผู้ขจัดซึ่งภัยของสัตว์ทั้งหลาย โดยทำสัตว์ทั้งหลายให้เป็นไปในประโยชน์เกื้อกูล และถอยกลับจากสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์เกื้อกูล (ม.มู. 17/52/337 แปล.มมร.)

พุทธะ หมายถึง ผู้ตรัสรู้สรรพธรรมโดยชอบ คือ ไม่วิปริต โดยพระองค์เอง คือ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตรัสธรรมเพื่อละวัฏทุกข์ทั้งสิ้น เห็นปานนี้ ที่เราได้รับอยู่ในบัดนี้ และที่มีความเกิดอย่างนี้ เป็นอย่างหนึ่ง และเพื่อดับไม่เกิดขึ้นอย่างสิ้นเชิง ตรัสธรรมที่ไม่ผิด ตรงกันข้ามความจริง ความที่พระศาสดาสำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะทรงแสดงธรรมไม่ผิดแผก พระองค์มีหมู่แห่งอริยบุคคล 8 (ขุ.อุ. 44/62/212 แปล.มมร.)

พุทธะ (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528: 189) หมายถึง ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้อริยสัจ 4 อย่างถ่องแท้ ซึ่งอาจจะมีการแบ่งได้หลายประเภท แต่หากแบ่งตามอรรถกถาที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกแล้ว ท่านแบ่งออกเป็น 3 ประเภท (ขุ.อุ. 44/42/94 แปล.มมร.) คือ

ประเภทที่ 1 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้เองและสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

ประเภทที่ 2 พระปัจเจกพุทธเจ้า คือ ผู้ตรัสรู้เองจำเพาะผู้เดียว

ประเภทที่ 3 พระสาวกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า เรียกอีกอย่างว่า อนุพุทธะ

ดังนั้นคำว่า “พุทธะ” กล่าวโดยรวมหมายถึง ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ในการเข้าถึงพุทธะ อันเป็นพุทธะภายในไปตามลำดับ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการเข้าถึงพุทธะภายในของพระอัญญาโกณฑัญญะในธัมมจักกัปปวัตนสูตร เพราะท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกที่ปฏิบัติตามคำสอน ได้เข้าถึงและเป็นพยานการตรัสรู้ธรรมของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

11.2 มัชฌิมาปฏิปทาวิถีสู่ความเป็นพุทธะ

เนื่องจากชาวโลกทั้งหลายยังตกอยู่ในกองทุกข์ ทำให้ไม่เข้าใจสภาพที่แท้จริงของทุกข์ จึงทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ร่ำไป แม้ละโลกไปแล้วบังเกิดในสวรรค์ ก็ยังคงเป็นสถานที่ที่มีความทุกข์อยู่ดี เพียงแต่มีสุขมากกว่าเท่านั้น และหากตกไปสู่อบายภูมิ ก็ต้องทนทุกข์ทรมานอีกหลายเท่าทวีคูณ และยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกนับภพนับชาติไม่ถ้วน การที่ใครสักคนจะหาทางหลุดพ้นจากทุกข์ได้นั้นมิใช่เรื่องง่ายเลย อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า บุคคลที่หาทางพ้นจากทุกข์ได้ จึงถูกขนานนามว่า **พุทธะ** คือ ผู้ค้นพบทางสายกลางเพื่อความหลุดพ้น หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ผู้ปฏิบัติตามเส้นทางสายกลางจนไปสู่ความหลุดพ้นได้ในที่สุด

ในสมัยที่สมณะสิทธัตถะกำลังค้นหาหนทางที่จะพ้นทุกข์ พระองค์ทรงเลือกวิธีการแสวงหาการดับทุกข์ด้วยการกระทำทุกกรกิริยา ทรมานตนเองอย่างอุกฤษฏ์ด้วยวิธีการต่างๆ ตามอย่างนักบวชที่นิยมทำกันในสมัยนั้น เพียงเพื่อทดลองให้ถึงที่สุดว่า หนทางสายนี้ช่วยให้พระองค์ทรงพ้นจากความทุกข์ได้หรือไม่ ซึ่งพระองค์ก็ทรงได้พบคำตอบว่าวิธีการนี้มิใช่คำตอบ เช่นเดียวกับก่อนหน้าที่พระองค์จะทรงออกผนวช พระองค์เป็นบุคคลผู้พรั่งพร้อมด้วยกามคุณทั้ง 5 หาผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ ชีวิตอยู่อย่างสุขสบายทุกอย่าง ไม่มีเรื่องใดให้ต้องทุกข์ร้อนใจ แม้จะพรั่งพร้อมอย่างนั้น ก็ไม่ช่วยให้พระองค์พ้นจากความทุกข์ได้ จนกระทั่งเมื่อพระองค์ทรงละจากวิธีการทรมานตนเอง อุปมาเหมือนเสียงพิณ 3 สายที่บรรเลงแว่วมา สายที่หนึ่งขึงตึงเกินไป ดีดไม่นาน สายก็ขาด สายที่สอง ขึงหย่อนเกินไป ดีดเท่าไรเสียงก็ไม่ไพเราะ สายที่สามขึงได้พอดี ดีดได้ไพเราะจับใจ ทำให้พระองค์นึกถึงความพอดี คือ ความเป็นกลางๆ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นกลางๆ หรือที่เรารู้จักกันว่า “มัชฌิมาปฏิปทา”

ในที่สุดพระพุทธองค์ก็ทรงค้นพบหนทางพ้นทุกข์ด้วยการดำเนินตามเส้นทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา จนกระทั่งได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ ในหัวข้อต่อไปนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจในเรื่องข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นพุทธะ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยนำเอาเนื้อหาสาระสำคัญของธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาเป็นบทวิเคราะห์ เพราะเป็นปฐมเทศนาที่มีความสมบูรณ์ในตัว เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้ ปรากฏว่าพระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านได้ตรองตามเนื้อความในพระสูตรจนบรรลุผลได้เป็นพระโสดาปัตติผลอันเป็นพุทธะเบื้องต้น แสดงว่าพระสูตรนี้ เป็นพระสูตรที่มีความบริบูรณ์ด้านเนื้อหา และหลักปฏิบัติอันนำไปสู่ความเป็นพุทธะได้อย่างยอดเยี่ยม

11.2.1 ความหมายของมัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทานั้น มีความหมายตรงไปตรงมา แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีความลึกซึ้งยิ่งนัก ซึ่งมีความหมายดังนี้ คือ

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ทางสายกลาง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 850)

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ไม่หย่อนจนเกินไป ไม่ตึงจนเกินไป ไม่ข้องแวะที่สุด 2 อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค ทางแห่งปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย คือ ความดับกิเลสและความดับทุกข์ หรือความหลุดพ้นเป็นอิสระ (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528: 189)

มัชฌิมปฏิปทา หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มรรคมีองค์ 8 นั่นเอง ซึ่งในที่นี้อาจจะกล่าวถึงคำใดคำหนึ่ง ก็ให้ทราบว่าเป็นคำที่มีนัยเดียวกัน

หากกล่าวโดยรวมเพื่อให้ได้ความหมายที่ครอบคลุม มัชฌิมปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติสายกลางเพื่อความหลุดพ้น คือ มรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

11.2.2 มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัตินำไปสู่ความหลุดพ้น

ข้อปฏิบัติอันเป็นกลางในเชิงพระปริยัติธรรมหรือเชิงทฤษฎีนั้น มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกวิภังคสูตร (สำ.ม.อ. 30/41/26 แปล.มมร.) และพระพุทธเจ้าโปรดประทานพระธรรมเทศนาในทุกขนิโรธคมินีปฏิปทาอริยสัจ ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีใจความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หนทางธรรมปฏิบัติ คือ มรรคมีองค์ 8 นี้ สามารถดับทุกข์ให้สำเร็จซึ่งพระนิพพาน เป็นความจริงแท้แห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น เป็นประธาน พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 นี้ทุกพระองค์ เพราะว่าเป็นวิธีเผาผลาญกิเลส และให้สำเร็จมรรคผลนิพพานเป็นที่สุด”

องค์ประกอบของมรรคมีองค์ 8

มรรคมีองค์ 8 ประการ ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งสามารถย่อลงเป็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีรายละเอียด ดังนี้

1) สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ

1.1) กล่าวโดยปริยายเบื้องต่ำ ความเห็นชอบ คือ ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิต คือ ทานที่ให้แล้วมีผล การสงเคราะห์ที่ทำแล้วมีผล การเซ่นสรวงมีผล ผลคือวิบากของกรรมที่ทำดีและทำชั่วมี โลกนี้โลกหน้ามี พ่อแม่มีคุณ เป็นต้น ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่นนี้เป็นสัมมาทิฏฐิเบื้องต้น ถ้าบุคคลเห็นไม่ตรงแม้ในเรื่องเบื้องต้นเช่นนี้แล้วก็เป็นการยากที่จะก้าวหน้าในคุณธรรมเบื้องสูงขึ้นไป

1.2) กล่าวโดยปริยายเบื้องสูง คือ ความรู้หรือญาณในอริยสัจ 4 ดังบาลีว่า

“กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ ยำ โข ภิกฺขเว ทุกฺเข ญาณำ ทุกฺขสมุทเย ญาณำ ทุกฺขนิโรเธ ญาณำ ทุกฺขโรธคามินิยา ปฏิปทาย ญาณำ อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ”

คำว่า “ญาณ” ในที่นี้หมายถึงญาณ 3 อันเป็นไปในอริยสัจ 4 ประกอบด้วย สัจจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ บุคคลจะเป็นสัมมาทิฏฐิโดยสมบูรณ์นั้นจะต้องละกิเลสได้แล้วโดยสิ้นเชิง คือ รู้ในทุกขอริยสัจ, ทุกขสมุทยอริยสัจ, รู้ในทุกขนิโรธอริยสัจ และรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ แล้วปฏิบัติถอนซึ่งอวิชชา และตัณหา เมื่อเป็นดังนั้นแล้วย่อมไม่เห็นคลาดเคลื่อนในปรากฏการณ์ต่างๆ เพราะรู้เบื้องหลังของปรากฏการณ์แล้วอย่างดี

2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ

2.1) กล่าวโดยปริยายเบื้องต่ำ หมายถึง ความดำริชอบก็คือความคิดชอบ คือ คิดในทางมีคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น วางแนวจิตของตนไว้ในทางที่ก่อประโยชน์ เช่น ตั้งใจในทางที่ดี ความคิดในการต่อสู้อุปสรรค คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบ่งบอกความสำคัญของความคิดว่า “มโนปุพพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมย มนสา เจ ปทุฏเฐน ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นำ ทุกฺขมนฺเวติ จกฺกำ ว วโห ปทำ” แปลว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีใจเป็นประธาน สำคัญที่ใจย่อมสำเร็จได้ด้วยใจ ถ้าคนคิดไม่ดี ย่อมพูดไม่ดี ทำไม่ดี จากนั้นความทุกข์ก็ตามมา เหมือนล้อเกวียนที่ตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป

2.2) กล่าวโดยปริยายเบื้องสูง ซึ่งมีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้

“กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมาสงฺกปฺโป โย โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหึสาสงฺกปฺโป อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเวสมฺมาสงฺกปฺโป” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ความดำริชอบคืออย่างไร ภิกษุทั้งหลาย คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้แล เราเรียกว่า ความดำริชอบ สามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. ความดำริในการออกจากกาม (เนกขัมมสังกัปปะ)

1.1. ทำไมจึงต้องมีความดำริในการออกจากกาม เบื้องต้นต้องทราบก่อนว่า มรรคมีองค์ 8 โดยปริยายเบื้องสูงนี้เป็นทางดำเนินไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพื่อความดับภพทั้งปวง ทั้งกามภพ รูปภพ และอรูปภพ การที่จะพ้นจากกามได้ก็ต้องออกจากกามด้วยการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ให้ตลอดต่อเนื่อง

1.2. คุณของการหลีกออกจากกาม ย่อมได้ความปลอดโปร่งใจเป็นอย่างยิ่ง เกษมจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวง (โยคฺกเขม) ย่อมรู้สึกว่าได้ประสบภาวะใหม่ ชีวิตใหม่ อยู่ในโลกใหม่ อันเรืองรองด้วยปัญญา ได้พบความจริงว่า โลกใหม่นี้ดีกว่า สะอาดกว่า มีความสุขกว่า

2. ความดำริในความไม่พยาบาท (อัพยาปาทสังกัปปะ)

2.1 ความพยาบาท คือ ความปองร้าย มุ่งให้ผู้อื่นถึงความพินาศ เช่น คิดอยู่ในใจว่า เมื่อไรหนอคนนั้นจะตาย ตกน้ำตาย ถูกฆ่าตาย ทรัพย์สมบัติพินาศ ความไม่พยาบาท คือ ความไม่มุ่งร้ายต่อผู้อื่น ไม่ปรารถนาร้ายแก่เขา กล่าวอย่างสั้นว่ามีความปรารถนาดีแก่ผู้อื่น

2.2 โทษของความพยาบาท ซึ่งความพยาบาทนี้เป็นไฟภายในอย่างหนึ่งที่มีอานุภาพเผาผลาญจิตใจ ยิ่งมากเท่าใดก็จะยิ่งเผาเจ้าตัวให้เร่าร้อนมากเท่านั้น เมื่อออกจากตนเองก็ไปเผาผู้อื่น ให้เร่าร้อน ทำให้สังคมพลอยเร่าร้อนไปด้วย

2.3. คุณของความไม่พยาบาท ผู้มีปัญญาเห็นแจ้งดังนี้ จึงได้ดำริในการไม่พยาบาท คืออยู่ด้วยการให้อภัยในชีวิต ในทรัพย์สิน และในความรู้สึกของผู้อื่น คือไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายทรัพย์สิน และความทำลายความรู้สึกของคนอื่น การให้อภัยจึงเป็นทานอันยิ่งใหญ่ อย่างหนึ่งเรียกว่า อภัยทาน ซึ่งเป็นทางดำเนินของปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่

3. ความดำริในการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสาสังกัปปะ)

3.1. ความไม่เบียดเบียน คือ การไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพื่อความสุขหรือเพื่อประโยชน์ของตน อันมีสาเหตุมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ต่างกับความพยาบาทตรงที่ว่าพยาบาท นั้นเป็นการผูกเวรจองเวร ผูกใจเจ็บกระทำตอบแก่ผู้ที่ทำตนก่อน ส่วนความเบียดเบียนนั้น อาจทำได้ แม้แต่บุคคลที่ไม่เคยทำอะไรให้ตนเดือดร้อน

3.2 โทษของการเบียดเบียน โลภ โกรธ หลง เป็นอกุศลมูล คือ ต้นเหตุแห่งความชั่ว บุคคลย่อมเบียดเบียนผู้อื่นเพราะมี โลภ โกรธ หลง อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในใจ หรือเพราะทั้ง 3 อย่างรวมกัน เมื่อคิดเบียดเบียนเขา ใจของตนก็เศร้าหมองเร่าร้อนเป็นทุกข์ ซึ่งจัดเป็นการเบียดเบียนตนเองให้ทุกข์ก่อน แล้วจึงยังความทุกข์นั้นไปสู่คนรอบข้างโดยทางตรง ส่วนทางอ้อมตัวเราก็เบียดเบียนตนเองไปแล้ว

3.3 คุณของความไม่เบียดเบียน ทำให้เป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน เห็นซึ้งลงไปในความทุกข์ของผู้อื่น ความรู้สึกอันนั้นย่อมแสดงออกมาที่ใบหน้า แววตา เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้ผู้คนเข้าหา และมีความรักใคร่ใยดี เคารพนับถือ มีความสุข ความปราโมทย์เมื่อได้พบเห็น แม้ผู้มีใจกระด้างเมื่อได้สัมผัสกับความกรุณาของบุคคลเช่นนั้น ก็คลายความกระด้างลงกลายเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน ควรแก่การปลูกฝังคุณธรรมอื่นๆ ลงไป

3) สัมมาวาจา คือ การพูดชอบ

มีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้ “กตมา จ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา ยา โข ภิกฺขเว มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ผรุสาย วาจาย เวรมณี สมฺผปฺปลาปาเวรมณี อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาวาจา” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจาเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย การเว้นการพูดเท็จ เว้นการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา เหตุไฉนจึงทรงสอนให้เว้นทุจริต คือ การพูดไม่ดี 4 อย่าง ทำไมไม่ทรงสอนให้พูดอย่างนั้นอย่างนี้ จึงจะเป็นสัมมาวาจา

สัมมาวาจา ได้แก่ วจีสุจริต 4 ประการ คือ

3.1) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการโกหก มายา ล่อลวง สับปลับ ทำให้ผู้อื่นเสียทรัพย์สินสิ่งของ

3.2) ปิสุณาวาจา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการกล่าววาจาส่อเสียด ให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนใจ ให้เคืองแค้นขัดใจ ให้ได้รับความฉิบหาย

3.3) ผรุสวาจา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการกล่าววาจาหยาบคาย

3.4) สัมผัปปลาปวาจา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการกล่าวคำตลกคะนอง เพ้อเจ้อ ไร้สาระ

4) สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ

มีพระพุทธพจน์เป็นอุทเทสดังนี้ “กตโม จ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต ยา โข ภิกฺขเว ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมนฺโต” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลายงดการเว้นจากปาณาติบาต เว้นจากอทินนาทาน เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ)

สัมมากัมมันตะนั้น ได้แก่ กายสุจริต 3 ประการ คือ

4.1) ปาณาติบาตา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ถึงตาย

4.2) อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการลอบลักทรัพย์ของผู้อื่น หรือการถือเอาของของ ผู้อื่นมาเป็นของตน โดยที่เจ้าของมิได้อนุญาต

4.3) กาเมสุมิจฉาจาราเวรมณี หมายถึง เว้นจากการประพฤติผิดในกามต่อบุคคลต้องห้าม เช่น บุตร ภรรยา หรือสามีของผู้อื่น เป็นต้น

5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สัมมาอาชีวะ มุ่งเน้นถึงพระสาวกในบวรพุทธศาสนานี้ พึงปฏิบัติตนละเสียซึ่งมิจฉาอาชีวะ คือเลี้ยงชีพโดยมิชอบธรรม ประกอบด้วยอเนสนา คือ หลอกลวงด้วยการอวดอุตริมนุสสธรรม ออกปากขอต่อคนที่ไม่ควรขอ เป็นต้น แม้ไม่ได้เป็นนักบวช พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านยังตรัสว่า พุทธมามกะ คือ อุบาสกอุบาสิกา ผู้นับถือพระรัตนตรัย ไม่ควรประกอบอาชีพ หรือไม่ควรทำมิจฉาวณิชชา 5 อย่าง คือ

5.1) ค้าขายอาวุธเพื่อการประหัตประหาร

5.2) ค้าขายมนุษย์

5.3) ค้าขายสัตว์เพื่อนำไปฆ่า

5.4) ค้าขายน้ำเมา

5.5) ค้าขายยาพิษ

เพราะทรงเห็นว่าการค้าขายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเดือดร้อนใจในภายหลัง และยังขัดต่อคำสอนของพระพุทธองค์อีกด้วย การเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม เป็นที่สรรเสริญแห่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย

6) สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ

ความเพียรชอบ จัดเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง เป็นคุณธรรมที่ศาสดาของทุกศาสนายกย่อง นักปราชญ์ทั้งปวงสรรเสริญ ความเพียรเป็นคำกลางๆ และเป็นดาบสองคม แล้วแต่บุคคลจะใช้ความเพียรไปในทางใด ถ้าใช้ไปในทางที่ชอบก็เป็นสัมมาวายามะ ก่อให้เกิดมีความสุข ความเจริญเป็นผล ถ้าใช้ไปในทางไม่ชอบเป็นมิจฉาวายามะ เช่น ความพยายามของโจรก็มีความทุกข์ ความต่ำทรามเป็นผล

วายามะ และ วิริยะ มีความหมายอย่างเดียวกัน ต่างแต่พยัญชนะเท่านั้น ในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก และนักปราชญ์ทั้งหลายได้สรรเสริญความเพียรไว้มาก เช่น ในขุททกนิกาย จริยาปิฎก เล่มที่ 33 หน้าที่ 595 กล่าวไว้ว่า “ท่านทั้งหลายเห็นความเกียจคร้านเป็นภัย เห็นความเพียรเป็นธรรมเกษม คือ ปลอดภัยแล้ว จงเป็นผู้มีความเพียรสม่ำเสมอเถิด นี่เป็นพุทธานุศาสนี (การพร่ำสอนของพระพุทธเจ้า)”

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อทรงประกอบความเพียรเพื่อบรรลุพระโพธิญาณ ทรงตั้งจตุรงคมหาปธาน ซึ่งเป็นความเพียรอันประกอบด้วยองค์ 4 ว่า “เลือดและเนื้อในสรีระของเราจะเหือดแห้งไป เหลือแต่เอ็นและกระดูก ก็ช่างเถิด ถ้ายังไม่บรรลุผลที่เราต้องการ คือสัพพัญญุตญาณแล้ว จะไม่ยอมหยุดความเพียรเป็นอันขาด” อย่างนี้เรียกว่า ทรงทำความเพียรแบบมอบกายมอบชีวิต ไม่ทรงอาลัยในชีวิต ในที่สุดพระองค์ก็ได้บรรลุผลสมความมุ่งหมาย สัมมาวายามะที่ปรากฏในมัคควิภังคสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการจำแนกมรรคพระพุทธองค์ทรงนิทเทส (บทขยาย) สัมมาวายามะ ไว้ในสัมมัปปธาน 4 ว่า

6.1) สังวรปธาน คือ เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น

6.2) ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

6.3) ภาวนาปธาน คือ เพียรให้กุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น

6.4) อนุรักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ดำรงอยู่และเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

รวมความว่า ทรงหนุนให้เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้ความดีเกิดขึ้น เพียรรักษาความดีให้ดำรงอยู่และเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

7) สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ

มรรคข้อนี้ ในพระบาลีมัคควิภังคสูตร อธิบายว่า การระลึกในสติปัฏฐาน 4 คือ ระลึกในกาย เวทนา จิต และธรรม ให้รู้ตามเป็นจริง เพื่อไม่หลงในสิ่งเหล่านั้น เพื่อเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องของกาย เรื่องของเวทนา (ความรู้สึก) เรื่องของจิต และเรื่องของธรรมที่เกี่ยวกับจิต กล่าวคือ ปรากฏการณ์อันเกิดขึ้นกับจิต ให้รู้ว่าอย่างไหนทำให้จิตเสื่อม อย่างไหนทำให้จิตเจริญ

สติปัฏฐาน 4 นี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องมาก ทรงยกย่องไว้แต่เริ่มต้นของสติปัฏฐานสูตรว่า “เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา” เป็นอาทิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเอก มีอยู่เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย (ผู้เดินไป) เพื่อล่วงพ้นหรือข้ามแดนแห่งความโศกความคร่ำครวญ รำพัน เพื่อความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้น่ารู้ และทำนิพพานให้แจ้งทาง ดังกล่าวนี้คือสติปัฏฐาน 4

สัมมาสติ ความหมายในเบื้องต่ำ หมายถึง สติที่ระลึกนึกคิดในเรื่องบุญ เป็นต้นว่า คิดที่จะบำเพ็ญทาน รักษาศีล ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ระลึกถึงผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น ส่วนความหมายโดยเบื้องสูง หมายถึง การบำเพ็ญสติปัฏฐาน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อันได้แก่ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือ ตามสภาวะ

ที่สิ่งนั้นเป็น อยู่ตามปกติมี 4 ประการ ในการอธิบายความหมายของสติปัฏฐาน 4 จะขอนำพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนี สด จนฺทสโร (มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย, 2528) มาประกอบการอธิบายเพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

กายานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนืองๆ เป็นการเห็นกายต่างๆ ซึ่งซ้อนอยู่ภายในกายมนุษย์นี้ นับตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียดหรือกายฝัน กระทั่งถึงกายธรรมระดับต่างๆ

เวทนานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ ในระดับต้นนั้น คือ การเห็นสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ ของกายในกายที่ซ้อนกันอยู่ เวทนาภายนอกคือเวทนาของกายมนุษย์ เวทนาภายใน คือ เวทนาของกายภายใน ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียดเข้าไปตามลำดับ

จิตตานุปัสสนา คือ การพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ เป็นการรู้ชัดถึงสภาวะจิตตลอดเวลา เช่น ถ้าจิตระคนด้วยราคะ หรือ โทสะ หรือ โมหะ ก็รู้ชัดว่าจิตระคนด้วยกิเลสอย่างใด หรือถ้าจิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น ไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าไม่หลุดพ้น จิตภายนอก คือ จิตของกายมนุษย์ ส่วนจิตภายใน คือ จิตของกายภายใน นับแต่กายมนุษย์ละเอียดเป็นต้นไป

ธัมมานุปัสสนา คือ การพิจารณาธรรมภายในและภายนอกอยู่เนืองๆ ซึ่งการพิจารณาเห็นธรรมภายในนั้นเป็นการเห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายภายในต่างๆ ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียดเข้าไปตามลำดับ ส่วนการพิจารณา เห็นธรรมภายนอกนั้นคือ เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ หากปราศจากดวงธรรมเหล่านี้เสียแล้ว กายต่างๆ ก็มิอาจดำรงอยู่ได้

8) สัมมาสมาธิ คือ สมาธิชอบ

สมาธิ เป็นพื้นฐานแห่งความสำเร็จทุกอย่าง แต่คนส่วนมากพอได้ยินคำว่า สมาธิ ใจก็นึกไปถึงฌาน วิปัสสนาชั้นสูง ความจริงแล้วสมาธิต้องใช้ในการงานทุกอย่าง ไม่ว่างานสูงต่ำอย่างไรจะต่างกันก็แต่ว่าจะต้องใช้สมาธิสูงต่ำเพียงใด สมาธิเพียงเบาบางหรือเข้มข้นเพียงไร

สมาธิ คือ ลักษณะที่จิตแน่วแน่อยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านกระสับกระส่าย วุ่นวายไปในอารมณ์อื่นอันเป็นเหตุภายนอก เหมือนเสาเรือนที่ปักลงมั่นคงย่อมรับน้ำหนักได้ดี ไม่โยกไม่คลอนฉันใด ดวงจิตที่มั่นคงด้วยกำลังสมาธิก็ฉันนั้น ย่อมไม่วอกแวกหวั่นไหว กระแสดวงจิตก็เหมือนกระแสน้ำ ถ้าพุ่งไปทางเดียวก็มีกำลังแรง เมื่อแยกไปหลายทาง กำลังแรงก็อ่อนลง สมาธินี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง กุศลธรรมทั้งปวง จะสำเร็จได้ก็ด้วยสมาธิจิตของเราเองเป็นสำคัญ สมาธิจิตนี้เป็นที่

ประชุมไว้ ซึ่งกุศลธรรมทั้งปวง กองกุศลทั้งปวงจะมีผลมาก ก็ด้วยอาศัยสมาธิจิต สมาธิแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

ขณิกสมาธิ ได้แก่ สมาธิชั่วขณะ สมาธิจิตแห่งเราท่านทั้งปวงที่ตั้งมั่นได้ในระยะสั้นๆ ชั่วขณะช้างกระดิกหูเพียงทีเดียว

อุปจารสมาธิ ได้แก่ สมาธิจวนจะแน่วแน่ จิตตั้งมั่นลงในที่ ในระดับใกล้จะได้ฌาน

อัปปนาสมาธิ ได้แก่ สมาธิแน่วแน่เป็นองค์ฌาน มีปฐมฌาน เป็นต้น จิตที่ตั้งอยู่ในฌานทั้ง 8 คือ รูปฌาน 4 และอรูปฌาน 4 นั้น ได้ชื่อว่า อัปปนาสมาธิ

ในพระธรรมเทศนาเรื่อง “ชีวประวัติ ผลงาน และธรรมเทศนา ๖๓ กัณฑ์ ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)” (มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย, 2528) กล่าวถึงสมาธิแบ่งเป็นสมาธิในปริยายเบื้องต่ำและสมาธิในปริยายเบื้องสูง สมาธิในปริยายเบื้องต่ำ ถือเอาตามพระบาลีว่า อิธ อริยสาวโก แปลว่า พระอริยสาวกในพระธรรมวินัย โวสฺสคคารมฺมณ์ กริตวา ทำให้ปราศจากอารมณ์ทั้ง 6 ทาง ตา (รูปารมณ์) ทางหู (สัทธารมณ์) ทางจมูก (คันธารมณ์) ทางลิ้น (รสรมณ์) ทางกาย (โผฏฐัพพารมณ์) ทางใจ(ธรรมารมณ์) ได้สมาธิในความตั้งมั่น ได้ซึ่งความที่จิตเป็นหนึ่ง สมาธิในทางปฏิบัติ ผู้ได้ ผู้ถึง เห็นปรากฏชัดทีเดียว

เริ่มแรกเป็นการกำหนด บริกรรมนิมิต คือสิ่งที่กำหนดในระยะแรกสุดเพื่อภาวนา บริกรรมนิมิต เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิด เมื่อจิตตั้งมั่นเริ่มเป็นอุปจารสมาธิ แทนขณิกสมาธิ จะเห็นบริกรรมนิมิต ติดอยู่ ภายในใจเป็นมโนภาพ แม้หลับตาก็จะเห็นชัดเหมือนยิ่งกว่าลืมตาเห็น คือ เมื่อบริกรรมนิมิต เปลี่ยนเป็นอุคคหนิมิต อุคคหนิมิตที่ตั้งมั่นยิ่งขึ้นเป็นอุปจารสมาธิอย่างสมบูรณ์ อุคคหนิมิตจะเปลี่ยนเป็นปฏิภาคนิมิตชัดเจน สามารถ เปลี่ยนขนาดรูปร่างได้ อุคคหนิมิตและปฏิภาคนิมิตเป็นนิมิต ที่ต้องทำให้เจริญ จำเป็นต้องรักษาให้ดีจนกว่า อัปปนาสมาธิจะเกิดขึ้นและสำเร็จเป็นฌาน ซึ่งเป็นสมาธิปริยายเบื้องสูง

สัมมาสมาธิในเบื้องต่ำ หมายถึง ความตั้งใจจวนจะแน่วแน่แห่งจิตในขณะบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สดับฟังพระธรรมเทศนา ความแน่วแน่แห่งจิตในขณะบำเพ็ญกุศลธรรมดังกล่าวแต่ละขณะ จัดเป็นขณิกสมาธิ และอุปจารสมาธิจึงถือว่าเป็นสัมมาสมาธิด้วย

สัมมาสมาธิในเบื้องสูง จึงหมายถึง สมาธิระดับอัปปนาสมาธิ คือ สภาวะที่จิตสงัดจากกิเลสกามและวัตถุกามแล้ว เข้ารูปฌาน 4 (ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน) และอรูปฌาน 4 พระอริยบุคคลทั้งหลายจะสำเร็จซึ่งมรรคผลนิพพานนั้นด้วยสมาธิจิตอันเป็นฐานทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งในวิปัสสนาภาวนานี้เอง สมาธิจิตจึงเป็นที่สรรเสริญของพระอริยเจ้าทั้งปวง

มรรคมีองค์ 8 นั้น เป็นปัจจัยเกื้อกูลกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้ ในเชิงทฤษฎีสามารถนำไปสู่การปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นรูปธรรมได้ด้วยการสั่งสมความดี มีศีล สมาธิ ปัญญาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น โดยจะพิจารณาเห็นเป็นหลักการตามนี้ว่า เมื่อบุคคลสร้างกุศลกรรม อานิสงส์ย่อมได้สมบัติ 3 คือ มนุษยสมบัติ ทิพยสมบัติ และนิพพานสมบัติ ซึ่งกุศลกรรม ประกอบด้วย

1) ศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ

2) สมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

3) ปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

บุคคลผู้มีความดำริที่จะสร้างกุศลกรรม มีศีล การมีความดำริที่จะเว้นจากวจีทุจริต กายทุจริต และมิจฉาอาชีวะ ในขณะที่บำเพ็ญกุศล ย่อมได้ชื่อว่า สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ การมีความดำริพากเพียรในการสร้างกุศลกรรม ย่อมได้ชื่อว่า สัมมาวายามะ บังเกิดขึ้นในสันดาน การมีความคิดที่คอยระลึกถึงการสร้างกุศลกรรมอยู่เป็นนิจ ได้ชื่อว่า สัมมาสติ บังเกิดขึ้นในสันดาน ความคิดที่จะยังจิตให้ตั้งมั่นเป็นอารมณ์เดียว คือ เอกัคคตา ย่อมได้ชื่อว่า มีสัมมาสมาธิ บังเกิดในสันดาน

มรรคมีองค์ 8 ย่อมบังเกิดในภูมิทั้ง 4 คือ กามาพจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ แต่เมื่อบังเกิดในโลกุตตรภูมิ ก็ได้ชื่อว่า โลกุตตรมรรค เมื่อบังเกิดในกามาพจรภูมิก็ได้ชื่อว่าโลกิยมรรค มรรคอันเป็นโลกีย์นั้น คือ สัตบุรุษผู้มีศรัทธาสร้างกุศลอันประกอบด้วยการบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และสดับฟังพระธรรมเทศนาเป็นสำคัญ หมายความว่าถ้าบุคคลรักษาศีล เจริญสมาธิ และปัญญา สดับฟังพระธรรมเทศนาในเวลาใด เวลานั้นได้ชื่อว่าบำเพ็ญมรรคมีองค์ 8 เพราะมรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้นทุกครั้งที่ได้ประกอบกุศลกรรม

11.2.3 มัชฌิมาปฏิปทาในทางปฏิบัติ

มัชฌิมาปฏิปทาในภาคทฤษฎีทำให้ได้เข้าใจความหมายของมรรคมีองค์ 8 ในระดับหนึ่ง สำหรับมัชฌิมาปฏิปทาในภาคปฏิบัตินั้น พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนีได้ปรารภไว้ในพระธรรมเทศนาเรื่องธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2498 ว่า “เรื่องกลางนี้เป็นเรื่องลึกซึ้งยิ่งนัก ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครเข้าใจกันเลย แท้จริงแล้วธรรมที่เรียกว่า ข้อปฏิบัติอันเป็นกลางนั้นหมายถึง การส่งใจเข้าไปหยุดอยู่ที่ศูนย์กลางกาย มนุษย์สามารถหาศูนย์กลางกายได้ โดยจินตนาการว่าขึงเส้นดายสองเส้น เส้นหนึ่งขึงจากสะดือตรงไปทะลุสันหลัง อีกเส้นหนึ่งจากสีข้างด้านขวาตรงไปทะลุด้านซ้าย ณ จุดที่เส้นด้ายตัดกันซึ่งขนาดเล็กเท่ากับปลายเข็ม คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 6 เหนือจุดตัดขึ้นมาสองนิ้วมือ คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7”

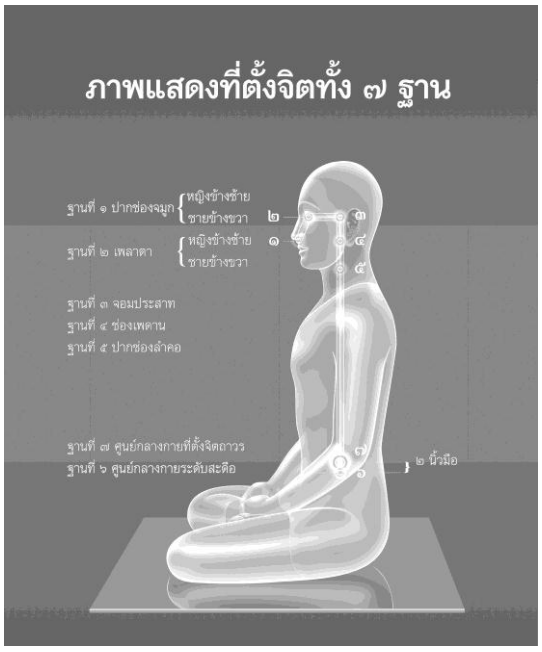

ภาพที่ 11.1 ภาพแสดงฐานที่ตั้งทั้ง 7 ฐาน

ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 นี้คือ ศูนย์กลางกายอันเป็นที่ตั้งถาวรของใจ นอกจากนี้ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ยังเป็นที่สถิตของดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงธรรมนี้มีขนาดเท่าฟองไข่แดงของไก่มีลักษณะใสบริสุทธิ์ เมื่อแรกที่คนเรามาเกิด เราก็เอาใจหยุดอยู่ตรงกลางดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้ เวลาหลับ ใจก็อยู่ตรงกลางดวงธรรมนี้ เวลาตาย ใจเราก็อยู่ตรงกลางดวงธรรมนี้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า **ดวงธรรม** ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้แหละ เป็นทั้งที่เกิด ที่ดับ ที่หลับ และที่ตื่น ของมนุษย์ทุกคน

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี ได้อรรถาธิบายต่อไปว่า การที่เราสามารถน้อมใจไปหยุดอยู่ที่ศูนย์กลางกายได้นั่นแหละได้ชื่อว่า มัชฌิมา พอหยุดได้ก็หมดดีหมดชั่ว คือ จัดเป็นดีก็มิได้ จัดเป็นชั่วก็มิได้ จัดเป็นบุญก็มิได้ จัดเป็นบาปก็มิได้ ต้องจัดเป็นกลาง พอหยุดได้แล้ว ย่อมห่างจากหนทางที่สุดทั้งสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตกิลมถานุโยค ห่างจากที่สุดทั้งสองนี้ คือทางไปทางถึงอรหัตตผลนั่นเอง นี่เป็นความหมายของพระบาลีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า “ตถาคเตนอภิสมฺพุทฺธา แปลว่า พระตถาคตเจ้ารู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง”

เมื่อเราทำใจให้หยุดนิ่ง อยู่ตรงดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นี้ ถือได้ว่ามีใจเป็นปกติ ครั้นปฏิบัติได้ถูกส่วน นั่นคือ มรรคมีองค์ 8 ประการ ได้มาประชุมพร้อมกันตรงศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ก็จะปรากฏดวงใสขึ้น เรียกว่า **ดวงปฐมมรรค** หรือ **ดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** ซึ่งมีความใสบริสุทธิ์ประดุจคันฉ่อง ขนาดเท่าดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์ ปรากฏขึ้นมาตรงกลาง

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น เมื่อหยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานต่อไปอีก พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงศีล มีขนาดเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เหมือนกัน เมื่อหยุดอยู่กลางดวงศีลอีก พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงปัญญา เมื่อหยุดอยู่กลางดวงปัญญา พอถูกส่วน ก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ ก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าก็จะเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด

ทั้งหมดนี้คือลำดับขั้นการปฏิบัติอันเป็นกลาง ซึ่งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และปฏิบัติแล้วด้วยพระปัญญาอันยิ่ง เมื่อใจเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียดแล้ว จึงเป็นอันหมดหน้าที่ของกายมนุษย์หยาบ ลำดับไปย่อมเป็นหน้าที่ของกายมนุษย์ละเอียด

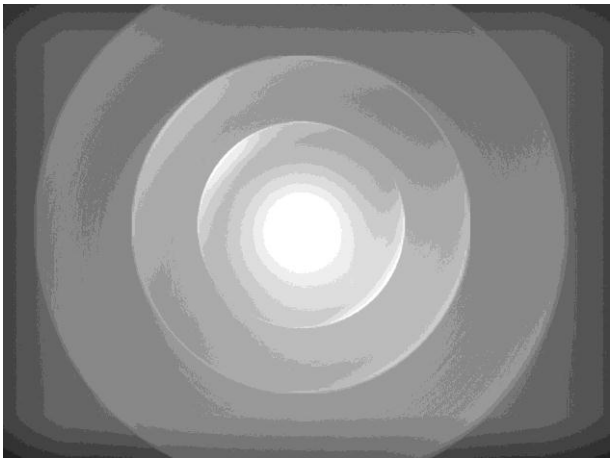

ภาพที่ 11.2 ภาพดวงธรรมภายใน

ใจของกายมนุษย์ละเอียด ก็หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด พอถูกส่วนก็จะเห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เมื่อหยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงศีล เมื่อหยุดอยู่กลางดวงศีล พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงสมาธิ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงปัญญา เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงปัญญา พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เมื่อหยุดอยู่กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงกายทิพย์

เราคงจะได้เห็นแล้วว่า ลำดับขั้นการส่งใจเข้าไปใน **กลาง** จากดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ไปจนถึงกายมนุษย์ละเอียด และจากดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดไปจนถึงกายทิพย์นั้น มีลักษณะและขั้นตอนทำนองเดียวกัน คือ ต้องวางใจหยุดนิ่งอยู่กลางศูนย์กลางกายฐานที่ 7 พอถูกส่วนก็เห็นดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เมื่อใจหยุดอยู่กลางดวงธรรมานุปัสสนา

สติปัฏฐาน พอถูกส่วนก็เข้าถึงดวงศีล เมื่อวางใจในทำนองเดียวกันพอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ และดวงวิมุตติญาณทัสสนะตามลำดับ

โดยการส่งใจในทำนองเดียวกันนี้ ใจของกายทิพย์ก็จะเข้าถึงกายทิพย์ละเอียดเข้าไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับใจของกายทิพย์ละเอียด ครั้นแล้วใจของกายทิพย์ละเอียดก็จะเข้าถึงกายรูปพรหมเข้าไป ติดแน่นอยู่กับใจของกายรูปพรหม ต่อจากนั้น ใจของกายรูปพรหมก็จะเข้าถึงกายรูปพรหมละเอียด จากกายรูปพรหมละเอียดก็จะเข้าถึงกายอรูปพรหม จากกายอรูปพรหมก็จะเข้าถึงกายอรูปพรหมละเอียด จากกายอรูปพรหมละเอียดก็จะเข้าถึงกายธรรม หรือธรรมกายนั่นเอง

การดำเนินจิตเข้าไปภายในเช่นนี้ คือสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ตามเห็นกายในกาย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จึงอาจจะเปรียบได้กับการเดินทางของเราในปัจจุบัน เป็นต้นว่าจะต้องเริ่มจากการโดยสารรถจักรยานยนต์รับจ้างออกจากบ้าน เพื่อไปลงเรือข้ามฟากแม่น้ำ แล้วโดยสารรถยนต์ เพื่อไปต่อรถไฟ หรือเครื่องบินต่อไป จนกระทั่งบรรลุจุดหมายปลายทาง จึงพอสรุปได้ว่า ดวงและกายต่างๆ นับตั้งแต่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ จนถึงกายธรรมนั้น เป็นทางผ่านของใจ และมีลักษณะซ้อนกันอยู่ตรงศูนย์กลางกายฐานที่ 7 นั่นเอง

11.2.4 มรรคมีองค์ 8 เกิดขึ้นพร้อมกัน

มรรคมีองค์ 8 นี้ ย่อมบังเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง 8 ประการ ดังที่พระอัญญาโกณฑัญญะเถระได้ฟังพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แล้วสำเร็จพระโสดาปัตติผลฉะนั้น มรรคมีองค์ 8 ยังจิตให้บรรลุโสดาปัตติผลนั้นย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง 8 ประการ กล่าวคือ

สัมมาทิฏฐิ อันได้แก่ ปัญญาตรัสรู้อริยสัจทั้ง 4 ประการ โดยรู้แจ้งว่า

อุปาทานขันธ์ทั้ง 5 ชื่อว่าทุกขอริยสัจ เพราะเป็นเหตุที่เกิดแห่งทุกข์ทั้งปวง

ตัณหาอันก่อให้เกิดอุปาทานขันธ์นั้น ชื่อว่าทุกขสมุทัยอริยสัจ

อาการที่ดับตัณหาได้เด็ดขาดมิให้บังเกิดขึ้นอีกได้นั้น ชื่อว่าทุกขนิโรธอริยสัจ

มรรคทั้ง 8 นั้น ชื่อว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

สัมมาสังกัปปะ คือ วิตก หรือดำริ ก็สามารถละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมิจฉาวิตก 3 ประการ อันได้แก่ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก

สัมมาวาจา ก็สามารถละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมิจฉาวาจา 4 ประการ อันได้แก่ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปวาจา

สัมมากัมมันตะ ก็สามารถละเสียได้เด็ดขาด ซึ่งมิจฉากัมมันตะ 3 ประการ คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร

สัมมาวายามะ คือ วิริยะ ก็สามารถละมิจฉาวายามะได้เด็ดขาด ได้แก่ อกุศล ที่บังเกิดแล้ว ให้ขาดไปจากสันดาน ขณะเดียวกันก็ปิดกั้นอกุศลที่ยังไม่บังเกิด มิให้บังเกิดขึ้นได้ ยังกุศลอันมิเคยบังเกิดมาก่อน คือ โสดาปัตติมรรคจิตให้บังเกิดขึ้น และยังกุศลอันบังเกิดแล้วให้พัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป

สัมมาสติ อันเป็นไปในอารมณ์ทั้ง 4 (สติปัฏฐาน 4) คือ

พิจารณาเห็นว่า รูปขันธ์ตกอยู่ใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

พิจารณาเห็นว่า เวทนาขันธ์นั้นเองที่เป็นทุกข์

พิจารณาเห็นว่า วิญญาณขันธ์ คือ จิต นั้นเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้ ดับเกิดอยู่ตลอดเวลา

พิจารณาเห็นว่า สัญญาขันธ์และสังขารขันธ์ว่าเป็นอนัตตา คือ ควบคุมไม่ได้

มรรคมีองค์ 8 นี้ บังเกิดพร้อมกันในโสดาปัตติมรรคจิตและกระทำกิจต่างๆ กันดังนี้ คือ สัมมาสังกัปปะ เป็นปัจจัยแก่สัมมาทิฏฐิ มีอุปมาดุจมืออันเป็นปัจจัยแก่จักขุวิญญาณ คือ เมื่อบุคคลจะมองดูสิ่งต่างๆ เช่น เงินและทอง ก็ใช้มือหยิบเงินทองนั้นพลิกกลับไปมา จักขุนั้นมองดูแล้วก็รู้ว่าเงินและทองนั้นดีหรือไม่ ข้อนี้มีอุปมาฉันใด การที่สัมมาสังกัปปะเป็นปัจจัยแก่สัมมาทิฏฐิ ก็มีอุปมาฉันนั้น คือ สัมมาสังกัปปะยังให้เกิดดำริอารมณ์อยู่เนืองๆ สัมมาทิฏฐิจึงทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์นั้นว่าธรรมหมู่นี้เป็นกามาวจร ธรรมหมู่นี้เป็นรูปาวจร ธรรมหมู่นี้เป็นอรูปาวจร แล้วก็นำไปพิจารณาต่อในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สัมมาสังกัปปะ เป็นเสมือนพนักงานนำเสนอ ดำริอารมณ์ให้กับสัมมาทิฏฐิ ในทำนองเดียวกับมือ ซึ่งจับเงินทองพลิกกลับไปกลับมาให้จักขุมองฉะนั้น

สัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะ ก็เป็นเหตุปัจจัยให้แก่สัมมาอาชีวะ ด้วยเหตุว่าเมื่อกายกรรม วจีกรรม สุจริตแล้ว การเลี้ยงชีพย่อมสุจริตตามไปด้วย

ส่วนสัมมาวายามะและสัมมาสติ ก็เป็นเหตุปัจจัยให้แก่สัมมาสมาธิ อุปมาว่า บุรุษ 3 คน เป็นสหายกัน ชวนกันเข้าไปในอุทยาน ครั้นบุรุษคนที่หนึ่งเห็นดอกจำปาก็ปรารถนาจะได้ดอกไม้นั้น แต่ต้นจำปานั้นอยู่สูงสุดเอื้อม สหายคนที่หนึ่งจึงก้มหลังให้เหยียบ สหายอีกคนก็น้อมกายลงให้จับ บุรุษนั้นก็เหยียบหลังสหายคนหนึ่ง และจับบ่าสหายอีกคนหนึ่ง จึงสามารถเก็บดอกจำปามาได้ ข้อนี้มีอุปมาฉันใด สัมมาวายามะก็เปรียบเสมือนบุรุษผู้ก้มหลังให้เหยียบ สัมมาสติเปรียบเสมือนบุรุษผู้น้อมบ่าลงให้จับ สัมมาสมาธิ นั้นเปรียบประดุจบุรุษผู้เหยียบหลังสหายแล้วเก็บดอกจำปาได้

กล่าวคือ มรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมอันอุดมล้ำเลิศประเสริฐยิ่งของพระอริยเจ้า เปรียบประดุจบรมจักรพรรดิ ผู้ทรงไว้ซึ่งพระเดชานุภาพอันสูงส่ง เหล่าอริราชทั้งมวล ย่อมเกรงกลัวไม่อาจต้านทานต่อราชฤทธิ์ของพระองค์ได้ มรรคมีองค์ 8 เป็นที่รวมแห่งโพธิปักขิยธรรมทั้งปวง แม่น้ำน้อยใหญ่บรรดามีในโลกนี้ ย่อมหลั่งไหลลงสู่มหาสมุทรทั้งสิ้น ฉันใด มรรคมีองค์ 8 นี้ก็เป็นองค์ประชุมแห่งโพธิปักขิยธรรมทั้งปวง อันประกอบด้วยสติปัฏฐาน 4 สัมมัปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 และโพชฌงค์ 7 ฉันนั้น

มรรคมีองค์ 8 ถ้าจะจัดโดยขันธ์ ก็อาจจัดได้เป็น 3 ขันธ์ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดอยู่ในปัญญาขันธ์, สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดอยู่ในสีลขันธ์, ส่วนสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ จัดอยู่ในสมาธิขันธ์ อธิบายว่า ผู้เป็นอริยสาวก (สาวกพุทธะ) ก็พึงกำจัดอวิชชาคือตัวโมหะ อันเป็นเหตุให้ลุ่มหลงเสียด้วยปัญญาขันธ์ กำจัดโทสะ คือตัวพยาบาทเสียด้วยสีลขันธ์ และกำจัดโลภะเสียด้วยสมาธิขันธ์ ดังนั้น มัชฌิมาปฏิปทาอันประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8 จึงมีคุณสมบัติครบถ้วนในการประหารกิเลสให้หมดสิ้นไปจากใจ นำไปสู่ความหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสที่ครอบงำ เข้าสู่ความเป็นพุทธะไปตามลำดับ

11.3 การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับ

ดังที่กล่าวมาโดยลำดับแล้ว ในเรื่องการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธะ คือ ผู้รู้ภายใน ต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง อันมีข้อปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 นั้น จำเป็นต้องรวมองค์ทั้ง 7 เบื้องต้นตั้งแต่สัมมาทิฏฐิจนถึงสัมมาสติ ด้วยสัมมาสมาธิ เพื่อให้มีกำลังในการประหารกิเลสได้ เหมือนการใช้แว่นแก้วรวมแสงจากพระอาทิตย์เพื่อให้เกิดความร้อน สามารถนำไฟที่เกิดขึ้นนั้นไปเผาสิ่งต่างๆ ได้เช่นเดียวกัน เมื่อพลัง บริสุทธิ์รวมหยุดเป็นจุดเดียวก็สามารถใช้ในการประหาณกิเลสได้ ดังนั้นสมาธิจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ในการเดินทางสู่ผู้รู้ภายใน

จากหัวข้อที่กล่าวถึงการเข้าถึงพุทธะด้วยมัชฌิมาปฏิปทาในเชิงปฏิบัติ จะเห็นลำดับขั้นตอนของการดำเนินตามทางสายกลางด้วยการวางใจในกลางดวงและกาย จนถึงกายที่ละเอียดลุ่มลึกไปตามดับ ดับกิเลสเป็นชั้นๆ ไป ในส่วนของหัวข้อนี้จะขยายความเพิ่มเติมต่อจากหัวข้อดังกล่าว ในส่วนของการเข้าถึงพุทธะไปตามลำดับดังนี้

ขณะที่โยคาวจร[1] บำเพ็ญมรรคมีองค์ 8 ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์และถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือส่งใจเข้าไปอยู่ในตัว ตั้งมั่นอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แล้ว ใจจะปล่อยวางจากอารมณ์ภายนอก ครั้นปฏิบัติได้ถูกส่วน ก็จะเห็นดวงใสสะอาดบริสุทธิ์เกิดขึ้น ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ดวงใสนี้เรียกว่า ดวงปฐมมรรค หรือดวงธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน อย่างเล็กมีขนาดเท่าดวงดาวในอากาศ อย่างกลางขนาดดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญ อย่างใหญ่ก็ขนาดดวงอาทิตย์ตอนเที่ยงวัน ดวงปฐมมรรคเกิดขึ้นจากการประชุมพร้อมกันของมรรคมีองค์ 8 หรือเรียกว่า มรรคสมังคี ซึ่งเป็นต้นทางเดินของใจไปสู่อายตนนิพพาน

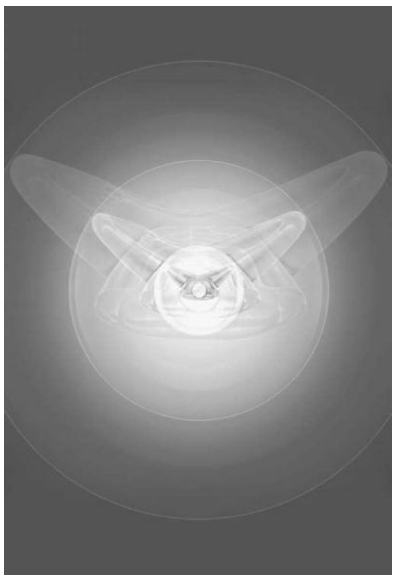

ภาพที่ 11.3 ภาพองค์พระซ้อนกับดวงธรรมภายในจากมุมบน

เมื่อโยคาวจรดำเนินจิตบรรลุถึงดวงปฐมมรรคแล้ว ถ้าวางจิตนิ่งอยู่กับที่ จิตก็อาจจะถอนกลับมาสู่อารมณ์ภายนอกดังเดิม ดังนั้นพระมงคลเทพมุนีจึงสอนมิให้วางจิตอยู่กับที่ แต่ให้ดำเนินจิตเข้าสู่กลางดวงปฐมมรรคนั้น ไม่ช้ามรรคสมังคีก็จะขยายออกกว้าง จิตก็จะดำเนินสู่ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ตามลำดับ ดวงเหล่านี้มีลักษณะซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ เมื่อดำเนินจิตต่อไปอีกก็จะพบกายในกาย ตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า ให้ตามเห็นกายในกายเข้าไปเรื่อยๆ กายต่างๆ ที่เห็นอยู่ภายในนั้น หากเป็นกายที่ตกอยู่ในไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ก็จงปล่อยวางเสีย แล้วดำเนินจิตผ่านไปเรื่อยๆ จนเข้าถึงกายธรรม ซึ่งเป็นกายละเอียดที่สุด

[1] โยคาวจร หมายถึง ผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้ประกอบความเพียร ผู้เจริญภาวนา

กายต่างๆ ที่ตกอยู่ในไตรลักษณ์ และอยู่ระหว่างดวงปฐมมรรคกับกายธรรมนั้น ได้แก่ กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด กายเหล่านี้ล้วนประกอบด้วยขันธ์ 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ และมีบางกายเป็นขันธ์ 4

ส่วนกายธรรมนั้น มิได้ตกอยู่ในไตรลักษณ์ จึงเรียกว่า ธรรมขันธ์ ด้วยเหตุว่า เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันมีอยู่ในกายธรรมนั้น ถูกกลั่นจนใสสะอาดบริสุทธิ์ กระนั้นก็ตาม ธรรมกาย[2] ยังถูกจำแนกออกเป็นหลายระดับด้วยกัน ด้วยเหตุว่ามีความบริสุทธิ์ต่างกัน กายธรรมระดับต้นที่สุด ซึ่งอยู่ถัดจากกายอรูปพรหมละเอียดเข้าไปนั้น คือ กายธรรมโคตรภู ถัดไปเป็นกายธรรมโคตรภูละเอียด กายธรรมพระโสดาบัน กายธรรมพระโสดาบันละเอียด กายธรรมพระสกิทาคามี กายธรรมพระสกิทาคามีละเอียด กายธรรมพระอนาคามี กายธรรมพระอนาคามีละเอียด กายธรรมพระอรหัตต์ กายธรรมพระอรหัตต์ละเอียด รวมทั้งสิ้น 10 กายด้วยกัน

การละกิเลสออกเป็นชั้นๆ โยคาวจรผู้เจริญมรรคมีองค์ 8 ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และถูกต้องตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาแล้ว ใจก็ว่างเว้นจากความยินดียินร้ายทั้งปวง มีแต่ความวางเฉยที่มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยสติปัญญา อันจะทำให้เข้าถึงช่องทางไปสู่อายตนนิพพานได้ถูกต้อง ความวางเฉยเช่นนี้ คือสิ่งที่สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงสนับสนุน และทรงเรียกว่า อุเบกขา สภาวะจิตที่วางเฉยเช่นนี้คือ สภาวะที่ห่างจากกิเลส หรือที่เรียกว่า การละหรือการพ้นจากกิเลส ยิ่งพ้นกิเลสได้มากเพียงใด จิตก็ยิ่งสามารถดำดิ่งผ่านกายต่างๆ ไปได้มากเพียงนั้น กล่าวคือ กิเลสในกายมนุษย์นั้นประกอบด้วยอภิชฌา พยาบาท และมิจฉาทิฏฐิ เมื่อจิตบริสุทธิ์พ้นจากกิเลสทั้ง 3 ดังกล่าวแล้ว จิตก็จะเข้าถึงกายทิพย์

---

[2] ธรรมกาย คือ เป็นกายโลกุตระ เป็นกายตรัสรู้ธรรม ซึ่งอยู่เหนืออำนาจกิเลสทั้งปวง และมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ไม่เว้นแม้แต่สักคนเดียว กายธรรมหรือธรรมกายนี้ คือตัวพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง พระธรรมคำสอน ทั้งสิ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มต้นจากเมื่อพระองค์เข้าถึงกายธรรม กระทั่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกายธรรม จนแยกออกจากกันไม่ได้ ดังที่พระพุทธองค์รับสั่งว่า “ธมฺมกาโย อหำ อิติปิ แปลว่า เราตถาคตคือธรรมกาย”

กิเลสในกายทิพย์นั้น ประกอบด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ เมื่อจิตบริสุทธิ์ พ้นจากกิเลสในกายทิพย์แล้ว ก็จะเข้าถึงกายรูปพรหม ซึ่งกิเลสในกายรูปพรหมนั้นประกอบด้วยราคะ โทสะ และโมหะ เมื่อจิตบริสุทธิ์พ้นจากกิเลสในกายรูปพรหมแล้ว ก็จะเข้าถึงกายอรูปพรหม กิเลสในกายอรูปพรหมนั้น ประกอบด้วยกามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชชานุสัย เมื่อจิตพ้นจากกิเลสในกายอรูปพรหมแล้วก็จะเข้าถึงกายธรรมหรือเรียกว่า ธรรมกายเบื้องต้น อยู่ในระดับโคตรจิตเป็นโคตรภูบุคคล

ครั้นโคตรภูบุคคลเข้าญาณสมาบัติ เพ่งอริยสัจ 4 ในกายมนุษย์หยาบและมนุษย์ละเอียดเป็นอนุโลมและปฏิโลม แล้วจิตก็จะเข้าถึงกายธรรมพระโสดา เป็นพระโสดาบัน ถึงความเป็นพระอริยบุคคลผู้ สามารถละสังโยชน์ได้ 3 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส

ลำดับต่อไป กายธรรมพระโสดาบันจะเข้าญาณสมาบัติเพ่งอริยสัจ 4 ในกายทิพย์เป็นอนุโลมและปฏิโลม ถึงขีดสุดแล้วจะสามารถละกิเลสได้อีก 3 ประการ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ชั้นหยาบ แล้วจิตจะเข้าถึงกายธรรมสกิทาคามี เป็นพระสกิทาคามี คือ พระอริยบุคคลผู้สามารถละกิเลสได้ 3 ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กับทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลง

ครั้นแล้ว กายธรรมพระสกิทาคามีจะเข้าญาณสมาบัติเพ่งอริยสัจ 4 ทำนองเดียวกันนั้นในกายรูปพรหมต่อไป ถึงขีดสุดสามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ทั้งหมด คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และปฏิฆะ เข้าถึงกายพระอนาคามี ครั้นแล้วกายธรรมพระอนาคามีก็เข้าญาณสมาบัติเพ่งอริยสัจ 4 ทำนองเดียวกันนั้นต่อไป ถ้าสามารถละสังโยชน์เบื้องสูงได้หมด คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ก็จะเข้าถึงกายธรรมพระอรหัตต์ ซึ่งการละสังโยชน์ทั้งหมดนั้นเป็นสมุจเฉท คือ เด็ดขาด โยคาวจรก็จะบรรลุถึงพระอรหัตตผล ปราศจากซึ่งอาสวะกิเลสทั้งปวง ดังนั้น การละกิเลสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลายมีลักษณะละออกไปเป็นชั้นๆ เป็นลำดับตามอรรถาธิบายดังกล่าวแล้ว

การรู้เห็นธรรมทั้งปวงด้วยญาณแห่งธรรมกาย หมายความว่า ขณะที่โยคาวจรเจริญสมถภาวนา ดำเนินจิตผ่านกายต่างๆ เข้าไปจนถึงกายธรรมโคตรภูแล้ว ใจของโยคาวจรก็จะรวมสนิทแนบแน่นกับกายธรรมนั้น กลายสภาวะเป็นโคตรภูบุคคล ใจของกายธรรมนั้นประกอบด้วย ดวงเห็น จำ คิด รู้ ซ้อนๆ กันอยู่เช่นเดียวกับกายมนุษย์ แต่ทว่าใจของกายธรรมนั้นสามารถขยายแผ่เป็นวงกว้างออกไป โดยมีเส้นผ่าศูนย์เท่ากับหน้าตักของกายธรรม ตัวอย่างเช่น ถ้ากายธรรมโคตรภูมิมีหน้าตักกว้าง 5 วา ดวงใจของโคตรภูบุคคลก็สามารถแผ่ขยายออกเป็น

ดวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 วา และถ้าโยคาวจรบรรลุถึงกายธรรมในลำดับที่สูงขึ้นไปอีก ดวงใจของกายธรรมใหม่นั้น ย่อมขยายเป็นวงกว้างขึ้นอีก ตามส่วนแห่งหน้าตักของกายธรรมใหม่ ดวงใจที่สามารถขยายแผ่ออกไปเช่นนี้เรียกว่า **ญาณ**

ภาพที่ 11.4 ภาพองค์พระภายในจากมุมบน

โดยเหตุที่ดวงใจของกายธรรมโคตรภูขยายกว้างออกไปเป็นญาณ จึงสามารถมองเห็นย้อนกลับมาดูกายต่างๆ ที่ผ่านไปทั้ง 8 กายอย่างชัดเจน นับตั้งแต่กายมนุษย์จนถึงกายอรูปพรหมละเอียด จึงประจักษ์แจ้งกายทั้ง 8 นั้นตกอยู่ในไตรลักษณ์ อันประกอบด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การเห็นทั้งหมด นี้เรียกว่า เห็นด้วยตาแห่งกายธรรม การรู้ทั้งหมดนี้เรียกว่า รู้ด้วยญาณแห่งกายธรรม ณ ที่นี้เองจึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิปัสสนา

ครั้นเมื่อโยคาวจรเจริญวิปัสสนาภาวนาต่อไปอีก ก็ย่อมจะบรรลุถึงกายธรรมชั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงกายธรรมพระอรหัตต์ละเอียด ย่อมบรรลุถึงภาวะแห่งสีติภูโต คือ เป็นผู้เย็นแล้ว อาสวะกิเลสสิ้นแล้ว กิจที่ต้องทำสิ้นสุดแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีกแล้ว

11.4 สรุปสาระสำคัญศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ลำดับนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างบท เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจภาพรวมของชุดวิชามากยิ่งขึ้น ดังนี้

บทที่ 1 กล่าวถึงโลก ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของเรา จัดอยู่ในกามภพ โลกมีสรรพสัตว์เวียนว่ายตายเกิดนับภพนับชาติไม่ถ้วน มีสภาพไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนแปลงตามวัฏจักรของไตรลักษณ์ แต่หากยังมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้มีหัวใจยิ่งใหญ่ที่จะนำพาตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้น

จากกองทุกข์ ไปสู่ฝั่งแห่งพระนิพพาน พระองค์ทรงทุ่มเทสร้างบารมีจนเต็มเปี่ยม เมื่อตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จึงทรงเห็นความจริงที่ว่า โลกใบนี้เปรียบเสมือนคุก ผู้ที่หมดกิเลสเข้าสู่ฝั่งพระนิพพาน คือ ผู้ที่หลุดพ้นจากคุกไปได้ กล่าวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือผู้ที่สามารถออกจากคุกไปได้ และยังทรงนำความรู้จากการตรัสรู้มาสั่งสอนสรรพสัตว์ได้รู้ได้เห็น และปฏิบัติตาม เพื่อให้สรรพสัตว์หลุดพ้นจากคุกตามพระพุทธองค์ไปได้

บทที่ 2-4 กล่าวถึงธรรมชาติโดยทั่วไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ อาทิเช่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือใคร ความยากในการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงบังเกิดขึ้นพร้อมกัน ประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ เป็นต้น

บทที่ 5 เป็นเรื่องการสร้างบารมีของพระบรมโพธิสัตว์ พระชาติก่อนๆ ที่จะตรัสรู้เป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 6-7 กล่าวถึงพุทธประวัติพระสมณโคดม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบัน และการประกาศพระศาสนาของพระพุทธองค์

บทที่ 8-9 เป็นเรื่องราวของพระศรีอริยเมตไตรย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ 5 และเป็นพระองค์สุดท้ายของภัทรกัปนี้

บทที่ 10 กล่าวถึง ความยิ่งใหญ่ของพระสมณโคดมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยผ่านพุทธคุณบทสวดอิติปิโส และบทสวดพุทธชยมงคลคาถา ชัยชนะ 8 ประการ ของพระพุทธองค์

บทที่ 11 เป็นการกล่าวสรุป วิธีปฏิบัติเพื่อการเป็นพุทธะ เป็นการปฏิบัติเข้าไปในทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ทางแห่งความหลุดพ้นที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ และนำมาสั่งสอนชาวโลก ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การดำเนินสู่ความเป็นพุทธะ คือการดำเนินเข้าไปในมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

เชิงทฤษฎี คือการศึกษาเนื้อหาธรรมะบทธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรแรกที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ในวันเพ็ญเดือน 8 วันอาสาฬหบูชา มีพระอัญญาโกณฑัญญะปฏิบัติตาม รู้เห็นตาม เป็นพยานในการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธองค์ และขอออกบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เกิดพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก

เชิงปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามพระธรรมเทศนาพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ซึ่งท่านอธิบายคำว่า “ทางสายกลาง” หมายถึง การปฏิบัติสมาธิที่ดำเนินจิตไปให้หยุดนิ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ได้ นั่นคือมัชฌิมาปฏิปทา และเข้ากลางดวงธรรมภายใน เข้ากลางกายภายในไปตามลำดับ จนสามารถละกิเลสได้ในที่สุด

นับเป็นความโชคดีที่มีโอกาสมาพบคำสอนของพระมงคลเทพมุนี ผู้ทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการฝึกปฏิบัติสมาธิ จนประสบความสำเร็จ และได้เผยแผ่วิธีการปฏิบัติให้กว้างขวางออกไป กระทั่งเป็นที่รู้จักมาถึงปัจจุบัน คำเทศนาของพระมงคลเทพมุนี นอกจะมีพระบาลีอ้างอิงเพื่อยืนยันความถูกต้องตามพระพุทธวจนะแล้ว ยังลงรายละเอียดลึกซึ้งนำไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย ดังนั้นพระธรรมเทศนาของพระมงคลเทพมุนีที่นำมาประกอบการอธิบายในเรื่องการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความเป็นพุทธะนั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แต่อาจจะเกิดข้อสงสัยในบางประเด็นหรือศัพท์บางคำที่ไม่คุ้นเคย และหากไม่เคยปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงพระธรรมกายมาก่อน ย่อมต้องใช้เวลาในการศึกษามากขึ้นจึงจะเข้าใจ หรือศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือมรดกธรรม หลวงพ่อวัดปากน้ำ (รวมเทศน์ 63 กัณฑ์) ของวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

การศึกษาวิชาศาสตร์การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนครบทุกบท นักศึกษาจะได้มีความเข้าใจเส้นทางการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชัดเจนขึ้น ที่สำคัญคือ เมื่อศึกษาแล้วจะได้นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อฝึกฝนตนเอง เดินตามรอยของพระบรมศาสดา และหากเกิดกุศลจิตศรัทธา ปรารถนาที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต นับเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดของการเป็นมนุษย์ ผู้ต้องการพ้นจากคุกแห่งนี้

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.**

2535 **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2539 **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย.

2525 **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ไกรลาส สุทธิเกิดและคณะ.

2540 **พุทธประวัติฉบับชาวบ้าน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาคาร.

คณะสหายธรรม.

2540 **พุทธประวัติ"คุยกันวันพุธ".** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

2535 **วิชาธรรมวิภาค นักธรรมชั้นโท ฉบับมาตรฐาน/คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

จิตตกานต์ มณีนารถ.

2550 **การศึกษาเนกขัมมบารมีในเตมีย์ชาดก.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทศพร ศรีคำ (กลมเกลียว).

2549 **พุทธานุภาพ (วิสาขบูชา)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ.

2537 **อยากเป็นพระพุทธเจ้า ภาค 1 ภาคต้นกำเนิดพระพุทธเจ้า.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ B.E.C.

บรรจบ บรรณรุจิ.

2529 **พระโพธิสัตว์ในนิกายเถรวรวาท.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

2546 **พุทธประวัติ : ประสูติ – ตรัสรู้.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มาหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ม.ป.ป. **พระโพธิสัตว์ในนิกายเถรวาท.**ม.ป.ท.

ม.ป.ป. **พุทธการกธรรมทีปนี**.ม.ป.ท.

ม.ป.ป. **โสตัตถกีมหานิทาน พากย์ไทย.**ม.ป.ท.

2526 **โสตัตถกีมหานิทาน พากย์ไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.

ประภาส สุรเสน.

2540 **พระคัมภีร์อนาคตวงค์ ฉบับถอดแปล.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย.

ปัญญา ใช้บางยาง.

2555 **พุทธประวัติฉบับโปรด.** กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

ปุ้ย แฉงสาย อนงคาราม.

2528 **มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมอรรถกถา ฏีกามิลินทปัญหา.** ถนนข้าวสาร พระนคร. พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี.

ป.หลงสมบุญ, พันตรี.

2554 **พจนานุกรมมคธ-ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: เรืองปัญญา.

พุทธทาสภิกขุ.

2537 **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ (ฉบับเล็ก).** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เจริญรัฐการพิมพ์.

พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก.

2549 **การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้า.** กรุงเทพฯ: บริษัท สามวิจิตรเพรส จำกัด

พระญาลิไทย.

2554 **ไตรภูมิพระร่วง.** กรุงเทพฯ: ฉบับพิมพ์ พ.ศ.2554. สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.

พระธรรมธีราชมหามุนี (วิลาศ ญาณวโร).

2533 **โลกนาถทีปนี.** กรุงเทพฯ: พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

พระเผด็จ ทตฺตชีโว.

2533 **ความยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต).

2556 **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่19. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.9).

2544 **วิมุตติรัตนมาลี เล่ม 2.** กรุงเทพฯ: วัดยานนาวา.

2544 **มุนีนาถทีปนี.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

พระมหาสมปอง มุทิโต.

2542 **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธ์.

พระมหาสมปอง มุทิโต และอาจารย์สุรพงศ์เทพสุธา.

2547 **กว่าจะมาเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์.** กรุงเทพฯ: พิมพ์โดยคณะสงฆ์กรุงเทพฯ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป.

2552 **สัมภารวิบาก.** พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: พิมพ์โดยคณะสงฆ์กรุงเทพฯ และพุทธศาสนิกชนทั่วไป.

พระราชภาวนาวิสุทธิ์ (หลวงพ่อธัมมชโย).

2547 **ธรรมะเพื่อประชาชน ฉบับการบำเพ็ญบารมี**. มูลนิธิวัดพระธรรมกาย: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต).

2528 **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: ด่านสุธาการพิมพ์ จำกัด.

ไพโรจน์ (ลออ) คุ้มไพโรจน์.

2531 **พุทธประวัติจากสังเวชนียสถานในอินเดีย**. บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด.

มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย.

2528 **ชีวประวัติ ผลงาน และธรรมเทศนา 63 กัณฑ์ ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ**. กรุงเทพฯ: เทคนิค.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย.

2555 **นักธรรมชั้นตรี.** พิมพ์ครั้งที่ 5. ปทุมธานี. บริษัทสุขขุมวิทการพิมพ์.

ส.พลายน้อย (นามแฝง).

2558 **ตามรอยพุทธประวัติ.** สำนักพิมพ์ พิมพ์คำ.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก.

2539 **45 พรรษาของ พระพุทธเจ้า.** พิมพ์ครั้งที่ 4 โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สิริมงคล อุ่นใจ.

2556 **“วิเคราะห์วิถีสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท.”** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2556 **“ความเป็นพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท.”** สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2557 **คัมภีร์เป็นพระพุทธเจ้า (BUDDHA) SCRIPTURE)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรีย์ มีผลกิจ.

2556 **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่บริษัทคอน ฟอร์ม จำกัด. สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.

2549 **มิลินทปัญหา.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่โสภณการพิมพ์.

ข้อมูลออนไลน์

พระเทพญาณมหามุนี วิ. (หลวงพ่อธัมมชโย).

2554 (ออนไลน์) ค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2560. จาก: https://goo.gl/oDnH9k.

ภาคผนวก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์

คัมภีร์ที่ใช้อ้างอิงในที่นี้มีพระไตรปิฎกบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2535 (เล่ม/ข้อ/หน้า บาลี.มจร) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชุด 45 เล่ม พ.ศ.2539 ใช้ตัวย่อ (เล่ม/ข้อ/หน้า มจร) ตัวอย่าง (สำ.ม. 19/1101/613 มจร)หมายถึง สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค เล่มที่ 19 ข้อ 1101 หน้า 613 ภาษาไทย พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม พ.ศ. 2525 ใช้ตัวย่อ (เล่ม/ข้อ/หน้า แปล.มมร.) ตัวอย่าง (ขุ.พุทธ. 73/27/736-738 แปล.มมร.) หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เล่มที่ 73 ข้อ 27 หน้า 736-738 ภาษาไทย หากมีอรรถกถาด้วยก็จะเพิ่มตัว อ. ต่อท้าย (เล่ม/หน้า) ตัวอย่าง (ขุ.พุทธ.อ. 73/17 แปล.มมร.) หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ อรรถกถามธุรัตถวิลาสินี เล่มที่ 73 หน้า 17

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	วินัยปิฎก มหาวรรค
วิ.จู.	วินยปิฎก จูฬวคฺค

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺค
ที.ปา.	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺค
ม.มู.	สุตฺตนฺตปิฎก มชฺฌิมนิกาย มูลปณฺณาสก
ม.ม.	สุตฺตนฺตปิฎก มชฺฌิมนิกาย มชฺฌิมปณฺณาสก
ม.อุ.	สุตฺตนฺตปิฎก มชฺฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก
สำ.นิ.	สุตฺตนฺตปิฎก สํยุตฺตนิกาย นิทานวคฺค
สำ.ข.	สุตฺตนฺตปิฎก สํยุตฺตนิกาย ขนฺธวารวคฺค
สำ.ม.	สุตฺตนฺตปิฎก สํยุตฺตนิกาย มหาวารวคฺค
อง.เอก.	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย เอกนิปาต
อง.ทุก.	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ทุกนิปาต
ขุ.ธ.	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท

ขุ.ชา. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย ชาตก

ขุ.อุ. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย อุทาน

ขุ.สุ. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย อุทาน

ขุ.ป. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย ปฏิสมฺภิทามคฺค

ขุ.อป. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย อปทาน

ขุ.พุทฺธ. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย พุทฺธวํส

ขุ.เถร. สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย เถรคาถา

ขุ.จริยา สุตฺตนฺตปิฏก ขุทฺทกนิกาย จริยาปิฏก

อรรถกถาพระวินัย

วิ.ม.อ. วินยปิฏก สมนฺตปาสาทิกา

วิ.มหา.อ. วินยปิฏก สมนฺตปาสาทิกา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสินี สีลกฺขนฺธวคฺคฏฺฐกถา

ที.ปา.อ. ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสินี ปาฏิกวคฺคฏฺฐกถา

ม.ม.อ. มชฺฌิมนิกาย ปปญฺจสูทนี มชฺฌิมปณฺณาสกฏฺฐกถา

ม.มู.อ. มชฺฌิมนิกาย ปปญฺจสูทนี มูลปณฺณาสกฏฺฐกถา

สํ.ส.อ. สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี สคาถวคฺคฏฺฐกถา

ขุ.สุ.อ. ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถโชติกา สุตฺตนิปาตฏฺฐกถา

ขุ.อุ.อ. ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถทีปนี อุทานฏฺฐกถา

ขุ.ชา.อ. ขุทฺทกนิกาย ชาตกฏฺฐกถา

ขุ.พุทธ.อ. ขุทฺทกนิกาย มธุรตฺถวิลาสินี พุทฺธวํสฏฺฐกถา